PROLETÁŘI
VŠECH ZEMÍ,
SPOJTE SE!

LENIN
SEBRANÉ
SPISY
15

VYDÁVÁ SE NA ZÁKLADĚ
USNESENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU
KOMUNISTICKÉ STRANY
ČESKOSLOVENSKA

VLADIMÍR ILJIČ LENIN

SEBRANÉ SPISY

SVAZEK

15

únor-červen 1907

NAKLADATELSTVÍ SVOBODA

PRAHA 1983

Podle 5. ruského vydání
V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočiněnij,
tom 15, Politizdat, Moskva 1976,
připraveného
Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS,
přeložil kolektiv překladatelů

© Politizdat, Moskva 1976
Translation © Nakladatelství Svoboda, Praha 1983

PŘEDMLUVA

Patnáctý svazek Sebraných spisů V. I. Lenina obsahuje práce, které Lenin napsal od února do června 1907. Jádro svazku tvoří články a materiály spojené s nejvýznamnější událostí v životě strany v tomto období, s V. sjezdem SDDSR.

V dějinách revoluce 1905—1907 se toto období vyznačuje dalším všeobecným ústupem revoluce a nástupem reakce, represáliemi proti revolučnímu lidu a zejména proti dělnické třídě a jejímu předvoji, proti bolševikům. Carismus se dal cestou „útisku a potlačení svobody lidu monarchistickou ‚konstitucí'" (Spisy 13, Praha 1956, s. 23), zřizoval vojenské polní soudy a stupňoval represe a pomocí kontrarevolučního liberalismu šířil a pěstoval konstituční iluze. Proletariát však neustupoval bez boje. Dělníci průmyslově nejvyspělejších gubernií Ruska soustřeďovali pod vedením bolševiků své síly, pokoušeli se ústup zastavit a znovu přejít do útoku. Ve srovnání s rokem 1906 byl stávkový boj na jaře 1907 intenzívnější. V druhém čtvrtletí roku 1907 se politických stávek účastnilo 271 000 dělníků (v témže čtvrtletí předcházejícího roku se politických stávek účastnilo 257 000 dělníků). Když později Lenin hodnotil tento vzestup stávkového hnutí na jaře 1907, napsal: „Statistika nám ukazuje, že nešlo o žádné ‚naděje romantiků', nýbrž o fakticky existující přestávky a dočasná zastavení defenzívy. Nebýt tohoto zadržování defenzívy, bylo by k události z 3. června 1907, historicky naprosto nevyhnutelné, protože ústup byl přece jen ústup, došlo dříve, možná o celý rok či dokonce o více než o rok dříve" (Spisy 16, Praha 1958, s. 425).

Rovněž mezi rolnictvem vládla i nadále revoluční nálada. Stolypinovské agrární zákony byly pokusem otevřít poslední ventil a odvrátit tak revoluci, udržet moc, vlastnictví a privilegia feudálních statkářů a vytvořit samoděržaví oporu v podobě kulactva. Ve skutečnosti jenom urychlily kapitalistický vývoj Ruska „pruskou cestou" a násilné vyvlastnění hlavní masy rolnictva, prohloubily rozpory a zostřily třídní boj na vesnici. Revoluční smýšlení rolnictva se projevilo ve volbách do II. státní dumy. Rolníci zvolili do dumy pouze 7,5 % příslušníků pravice; převážná většina (67,95 %) poslanců, které zvolili rolníci, zastávala levější stanoviska než kadeti.

Složení II. dumy bylo i přes ústup revoluce a vojensko-policejní represálie levější než I. dumy. Její funkční období se krylo s největším vzestupem stávkové vlny v roce 1907. Lenin týden po zahájení činnosti dumy v článku Blížící se rozpuštění dumy a otázky taktiky napsal, že svolání dumy bylo pro carskou vládu z nouze ctnost. Současně s vystupňováním represálií se vláda pokusila ještě jednou svolat dumu, aby se dohodla s buržoazií o společném boji proti revoluci.

Zostřování třídního boje ve městě i na vesnici spolu s pokračující hospodářskou krizí, nezaměstnaností ve městech a hladomory na vesnicích, růst politického uvědomění všech tříd, který se projevil v zesílení krajních stran — na jedné straně nezastřených černosotňovských kontrarevolucionářů a na druhé straně sociálně demokratické strany a stran narodnických — a v oslabení strany středu, tj. liberálně buržoazní strany kadetů, která prokázala naprosto zřetelně svou snahu zastavit revoluci pomocí dohody s carismem — taková byla situace a rozložení třídních sil v zemi.

Rozbor objektivních podmínek potvrzoval závěr Lenina a bolševiků, že tehdejší krize v Rusku nebyla ústavní krizí, nýbrž krizí revoluční, která vedla k bezprostřednímu boji mas proti samoděržaví. Závěry bolševiků, že buržoazně

demokratická revoluce není dovršena, že její úkoly nejsou splněny a objektivní podmínky jsou takové, že o dovršení revoluce nemůže být ani řeči, měly nesmírně velký význam. Nedalo se s naprostou jistotou říci, že kontrarevoluce zvítězila definitivně, byla ještě naděje na další rozmach revolučního dělnického a rolnického hnutí.

Otázky taktiky, které revoluce z let 1905—1907 postavila ve straně do popředí, neztratily na jaře 1907 nic na svém významu. Čtvrtý (sjednocovací) sjezd strany (10.—25. dubna [23. dubna—8. května] 1906), na němž zvítězili menševici, neschválil rezoluci o současné situaci a úkolech proletariátu v revoluci, tj. nestanovil straně taktickou linii. Bez správného pochopení hlavních úkolů proletariátu a jeho strany nebyla však žádná důsledná a zásadová politika možná. Oportunistická linie menševického ústředního výboru, zvoleného na IV. sjezdu strany, se dostala do rozporu s vůlí většiny strany a zejména se stranickými organizacemi velkých průmyslových center. Ani jedna akce ústředního výboru související s nejdůležitějšími událostmi v zemi, ani jedno jeho heslo se u většiny stranických organizací nesetkaly s podporou. Formálně existovala jen jedna strana, ve skutečnosti tu však byly dvě, dvě fakticky samostatné organizace, dvě frakce, které ke každé závažné otázce vypracovávaly dvě taktiky. Menševický ústřední výbor otupoval a zužoval hesla revolučního boje proletariátu, snažil se vtěsnat revoluční boj mas do rámce okleštěných hesel a přizpůsoboval proletářskou politiku politice liberální buržoazie. Bankrot ústředního výboru byl především a ponejvíce bankrotem politiky oportunismu, řekl Lenin na V. sjezdu strany.

Za této složité situace připadl bolševikům velmi významný historický úkol: správně, marxisticky zhodnotit situaci a základní tendence společenského, ekonomického a politického vývoje v zemi, ukázat politické seskupení tříd a stran a určit, jaké jsou za současného seskupení společenských sil hlavní úkoly proletariátu a jeho strany.

Na tomto rozboru závisel strategický plán strany, její taktika a její boj o hegemonii proletariátu ve všeobecně demokratickém osvobozovacím hnutí.

V teoreticky i prakticky velmi významném článku K otázce celonárodní revoluce, napsaném těsně před V. sjezdem strany, upozorňoval Lenin, že pro vítězství revoluce je nutná uvědomělá účast většiny obyvatelstva v boji, a ostře odsoudil protimarxistické používání pojmu celonárodní revoluce jako obecné formule a kritéria taktiky. „Pojem ‚celonárodní revoluce‘," napsal Lenin, „má marxistovi pouze ukázat nutnost přesné analýzy oněch různých zájmů *různých* tříd, pro něž jsou pojítkem jenom určité, konkrétní, dílčí společné úkoly. V žádném případě nemůže tento pojem sloužit k *zastírání*, k zakrývání studia třídního boje v průběhu té či oné revoluce" (tento svazek, s. 296). Lenin zdůrazňuje, že když se v průběhu třídního boje otevře mezi zájmy různých tříd a stran hluboká propast, je třeba tyto zájmy přesně analyzovat a obecné a nejasné politické a hospodářské požadavky nahradit požadavky konkrétními a určitými. Klade sociální demokracii za úkol pevně hájit socialistické třídní zájmy proletariátu a jít v čele celé demokracie v boji za splnění požadavků demokratické revoluce, proti černosotňovskému samoděržaví a kontrarevoluční liberální buržoazii.

Situace v zemi a v SDDSR vyžadovala urychlené svolání sjezdu strany. Sjezd měl stanovit linii strany a organizačně ji upevnit; za vzmáhající se reakce bylo třeba soustředit síly a připravit stranu na nové boje.

Přípravy k V. sjezdu SDDSR probíhaly v době nesmiřitelného boje proti oportunistické části strany, proti menševikům, za vítězství bolševismu. Když bylo na žádost většiny nejsilnějších organizací i přes houževnatý odpor menševiků rozhodnuto svolat nový sjezd, vystoupily obě frakce formálně jednotné strany — bolševici a menševici — každá se svou vlastní platformou.

Lenin zasadil drtivý úder kompromisnické taktice men-

ševiků, kteří vystoupili s Taktickou platformou pro nadcházející sjezd a s návrhy rezolucí O vztahu k Státní dumě a O masových dělnických organizacích a dělnickém sjezdu. Tyto dokumenty znamenaly krok zpět ve srovnání s menševickými návrhy rezolucí ke IV. sjezdu strany. Veškerou činnost strany podřizovaly legální činnosti v dumě a kladly základy budoucímu likvidátorství.

V bolševické platformě, v Návrzích rezolucí pro V. sjezd SDDSR, jimiž patnáctý svazek začíná, a také v pracích napsaných v průběhu příprav k sjezdu — Platforma revoluční sociální demokracie, Jak se nemají psát rezoluce, Intelektuálští bojovníci proti vedoucí úloze inteligence, Taktická platforma menševiků, Rozhořčená rozpačitost (K otázce dělnického sjezdu) aj. — podává Lenin hluboké hodnocení současné etapy buržoazně demokratické revoluce a vzájemného poměru všech tříd a stran v revoluci, stanoví hlavní úkoly proletariátu a strany v tomto období a vysvětluje hlavní příčiny politických neshod mezi revoluční a oportunistickou částí strany. Tyto práce shrnují výsledky boje, který neúnavně vedli Lenin a bolševici proti oportunismu a chvostistické taktice menševiků, za důslednou třídní proletářskou politiku v průběhu celého období první ruské revoluce. Jsou vzorem nesmiřitelného boje za zásady revoluční sociální demokracie. Lenin v nich vysvětluje a zdůvodňuje základní teze bolševické platformy a podrobuje zdrcující kritice taktiku menševiků, vyplývající z jejich od základu oportunistického stanoviska v jedné z ústředních otázek, v otázce vztahu k buržoazním stranám a především k liberálně monarchistické straně kadetů.

Neshody v sociální demokracii Ruska v otázce vztahu k buržoazním stranám, spojené s rozdílným hodnocením charakteru a perspektiv revoluce v Rusku bolševiky a menševiky, se ještě více prohloubily v první polovině roku 1905; z rozdílného hodnocení vyplývaly rozdílné strategické plány a rozdílná taktika obou částí strany. Bolševici od samého začátku revoluce jasně viděli úsilí kadetů zasta-

vit revoluci pomocí ústupků, které by byly pro černosotňovce a samoděržaví přijatelné. Třetí sjezd strany v rezoluci O postoji k liberálům doporučil členům strany, aby dělníkům vysvětlovali protirevoluční a protiproletářský charakter buržoazního liberalismu, a zdůraznil nutnost bojovat proti pokusům liberální buržoazie o hegemonii v revolučním hnutí. Návrh rezoluce bolševiků o vztahu k buržoazním stranám, který napsal Lenin pro IV. sjezd, stanovil úlohu dělnické třídy jako hegemona buržoazně demokratické revoluce v Rusku a požadoval nelítostné odhalení strany liberální buržoazie, jejíž politika byla zaměřena na dohodu s carismem.

Na IV. sjezdu strany odmítli menševici uznat nezvratný fakt, že se liberálové chtějí dohodnout se samoděržavím. V článku Platforma revoluční sociální demokracie Lenin napsal: „Plechanov a jeho stoupenci z pravého křídla SDDSR označovali tak říkajíc ještě včera tuto myšlenku bolševismu, kterou jsme vytrvale hájili po celý rok 1906 (ba ještě dříve, už od roku 1905, od vydání brožury Dvě taktiky), za polofantastickou domněnku, vzešlou z rebelantského názoru na úlohu buržoazie, nebo přinejmenším za opožděné varování atd.

Dnes *každý* vidí, že jsme měli pravdu“ (s. 104—105).

Lenin v mnoha článcích tohoto svazku demaskuje reformistická hesla menševiků a zejména jejich podporu kadetského hesla „dumské“ neboli „odpovědné vlády“ jako pokus převést boj proti samoděržaví do reformistických kolejí. „Takto postupovat by znamenalo jednat zcela v Bernsteinově duchu“ (s. 129), píše Lenin o taktice menševiků.

Skutečný význam a smysl politiky carského absolutismu a černosotňovských stran, zradu kadetů a kroky, jimiž si v dumě černosotňovské samoděržaví a liberálně monarchistická buržoazie navzájem vycházely vstříc, aby udusily revoluci, odhaluje Lenin v článcích Zahájení II. státní dumy, Druhá duma a úkoly proletariátu, Blížící se rozpuš-

tění dumy a otázky taktiky, V ústech med, v srdci jed, Základy dohody, Duma a schválení rozpočtu, Ruka ruku myje..., Duma a ruští liberálové aj. Analyzuje v nich změny, které nastaly v politickém seskupení tříd a stran od časů I. státní dumy, ukazuje vývoj všech tříd a stran v ruské revoluci a charakterizuje úlohu kadetů, kteří přešli od kolísání mezi reakcí a bojem lidu k přímé nenávisti k boji lidu, k nezastřené a cynicky projevené snaze zastavit revoluci a dohodnout se s reakcí.

Lenin vede dělicí čáru mezi liberálně monarchistickými a trudovickými stranami. V článku Kadeti a trudovici porovnává a charakterizuje agrární návrhy a jasně ukazuje, že kadeti jsou liberální stranou, která se snaží zastavit revoluci smířením statkáře s rolníkem na úkor rolníka, zatímco trudovické strany (trudovici, lidoví socialisté a eseři), tj. městská a zejména rolnická maloburžoazní demokracie, usilují o další rozvíjení revoluce. Lenin formuluje tezi o tom, že vítězství buržoazně demokratické revoluce v Rusku je možné pouze tehdy, povede-li proletariát rolnictvo jak proti starému režimu, tak i proti kontrarevolučnímu liberalismu. Tuto tezi, která určuje základy veškeré bolševické taktiky a kterou potvrzují zkušenosti z revoluce 1905—1907, Lenin mnohokrát opakuje.

Lenin ostře kritizuje nerozhodnost a kolísání narodnických stran a odhaluje jejich utopismus a „pseudosocialističnost". V článcích Maloburžoazní taktika, Triumfující ubohost aneb eseři inklinující ke kadetům, Anemická duma aneb anemická maloburžoazie a dalších ukazuje, že nejzranitelnějším místem maloburžoazní politiky těchto stran je to, že se nedovedou a nejsou s to vymanit z ideové a politické hegemonie liberální buržoazie, že hlavním úkolem sociální demokracie je vytrvale rozbíjet nadvládu liberálů nad demokraty a vytrvale vymaňovat maloburžoazní masy z vlivu kadetů a získávat je na stranu sociální demokracie.

Systematický boj bolševiků proti hegemonii liberálně

monarchistické buržoazie, za vymanění rolnictva z jejího vlivu, za svazek dělnické třídy a rolnictva v revoluci 1905 až 1907 se promítl v taktice levicového bloku ve volbách do II. státní dumy i v dumě samé. Bolševická myšlenka levicového bloku měla v boji za získání části maloburžoazních vrstev ve městech, které byly pod vlivem kadetů, reálný význam. V článcích Volby do dumy a taktika ruské sociální demokracie a Taktika SDDSR ve volební kampani, kde Lenin analyzuje výsledky voleb do II. státní dumy a na základě číselných údajů charakterizuje politickou sílu různých tříd v Rusku, dospívá k závěru, že politika menševiků a smysl jejich bloků s kadety tkví nikoli v odstranění „černosotňovského nebezpečí", jak sami prohlašovali, nýbrž v zřeknutí se samostatné politiky dělnické třídy a v jejím podřizování liberálům. Levicový blok měl i přes odpor menševiků úspěch v 22 největších městech; ve volbách v Petrohradě dostal levicový blok 25 % hlasů, získal na svou stranu část maloburžoazních městských vrstev a vymanil je z vlivu kadetů. Úspěchy levicového bloku by byly mnohem větší, kdyby menševici nebyli sehráli úlohu stávkokazů a nezabránili vítězství levicových stran v Petrohradě. Lenin demaskuje menševiky, kteří se kvůli bloku s kadety nerozpakovali rozštěpit petrohradskou sociálně demokratickou organizaci.

Později o podstatě taktiky levicového bloku Lenin napsal: „‚Nutit' demokratické masy (rolnictvo a jemu blízké vrstvy nezemědělské drobné buržoazie), nejpočetnější masy v zemi, ‚aby volily mezi kadety a marxisty'; razit linii ‚společných akcí' dělníků a rolnické demokracie proti starému režimu a proti kolísající kontrarevoluční liberální buržoazii zároveň, v tom je základ a podstata taktiky levicového bloku posvěcené průběhem událostí roku 1905 (dělnické a rolnické hnutí), hlasováním ‚trudovické' a dělnické skupiny v prvních dvou dumách..." (srov. Spisy 17, Praha 1958, s. 407—408).

Účast bolševiků v II. státní dumě byla prvním krokem

parlamentní činnosti strany nového typu. Lenin považoval parlamentní činnost strany za podřízenou činnosti mimoparlamentní a za jednu z etap revolučního boje proletariátu o moc.

Úkoly sociální demokracie v dumě zformuloval Lenin v návrhu rezoluce pro V. sjezd strany O taktice sociální demokracie ve Státní dumě: vysvětlit lidu, že duma naprosto není schopna splnit požadavky proletariátu ani revoluční maloburžoazie, a zejména rolnictva, že dokud skutečná moc zůstává v rukou carské vlády, nelze politické svobody dosáhnout parlamentní cestou, vysvětlit mu, že je nutné uskutečnit ozbrojené povstání, ustavit prozatímní revoluční vládu a svolat ústavodárné shromáždění na základě všeobecných, přímých a rovných voleb s tajným hlasováním. Tato taktika znamenala revoluční využití dumy jako tribuny k propagování socialistických a demokratických požadavků proletariátu, k prohlubování třídního uvědomění lidu a k neustálému působení na rolnické poslance.

Sociální demokracie, říká Lenin o úkolech strany v dumě, musí vytvořit svou samostatnou frakci, společný postup v dumě se stranami maloburžoazní demokracie musí vylučovat jakoukoli možnost ustupování od programu proletářské strany a revoluční taktiky, musí sloužit pouze společnému náporu proti reakci a proti zrádcovské liberální buržoazii. Lenin v článku Zahájení II. státní dumy napsal: „Sociální demokracie... se musí... oddělit... od všech maloburžoazních vrstev a mezivrstev — ne však proto, aby se uzavřela ve zdánlivě hrdém osamocení (to by ve skutečnosti znamenalo pomáhat liberálním buržoům a dostat se do jejich vleku), nýbrž proto, aby se zbavila různého kolísání, jakékoli polovičatosti a dokázala *vést* demokratické rolnictvo“ (tento svazek, s. 46).

Tato taktika bolševiků, která se orientovala na svazek dělnické třídy a rolnictva a na vytvoření revolučního bloku jejich zástupců v dumě, se osvědčila jako jedině správná marxistická taktika v boji proti reakci. Komunistické a děl-

nické strany všech zemí se mohou i dnes poučit ze zkušeností parlamentní taktiky bolševiků v tomto období.

Už od prvních kroků sociálně demokratické frakce v dumě Lenin pozorně sleduje její činnost a reaguje na každé její vystoupení. Dává straně cíl vytvořit parlamentní frakci, jež by se zásadně lišila od parlamentních frakcí západoevropských stran II. internacionály, které zkreslovaly funkce dělnických zástupců v parlamentu a právem si zasloužily obvinění z „parlamentního kretenismu". Lenin vyvíjí velké úsilí, aby zástupci dělnické třídy Ruska nebyli v parlamentu přizvukovači liberální buržoazie, ale aby vystupovali v dumě přímo a otevřeně se samostatnou politikou proletariátu a podřizovali se usnesením strany, jednali v souladu s veškerou propagandistickou a agitační činností strany a spojovali legální činnost v dumě s ilegální propagandistickou a organizační prací mezi masami. To bylo rozpracování nové, revolučně marxistické linie činnosti zástupců proletariátu v parlamentních institucích, která se stala vzorem pro celé mezinárodní dělnické hnutí. Zástupci dělnické třídy v parlamentu se měli v zájmu revoluce postavit do služeb dělnické třídy. Řada článků v tomto svazku — První závažný krok, Mají menševici právo podporovat svou politikou kadety?, Odpověď L. Martovovi, Sociálně demokratická frakce a 3. duben v dumě — a Leninovy projevy na V. sjezdu SDDSR analyzují vystoupení sociálně demokratických poslanců v dumě a kritizují chyby sociálně demokratické frakce v dumě, jež byla z větší části menševická a která, stejně jako menševický ústřední výbor, neobrážela ani skutečnou situaci ve straně, ani stanovisko celé strany. Lenin v nemilosrdné kritice menševických poslanců Státní dumy nazývá jejich politiku politikou kadetského typu, snahou přeměnit sociální demokracii v přívěsek liberálů a požaduje od bolševických členů frakce, aby uplatňovali důslednou revoluční politiku.

Lenin bezprostředně řídil bolševickou část frakce, usměrňoval její činnost a napsal pro ni řadu dokumentů. Do svaz-

ku je zařazen návrh prohlášení k lidu O Stolypinově deklaraci, který měl být odpovědí sociálně demokratické frakce na vládní deklaraci, s níž seznámil dumu P. A. Stolypin. Tento dokument odhaluje nemohoucnost dumy a význam revoluce 1905—1907 jako revoluce lidové. „Jestliže Rusko," píše Lenin v návrhu prohlášení, „dosáhlo na krátkou dobu alespoň nepatrných svobod, jestliže alespoň na krátkou dobu mělo zastupitelský orgán lidu, pak to vše bylo vydobyto jen bojem lidu, jen obětavým bojem dělnické třídy, rolníků, vojáků a námořníků za svobodu" (s. 53).

Lenin vypracoval pro bolševickou část frakce Návrh projevu o agrární otázce v II. státní dumě. Shrnul v něm názory čtyř hlavních stran na agrární otázku, která tvořila základ buržoazní revoluce v Rusku a podmínila její národní specifičnost.

Lenin žil od konce léta 1906 v Kuokkale ve Finsku a řídil odtud činnost petrohradského výboru. Přijížděli k němu straničtí pracovníci, dělníci petrohradských závodů, členové petrohradského a ústředního výboru strany a bolševičtí poslanci II. státní dumy. Leninovi sem byly dováženy noviny a pošta a odtud odváženy nejrůznější materiály. Zde Lenin redigoval hlavní bolševický tiskový orgán, list Proletarij, a také legální deníky Novyj luč a Naše echo, psal návrhy rezolucí a články do bolševických novin a sborníků. Leninovy články v legálním i ilegálním tisku, které reagovaly na všechny životně důležité otázky činnosti strany a odhalovaly oportunismus menševiků, měly obrovský význam pro sjednocení strany pod praporem bolševismu a pro vypracování správné bolševické strategie a taktiky.

Leninův boj za ideové sjednocení petrohradské stranické organizace na principech bolševismu ukazují články Strůjcové rozkolu o budoucím rozkolu a Reorganizace a likvidace rozkolu v Petrohradě. V petrohradské organizaci, kde měli tehdy většinu bolševici, probíhal velmi ostrý boj s menševiky. Na konferenci, která se konala 6. (19.) ledna 1907, vyvolali menševici rozkol petrohradské organizace.

Teprve na konferenci 25. března (7. dubna) 1907 byl rozkol zlikvidován. Ve Zprávě pro V. sjezd SDDSR o petrohradském rozkolu a v souvislosti s ním ustaveném stranickém soudu odhaluje Lenin zrádcovskou politiku menševického ústředního výboru jako politiku ÚV nikoli celé strany, nýbrž pouze její menševické části, a kvalifikuje činnost menševiků jako činnost politických odpůrců. Lenin označil rozkol za trestuhodný čin spáchaný na straně a obvinil menševiky z toho, že zaprodali stranu těsně před volbami. Po rozkolu, jak napsal Lenin, je povinností každého straníka vymanit masy z vedení odštěpenců a vyvolat v nich nenávist a odpor k lidem, kteří přestali být členy jednotné strany. Lenin napsal, že „proti *takovýmto* politickým nepřátelům jsem tehdy vedl a v případě opakování nebo prohlubování rozkolu *vždy povedu vyhlazovací* boj" (s. 318).

V článcích Intelektuálští bojovníci proti vedoucí úloze inteligence a Rozhořčená rozpačitost (K otázce dělnického sjezdu) se Lenin znovu vrací ke kritice myšlenky nechvalně známého „dělnického sjezdu", jež položila základ k likvidátorství. Myšlenku „dělnického sjezdu" a agitaci pro něj považuje Lenin za anarchosyndikalismus a oportunismus, směřující k likvidaci proletářské strany a k jejímu rozplynutí v maloburžoazním prostředí. Lenin uvádí tři hlavní příčiny toho, k čemu směřuje „dělnický sjezd": intelektuálsky maloměšťáckou únavu z revoluce, přání hodit přes palubu hlavní programové články revoluční sociální demokracie — boj za demokratickou republiku a za diktaturu proletariátu; oportunismus inteligence, která se snaží podřídit třídní proletářské hnutí buržoazní politice a ideologii; nekritický poměr k velkým tradicím října 1905, kdy revoluce v Rusku vytvořila masové organizace proletariátu, které se staly orgány povstání a zárodečnými orgány revoluční moci. Historický vývoj se nebude ubírat tak, že místní sověty dělnických zástupců budou pokračovat ve své práci až do celoruského dělnického sjezdu, řekl Lenin,

nýbrž tak, že se zárodečné orgány revoluční moci změní v ústřední orgány vítězné revoluční moci, v revoluční prozatímní vládu.

Obrovská, neúnavná a každodenní činnost spojená s demaskováním menševiků a menševického ústředního výboru, kterou pod Leninovým vedením vyvinuli bolševici, se projevila na složení delegátů i na výsledcích V. sjezdu SDDSR, který byl zahájen 30. dubna (13. května) 1907 v Londýně. Přípravy ke sjezdu začaly v srpnu 1906, když většina největších stranických organizací včetně Sociální demokracie Království polského a Litvy a Sociální demokracie Lotyšského kraje, které vstoupily do strany na IV. (sjednocovacím) sjezdu, odmítla oportunistickou politiku menševického ústředního výboru zvoleného na IV. sjezdu a vyslovila se pro svolání sjezdu.

Sjezd názorně ukázal dvě linie a dvě taktiky v revoluci: revoluční proletářskou linii bolševiků a reformistickou buržoazní linii menševiků. Sjednocením neruských sociálně demokratických organizací kolem své platformy bolševici zajistili, aby zvítězila revoluční linie. Sjezdové materiály zařazené do tohoto svazku a také článek Vztah k buržoazním stranám, který shrnuje práci sjezdu, dokumentují boj Lenina a bolševiků za sjednocení revoluční sociální demokracie Ruska na platformě bolševismu proti oportunismu menševiků, bundovců a Trockého.

Sjezd shrnul výsledky vítězství bolševismu nad menševismem v období revoluce 1905—1907 a upevnil vítězství bolševismu v ruském dělnickém hnutí. Bolševická taktika byla schválena jako jednotná taktika pro celou stranu. V. sjezd SDDSR odsoudil linii menševiků jako kompromisnickou a schválil bolševickou linii jako revolučně marxistickou. Tím znovu potvrdil to, co již potvrdil celý průběh první revoluce v Rusku.

Do svazku jsou zahrnuty Leninovy projevy na sjezdu k nejdůležitějším otázkám: k zařazení zásadních otázek týkajících se základů taktiky strany v buržoazní revoluci

na pořad jednání sjezdu, ke zprávě o činnosti ústředního výboru, ke zprávě o činnosti frakce v dumě a k jiným otázkám; diskusní příspěvky na obranu revoluční taktiky proti menševikům, bundovcům a Trockému. Lenin přednesl úvodní referát i závěrečné slovo k hlavní otázce pořadu jednání sjezdu — o vztahu k buržoazním stranám. Tato otázka byla zařazena na pořad jednání až po urputném boji, za podpory polských a lotyšských sociálních demokratů, a byla v „popředí nejen všech zásadních sjezdových otázek, ale i v popředí veškeré práce vůbec" (s. 387).

V referátu o vztahu k buržoazním stranám ukázal Lenin historii boje mezi bolševiky a menševiky v otázce vztahu k neproletářským stranám a jejich zásadně rozdílné hodnocení revoluce a jejích hybných sil a podrobil ostré kritice menševické návrhy sjezdových rezolucí jako rezolucí liberálních, v nichž není ani špetka marxismu. V referátu, v němž hájil a rozvíjel bolševický návrh sjezdové rezoluce, Lenin zhodnotil všechny neproletářské strany v Rusku a zformuloval bolševickou taktiku vůči nim.

Lenin považoval za nutné nemilosrdně bojovat proti černosotňovským stranám a proti statkářským a velkoburžoazním stranám. Pokud jde o kadety, stranu liberálně monarchistické buržoazie, Lenin důrazně požadoval, aby byl v boji proti nim neúprosně demaskován jejich pseudodemokratismus a konstituční iluze a aby jim bylo znemožněno získat na svou stranu demokratickou maloburžoazii. Vůči narodnickým nebo trudovickým stranám zastával Lenin taktiku jejich vymaňování z vlivu kadetů a považoval za možné společné akce s nimi; avšak společné akce nesměly připouštět sebemenší možnost jakéhokoli odchýlení od programu a taktiky revoluční sociální demokracie a měly sloužit pouze současnému a společnému náporu proti reakci i proti zrádcovské liberální buržoazii.

Období od konce roku 1904 do konce roku 1905 bylo ve straně podle Leninových slov historickou přípravou sporných otázek a jejich celkovým hodnocením. Půldru-

hého roku revoluce (konec roku 1905 — polovina roku 1907) bylo zkouškou těchto sporných otázek v oblasti praktické politiky. „Tato prověrka ukázala, že politika podpory liberalismu utrpěla naprosté fiasko, a vedla k uznání jediné revoluční politiky proletariátu v buržoazní revoluci: bojovat za dovedení revoluce do konce ve spojení s demokratickým rolnictvem proti zrádcovskému liberalismu“ (s. 405).

V projevu ke zprávě o činnosti sociálně demokratické frakce a v projevu ke zprávě o činnosti ústředního výboru odhalil Lenin kapitulantství menševiků, obvinil je z přisluhovačství liberální buržoazii a jejich jednání v dumě označil za ubohé politikaření.

Sjezd schválil bolševické rezoluce o vztahu k buržoazním stranám, o Státní dumě, ke zprávě o činnosti sociálně demokratické frakce v dumě, o „dělnickém sjezdu“ a o odborech a v bolševickém duchu provedl změny ve stanovách strany. Leninův boj proti menševikům před sjezdem i v jeho průběhu, který zajistil vítězství revoluční linie na sjezdu, je příkladem zásadové politiky, příkladem rozhodného boje za zachování samostatné třídní politiky proletariátu. V. (londýnský) sjezd potvrdil správnost bolševické linie v revoluci, jakož i to, že ji podporuje většina uvědomělých dělníků.

Boj proti menševikům vstupoval do nové fáze. Na závěr sjezdu se konala porada, na níž bolševici ustavili vedoucí orgán — bolševické ústředí — v čele s Leninem. Toto ústředí mělo zajistit uplatňování důsledně revoluční linie v duchu sjezdových usnesení.

Po skončení V. sjezdu strany se Lenin účastnil II. sjezdu Sociální demokracie Lotyšského kraje, který se konal 21. až 25. května (3.—7. června) 1907 v Londýně. Na večerním zasedání 24. května (6. června) přednesl referát o úkolech proletariátu v současné etapě buržoazně demokratické revoluce. Rezoluce O úkolech proletariátu v současné etapě buržoazně demokratické revoluce (viz tento svazek,

s. 385—386), kterou navrhl Lenin a jež byla bez projednávání připojena k sjezdovému protokolu, byla uveřejněna 7. července 1907 v 78. čísle listu Zihna. Tato rezoluce je publikována poprvé.

Patnáctý svazek obsahuje i předmluvu k ruskému překladu knihy Dopisy J. P. Beckera, J. Dietzgena, B. Engelse, K. Marxe a jiných F. A. Sorgemu a jiným, kterou roku 1907 vydal P. G. Dauge. Její vydání mělo velký význam, protože umožnilo ruským čtenářům poprvé se seznámit s řadou závažných Marxových a Engelsových dopisů. Lenin v předmluvě upozorňuje zejména na ta místa v korespondenci, která jsou pro vypracování taktiky proletářské strany zvlášť závažná. Přitom Lenin varuje před aplikací Marxových a Engelsových rad bez studia konkrétních historických podmínek a zvláštností dělnického hnutí v různých zemích a rozhodně požaduje, aby se vyjasnila marxistická metoda, zdůrazňuje, že marxismus není zkostnatělé dogma, nýbrž návod k jednání.

Lenin zkoumá Marxovo a Engelsovo hodnocení dvou směrů v socialismu — sektářského v anglo-americkém a reformistického v německém — a zdůrazňuje, že Marx a Engels po celá desetiletí soustavně a vytrvale bojovali jak proti prvnímu, tak i proti druhému směru, přičemž věnovali pozornost zvláště boji proti oportunismu v německé sociální demokracii a všemožně tepali intelektuálské šosáctví a maloměšťáctví v socialismu. Lenin upozorňuje stranu na to, že jakmile se v mezinárodním dělnickém hnutí objevily vážné příznaky hlubokého tříbení názorů a kolísání, kdy krajnosti oportunismu a „parlamentního kretenismu" vyvolaly opačné krajnosti revolučního syndikalismu, nabylo mimořádného významu studium celkové linie Marxových a Engelsových „korekcí" anglo-amerického a německého socialismu. Marxovu a Engelsovu kritiku oportunismu a reformismu využívá Lenin proti menševikům, kteří ztělesňovali oportunismus v sociální demokracii Ruska. Marxův a Engelsův odkaz měl posloužit jako ne-

postradatelná zbraň v boji proti oportunismu v dělnickém hnutí Ruska, v boji proti falši buržoazního šosáctví a proti zatemňování vědomí mas.

Patnáctý svazek Sebraných spisů V. I. Lenina je posledním svazkem, který zahrnuje díla z období první buržoazně demokratické revoluce 1905—1907 v Rusku. Po státním převratu z 3. června začalo nové, pro stranu jedno z nejtěžších období — období stolypinovské reakce.

INSTITUT MARXISMU-LENINISMU
PŘI ÚV KSSS

NÁVRHY REZOLUCÍ PRO V. SJEZD SDDSR[1]

Napsáno 15.—18. února
(28. února—3. března) 1907
Otištěno 4. března 1907
v listu Proletarij, č. 14

Podle textu listu

1. O SOUČASNÉM STADIU DEMOKRATICKÉ REVOLUCE

Vzhledem k tomu, že

1. není naděje na brzké ukončení vleklé hospodářské krize v Rusku, která vyvolává vleklou obrovskou nezaměstnanost ve městech a hlad na vesnici;

2. v souvislosti s tím se zostřuje třídní boj mezi proletariátem a buržoazií, mezi statkáři a rolnictvem i boj mezi rolnickou buržoazií, kterou si vláda kupuje, a vesnickou chudinou;

3. politický vývoj Ruska za uplynulý rok, od I. dumy[2] až do nových voleb ukazuje rychlý růst uvědomělosti všech tříd, což se projevilo velkým posílením krajních stran, ztrátou konstitučních iluzí a oslabením „středu", tj. liberálně buržoazní strany kadetů[3], jež se snaží zastavit revoluci pomocí ústupků přijatelných pro černosotňovské statkáře i pro samoděržaví;

4. takto zaměřená politika strany kadetů uvolňuje jen v nepatrné míře výrobní síly buržoazní společnosti, zcela nedostatečně uspokojuje základní potřeby proletariátu a rolnických mas a vyvolává nutnost neustále násilně potlačovat tyto masy,

vzhledem ke všem těmto skutečnostem porada konstatuje, že

1. politická krize, která se prohlubuje přímo před našima očima, není krizí konstituční, nýbrž revoluční, která vede k bezprostřednímu boji proletářských a rolnických mas proti samoděržaví;

2. nadcházející kampaň okolo dumy je proto nutné chá-

pat pouze jako jednu z epizod revolučního boje lidu o moc a jako takovou ji využít;

3. sociální demokracie jako strana pokrokové třídy nemůže nyní v žádném případě podporovat politiku kadetů jako takovou, a už vůbec ne kadetský vládní kabinet. Sociální demokracie musí učinit vše, aby masám ukázala zrádcovský charakter této politiky; musí jim vysvětlit, jaké revoluční úkoly mají před sebou; musí je přesvědčit, že jen při vysoké uvědomělosti a pevné organizovanosti mas se mohou případné ústupky samoděržaví změnit z nástroje klamání a korupce v nástroj dalšího rozvoje revoluce.

2. O VZTAHU K BURŽOAZNÍM STRANÁM

Vzhledem k tomu, že

1. sociální demokracie má dnes před sebou mimořádně naléhavý úkol určit třídní obsah různých neproletářských stran, vymezit současný vzájemný poměr mezi třídami a podle toho určit svůj vztah k jiným stranám;

2. sociální demokracie vždy uznávala za nutné podporovat každé opoziční a revoluční hnutí namířené proti současnému společenskému a politickému uspořádání v Rusku;

3. sociální demokracie je povinna učinit vše, aby proletariát splnil úlohu vůdce v buržoazně demokratické revoluci,

vzhledem k tomu dochází porada k závěru, že

1. černosotňovské strany (Svaz ruského národa[4], monarchisté, Rada spojené šlechty[5] aj.) vystupují stále rozhodněji a jednoznačněji jako třídní organizace feudálních statkářů, stále bezostyšněji okrádají lid o výsledky revoluce a tím nutně vyvolávají zostření revolučního boje; sociální demokracie musí usvědčovat tyto strany z těsného spojení

s carismem a se zájmy feudálních velkostatkářů a vysvětlovat, že je nutné nesmiřitelně bojovat za úplné odstranění těchto pozůstatků barbarství;

2. takové strany, jako Svaz 17. října[6], Obchodní a průmyslová strana[7], částečně i Strana pokojné obnovy[8] atd., jsou třídními organizacemi části statkářů, zejména však obchodní a průmyslové velkoburžoazie, které zatím ještě neuzavřely s absolutistickou byrokracií konečnou dohodu o rozdělení moci na základě nějaké cenzem omezené a zcela protidemokratické ústavy, avšak už se postavily na stranu kontrarevoluce a zjevně podporují vládu*; sociální demokracie musí [využívat střetnutí těchto stran s černosotňovskou autokracií k rozvíjení revoluce a současně] proti těmto stranám co nejnelítostněji bojovat;

3. strany liberálně monarchistické buržoazie a hlavní z nich — kadetská — se už nyní jednoznačně odvrátily od revoluce a snaží se ji zastavit dohodou s kontrarevolucí; že ekonomickou základnu těchto stran tvoří část středních statkářů a střední buržoazie, zejména pak buržoazní inteligence, kdežto část demokratické městské a vesnické maloburžoazie následuje tyto strany už jenom z tradice a proto, že ji liberálové přímo klamou; že ideál těchto stran nepřekračuje rámec spořádané buržoazní společnosti, chráněné před útoky proletariátu monarchií, policií, dvoukomorovým parlamentním systémem, stálou armádou aj.; sociální demokracie musí využít činnosti těchto stran k politické výchově lidu, a to tak, že proti jejich pokrytecky demokratické frazeologii postaví důsledný demokratismus proletariátu, bude odhalovat jimi šířené konstituční iluze a nemilosrdně bojovat proti jejich hegemonii nad demokratickou maloburžoazií;

4. narodnické neboli trudovické strany (lidoví socialisté[9],

* Varianta navržená menšinou: „... buržoazie, které se již plně postavily na stranu kontrarevoluce, zjevně podporují vládu a kladou si za úkol prosadit cenzem omezenou a zcela protidemokratickou ústavu".

Trudovická skupina[10], eseři[11]) víceméně věrně vyjadřují zájmy a hledisko širokých mas rolnictva a městské maloburžoazie, kolísají mezi ochotou podřídit se hegemonii liberálů a mezi rozhodným bojem proti statkářskému vlastnictví půdy a feudálnímu státu; tyto strany zahalují své v podstatě buržoazně demokratické úkoly do více či méně mlhavé socialistické ideologie; sociální demokracie musí vytrvale odhalovat jejich pseudosocialistický charakter a čelit jejich snaze zastírat třídní protiklad mezi proletářem a drobným vlastníkem a na druhé straně je všemožně vymaňovat z vlivu a vedení liberálů; přitom působit na tyto strany, aby se rozhodly mezi politikou kadetů a politikou revolučního proletariátu, a tak je přimět, aby se postavily na stranu sociální demokracie proti černosotňovcům a proti kadetům;

5. společné akce, které z toho vyplynou, musí vyloučit každou možnost jakkoli uhýbat od sociálně demokratického programu a taktiky a musí mít pouze jediný cíl: společný nápor proti reakci a zároveň proti zrádcovské liberální buržoazii.

Poznámka: V hranatých závorkách je obsažen text, který vypustila menšina, jež navrhla uvedenou variantu.

3. O TAKTICE SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE VE STÁTNÍ DUMĚ

1. Správnost taktiky bojkotu Státní dumy, která pomohla lidovým masám správně pochopit bezmocnost a nesamostatnost této instituce, byla plně potvrzena komedií se zákonodárnou činností I. státní dumy i jejím rozpuštěním;

2. kontrarevoluční počínání buržoazie a kompromisnická taktika ruského liberalismu však zmařily bezprostřední úspěch bojkotu a donutily proletariát, aby se pustil

do boje proti statkářské a buržoazní kontrarevoluci také v kampani k volbám do dumy;

3. tento boj mimo dumu i v dumě samé musí sociální demokracie vést tak, aby se rozvíjelo třídní uvědomění proletariátu a upevňovala a rozšiřovala jeho organizovanost, aby bylo možné dál zbavovat všechen lid konstitučních iluzí a rozvíjet revoluci;

4. sociální demokracie má před sebou v nadcházející kampani k volbám do dumy tyto bezprostřední politické úkoly: za prvé vysvětlit lidu, že duma naprosto není schopna splnit požadavky proletariátu ani revoluční maloburžoazie a zejména pak rolnictva, za druhé vysvětlit lidu, že dokud skutečná moc zůstává v rukou carské vlády, nelze politické svobody dosáhnout parlamentní cestou, vysvětlit mu, že je nutné uskutečnit ozbrojené povstání, ustavit prozatímní revoluční vládu a svolat ústavodárné shromáždění na základě všeobecných, přímých a rovných voleb s tajným hlasováním;

5. aby splnila své základní socialistické a také bezprostřední politické úkoly, musí sociální demokracie jako třídní strana proletariátu bezpodmínečně zůstat nezávislou, vytvořit v dumě stranickou sociálně demokratickou frakci a svá hesla ani taktiku v žádném případě nesmí spojovat s žádnou jinou opoziční nebo revoluční stranou;

6. pokud jde o činnost revoluční sociální demokracie v dumě, je nutno vysvětlovat především tyto otázky, které s sebou přináší politický život:

1. Sociálně demokratická frakce v dumě jako jedna z našich stranických organizací musí spatřovat svou úlohu především v kritické, propagandistické, agitační a organizační činnosti. Tomu, a ne bezprostředním „zákonodárným" cílům musí sloužit také návrhy zákonů, které předkládá sociálně demokratická frakce v dumě, zvláště k takovým otázkám, jako je zlepšení životních podmínek, zajištění svobody třídního boje proletariátu, odstranění feudálního statkářského útlaku na vesnici, pomoc hladově-

jícím rolníkům, boj proti nezaměstnanosti, osvobození vojáků a námořníků od kasárenských galejí atd.;

2. protože carská vláda se svých pozic určitě nevzdá, dokud revoluční lid nedosáhne rozhodujícího vítězství, je konflikt mezi dumou a vládou nevyhnutelný, ať již duma zvolí jakoukoli taktiku, s výjimkou případu, že by duma obětovala zájmy lidu zájmům krajní reakce; sociálně demokratická frakce ani sociálně demokratická strana, jež spoléhají výlučně na revoluční krizi, rozvíjející se v důsledku objektivních podmínek mimo dumu, nesmějí ani vyvolávat předčasné konflikty, ani uměle odvracet nebo oddalovat konflikt umírněnějšími hesly; to by totiž sociální demokracii v očích mas jen zdiskreditovalo a odloučilo ji od revolučního boje proletariátu;

3. sociální demokracie musí nejen odhalovat buržoazní podstatu všech neproletářských stran a proti všem jejich návrhům zákonů apod. stavět své vlastní návrhy, ale zároveň také neustále bojovat proti hegemonii kadetů v osvobozeneckém hnutí a nutit maloburžoazní demokracii, aby volila mezi pokryteckým demokratismem kadetů a důsledným demokratismem proletariátu.

4. O ZOSTŘENÍ HOSPODÁŘSKÉ BÍDY MAS A HOSPODÁŘSKÉHO BOJE

Vzhledem k tomu, že

1. řada faktů svědčí o krajním zostření hospodářské bídy proletariátu i jeho hospodářského boje (výluky v Polsku[12]; hnutí dělnictva v Petrohradě a Ivanovu-Vozněsensku proti drahotě životních potřeb; rozsáhlé stávkové hnutí v moskevské průmyslové oblasti; mobilizující výzvy odborového tisku k přípravě na tvrdý boj atd.);

2. podle všech příznaků tyto různé projevy hospodářského boje narůstají natolik, že všude lze důvodně očeká-

vat na podporu hospodářských požadavků masové akce, do nichž se zapojí mnohem širší vrstvy proletariátu než dříve;

3. celé dějiny ruské revoluce ukazují, že každý mocný rozmach revolučního hnutí vznikl jen na základě takovýchto masových hnutí za hospodářské požadavky,

vzhledem ke všem těmto skutečnostem porada konstatuje, že

1. všechny stranické organizace musí věnovat tomuto jevu co největší pozornost; shromáždit o této otázce co nejúplnější materiál a zařadit ji na pořad V. sjezdu strany;

2. je nutné soustředit co největší počet stranických pracovníků na hospodářskou agitaci mezi masami;

3. je nutné počítat právě s tímto hnutím za splnění hospodářských požadavků jako se základním zdrojem a nejdůležitější základnou celé revoluční krize rozvíjející se v Rusku.

5. O NESTRANICKÝCH DĚLNICKÝCH ORGANIZACÍCH V SOUVISLOSTI S ANARCHOSYNDIKALISTICKÝM SMĚREM MEZI PROLETARIÁTEM

Vzhledem k tomu, že

1. v SDDSR se v souvislosti s agitací soudruha Axelroda za nestranický dělnický sjezd[13] objevilo hnutí (Larin, Ščeglo, El, Ivanovskij, Mirov, oděský sborník Osvobození práce[14]) zaměřené na likvidaci sociálně demokratické dělnické strany a na její nahrazení nestranickou politickou organizací proletariátu;

2. současně s tím probíhá mimo stranu a přímo proti

straně zaměřená anarchosyndikalistická agitace mezi proletariátem, která razí totéž heslo svolat nestranický dělnický sjezd a ustavovat nestranické organizace (sborník Problémy odborových svazů[281] a jeho skupina v Moskvě, anarchistický tisk v Oděse atd.);

3. bez ohledu na usnesení listopadové celoruské konference SDDSR[15] můžeme v naší straně pozorovat celou řadu rozbíječských akcí zaměřených na ustavování nestranických organizací;

4. na druhé straně SDDSR v období většího či menšího revolučního rozmachu nikdy neodmítala využívat některých nestranických organizací, jako například sovětů dělnických zástupců, k posílení vlivu sociální demokracie na dělnickou třídu a k upevnění sociálně demokratického dělnického hnutí (viz zářijové usnesení petrohradského[240] a moskevského[234] výboru o dělnickém sjezdu v 3. a 4. čísle listu Proletarij[16]);

5. na základě začínajícího rozmachu je možné ustavovat nebo využívat pro rozvoj sociální demokracie nestranické zastupitelské instituce dělnické třídy, jako jsou sověty dělnických zástupců, sověty dělnických zmocněnců atd., přičemž organizace sociálně demokratické strany musí brát v úvahu, že při správné, trvalé a široce založené práci sociální demokracie mezi proletariátem se takovéto instituce mohou ve skutečnosti ukázat jako zbytečné,

vzhledem k tomu porada konstatuje, že

1. je nutné vést co nejrozhodnější zásadový boj proti anarchosyndikalistickému hnutí mezi proletariátem a proti Axelrodovým a Larinovým názorům v sociální demokracii;

2. je nutné vést co nejrozhodnější boj s nejrůznějšími rozbíječskými a demagogickými pokusy vycházejícími z řad SDDSR, jejichž cílem je oslabit stranickou organizaci nebo využít ji k nahrazení sociální demokracie nestranickými politickými organizacemi proletariátu;

3. v případě nutnosti je přípustné, aby se organizace

sociálně demokratické strany zúčastňovaly práce v sovětech dělnických zmocněnců, složených z příslušníků různých stran, v sovětech dělnických zástupců a na sjezdech jejich představitelů a aby také zřizovaly podobné instituce s podmínkou, že bude přitom přísně uplatňována stranická linie a bude tak zajištěn rozvoj a upevňování sociálně demokratické dělnické strany;

4. pro rozšíření a upevnění vlivu sociální demokracie na široké masy proletariátu je nutné jednak věnovat větší úsilí organizování odborových organizací a sociálně demokratické propagandě a agitaci v nich, jednak získávat stále širší a širší vrstvy dělnické třídy pro účast v nejrůznějších stranických organizacích.

TAKTIKA SDDSR VE VOLEBNÍ KAMPANI

INTERVIEW SE ZVLÁŠTNÍM ZPRAVODAJEM LISTU L'HUMANITÉ[17] 17. ÚNORA (2. BŘEZNA) 1907

Poslední sjezd ruské sociální demokracie, který se konal ve Stockholmu v dubnu 1906[18], se usnesl, že sociální demokraté nesmějí uzavírat žádné volební dohody s buržoazními stranami[167]. Tato zásada byla uplatněna hned ve volbách do I. dumy na Sibiři a na Kavkaze[176]. Byla však vhodná i pro II. dumu? Bolševici říkali ano, menševici ne. Pro vyřešení této otázky požadovali bolševici svolání mimořádného sjezdu. Na začátku listopadu se však konala pouze konference, na níž byly zastoupeny všechny organizace strany. Menševici společně s Bundem[19] podporovali návrh na dohodu s kadety v nadcházejících volbách. Bolševici a s nimi Lotyši[20] a Poláci[21] tuto dohodu odmítali. Návrh prvních dostal 18 hlasů, návrh druhých 14 hlasů. Konference rozhodla, aby se místní organizace vyslovily k této otázce samostatně. „Ať to probíhá v Petrohradě stejně jako kdekoli jinde," prohlásili bolševici záměrně před menševiky.

Zde je třeba vědět dvě věci: jednak že menševici i přes svůj název mají v ústředním výboru strany většinu, což znamená, že řídí její celkovou politiku; jednak že bolševici mají většinu v guberniálních výborech v Petrohradě a v Moskvě. Mít proti sobě obě sídelní města je pro ústřední výbor těžké a ponižující. Proto se ústřední výbor snaží stůj co stůj prosazovat v Petrohradě a v Moskvě menševickou politiku. Kvůli volbám v Petrohradě se odvážil porušit místní autonomii a vyprovokovat rozkol, jakmile se k tomu naskytla záminka[22].

Petrohradská organizace dosud neuspořádala guberniál-

ní konferenci, jak to rozhodla listopadová celoruská konference. Liberální tisk už delší dobu živě přetřásal otázku volební taktiky. Liberálové se obávali, že socialisté budou postupovat nezávisle na nich a že seskupí masy pod revolučním praporem bez nich, ba proti nim. Zatracovali bolševiky a střídavě je označovali za „sektáře, dogmatiky, blanquisty, anarchisty aj.", avšak volební kampaň chtěli vést společně s ostatními revolučními stranami a sestavit s nimi společnou volební kandidátku. Liberálové mají ve svých rukou největší petrohradské noviny, bylo tedy pro ně snadné hlásat své názory. A bolševici měli k dispozici pouze svůj ilegální orgán Proletarij, vycházející v cizině, a ještě jen dvakrát měsíčně.

Menševický ústřední výbor důvěrně a pomocí tajných styků informoval kadety, že taktika sociálních demokratů závisí na něm, a nikoli na bolševickém guberniálním výboru. Vyšlo to najevo na konferenci informativního rázu, na níž se v prvních lednových dnech sešli zástupci kadetů, lidových socialistů, trudoviků, socialistů-revolucionářů a sociálních demokratů[23]. Všichni se vyslovili pro společnou kandidátku. Všichni — až na delegáta guberniálního výboru, který po poradě prohlásil, že výbor oznámí své rozhodnutí během několika dnů. Tu se do toho vmísil delegát ústředního výboru: „Bude nejlepší," prohlásil, „když dohodu neuzavře organizace jako celek, ale každý obvod zvlášť" (těchto obvodů je v Petrohradě 12). — „Něco takového slyším poprvé!" odpověděl delegát guberniálního výboru. „To je návrh ústředního výboru?" — „Ne, to je můj nápad," odpověděl delegát ústředního výboru.

Moudrému napověz... Kadeti to také pochopili. Reč[278] (oficiální orgán strany kadetů)[24], Tovarišč (orgán levicových kadetů, něco na způsob socialistů-millerandistů)[25] a Strana[18] (orgán Strany demokratických reforem)[26] prohlásily, že menševici jsou rozumná část, příkladná a slušná část sociální demokracie, kdežto bolševici jsou představitelé barbarství. Zabraňují socialismu, aby se stal civili-

zovaným a parlamentním! Tu jim však v přítomnosti vůdce kadetů Miljukova bylo oznámeno, že bolševici budou kandidovat samostatně.

Petrohradská konference, na níž se mělo rozhodnout o volební taktice, se konala 6. ledna. Zúčastnilo se jí 39 bolševiků a 31 menševiků. Menševici měli zpočátku námitky proti rozdělení mandátů, přesto však se neodvážili žádat pro sebe většinu; posloužilo jim to však jako záminka k opuštění konference. Druhá záminka: podle návrhu ústředního výboru ze 4. ledna žádali, aby se pro vyřešení otázky volební taktiky organizace rozdělila na dvě části, tj. aby byla svolána zvlášť petrohradská městská konference a zvlášť petrohradská okruhová konference. Těm, kdo znají petrohradskou sociálně demokratickou organizaci, která je vybudována zčásti na územním, zčásti na národnostním principu (lotyšská a estonská sekce) nebo podle profesí (vojenská sekce, sekce železničářů), se to jevilo nejen jako porušení autonomie organizací, nýbrž v jistém směru jako něco, co se příčí zdravému rozumu. Proto se konference vyslovila proti tomuto návrhu, který v ničem neodpovídal jejím zásadám a navíc byl předložen imperativní formou.

Jedenatřicet delegátů opustilo poradu a ústřední výbor prohlásil, že menšinu zprošťuje povinnosti podřídit se rozhodnutí většiny. To nebyla od ústředního výboru už jen výzva, nýbrž přímé vyhlášení rozkolu.

Těchto jedenatřicet delegátů ustavilo svůj samostatný výbor a zúčastnilo se jednání mezi kadety a levicovým blokem trudoviků, lidových socialistů a socialistů-revolucionářů, avšak tyto spekulace vzaly za své, když na scénu vstoupil nový aktér. Dne 4. ledna uveřejnilo Novoje vremja[27] článek[294] okťabristy Stolypina, ministrova bratra. „Kdyby kadeti měli odvahu definitivně skoncovat s revolučními skupinami a plně se postavit za ústavu, byla by jejich strana legalizována," napsal. Za několik dní (15. ledna) byl Miljukov u ministra Stolypina a druhý den po jeho návštěvě

uveřejnily všechny kadetské noviny zprávu, že kadeti přerušili jednání s levicí. Tato hra však kadetům nepřinesla žádný užitek, pouze se důkladně a nadto zbytečně zkompromitovali. Stolypinovy podmínky byly pro ně totiž nepřijatelné.

Rovněž menševici se v téže době zkompromitovali stejně vážně a stejně zbytečně. Zpočátku, bez ohledu na Miljukovovu návštěvu u Stolypina, pokračovali ve svých jednáních s kadety a levicovými skupinami. Konference, na níž došlo k roztržce a kde se nemohli dohodnout o rozdělení poslaneckých mandátů, se konala až 18. ledna[28]. Dále pak v téže době Reč[273] napsala, že kadeti ve snaze odstranit bolševiky postoupili menševikům místo, které slíbili dělnické kurii, přičemž menševici proti tomuto neslýchanému způsobu čachrování s dělnickými hlasy vůbec neprotestovali. Ale to není všechno! Ústřední výbor pokračoval ve svých čachrech s kadety, což znamenalo, že přistupuje na jejich podmínky. A právě tento fakt vyvolal pobouření mezi dělníky! Tento fakt mě také přiměl k napsání brožury *Pokrytectví 31 menševiků** [86], za niž mě menševici chtějí pohnat před stranický soud.

Po konferenci konané 6. ledna, na níž došlo k rozkolu, bolševici prohlásili: „Jestliže se levice, včetně menševiků, spojí s kadety, budeme bojovat sami. Jestliže jejich jednání zkrachuje, nabídneme jim zase my podmínky dohody, a přijmou-li je, přijmou tím také zásadu hegemonie proletariátu."

Vyjednávání levice s kadety zkrachovalo (konference z 18. ledna), což bylo naše první vítězství. Navrhli jsme podmínky pro levicový blok, který by se nepaktoval se stranou kadetů; tyto podmínky přijali 25. ledna všichni, až na menševiky. To bylo druhé vítězství. Z šesti mandátů v Petrohradě jsme navrhli dva mandáty pro dělnickou kurii, dva pro sociální demokraty a dva pro ostatní strany. Při-

* Viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 326—337. *Red.*

tom bylo jasné, že dělnická kurie zvolí dva sociální demokraty. Do voleb zbývalo ještě patnáct dní, když došlo k tomu, co kadeti vůbec neočekávali — kromě černosotňovské kandidátky, kandidátek okťabristů a kadetů se objevila také kandidátka levicového bloku bez kadetů i bez menševiků.

Na svých předešlých konferencích s levicovými stranami nabízeli kadeti levici dva mandáty, zatímco ta požadovala tři. Když kadeti zjistili, že se proti nim utvořil náš levicový blok, zalekli se a dali na svou kandidátku pouze tři kandidáty své strany. Z ostatních tří mandátů nabídli jeden profesoru Kovalevskému (člen Strany demokratických reforem), druhý knězi Petrovovi (křesťanský demokrat, velmi populární demagog) a třetí dělníkům. Tento ústupek učinili ostatně jen proto, aby předešli bouři nespokojenosti mezi lidem.

Kadeti měli ve volbách úspěch, musíme však zdůraznit, že levicový blok získal 25 % z celkového počtu hlasů v Petrohradě a že zvítězil ve vyborském obvodě. V mnoha obvodech zvítězili kadeti jen nepatrnou většinou. V pěti obvodech scházelo jen 1600 hlasů, aby zvítězil levicový blok; v kolomenském obvodě scházelo k vítězství pouze 99 hlasů. Vítězství levicových stran v Petrohradě tedy zmařili menševici; nicméně však je revoluční levice v nové dumě vcelku mnohem silnější než v dumě předešlé.

Získali jsme neobyčejně poučné zkušenosti. Především vidíme, že petrohradští dělníci zůstávají i nadále bolševiky, že jsou pevně odhodláni bránit autonomii své organizace proti zasahování ústředního výboru. Kromě toho nyní víme, co si máme myslet o černosotňovském nebezpečí, o tomto argumentu, s nímž se vyrukovalo k ospravedlnění dohody s kadety v prvním stadiu voleb. Není to nic jiného než pouhý výmysl vypočítaný na oklamání socialistických stran a ochranu kadetů před nebezpečím zleva. Neboť, jak byla onehdy nucena přiznat Reč, „opravdové nebezpečí hrozí kadetům zleva“[61]. „Kdo hlasuje pro le-

vici, umožňuje projít pravici," opakovaly nám kadetské listy po celé týdny. Toto heslo jim dalo do rukou prostředek, jak zasít pochybnosti mezi nerozhodnými. Svou odvážnou kampaní dosáhli toho, že levicový blok dostal v Moskvě méně hlasů (13 %) než v Petrohradě, protože jsme v Moskvě neměli k dispozici žádné noviny. Nemohli však zabránit tomu, aby nevyšla najevo nezvratná skutečnost, že černosotňovské nebezpečí bylo jen vylhanou záminkou. V Moskvě, stejně jako v Petrohradě, byly čtyři kandidátky; ani v Moskvě, ani v Petrohradě nepřineslo spojení černosotňovců s okťabristy vítězství pravici. Máme k dispozici číselné údaje, jimiž to v případě nutnosti můžeme dokázat.

Menševici mohou tedy podle libosti stranit kadetům a sloužit jim. My je nebudeme následovat. Lid je nebude následovat. Kadeti jednají tak, že masy stále více přecházejí na stranu levice. Jestli si Miljukov myslí, že nás řečmi o naší „dobrodružné politice" a označováním našeho praporu za „rudý hadr" připraví o stoupence, můžeme ho jen vybídnout, aby i nadále říkal takové nesmysly, neboť nám to jen prospívá. Menševici inklinující ke kadetům učiní lépe, když se zamyslí nad skutečností, že v těch petrohradských závodech, jejichž dělníci byli dříve bolševiky, byli bolševici zvoleni i nyní, kdežto v závodech, jejichž dělníci byli dříve menševiky a kde i propagandu prováděli především menševici... *zvítězili socialisté-revolucionáři!* Sami socialisté-revolucionáři musí být velmi udiveni množstvím hlasů, které získali. Jak by měli být vděčni oportunismu menševiků! Nás mohou tyto výsledky jen utvrdit v přesvědčení, že nyní ještě víc než kdykoli předtím je naší povinností a zárukou úspěchu nikoli spolupráce s liberální buržoazií, která hodlá zmařit revoluci, nýbrž spolupráce s demokratickým rolnictvem proti úskočnosti a zrádcovství buržoazie, která se den ze dne stává kontrarevolučnější. Nejlepší politikou bude vždy a stále otevřená revoluční politika, urputný a naprosto nezávislý boj pod proletářským

praporem, který kolem nás postupně seskupuje společně s dělníky-proletáři i nespočetné masy demokratického rolnictva.

Otištěno 4. dubna 1907
v listu l'Humanité, č. 1082
Rusky poprvé otištěno
v letech 1929—1930,
Sočiněnija V. I. Lenina XI,
2. a 3. vydání

Podle textu listu
Přeloženo z francouzštiny

ZAHÁJENÍ II. STÁTNÍ DUMY[29]

Petrohrad 20. února 1907

Dnes se schází II. duma[30]. Podmínky, za nichž byla svolána, vnější i vnitřní podmínky voleb, podmínky, za nichž bude pracovat — to vše je ve srovnání s I. dumou zcela jiné. Bylo by zřejmou chybou očekávat, že se události budou jednoduše opakovat. Na druhé straně se však ve všech změnách, k nimž došlo za uplynulý politický rok, tak bohatý na zvraty osudu, projevuje jeden základní rys, svědčící o tom, že se hnutí celkově pozvedlo na vyšší stupeň a že postupuje sice křivolakou cestou, přesto však neustále vpřed.

Onen základní rys můžeme stručně vyjádřit takto: nahoře posun doprava, dole doleva, vyhrocení politických krajností. A nejen politických, ale především sociálně ekonomických. Poslední události před zahájením II. dumy se vyznačují zejména tím, že pod zdánlivě nehybným povrchem politického života probíhal v dělnické třídě i nejširších vrstvách rolnictva skrytý, nenápadný, avšak hluboký proces růstu uvědomění mas.

Ústava opírající se o vojenské polní soudy se za uplynulý rok změnila jen málo. Zato politický přesun tříd je nesmírný. Vezměme černosotňovce. Zpočátku to byla vlastně jen hrstka policejních banditů, za níž šla nevelká část naprosto zaostalého, obalamuceného, ba někdy přímo opíjeného prostého lidu. Nyní stojí v čele černosotňovských stran Rada spojené šlechty. Feudální statkáři se spojili a definitivně „si uvědomili své místo" v revoluci. Černosotňovské strany se stávají třídní organizací těch, kteří musí zuby nehty bránit hmotné statky nejvíce ohrožované

současnou revolucí: rozsáhlé latifundie — tento pozůstatek feudální epochy, privilegia vyššího stavu, možnost zasahovat do státních záležitostí pomocí osobních styků s kamarilou atd.

Vezměme kadety. Jejich strana byla ze všech zjevně a otevřeně buržoazních stran nepochybně považována za „nejpokrokovější". A jak se octla napravo! Už nekolísá jako loni mezi reakcí a bojem lidu. Pociťuje k tomuto boji přímo nenávist, úplně cynicky dává najevo úsilí zmařit revoluci, poklidně se usadit, dohodnout se s reakcí a začít stavět — pro kapitalistického statkáře a pro fabrikanta — pohodlné „hnízdečko" monarchistické ústavy, ústavy okleštěné, kořistnicky třídní a nemilosrdně kruté k veškerým lidovým masám.

Teď už není možné opakovat chybu, které se mnozí dopustili, když říkali, že kadeti stojí vlevo od středu, že hranice mezi stranami svobody a stranami reakce probíhá napravo od nich. Kadeti představují střed a tento střed spěje stále zjevněji k paktování s pravicí. Politické přeskupení tříd se projevilo v tom, že kadeti našli oporu u statkářů hospodařících kapitalistickým způsobem a u široké vrstvy buržoazie. Demokratické maloburžoazní vrstvy se však od kadetů zjevně odklánějí a zůstávají jejich stoupenci jen z tradice, ze zvyku a někdy i jako přímé oběti jejich klamu.

Na vesnici se projevuje jasněji a názorněji, proti čemu především bojuje současná revoluce: proti feudálním přežitkům, proti statkářskému vlastnictví půdy. Rolníkovi bije do očí nedemokratismus kadeta mnohem víc než městskému maloburžoovi. Rolník se nyní od kadeta odvrátil ještě rozhodněji. Rolničtí volitelé se snad nejvíce zasloužili o to, že kadeti byli vytlačeni z guberniálních volebních schůzí.

Ve městech není nejdůležitější antagonismus mezi rolníkem a statkářem, tento nejhlubší a pro buržoazní revoluci nejtypičtější antagonismus mezi svobodou lidu a feudálními vztahy. Ve městech si proletář již uvědomil zcela jiný, mnohem hlubší protiklad zájmů, který byl podnětem

ke vzniku socialistického hnutí. Dělnická kurie v celém Rusku volila téměř výhradně sociální demokraty, vedle toho pár eserů a jen nepatrný počet příslušníků jiných stran. Avšak i u nižších vrstev městské maloburžoazní demokracie se projevuje zřejmý odklon doleva, pryč od kadetů. Podle údajů kadetského statistika pana Smirnova [268], jež byly uveřejněny v Reči, získali monarchisté ve 22 městech se 153 000 voličů, kteří měli na vybranou čtyři kandidátky, 17 000 hlasů, okťabristé 34 000, *levicový blok* 41 000 a kadeti 74 000 hlasů. Kadeti hned v prvním volebním boji, přestože měli silný denní tisk a legální organizaci, přestože rozšiřují lži o nebezpečí vítězství černosotňovců a přestože levice je v ilegalitě, ztratili tak velké množství hlasů, že to dokazuje zřejmý obrat v myšlení příručích, drobných zaměstnanců, nižších úředníků i nemajetných nájemníků. V dalším takovém boji kadeti již neobstojí. Městská demokracie přešla od nich k trudovikům a k sociálním demokratům.

Proti černosotňovské Radě spojené šlechty a proti liberální buržoazii, která definitivně ztratila odvahu a zřekla se revoluce, se zmobilizoval všechen proletariát a mobilizují se obrovské masy demokratické maloburžoazie, zvláště rolnictva.

Politické přeskupení tříd je tak hluboké, tak rozsáhlé a mohutné, že žádný tlak výjimečných opatření, žádné vysvětlení senátu[31], žádné úskoky reakce ani laviny lží, jimiž kadeti monopolně zaplavují všechen denní tisk, nic nemohlo zabránit tomu, aby se toto přeskupení neodrazilo v dumě. Druhá duma se schází ve znamení zostřeného, hlubokého, masového, organizačně upevněného, uvědomělého boje různých tříd.

Nyní je nutné pochopit tento základní fakt, dokázat těsněji spojit různé části dumy s touto mocnou oporcu zdola. Nesmíme hledět nahoru, na vládu, ale dolů, na lid. Není třeba věnovat pozornost nepodstatným praktikám dumy. Přízemní starosti o to, jak se nenápadně ztratit, schovat a zabránit rozpuštění dumy, nerozhněvat Stoly-

pina a spol. — ne, tyto přízemní kadetské starosti nejsou hodny demokrata. Ten musí všechnu svou pozornost, všechny své duševní síly zaměřit na upevnění převodního řemenu mezi velkým kolem, které se prudce roztočilo dole, a malým kolečkem nahoře.

Sociální demokracie jako strana pokrokové třídy se musí právě teď více než kdy jindy vzchopit, napřímit se v celé své velikosti, promluvit samostatně, rázně a směle. V zájmu socialistických a ryze třídních úkolů proletariátu se musí projevit jako avantgarda veškeré demokracie a oddělit se od všech maloburžoazních vrstev a mezivrstev — ne však proto, aby se uzavřela ve zdánlivě hrdém osamocení (to by ve skutečnosti znamenalo pomáhat liberálním buržoům a dostat se do jejich vleku), nýbrž proto, aby se zbavila různého kolísání, jakékoli polovičatosti a dokázala *vést* demokratické rolnictvo.

Vymanit zbytky demokracie z područí liberálů, vést je a naučit je opírat se o lid, spojit se s dolními vrstvami, šířeji rozvinout *svůj* prapor před celou dělnickou třídou, před celou masou zbídačeného a hladovějícího rolnictva — to je prvořadý úkol, s nímž vstupuje sociální demokracie do II. dumy.

Novyj luč, č. 1
20. února 1907

Podle listu Novyj luč

Россійская Соціалдемократическая Рабочая Партія.

Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!

РАБОЧІЙ

Газета Сутенск. и Самсон. подрайоновъ Выборгскаго района.

№ 2. | пятница, 23 Февраля 1907г. | Цѣна 1 к.

Товарищи-рабочіе!

День созыва второй Госуд. Думы насталъ. Сознательный пролетаріатъ никогда не вѣрилъ въ то, чтобы можно было добиться воли народу, земли крестьянству путемъ посылки ходатаевъ къ царю, управляющему шайкой черносотенныхъ насильниковъ. Сознательный пролетаріатъ бойкотировалъ Думу, чтобы предупредить темныя крестьянскія массы, которыя вѣрили въ Думу. И опытъ съ первой Думой, издѣвка правительства надъ ея предложеніями, ея разгонъ показали, что сознательный пролетаріатъ былъ правъ,— показали, что мирнымъ путемъ, на почвѣ законовъ, царемъ изданныхъ и черносотенцами оберегаемыхъ, нельзя добиться свободы.

Во вторую Думу соціалдемократія совѣтовала народу посылать не ходатаевъ, а борцовъ. Вѣра въ мирный путь подорвана у народа. Это видно изъ того, что партія либераловъ, проповѣдующая мирный путь, кадеты, потерпѣла крушеніе на выборахъ. Эта партія либеральныхъ помѣщиковъ и буржуазныхъ адвокатовъ, пытающаяся примирить черносотенное самодержавіе съ народной свободой, входитъ во вторую Думу ослабленной. Усилились черносотенцы, которые провели нѣсколько десятковъ депутатовъ. Но еще гораздо болѣе усилились лѣвые, т. е. тѣ, кто болѣе или менѣе рѣшительно и послѣдовательно стоятъ не за мирный путь, а за революціонную борьбу.

Вторая Дума—лѣвѣе первой Думы. Во второй Думѣ гораздо больше соціалдемократовъ и больше революціонныхъ демократовъ (с.-р. и часть трудовиковъ). Первая Дума была Думой надеждъ на мирный путь. Вторая Дума —Дума острой борьбы между черносотеннымъ царскимъ правительствомъ и представителями массы, массы пролетаріевъ, сознательно добивающихся свободы ради борьбы за соціализмъ, — массы крестьянства, стихійно подымающагося противъ крѣпостниковъ помѣщиковъ.

Выборы новой Думы показали, что не смотря на всѣ преслѣдованія и запреты растетъ и крѣпнетъ революціонное сознаніе въ широкихъ народныхъ массахъ. Близится новая революціонная волна, новый революціонный бой народа за свободу.

Этотъ бой будетъ данъ не въ Думѣ. Этотъ бой рѣшитъ возстаніе пролетаріата, крестьянства и сознательной части войска. Этотъ бой надвигается на насъ всѣмъ ходомъ событій, всѣмъ ходомъ столкновеній лѣвой части Думы съ правительствомъ и кадетами.

Будьте же готовы, рабочіе, къ серьезнымъ событіямъ. Не тратьте своихъ силъ понапрасну. Намъ не надо ускорять развязки: пусть царь и его черносотенные слуги нападаютъ первые. Имъ придется нападать на народъ, разгонять Думу, отмѣнить избирательный законъ, начинать рядъ насилій, чтобы развязаться съ новой Думой.

Пусть насильники начинаютъ. Пролетаріатъ долженъ стойко, твердо, выдержанно готовить болѣе и болѣе широкія массы народа къ великому, отчаянному бою за свободу. Товарищи-рабочіе! Мы пережили первыя великія схватки революціи, 9-ое января 1905г., октябрьскую стачку, декабрьское возстаніе. Мы будемъ вновь собирать новыя силы для новаго еще болѣе грознаго, рѣшительнаго выступленія когда разгорится костеръ лѣвой Думы во всероссійскій пожаръ. Нужно всѣ силы собрать и сосредоточить для грядущаго рѣшительнаго сраженія.

Помните, товарищи, что вторая Дума неизбѣжно ведетъ къ борьбѣ, къ возстанію. Не растрачивайте своихъ силъ на пустяки.

Да здравствуетъ всенародное возстаніе за свободу!

Да здравствуетъ революція!

Да здравствуетъ международная революціонная соціалдемократія!

Н. Ленинъ.

ПИСЬМА РАБОЧИХЪ.

Заводъ Крейтена.

(Окончаніе.)

Къ сожалѣнію, фильтровка въ кузнечной мастерской хозяину удалась. Литература тутъ игнорируется, особенно платная, и пропагандѣ мѣшаетъ кузнецъ по кличкѣ «старый хрычъ». Организованныхъ въ этой мастерской только одинъ человѣкъ. Мастеръ, однофамилецъ извѣстнаго провокатора Ушакова, вполнѣ оправдываетъ свою фамилію собственнымъ поведеніемъ.

Передъ выборами по городской куріи черносотенныя и кадетскія прокламаціи и бюллетени въ большомъ количествѣ получаются нѣкоторыми квартиронанимателями, которые, принося ихъ на заводъ, казнятъ подъ молотомъ и затѣмъ вывѣшиваютъ на показъ съ подписью: «Кадетская бюллетень послѣ достойной казни».

První strana 2. čísla listu Rabočij z 23. února 1907 s Leninovým úvodníkem

Zmenšeno

DRUHÁ DUMA A ÚKOLY PROLETARIÁTU[32]

Soudruzi dělníci!

Nadešel den svolání II. státní dumy. Uvědomělý proletariát nikdy nevěřil, že by bylo možné získat svobodu pro lid a půdu pro rolnictvo vysíláním prosebníků k carovi, který vládne prostřednictvím bandy černosotňovských násilníků. Uvědomělý proletariát bojkotoval dumu, aby tak varoval zaostalé rolnické masy, které v dumu věřily. A zkušenosti s I. dumou, s jejími návrhy, které byly vládě jen pro smích, a nakonec její rozpuštění ukázaly, že uvědomělý proletariát měl pravdu, ukázaly, že dokud platí zákony vydané carem a chráněné černosotňovci, nelze dosáhnout svobody pokojnou cestou.

Sociální demokracie radila lidu, aby do II. dumy nevysílal prosebníky, nýbrž bojovníky. Víra lidu v pokojnou cestu je otřesena. Je to zřejmé z toho, že kadeti, strana liberálů, která proklamovala pokojnou cestu, utrpěla ve volbách porážku. Tato strana liberálních statkářů a buržoazních advokátů, usilující o smíření černosotňovského samoděržaví se svobodou lidu, přichází do II. dumy oslabena. Zato jsou posíleni černosotňovci, kterým se podařilo dostat do dumy několik desítek svých poslanců. Ještě více však zesílila levice, tj. ti, kdo se víceméně rozhodně a důsledně snaží prosadit nikoli pokojnou cestu, nýbrž revoluční boj.

Druhá duma je levější, než byla první. V II. dumě je mnohem více sociálních demokratů a také více revolučních demokratů (socialisté-revolucionáři a část trudoviků). I. duma byla dumou nadějí v pokojnou cestu. Druhá duma je naproti tomu dumou ostrého boje mezi ultrareakční carskou vládou a zástupci mas, mas proletářů, kteří uvě-

doměle usilují o dosažení svobody, aby mohli bojovat za socialismus, a mas rolnictva, které se živelně bouří proti feudálním statkářům.

Volby do nové dumy ukázaly, že přes všechno pronásledování a zákazy roste a upevňuje se v širokých lidových masách revoluční uvědomění. Blíží se nová revoluční vlna, nový revoluční boj lidu za svobodu.

Tento boj nebude probíhat v dumě. Tento boj rozhodne povstání proletariátu, rolnictva a uvědomělé části vojska. Tento boj nám přibližuje celý průběh událostí, celkový průběh srážek levicové části dumy s vládou a kadety.

Dělníci, buďte připraveni na vážné události. Neplýtvejte zbytečně silami. Nemáme zapotřebí urychlovat rozuzlení: jen ať car a jeho černosotňovští pochopové zaútočí první. Budou nuceni zaútočit na lid, rozpustit dumu, zrušit volební zákon, sahat znovu a znovu k násilí, aby se zbavili nové dumy.

Ať jen násilníci začnou. Proletariát musí pevně, neoblomně, důsledně připravovat stále širší a širší masy lidu k velkému, odhodlanému boji za svobodu. Soudruzi dělníci! Prodělali jsme první velké bitvy revoluce, 9. leden 1905[33], říjnovou stávku[34] i prosincové povstání[35]. Znovu budeme nabírat síly k novému, ještě nemilosrdnějšímu, rozhodujícímu boji, až vzplane oheň levicové dumy a roznítí požár v celém Rusku. Musíme sebrat všechny své síly a soustředit je k nadcházející rozhodující bitvě.

Mějte na paměti, soudruzi, že II. duma nevyhnutelně vede k boji, k povstání. Neplýtvejte silami na malichernosti!

Ať žije povstání všeho lidu za svobodu!

Ať žije revoluce!

Ať žije mezinárodní revoluční sociální demokracie!

Napsáno 20. února (5. března) 1907
Otištěno 23. února 1907
v listu Rabočij, č. 2
Podepsán N. Lenin

Podle listu Rabočij

O STOLYPINOVĚ DEKLARACI

NÁVRH PROHLÁŠENÍ[36]

Poslanci Sociálně demokratické dělnické strany Ruska ve Státní dumě se obracejí k lidu s tímto veřejným prohlášením a navrhují dumě, aby se k němu připojila:

Vláda prostřednictvím svého ministerského předsedy pana Stolypina oznámila zástupcům lidu, že hodlá pokračovat v politice, jakou prováděla po rozpuštění I. dumy[34]. Vláda nechce respektovat vůli zástupců lidu. Žádá, aby se zástupci lidu smířili s její politikou, aby jí pomáhali tuto vládní politiku rozvíjet, zdokonalovat, důsledněji a plněji uplatňovat.

Jaká je politika vlády?

Je to politika, která chrání zájmy hrstky největších statkářů, dvořanů a hodnostářů, hájí jejich právo na vykořisťování a utlačování lidu. Ani půdu, ani svobodu! hlásá vláda Stolypinovými ústy lidu.

Rolníci nemohou od vlády očekávat nic než ochranu statkářů a nelítostný, krutý boj proti jakékoli své snaze o osvětu, o svobodu, o zlepšení svého postavení, o předání půdy rolnictvu, o osvobození z tíživého otroctví, galejnického života a pomalého umírání hladem. Rolníci musí očekávat, že vláda bude pokračovat ve stejném násilí, jež připravilo rolnictvo o tisíce a desetitisíce nejlepších lidí, kteří byli uvrženi do vězení, posláni do vyhnanství nebo povražděni za neohrožený boj proti zvůli hodnostářů a útlaku statkářů. Koupit si za mizernou almužnu nepatrnou menšinu vydřiduchů a kulaků a v odměnu za jejich pomoc absolutistické vládě jim pomáhat úplně ožebračit zbídačenou

vesnici — takovou politiku chce provádět Stolypin a jeho vláda.

Dělníci nemohou od této vlády očekávat nic než násilí a útlak. Dělníkům bude i nadále zbraňováno v boji za zlepšení jejich postavení. Dělnické spolky se budou i nadále rozpouštět, dělnické noviny budou i nadále pronásledovány. Velcí továrníci budou u vlády i nadále nacházet pomoc a podporu při každém svém zásahu proti dělníkům. Dělníci tedy nemohou očekávat od vlády pomoc v tíživé bídě způsobené nezaměstnaností, nýbrž jen zhoršování a stupňování této bídy. Vládní pomoc dělnické třídě — to jsou zákony, které na svých poradách sestavují továrníci a policejní úředníci. Dělníci v Rusku měli už dávno příležitost ocenit tuto politiku vládní „péče" o dělnickou třídu.

Vojáci a námořníci, kteří prolévali krev ve válce s Japonskem, již vedla vláda pro kořistnické zájmy hrstky dvořanů, prolévali krev i doma v boji za zlepšení svých životních podmínek, za vysvobození z kasárenských galejí, za to, aby se i voják mohl cítit jako člověk a nezacházelo se s ním jako s dobytkem — vojáci a námořníci nemohou od vlády očekávat nic než totéž násilí a útlak, totéž surové zacházení a tvrdou skývu chleba jako odměnu za potlačování a pokoření svých bratrů — dělníků a rolníků, domáhajících se svobody, domáhajících se půdy pro rolnictvo.

Z vládního prohlášení je zřejmé, že vláda chce proti lidu bojovat, a ne s ním žít v míru. V tomto vládním prohlášení však není naplno řečena jedna věc, a tu tedy musí lidu povědět poslanci, které do dumy vyslal a kteří věrně hájí jeho zájmy: vláda neříká, že její prohlášení nutně a nevyhnutelně znamená odhodlání rozpustit II. dumu, aniž jí vůbec bude poskytnuta možnost vyjádřit vůli lidu, tlumočit požadavky rolníků, dělníků a vojáků, potřeby všech pracujících, vyjádřit všechno to, čím obyvatelstvo pověřilo své poslance, když je vysílalo do dumy.

Sociálně demokratická dělnická strana vždycky lidu říkala, že duma není schopna dát mu svobodu a půdu.

Poslanci dumy, kteří hájí zájmy dělnické třídy a rolnictva, jsou odhodláni věnovat prosazování těchto zájmů všechny své síly, pomoci lidu tím, že v dumě řeknou pravdu, že vysvětlí všem těm miliónům obyvatel roztroušeným po celém Rusku, jak škodlivou protilidovou politiku vláda provádí, jaké pikle kuje proti lidu, jaké zákony a opatření mu odpírá.

Jenže poslanci, kteří mohou lidu pomoci, neznamenají ani s celou dumou bez lidu nic. Jestliže Rusko dosáhlo na krátkou dobu alespoň nepatrných svobod, jestliže alespoň na krátkou dobu mělo zastupitelský orgán lidu, pak to vše bylo vydobyto jen bojem lidu, jen obětavým bojem dělnické třídy, rolníků, vojáků a námořníků za svobodu.

Vláda znovu vyhlásila lidu válku. Dala se cestou, která vede k rozpuštění II. dumy, ke zrušení nynějšího volebního práva, k návratu starého pořádku starého ruského samoděržaví.

Poslanci dělnické třídy o tom uvědomují všechen lid.

Napsáno mezi 20. a 28. únorem (5. a 13. březnem) 1907
Poprvé otištěno v roce 1931 v publikaci Leninskij sbornik XVI

Podle rukopisu

PRVNÍ ZÁVAŽNÝ KROK

Petrohrad 21. února 1907

Včera jsme vyjádřili naději[21], že menševici, kteří v listu Russkaja žizň[37][255] tak pěkně mluví o samostatnosti sociální demokracie, budou provádět správnou politiku.

Předevčírem večer se však konala schůze kadetů, která všechny tyto naděje zmařila...

Co se vlastně stalo?

Dne 19. února odpoledne se konala schůze sociálně demokratické frakce v dumě, na níž byl podán návrh zúčastnit se zvláštní porady, kterou pořádají kadeti[274, 275]. Část poslanců se proti tomu rázně postavila. Prohlásili, že je ostuda, aby poslanci dělnické třídy chodili k liberálním buržoům, kteří se paktují se Stolypinem, že politika sociálních demokratů musí být proletářská, a ne kadetská, že sociální demokraté nesmějí vláčet rolníka k liberálnímu pánovi a napomáhat vytvoření *kadetského* „levicového" bloku. Menševici však svůj záměr prosadili.

Dne 19. února večer se v Dolgorukovově domě konala schůze asi 300 členů dumy z řad „opozice": kadeti, *narodovci* (polští černosotňovští buržoazní nacionalisté)[38], celá levice, trudovici, eseři a... sociální demokraté. Část sociálně demokratických poslanců ke kadetům nešla.

Co se stalo na schůzi kadetů?

Na schůzi kadetů celá levice, všichni demokraté, zástupci maloburžoazie (narodnici, trudovici a eseři) a všichni kadetsky orientovaní sociální demokraté *podepsali kadetské návrhy*. Podle listu Tovarišč si menševici formálně vyhradili, že jejich rozhodnutí není konečné a že si ještě musí vyžádat

souhlas své frakce. Podle listu Reč (ústřední orgán kadetů) *nikdo* žádné výhrady nevznesl.

Sociální demokraté tedy jako věrní otroci liberálů schválili celý jejich plán, postoupili většinu v předsednictvu dumy (dvě místa ze tří) kadetům a souhlasili s tím, aby třetí místo obsadili trudovici, *kteří se tak připoutávají ke kadetům*, přistoupili na to nevysvětlovat lidu, jaký politický význam má volba předsednictva a proč je *povinností* každého uvědomělého občana vyřešit tuto otázku ze stranického hlediska, a nikoli z hlediska osobních, zákulisních spekulací.

Je možné ospravedlnit takové počínání obavou, že bude zvoleno předsednictvo dumy z řad černosotňovců? Není. Již včera v článku soudruha P. Orlovského[21] jsme dokázali, že černosotňovci by stejně *nemohli* zvítězit, *ať už by bylo rozdělení* hlasů mezi kadety a levicí jakékoli.

Ve skutečnosti neurčuje menševickou politiku strach z vítězství černosotňovců, nýbrž přání přisluhovat liberálům.

Jaká tedy musí být politika sociálních demokratů?

Buď se zdržet hlasování jako socialisté udržující si odstup od zrádců svobody a liberálů vykořisťujících lid, nebo se postavit do čela demokratické maloburžoazie schopné bojovat jak proti černosotňovcům, tak i proti liberálům.

První postup musí zvolit socialisté tehdy, když z hlediska boje za demokracii už zmizely podstatné rozdíly mezi *všemi* buržoazními stranami. Taková je situace v Evropě. Revoluční není. Všechny buržoazní strany ztratily schopnost bojovat za demokracii a bojují pouze za drobné, kořistnické zájmy větších *nebo malých podnikatelů*. Za takové situace *jediná* sociální demokracie hájí zájmy demokracie a současně masám důsledně předkládá své socialistické názory.

Druhý postup je nutný tehdy, když ještě trvají podmínky pro buržoazně demokratickou revoluci, když kromě dělnické třídy existují ještě určité buržoazní nebo maloburžoazní vrstvy schopné bojovat za demokracii, pro proletariát tak nezbytnou.

V Rusku je nyní nutné zvolit tento druhý politický postup. Sociální demokracie, která ani na chvíli nesmí zapomínat na svou socialistickou propagandu a agitaci, na organizování proletářů v třídu, musí případ od případu, *ruku v ruce* s demokratickou maloburžoazií *bít* jak černosotňovce, tak i *liberály*.

Vždyť liberálové (kadeti, narodovci(?), Strana demokratických reforem aj. apod.) se už rozhodně zřekli revoluce a čachrují se samoděržavím proti svobodě lidu, o níž jen licoměrně tlachají. Nyní dokonce vychází najevo, že loni kadeti *pomohli vládě* získat od Francie *dvě miliardy* na vojenské polní soudy a střílení do lidí, neboť Clémenceau kadetům přímo řekl: Půjčka nebude realizována, jestliže se strana kadetů oficiálně postaví proti ní. Kadeti se proti půjčce nepostavili z obavy, že by mohli přijít o své postavení budoucí *vládní strany!* Ruské lidi vraždily nejen trepovovské kulomety, ale i kadetské a francouzské miliony.

Pro revoluční sociální demokraty je nepřípustné podporovat hegemonii kadetů. To, že odmítli zúčastnit se 19. února kadetské schůze, však nestačí. Musí kategoricky a bezpodmínečně žádat, aby frakce skoncovala s kadetsky orientovanou politikou a vystupovala v dumě přímo a otevřeně se samostatnou politikou proletariátu.

V otázce předsednictva dumy měli sociální demokraté říci: Nechceme své vlastní předsednictvo. Podporujeme *celou* kandidátku levice nebo trudoviků *proti kadetům*, tj. všechny tři kandidáty do předsednictva proti kadetským kandidátům, a zdržíme se hlasování, dostanou-li se trudovici přes naše výstrahy do vleku kadetů. V každém případě bylo nutné postavit kandidáta levice, i kdyby nebyla naděje, že bude zvolen; počet hlasů, které by dostal při prvním hlasování, by ukázal, s jakými silami v případě boje s kadety mohou sociální demokraté počítat. A kdyby se při tom ukázalo, že dostal více hlasů než kadet, i když méně, než je absolutní většina nutná ke zvolení, pak by toto hla-

sování jasně lidu ukázalo, že duma není kadetská a že kadeti *nejsou* v dumě *všechno*.

Volba předsednictva není maličkost. Je to první krok, za nímž budou následovat další. Kostky jsou vrženy.

Buď kadetsky orientovaná politika, a pak se sociální demokraté stanou vskutku jen přívěskem liberálů.

Nebo politika revoluční sociální demokracie, a pak nebudeme poklonkovat před kadety, nýbrž otevřeně vztyčíme *svůj* prapor. Pak ovšem nebudeme chodit ke kadetům. Pak vyzveme maloburžoazii a zejména rolnickou demokracii k boji proti černosotňovcům i proti liberálům.

Novyj luč, č. 2
21. února 1907

Podle listu Novyj luč

MAJÍ MENŠEVICI PRÁVO PODPOROVAT SVOU POLITIKOU KADETY?

Co určuje politiku sociální demokracie?

Fakticky třídní zájmy proletariátu. Formálně usnesení stranických sjezdů.

O která naše usnesení jde? Za prvé jsou to usnesení sjednocovacího (stockholmského) sjezdu SDDSR[212, 230]. Za druhé usnesení listopadové celoruské konference SDDSR[23], schválená ústředním výborem.

Co nám *ukládá* rezoluce stockholmského sjezdu o Státní dumě[176]?

... (bod 1a) „usilovat o to, aby se tyto konflikty (a to jak konflikty mezi vládou a dumou, *tak i uvnitř dumy samé*) *rozšířily a vyhrotily* do nejzazších mezí tak, aby se jich mohlo použít jako východiska pro široká masová hnutí, směřující k..." *a t d.*

Plní menševici tento příkaz sjezdu? Rozšiřují, vyhrocují konflikt mezi levým křídlem dumy a kadety, který vznikl v souvislosti s otázkou předsednictva?

Ne, menševici porušují ustanovení sjezdu.

Dále sjezd v téže rezoluci uložil: „...Zaměřovat toto své vměšování tak, aby tyto zostřující se srážky: a) *odhalovaly masám* nedůslednost všech buržoazních stran, které se budou v dumě vydávat za představitele vůle lidu; b) přesvědčily *široké masy (proletariátu, rolnictva a městské maloburžoazie)*, že duma jako zastupitelský orgán je *naprosto* nevhodná" *atd.*

Menševici tedy mohli bez jakéhokoli rizika, aniž by opustili zcela legální půdu, a dokonce byli povinni odhalit

masám, tj. *veřejně v dumě*, že *kadetské* předsednictvo je předsednictvo strany, která se zřekla revoluce.

Co uložila straně rezoluce[166] celoruské listopadové konference SDDSR, schválená ústředním výborem a odhlasovaná 18 menševickými delegáty?

„Ve své volební kampani vystupuje SDDSR jako samostatná třídní strana proletariátu a klade si za *cíl*... 2. vysvětlovat masám, jak *iluzorní* jsou *všechny* naděje na *pokojné* ukončení boje o moc.

...4. zvýšit politickou *aktivitu mas* a zorganizováním *revolučních sil* mimo dumu *i v dumě* vytvořit podmínky pro to, aby se z dumy stal opěrný bod revoluce..."

Již od listopadu 1906 se menševici klonili natolik napravo, že najednou porušili i své vlastní usnesení. *Dezorganizují* „revoluční síly" v dumě hned od svého vstupu do ní, a to tím, že *posilují* v masách naděje na pokojné ukončení boje, neboť zvolení kadetského předsednictva celou dumou bez jakéhokoli protestu zleva by znamenalo, že sociální demokracie oficiálně, veřejně *podporuje* naděje, které považuje za „iluzorní".

Kadeti se otevřeně a úplně zřekli revoluce. „Revoluční síly", to je levice, trudovici, socialisté-revolucionáři (revoluční buržoazie) a sociální demokraté. Abychom pomohli „revoluční síly" organizovat, a nikoli dezorganizovat, jsme *povinni* říci masám, že sociální demokraté podporují levicové, trudovické předsednictvo proti kadetům. V případě, že by bylo trudovické předsednictvo zvoleno a nesplnilo naděje demokratů, podařilo by se nám usvědčit před masami demokratickou maloburžoazii a upevnit jejich přesvědčení, že jedinou důsledně demokratickou třídou je proletariát.

Co řekl ústřední výbor celé straně a všemu lidu, když zahajoval volební kampaň? V oficiálním *volebním programu* SDDSR[217] čteme:

„...Občané, do dumy je nutné volit takové lidi, kteří *nejen* chtějí svobodu pro Rusko, ale kteří se snaží *pomáhat*

lidové revoluci tuto svobodu vydobýt... První duma to neudělala. Její většina, v čele se stranou ‚svobody lidu', doufala, že získá svobodu a půdu *prostřednictvím pokojného vyjednávání* s vládou... Proto není možné volit do dumy pokorné prosebníky... Občané, volte revoluční bojovníky, kteří společně s vámi budou pokračovat ve velikém díle, zahájeném v lednu, říjnu a prosinci loňského roku."

Jaká jsou to krásná, velká, proletariátu hodná slova! A jaká škoda, že pro menševiky jsou to jen *prázdná* slova.

Ve *stranickém* volebním programu *odsoudili* kadetskou většinu v I. dumě a její kadetskou politiku, a nyní pomáhají *uměle* obnovit kadetskou hegemonii v levicové dumě.

Novyj luč, č. 3
22. února 1907

Podle listu Novyj luč

VOLBY DO DUMY A TAKTIKA RUSKÉ SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE[39]

Výsledek voleb do dumy charakterizuje různé třídy a jejich sílu.

Volební právo v Rusku je *nepřímé* a *nerovné*. Rolníci volí nejdřív jednoho zástupce pro deset hospodářství; tito zástupci pak volí ze svého středu rolnické zmocněnce; zmocněnci volí rolnické volitele a nakonec volitelé společně s voliteli jiných stavů volí poslance do dumy. Týž volební řád platí pro statkářskou, městskou a dělnickou kurii, přičemž počet volitelů připadajících na každou jednotlivou kurii je stanoven zákonem v zájmu a ve prospěch vyšších tříd — statkářů a buržoazie. Nadto nejen revoluční, ale i opoziční strany jsou vystaveny nanejvýš barbarským a protizákonným policejním represáliím; dále vůbec neexistuje svoboda tisku a shromažďování, lidé jsou svévolně zatýkáni a posíláni do vyhnanství, na více než polovině území Ruska působí vojenské polní soudy a platí výjimečný stav.

Jak se tedy za takových podmínek mohlo stát, že nová duma je mnohem více opoziční a mnohem více revoluční než první?

Abychom mohli odpovědět na tuto otázku, musíme především prozkoumat údaje kadetského orgánu Reč[269] o rozdělení volitelů podle jednotlivých stran v souvislosti se složením II. dumy podle politických stran, které zahrnují přibližně $^{9}/_{10}$ volitelů z evropského Ruska (s výjimkou Polska, Kavkazu, Sibiře atd.). Vezměme pět hlavních politických skupin, protože podrobnější údaje o politickém zabarvení voličů nemáme. První skupinu tvoří *pravice*. Sem

patří takzvaní černosotňovci (monarchisté, Svaz ruského národa atd.), kteří jsou pro to, aby byl v plném rozsahu znovu nastolen absolutismus v jeho ryzí formě, vyzývají k bezuzdnému vojenskému teroru vůči revolucionářům a k úkladným vraždám — jako byla vražda člena dumy Gercenštejna, inscenují „pogromy" atd. Dále sem patří takzvaní *okťabristé* (tak se v Rusku jmenuje strana velkoprůmyslníků), kteří se ihned po vydání carova Manifestu[122] ze 17. října 1905[40] přidali ke kontrarevoluci a kteří dnes všestranně podporují vládu. Ve volbách tato strana často vytváří bloky s monarchisty.

Druhou skupinu tvoří *nestraníci*. Dále uvidíme, že mnoho volitelů a poslanců, zejména z řad rolnictva, se maskuje tímto názvem, aby se vyhnuli represím za své revoluční přesvědčení.

Třetí skupinu představují *liberálové*. V čele liberálních stran je Konstitučně demokratická (takzvaná kadetská) strana neboli strana „svobody lidu". Je to strana středu v ruské revoluci; stojí mezi statkáři a rolníky. Buržoazie se snaží obě tyto třídy smířit. Hodnocení strany liberální buržoazie — kadetů — je nejdůležitějším bodem neshod mezi dvěma směry v ruské sociální demokracii.

V dumě stojí na straně ruských liberálů nikoli z politického přesvědčení, nýbrž z oportunismu také polští „černosotňovci" — strana „národních demokratů", kteří v Polsku bojují proti revolučnímu proletariátu všemi prostředky, včetně udavačství, hromadného propouštění dělníků a vražd.

Čtvrtou skupinu tvoří *progresisté*. Ani toto není název strany, ale stejně jako pojem „nestraníci" pouze nic neříkající, podmíněné označení, které je má především krýt před policejními perzekucemi.

A konečně pátou skupinu představuje *levice*. Patří sem strany sociálních demokratů, socialistů-revolucionářů a lidových socialistů (přibližně odpovídajících francouzským radikálním socialistům[41]) a takzvaní *trudovici* — zatím

ještě nezformovaná organizace rolnické demokracie*. Trudovici, lidoví socialisté a socialisté-revolucionáři jsou svým třídním charakterem maloburžoazní a rolničtí demokraté. Stávalo se často, že ve volební kampani se volitelé jednotlivých revolučních skupin snažili maskovat obecným názvem „levice", aby se snáze vyhnuli policejním perzekucím. Údaje uvedené v listu Reč doloží správnost našich závěrů o sociálním složení stran.

Jak vidíme z uvedených *tabulek, velká města* tvoří zvláštní skupinu, a to: Petrohrad volí 6 poslanců, Moskva 4, Varšava a Taškent po 2, ostatní města po 1, celkem 17 měst volí 27 poslanců. Ostatní členové dumy jsou voleni na schůzích volitelů jednotlivých gubernií všemi čtyřmi kuriemi společně; kromě toho ještě v každé gubernii volí rolničtí volitelé jednoho poslance za rolnickou kurii. Tak vznikají tři skupiny poslanců: z guberniálních volebních schůzí, z rolnické kurie a z velkých měst.

Asi tucet volitelů pokrokového nebo levicového bloku mohlo být rozděleno mezi jednotlivé stranické skupiny jen odhadem; vcelku však tato čísla poskytují zatím nejúplnější a nejspolehlivější materiál pro pochopení třídního složení jednotlivých ruských stran.

Dělnická kurie volí i na venkově a samozřejmě především ve velkých městech téměř bez výjimky levici, a to 96,5 %. Ze 140 levicových volitelů dělnické kurie je 84 sociálních demokratů, 52 levicových bez bližšího označení (většinou rovněž sociální demokraté) a 4 socialisté-revolucionáři. Ruská sociální demokracie je tedy přes lživá tvrzení liberálů, kteří by ji chtěli vydávat za stranu revoluční inteligence, skutečně *dělnickou* stranou. V Petrohradě — ve městě a v Petrohradské gubernii — bylo ze 24 volitelů dělnické

* V německém tisku je tato strana často nazývána „skupinou práce" [Arbeitsgruppe, rabočaja gruppa], což zdánlivě navozuje spřízněnost s dělnickou třídou [rabočij klass]. Ve skutečnosti však ani v ruštině o tuto spřízněnost nejde. Je proto lepší slovo „trudovici" nepřekládat a označovat jím maloburžoazní, zejména rolnickou demokracii.

Stran

Pravi
Nestr
Liber
Progr
Levic
Celke

Stran

Pravi
Nestr
Liber
Progr
Levic
Celke

kurie zvoleno 20 sociálních demokratů a 4 socialisté-revolucionáři; v Moskvě — ve městě a v Moskevské gubernii — byli zvoleni pouze sociální demokraté, a to v počtu 35 atd.

V rolnické kurii ihned vynikne překvapující nepoměr: mezi rolnickými voliteli má pravice 33,8 %, kdežto mezi *poslanci v dumě*, kteří byli zvoleni týmiž voliteli rolnické kurie, patří jen 7,5 % k pravici. Je jasné, že rolničtí volitelé si jen *říkali* pravicoví, aby se vyhnuli vládním represím. Ruský tisk konstatoval tento jev ve více než sto případech a volební statistika to nyní definitivně potvrzuje.

Rolnickou kurii nemůžeme posuzovat podle toho, jak si volitelé říkají, nýbrž výlučně podle toho, ke které straně se hlásí její *poslanci*. Vidíme tedy, že rolnická kurie *tvoří nejlevější skupinu hned po dělnické kurii*. Rolníci zvolili jen 7,5 % poslanců pravicových a *67,95 % levějších, než jsou liberálové!* Většina rolníků v Rusku je naladěna *revolučně* — takové je poučení z voleb do II. dumy. To je velmi důležitý fakt, neboť to dokazuje, že revoluce v Rusku ještě ani zdaleka nedospěla ke svému konci. Dokud rolníkovy požadavky nejsou splněny, dokud není alespoň trochu **us**pokojen, *musí* revoluce pokračovat. Revoluční nálada rolníka nemá ovšem nic společného se sociální demokracií: rolník je buržoazně demokratický revolucionář a vůbec žádný socialista. Nebojuje za to, aby všechny výrobní prostředky byly předány do rukou společnosti, nýbrž za konfiskaci statkářské půdy.

Buržoazně demokratické revoluční uvědomění rolnictva nachází svůj typický stranickopolitický výraz ve stranách trudoviků, socialistů-revolucionářů a lidových socialistů. Z 53 poslanců v dumě za rolnickou kurii jich 24 patří k těmto rolnickým demokratům (10 levicových, 10 trudoviků, 4 eseři), a dále je nepochybné, že z 10 progresistů a 3 nestraníků, kteří byli zvoleni rolníky, patří většina k trudovikům. Říkáme: je nepochybné, protože po rozpuštění I. dumy byli trudovici nelítostně pronásledováni, a rolníci jsou natolik opatrní, že se nenazývají trudoviky,

ačkoli *ve skutečnosti* v dumě *hlasují* společně s trudoviky. Tak například nejdůležitější návrh zákona, který předložili trudovici v I. dumě, byl návrh agrárního zákona, známý pod názvem „návrh sto čtyř"[218] (podstatou tohoto návrhu je požadavek okamžité nacionalizace statkářské půdy, v budoucnosti pak rolnických přídělů, a také rovné užívání půdy). Tento návrh je vynikajícím plodem politického myšlení rolnické masy v jedné z nejdůležitějších otázek života rolníků. Návrh podepsalo pouze 70 „trudoviků" a 25 rolníků, kteří si říkali nestraníci, nebo na otázku, jaká je jejich stranická příslušnost, vůbec neodpověděli!

Z toho plyne, že „Trudovická" skupina v Rusku je nepochybně stranou vesnické rolnické demokracie. Jsou to strany revoluční, nikoli však v socialistickém, nýbrž v buržoazně demokratickém smyslu slova.

Pokud jde o *městskou kurii*, musíme rozlišovat velká a malá města. V malých městech se politické rozpory mezi jednotlivými třídami neprojevují tak výrazně, nejsou tu velké masy proletariátu (které by tvořily zvláštní dělnickou kurii), pravice je tu slabší. Ve velkých městech vůbec nenajdeme nestranické voliče a počet nevyhraněných „progresistů" je zcela nepatrný; zato pravice je zde silnější a levice slabší. Příčina je jednoduchá: proletariát ve velkých městech tvoří zvláštní dělnickou kurii, která není v naší tabulce voličů uvedena*. Maloburžoazie je tu početně mnohem slabší než v malých městech. Převládá tu velkoprůmysl, reprezentovaný zčásti pravicí a zčásti liberály.

* Údaje o tom nemáme. Proto byla čísla voličů dělnické kurie z tabulky vyškrtnuta. Přesné údaje máme pouze o 37 dělnických voličích. *Ti patří bez výjimky k levici.* Celkový počet všech dělnických voličů v evropském Rusku činí podle zákona 208 osob. Z toho máme přesnější údaje o 145, což dohromady s výše uvedenými 37 voliči z dělnické kurie velkých měst činí 182, tj. $^{9}/_{10}$ celkového počtu dělnických voličů.

Údaje o složení volitelů přesvědčivě ukazují, že jádro liberálních stran (tedy hlavně kadetů) tvoří městská, především průmyslová velkoburžoazie. Tato buržoazie, která má strach ze samostatnosti a síly proletariátu, se obrátila doprava, což zvlášť jasně vynikne, porovnáme-li velká a malá města. V malých městech je městská (tj. buržoazní) kurie mnohem více prostoupena levicovými živly.

S tím úzce souvisí i hlavní rozpory mezi ruskými sociálními demokraty. Jedno křídlo (takzvaní menševici) považuje kadety a liberály za pokrokovou městskou buržoazii na rozdíl od zaostalé vesnické maloburžoazie (trudoviků). Z toho vyplývá, že buržoazie je pokládána za hybnou sílu revoluce a že je hlásána politika podpory kadetů. Druhé křídlo (takzvaní bolševici) považuje liberály za představitele velkoprůmyslu, kteří ze strachu před proletariátem usilují o co nejrychlejší zastavení revoluce a uzavírají kompromisy s reakcí. Trudoviky považuje toto křídlo za revoluční maloburžoazní demokracii a je toho názoru, že v otázce půdy, která je pro rolnictvo nejdůležitější, se trudovici přiklánějí k radikálnímu stanovisku — ke konfiskaci velkého pozemkového vlastnictví. Z toho vyplývá taktika bolševiků. Odmítají podporovat zrádcovskou liberální buržoazii, tj. kadety, a snaží se vymanit demokratickou maloburžoazii z vlivu liberálů; chtějí odtrhnout rolníka i městského maloburžou od liberálů a vést je za proletariátem jako avantgardou do revolučního boje. Ruská revoluce je svým sociálně ekonomickým obsahem revolucí buržoazní, její hybnou silou však není liberální buržoazie, nýbrž proletariát a demokratické rolnictvo. Revoluce může zvítězit jedině prostřednictvím revolučně demokratické diktatury proletariátu a rolnictva.

Chceme-li si udělat představu o tom, jak pevný je svazek liberálů a městské maloburžoazie, bude pro nás zvlášť zajímavá statistika *počtu hlasů*, které ve velkých městech dostaly stranické bloky. Podle údajů statistika Smirnova[268] připadá ve 22 velkých městech na monarchisty 17 000

hlasů, na okťabristy 34 500, na kadety 74 000 a na levicový blok 41 000 hlasů*.

Během voleb do II. dumy vzplanul urputný boj mezi oběma křídly sociální demokracie — menševiky a bolševiky — o to, má-li být uzavřen blok s kadety, nebo proti kadetům s trudoviky. V Moskvě byli stoupenci bolševiků silnější. Vytvořil se tam levicový blok včetně menševiků. Rovněž v Petrohradě byli bolševici silnější a také tam se v době voleb vytvořil levicový blok, avšak menševici se k němu nepřipojili a z organizace vystoupili. Tak došlo k rozkolu, který trvá dodnes. Menševici se odvolávali na nebezpečí hrozící od černosotňovců, tj. obávali se volebního vítězství černosotňovců v důsledku toho, že hlasy levice a liberálů budou roztříštěny. Bolševici prohlásili, že tyto obavy jsou výmyslem liberálů, kterým šlo jen o to, dostat maloburžoazní a proletářskou demokracii do područí buržoazního liberalismu. Čísla dokazují, že součet hlasů levice a kadetů více než dvojnásobně převyšuje součet hlasů okťabristů a monarchistů**. Roztříštění hlasů opozice nemohlo tedy nijak pomoci vítězství pravice.

Tato čísla, která zahrnují více než 200 000 městských voličů, stejně jako údaje o celkovém složení II. dumy ukazují, že skutečným politickým smyslem bloků sociálních demokratů s kadety vůbec není odstranit „černosotňovské"

* Pod označením „levicový blok" se rozumí volební blok sociálních demokratů se stranami maloburžoazní demokracie (především s „trudoviky", chápeme-li toto slovo v jeho nejširším smyslu a pokládáme-li za levé křídlo této skupiny socialisty-revolucionáře). Tento blok byl namířen jak proti pravici, tak i proti liberálům.

** V 16 městech, kde se voleb zúčastnilo 72 000 voličů a kde nebyly čtyři, ale dvě (nebo tři) kandidátky, získala podle výpočtů téhož pana Smirnova opozice 58,7 % a pravice 21 % hlasů. I zde převyšuje první číslo druhé více než dvojnásobně. Také zde byly obavy z černosotňovského nebezpečí jenom klamným strašákem v rukou liberálů, kteří tolik mluvili o nebezpečí zprava, ačkoli se ve skutečnosti obávali „*nebezpečí zleva*" (výraz, který jsme převzali z kadetského orgánu Reč[81]).

nebezpečí (tento názor, i kdyby byl naprosto upřímný, je objektivně nesprávný), nýbrž likvidovat samostatnou politiku dělnické třídy a podřídit tuto třídu hegemonii liberálů.

Podstata sporu mezi oběma křídly ruské sociální demokracie spočívá v tom, zda má být uznána hegemonie liberálů, nebo zda se má v buržoazní revoluci usilovat o hegemonii dělnické třídy.

Okolnost, že levice při prvním společném postupu sociálních demokratů s trudoviky získala proti kadetům za neobyčejně obtížných podmínek, v nichž byla prováděna agitace, ve 22 městech 41 000 hlasů, tj. že předstihla okťabristy a získala více než polovinu hlasů liberálů, je pro bolševiky důkazem, že městská demokratická maloburžoazie jde za kadety spíše ze zvyku a proto, že se dala oklamat liberály, než proto, že by tyto vrstvy zaujímaly nepřátelský postoj k revoluci.

Podívejme se nyní na poslední kurii — statkářskou. Zde vidíme výraznou převahu pravice: 70,9 % volitelů patří k pravici. Odpor velkostatkáře k revoluci a jeho příklon ke kontrarevoluci pod vlivem rolníkova boje o půdu je jev naprosto zákonitý.

Jestliže nyní porovnáme složení volebních skupin na guberniálních volebních shromážděních a složení dumy z hlediska politického zabarvení poslanců zvolených na těchto shromážděních, zjistíme, že název progresista je v převážné míře pouze jméno, za nímž se skrývají příslušníci levice. 20,5 % volitelů patří k levici a 18,9 % k progresistům. Z poslanců patří 38 % k levici! Pravice má pouze 25,7 % poslanců přesto, že měla 40 % volitelů; jestliže však od nich odečteme rolnické volitele (dokázali jsme už, že pouze agenti ruské vlády, kteří zfalšovali zprávy o volbách, je mohli považovat za pravicové), pak nám vyjde 2170 — 764 = 1406 volitelů z řad pravice, tj. 25,8 %. Oba výsledky se tedy plně shodují. Liberální volitelé se zřejmě skrývají pod názvem „nestraníci", částečně také

pod označením „progresisté“ a rolníci dokonce pod názvem „pravice“.

Porovnání se situací v neruských částech Ruska, v Polsku a na Kavkaze, nám poskytne nový důkaz, že opravdovou hybnou silou buržoazní revoluce v Rusku není buržoazie. V Polsku neexistuje vůbec žádné revoluční rolnické hnutí, není tam městská buržoazní opozice a nejsou zde téměř žádní liberálové. Proti revolučnímu proletariátu stojí reakční blok velkoburžoazie a maloburžoazie. Proto tam zvítězili národní demokraté. Na Kavkaze je revoluční rolnické hnutí velmi silné a liberálové jsou tam téměř tak silní jako v Rusku, ale nejsilnější stranou je tam levice: procento představitelů levice v dumě (53,6 %) se přibližně rovná procentu poslanců zvolených za rolnickou kurii (49 %). Jedině dělníci a revolučně demokratické rolnictvo mohou dovršit buržoazní revoluci. V pokrokovém, kapitalisticky velmi vyspělém Polsku neexistuje agrární otázka v ruském smyslu slova, vůbec neexistuje revoluční boj rolnictva za konfiskaci půdy statkářů. Proto v Polsku nemá revoluce žádný jiný opěrný bod než proletariát. Třídní rozpory jsou tam podobné jako v západní Evropě. Na Kavkaze se však setkáváme s opačným jevem.

Poznamenejme ještě, že podle listu Reč je 180 levicových poslanců rozděleno mezi jednotlivé strany takto: 68 levicových, 9 lidových socialistů (pravé křídlo trudoviků), 28 socialistů-revolucionářů a 46 sociálních demokratů... Ve skutečnosti je však sociálních demokratů teď už 65. Liberálové se všemožně snaží uvádět co nejnižší počet sociálních demokratů.

Podle třídního složení lze přiřadit tyto skupiny k dvěma vrstvám: k demokratické maloburžoazii — městské a zejména vesnické — se 134 poslanci a k proletariátu se 46 poslanci.

Celkový pohled tedy ukazuje, že v Rusku je třídní struktura různých stran neobyčejně zřetelná. Velkostatkáři patří k černosotňovcům, monarchistům a okťabristům. Velko-

průmysl je zastoupen okťabristy a liberály. Statkáři v Rusku se podle způsobu hospodaření dělí na ty, kteří hospodaří ještě polofeudálním způsobem a používají k práci dobytek a inventář rolníků (rolník je zde naprosto závislý na statkáři), a na ty, kteří již zavedli moderní kapitalistické formy hospodaření. Mezi nimi je mnoho liberálů. Městskou maloburžoazii zastupují liberálové a trudovici. Rolnická maloburžoazie je zastoupena trudoviky a zejména pak jejich levým křídlem — socialisty-revolucionáři. Proletariát má své zastoupení v sociální demokracii. Při zřejmé zaostalosti kapitalistického vývoje Ruska můžeme tento plastický obraz seskupení stran podle třídního složení společnosti vysvětlit jen bouřlivou revoluční náladou doby, kdy strany vznikají mnohem rychleji a kdy také třídní uvědomění roste a formuje se nesrovnatelně rychleji než v obdobích stagnace nebo takzvaného pokojného vývoje.

Otištěno 27. března 1907
v časopisu Die Neue Zeit, č. 26,
sv. I, 1906—1907
Podepsán A. Linitsch
Rusky poprvé otištěno v roce 1922,
Sobranije sočiněnij N. Lenina (V. Uljanova),
sv. VIII

Podle textu časopisu
Přeloženo z němčiny

MALOBURŽOAZNÍ TAKTIKA

List Tovarišč uveřejnil 21. února výňatky z usnesení[210] schválených na posledním, mimořádném sjezdu strany socialistů-revolucionářů[42]. Usnesení se týkají taktiky v dumě.

O těchto usneseních je možné a nutné říci velmi mnoho. Nemůžeme se tu zabývat hlavním nedostatkem těchto a vůbec všech ostatních eserských usnesení: neobsahují totiž třídní analýzu různých stran. Taktika hodná tohoto názvu nemůže být ovšem stanovena bez takové analýzy. Při porovnávání eserských usnesení s platformou revoluční sociální demokracie (rezoluce, vypracované na poradě zástupců několika bolševických organizací 15.—18. února*, budou uveřejněny v těchto dnech)** budeme mít ještě nejednou příležitost se k tomuto tématu vrátit.

Nebudeme se zabývat ani tím, že eseři poněkud přehnaně zdůrazňují onu základní pravdu, že revolucionáři se vůbec nesnaží „vyvolávat vnější(?), nepodstatné konflikty", „urychlovat rozpuštění dumy" apod. To je vedlejší.

Jádrem eserské taktiky z hlediska naléhavých, neodkladných úkolů je toto usnesení:

„4. Sjezd shledává, že by striktní rozeskupení stran v dumě při izolovaném postupu každé jednotlivé skupiny a ostrém frakčním boji mohlo úplně ochromit činnost opoziční většiny a tím v očích pracujících tříd zdiskreditovat samu myšlenku zastoupení lidu. Sjezd proto

* Dnešní Sovremennaja reč[43] (22. února) na 3. straně správně uvádí složení této porady a otiskuje *nepatrnou část* jedné z *šesti* schválených rezolucí. Čtenáři musí mít na paměti, že i v tomto částečném přetisku jsou chyby.

** Viz tento svazek, s. 25—35. *Red.*

pokládá za nezbytné, aby straničtí poslanci vynaložili veškeré úsilí a zorganizovali pokud možno trvalé a koordinované akce všech socialistických a krajně levicových frakcí; zvláště však v boji proti pravici v dumě a proti vládě za svobody a politická práva lidu je nutné usilovat o jednotlivé, pokud možno lépe koordinované akce revolučně socialistické části dumy s její opoziční částí, přičemž všechny tyto koordinované akce, dlouhodobé i jednorázové, musí vycházet ze zásad, které v ničem neodporují hlavním zásadám stranického programu a taktiky."

Jaký skvělý výklad hlavních zásad maloburžoazní taktiky! Jaká skvělá ukázka její naprosté rozkolísanosti!

„Dlouhodobé (!) i jednorázové koordinované akce", „pokud možno trvalé (!) a koordinované..." Jak prázdná jsou to slova, jestliže se nikdo ani nepokouší vysvětlit, jaké vlastně *společné zájmy* a jakých *tříd* jsou základem celé této „koordinovanosti"! My, revoluční sociální demokraté, uznáváme společné akce strany proletariátu a stran demokratické maloburžoazie proti černosotňovcům i proti kadetům jako straně zrádcovského liberalismu. Eseři tak málo chápou tento třídní základ ruské revoluce, že na jedné straně vykládají o koordinovaném postupu socialistických a krajně levicových frakcí *vůbec*, tj. o zastírání rozporů mezi proletářem a malovýrobcem, a na druhé straně o koordinovaném postupu revolučně socialistické a *opoziční* části dumy proti černosotňovcům.

Ne, pánové, nebudeme se s vámi vůbec bavit ani o trvalých dohodách, ani o koordinaci akcí. Nejdřív se dohodněte vy s námi o politice boje proti černosotňovcům a kadetům a dohodněte se *doopravdy*, to je naše ultimátum. To je naše politická linie v demokratické revoluci. Stejně jako ve volbách v Petrohradě budeme i *v kterékoli otázce* současné revoluce prohlašovat: proletariát jde bez váhání do boje jak proti černosotňovcům, tak i proti kadetům. Dokud maloburžoazie váhá, dokud půjde za kadety, dotud je třeba vést proti maloburžoazii nelítostný boj. Odvrátili jste se od vašich kadetů? Jste ochotni jít proti kadetům? Jestliže ano, a není-li to jen na papíře, ale je to stvrzeno činy, pak

a jedině pak půjdou sociální demokraté v *demokratickém* boji společně s vámi.

Snad nejpozoruhodnější je však první část uvedené rezoluce. Jen si představte: „striktní rozeskupení stran v dumě", „ostrý frakční boj"* by mohly „v očích pracujících tříd zdiskreditovat samu myšlenku zastoupení lidu"! To jsou už eserští „Plechanovové" ve „vasiljevovském"[105] smyslu toho slova!**

Ne, pánové. Zásada třídního boje je základem veškerého učení a veškeré politiky sociální demokracie. Proletáři, rolníci a městská maloburžoazie nejsou malé děti, aby prudké spory a ostrý třídní boj zastřely v jejich očích myšlenku zastupitelského orgánu. Nesmíme jim lichotit, nýbrž naopak, musíme je *z tribuny dumy učit* jasně rozlišovat strany a chápat jejich *třídní* základ, zastíraný prohnanou buržoazií.

Právě v tom tkví celá *zločinnost* politiky menševiků v dumě, že totiž nechtějí nebo neumějí z tribuny dumy říci lidu celou pravdu o třídním charakteru různých stran, o tajných machinacích Miljukovů se Stolypiny[44], o zásadním rozdílu mezi tím, jak chápe poslání demokracie rolník a liberál a jak chápe poslání socialismu rolník a proletář.

Jenže na politice menševiků, kteří mlčky tancují, jak jim kadeti pískají, nestojí svět.

Toto naprosté nepochopení třídní podstaty „opozičního" liberalismu, který tajně zaprodává svobodu a demokracii Stolypinovi a spol., je základem oportunistické taktiky maloburžoů (trudoviků, lidových socialistů, eserů) a maloburžoazního křídla dělnické strany — menševiků.

* Reč věnovala 22. února eserským rezolucím zvláštní článek hned za úvodníkem. Tento orgán liberální buržoazie ocitoval *právě toto* místo o škodlivosti „striktního rozeskupení stran" a píše: „*Východisko nové taktiky* je tedy stanoveno *naprosto správně*." Ovšem! Eserská taktika je *správná* z hlediska zájmů liberální buržoazie vůbec a z hlediska jejího paktování s reakcí zvlášť!

** Viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 252, 254. *Red.*

Boj proti černosotňovcům je jen sypáním písku do očí a vítanou výmluvou. *Ve skutečnosti* se této maloburžoazní taktiky používá tehdy, když je vítězství černosotňovců *naprosto nemožné*, jako tomu bylo například ve volbách v Petrohradě i ve volbách předsedy dumy. Podstatou maloburžoazní taktiky je, že jak trudovici (samostatnost eserů je jen fiktivní; ve skutečnosti jsou spjati s trudoviky a jsou pouze jejich levým křídlem, jak to dokázaly volby v Petrohradě a jak to dokazuje nynější rozeskupení stran v II. dumě), tak i menševici podporují hegemonii kadetů. Nejen v Rusku, nýbrž v celé Evropě stáli liberálové velmi dlouho v čele demokratické maloburžoazie, příliš roztříštěné a nevyspělé, příliš nerozhodné na to, aby se mohla osamostatnit, a příliš pansky naladěné na to, aby se spojila s proletariátem. Achillovou patou maloburžoazní politiky je, že se neumí a není schopna zbavit ideové a politické hegemonie liberálních buržoů. Maloburžoové se nedostali do vleku kadetů náhodou, nýbrž v důsledku základních ekonomických zvláštností každé kapitalistické společnosti. Proto je hlavním úkolem sociální demokracie — úkolem, který je menševickému chápání naprosto cizí — vytrvale rozbíjet hegemonii liberála nad demokratem, vytrvale vymaňovat maloburžoazní masy zpod křídla kadetů a usilovat o to, aby se dostaly pod vliv a vedení sociální demokracie.

Trudovik nám nabízí „trvalé koordinované akce". Pěkně děkujeme! K tomu, abychom se spojili s lidmi, které to jako pijana ke skleničce táhne ke kadetům, s lidmi, kteří se po celé měsíce vnucovali kadetům ve snaze uzavřít s nimi blok při volbách v Petrohradě, kteří šli 19. února jako ovce na kadetskou schůzi a hlasovali pro kadeta zaprodávajícího demokracii?* Pěkně děkujeme!

Napsáno 22. února (7. března) 1907
Otištěno 23. února 1907
v listu Novyj luč, č. 4

Podle listu Novyj luč

* Viz tento svazek, s. 54—57. *Red.*

STRŮJCOVÉ ROZKOLU
O BUDOUCÍM ROZKOLU

Russkaja žizň spustila směšný nářek nad tím, jak se chová Novyj luč k sociálně demokratické frakci v dumě. (Článek Dokonce i tady!, č. 45.[30])

Směšný proto, že Russkaja žizň volí raději okliku, než aby se pokusila alespoň něco odpovědět na naši kritiku počínání frakce.

Říkali jsme, že naše frakce v žádném případě neměla hlasovat pro kadetského kandidáta na místo předsedy dumy.

Říkali jsme, že se naše frakce v žádném případě neměla účastnit neoficiálních porad kadetů a narodovců.

A konečně jsme říkali, že počínání frakce může vést k rozkolu, neboť její linie odporuje duchu i liteře usnesení stockholmského sjezdu strany[212].

Nakonec jsme se obrátili k bolševické části naší frakce s výzvou, aby co nejnelítostněji bojovala proti oportunismu většiny frakce a důsledně v ní zastávala stanovisko revoluční sociální demokracie.

Napsali jsme o tomto tématu velmi mnoho; věnovali jsme počínání frakce v otázce předsednictva celou řadu článků, které tuto záležitost osvětlovaly ze všech stran.

Russkaja žizň nevznesla žádné podstatné námitky; ani jednou se doopravdy nepokusila obhájit taktiku menševiků, kteří ve skutečnosti vedou frakci v dumě.

Právem jsme očekávali, že se Russkaja žizň pokusí dokázat, že její taktika plně odpovídá usnesením stockholmského sjezdu SDDSR, že právě tato taktika má naši frakci v dumě dovést k hegemonii nad celou levicovou částí dumy.

Ničeho takového jsme se však nedočkali. Místo toho všeho slyšíme jen spoustu ubohých slov, směšných nářků, že prý Novyj luč pronásleduje sociálně demokratickou frakci v dumě, že Novyj luč podněcuje bolševickou část frakce k okamžitému rozkolu.

Místo věcné odpovědi pokrytecká výzva: „Ať se Novyj luč vyjádří jasněji! Když řekl ‚a', ať řekne také ‚b'! A ať nezapomíná na radu z evangelia: ‚Co učiníš, čiň spěšně.'"

Soudruzi! Vaše opovážlivost je prostě velkolepá. Vaše nářky nad rozkolem způsobeným bolševiky — toť perly pravdomluvnosti a upřímnosti.

Jediná stranická organizace, v níž dnes existuje rozkol, a to velmi hluboký, je petrohradská. Kdo zavinil tento rozkol? Menševici. Udělali to proti vůli organizovaných dělníků, aby se zavděčili kadetům, odvolávajíce se přitom na černosotňovské nebezpečí, které v Petrohradě nehrozilo. Přesto se však menševici dodnes neústupně stavějí proti tomu, aby se obnovila jednota petrohradské organizace, a umíněně se snaží tento rozkol ještě více rozšiřovat a prohlubovat.

Bolševici ze všech sil bojovali proti eventuálním volebním dohodám s kadety. Na listopadové konferenci strany však byly tyto dohody uznány za přípustné. Bolševici se na konferenci zavázali, že se podřídí rozhodnutím místních organizací, a všude, kde místní organizace považovaly za nutné volební dohody s kadety uzavřít, „svědomitě a důsledně" splnili svou stranickou povinnost. Menševici přijali týž závazek, ale když se přesvědčili, že organizovaní petrohradští dělníci nehodlají tancovat, jak kadeti pískají, vyvolali v organizaci rozkol.

A teď spouštějí povyk kvůli rozkolu! Pokud jde o výzvu, kterou nám adresovala Russkaja žizň, odpověď na ni vůbec není těžká. Už jsme beztak řekli své: to může vidět každý, kdo není slepý.

Jednota strany je nám nanejvýš drahá. Ještě dražší je nám však čistota zásad revoluční sociální demokracie. Pod-

řídili jsme se a podřizujeme se vůli většiny stockholmského sjezdu strany. Pokládáme za naprosto nutné plnit všechna jeho usnesení. Žádáme však, aby tato usnesení plnily také ústřední, vedoucí orgány strany. A oportunistické kolísání menševiků, všechny jejich pokusy odchýlit se od linie stanovené sjezdem, jen aby se zavděčili kadetům, se u nás setkávalo a i nadále se bude setkávat s nemilosrdnou kritikou a houževnatým odporem. To je naše právo. A je to i naše povinnost. Tohoto práva se nikdy nevzdáme, od této povinnosti nikdy neustoupíme. A dojde-li k rozkolu, bude to znamenat jen to, že menševici sami pošlapali usnesení, která na stockholmském sjezdu prosadili. K jinému rozkolu dojít nemůže a ani nedojde. A tento rozkol bude znamenat jenom jedno: definitivní přeměnu menševiků ve vazaly kadetů.

„Rudý prapor proletariátu se zachvěl v rukou sociálně demokratické frakce v dumě," napsali jsme předevčírem[63]. Kadeti žádají, aby se tento prapor před nimi sklonil. Téhož dne, kdy vinou menševiků dojde k této neuvěřitelné potupě, dojde i k rozkolu, protože téhož dne přestanou být menševici součástí Sociálně demokratické dělnické strany Ruska.

Novyj luč, č. 5
24. února 1907

Podle listu Novyj luč

O TAKTICE OPORTUNISMU

Plechanov přerušil své mlčení, jež bylo jedinou rozumnou taktikou z jeho strany po pověstném návrhu, aby sociální demokraté a kadeti společně razili heslo „dumy s úplnou mocí". Nyní Plechanov v listu Russkaja žizň[201] učinil nový pokus sblížit naši stranu s kadety, pokus vnutit jí heslo podporovat „odpovědný vládní kabinet", které strana odmítla už v období I. dumy[45].

Podívejme se blíže na Plechanovovy argumenty.

Především musíme konstatovat, že Plechanov ve svých neustálých útocích proti bolševikům říká o jejich stanovisku *vyloženou nepravdu*. Zcela jednoznačně nám totiž přisuzuje přání „jít i přes mrtvoly", přání a snahu pustit se do boje „okamžitě".[201]

Abychom čtenářům ukázali, jak je Plechanov vzdálen pravdě, uvedeme citát z oficiálního bolševického pramene, nesoucího datum *11. února*[85]: „Boj... je neodvratný. Avšak právě proto, že je neodvratný, nemáme důvod jej urychlovat, podněcovat, popohánět. O to ať se starají Kruševanové a Stolypinové. Naším úkolem je naprosto jasně, přímo, s nelítostnou otevřeností *odhalovat* proletariátu a rolnictvu pravdu, otevřít jim oči, aby věděli, co znamená blížící se vichřice, pomoci jim organizovaně a chladnokrevně... utkat se s nepřítelem... ‚Střílejte první, páni buržoové!' řekl Engels v roce 1894 na adresu německého kapitálu.[361] ‚Střílejte první, páni Kruševanové!' ...říkáme my... Proto tedy žádné předčasné *výzvy*."*

* Srov. Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 397. *Red.*

Lehkost, s níž se vážený Plechanov zhostil své úlohy „kritika", je vskutku obdivuhodná. *Žádné předčasné výzvy* — prohlašují bolševické organizace deset dnů před svoláním dumy. Bolševici se chtějí pustit do boje *„okamžitě"*, tvrdí Plechanov v článku uveřejněném 23. února, chtějí „jít i přes mrtvoly".

To je ovšem ten nejjednodušší, nejlacinější a nejsnazší způsob, jak *roznést* bolševiky — vložit jim do úst *nejapnou myšlenku* a pak o tom hodně nahlas mluvit a nadávat („pošetilá horlivost", „bezhlavost", „horší než zrada" aj. apod.). Plechanov by však neměl zapomínat, že na bolševiky není možné svádět vinu jako na nebožtíky, že bolševici *prostou konfrontací* s oficiálním dokumentem dokáží komukoli, jak nepravdivá jsou Plechanovova slova. A Plechanov se bude muset stydět. A pak začne chápat, že se mu nepodaří beztrestně opakovat o bolševicích takové věci, jaké až dosud opakovalo o revolucionářích *jenom* Novoje vremja.

Přejděme k podstatě Plechanovovy otázky, proč má dělnická strana podporovat heslo „odpovědného vládního kabinetu". Plechanov hájí toto heslo takto:

„Jsou dvě možnosti: Buďto rychle mohutnějící síly revoluce *už* nyní přerostly síly vlády, a v tom případě se požadavek odpovědného vládního kabinetu může a musí stát signálem k rozhodujícímu boji proti reakci.

Anebo síla revoluce *dosud nepřerostla* síly odporu státu, a pak rozhodující boj ještě *není* aktuální; i tehdy však je třeba zmíněný požadavek podporovat jako skvělý výchovný prostředek, který rozvíjí politické uvědomění lidu a připravuje jej tak na budoucí vítězný boj.

V obou případech však sociálně demokratičtí poslanci *musí přijmout zmíněný požadavek* v zájmu lidu, v zájmu revoluce *za svůj*."

Tato úvaha je velmi poučná. Vezměme si nejdřív její první část. Připusťme tedy spolu s Plechanovem, že síly revoluce přerostly síly vlády. Kdyby tomu tak bylo, byl by požadavek odpovědného vládního kabinetu za prvé nepotřebný; za druhé škodlivý; za třetí by jej liberálové nepodporovali.

1. Byl by nepotřebný, protože takový „signál k rozho-

dujícímu boji" je v každém případě signálem *nepřímým*, a ne přímým. Tento „signál" nevyjadřuje určitou myšlenku skutečně *rozhodujícího* boje proti reakci, nýbrž naopak, vyjadřuje myšlenku takového ústupku, na který může dobrovolně přistoupit i sama reakce. Nepopíráme, že všeobecně vzato je za zvláštních okolností přípustné dávat signály, ne však k rozhodujícímu boji, nýbrž k předběžné drobné potyčce a třeba i k demonstraci předstírající boj. Ale to je jiná otázka. Avšak za těch předpokladů, které *vyslovil* Plechanov (síly *revoluce* už přerostly atd.), je zbytečnost nepřímého signálu zřejmá.

2. „Síly revoluce už přerostly síly reakce..." Co to znamená? Je v tom zahrnuta i *uvědomělost* sil revoluce? Plechanov si zřejmě myslí, že ano. Lid, který si neuvědomuje revoluční úkoly, nemůže být dosti silný, aby zvítězil v rozhodujícím boji nad reakcí. A dále: vyjadřuje požadavek, který tu rozebíráme, úkoly revoluce v boji proti reakci *správně?* Ne, nevyjadřuje, neboť odpovědný vládní kabinet za prvé vůbec neznamená, že moc přejde do rukou lidu, a neznamená ani to, že bude předána liberálům, nýbrž je to v podstatě dohoda nebo pokus o dohodu reakce s liberály; za druhé ani kdyby *moc skutečně* přešla do rukou liberálů, *není možné* v důsledku objektivních podmínek realizovat základní požadavky revoluce. Tato myšlenka je přímo vyslovena v onom Plechanovem citovaném článku[3] z Prvního sborníku[266], avšak Plechanov se ani nepokusil dotknout se podstaty této myšlenky.

Ptáme se nyní, jaký význam má pro *rozhodující* (Plechanovova podmínka) boj proti reakci heslo, které *nesprávně* vyjadřuje požadavky revoluce (jejíž *síly už* přerostly — Plechanovova podmínka! — síly vlády)? Je jasné, že *bezesporu škodlivý*. Toto heslo může jen *zatemnit* vědomí mas jdoucích do rozhodujícího boje. Razit toto heslo je totéž jako vyzývat k *rozhodujícímu* boji a současně ukazovat takový *objekt* boje, který *nic nevyřeší*, totéž jako volat: Miř na vránu, ale trefíš krávu.

Před bojem nelze *nikdy* s naprostou jistotou určit, čí síly „už přerostly" síly nepřítele. O tom mohou snít jen pedanti. Pojem „sil, které *přerostly* síly nepřítele", zahrnuje i to, že jsou si bojující *jasně vědomi* svých úkolů. Plechanov *přímo škodí* revoluci, když předpokládá „rozhodnost" boje a současně poznání této skutečnosti *zatemňuje*. To je tedy skutečně „horší než zrada", vážený kritiku! „Síly" stačí k vítězství nad reakcí, ale „vůdce" vyzývá vojska k boji za *dohodu* s reakcí... Plechanov se žertem přirovnává k římskému vojevůdci, který dal popravit svého syna jenom proto, že předčasně zahájil bitvu. Duchaplný žert. Nu, kdybych já byl „synem" ve chvíli *rozhodujícího* boje, kdy „síly revoluce *už přerostly* síly vlády", nezaváhal bych ani vteřinu a *zastřelil* (nebo podle římského způsobu probodl) „*tatíčka*", kdyby vyrukoval s heslem dohody s reakcí, a klidně bych přenechal budoucím Mommsenům, aby posoudili, zda můj čin byl zabitím zrádce či jeho popravou, nebo zda to bylo porušení subordinace.

3. Když jsme se v období I. dumy stavěli proti heslu „odpovědný vládní kabinet", omezovali jsme se na uvedené dva argumenty. Nyní musíme přidat třetí: Kdyby se požadavek odpovědného vládního kabinetu *mohl přímo či nepřímo* stát signálem k rozhodujícímu boji „revoluce" proti reakci, pak by *liberálové sami* od tohoto požadavku upustili.

Proč musíme nyní přidat ještě tento argument? Proto, že se liberálové (včetně kadetů) po rozpuštění I. dumy značně posunuli doprava a *rozhodně* se postavili proti revoluci. Proto, že Golovin, kterého špatní sociální demokraté podporují pro jeho liberalismus, přednesl hned svůj první projev nikoli v duchu liberálním nebo kadetském, nýbrž *okťabristickém*.

Je-li Plechanov natolik neinformován o ruských poměrech, že to neví, pak ovšem jeho článek zasluhuje shovívavost. Avšak nezávisle na jeho jednotlivých omylech zůstávají jeho argumenty v podstatě zásadně nesprávné.

Přejděme k druhému případu. Síly revoluce *ještě nepřerostly* síly reakce, rozhodující boj *dosud není* aktuální. Potom tkví význam hesla v tom, jaký má vliv na vývoj politické uvědomělosti lidu, říká Plechanov. To je pravda. Jenomže potom — a zde nemá Plechanov opět ani v nejmenším pravdu — takové heslo nepozvedá uvědomělost lidu, nýbrž ji *rozvrací*, nerevolucionizuje ji, nýbrž *zatemňuje*, nevychovává, nýbrž *demoralizuje*. Je to natolik jasné, že se nemusíme zdržovat rozváděním této myšlenky — přinejmenším do další rozpravy s veleváženým Plechanovem.

Z toho je vidět, že jakkoli to obracíme, je to stále totéž. Ať už síly revoluce dorostly nebo nedorostly, Plechanovovo heslo v žádném případě ještě „nedorostlo" do vědomí sociálně demokratického proletariátu. Toto heslo obětuje *stěžejní zájmy* demokracie a celé naší revoluce — přesvědčení mas o úkolech reálného boje *lidu* za *reálnou* moc — obětuje je dočasným, náhodným, vedlejším, zmateným *liberálním* heslům, úkolům a zájmům.

A právě v tom, že se stěžejní úkoly proletariátu obětují polovičatým a popleteným úkolům liberalismu, je podstata *oportunismu* v taktice.

Ještě několik slov závěrem. Plechanov se ve svém článku pokouší do nás rýpat kvůli bojkotu. Promluvíme si s ním o tom důkladně tehdy, nechá-li rýpání a odhodlá-li se přejít k opravdovému boji. Zatím konstatujeme jenom jedno: Plechanov vtipkuje, že syn římského vojevůdce ve svém předčasně zahájeném boji přece jen zvítězil, kdežto bolševici utrpěli zatím jen porážky.

Máte špatnou paměť, soudruhu Plechanove. Vzpomeňte si třeba na *Bulyginovu* dumu[46]. Vzpomeňte si, jak Parvus[184] a nová Jiskra[47], *kterou jste podporoval*, byli tehdy *proti* bojkotu. Bolševici byli pro bojkot.

Vývoj revoluce přinesl *naprosté vítězství* bolševismu, od něhož se menševici v říjnových a listopadových dnech odlišovali jen nadšenými výlevy Trockého.

To se stává, veleváženy soudruhu Plechanove. Když je

revoluce na ústupu, vycházejí se svými nářky před oponu pedanti, kteří si dodatečně dělají nárok na roli „římských vojevůdců“. Když je revoluce na vzestupu, *dochází* k tomu, co chtějí *revoluční sociální demokraté*, i kdybyste je tisíckrát srovnával „s nedočkavými jinochy“.

Napsáno 23. února (8. března) 1907
Otištěno 24. února 1907
v listu Novyj luč, č. 5
Podepsán N. Lenin

Podle listu Novyj luč

BOLŠEVICI A MALOBURŽOAZIE

Pod tímto titulkem uveřejnil list Novyje sily[48] článek[8], který je vhodnou příležitostí, abychom si vysvětlili některé věci.

List není spokojen s naším „banálním" dělením buržoazie na maloburžoazii a revoluční a liberální buržoazii. Pro kadety nepochybně hlasovala řada příslušníků maloburžoazie, orgán trudoviků říká a opakuje tak obvyklý menševický argument.

Ano, pro kadety hlasovala řada příslušníků maloburžoazie. To je pravda. Třídní charakter strany však nelze posuzovat jen podle toho, že pro ni *v určité chvíli* hlasovaly mezi jinými takové či onaké živly. Je nepochybné, že pro německé sociální demokraty hlasuje řada maloburžoů a pro německý „střed" zase mnozí dělníci. List Novyje sily však jistě chápe, že z toho není možné vyvozovat závěr, že by „banální" dělení pracujících tříd na maloburžoazii a proletariát bylo nesprávné.

Celé dějiny kadetské strany, zejména pak poslední volby, jasně ukázaly, že *třídní* základ této strany tvoří statkář hospodařící kapitalistickým způsobem, střední buržoa a příslušník buržoazní inteligence. Lidové masy, tj. široké vrstvy městské maloburžoazie a také rolnictva jsou cizí této straně, která se obává jakékoli aktivity mas, potírá ji, hájí výkup půdy, bojuje proti místním agrárním výborům pomocí „čtveřice zásad"[49] atd. Jenom proto také maloburžoazie v posledních volbách s tak překvapující rychlostí *odpadla* od kadetů. Rolnictvo jak známo nechalo kadety úplně propadnout, a tak nejvíc přispělo k jejich

porážce na guberniálních volebních schůzích. Městská maloburžoazie, jak jsme už konstatovali[101] v 1. čísle listu Novyj luč*, najednou dala ve městech 41 000 hlasů levicovému bloku oproti 74 000 hlasů pro kadety, přestože levice neměla denní tisk atd.

Kadeti jsou stranou liberální buržoazie. Ekonomické postavení této třídy ji nutí *obávat se* vítězství rolníků a jednoty dělníků. Kadeti proto nutně a vůbec ne náhodou projevují tendenci obracet se doprava, přiklánět se k dohodám s reakcí, a to tím rychleji, čím rychleji se lidové masy obracejí doleva. Skutečnost, že po rozpuštění dumy se proletariát, rolnictvo a nezámožná městská maloburžoazie posunuly silně doleva, revolucionizovaly se, kdežto kadeti se přesunuli silně doprava, nebyla náhoda, nýbrž ekonomická nutnost. Litovat toho, pokoušet se tento proces změnit nebo zastavit mohou jen měšťáci a političtí šosáci.

My sociální demokraté máme jiný úkol: urychlit proces osvobození mas z hegemonie kadetů. Tuto hegemonii podporují tradice, dávné vztahy a vliv liberálů, jejich hospodářská nadvláda nad maloburžoazií, jejich postavení jako buržoazní inteligence, liberálního úřednictva atd. Čím jasněji si budou masy uvědomovat *své* zájmy, tím rychleji pochopí nepřátelský vztah liberálů k masovému hnutí, tím rychleji se od liberálů politicky oddělí a sdruží se v ty či ony demokratické, revoluční organizace, spolky, strany apod. Zejména rolnictvo, které v Rusku tvoří osm nebo devět desetin veškeré maloburžoazie, bojuje především o půdu. Liberální statkář (a takový v Rusku ještě existuje: statkářská kurie zvolila v posledních volbách 24,4 % kadetů a levicověji orientovaných) stojí v tomto boji *proti* rolníkovi, liberální úředník, příslušník buržoazní inteligence, má velmi blízko k liberálnímu statkáři. Proto se také rolnictvo vymaňuje z vlivu kadetů mnohem roz-

* Viz tento svazek, s. 45. *Red.*

hodněji a rychleji než městská maloburžoazie. Vítězství rolnictva v boji o půdu je skutečným ekonomickým základem pro vítězství buržoazní revoluce v Rusku. Liberálové (včetně kadetů) jsou *proti* vítězství rolnictva; jsou pro výkup půdy, který by rolníka přeměnil buď ve velkého sedláka (Grossbauer), nebo v čeledína (Knecht) u statkáře *pruského* typu. Proto také bez osvobození rolnictva z politické hegemonie liberálů *nemůže* buržoazně demokratická revoluce v Rusku zvítězit. Vítězství rolnictva by *zrušilo* statkářské vlastnictví půdy a poskytlo co největší prostor rozvoji výrobních sil na ryze kapitalistickém základě. Vítězství liberálů by statkářské vlastnictví půdy *zachovalo*, jen by je poněkud zbavilo feudálních rysů a vedlo by k *co nejpomalejšímu, co nejomezenějšímu* rozvoji kapitalismu, k rozvoji tak řečeného pruského, a ne amerického typu.

Novyje sily nechápou tento ekonomický, třídní základ ruské revoluce, když říkají, že svými sociálními a ekonomickými požadavky má maloburžoazie blíže k liberálům, politickými pak k proletářům a že „těžiště revoluce" se přesouvá k „politice". Všechny tyto úvahy listu Novyje sily jsou naprosto zmatené. Maloburžoa včetně rolníka má ovšem jako *vlastník*, jako malovýrobce blíž k liberálovi než k proletáři. Proto by bylo politicky nemyslitelné a z hlediska socialismu přímo reakční spojovat maloburžou s proletářem v jednu stranu (jak to chtějí eseři). Avšak v současné, buržoazně demokratické revoluci v Rusku boj vůbec nevzniká z antagonismu mezi zaměstnavatelem a dělníkem (jak tomu bude v socialistické revoluci), nýbrž z antagonismu mezi rolníkem a statkářem: k tomuto *ekonomickému*, a vůbec ne „politickému" boji se přesunuje „těžiště revoluce".

Jestliže však je naše revoluce svým ekonomickým obsahem buržoazní (a to je nesporné), nelze z toho ještě dělat závěr, že buržoazie hraje v naší revoluci vedoucí úlohu, že buržoazie je její hybnou silou. Tento závěr, typický pro Plechanova a menševiky, je vulgarizací marxismu, jeho

karikaturou. V buržoazní revoluci může být vůdcem jak liberální statkář spolu s továrníkem, obchodníkem, advokátem apod., tak i proletariát společně s masou rolnictva. V obou případech si převrat zachovává buržoazní ráz, avšak jeho rámec, to znamená, nakolik jsou podmínky převratu výhodné pro proletariát a pro socialismus *(to znamená* především pro nejrychlejší rozvoj výrobních sil), se v prvním případě *diametrálně liší* od druhého.

Bolševici z toho vyvozují *základní* taktiku socialistického proletariátu v buržoazní revoluci: vést za sebou demokratickou maloburžoazii, zejména rolnickou, odtrhnout ji od liberálů, paralyzovat kolísavost liberální buržoazie a rozvíjet boj *mas* za úplné *odstranění* všech pozůstatků feudalismu včetně statkářského vlastnictví půdy.

Otázka předsednictva dumy byla součástí celkové taktiky sociální demokracie v buržoazní revoluci. Sociální demokraté museli *odtrhnout* trudoviky od kadetů buď hlasováním pro trudovika, nebo se hlasování demonstrativně zdržet a tento svůj postoj vysvětlit. Novyje sily nyní uznaly, že se levice dopustila *chyby*, když šla na poradu s kadety. To je cenné přiznání. Novyje sily se však náramně mýlí, když se domnívají, že „to byla chyba praktického rázu, nikoli chyba zásadní". Jak už jsme řekli, pramení takový názor z nepochopení základů, zásad a taktiky socialistického proletariátu v buržoazní revoluci.

Jedině z tohoto hlediska je možné najít správnou odpověď na ony dílčí otázky, z kterých redakci listu Novyje sily bolí hlava.

Jak „zaručit, že se maloburžoové, které uznává za spojence i Novyj luč, neodvrátí od levice a nepřejdou do tábora kadetů"? Právě proto, že se to zaručit nedá, jsme *proti* jakýmkoli trvalým dohodám s trudoviky. Naše linie je „odděleně jít, *ale společně bít*" jak černosotňovce, tak kadety. Tak jsme postupovali ve volbách v Petrohradě, tak budeme postupovat i nadále.

Novyje sily namítají, že je možné část maloburžoazie

odtrhnout od kadetů. — Je to možné, tak jako jsme my odvedli část kadetského Tovarišče[50] ve volbách v Petrohradě. Chceme-li toho dosáhnout, musíme jít pevně svou vlastní, revoluční cestou bez ohledu na to, co tomu řekne kadetská Marja Alexejevna*.

Zákonodárná práce „musí být nutně předána do rukou kadetů". O tom nemůže být ani řeči. Kadeti jako vůdci liberálního „středu" dumy mají nad černosotňovci převahu i bez naší podpory. Proto musíme předkládat své vlastní, nikoli liberální ani maloburžoazní, nýbrž sociálně demokratické návrhy zákonů, psané nikoli kancelářským, nýbrž revolučním jazykem, *a dávat o nich hlasovat.* Ať si je černosotňovci či kadeti přehlasují. My pak vystoupíme s nemilosrdnou kritikou kadetského návrhu a budeme soustavně předkládat pozměňovací návrhy. A po předložení opravných návrhů se zdržíme hlasování o kadetském návrhu jako celku a přenecháme kadetům, aby bili černosotňovce, protože nebudeme na sebe brát před lidem odpovědnost za ubohost a mělkost kadetského pseudodemokratismu.

Novyj luč, č. 6
25. února 1907
Podepsán N. Lenin

Podle listu Novyj luč

* Narážka na výrok Famusova, postavy z Gribojedovovy komedie Hoře z rozumu: „A kněžna Marja Alexejevna! Ach! Můj bože, ta co tomu řekne!" *Čes. red.*

ODPOVĚĎ L. MARTOVOVI[51]

V témže čísle listu Russkaja žizň byl otištěn fejeton soudruha L. Martova[138], v němž se vrací k našemu úvodníku z 2. čísla*; přitom naprosto ignoruje vysvětlení výboru frakce k této otázce, sám je žalobcem i soudcem.

Čeho chce soudruh Martov tímto podivným jednáním dosáhnout? Jestliže nás chce přimět k boji na *této* úrovni — na úrovni osobních útoků a podezřívání, pak se krutě mýlí. My jeho cestou nepůjdeme. Mezi námi je příliš mnoho *podstatných* názorových rozdílů, kvůli nimž budeme muset jak ve frakci, tak i v tisku a ve straně vést *zásadní* boj, než abychom si mohli dovolit snížit se k vzájemným půtkám a k vyřizování osobních účtů. Šťastnou cestu, soudruhu, dejte se po téhle cestičce sám, naše cesty se rozcházejí. Rádi vám přenecháme čest mít poslední slovo, po němž už skutečně „není možné" říci nic „dalšího".

Novyj luč, č. 7
27. února 1907

Podle listu Novyj luč

* Viz tento svazek, s. 54—57. *Red.*

BLÍŽÍCÍ SE ROZPUŠTĚNÍ DUMY A OTÁZKY TAKTIKY

Petrohrad 27. února 1907

Noviny jsou plné zpráv, pověstí a dohadů o blížícím se rozpuštění dumy.

Je to pravděpodobné? Vezmeme-li v úvahu objektivní situaci, musíme dojít k závěru, že je to víc než pravděpodobné. Pro vládu bylo svolání dumy z nouze ctnost. Vláda potřebovala kvůli dohodě s buržoazií učinit ještě jeden pokus o svolání zastupitelského orgánu lidu, provázený nejostřejšími represáliemi. Pokus se zjevně nezdařil. Vojenské polní soudy a všechny ostatní slasti Stolypinovy ústavy neobyčejně pomohly revoluční agitaci v dosud apatických masách, a tak se z lůna mužických mas zrodila levicová duma. Kadeti, tato strana středu v ruské revoluci, jsou v porovnání s I. dumou slabší. Nesporně se posunuli doprava, avšak za této dumy a za této situace nemůže s nimi vláda uzavírat vůbec žádné dohody. S okťabristy by kadeti mohli splynout a k tomu také vytrvale směřují: stačí jmenovat pana Struveho a pana Golovina. Zvláštnost současné situace tkví však právě v tom, že v dumě není kadetsko-okťabristická většina. Celý „střed" je beznadějně rozvrácen zostřeným bojem mezi krajními stranami: monarchisty zprava a levicovou částí dumy. Tato část tvoří dvě pětiny. Hraje v dumě významnou úlohu. Její vliv na lidové masy je velmi značný. Má stále pevnější spojení s těmito masami, které nemůže být zpřetrháno žádnými poloviČatými opatřeními. Vláda je nucena dumu rozpustit: bez násilí se z nynější situace nemůže dostat. „Zákonitost" takto vzniklé situace jen ještě zostřuje krizi, neboť

skutečná síla krize v lidových masách je určitě větší než její „legální", tj. desítkami a stovkami policejních opatření modifikovaná podoba.

Rozpuštění dumy je více než pravděpodobné: je nevyhnutelné právě proto, že v podstatě neprožíváme krizi konstituční, nýbrž revoluční. A právě proto by bylo tou nejškodlivější, nejsměšnější a nejubožejší politikou schovávat hlavu do písku a vymlouvat se na nevyhnutelné důsledky nynější politické situace, pokoušet se slovy, frázemi zastírat jasné, otupovat ostré a zamlžovat, co je zjevné.

Takovou politiku dělají kadeti. Pan Izgojev[51] dnes v Reči píše: „Zachovat dumu už *téměř* není v naší moci." To je bezmála pravda. „Za tři čtyři měsíce, až by si duma získala svou zákonodárnou prací v zemi autoritu, mohla by se situace změnit." To je nejen pravdivé, ale i naprosto zjevné. A co je zjevné, vidí i vláda.

Pan Izgojev se však obává nepřikrášlené pravdy a začíná se kroutit a uhýbat: „Bude však mít duma tyto tři čtyři měsíce k dispozici? Je to začarovaný kruh, z něhož není východisko. Východiskem není ulice, ať už ‚organizovaná', nebo ‚neorganizovaná', východiskem by bylo, kdyby u moci byli lidé prodchnutí skutečným vlastenectvím..."

Nu ovšem! Sami se omámili prázdnými řečmi, sami sebe zahnali do slepé uličky medových frází a teď pláčou, stěžují si, naříkají... Vskutku, dokonalý vzor zmateného, ufňukaného a impotentního šosáka!

Ať si čtenář nemyslí, že tyhle Izgojevovy řeči jsou náhodné výstřelky náhodného kadetského pisatele. Ne. Je to resumé politiky, kterou oficiálně *hlásá* strana kadetů, *vedoucí* strana, jež prosadila svého předsedu. V témže čísle Reči[188] čteme: „Po dlouhých debatách se parlamentní frakce svobody lidu na svém odpoledním zasedání 25. února usnesla zaujmout k vládnímu prohlášení toto stanovisko: je třeba ho přijmout mlčením, nevyslovit ani důvěru, ani nedůvěru, a přejít k projednávání běžných otázek. Jestliže pravicové strany s provokačním úmyslem předloží návrh

vyslovit důvěru vládě, bylo rozhodnuto hlasovat proti němu. V případě, že krajní levice (sociální demokraté) navrhne vyslovit vládě nedůvěru, rozhodla se strana svobody lidu předložit svůj návrh, aby se přešlo k dalším bodům programu. Ostatně je naděje, že se v této otázce dosáhne předběžného souhlasu celé opozice, k čemuž se už přiklánějí eseři, lidoví socialisté a trudovici." Dodejme, že se naše sociálně demokratická frakce v dumě, jak píše Russkaja žizň, rozhodla „vystoupit úplně samostatně"[279], a my toto rozhodnutí vřele vítáme.

Avšak politika kadetů — to je opravdové unikum. Říci „vyslovuji nedůvěru" je neopatrné. Je přece nutné zachovat dumu. Ale je možné říci: „Nevyslovuji důvěru". — Nu, jestlipak to nejsou političtí „lidé ve futrálu"[323]? Jestlipak to nejsou šosáci, kteří si před neodvratně se blížící bouřkou stahují přes oči noční čepičku a opakují: Jsme obezřetní... chráníme... Chráníte si svou šosáckou čepičku a nic víc, ctihodní rytíři „svobody lidu"!

A co může být směšnějšího než označit návrh pravice, aby se vyslovila důvěra vládnímu kabinetu, za „provokaci"? Je přece naprosto zákonným právem každého člena dumy, naprosto přirozenou odpovědí zástupce lidu na otázku vlády: Můj program je takový a takový, bude se mnou duma pracovat v jeho duchu? To, že kadeti napsali tento nesmysl, lze vysvětlit jen jejich naprostým zmatkem. Nikoli, pánové, noční čepička není záchrana před kontrarevolucí. Právo rozpustit dumu je navýsost „zákonné" právo dané ústavou, kterou ubožáčtí liberálové tak hloupě vychvalovali, a tak proradně doporučovali lidu, aby ji bral vážně. Vyhnout se tomu, aby se vláda zeptala dumy, zda chce plnit určitý program, přece není možné. A odpověď „nevyslovuji důvěru" bude přece stejně skvělým a úplně dostačujícím „konstitučním" důvodem k rozpuštění dumy; i bez pomoci Kovalevských je možné najít desítky „konstitučních precedentů", kdy byl parlament rozpuštěn proto, že odmítl souhlasit s vládou v daleko méně závaž-

ných věcech než... než... než jsou vojenské polní soudy a trestné výpravy.

Jaký z toho plyne závěr? Takový, že je hloupé hrát si na ústavu, když žádná neexistuje. Je hloupé zavírat oči a zamlčovat, že jsou sečteny i dny nynější ruské „skoroústavy", že zrušení volebního zákona a návrat k absolutismu jsou *nevyhnutelné*.

Co tedy dělat? Aussprechen, was ist — říci to, co je. Vláda je nucena bezpodmínečně rozpustit dumu. Pro vládu je výhodné, aby se duma rozešla v tichosti, poslušně sehrála konstituční komedii, neotevřela lidu oči a neukázala mu, že je *nutné* provést státní převrat. A zbabělí kadeti svou bezpříkladnou, jedinečnou, „historickou" formulí „zachovat *mlčení*" a místo „vyslovuji nedůvěru" říci „nevyslovuji důvěru" jenom pomáhají vládě *v tichosti* provést státní převrat.

Opravdoví stoupenci svobody, opravdoví zástupci lidu musí postupovat jinak. Musí pochopit, že další existence dumy vůbec nezávisí na zdvořilosti, opatrnosti, šetrnosti, diplomatičnosti, taktu, mlčenlivosti a jiných molčalinovských ctnostech[52]. Musí *z tribuny dumy* veřejně, přímo a jasně říci lidu *celou pravdu*, tj. i to, proč je nevyhnutelné rozpustit dumu, proč je nevyhnutelný státní převrat a návrat k neomezenému samoděržaví. Vláda *potřebuje*, aby se o tom mlčelo. Lid to však *potřebuje* vědět. Zástupci lidu — pokud ještě jsou zástupci lidu! — to musí říci z tribuny dumy.

Situace je úplně jasná. Jiná volba není: buď neslavně podle Molčalinova vzoru nastavit pokorně tvář, nebo klidně, ale rozhodně oznámit lidu, že se tu odehrává první dějství černosotňovského státního převratu.

Zabránit tomu může jedině boj lidu. Proto lid musí znát celou pravdu.

Doufejme, že mu ji sociální demokraté v dumě řeknou.

Proletarij, č. 14
4. března 1907

Podle listu Proletarij

KADETI A TRUDOVICI[53]

Soudruh D. Kolcov opakuje ve 49. čísle listu Russkaja žizň obvyklé menševické argumenty na obranu politiky podporující kadety. Dělá to však tak přímočaře a naivně, že vskutku nezbývá než mu poděkovat za to, jak dovedl mylnou teorii ad absurdum.

„S kým má sociální demokracie více styčných bodů," ptá se Kolcov v článku Kadeti a buržoazní demokracie [68], „s městskou, nebo vesnickou demokracií? Od koho může sociální demokracie nejspíše očekávat podporu ve svém boji proti všelijakým kulturním, náboženským, národnostním atd. předsudkům? Kdo bude nejspíše podporovat všechna opatření směřující k svobodnému rozvoji výrobních sil? Stačí položit si tyto otázky, které mají pro sociálně demokratickou politiku zásadní význam, a odpověď přijde sama od sebe. Všechno, co se v Komunistickém manifestu říká o revoluční úloze buržoazie, je stejně správné ve 20. století, jako to bylo správné v 19. století, a stejně správné v Rusku, jako to bylo správné v Anglii... atd. Vesnická demokracie bude i přes svůj prudký revoluční vývoj v celé řadě případů hájit staré přežilé formy ve výrobě i ve společnosti... Když bolševici mluví o kadetech, zapomínají, že za nimi stojí městská demokracie, a naopak veškeré rolnictvo pro ně zosobňuje parlamentní skupina eserů a trudoviků. To znamená, že pro stromy nevidí les, za parlamentními zástupci nevidí sociální zájmy širokých lidových mas."

Z celého srdce vítáme, že se menševici pustili do objasňování *principiální* podstaty našich rozporů v taktice. Už byl nejvyšší čas.

Kadeti jsou tedy *pokroková městská buržoazie* a trudovici *zaostalá vesnická buržoazie*. Na to se redukuje váš „marxismus".

Jestliže je tomu opravdu tak, proč to neřeknete otevřeně a přímo před celou stranou? Proč v návrhu rezoluce pro

sjezd strany s naprostou rozhodností neprohlásíte, že SDDSR je ve jménu Komunistického manifestu[123] *povinna* podporovat kadety *proti trudovikům?*

Takovéto vaše prohlášení bychom s radostí uvítali. Vyzývali jsme vás k tomu už dávno, ještě před sjednocovacím sjezdem[172], když jsme ve svém návrhu rezoluce o vztahu k buržoazním stranám[98] *definovali* třídní obsah strany kadetů i strany eserů a když jsme vás vyzývali, abyste podali *svou vlastní definici.*

Jak jste na naši výzvu odpověděli?

Vyhnuli jste se odpovědi. Ve svém návrhu rezoluce[102] pro sjednocovací sjezd jste se vůbec nepokusili vyjádřit myšlenku, že kadeti jsou pokroková městská demokracie, kdežto trudovici (Rolnický svaz[54], eseři apod.) jsou zaostalá vesnická demokracie. Na *vaší* rezoluci[178] pro sjednocovací sjezd o vztahu k buržoazním stranám je kuriózní, jak rozpačitě opakujete amsterdamskou rezoluci[55].

Nyní svou výzvu *opakujeme.* Znovu jsme nadhodili otázku marxistické definice třídního základu různých buržoazních stran v Rusku. Uveřejnili jsme příslušný návrh rezoluce.

A jsme přesvědčeni, že naši *výzvu opět nepřijmete.* Jsme přesvědčeni, že se v návrhu oficiální menševické rezoluce neodhodláte napsat, že kadeti jsou pokroková městská buržoazie, že podporují politiku svobodného rozvoje výrobních sil atd. apod. *více než trudovici.*

Věc se má takto.

Hlavním ekonomickým problémem v dnešní buržoazní revoluci v Rusku je boj rolnictva o půdu. Tento boj je nevyhnutelným důsledkem zoufalého postavení rolnictva, spousty pozůstatků feudalismu na ruské vesnici atd. Tento boj přivádí rolnickou masu jednak k rozhodné demokratizaci politických vztahů (neboť bez demokratického uspořádání státu nemohou rolníci přemoci feudální statkáře), jednak k odstranění statkářského vlastnictví půdy.

Proto také sociální demokraté zahrnují do svého pro-

gramu[1] požadavek *konfiskace* statkářské půdy. Jenom zapřisáhlí oportunisté z řad sociálních demokratů mají antipatie k tomuto programu a požadují, aby slovo „konfiskace" bylo nahrazeno slovem „zcizení", jenže *se bojí s takovým návrhem otevřeně vystoupit.*

Kadeti jsou stranou liberální buržoazie, liberálních statkářů a buržoazní inteligence. Pochybuje-li D. Kolcov o statkářském zabarvení kadetů, upozorníme ho na dvě skutečnosti: 1. složení kadetské frakce v I. dumě. Informujte se u Borodina[9], soudruhu Kolcove, a uvidíte, kolik je tam statkářů; 2. kadetský návrh agrárního zákona je v podstatě plánem *kapitalistického statkáře.* Jak výkup půdy, tak přeměna rolníka v čeledína, stejně jako složení místních pozemkových komisí, v nichž je stejný podíl statkářů a rolníků a předseda jmenovaný vládou — to vše nad slunce jasněji dokazuje, že politika kadetů v agrární otázce chce *zachovat* statkářské vlastnictví půdy tím, že je *zbaví* některých rysů feudalismu, ožebračí mužika výkupem půdy a zotročí ho prostřednictvím úředníků. Ekonomický význam kadetské agrární politiky se tedy redukuje na *zpomalení* rozvoje výrobních sil.

A naopak, konfiskace statkářské půdy a úplné vítězství rolnické demokracie znamená *maximální* urychlení rozvoje výrobních sil, jaké je za kapitalismu vůbec možné.

V návrhu našich rezolucí pro V. sjezd[107] je *toto* zhodnocení *ekonomického* významu kadetské politiky *přímo* vyjádřeno. Tedy ještě jednou: Vyjádřete, prosím, právě tak přímo svou „marxistickou" teorii, soudruhu D. Kolcove!

Srovnání agrárního návrhu kadetů s návrhem trudoviků a jejich vztahu k otázkám politické demokracie (zákon o schůzích v I. dumě[42], vztah k různým typům místních zemědělských výborů, program strany kadetů a Trudovické skupiny v I. dumě atd. atd.) ukazují, že kadeti jsou stranou liberálů, která usiluje a je nucena usilovat o *zastavení* revoluce tím, že smiřuje svobodu se starou mocí (na úkor svobody) a statkáře s rolníkem (na úkor rolníka).

Trudovické strany (lidoví socialisté, trudovici a eseři) se naproti tomu rekrutují z městské a zejména vesnické (tj. rolnické) maloburžoazní demokracie, která je *nucena* usilovat o další rozvoj revoluce.

Revoluce v Rusku může zvítězit jedině tehdy, jestliže proletariát povede demokratické rolnictvo jak proti starému zřízení, tak proti liberálům.

Tato teze, určující *základy* veškeré bolševické taktiky, byla skvěle potvrzena všemi zkušenostmi z I. dumy i celého následujícího období. Pouze tehdy, zaměříme-li se na tyto *základní* otázky, přestanou být naše spory vzájemným hašteřením a stanou se podkladem pro vyřešení zásadních otázek buržoazní revoluce v Rusku.

Proto vítáme otevřenost a přímost soudruha Kolcova a opakujeme svou výzvu: Nechť se menševici pokusí *tyto* myšlenky o kadetech a trudovicích zformulovat a jasně a jednoznačně je vyjádřit.

Rabočaja molva, č. 1
1. března 1907
Podepsán N. L—n

Podle listu Rabočaja molva

PLATFORMA REVOLUČNÍ SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE

I

Za několik týdnů se jak známo sejde sjezd strany. Musíme se tedy na něj začít co nejenergičtěji připravovat a posoudit hlavní otázky taktiky, které má strana na tomto sjezdu vyřešit.

Ústřední výbor naší strany už stanovil pořad jednání sjezdu a uveřejnil ho v novinách. Hlavními body tohoto pořadu jsou: 1. Nejbližší politické úkoly a 2. Státní duma. Druhý bod je nezbytný, to je jasné a nemůže být o tom sporu. První bod je podle našeho názoru rovněž nezbytný, je však nutné jej poněkud jinak formulovat, respektive poněkud pozměnit jeho obsah.

Aby mohla být okamžitě zahájena celostranická diskuse o úkolech sjezdu a otázkách taktiky, které se na něm mají řešit, byly na společné poradě zástupců organizací naší strany v obou sídelních městech a redakční rady listu Proletarij vypracovány v předvečer svolání II. dumy návrhy rezolucí, které v tomto čísle otiskujeme.*[107] Máme v úmyslu nastínit, *jak* chápali účastníci porady své úkoly, *proč* dali na první místo návrhy rezolucí právě k těmto otázkám a *jaké hlavní myšlenky* v rezolucích vyslovili.

Otázka první: Nejbližší politické úkoly.

Podle našeho názoru není možné v současném období formulovat na sjezdu SDDSR otázku *takto*. Je to revoluční období. V tom se shodují všichni sociální demokraté bez ohledu na frakční příslušnost. Stačí podívat se na *zásadní* část oné rezoluce[166], kterou schválili menševici a bun-

* Viz tento svazek, s. 25—35. *Red.*

dovci na celoruské konferenci SDDSR v listopadu 1906, abychom se přesvědčili o správnosti naší teze.

V revolučním období *není možné* omezovat se na stanovení *nejbližších* politických úkolů, a to ze dvou důvodů. Za prvé se v takových obdobích na rozdíl od období „pokojného" a povlovného konstitučního vývoje dostávají do popředí *hlavní* úkoly sociálně demokratického hnutí, jež vyžadují důkladný rozbor. Za druhé *není možné* v takové epoše určit *nejbližší* politické úkoly, neboť revoluce se vyznačuje právě tím, že v ní může a nutně musí docházet k ostrým zlomům, k rychlým zvratům, k neočekávaným situacím a k prudkým výbuchům. Stačí, když poukážeme na možnost a pravděpodobnost toho, že levicová duma bude rozpuštěna a volební zákon pozměněn v černosotňovském duchu, a hned to pochopíme.

Například Rakušané si mohli lehce stanovit jako „nejbližší" úkol boj za všeobecné volební právo, když všechno nasvědčovalo tomu, že i nadále potrvá období víceméně pokojného, postupného a tradičního konstitučního vývoje. Kdežto u nás? Vždyť dokonce i menševici ve výše zmíněné rezoluci říkají, že *pokojná* cesta není možná a že do dumy je třeba volit bojovníky, a ne prosebníky. Vždyť i oni uznávají boj za ústavodárné shromáždění. Představte si evropskou zemi s konstitučním zřízením, které se již zformovalo a na jistou dobu upevnilo, v níž by se mohlo mluvit o hesle „ústavodárného shromáždění", o protikladu „prosebníka" a „bojovníka" v dumě, a pochopíte, že „nejbližší" úkoly za takových podmínek *není možné* stanovit tak, jak je nyní stanoví na Západě. Čím úspěšnější bude práce sociální demokracie a revoluční buržoazní demokracie v dumě, tím pravděpodobněji vzplane boj mimo dumu, a to nás postaví před zcela zvláštní nejbližší úkoly.

Ne. Na sjezdu strany musíme projednávat ani ne tak nejbližší jako spíše *hlavní* úkoly proletariátu v současné etapě buržoazní revoluce. Jinak se dostaneme do situace nemohoucích lidí, kteří při každém zvratu událostí ztrácejí

hlavu (jak se už nejednou stalo v roce 1906). „Nejbližší" úkoly stejně stanovit nemůžeme, podobně jako nikdo nemůže předpovědět, zda se II. duma a volební zákon z 11. prosince 1905[56] udrží týden, měsíc nebo půl roku. Pojetí hlavních úkolů sociálně demokratického proletariátu v naší revoluci však není ještě v celostranickém měřítku vypracováno. A bez toho není žádná důsledná, zásadní politika možná a žádná honba za stanovením „nejbližších" úkolů nemůže být úspěšná.

Sjednocovací sjezd neschválil rezoluce o současné situaci a o úkolech proletariátu v revoluci, neschválil je přesto, že příslušné návrhy [66, 112, 165] *byly* předloženy oběma směry v sociálně demokratické straně, přesto, že hodnocení situace bylo dáno na pořad jednání[209] a *projednávalo se* na sjezdu. *Všichni* tedy uznávali tyto otázky za důležité, jenomže většina delegátů stockholmského sjezdu je *tehdy* považovala za nedostatečně jasné. Musíme tyto otázky znovu podrobit rozboru. Musíme zjistit za prvé, jaká je z hlediska hlavních tendencí sociálně ekonomického a politického vývoje současná etapa revoluce; za druhé, jaké je politické rozeskupení tříd (a stran) v nynějším Rusku; za třetí, jaké jsou v *takové* etapě, za *takového* politického rozeskupení společenských sil hlavní úkoly sociálně demokratické dělnické strany.

Nezavíráme ovšem oči nad tím, že někteří menševici (a snad i ústřední výbor) rozuměli pod nejbližšími politickými úkoly docela jednoduše podporu požadavku dumského, tj. kadetského vládního kabinetu.

Plechanov se sobě vlastní a jistě chvályhodnou vehemencí, s níž vede menševiky doprava, vystoupil už na obhajobu tohoto požadavku v listu Russkaja žizň (z 23. února)[201].

Domníváme se, že je to sice důležitá, ale *vedlejší* otázka, a marxisté ji nemohou předkládat izolovaně, bez zhodnocení současné etapy naší revoluce, bez zhodnocení třídního obsahu strany kadetů a celé její současné politické úlohy.

Redukovat tuto otázku na ryzí politikum, na „princip" odpovědnosti vlády vůči sněmovně v konstitučním zřízení vůbec by znamenalo úplně se vzdát stanoviska třídního boje a přejít na stanovisko liberála.

Proto také naše porada spojila bod o kadetském vládním kabinetu s hodnocením současné etapy revoluce.

V příslušné rezoluci[94, 107] začínáme v důvodové části především otázkou, kterou všichni marxisté uznávají za základní, totiž otázkou hospodářské krize a hospodářského postavení mas. Porada schválila formulaci: krize „nejeví příznaky brzkého konce". Tato formulace se může zdát přespříliš opatrná, avšak pro sociálně demokratickou stranu je důležité konstatovat nesporná fakta a vyznačit hlavní rysy, kdežto vědecké zpracování problému musí ponechat stranické literatuře.

Konstatujeme (druhý bod důvodové části), že se v důsledku krize zostřil třídní boj mezi proletariátem a buržoazií (to je nesporná skutečnost a příznaky tohoto zostření jsou všeobecně známé), jakož i sociální boj na vesnici. Na vesnici nedochází k takovým do očí bijícím událostem, jako jsou výluky, ale i taková opatření vlády, jako listopadové agrární zákony[57] („podplácení rolnické buržoazie"), svědčí o tom, že se boj zostřuje, že statkáři jsou nuceni vynakládat veškeré své úsilí na to, aby vnesli rozkol mezi rolnictvo a tím oslabili jeho jednotný nápor.

Jaký výsledek bude nakonec toto úsilí mít, to nevíme. Všechny „nedokončené" (Marxův výraz) buržoazní revoluce „skončily" tím, že zámožné rolnictvo přešlo na stranu pořádku[58]. V každém případě však musí sociální demokracie učinit vše, aby vzrostlo uvědomění nejširších vrstev rolnictva a aby si tyto vrstvy ujasnily třídní boj probíhající na vesnici.

Ve třetím bodě se dále jako základní fakt politických dějin Ruska za poslední rok konstatuje „odklon" vyšších tříd „doprava" a nižších „doleva". Domnívali jsme se, že zvláště v revolučních obdobích musí sociální demokracie

na svých sjezdech *vyvozovat závěry* z celých etap společenského vývoje, *uplatňovat* při tomto rozboru marxistické metody, *učit* ostatní třídy brát v úvahu minulé politické události a posuzovat je *zásadně*, nikoli z hlediska okamžitého zájmu nebo několikadenního úspěchu, jak to dělá buržoazie, která vlastně přezírá každou teorii a obává se každého třídního rozboru současné historické situace.

Posílení krajních stran znamená oslabení středu. Střed — to nejsou okťabristé, jak se mylně domnívali někteří sociální demokraté (mezi nimi i Martov), nýbrž kadeti. V čem tkví *objektivní* historický úkol této strany? Chtějí-li marxisté zůstat svému učení věrni, musí na tuto otázku odpovědět. Rezoluce odpovídá: „*V zastavení* revoluce pomocí ústupků *přijatelných* (neboť kadeti jsou pro dobrovolné dohody) pro černosotňovské statkáře a samoděržaví." K. Kautsky ve svém známém spisu Sociální revoluce[373] správně vysvětlil, že rozdíl mezi reformou a revolucí je v tom, že při reformě zůstává moc v rukou třídy utlačovatelů a ti potlačují povstání utiskovaných pomocí ústupků, které jsou pro utlačovatele *přijatelné*, a přitom *neodstraňují* jejich moc.

Objektivním úkolem liberální buržoazie v buržoazně demokratické revoluci tedy je zachovat za cenu „rozumných" ústupků monarchii a třídu statkářů.

Je tento úkol splnitelný? To závisí na okolnostech. Za naprosto nesplnitelný jej marxista považovat nemůže. Ovšem *takovýto* výsledek buržoazní revoluce znamená, že: 1. svoboda rozvoje výrobních sil buržoazní společnosti bude minimální (hospodářský pokrok Ruska bude nesrovnatelně rychlejší, jestliže revoluce odstraní statkářské vlastnictví půdy, než kdyby se toto vlastnictví změnilo podle plánu kadetů); 2. základní potřeby lidových mas zůstanou neuspokojeny a 3. bude nutné je *násilně* potlačit. Bez násilného potlačení mas je kadetský „pokojný" konstituční vývoj *neuskutečnitelný*. To si musíme dobře zapamatovat a také to vštípit masám. Kadetský „sociální mír" je mír pro statkáře

a továrníka, je to „*mír*“ dosažený *potlačením* povstání rolníků a dělníků.

Stolypinovské represálie vykonávané vojenskými polními soudy a kadetské „reformy“ jsou dvě ruce jednoho utlačovatele.

II

Před osmi dny byl uveřejněn náš první článek[104] na toto téma, a politický život přinesl už celou řadu významných událostí, které potvrdily to, co jsme tehdy řekli, a vrhly jasné světlo „hotového (nebo téměř hotového?) *faktu*“ na ožehavé problémy, o nichž jsme se tehdy zmínili.

Obrat kadetů doprava se už projevil v dumě. Podpora, kterou Rodičevové poskytují Stolypinovi tím, že hlásají umírněnost, opatrnost a legálnost a žádají, aby lid nebyl podněcován, nýbrž uklidňován, stejně jako proslulá „všemožná“ podpora[59], kterou Stolypin poskytuje Rodičevovi, se staly faktem.

To vynikajícím způsobem potvrdilo správnost našeho rozboru současné politické situace, rozboru, který jsme provedli *před* svoláním II. dumy v návrzích rezolucí vypracovaných 15.—18. února. Odmítli jsme návrh ÚV projednávat „nejbližší politické úkoly“, poukázali jsme na naprostou bezpředmětnost takového návrhu v revolučním období a místo politikou pro daný okamžik jsme se rozhodli zabývat základy socialistické politiky v buržoazní revoluci.

A týden revolučního vývoje dal našim závěrům plně za pravdu.

Minule jsme rozebrali důvodovou část našeho návrhu rezoluce. Ústředním bodem této části bylo konstatování, že se oslabená strana „středu“, tj. liberálně buržoazní strana kadetů, snaží zastavit revoluci pomocí ústupků přijatelných pro černosotňovské statkáře i samoděržaví.

Plechanov a jeho stoupenci z pravého křídla SDDSR

označovali tak říkajíc ještě včera tuto myšlenku bolševismu, kterou jsme vytrvale hájili po celý rok 1906 (ba ještě dříve, už od roku 1905, od vydání brožury Dvě taktiky*)[87], za polofantastickou domněnku, vzešlou z rebelantského názoru na úlohu buržoazie, nebo přinejmenším za opožděné varování atd.

Dnes *každý* vidí, že jsme měli pravdu. „Snaha" kadetů *se stává* skutkem, a dokonce i takový list jako Tovarišč, který snad ze všech nejvíc nenávidí bolševismus, protože nemilosrdně odhaluje kadety, říká o pověstech** týkajících se jednání kadetů s černosotňovskou vládou, které Reč vyvrací, že „není kouře bez ohně".

My toto obnovení „bolševického týdne" v listu Tovarišč jenom vítáme. Nezbývá nám než poznamenat, že *průběh událostí potvrdil všechna naše varování a hesla*, odhalil všechnu lehkomyslnost (v nejlepším případě lehkomyslnost) těchto „demokratů" a také bohužel některých sociálních demokratů, kteří brali naši kritiku kadetů na lehkou váhu.

Kdo říkal v období I. dumy, že se kadeti tajně dohadují s vládou? Bolševici. A pak se ukázalo, že i takové individuum jako Trepov bylo pro kadetský vládní kabinet.

Kdo vedl nejenergičtěji kampaň za odhalení Miljukovovy návštěvy u Stolypina, k níž došlo 15. ledna, ve chvíli nejprudšího volebního boje (zdánlivého boje) strany zdánlivé svobody lidu proti vládě? Bolševici.

* Viz Sebrané spisy 11, Praha 1982, s. 25—154. *Red.*

** Tyto řádky byly už napsány, když jsme v úvodníku [258] Reči z 13. března četli: „Až budou uveřejněny přesné údaje o smutně proslulých jednáních kadetů s vládou z června loňského roku, doví se naše země, že je-li možné dělat kadetům nějaké výtky kvůli tomuto jednání ‚za zády lidu', pak leda pro jejich neústupnost, o níž mluví Rossija." Ano, ale „až budou uveřejněny"! Zatím však kadeti přes všechny výzvy neuveřejňují „přesné údaje" ani o jednáních z června 1906, ani o jednáních z ledna 1907 (15. ledna navštívil Miljukov Stolypina), ba ani o jednáních z března 1907. A skutečnost, že se tu jednalo *za zády lidu*, zůstane *skutečností*.

Kdo připomínal na předvolebních schůzích v Petrohradě a v prvních dnech po svolání II. dumy (viz Novyj luč), že půjčka na rok 1906 ve výši dvou miliard franků byla ve skutečnosti poskytnuta Dubasovům a spol. za nepřímé pomoci kadetů, kteří oficiální Clémenceauův návrh, aby se otevřeně jménem strany postavili proti této půjčce, odmítli? Bolševici.

Kdo *v předvečer* svolání II. dumy stanovil jako základní požadavek politiky důsledného (tj. proletářského) demokratismu odhalovat *„zrádcovský charakter* politiky kadetů"? Bolševici.

Stačil jen nejmenší závan, aby jako peříčko odvál všechny řeči o podpoře požadavku dumského čili odpovědného vládního kabinetu nebo požadavku podřídit výkonnou moc moci zákonodárné apod. Plechanovovy sny, že se z tohoto hesla stane signál k rozhodujícímu boji nebo prostředek k uvědomování mas, se ukázaly být sny dobromyslného maloměšťáka. Teď už se snad nikdo neodváží taková hesla vážně podporovat. Život ukázal, nebo lépe řečeno začal ukazovat, že ve skutečnosti tu vůbec nejde o „princip" úplnější a důslednější realizace „konstituční zásady", nýbrž jen a jen o *spekulace kadetů s reakcí*. Život ukázal, že pravdu měli ti, kdo za liberální fasádou zdánlivě pokrokového obecného principu viděli a ukazovali úzce třídní zájmy vylekaného liberála, který podlostem a špinavostem dává pěkná jména.

Správnost závěrů naší první rezoluce byla tedy potvrzena mnohem dřív, než jsme očekávali, a mnohem pádněji: nikoli logikou, nýbrž vývojem událostí; nikoli slovy, nýbrž skutky; nikoli rezolucemi sociálních demokratů, nýbrž revolučními událostmi.

První závěr: „Politická krize, která se prohlubuje přímo před našima očima, není krizí konstituční, nýbrž revoluční, která vede k bezprostřednímu boji proletářských a rolnických mas proti samoděržaví."

Druhý závěr, bezprostředně vyplývající z prvního:

„Nadcházející kampaň okolo dumy je proto nutné chápat pouze jako jednu z epizod revolučního boje lidu o moc a jako takovou ji využít."

V čem je podstata rozdílu mezi konstituční a revoluční krizí? V tom, že konstituční krize může být vyřešena na základě existujících základních zákonů a existujícího státního zřízení, kdežto revoluční krize žádá smetení těchto zákonů a feudálních pořádků. Myšlenku vyjádřenou v našich závěrech až dosud sdílela celá ruská sociální demokracie bez rozdílu frakcí.

Teprve v poslední době zesílil mezi menševiky směr přiklánějící se k přímo opačnému názoru, totiž k názoru, že je třeba zavrhnout i jen pouhé pomyšlení na revoluční boj, setrvat při nynější „ústavě" a jednat na jejím základě. To jsou některé pozoruhodné body návrhu rezoluce o vztahu ke Státní dumě, který sestavili „soudruzi Dan, Kolcov, Martynov, Martov, Něgorev a další spolu se skupinou pracovníků z praxe" a který byl uveřejněn v 47. čísle listu Russkaja žizň* (existuje i vydání ve formě letáku[222]):

„...2. Úkol bezprostředního boje o moc, vyzdvihovaný na přední místo jako stěžejní úkol v ruské revoluci, se redukuje(?) při současném vzájemném poměru společenských sil (?) hlavně na otázku (?) boje o (?) zastupitelský orgán lidu.

...3. Volby do II. dumy, v nichž byl zvolen značný počet důsledných (?) stoupenců revoluce, ukázaly, že si lidové masy rostoucí měrou uvědomují nutnost tohoto (?) boje o moc..."

Ať jsou tyto body formulovány sebevíc zmateně a popleteně, prosvítá tu jasná tendence: místo revolučního boje proletariátu a rolnictva o moc *redukovat* úkoly dělnické třídy na *liberální* boj za *nynější* zastupitelský orgán lidu nebo na boj vedený na jeho půdě. Nezbývá než vyčkat, zda opravdu všichni menševici nyní nebo na V. sjezdu strany budou akceptovat toto vymezení problému.

* z 24. února 1907.

V každém případě však obrat kadetů doprava a „všestranné" schválení jejich stanoviska Stolypinem brzy přiměje pravé křídlo naší strany vyhrotit otázku na ostří nože: buď pokračovat v politice podpory kadetů a přejít tak definitivně na cestu oportunismu, nebo s podporou kadetů naprosto skoncovat a akceptovat politiku socialistické samostatnosti proletariátu a boje za osvobození demokratické maloburžoazie z vlivu a hegemonie kadetů.

Třetí závěr naší rezoluce zní: „Sociální demokracie jako strana pokrokové třídy nemůže nyní v žádném případě podporovat politiku kadetů jako takovou, a už vůbec ne kadetský vládní kabinet. Sociální demokracie musí učinit vše, aby masám ukázala zrádcovský charakter této politiky; musí jim vysvětlit, jaké revoluční úkoly mají před sebou; musí je přesvědčit, že jen při vysoké uvědomělosti a pevné organizovanosti mas se mohou případné ústupky samoděržaví změnit z nástroje klamání a korupce v nástroj dalšího rozvoje revoluce."

Vůbec neodmítáme možnost dílčích ústupků a ani se nezříkáme toho, že jich budeme využívat. Text rezoluce o tom nikoho nenechává na pochybách. Je dokonce možné, že i kadetský vládní kabinet bude v jistém ohledu patřit do kategorie „ústupků samoděržaví". Jenomže strana dělnické třídy nesmí v žádném případě zapomínat — i když přitom neodmítá přijímat „splátky" (Engelsův výraz)[60] — na druhou, zvlášť důležitou stránku věci, kterou liberálové a oportunisté zvlášť často neberou v úvahu, a to na funkci „ústupků" jako *nástroje klamání a demoralizace.*

Nechce-li se sociální demokrat stát buržoazním reformistou, nesmí na tuto stránku věci zapomínat. Je neodpustitelné, že menševici na ni zapomínají, když ve zmíněné rezoluci říkají, že „sociální demokracie bude podporovat *jakékoli úsilí* dumy podřídit si výkonnou moc"... Úsilí Státní dumy znamená úsilí většiny dumy. Jak už zkušenosti ukázaly, může se většina dumy skládat z pravice a kadetů *proti* levici. „Úsilí" takové většiny si může *pod-*

řídit „výkonnou moc“ *tak*, aby se postavení lidu zhoršilo nebo aby lid byl zjevně klamán.

Doufejme, že se zde menševici prostě nechali unést a že *žádné* takto zaměřené úsilí většiny nynější dumy podporovat nebudou. Je ovšem příznačné, že znamenití vůdcové menševismu vůbec *mohli* takovou formulaci schválit.

Obrat kadetů doprava nutí fakticky *všechny* sociální demokraty bez rozdílu frakcí provádět politiku, která odmítá podporovat kadety, politiku, která odhaluje jejich zrádcovství, politiku samostatné a důsledně revoluční strany dělnické třídy.

Proletarij, č. 14 a 15
4. a 25. března 1907

Podle listu Proletarij

JAK SE NEMAJÍ PSÁT REZOLUCE[61]

Napsáno 19. března (1. dubna) 1907

Místo doslovu — mezi 19. a 25. březnem (1. a 7. dubnem) 1907

Otištěno v dubnu 1907 ve sborníku Voprosy taktiki II

Vydalo vydavatelství Novaja duma, Petrohrad

Podepsán N. Lenin

Podle textu sborníku

Musíme soudruhům menševikům jen poděkovat za to, že ve 47. čísle listu Russkaja žizň (z 24. února) uveřejnili první návrh rezoluce (sestavili jej soudruzi Dan, Kolcov, Martynov, Martov, Něgorev a další spolu se skupinou pracovníků z praxe). (Existuje i vydání ve formě letáku.[222]) Chceme-li se dobře připravit na sjezd strany, je nutné předem otiskovat návrhy rezolucí a zevrubně je rozebrat.

Rezoluce se týká vztahu ke Státní dumě.

Bod 1:

„Dnes, po sedmi měsících vlády té nejbezuzdnější diktatury, která nenarazila na žádnou organizovanou protiakci terorizovaných lidových mas, Státní duma může, ba musí svou činností vzbuzovat zájem těchto mas o politický život země, přispívat k jejich mobilizaci a k rozvíjení jejich politické aktivity."

Co tím chtěli autoři říci? Že s dumou je to lepší než bez ní? Nebo je to úvod k tomu, že je nutné „dumu zachovat"? Zřejmě měli na mysli právě toto. Tuto myšlenku však nevyslovili, pouze ji naznačili. Jenomže rezoluce se nesmí psát v náznacích.

Bod 2:

„Úkol bezprostředního boje o moc, vyzdvihovaný (zřejmě tisková chyba místo vytyčovaný) jako stěžejní úkol v ruské revoluci, redukuje se při současném vzájemném poměru společenských sil hlavně na otázku boje o zastupitelský orgán lidu."

Ne nadarmo si tento bod vysloužil pochvalu Reči (úvodník[257] z 27. února: „Pro ruskou sociální demokracii to znamená obrovský krok vpřed", „úspěch politické uvědomělosti"). Je to vskutku přímo nehorázný bod.

Jak se jen úkol bojovat o moc může redukovat na *otázku* „boje o zastupitelský orgán"?! Co je to „boj *o* zastupitelský orgán lidu"?? Jaký je tento „současný vzájemný poměr společenských sil"?? V předcházejícím bodu se pouze říkalo, že „sedm měsíců vlády té nejbezuzdnější diktatury nenarazilo na žádnou organizovanou protiakci terorizovaných lidových mas". Cožpak skutečnost, že se masy během oněch sedmi měsíců nepostavily organizovaně na odpor, třebaže byl zjevný jejich výrazný odklon doleva, jak se to projevilo na sklonku těchto sedmi měsíců ve volbách, říká něco o „vzájemném poměru společenských sil"??

To je téměř neuvěřitelný zmatek v politickém myšlení.

Vzájemný poměr společenských sil se za posledního půl roku zřetelně změnil v tom smyslu, že byl oslaben „střed", tj. liberálové; upevnily se a zesílily krajní strany: černosotňovci a „levice". Volby do II. dumy to nezvratně dokázaly. Vzájemný poměr společenských sil se tedy v důsledku zostření politických rozporů *(a také ekonomických: výluky, hladomor atd.) zrevolucionizoval.* Jakým kouzlem mohli naši menševici dospět k opačnému závěru, který je přiměl oslabovat revoluční úkoly („boj o moc") tím, že je snižují na jakési liberální úkoly („boj o zastupitelský orgán lidu")?

„Bezuzdná diktatura" a levicová duma — z toho přece jasně vyplývá *opačný* závěr: liberální úkol bojovat na půdě zastupitelského orgánu lidu nebo o jeho zachování je maloburžoazní utopie, protože vzhledem k objektivním podmínkám je takový úkol *nesplnitelný* bez „bezprostředního boje o moc".

Politické myšlení menševiků postupuje kupředu jako rak.

Závěr z druhého bodu: menševici sklouzli ze stanoviska revolučních sociálních demokratů na stanovisko liberálů. „Mlhavý" závěr druhého bodu („boj o zastupitelský orgán lidu") *ve skutečnosti* vyjadřuje myšlenku liberální buržoazie, která se cítí „terorizována" revolucí, ale předstírá, že „terorizovány jsou lidové masy", a pod touto záminkou si pospíšila zříci se revolučního boje („bezprostřední boj

o moc") ve prospěch boje zdánlivě legálního („boj o zastupitelský orgán lidu"). Stolypin menševiky určitě brzy poučí, co „při současném vzájemném poměru společenských sil" znamená „boj o zastupitelský orgán lidu"!

Bod 3:

„Volby do II. dumy, v nichž byl zvolen značný počet důsledných stoupenců revoluce, ukázaly, že si lidové masy rostoucí měrou uvědomují nutnost tohoto boje o moc."

Co to má být? Jak to? V druhém bodě se ze současného vzájemného poměru společenských sil vyvozovalo, že boj o moc musí být nahrazen bojem o zastupitelský orgán, a teď se z výsledků voleb vyvozuje, že si masy rostoucí měrou uvědomují nutnost „*tohoto*" boje o moc!

To je nějak zmatené, soudruzi. Mělo by se to přepracovat asi takto: Bod 2: „Volby do II. dumy ukázaly, že si lidové masy rostoucí měrou uvědomují nutnost bezprostředního boje o moc." Bod 3: „Úsilí liberální buržoazie redukovat svou politickou činnost na boj v rámci existujícího zastupitelského orgánu lidu vyjadřuje proto z ideového hlediska beznadějnou omezenost našich liberálů a z hlediska materiálního jejich (v dané chvíli neuskutečnitelné) úsilí zastavit revoluci pomocí dohod s reakcí." Kdyby se nadto naši marxisté vynasnažili v bodě 1 určit, jaké ekonomické příčiny vyvolaly zostření politických krajností mezi lidem, pak by z toho mohlo vyjít něco, co by mělo hlavu a patu.

Dále, kdo jsou ti „důslední stoupenci revoluce"?? Je tím zřejmě míněna maloburžoazní demokracie, hlavně rolnická, tj. trudovici (v širokém smyslu, tedy i lidoví socialisté a eseři), neboť právě tím se II. duma liší od I. dumy. Jenomže za prvé je to zase jen náznak, a rezoluce se přece nepíšou v náznacích. A za druhé *to přece není pravda*, soudruzi! Za to, že nazýváte trudoviky „důslednými stoupenci revoluce", jsme nuceni vás formálně obvinit z *eserského kacířství*. Důsledným (v přísném smyslu slova) stoupencem buržoazní revoluce může být *jedině* proletariát, neboť u třídy malovýrobců, drobných vlastníků *nutně do-*

chází ke kolísání mezi snahami vlastnickými a snahami revolučními — například u eserů ve volbách v Petrohradě mezi snahou zaprodat se kadetům a snahou bojovat proti nim.

Proto s námi budete, soudruzi, jistě souhlasit, že je třeba vyjadřovat se obezřetněji — asi v tom smyslu, v jakém je vypracována bolševická rezoluce[97] (viz Novyj luč z 27. února):

„...trudovické strany... *víceméně věrně* vyjadřují zájmy a hledisko širokých mas rolnictva a městské maloburžoazie, *kolísají* mezi ochotou podřídit se hegemonii liberálů" (volby v Petrohradě, zvolení kadeta za předsedu dumy) „a mezi rozhodným bojem proti statkářskému vlastnictví půdy a feudálnímu státu..."*

Přitom je nutné poznamenat, že soudruh Kolcov (spolu s jinými menševiky) řadí v této rezoluci trudoviky mezi důsledné stoupence revoluce, zatímco ve 49. čísle listu Russkaja žizň je týž Kolcov řadí k vesnické demokracii, která *na rozdíl od demokracie městské* (tj. kadetů) „bude v celé řadě případů hájit staré přežilé formy ve výrobě i ve společnosti"[68]. Nějak vám to nevychází, soudruzi!

Bod 4:

„Vzhledem k tomu, že jsou v dumě takoví důslední stoupenci revoluce, kteří zvyšují a upevňují důvěru lidových mas k této instituci, se duma snadněji může stát skutečným centrem boje všeho lidu za svobodu a moc."

Závěr je to „sympatický", o to nic. Jenomže tu opět pokulhává logika. Tímto bodem uzavírají menševici celou důvodovou část rezoluce. *O této otázce* neříkají v rezoluci už ani slovo. A tak je závěr pochybný.

Jestliže „důslední stoupenci revoluce" netvoří v dumě většinu, nýbrž je jich jen „značný počet" (jak se praví — a celkem správně — v bodě 3), potom je jasné, že tam jsou ještě jak odpůrci revoluce, tak *nedůslední* stoupenci revoluce.

* Tento svazek, s. 29—30. *Red.*

Existuje tedy „*možnost*“, že duma jako celek „se stane skutečným centrem“ *nedůsledné* demokratické politiky, a vůbec ne centrem „boje všeho lidu za svobodu a moc“.

V takovém případě jsou tu dvě možnosti: 1. Buď by důvěra lidových mas k této instituci začala klesat a slábnout, a ne zvyšovat se a upevňovat. 2. Nebo by politické uvědomění lidových mas bylo dezorientováno tím, že by politiku nedůsledných stoupenců revoluce přijímaly jako důslednou demokratickou politiku.

Z toho je úplně jasné, že z předpokladů *vytyčených menševiky nutně* vyplývá závěr, který neznámo proč nechali bez povšimnutí: strana proletariátu jako důsledného stoupence revoluce musí vytrvale usilovat o to, aby ne zcela důslední stoupenci revoluce (například trudovici) následovali dělnickou třídu *proti* nedůsledným stoupencům revoluce a zejména proti *vědomým* stoupencům *zastavení* revoluce (například proti kadetům).

U menševiků tento závěr chybí, což způsobuje, že jim to nejde dohromady. Vychází jim, že v dumě je značný počet „důsledných stoupenců revoluce“, *a proto* je nutné hlasovat... pro ty, kteří jsou vědomě pro zastavení revoluce.

Vždyť je to nesmysl, soudruzi!

Závěrečná část uvedené rezoluce (probíráme bod po bodu) zní takto:

„Sociální demokracie tím, že odhaluje iluzorní představy o Státní dumě jako o skutečně zákonodárné instituci, objasňuje lidovým masám jednak skutečný charakter dumy, která je v zákonodárství fakticky jen poradní institucí, jednak to, že je možné a nutné využít této instituce, ať už jakkoli nedokonalé, k dalšímu boji za vládu lidu, a účastní se zákonodárné činnosti dumy, přičemž se řídí těmito tezemi...“

To je *horší* vyjádření myšlenky, která je *lépe* formulována v rezoluci IV. (sjednocovacího) sjezdu[176] slovy o „přeměně“ dumy v „nástroj revoluce“, o tom, že masy si musí uvědomit, že duma je „naprosto nevhodná“ atd.

„I. a) Sociální demokracie kritizuje z hlediska zájmů městského a vesnického proletariátu i důsledného demokratismu návrhy všech

neproletářských stran, jakož i jejich návrhy zákonů, staví proti nim vlastní požadavky a návrhy, přičemž v této činnosti spojuje nejbližší politické úkoly se sociálně ekonomickými potřebami proletářských mas i s požadavky dělnického hnutí ve všech jeho formách.

Poznámka. Vyžadují-li to okolnosti, podporuje sociální demokracie jako menší zlo ty návrhy zákonů jiných stran, které se v případě jejich realizace mohou v rukou lidových mas stát nástrojem revolučního boje za dosažení skutečné demokratické svobody..."

V této poznámce je vyjádřena myšlenka, že sociální demokracie se musí podílet na *buržoazně reformátorské* práci v dumě. Není to předčasné, soudruzi? Neříkali jste snad sami, že představa o dumě jako o skutečně zákonodárné instituci je iluzorní? Chcete podporovat *takové* buržoazní návrhy zákonů, které *v případě jejich realizace* mohou být prospěšné v dalším boji.

Zamyslete se nad touto podmínkou: „v případě jejich realizace". Cílem vaší podpory je napomáhat realizaci „menšího zla". Ale vždyť je nerealizuje duma sama, nýbrž duma plus Státní rada[62] plus nejvyšší moc! Záruka, že svou podporou pomáháte realizovat „menší zlo", tedy *neexistuje*. A podporujete-li „menší zlo" hlasováním pro ně, nepochybně berete ve skutečnosti *na sebe*, na proletářskou stranu, část odpovědnosti za polovičaté buržoazní reformátorství, v podstatě za *komediantskou* — tak ji chápete i vy! — zákonodárnou činnost dumy!

Proč tedy poskytovat tuto riskantní „podporu"? Vždyť je tu riziko, že *přímo* oslabí *revoluční* uvědomění mas, na něž vy sami apelujete, a *praktický* užitek z této podpory je „iluzorní"!

Nepíšete přece rezoluce o reformátorské činnosti *jako takové* (neboť pak by stačilo jen říci, že se jí sociální demokraté nezříkají), nýbrž o *II. dumě*. Řekli jste už, že v *této* dumě je značný počet „důsledných stoupenců revoluce". Máte tedy na mysli *již hotové* složení dumy podle stran. To je fakt. Víte, že v této dumě jsou nejen „*důslední** stoupenci re-

* Prosím čtenáře, aby měl vždy na zřeteli nezbytnou korekci tohoto slova, kterou jsem učinil výše.

voluce", ale i „nedůslední stoupenci reforem", že tam není jen levice a trudovici, ale i kadeti, přičemž kadeti *sami o sobě* jsou silnější než pravice (kadetů a těch, kteří se k nim přimykají, je včetně narodovců asi 150 proti 100 stoupenců pravice). Za této situace v dumě *není* k realizaci „menšího zla" *zapotřebí*, abyste je podporovali, postačí, když v boji reakce proti „nedůsledným stoupencům reforem" *zůstanete stranou*. Praktický výsledek (realizace návrhů zákonů) bude přitom týž, kdežto po stránce ideové a politické nepochybně získáte na cílevědomosti, čistotě, důslednosti a přesvědčivosti svého postavení jako strany revolučního proletariátu.

Cožpak může revoluční sociální demokrat ponechat tuto okolnost bez povšimnutí?

Menševici vzhlížejí k horním vrstvám, místo aby hleděli dolů, na masy. Věnují větší pozornost tomu, aby uskutečnili „menší zlo" dohodou „nedůsledných stoupenců reformy" s reakcí (neboť právě v tom je skutečný význam realizace návrhů zákonů), než rozvíjení uvědomělosti a bojeschopnosti „důsledných stoupenců revoluce", kterých je podle nich v dumě „značný počet". Menševici vzhlížejí k dohodě kadetů se samoděržavím (realizace „menšího zla", tj. reforem) a *učí i lid, aby k ní vzhlížel*, místo aby se snažili více či méně „důsledné stoupence revoluce" obrátit *k masám*. To není proletářská, nýbrž liberální politika. Znamená to hlásat iluzornost zákonodárných práv dumy, ve skutečnosti však posilovat v lidu důvěru v zákonodárné reformy prováděné prostřednictvím dumy a oslabovat víru v revoluční boj.

Buďte důslednější a poctivější, soudruzi menševici! Jste-li přesvědčeni, že revoluce je skončena, vyplývá-li z tohoto vašeho (snad vědeckou cestou získaného?) přesvědčení nevíra v revoluci, potom o revoluci vůbec nemluvte a *své* nejbližší úkoly omezte na boj za reformy.

Jestliže však tomu, co říkáte, věříte, jestliže vskutku považujete „značný počet" poslanců II. dumy za „důsledné

stoupence revoluce", pak není vaším *nejbližším úkolem* podpora reforem (prakticky bezcenná a ideově škodlivá), nýbrž posílení revolučního uvědomění těchto stoupenců a upevnění jejich revoluční organizovanosti a rozhodnosti tím, že na ně bude proletariát vyvíjet tlak.

Takto však je výsledkem vašich úvah vrchol nelogičnosti a zmatku: *ve jménu* rozvoje *revoluce* se dělnická strana *ani slovem* nezmiňuje o svých úkolech vůči více či méně „důsledným stoupencům revoluce", ale zato věnuje zvláštní poznámku úkolu podporovat „menší zlo", totiž nedůsledné stoupence *reforem!*

„Poznámku" by bylo třeba upravit asi takto: „Vzhledem k tomu, že v dumě je značný počet více či méně důsledných stoupenců revoluce, musí sociální demokraté v dumě při projednávání těch návrhů zákonů, které hodlají realizovat nedůslední stoupenci reforem, věnovat co nejvíce pozornosti kritice polovičatosti a nespolehlivosti těchto návrhů zákonů, tomu, že je v nich skryta dohoda liberálů s reakcí, a vysvětlovat více či méně důsledným stoupencům revoluce, že je nutné vést rozhodující a nelítostný revoluční boj. Při hlasování o takových návrzích zákonů, které jsou menším zlem, se sociální demokraté zdrží hlasování a přenechají liberálům, aby na papíře ‚vítězili' nad reakcí a odpovídali se lidu za to, že realizují ‚liberální' reformy za samoděržaví."

„...b) Sociální demokracie využívá projednávání jak různých návrhů zákonů, tak i státního rozpočtu k odhalování nejen záporných stránek nynějšího režimu, ale i všech třídních rozporů v buržoazní společnosti..."

Cíl je to velmi pěkný. Abychom odhalovali třídní rozpory v buržoazní společnosti, je nutné vidět, s kterými třídami jsou spjaty jednotlivé strany. Je nutné bojovat proti duchu „nestranické", „jednotné" „opozice" v dumě a nelítostně *odhalovat* třídní omezenost například týchž kadetů, kteří ze všech *nejvíce* usilují o *zastírání* „třídních rozporů" svým názvem údajné „svobody lidu".

Přáli bychom si, aby menševici nejen mluvili o odhalování třídních rozporů v buržoazní společnosti (a *„ne pouze“* hanebností samoděržaví), *ale aby to také dělali*...

„...c) V otázce rozpočtu se sociální demokracie řídí zásadou: ‚ani kopějku neodpovědné vládě‘...“

Skvělá zásada, proti níž by nemohlo být námitek, kdyby místo „neodpovědné“ tu bylo *jiné* slovo, které by nepoukazovalo na odpovědnost vlády vůči dumě (což je při této „ústavě“ fikce), nýbrž na „odpovědnost“ vlády vůči nejvyšší moci (což není fikce, ale *realita*, neboť skutečnou moc lid nemá, a dokonce sami menševici mluví o dozrávání „boje o moc“).

Mělo být tedy řečeno: „Ani kopějku vládě, dokud všechna moc nebude v rukou lidu.“

„II. Sociální demokracie využívá práva interpelace, aby lidu odhalovala skutečný charakter nynější vlády a ukázala, že veškerá činnost vlády je v naprostém rozporu se zájmy lidu; aby objasnila postavení dělnické třídy ve městě i na vesnici a podmínky jejího boje za zlepšení jejího politického a hospodářského postavení; aby osvětlila, jakou úlohu hrají vůči dělnické třídě jak vláda a její agenti, tak majetné třídy a jejich politické strany...“

To je velmi pěkný bod. Jenom je škoda, že naši sociální demokraté v dumě až do dneška (19. března) využívali tohoto práva interpelace tak málo.

„...III. Tím, že sociální demokracie udržuje na základě této práce co nejtěsnější spojení s dělnickými masami a snaží se být ve své zákonodárné činnosti mluvčím jejich organizovaného hnutí, napomáhá organizování dělnických a vůbec veškerých lidových mas k podpoře dumy v jejím boji proti starému režimu a k vytvoření podmínek, které by jí umožnily překročit ve své činnosti rámec základních zákonů, jež ji spoutávají...“

Za prvé se nedá mluvit o „zákonodárné“ činnosti sociálních demokratů. Mělo být řečeno „činnosti dumy“.

Za druhé není heslo „podpory dumy v jejím boji proti starému režimu“ vůbec v souladu se zásadami revoluce a je v podstatě nesprávné.

V důvodové části rezoluce se mluví o revolučním boji *o moc* a o existenci „značného počtu důsledných stoupenců revoluce“ v dumě.

Proč se tu úplně jasná, revoluční kategorie „boj o moc“ nahrazuje mlhavým termínem „boj proti starému režimu“, tj. termínem, který přímo zahrnuje boj *za reformy?* Neměla by se důvodová část přepracovat v tom smyslu, že se místo „iluzorního“ boje o moc vytyčí „úkol bojovat za reformy“?

Proč se tu mluví o tom, že *masy* mají podporovat „dumu“, a ne o tom, že mají podporovat „důsledné stoupence revoluce“? Vždyť z této formulace vyplývá, že menševici vyzývají masy k podpoře *nedůsledných* stoupenců reforem!! Vychází vám to nějak divně, soudruzi.

A konečně slova o podpoře „dumy“ v jejím boji proti starému režimu vyvolávají *ve skutečnosti naprosto nesprávné* myšlenky. Podporovat „dumu“ znamená podporovat *většinu* dumy. A její většina — to jsou *kadeti* plus trudovici. Tím jste implicite, tj. aniž jste to přímo vyslovili, podali *charakteristiku* kadetů: totiž že „bojují proti starému režimu“.

To je ovšem charakteristika nesprávná a neúplná. O takových věcech se nemluví v mlhavých narážkách. O těch je nutné mluvit přímo a jasně. Kadeti „*nebojují* proti starému režimu“, nýbrž snaží se *reformovat*, renovovat *tento starý režim*, neboť už nyní zcela jasně a otevřeně usilují o *dohodu* se starou mocí.

Zamlčovat tuto skutečnost v rezoluci, ponechávat ji nevyjasněnou znamená sklouzávat z proletářského stanoviska na stanovisko liberální.

„...IV. Sociální demokracie, která touto svou činností napomáhá rozvoji lidového hnutí, usilujícího o ústavodárné shromáždění, bude jako jednu z etap tohoto boje lidu podporovat všechny snahy Státní dumy podřídit si výkonnou moc a tím připravovat půdu pro přechod veškeré státní moci do rukou lidu...“

To je nejdůležitější bod rezoluce, který obsahuje ne-

chvalně známé heslo „dumského" čili „odpovědného" vládního kabinetu. Tento bod je nutné rozebrat z hlediska jeho formulace i obsahu.

Formulace tohoto bodu je nanejvýš podivná. Menševici musí vědět, že je to jedna z nejdůležitějších otázek. Dále musí vědět, že toto heslo *již* kdysi *razil* ústřední výbor naší strany, a to v období I. dumy, a že tehdy *strana toto heslo nepřijala*. To platí do té míry, že dokonce ani sociálně demokratická frakce v *I.* duně, která se jak známo skládala *výlučně* z menševiků a jejímž vůdcem byl tak vynikající menševik jako soudruh Žordanija, že dokonce ani tato frakce nepřijala heslo „odpovědný vládní kabinet" a *ani jednou* je v žádném svém projevu v dumě nevytyčila!

Zdálo by se, že je to víc než dostačující, aby se k této otázce přistupovalo zvlášť pozorně. Místo toho však před sebou vidíme naprosto nedbale zformulovaný bod rezoluce, která je i jako celek nedostatečně promyšlená.

Proč byla místo *jasného* hesla „odpovědný vládní kabinet" (Plechanov v listu Russkaja žizň[201]) čili „vládní kabinet z většiny dumy" (rezoluce ÚV v období I. dumy[236]) zvolena nová, mnohem mlhavější formulace? Má to snad být jen jinými slovy vyjádřený „odpovědný vládní kabinet", nebo něco jiného? To bychom si měli vyjasnit.

Jak by si mohla duma podřídit výkonnou moc? Buď legálně, na základě existující (nebo poněkud pozměněné) monarchistické ústavy, nebo nelegálně, „překročením rámce základních zákonů, jež ji spoutávají", svržením staré moci a svou přeměnou v revoluční konvent, v prozatímní vládu apod. První možnost znamená to, co se obvykle vyjadřuje slovy „dumský" čili „odpovědný" vládní kabinet. Druhá možnost znamená aktivní účast „dumy" (tj. většiny dumy) na přímém revolučním boji o moc. Žádná jiná cesta, jak dumě „podřídit" výkonnou moc, neexistuje a nemá smysl klást si zde zvláštní otázku, jak by se nejrůznější cesty mohly navzájem proplétat: nemáme před sebou vědecký akademický problém, jaké situace vůbec mohou nastat, nýbrž

praktickou politickou otázku, co vlastně má sociální demokracie podporovat a co ne.

Z toho plyne jasný závěr. Nová formulace je jakoby schválně vymyšlena, aby *zastřela* podstatu sporné otázky, aby *zastřela* skutečnou vůli sjezdu, jejímž výrazem se má rezoluce stát. Heslo „odpovědný vládní kabinet" vyvolalo a vyvolává mezi sociálními demokraty prudké spory. Podpora revolučních akcí dumy nevyvolala a nevyvolává mezi sociálními demokraty nejen žádné prudké, ale snad vůbec žádné neshody. Co tedy říci o lidech, kteří navrhli rezoluci, jež *zastírá* neshody tím, že sporné i nesporné otázky slučuje v jedné mlhavé formulaci? Co říci o lidech, kteří navrhují vyjádřit usnesení sjezdu takovými slovy, jež nic neřeší, a tím umožňují, aby jedni rozuměli pod těmito slovy revoluční akce dumy „překračující rámec" atd., a druzí dohodu Miljukova se Stolypinem o vstupu kadetů do vlády?

To nejmírnější, co se dá říci o lidech, kteří takto jednají, je, že se dávají na ústup a kamuflují kdysi jasný, otevřeně vyjádřený program podpory kadetského vládního kabinetu.

Proto v dalším výkladu ponecháme tuto popletenou formulaci, která celou otázku jen beznadějně zamotává, stranou. Budeme mluvit pouze o *podstatě* otázky, o podpoře požadavku „odpovědného" (nebo, což je totéž, kadetského) vládního kabinetu.

Čím zdůvodňuje rezoluce nutnost podporovat požadavek dumského či odpovědného vládního kabinetu? Tím, že je to „etapa v boji lidu za ústavodárné shromáždění", že je to „půda pro přechod veškeré moci do rukou lidu". To je *celé* zdůvodnění. Odpovíme na ně stručným shrnutím našich důvodů proti tomu, aby sociální demokracie podporovala požadavek dumského vládního kabinetu.

1. Pro marxistu je naprosto nepřípustné, aby jenom abstraktně právnicky stavěl „odpovědný" vládní kabinet proti „neodpovědnému", „dumskému" absolutistickému apod., jak to činí Plechanov v listu Russkaja žizň a jak to

při rozboru této otázky vždy činili menševici. To je liberálně idealistická, a ne proletářskomaterialistická argumentace.

Je nutné rozebrat třídní význam tohoto opatření. Kdo to učiní, pochopí, že jeho obsahem je dohoda nebo pokus o dohodu mezi samoděržavím a liberální buržoazií, jak zastavit revoluci. Právě v tom je objektivní ekonomický význam dumského vládního kabinetu. Proto měli bolševici plné právo i důvod říci: dumský neboli odpovědný vládní kabinet je ve skutečnosti kadetská vláda. Menševici se rozhořčovali a vykřikovali, že to je podvod, překrucování apod. Rozhořčovali se však proto, že nechtěli *pochopit* důvody bolševiků, kteří právnickou fikci („odpovědný" dumský vládní kabinet to bude, ale spíše monarchovi než dumě, spíše liberálním statkářům než lidu!) *převáděli* na třídní základ. A ať se soudruh Martov sebevíc rozhořčuje a vykřikuje, že teď přece ani duma není kadetská, neoslabí tím ani o písmeno nezvratný závěr, že *v podstatě* jde *právě* o kadetskou vládu, protože její *jádro* tvoří právě tato liberálně buržoazní strana. Eventuální smíšené složení dumského vládního kabinetu (kadeti plus okťabristé plus „nestraníci" plus nějaký ten podřadnější „trudovik" či údajně „levý" apod.) by nic na podstatě věci nezměnilo. Obcházet tuto podstatu, jako to činí menševici a Plechanov, znamená obcházet marxismus.

Podporovat požadavek dumského čili „odpovědného" vládního kabinetu v podstatě znamená podporovat kadetskou politiku vůbec a vládní kabinet kadetů zvlášť (jak to také bylo řečeno už v prvním návrhu bolševické rezoluce k V. sjezdu[94, 107]). Kdo se to bojí přiznat, přiznává tím, jak slabá je jeho pozice, jak slabé jsou argumenty, že sociální demokracie má podporovat kadety.

Vždy jsme trvali a trváme na tom, že sociální demokracie nemůže podporovat dohodu mezi samoděržavím a liberální buržoazií, dohodu, jejímž cílem je zastavení revoluce.

2. Menševici vždy považují dumský vládní kabinet

za krok k lepšímu, za něco, co usnadní další boj o revoluci, a to se také jasně projevilo v rezoluci, kterou tu rozebíráme. Zde se však menševici dopouštějí chyby tím, že upadají do jednostrannosti. Marxista se nemůže zaručit za úplné vítězství současné buržoazní revoluce v Rusku, neboť to by znamenalo propadat buržoazně demokratickému idealismu a utopismu. Naším úkolem je usilovat o úplné vítězství revoluce, nesmíme však přitom zapomínat, že už dříve bývaly a i nyní mohou být buržoazní revoluce nedokončené, polovičaté.

Menševici ovšem formulují svou rezoluci tak, že dumský vládní kabinet je *nevyhnutelnou* etapou v boji za ústavodárné shromáždění atd. atd. *To je naprosto nesprávné.* Marxista *nesmí* pohlížet na dumský vládní kabinet *pouze* z této stránky a ignorovat objektivní možnost dvou typů ekonomického vývoje Ruska. Buržoazně demokratický převrat v Rusku je nevyhnutelný. Je však možný při zachování statkářského hospodářství a jeho postupné přeměně v kapitalistické hospodářství junkerského typu (stolypinovská a liberální agrární reforma), je ale rovněž možný za situace, kdy bude odstraněno statkářské hospodářství a půda předána rolnictvu (rolnická revoluce, podporovaná sociálně demokratickým agrárním programem[1]).

Marxista je povinen posoudit kadetský vládní kabinet ne z jedné, nýbrž z obou stran: jako možnou etapu *boje* za ústavodárné shromáždění i jako možnou etapu *likvidace buržoazní revoluce.* V plánech kadetů a Stolypina *má* dumský vládní kabinet sehrát tu druhou úlohu; podle objektivní situace však *může* sehrát jak druhou, tak i *první úlohu**.

Menševici zapomínají na možnost (a nebezpečí), že li-

* Počítáme s předpokladem pro Plechanova a menševiky *nejvýhodnějším*, a to s tím, že kadeti budou klást požadavek dumského vládního kabinetu. Je však pravděpodobnější, že *se tak nestane*. Pak se ovšem Plechanov (a menševici) svou „podporou" hesla, které liberálové vůbec nerazí, zesměšní, stejně jako se zesměšnil „dumou s úplnou mocí".

berálové omezí a nakonec zastaví buržoazní revoluci, čímž sklouzávají ze stanoviska třídního boje proletariátu na stanovisko liberálů, kteří přikrašlují jak monarchii, tak i výkup půdy, stejně jako dvoukomorový systém, ukončení revoluce atd. atd.

3. Přejdeme-li od třídně ekonomické stránky problému k jeho stránce státoprávní, musíme říci, že menševici považují dumský vládní kabinet za krok k parlamentarismu, za reformu, která zdokonaluje konstituční zřízení a usnadňuje proletariátu jeho využití k svému třídnímu boji. To je však opět jednostranné hledisko, které vidí jen „potěšitelné jevy". Ve jmenování ministrů z většiny dumy (právě toho se kadeti domáhali v I. dumě) chybí jeden, a to velmi podstatný rys reformy — totiž *zákonodárné* stvrzení jisté *všeobecné* změny v ústavě. Je to akt do jisté míry ojedinělý, ba dokonce osobní. Opírá se o *zákulisní* dohody, jednání a podmínky. Ne nadarmo Reč[258] *nyní* (v březnu 1907!) přiznala, že v červnu 1906 vyjednávali kadeti s vládou, že však výsledky tohoto jednání *ještě nelze* (!) zveřejnit. Dokonce i kadetský přitakavač Tovarišč[56] uznal tuto hru na schovávanou za nepřípustnou. Nemůžeme se tedy divit, že Pobědonoscev (podle novinových zpráv[121]) mohl navrhnout takovéto opatření: jmenovat liberální, kadetské ministry a potom rozpustit dumu a vyměnit vládní kabinet! To by nebylo zrušením reformy, změnou zákona, nýbrž by to byl naprosto zákonný, „konstituční akt" monarchy. Menševici svou podporou úsilí kadetů o jmenování dumského vládního kabinetu *ve skutečnosti*, proti své vůli a nevědomky, podporovali zákulisní jednání a dohody za zády lidu.

Přitom menševici od kadetů žádné „závazky" nepožadovali a ani je požadovat nemohli. *Darovali* kadetům svou podporu, poskytovali ji na úvěr, a tak vnášeli do vědomí dělnické třídy zmatek a demoralizaci.

4. Udělejme menševikům ještě jeden ústupek. Připusťme nejlepší možný případ, totiž že by jmenování ministrů

z řad dumy nebylo jen osobním aktem, že by to nebylo jen klamání lidu a vyložená dohoda, nýbrž že by to byl první krok ke skutečné konstituční reformě, která by *skutečně zlepšovala* podmínky boje proletariátu.

Dokonce ani v tomto případě nelze ničím ospravedlnit, že sociální demokracie razí heslo podpory dumského vládního kabinetu.

Říkáte, že je to etapa na cestě k lepšímu a půda pro další boj? Snad. A nebylo by *snad* etapou na cestě k lepšímu všeobecné, *nikoli však přímé* volební právo? Proč tedy neoznámit, že sociální demokracie podporuje požadavek všeobecného, *nikoli však přímého* volebního práva jako „etapu" v boji za „čtyřdílnou formuli", jako „půdu pro přechod" k této formuli? Pak by s námi šli nejen kadeti, ale i pederaci[63] a část okťabristů! „Celonárodní" etapa na cestě k boji lidu za ústavodárné shromáždění znamená, že sociální demokracie podporuje požadavek všeobecného, *nikoli však přímého volebního práva s tajným* hlasováním!

Mezi podporou požadavku dumského vládního kabinetu a podporou požadavku všeobecného, nikoli však přímého volebního práva s tajným hlasováním rozhodně není žádný zásadní rozdíl.

Hájit heslo „odpovědný vládní kabinet" tím, že je to etapa na cestě k lepšímu apod., znamená nechápat podstatu vztahu sociální demokracie k buržoazní politice reforem.

Každá reforma je reformou (a nikoli reakčním nebo konzervativním opatřením) jen potud, pokud znamená jistý krok, „etapu" na cestě k lepšímu. Avšak *každá* reforma v kapitalistické společnosti má *dvojaký* charakter. Reforma je ústupek, který dělají vládnoucí třídy, *aby* zadržely, oslabily nebo udusily revoluční boj, roztříštily sílu a energii revolučních tříd, zatemnily jejich uvědomění atd.

Proto revoluční sociální demokracie, aniž se zříká využití reforem k rozvíjení revolučního třídního boje („přijímáme i splátky", wir nehmen auch Abschlagszahlung,

řekl Bedřich Engels[64]), v žádném případě „nepřijímá za svá"* poloviçatá buržoazně reformistická hesla.

Takto postupovat by znamenalo jednat zcela v Bernsteinově duchu (Plechanov *bude nucen* rehabilitovat Bernsteina, aby obhájil svou nynější politiku! Ne nadarmo si Bernsteinův časopis Sozialistische Monatshefte[65] nemůže Plechanova vynachválit!), tedy učinit ze sociální demokracie „*demokratickosocialistickou stranu reforem*" (známý Bernsteinův výrok v jeho pověstných Předpokladech socialismu[365]).

Sociální demokracie považuje reformy za *vedlejší produkt* revolučního třídního boje proletariátu a tak jich také využívá.

A tu se dostáváme k našemu poslednímu argumentu proti heslu, které rozebíráme:

5. Čím může sociální demokracie *fakticky* uspíšit provedení jakýchkoli reforem vůbec, v Rusku konkrétně konstitučních reforem, a zvláště vytvoření dumského vládního kabinetu tak, aby to bylo pro proletariát prospěšné? Snad tím, že bude „přijímat za svá" hesla buržoazních reformistů, nebo tím, že bude rozhodně odmítat „přijmout za svá" taková hesla a vytrvale povede dál revoluční třídní boj proletariátu ve znamení úplných, neokleštěných hesel? Odpověď na tuto otázku není nijak těžká.

Tím, že „přijímáme za svá" vždy poloviçatá, vždy okleštěná, vždy pokrytecká hesla buržoazní politiky reforem, ve skutečnosti neposilujeme, nýbrž oslabujeme pravděpodobnost a možnost reformy a oddalujeme její provedení. Neboť skutečnou silou, z níž mohou vzejít reformy, je síla revolučního proletariátu, síla jeho uvědomění, semknutosti a neochvějné rozhodnosti v boji.

Tyto vlastnosti *masového* hnutí oslabujeme a ochromujeme, dáváme-li masám buržoazně reformistická hesla.

* Plechanov v listu Russkaja žizň: „...*sociálně demokratičtí poslanci nemohou* v zájmu lidu, v zájmu revoluce *nepřijmout uvedený požadavek* („odpovědný vládní kabinet") *za svůj*..."

Obvyklé buržoazní sofizma tkví v tom, že slevíme-li prý něco ze svých revolučních požadavků a hesel (vytyčíme-li například heslo „dumského" vládního kabinetu místo „svrchované moci lidu" a ústavodárného shromáždění jako „etapy" atd.), *zvyšujeme* pravděpodobnost, že takové méně radikální opatření *bude realizováno*, neboť se prý za ně postaví jak proletariát, tak i určitá část buržoazie.

To je buržoazní sofizma, říká mezinárodní revoluční sociální demokracie. Tím naopak zmenšujeme pravděpodobnost, že se reforma uskuteční, neboť v honbě za sympatiemi buržoazie, která dělá ústupky jedině z donucení, oslabujeme revoluční uvědomění mas, dezorientujeme a zatemňujeme je. Tím, že se přizpůsobujeme buržoazii a napodobujeme její kompromis s monarchií, škodíme rozvoji revolučního boje mas. Nakonec to vždy skončí tak, že při takové taktice buď k reformám vůbec nedojde, nebo se ukážou jako bohapustý podvod. Jediná *spolehlivá* opora reforem, jediná solidní záruka, že nezůstanou pouhou fikcí a že jich bude využito ve prospěch lidu, je nezávislý revoluční boj proletariátu, který *nic neslevuje* ze svých hesel.

Podpořte požadavek dumského vládního kabinetu — to je heslo, které menševici od června 1906 hlásají masám. Tím oslabují a zatemňují revoluční uvědomění mas, omezují rozmach agitace a snižují pravděpodobnost realizace této reformy a možnost jejího využití.

Musíme zintenzívňovat revoluční agitaci v masách, rozsáhleji popularizovat a jasněji vykládat naše úplná, neokleštěná hesla — *tím* v nejlepším případě uspíšíme úplné vítězství revoluce, v nejhorším případě pak dosáhneme nějakých polovičatých ústupků (jako například dumský vládní kabinet, všeobecné, nikoli však přímé volební právo apod.) a zajistíme si možnost učinit z nich nástroj revoluce. Reformy jsou *vedlejší* produkt třídního boje revolučního proletariátu. Přijímat „za svou" věc získání vedlejšího produktu znamená upadat do liberálně buržoazního reformismu.

Poslední bod rezoluce:

„V. Sociálně demokratická frakce v dumě, považujíc činnost v dumě za jednu z forem třídního boje, si zachovává naprostou samostatnost a uzavírá v každém jednotlivém případě dohody k útočným akcím s těmi stranami a skupinami, jejichž úkoly se v dané chvíli shodují s úkoly proletariátu, a k obranným akcím zaměřeným na ochranu zastupitelského orgánu lidu a jeho práv s těmi stranami, které mají zájem na boji proti starému režimu, za vítězství politické svobody.“

Jak pěkná je první část (až ke slovu „uzavírá“), tak špatná a přímo nehorázná je část druhá.

Co je to za směšné rozlišování „útočných“ a „obranných“ akcí? Nekřísí tu snad naši menševici jazyk, jímž promlouvaly Russkije vědomosti[66] v devadesátých letech minulého století, kdy liberálové dokazovali, že liberalismus v Rusku „ochraňuje“, kdežto reakce je „útočná“? Jen uvažte, marxisté nám místo „starého“ dělení politických akcí na revoluční a reformistické, na revoluční a kontrarevoluční, na parlamentní a mimoparlamentní předkládají novou klasifikaci: „obranné“ akce „ochraňují“ daný stav; „útočné“ jdou dále! Že se nestydíte, soudruzi menševici! Do jaké míry jste museli ztratit jakýkoli cit pro revoluční třídní boj, když nepozorujete *vulgární* nádech tohoto rozlišování „obranných“ a „útočných“ akcí!

A jak komicky — jako když se díváme do křivého zrcadla — se v této bezmocné formulaci odráží ona *trpká* (pro menševiky) pravda, kterou nechtějí otevřeně přiznat! Menševici si zvykli mluvit o stranách všeobecně, protože se bojí nazvat je pravým jménem a jasně je rozlišit, zvykli si zahalovat kadety i levici rouškou všeobecného označení „opozičně demokratických stran“. Nyní vycítili, že nastává změna. Cítí, že *liberálové* jsou nyní v podstatě s to už jen *ochraňovat* (poklonkováním, stejně jako Russkije vědomosti „ochraňovaly“ v osmdesátých letech zemstvo!) nynější dumu a nynější naši, s odpuštěním, „konstituci“. Menševici cítí, že *jít dále* (být „útočnou“ — vyskytují se přece takové ohavné termíny!) liberální buržoazie ne-

může a ani nechce. Menševici si mlhavě uvědomují tuto pravdu a to se odrazilo ve směšné a nemožně zmatené formulaci, z jejíhož doslovného významu vyplývá, že sociální demokraté mohou *někdy* uzavírat dohody k akcím, „jejichž úkoly" *nejsou* v souladu s úkoly proletariátu!

Tento závěrečný akord menševické rezoluce, tato směšná obava říci přímo a jasně *pravdu* — že totiž liberální buržoazie, kadeti, už úplně přestala pomáhat revoluci — skvěle vystihuje, v jakém duchu je vypracována celá rezoluce, kterou jsme tu rozebírali.

MÍSTO DOSLOVU

Předcházející řádky byly již napsány, když jsem obdržel rezoluce[232] únorové (roku 1907) konference Svazu Estonského kraje SDDSR[67].

Na této konferenci promluvili (pravděpodobně jako delegáti ÚV) soudruzi menševici M. a A. Při projednávání otázky Státní dumy zřejmě *předložili tutéž rezoluci*, kterou jsem právě rozebíral. Bude neobyčejně poučné podívat se, *jaké změny* provedli v této rezoluci soudruzi estonští sociální demokraté. Uvádíme rezoluci[175] schválenou na konferenci v plném znění:

O VZTAHU KE STÁTNÍ DUMĚ

„Státní duma nemá ani moc, ani sílu, aby mohla uspokojit potřeby lidu, neboť veškerá moc je i nadále v rukou nepřátel lidu — carského absolutismu, vysokého úřednictva a hrstky statkářů. Proto sociální demokracie musí nelítostně rozbíjet iluzorní naděje v zákonodárnou moc nynější Státní dumy a vysvětlovat lidu, že jedině svrchované všelidové ústavodárné shromáždění, které si lid sám svobodně zvolí po svržení carského absolutismu, bude s to uspokojit požadavky lidu.

V zájmu zvýšení třídního uvědomění proletariátu, politické výchovy lidových mas, rozvoje a organizování revolučních sil musí sociální demokracie využít i této bezmocné, nemohoucí Státní dumy.

Vzhledem k tomu se bude sociální demokracie podílet na činnosti Státní dumy za těchto podmínek:

I. Sociální demokracie, vycházejíc ze zájmů městského i vesnického proletariátu a ze zásad důsledného demokratismu, kritizuje všechny návrhy zákonů a jiné návrhy vlády a buržoazních stran, jakož i státní rozpočet a staví proti nim vlastní požadavky a návrhy zákonů, přičemž vždy vychází z požadavků a potřeb širokých lidových mas; touto svou činností odhaluje neschopnost současného zřízení a třídní rozpory buržoazní společnosti.

II. Sociální demokracie využívá práva interpelace k tomu, aby odhalovala podstatu a charakter nynější vlády a ukázala lidu, že veškerá činnost vlády je namířena přímo proti zájmům lidu, aby upozornila na bezprávné postavení dělnické třídy a ukázala, jakou úlohu hraje vůči dělnické třídě vláda, vládnoucí třídy a strany, které se o ně opírají. Sociální demokracie musí rovněž bojovat proti kompromisnické a zrádcovské straně kadetů, musí odhalovat jejich polovičatost a pokrytectví jejich demokratismu, aby tak vymanila revoluční maloburžoazii z jejich hegemonie a vlivu a přiměla ji následovat proletariát.

III. Jako strana proletářské třídy musí sociální demokracie vystupovat ve Státní dumě vždy samostatně. Sociální demokracie nesmí uzavírat žádné trvalé dohody či ujednání s jinými revolučními a opozičními stranami ve Státní dumě, které by jí svazovaly ruce. V jednotlivých případech, kdy úkoly a akce jiných stran jsou v souladu s úkoly a akcemi sociální demokracie, může a musí sociální demokracie o těchto akcích jednat s jinými stranami.

IV. Protože mezi lidem a nynější feudální vládou nemůže být dosaženo žádné dohody a jedině svrchované ústavodárné shromáždění je s to uspokojit požadavky a potřeby lidu, nepovažuje konference za úkol proletariátu boj za vládní kabinet odpovědný nynější bezmocné dumě. Proletariát nesmí bojovat pod praporem odpovědného vládního kabinetu, nýbrž pod praporem ústavodárného shromáždění.

V. Sociálně demokratická frakce ve Státní dumě se v tomto boji musí co nejtěsněji spojit s proletářskými a širokými lidovými masami mimo dumu, napomáhat jejich organizování a tak vytvářet revoluční armádu, která svrhne samoděržaví."

Komentář je zbytečný. Ve svém článku jsem se pokusil na příkladu rozebírané rezoluce ukázat, jak se rezoluce psát nemají. Estonští revoluční sociální demokraté ve své rezoluci ukázali, jak je třeba ne příliš dobré rezoluce měnit k lepšímu.

POZNÁMKA K REZOLUCI ESTONSKÝCH SOCIÁLNÍCH DEMOKRATŮ[68]

Náš dopisovatel nám zaslal rovněž *stanovy Svazu Estonského kraje SDDSR*, schválené na konferenci. Pro nedostatek místa je neotiskujeme.

Upozorňujeme čtenáře na rezoluci o duměl[175]. Je z ní jasně patrné, že podkladem pro ni byla rezoluce menševiků, otištěná ve 47. čísle listu Russkaja žizň: v tom se projevil, *ale na to se též omezil* vliv menševiků M. a A. Estonští sociální demokraté všechny *bojovné části* této rezoluce změnili ve *výrazně bolševickém* duchu (zejména pokud jde o kadety a „odpovědný vládní kabinet"). Je to krásný příklad, jak menševické rezoluce „pozměnit k lepšímu"!

Proletarij, č. 15
25. března 1907

Podle listu Proletarij

V ÚSTECH MED, V SRDCI JED[69]

Debata o agrární otázce ve Státní dumě je nadmíru poučná. Projevy vůdců různých stran je ovšem třeba se zabývat podrobněji a vniknout do jejich obsahu.

Nejdůležitějším bodem agrární otázky je bezesporu poměr ke statkářskému vlastnictví půdy. Rolnictvo proti němu bojuje a žádá půdu pro sebe. Jak se k tomuto boji stavějí různé strany?

Sociální demokraté přímo a otevřeně požadují *zcizení půdy bez výkupu.* Zástupce sociální demokracie Cereteli ve svém projevu přesvědčivě dokázal, jak lživá je obhajoba „práv" statkářského vlastnictví, vysvětlil, že bylo bezohledně ukořistěno, poukázal na celé to nesmírné pokrytectví řečí o nedotknutelnosti soukromého vlastnictví a vyvracel slova ministerského předsedy, který pojmem „státnost" nemíní *zájmy lidu, nýbrž zájmy hrstky statkářů, s níž je státní moc úzce spjata.*

A nadto ještě soudruh Cereteli předložil v závěru svého projevu návrh, aby problém byl předán k posouzení místním pozemkovým výborům (které by byly ovšem zvoleny na základě všeobecného, přímého a rovného volebního práva s tajným hlasováním); z toho všeho pak vyplývá ucelený a přesný obraz proletářského stanoviska k problému půdy. Právo statkářů na půdu se v něm popírá. Způsob reformy je zde stanoven naprosto přesně: prostřednictvím místních výborů, což znamená, že rolnické zájmy převáží nad zájmy statkářů. Zcizení půdy bez výkupu, což znamená bezvýhradnou podporu zájmů rolníků a nesmiřitelný boj proti třídnímu kořistnictví statkářů.

Přejděme k trudovikům. Karavajev nevyslovil zásadu „zcizení půdy bez výkupu" úplně jasně a určitě. Zástupce rolníků předložil požadavky lidu vůči statkářům méně kategoricky než zástupce dělníků. Neformuloval jasně požadavek předat problém k rozhodnutí místním výborům, neprotestoval proti nápadu liberálů (kadetů) skrýt projednávání tak naléhavé otázky v komisi, dál od lidu, od zraků veřejnosti, dál od svobodné kritiky. Přes všechny tyto nedostatky v projevu trudovika v porovnání s projevem sociálního demokrata musíme přece jen uznat, že trudovik hájil věc rolníků proti statkářům. Trudovik otevřel lidu oči, aby viděl ubohou situaci rolnictva. Zpochybnil závěry Jermolova a jiných obhájců statkářské třídy, kteří popírali nutnost rozšířit rolnickou držbu půdy. Stanovil minimální výměru půdy, kterou rolníci potřebují, na 70 miliónů děsjatin a vysvětlil, že pro uspokojení potřeby rolníků je k dispozici více než 70 miliónů děsjatin statkářské, údělné a jiné půdy. Opakujeme, že celý projev trudovika, a to i přes nedostatky, které jsme tu zdůraznili, vyzněl jako provolání k lidu, jako snaha otevřít mu oči...

Dále si vezměme projev kadeta Kutlera. Najednou tu máme před sebou úplně jiný obraz. Cítíme, že z tábora naprosto důsledných (sociálních demokratů) nebo poněkud kolísajících (trudoviků) obhájců rolníků *proti* statkářům jsme se dostali *do tábora statkářů*, kteří sice pochopili nevyhnutelnost „ústupků", ale snaží se ze všech sil, aby ustoupili *co nejméně*.

Kutler prohlásil, že „souhlasí" s trudoviky, ale že s nimi „sympatizuje" *jenom* proto, aby jim osladil hořkou pilulku *bezprostředních* omezení, okleštění a úprav, které je prý nutné provést v jejich návrhu. Celý Kutlerův projev byl naplněn všemožnými argumenty *proti* sociálním demokratům i proti trudovikům.

Abychom byli konkrétní, rozebereme si Kutlerův projev bod po bodu.

V úvodu je poklona trudovikům. Kadet souhlasí s jejich

základním stanoviskem, vřele sympatizuje... *ale... ale...* návrh Trudovické skupiny se prý „neomezuje na *prostý* a jasný úkol *pomoci* rolníkům v jejich nouzi o půdu. Jde dále, pokouší se od *základu změnit* všechny existující pozemkové právní vztahy" (všechny citáty jsou vzaty ze zprávy listu Tovarišč[287]).

Tedy *slovy* „účast" s mužikem, *ve skutečnosti omezení* mužických požadavků. Slovy pro mužika, ale skutky pro statkáře.

Nadto ještě Kutler ujišťuje dumu, že se trudovik neomezuje jen na *prostý a jasný* úkol! Jen si představte, milí čtenáři: trudovik mluví jednoznačně *o 70 miliónech děsjatin půdy*. Ty je třeba vzít statkářům a dát je do rukou rolníkům. To prý není „jasné", to není „prosté"!!

Aby to bylo „jasné", musí se mluvit o pracovní normě, o spotřební normě, o normě přídělů z roku 1861. A tak pan Kutler mluví, mluví a mluví. Přívalem slov o všech těchto zbytečných otázkách mate posluchačům hlavy, aby dospěl k závěru: „Podle mého názoru... se nedostává 30 miliónů děsjatin" k tomu, aby rolnické příděly dosáhly normy z roku 1861, a tato norma je dokonce ještě nižší než norma spotřební. A dost. Ani slovo o tom, jaký je hlad po půdě a jak jej ukojit.

Je to však odpověď na požadavek *70 miliónů?* Vždyť vy se jen vytáčíte, vážený rytíři „svobody lidu", vy to jen zamlouváte! Má se rolníkům předat 70 miliónů děsjatin půdy, nebo ne? Ano, či ne?

A abychom ještě jasněji ukázali podstatu těchto vytáček, podpoříme trudovikův údaj citováním výsledné zprávy *nejnovější* pozemkové statistiky. Podle soupisu z roku 1905[283] měli soukromníci celkem 101,7 miliónu děsjatin půdy. Z toho 15,8 miliónu děsjatin patřilo sdružením a družstvům; 3,2 miliónu děsjatin vlastníkům s rozlohou půdy do 20 děsjatin; 3,3 miliónu děsjatin vlastníkům s rozlohou půdy od 20 do 50 děsjatin; *79,4 miliónu děsjatin* pak vlastníkům s rozlohou půdy *nad 50 děsjatin*. Těchto

vlastníků je pouze 133 898. To znamená, že na každého připadá *průměrně 594 děsjatin*. Řekněme, že každému z těchto pánů ponecháme 50 děsjatin. To činí 6,9 miliónu děsjatin. Odečteme-li 6,9 miliónu děsjatin od 79,4 miliónu, vyjde nám *72,5 miliónu děsjatin volné statkářské půdy, nepočítáme-li půdu údělnou, státní, církevní, klášterní aj.*

Vidíme tedy, že trudovik ještě ani v plné výši neodhadl výměru půdy, kterou rolníci mohou a měli by dostat, ačkoli se jeho celkový údaj (70 miliónů děsjatin) blíží skutečnosti.

Račte tedy, páni kadeti, odpovědět jasně a prostě: Je třeba předat rolníkům *70 miliónů děsjatin* statkářské půdy — ano, či ne?

Náš bývalý ministr a nynější liberální pokrytec se vyhýbá přímé odpovědi jako čert kříži a místo toho pateticky vykřikuje:

„Není toto právo (právo na půdu podle návrhu Trudovické skupiny) právem vstoupit do místnosti, v níž jsou už všechna místa obsazena?"

Hezké, že? O *70 miliónech děsjatin* ani slovo. A rolníkům liberální pán odpovídá: *Místnost je obsazena.*

Kutler pomlčel o *nepříjemné* otázce 70 miliónů děsjatin (Jsou to ale neomalenci, ti mužici! Pořád otravují s jakýmisi 70 milióny!) a začal trudovikům oponovat, pokud jde o „praktickou proveditelnost" nacionalizace půdy.

To vše je jen záměrné odvádění pozornosti, neboť zůstane-li oněch 70 miliónů děsjatin půdy statkářům, *nebude co nacionalizovat!* Proto pan Kutler tolik mluví, *aby zastřel své pravé smýšlení.*

Jaké má vlastně námitky proti nacionalizaci půdy?

„Myslím, že je možné si představit, za jakých politických podmínek by mohl být návrh na nacionalizaci půdy uzákoněn, ale nedovedu si představit, že by v nejbližší budoucnosti nastaly takové politické podmínky, aby mohl být tento zákon opravdu realizován."

To je pádné a přesvědčivé. Liberální úředník, který celý svůj život „vzorně ohýbal hřbet", *si nedovede představit* takové politické podmínky, kdy by zákonodárná moc byla

v rukou zástupců lidu. Obvykle tomu bývá tak, naznačuje náš milý liberál, že moc nad lidem patří hrstce statkářů.

Ano, bývá tomu tak. Je tomu tak v Rusku. Jenže my přece mluvíme o boji za svobodu lidu. Projednáváme přece právě problém, *jak změnit* ekonomické a „politické podmínky" statkářské moci. A vy *namítáte*, že moc je nyní v rukou statkářů a že je nutné ještě více ohnout hřbet:

„Není důvod a ani by nebylo správné komplikovat jednoduchý a bezesporu užitečný úkol pomoci rolnickému obyvatelstvu..."

Žádný strom však neroste do nebe!

A tak pan Kutler sáhodlouze vykládá, že místo „nerealizovatelné" nacionalizace stačí „dát rolníkům více půdy do užívání".

Když se mluvilo o *rozšíření* rolnické *držby půdy* (nikoli o *užívání půdy*, veleváženy!) o 70 miliónů děsjatin *statkářské* půdy, přešel pan Kutler k otázce „nacionalizace". A od „nacionalizace" se vrátil k otázce „rozšíření"... Kdo ví, třeba se na těch *70 miliónů děsjatin* zapomene!

Pan Kutler otevřeně hájí soukromé vlastnictví půdy. Jeho zrušení prohlašuje za „největší nespravedlnost".

„Protože nikdo nenavrhuje zrušit vlastnictví jako takové, musí být v plném rozsahu uznáno i vlastnictví půdy."

Protože není možné *okamžitě* udělat dva kroky vpřed, „musíme" se zříci i jednoho kroku vpřed! Taková je logika liberála. Taková je logika statkářského kořistnictví.

Jediným bodem v projevu pana Kutlera, který by bylo možné na první pohled považovat za obhajobu rolnických, a ne statkářských zájmů, je jeho prohlášení, že uznává *nucené zcizení* půdy v soukromém vlastnictví.

Velmi špatně by však pochodil ten, kdo by dal na pouhé *znění* těchto slov. Nucené zcizení statkářské půdy prospěje rolníkům jen a jen tehdy, jestliže *statkáři budou* skutečně *donuceni* předat *rolníkům* mnoho půdy, a to levně. Ale co když *statkáři donutí rolníky*, aby draho zaplatili jen ubohá políčka?

Slova „nucené zcizení" sama o sobě ještě nic neznamenají, není-li *skutečně* zaručeno, že statkáři rolníky nenapálí.

Pan Kutler nejenže nenavrhuje *ani jednu* z těchto záruk, ale naopak celým svým projevem, celým svým kadetským stanoviskem *je vylučuje*. Kadeti nechtějí mimo dumu pracovat. Otevřeně se vyslovují pro *protidemokratické složení* místních výborů: stejný počet zástupců rolníků i statkářů a předseda jmenovaný vládou! To ovšem neznamená nic jiného než vehnat rolníky do područí statkářů.

Dodejme ještě, že odhad půdy budou provádět *statkářské* výbory téhož složení, že již nyní svalují kadeti na rolníky (viz závěr Kutlerova projevu) *polovinu* plateb za půdu (druhou polovinu zaplatí *rovněž rolníci*, ovšem ve formě zvýšených daní!), a přesvědčíte se, že páni kadeti mají *v ústech med*, ale *v srdci jed*.

Sociální demokraté a trudovici mluvili v dumě za rolníky. Pravice a kadeti za statkáře. To je skutečnost, kterou nezastřou žádné vytáčky a fráze.

Naše echo, č. 1
25. března 1907

Podle listu Naše echo

ZÁKLADY DOHODY

Petrohrad 21. března 1907

Od té doby, kdy byl před třemi týdny napsán úvodník[82] pro 14. číslo listu Proletarij*, se situace podstatně změnila. Vláda a kadeti, tedy černosotňovské samoděržaví a liberálně monarchistická buržoazie, si vyšli o krok vstříc a chtějí si podat ruce, aby společným úsilím zardousili revoluci a místo půdy a svobody hodili lidu jen bídnou almužnu, která jej odsuzuje k polohladovému a polootrockému živoření. Podívejme se nyní blíže, jaká situace tu vznikla.

Černosotňovskému samoděržaví leží na srdci jako těžký kámen dvě věci — rozpočet a agrární otázka. Jestliže duma neschválí rozpočet, nebude úvěr. Jestliže se nedá, třeba jen dočasně, na otevřenou ránu agrární otázky nějaká náplast, není naděje ani na krátkodobý klid. Vláda se neodváží rozpustit dumu, dokud duma neschválí rozpočet a agrární zákon. *Bojí se* rozpustit dumu, ale současně o jejím rozpuštění halasí a uvádí do pohybu celý ultrareakční aparát Svazu ruského národa, aby tak zastrašila bojácné a donutila k povolnosti kolísající. Chce se pokusit vynutit ústupek na dumě tím, že jí vyhrožuje rozpuštěním a tak jí zacpává ústa. A pak už se uvidí, co dělat se zhanobeným, zneuctěným a blátem smýkaným „vysokým" shromážděním. Proto ty prosby o schválení rozpočtu a ujišťování, že ministr financí vůbec nepomýšlí na to, aby předložil Státní dumě půjčku ke schválení. Proto také ta korektní prohlášení pana Vasilčikova, že vláda bude „chránit nedotknutelnost mezí, kde se stýkají" „zájmy jednotlivců, jednotlivých skupin a jednotlivých stavů", ale zároveň „si uvědomuje, že je po-

* Viz tento svazek, s. 91—94. *Red.*

vinna poskytovat tuto ochranu jen potud, pokud se výše uvedené meze kryjí s celkovými zájmy státu. *Tam, kde se tyto meze s těmito zájmy nekryjí, musí být posunuty.*" Tato slova, zejména ve větě, kterou jsme podtrhli, bezesporu obsahují sotva postižitelný pokyn kadetům a lehkou narážku na případnou možnost „nuceného zcizení", jak je navrhují kadeti.

A co odpovídají na tyto stěží postižitelné sliby kadeti? Ó, všemožně se snaží, aby nepostižitelné učinili postižitelným, aby to, co je skryto pod tajuplnými narážkami a nápověďmi, učinili jasným a nepochybným. A tak dávají vládě sami nesrovnatelně větší naděje, otvírají jí svá srdce, i když s opatrností jim vlastní, zatím jen napůl, a plaše vztahují ruku, aby se chopili prstu, který jim tak blahosklonně podal pan Stolypin. Ústřední orgán kadetů Reč 18. března[259] celému světu oznámil, že strana svobody lidu dokončuje návrh nového agrárního zákona, kterým bude strana „nejlépe vyzbrojena k *věcnému* projednání otázky půdy", a že zároveň „při novém pojetí této otázky byla věnována mnohem větší pozornost tomu, čemu se obvykle říká reálný poměr sil". Druhý den pak pronesl poslanec Kutler na zasedání dumy vskutku „věcný" projev, v němž poněkud (třebaže zdaleka ne úplně) poodhrnul závoj, kterým se až dosud cudně zahaluje „realismus" a „věcný ráz" nového výplodu zákonodárného úsilí kadetské strany. Pokud to bylo možné pochopit, redukuje se v tomto případě věcný realismus za prvé na to, že místo „spotřební normy" bude rolníkům v mnoha obcích poskytnuto mnohem méně půdy — tolik, „kolik jí bude k mání", jak velmi neurčitě říká pan Kutler. Z toho je zřejmé, že mnoho miliónů děsjatin půdy statkářů může i při „nuceném zcizení" klidně zůstat nezcizeno. Znamená to jen poněkud „posunout meze", jak říká pan Vasilčikov. Druhý charakteristický rys „realismu" nového návrhu zákona vyjadřuje pan Kutler takto: „Půdu, která má být předána rolníkům", je nutné „předat rolníkům do definitivní drž-

by", takže „v budoucnu jim tato půda v žádném případě nebude odebrána", nebude „předána rolníkům jen k dočasnému užívání, nýbrž natrvalo", přičemž bude třeba „pouze omezit právo zcizovat ji a zatěžovat hypotékami". To všechno se ovšem opět velice blíží „úmyslu" vlády, jak jej ohlásil pan Vasilčikov, „rozšířit výhody plynoucí ze zásad vlastnictví i na ono obrovské množství půdy v držbě rolníků, jež až dosud těchto výhod nepožívalo". A konečně třetí „věcný" rys nového kadetského návrhu agrárního zákona, který si zaslouží zvláštní pozornost: dříve se předpokládalo, že se výkup půdy bude provádět na účet státní pokladny, kdežto nyní „mají jistou část výdajů spojených s pozemkovou reformou, přibližně polovinu, hradit rolníci sami". Jak se tedy tohle liší od příspěvku rolníků ve výši poloviny výkupové dávky, který stanovila vláda pro rok 1906? Zásadní shoda agrárního návrhu kadetů s tím, co bylo „předběžně stanoveno" vládou, je tedy dostatečně jasná. Je tím jasnější, že i kadetské nucené zcizení půdy je fiktivní: vždyť kdopak bude v kadetských pozemkových výborech někoho „nutit", budou-li napůl sestaveny z rolníků, napůl ze statkářů a jejich zájmy budou „slaďovat" úředníci? A dohoda se rozjíždí. Ne nadarmo poznamenává zpravodaj Reči v dumě v čísle z 20. března k projevu pana Vasilčikova: „Takovým pojetím se problém dostává na obchodní základ." Což z úst nynějších kadetů zní jako největší pochvala!

Pokud jde o rozpočet, rýsuje se kompromisní stanovisko kadetů vůči černosotňovskému samoděržaví dosti jasně v úvodníku téhož čísla Reči z 20. března[260]. Zvěst, „že strana svobody lidu navrhuje zamítnout rozpočet jako celek", je tu nazývána „očividnou lží", dále se tu vyslovuje přesvědčení, že „zástupci lidu schválí, pravděpodobně s určitými změnami, rozpočet na rok 1907", a konečně — dobře poslouchejte, pánové! — se zde tvrdí, že „bude-li mít duma důkazy, že pan ministr financí je ochoten vyjít jí v úsilí o rozšíření jejích práv (přirozeně v mezích ‚zá-

kladních zákonů' — viz výše týž článek) vstříc, může se v dumě zvýšit důvěra k vládě"; vždyť „bude-li mít duma důvod důvěřovat panu ministru financí, mohla by přistoupit na formulaci, že *souhlasí s takovou půjčkou, jaké bude zapotřebí*" (podtrženo námi). Tato perla důstojně uzavírá celý ten dlouhý řetěz hanebných ústupků, celého toho rozprodávání svobody lidu v drobném — rozprodávání v drobném, které je nutné, aby svoboda lidu byla nakonec prodána ve velkém.

Kdo má trpělivost prozkoumat všechny podrobnosti hanebných spekulací mezi černosotňovci a příslušníky liberální buržoazie, nakolik tyto podrobnosti vyšly dosud najevo, nemá pochybnosti, že se kontrarevoluční síly organizují k tomu, aby zasadily velkému osvobozeneckému hnutí poslední, smrtelný úder, zlomily silné a odvážné bojovníky a oklamaly a odstranily naivní, nesmělé a nerozhodné. K prosazení tohoto úderu se houfují do jednotného šiku pravice, Polské kolo[70] a kadeti. Vláda zastrašuje kadety a trudoviky povykem krajní reakce, kterou sama poštvala; ta požaduje rozpuštění dumy a zrušení „ostudné ústavy". A kadeti zastrašují trudoviky tím, že poukazují na tento povyk reakce a na domnělý Stolypinův úmysl okamžitě rozpustit dumu. Všechny tyto hrozby a zastrašování potřebuje černosotňovské samoděržaví a liberální buržoazie k tomu, aby se za zády lidu lépe dohodly, bratrsky se podělily o kořist a okradly tak lid. Trudovici všech odstínů, nedejte se oklamat! Chraňte zájmy lidu! Zabraňte hanebné dohodě mezi kadety a vládou! Soudruzi sociální demokraté! Jsme přesvědčeni, že pochopíte situaci a půjdete v čele všech revolučních sil v dumě, že otevřete trudovikům oči, aby poznali, jak hanebné zrady se dopouští liberálně monarchistická buržoazie. Jsme přesvědčeni, že z tribuny dumy nemilosrdně a důrazně odhalíte tuto zradu před veškerým lidem.

Proletarij, č. 15
25. března 1907

Podle listu Proletarij

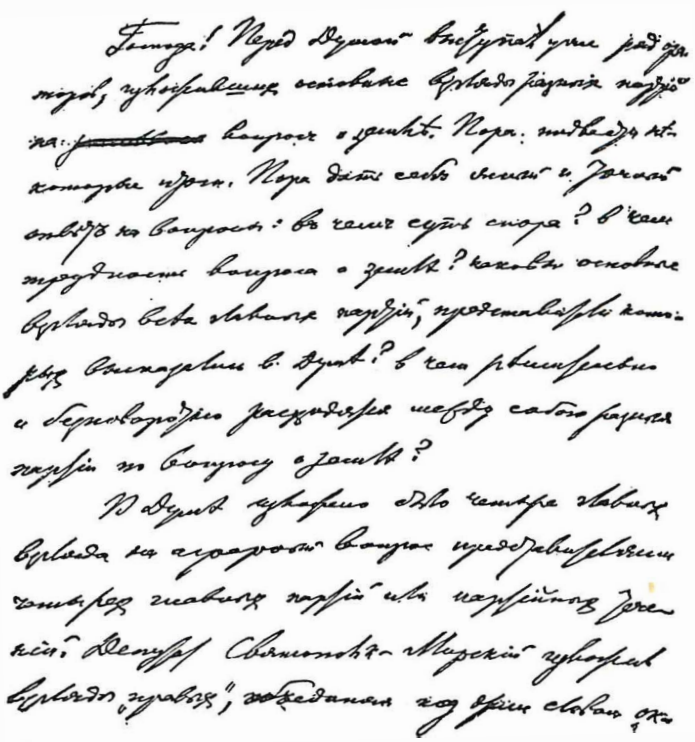

První stránka Leninova rukopisu
Návrh projevu o agrární otázce v II. státní dumě
z roku 1907

Zmenšeno

NÁVRH PROJEVU O AGRÁRNÍ OTÁZCE V II. STÁTNÍ DUMĚ[71]

Pánové! V dumě promluvila již celá řada řečníků, kteří přednesli zásadní stanovisko různých stran k otázce půdy. Nyní je načase vyvodit jisté závěry. Je načase dát si jasnou a přesnou odpověď na otázky: Co je podstatou sporu? V čem tkví obtížnost agrární otázky? Jaké je zásadní stanovisko všech hlavních stran, jejichž zástupci promluvili v dumě? V čem se různé strany rozhodně a nezvratně navzájem rozcházejí, pokud jde o problém půdy?

Zástupci čtyř hlavních stran nebo stranických směrů vyložili v dumě čtyři zásadní stanoviska k agrární otázce. Poslanec Svjatopolk-Mirskij tu vyložil stanovisko „pravice"; tímto slovem jsou společně označováni okťabristé, monarchisté atd. Poslanec Kutler vyložil stanovisko kadetů čili takzvané strany svobody lidu. Poslanec Karavajev vyložil stanovisko trudoviků. Doplnili ho poslanci Zimin, Kolokolnikov, Baskin a Tichvinskij, kteří se s ním v podstatě shodují. A konečně můj kolega Cereteli přednesl stanovisko Sociálně demokratické dělnické strany Ruska. Zástupce vlády ministr Vasilčikov přednesl stanovisko vlády, a to se, jak později uvidíme, redukuje na sladění stanoviska „pravice" se stanoviskem „kadetů".

Podívejme se nyní, jaká jsou zásadní stanoviska těchto čtyř politických směrů k agrární otázce. Začnu pravicí, tj. v tom pořadí, v jakém mluvili jednotliví poslanci v dumě.

Zásadní stanovisko poslance Svjatopolka-Mirského je stanoviskem všech takzvaných „monarchistických" stran a všech okťabristů, tedy celé obrovské masy ruských statkářů. Poslanec Svjatopolk-Mirskij je skvěle vyjádřil těmito

slovy: „A tak se, pánové, *vzdejte myšlenky na zvětšení výměry rolnické držby půdy*, ovšem až na výjimečné případy skutečné nouze o půdu" (cituji podle zprávy v listu Tovarišč, protože je nejúplnější, neboť stenografický záznam nebyl dosud vydán).

To je dobře řečeno: přímo, jasně a prostě. *Vzdejte se myšlenky* na rozšíření rolnické držby půdy — to je skutečné stanovisko *všech* pravicových stran, Svazem ruského národa počínaje a okťabristy konče. Velmi dobře také víme, že je to rovněž stanovisko všech ruských statkářů i statkářů jiných národů v Rusku.

Pročpak statkáři radí rolníkům, aby *se vzdali myšlenky* na rozšíření rolnické držby půdy? Poslanec Svjatopolk-Mirskij to vysvětluje takto: Proto, že hospodářství statkářů jsou lépe vybavena než hospodářství rolníků, jsou „kulturnější" než rolnická. Rolníci jsou prý „omezení, zaostalí, nevzdělaní". Nemohou se, jak račte vidět, obejít bez statkářského vedení. „Jaký pastýř, takové stádo," zavtipkoval poslanec Svjatopolk-Mirskij. Je zřejmě pevně přesvědčen, že statkář bude vždy *pastýřem*, kdežto rolníci navždy zůstanou *stádem oveček*, které se i nadále nechají *stříhat*.

Opravdu i nadále, pane Svjatopolku-Mirskij? Opravdu i nadále, páni statkáři? Jen abyste se nezmýlili! Nebyli snad rolníci až dosud „stádem oveček" jen proto, že byli příliš „zaostalí a nevzdělaní"? Teď však všichni vidíme, že se rolníci stávají *uvědomělými*. Rolničtí poslanci v dumě se nepřidávají k „pravici", nýbrž k trudovikům a sociálním demokratům. Takové projevy, jako přednesl Svjatopolk-Mirskij, pomohou i těm nejzaostalejším rolníkům poznat, kde je pravda a zda je skutečně možné pomáhat těm stranám, které rolníkům radí, aby *se vzdali myšlenky* na rozšíření rolnické držby půdy.

Proto tedy z celého srdce vítám projev poslance Svjatopolka-Mirského i projevy všech dalších řečníků z lavic pravice k této otázce. Jen tak dál, pánové! Skvěle nám pomáháte otvírat oči i těm nejzaostalejším rolníkům!

Hospodářství statkářů jsou prý kulturnější než rolnická... Rolníci se prý neobejdou bez statkářského vedení! Já vám však říkám: celé dějiny pozemkového vlastnictví statkářů a jejich hospodářství v Rusku, jakož i veškeré údaje o současném statkářském hospodářství dokazují, že statkářské „*vedení*" vždy znamenalo a dodnes znamená bezmezné násilí na rolnících, nekonečné ponižování lidské důstojnosti rolníků a rolnic, nejnesvědomitější, nejnestydatější, nikde na světě nevídanou exploataci (to znamená vykořisťování) rolnické práce. Takovou otupělost a zaostalost, takovou bídu jako u ruských rolníků nenajdeme nejen v západní Evropě, ale ani v Turecku.

Můj kolega Cereteli již zde mluvil o tom, jak celá panství i s nevolníky byla rozdávána oblíbencům a favoritům dvorních „kruhů". Chtěl bych vás teď upozornit na otázku *hospodaření*, o němž se zmínil poslanec Svjatopolk-Mirskij, když mluvil o pověstné „kultuře" statkářů.

Zdalipak tento poslanec ví, čemu rolníci říkají *odpracovávání neboli práce na panském?* Co nazývá ekonomická věda *hospodářstvím založeném na odpracovávání?*

Statkářské hospodářství založené na odpracovávání je přímým dědictvím, přímým přežitkem *feudálního* hospodářství statkářů založeného na odpracovávání. Co bylo podstatou feudálního hospodářství? To, že rolníci dostávali od statkáře *příděl půdy*, aby uživili svou rodinu, a za to museli tři dny v týdnu (někdy i více) pracovat na půdě statkáře. Ten, místo aby platil pracujícím penězi, jak se to nyní dělá všude ve městech, platil *půdou*. Z přídělu, který rolník dostal od statkáře, mohl se jen stěží uživit. A za tuto obživu musel rolník s celou svou rodinou obdělávat statkářovu půdu vlastními koňmi a vlastním nářadím neboli „inventářem". To je podstata feudálního hospodářství: žebrácký příděl půdy místo mzdy za práci; obdělávání statkářské půdy rolníkovou prací a rolníkovým inventářem; donucení rolníka pracovat pod statkářovým karabáčem. Při takovém hospodaření se ovšem rolník musel

stát *feudálně závislým*, protože bez *násilného přinucení* by žádný člověk usazený na přídělu na statkáře nepracoval. A co tato feudální závislost znamenala pro rolníky, to rolníci sami příliš dobře vědí a příliš dobře se na to pamatují.

Nevolnictví *se považuje* za zrušené. Ve skutečnosti však mají statkáři dodnes v rukou takovou moc (díky půdě, kterou si naloupili), že i dnes udržují rolníka ve feudální závislosti, a to *pomocí odpracovávání*. Odpracovávání — to je soudobé nevolnictví. Když můj kolega Cereteli ve svém projevu k vládnímu prohlášení[33] mluvil o feudálním charakteru statkářského vlastnictví půdy a celé současné státní moci v Rusku, ihned začal jeden list podkuřující vládě — tento list se nazývá Novoje vremja[146] — halasit, že poslanec Cereteli nemluví pravdu. Poslanec sociálně demokratické dělnické strany však říkal pravdu. Jen úplní ignoranti nebo prodejní pisálkové mohou popírat, že odpracovávání je přímý přežitek feudalismu a že hospodářství našich statkářů spočívá na odpracovávání.

Co je podstatou odpracovávání? To, že statkářská půda není obdělávána statkářovým inventářem a najatými dělníky, nýbrž inventářem rolníka *porobeného* sousedním statkářem. A mužikovi nezbývá než přistoupit na tuto závislost, protože statkář sám zabral nejlepší půdu a mužika usadil na písčitý úhor, zahnal ho na žebrácký příděl. Statkáři si zabrali tolik půdy, že rolníci nejenže nemohou hospodařit, ale ani „nemají kam vypustit slepici"[301].

Guberniální výbory statkářů v roce 1861 a statkáři jako smírčí zprostředkovatelé (smírčími byli nazváni patrně proto, že byli smířliví vůči statkářům)[72] *osvobodili* rolníky tak, že si statkáři přisvojili *pětinu* rolnické půdy! *Osvobodili* rolníky tak, že je donutili, aby za příděl, který jim po této loupeži zůstal, zaplatili *trojnásobně!* Pro nikoho přece není tajemstvím, že při „*výkupu*" v roce 1861 byl mužik donucen zaplatit *mnohem více*, než byla cena půdy. Pro nikoho není tajemstvím, že mužik byl tehdy donucen *vykoupit* nejen rolnickou půdu, ale i *rolnickou svobodu*. Pro nikoho není

tajemstvím, že celé „dobrodiní" *státního* výkupu spočívalo v tom, že státní pokladna vyždímala z rolníků *více* peněz za půdu (ve formě výkupních plateb), *než sama odevzdala statkářům!* Byl to bratrský svazek statkáře s „liberálním" úředníkem k oloupení mužika. Jestli pan Svjatopolk-Mirskij na toto vše zapomněl, pak rolníci na to *určitě* nezapomněli. Jestli o tom pan Svjatopolk-Mirskij neví, ať si přečte, co *už před třiceti lety* napsal profesor Janson ve své studii Zkušenosti ze statistického šetření rolnických přídělů a plateb[362] a co bylo od té doby tisíckrát opakováno ve veškeré literatuře z oblasti ekonomické statistiky.

Rolníka „osvobodili" v roce 1861[73] *tak*, že mu statkář okamžitě nasadil *chomout*. Rolník byl statkářským záborem půdy tak utištěn, že mu zbývalo buď umřít hlady, nebo se nechat zotročit statkářem.

A tak ve 20. století je „svobodný" ruský rolník stále ještě nucen nechat se zotročovat sousedním statkářem — *úplně stejně*, jako odcházeli v 11. století do otroctví „smerdi" (tak říká rolníkům Ruská pravda[249][74]) a „upisovali se" statkářům!

Měnila se slova, vydávaly se a opět rušily zákony, plynula staletí, ale na podstatě věci se nic nezměnilo. Odpracovávání není ničím jiným než otrockou závislostí rolníka, který je nucen obdělávat sousední statkářské pozemky vlastním inventářem. Hospodářství založené na odpracovávání není ničím jiným než poněkud obnoveným, přibarveným a pozměněným hospodářstvím z dob nevolnictví.

K vysvětlení své myšlenky uvedu jeden z nesčetných příkladů, kterými oplývá literatura o rolnickém a statkářském hospodářství. Ministerstvo zemědělství vydalo na počátku devadesátých let obsáhlou publikaci, vycházející z údajů o systému statkářského hospodářství v Rusku, jež byly *získány od hospodářů* (Zemědělské a statistické údaje získané od hospodářů. Ministerstvo zemědělství, sešit V, Petrohrad 1892). Tyto údaje zpracoval pan S. A. Korolenko[71] —

nezaměňovat, prosím, s V. G. Korolenkem; pan S. A. Korolenko není pokrokový spisovatel, ale reakční úředník. A v knize, kterou zpracoval, se můžeme na s. 118 dočíst:

„Na jihu jeleckého újezdu (Orelská gubernie) je značná část půdy na velkostatcích obdělávána kromě stálých dělníků i rolníky, kteří si tak odpracovávají pachtovné. *Bývalí nevolníci* (poslouchejte, pane Svjatopolku-Mirskij!) *i nadále* najímají půdu *od svých bývalých pánů* a za to jim obdělávají jejich půdu. Tyto vesnice se *i nadále* (dávejte pozor!) nazývají *‚panství‘* toho a toho statkáře.“

Toto bylo napsáno v devadesátých letech minulého století, *třicet let* po pověstném „osvobození“ rolníků. *Třicet let* po roce 1861 existuje táž *„robota“*, totéž obdělávání půdy *bývalých* pánů inventářem rolníků!

Někdo může namítnout, že je to ojedinělý případ. Jenže každý, kdo zná statkářská hospodářství v středoruském černozemním pásmu, každý, kdo jen trochu nahlédl do ruské ekonomické literatury, musí přiznat, že to není výjimka, ale *obecně platné pravidlo*. V čistě *ruských* guberniích, tam, kde mají převahu *praví ruští* statkáři (ne nadarmo jsou tak drazí všem *pravým Rusům* v lavicích pravice!), dodnes *převládá hospodářství založené na odpracovávání*.

Poukáži například na tak známou vědeckou práci, jakou je kniha Vliv sklizní a cen obilí[15], která je dílem celé řady vědců. Tato kniha vyšla v roce *1897*. Uvádí se v ní, že systém statkářského hospodářství založeného na *odpracovávání* převládá v Ufské, Simbirské, Samarské, Tambovské, Penzské, Orelské, Kurské, Rjazaňské, Tulské, Kazaňské, Nižněnovgorodské, Pskovské, Novgorodské, Kostromské, Tverské, Vladimirské a Černigovské gubernii, tedy v 17 *ruských* guberniích.

Převládá hospodářství založené na odpracovávání... Co to vlastně znamená?

Znamená to, že půda statkářů je i nadále obdělávána inventářem rolníků a prací zruinovaného, zbídačeného

a zotročeného rolníka. Tak tedy vypadá „kultura", o níž mluvil poslanec Svjatopolk-Mirskij a o níž mluví všichni zastánci zájmů statkářů. Statkáři mají samozřejmě lepší dobytek, kterému se v panské stáji žije lépe než mužikovi v jeho chalupě. Statkář má samozřejmě vyšší sklizně, neboť statkářské výbory se už v roce 1861 postaraly, aby rolníkům byla vzata nejlepší půda a připsána statkářům. Avšak o „kulturnosti" hospodaření ruských statkářů můžeme mluvit leda ironicky. Na velké většině statků *žádný* statkářský způsob hospodaření neexistuje, je to zase jen systém rolnického hospodaření, pole se orají vysíleným rolníkovým koněm a obdělávají starým, špatným rolníkovým nářadím. Ani v jediné evropské zemi se až do dnešních dnů nezachoval takovýto nevolnický způsob hospodaření na velkých a největších pozemcích, způsob, kdy na nich pracuje zotročený rolník, ani v jediné kromě Ruska.

Statkářská „kultura" tedy vlastně znamená zachování statkářských feudálních vztahů. Statkářská kultura znamená lichvářské okrádání zbídačeného rolníka, kterého škubou a zotročují za děsjatinu půdy, za pastvu, za používání napajedla, za trochu dříví, za pud mouky, kterou v zimě statkář půjčí hladovému mužikovi na nekřesťanský úrok, za pár rublů, které si rolnická rodina od pána vymodlí...

A to ještě tito pánové z lavic pravice vykládají, jak židé vykořisťují rolníky a jak lichvářský úrok žádají! Ani tisíc židovských obchodníků však neoškube ruského mužika tak, jak ho škubou praví ruští, pravoslavní statkáři! Žádný úrok ani toho nejhoršího lichváře se nedá srovnat s úrokem, který žádá pravý ruský statkář, jenž v zimě najímá mužika na letní práce nebo ho nutí, aby za děsjatinu půdy platil nejen penězi, nýbrž i prací, vejci, drůbeží a bůhví čím ještě!

Zní to jako žert, avšak tento krutý žert se až příliš podobá pravdě. Zde máte *skutečný* příklad toho, co rolník platí za *jednu* děsjatinu půdy (příklad je převzat ze známé Kary-

ševovy knihy[65] o rolnickém pachtu): za jednu děsjatinu musí rolník obdělat půldruhé děsjatiny, odvést 10 vajec a jednu slepici a navíc ještě poskytnout na jeden den ženskou pracovní sílu (viz Karyševovu knihu, s. 348).

Tak co je to? „Kultura", nebo to nejnestydatější feudální vykořisťování?

Ti, kdo chtějí přimět Rusko a Evropu, aby věřily, že naši rolníci bojují proti kultuře, rolníky jen pomlouvají a říkají o nich do nebe volající nepravdu. Není to pravda! Ruští rolníci bojují za svobodu proti *feudálnímu* vykořisťování. Rolnické hnutí se rozšířilo více a směleji než kterékoli jiné hnutí, boj rolníků proti statkářům byl nejostřejší *právě* v oněch *čistě ruských* guberniích, kde se nejhouževnatěji drží a nejpevněji zakořenilo *typicky ruské* nevolnictví, *typicky ruské* odpracovávání, zotročování a ponižování zbídačeného a zadluženého rolníka!

Odpracovávání není udržováno mocí zákona — podle zákona může rolník „svobodně" umírat hlady! —, nýbrž udržuje se silou *ekonomické závislosti* rolníků. Proti odpracovávání a zotročování nic nezmohou žádné zákony, žádné zákazy, žádný „dohled" ani „ochrana". K odstranění tohoto vředu na těle ruského lidu je jen jeden prostředek: *odstranění statkářského vlastnictví půdy*, neboť v převážné většině případů je dosud *feudálním* vlastnictvím, zdrojem a oporou *feudálního* vykořisťování.

Všelijaké to povídání o „pomoci" rolníkům, o „zlepšení" jejich postavení, o „podpoře" rolníků při získávání půdy a jiné podobné řeči, v nichž si libují statkáři a úředníci, jsou jen prázdné výmluvy a vytáčky, protože se obchází *základní otázka:* zachovat či nezachovat statkářské vlastnictví půdy.

V tom tkví jádro věci. Proto musím zvláště varovat rolníky a rolnické poslance, aby nedovolili obcházet tuto *podstatu* věci. Nelze věřit žádným slibům, žádným hezkým slovům, dokud se nevyjasní *to nejdůležitější:* zůstane statkářská půda ve vlastnictví statkářů, nebo přejde do rukou

rolníků? *Zůstane-li ve vlastnictví statkářů, zachová se i odpracovávání a zotročení.* Milióny rolníků budou i nadále trpět bídou a trvale hladovět. Zachování statkářského vlastnictví půdy znamená, že rolníci budou vystaveni mukám pozvolného umírání hladem.

Abychom jasně ukázali, v čem je podstata agrární otázky, musíme připomenout nejdůležitější číselné údaje o rozdělení pozemkového vlastnictví v Rusku. Statistické údaje o držbě půdy v Rusku — nejnovější, jaké jen jsou k dispozici — jsou *z roku 1905*[283]. Ústřední statistický výbor je shromáždil zvláštním šetřením, jehož úplné výsledky dosud nebyly zveřejněny. Nejdůležitější výsledky však již známe z novin. V evropském Rusku je celkem na 400 miliónů děsjatin půdy. Předběžné údaje jsou známy o 395,5 miliónu děsjatin půdy, z toho 155 miliónů děsjatin patří státu, carské rodině, církvi a různým institucím, 102 miliónů děsjatin soukromníkům a 138,5 miliónu děsjatin je přídělové rolnické půdy.

Na první pohled to vypadá, že nejvíce půdy patří státu a že proto vůbec nejde o statkářskou půdu.

Ale to je omyl, kterého se často dopouštíme a který je třeba jednou provždy vyloučit. Je pravda, že státu patří 138 miliónů děsjatin půdy, jenže *téměř všechna tato půda* je v severních guberniích — Archangelské, Vologedské a Oloněcké, a to v takových oblastech, *kde se nedá zemědělství provozovat.* Státní půdy, kterou by vláda mohla předat rolníkům, by se podle přesných výpočtů statistiků (uvedu zde například pana Prokopoviče a jeho knihu Agrární otázka v číslech[226]) nenašlo víc než něco přes 7 miliónů děsjatin.

O státní půdě se tedy nedá vážně mluvit. Nelze uvažovat ani o přesídlování rolníků na Sibiř. To už dostatečně jasně vysvětlil v dumě řečník trudoviků. Jestli však páni statkáři vskutku věří, že by přesídlování na Sibiř přineslo nějaký užitek, ať se na Sibiř přestěhují sami! Myslím, že by s tím rolníci souhlasili... Kdežto návrh léčit rolnickou bídu Sibiří by zcela jistě přijali s výsměchem.

V ruských guberniích, zejména pak ve středoruských guberniích černozemního pásma, kde je hlad rolníků po půdě největší, jde *právě o půdu statkářů* a žádnou jinou. Poslanec Svjatopolk-Mirskij tu zbytečně vykládal o „výjimečných případech nouze o půdu".

Ve středním Rusku není nouze o půdu výjimkou, nýbrž pravidlem. A tuto nouzi o půdu pociťují rolníci právě proto, že se páni statkáři roztáhli až příliš bezostyšně, až příliš doširoka. „Rolníci mají nouzi o půdu" proto, že statkáři zabrali velkou většinu půdy.

„Nedostatek půdy u rolníků" znamená nadbytek půdy u statkářů.

Uvedu vám, pánové, prostá a jasná čísla. Rolnické přídělové půdy je 138,5 miliónu děsjatin. Soukromým vlastníkům patří 102 miliónů děsjatin. Kolik z těchto 102 miliónů patří *velkým* pozemkovým vlastníkům?

Sedmdesát devět a půl miliónu děsjatin půdy patří vlastníkům s výměrou *přes 50 děsjatin.*

Kolika lidem však patří toto obrovské množství půdy? *Necelým 135 000* (přesně 133 898 vlastníkům).

Dobře se nad těmito čísly zamyslete: 135 000 osob z více než jednoho sta miliónu obyvatel *evropského* Ruska vlastní *téměř osmdesát miliónů* děsjatin půdy!!

A hned vedle toho 12 $^1/_4$ (dvanáct a čtvrt!) miliónu rolnických usedlostí s přídělovou půdou vlastní 138,5 miliónu děsjatin.

Na jednoho velkého pozemkového vlastníka, na jednoho (pro jednoduchost budeme říkat) statkáře připadá *594 děsjatin.*

Na jednu rolnickou usedlost připadá *11 $^1/_3$ děsjatiny.*

Tomu tedy pan Svjatopolk-Mirskij a jeho stoupenci říkají *„výjimečné případy skutečné nouze o půdu"!* Jak nemá být *všeobecná* „nouze" rolníků o půdu, když hrstka boháčů, 135 000 osob, vlastní po 600 děsjatinách půdy, zatímco milióny rolníků mají v průměru po 11 děsjatinách na jedno hospodářství? Jak nemají mít rolníci „nedostatek půdy",

když statkáři mají tak obrovský a neúměrný *nadbytek půdy?*

Pan Svjatopolk-Mirskij nám radil „*vzdát se myšlenky*" na zvětšení rolnické držby půdy. Nikoli, dělnická třída se této myšlenky nevzdá. Ani rolníci se jí nevzdají. Milióny a desítky miliónů lidí se *nemohou* této myšlenky vzdát, nemohou *se vzdát boje* za dosažení svého cíle.

Uvedená čísla jasně ukazují, zač se bojuje. Statkáři, kterým patří *průměrně* po 600 děsjatinách na jedno hospodářství, bojují za své bohatství, za příjmy, dosahující určitě víc než 500 miliónů rublů ročně. A v mnoha případech jsou největší statkáři současně i nejvyššími státními úředníky. Jak správně řekl můj kolega Cereteli, hájí náš stát zájmy *hrstky statkářů*, a ne zájmy lidu. Není tedy divu, že většina statkářů a celá vláda urputně bojují proti požadavkům rolníků. Nikde v dějinách lidstva nenajdeme případ, že by se vládnoucí a utlačovatelské třídy dobrovolně vzdaly svých práv na moc, na utlačování, na tisícové příjmy od zotročených rolníků a dělníků.

Naproti tomu rolníci bojují za osvobození z poroby, za to, aby se zbavili odpracovávání a feudálního vykořisťování. Rolníci bojují za to, aby mohli žít alespoň trochu lidsky. Dělnická třída pak poskytuje rolníkům *plnou* podporu proti statkářům, podporuje je v zájmu samých dělníků, na něž rovněž doléhá útlak statkářů, podporuje je v zájmu rozvoje celé společnosti, který je brzděn tlakem statkářské moci.

Abych vám, pánové, ukázal, čeho mohou a *musí* rolníci svým bojem dosáhnout, uvedu zde malý výpočet.

Ministr zemědělství pan Vasilčikov prohlásil: „Je načase, abychom se pro vyjasnění tohoto problému neuchylovali k výmluvným slovům, ale spíše k číslům, faktům a skutečnosti." Naprosto a bezvýhradně s panem ministrem souhlasím. Ano, ano, přesně tak, pánové: více čísel, více čísel *o rozsahu* pozemkového vlastnictví *statkářů* i o rozsahu přídělové půdy rolníků. Uvedl jsem zde již čísla o tom, *kolik* je „přebytečné" statkářské půdy. Nyní uvedu čísla

o tom, jakou mají *rolníci* nouzi o půdu. Jak jsem již řekl, připadá na každou rolnickou usedlost průměrně 11 1/3 děsjatiny přídělové půdy, jenomže za tímto *průměrem se skrývá* nouze rolníků o půdu, protože na většinu rolníků připadá *nižší než průměrný* příděl a jen na nepatrnou menšinu příděl vyšší.

Z 12 1/4 miliónu rolnických usedlostí má 2 860 000 (zaokrouhleno) usedlostí příděl *menší než 5 děsjatin.* Na 3 320 000 usedlostí připadá po *5—8 děsjatinách.* 4 810 000 usedlostí má po *8—20 děsjatinách.* 1 100 000 usedlostí pak má po *20—50 děsjatinách* a jen čtvrt miliónu usedlostí má *nad 50 děsjatin* (tyto usedlosti mají průměrně po 75 děsjatinách půdy).

Řekněme, že 79,5 miliónu děsjatin statkářské půdy bude použito na rozšíření rolnické držby půdy. Řekněme, že rolníci — jak prohlásil stoupenec Rolnického svazu kněz Tichvinskij — nechtějí statkáře *ožebračit* a ponechají každému z nich *po 50 děsjatinách.* To je pro tak „kulturní" pány, jako jsou naši statkáři, jistě víc než dost, ale přesto bereme toto číslo prozatím jako příklad. Vyčleníme-li pro každého ze 135 000 statkářů 50 děsjatin, uvolní se pro *rolníky* 72 *(dvaasedmdesát)* miliónů děsjatin půdy. Není důvod vyjímat z této výměry lesy (jak to činí někteří autoři, například pan Prokopovič, jehož údaje jsem nejednou použil), neboť i z lesů plyne příjem a není možné jej ponechávat v rukou hrstky statkářů.

K těmto 72 miliónům přidejme státní půdu vhodnou pro kultivaci (asi 7,3 miliónu děsjatin), dále *všechnu údělnou* (7,9 miliónu děsjatin), církevní a klášterní půdu (2,7 miliónu děsjatin) a vyjde vám úhrn *zhruba 90 miliónů děsjatin**. Toto množství půdy stačí, aby se výměra půdy *zvětšila u všech* chudých rolnických usedlostí *nejméně na 16 děsjatin.*

Chápete, pánové, co to znamená?

* Podrobný výpočet (pro informaci) je uveden na konci třetího sešitu[75].

To by byl obrovský krok vpřed, to by milióny rolníků zbavilo hladu, zvýšilo životní úroveň desítek miliónů dělníků a rolníků, umožnilo jim žít alespoň trochu lidsky, tak jak žijí aspoň trochu kulturní občané „kulturního" státu, a ne tak, jak žije dnešní vymírající generace ruského rolnictva. To by ovšem nezbavilo všechny pracující veškeré bídy a útlaku (k tomu je třeba přebudovat kapitalistickou společnost na společnost socialistickou), avšak nesmírně by jim to usnadnilo boj za takové osvobození. *Přes šest* miliónů rolnických usedlostí, *víc než polovina* všech rolníků má, jak jsem již uvedl, *méně než po 8 děsjatinách půdy*. Jejich držba půdy by se *více než zdvojnásobila, ba téměř ztrojnásobila.*

Znamená to, že polovina rolnictva, která věčně tře bídu, hladoví a sráží cenu dělnické práce ve městech, v továrnách a závodech, že tato polovina rolnictva *by se mohla začít cítit lidmi!*

Jak jen může pan Svjatopolk-Mirskij nebo jeho stoupenci vážně radit miliónům dělníků a rolníků, aby *se vzdali myšlenky* na tak zcela reálné, uskutečnitelné a blízké východisko z nesnesitelné a zoufalé situace?

Nejde však jen o to, aby více než polovina usedlostí rolnické chudiny mohla *téměř ztrojnásobit* svou držbu půdy na úkor našich pánů statkářů, kteří jí mají *nadbytek*. Vedle těchto *šesti* miliónů usedlostí chudých rolníků je tu ještě *téměř pět* (přesně 4,8) *miliónů* rolnických usedlostí, na něž připadá po *8—20 děsjatinách* půdy. Z těchto pěti miliónů rodin nepochybně nejméně tři milióny rovněž živoří na svých nuzných přídělech. Z těchto *tří miliónů usedlostí* by však každá mohla zvětšit svou držbu půdy na *16 děsjatin*, tj. zvětšit ji *o polovinu*, některé dokonce i *na dvojnásobek*.

Z toho vyplývá, že z celkového počtu $12\,^1/_4$ miliónu rolnických usedlostí by *9 miliónů* mohlo *nesmírně* zlepšit své postavení (*a také postavení dělníků*, protože by už *nesráželi cenu jejich práce!*) na úkor půdy *pánů statkářů*, kteří jí mají *nadbytek* a příliš si zvykli na *feudální způsob hospodaření!*

Takto tedy vypadají číselné údaje o poměru mezi *velkostatkářským a nedostačujícím rolnickým* vlastnictvím půdy. Velmi se však obávám, že se panu ministru zemědělství Vasilčikovovi, který má tak rád čísla a fakta, nebudou tato *čísla a fakta* líbit. Vždyť hned poté, kdy ve své řeči projevil přání, aby se sáhlo k číslům, řekl:

„...Je tu ovšem nebezpečí, že budou-li *naděje*, které *mnozí lidé spojují* s provedením takových (tj. rozsáhlých pozemkových) reforem, *konfrontovány s číselnými údaji*, nebudou mít vyhlídky na plné uskutečnění..."

Zbytečné obavy, pane ministře zemědělství! Právě *konfrontace s číselnými údaji musí dát* rolníkům *vyhlídku* na *plné* uskutečnění jejich nadějí, že se zbaví odpracovávání a feudálního vykořisťování!! A ať jsou tato *čísla* panu ministru zemědělství Vasilčikovovi nebo panu Svjatopolku-Mirskému a jiným statkářům sebevíc nepříjemná, *vyvrátit je nelze!*

Přejdu nyní k námitkám, jež by bylo možné vznést proti požadavkům rolníků. A ať se to na první pohled zdá jakkoli podivné, jsem při rozboru námitek proti požadavkům rolníků nucen zabývat se *hlavně* argumenty zástupce strany takzvané svobody lidu, pana Kutlera.

Nedělám to vůbec proto, že *bych se chtěl* přít s panem Kutlerem. To ne. Byl bych velmi rád, kdyby *se* přívrženci boje rolníků o půdu museli *přít pouze* s „pravicí". Jenže pan Kutler se v celém svém projevu *vyslovoval* v podstatě proti těm požadavkům rolníků, které přednesli sociální demokraté a trudovici, vyslovoval se proti nim přímo (když například oponoval návrhu, který jménem celé Sociálně demokratické dělnické strany Ruska přednesl můj kolega Cereteli) i *nepřímo*, když trudovikům dokazoval, že musí své požadavky omezit a zúžit.

Poslanec Svjatopolk-Mirskij ve skutečnosti ani nechtěl nikoho přesvědčovat. Zejména mu byla vzdálena myšlenka přesvědčovat rolníky. Nikoho nepřesvědčoval, nýbrž

oznamoval svou vůli či lépe řečeno oznamoval vůli převážné většiny statkářů. Zkrátka a dobře, „projev" poslance Svjatopolka-Mirského se redukoval na prohlášení, že zvětšení rolnické držby půdy *nepřichází v úvahu.*

Poslanec Kutler však naopak neustále *přesvědčoval*, a především rolníky, přesvědčoval je, aby se vzdali toho, co v návrhu trudoviků shledával neuskutečnitelným nebo přehnaným a co v návrhu naší sociálně demokratické strany označil nejen za neuskutečnitelné, nýbrž i za „nanejvýš nespravedlivé", jak se vyjádřil k návrhu zástupce sociální demokracie.

Rozeberu nyní námitky poslance Kutlera a podstatu oněch názorů na agrární otázku, oněch návrhů na agrární reformu, jež zastává strana takzvané svobody lidu.

Začneme tím, co poslanec Kutler v námitce proti členu sociálně demokratické strany označil za „největší nespravedlnost". „Zdá se mi," řekl zástupce strany kadetů, „že zrušení soukromého vlastnictví půdy by bylo nanejvýš nespravedlivé, pokud existují ostatní druhy vlastnictví movitého i nemovitého majetku!..." A dále: „...Protože nikdo nenavrhuje zrušit vlastnictví jako takové, musí být v plném rozsahu uznáno i vlastnictví půdy."

Tak uvažoval poslanec Kutler, tak „vyvracel" argumenty sociálního demokrata Cereteliho s poukazem na to, že „i jiné vlastnictví (než pozemkové) je získáváno způsobem možná ještě méně chvályhodným". A čím více přemýšlím nad těmito úvahami poslance Kutlera, tím více je shledávám... jak jen to říci co nejmírněji?... podivnými. „Bylo by nespravedlivé zrušit pozemkové vlastnictví, zůstanou-li zachovány jiné formy vlastnictví..."

Ale promiňte, pánové, jen si vzpomeňte na své vlastní teze, na svá vlastní slova a návrhy! Vždyť přece sami vycházíte z toho, že *jisté* formy statkářského vlastnictví jsou „nespravedlivé", natolik nespravedlivé, že vyžadují zvláštní zákon, který by stanovil způsob a prostředky k jejich odstranění.

Oč tu vlastně jde? Že je „nanejvýš nespravedlivé" odstranit *jeden druh* nespravedlnosti, aniž odstraníme její ostatní druhy?? To totiž vyplývá ze slov pana Kutlera. Poprvé se setkávám s liberálem, nadto ještě s tak umírněným, střízlivým a byrokraticky vyškoleným liberálem, který proklamuje zásadu: „*Všechno, nebo nic!*" Neboť celá úvaha pana Kutlera je postavena na zásadě „všechno, nebo nic." Proti tomuto způsobu uvažování se však jako revoluční sociální demokrat musím rozhodně postavit...

Představte si, pánové, že bych měl odvézt ze dvora dvě hromady smetí, ale mám jenom jeden vůz. A na jeden vůz nenaložím víc než jednu hromadu. Co mám tedy udělat? Raději se snad do úklidu svého dvora vůbec nepustím: nemohu-li odvézt obě hromady najednou, protože by bylo nanejvýš nespravedlivé odvézt jen jednu hromadu smetí?

Dovolím si předpokládat, že ten, kdo si *vskutku* přeje mít *úplně* čistý dvůr, kdo se upřímně snaží mít čisto, a ne špínu, světlo, a ne tmu, bude uvažovat jinak. Jestli opravdu není možné odvézt obě hromady najednou, vyvezeme napřed jednu hromadu, kterou lze naložit na vůz celou, potom vůz vyprázdníme a vrátíme se domů pro druhou hromadu. To je všechno, pane Kutlere! To je všechno!

Ruský lid musí napřed vyvézt na svém voze všechno to smetí, kterému se říká feudální, statkářské vlastnictví, potom se s prázdným vozem vrátí na již částečně uklizený dvůr a začne nakládat druhou hromadu, začne odklizovat smetí kapitalistického vykořisťování.

Jste-li, pane Kutlere, skutečným nepřítelem jakéhokoli smetí, pak si jistě plácneme. Pak tedy vašimi vlastními slovy napišme do rezoluce Státní dumy: „Státní duma včetně poslance Kutlera uznává, že kapitalistické vlastnictví není o nic přijatelnější než feudální statkářské vlastnictví, a proto se usnáší zbavit Rusko nejprve posledně jmenovaného a potom i prvně jmenovaného."

Jestliže pan Kutler tento můj návrh nepodpoří, utvrdí mě tím v přesvědčení, že strana „svobody lidu", odkazujíc

nás od feudálního vlastnictví na vlastnictví kapitalistické, posílá nás prostě, jak se říká, od Pontia k Pilátovi[76] čili jednoduše řečeno hledá výmluvy a utíká od jasné formulace problému. Nikdy jsme neslyšeli, že by strana „svobody lidu" chtěla bojovat za socialismus (ale vždyť *právě boj proti kapitalistickému vlastnictví je bojem za socialismus*). Velmi mnoho... velmi, velmi mnoho jsme však slyšeli o tom, že tato strana chce bojovat za svobodu, za práva lidu. Jenže nyní, kdy se na pořad dnc dostala otázka nikoli okamžitého uskutečnění socialismu, nýbrž okamžitého uskutečnění *svobody*, osvobození od *feudální závislosti*, odkazuje nás pan Kutler zčistajasna na socialismus! Pan Kutler prohlašuje zrušení statkářského vlastnictví, založeného na odpracovávání a porobě, za „nanejvýš nespravedlivé" proto a *jenom* proto, že si vzpomněl, jak je kapitalistické vlastnictví nespravedlivé... Jak je libo, ale je to poněkud podivné.

Až dosud jsem se domníval, že pan Kutler není socialista. Nyní však docházím k přesvědčení, že není dokonce ani demokrat, že vůbec není přívržencem svobody lidu — skutečné svobody lidu, nikoli té v uvozovkách. Neboť takové lidi, kteří v období boje za svobodu prohlašují za „nanejvýš nespravedlivé", má-li být zrušcno to, co svobodu rdousí, co ji potlačuje a deptá, takové lidi ještě nikdo na světě nebyl ochoten označit a pokládat za demokraty.

Druhá námitka pana Kutlera nebyla namířena proti sociálnímu demokratu, nýbrž proti trudovikovi. „Myslím," řekl pan Kutler, „že je možné si představit, za jakých politických podmínek by mohl být návrh na nacionalizaci půdy (míní se návrh Trudovické skupiny a pan Kutler jej reprodukuje nepřesně, ale o to teď nejde) uzákoněn, ale nedovedu si představit, že by v nejbližší budoucnosti nastaly takové politické podmínky, aby mohl být tento zákon opravdu realizován."

Zase neobyčejně podivná úvaha, nikoli však podivná z hlediska socialismu (nic takového!), dokonce ani ne z hlediska „práva na půdu" nebo jiné „trudovické" zása-

dy, nikoli, je to úvaha podivná z hlediska téže „svobody lidu", o níž slýcháme tak často od strany pana Kutlera.

Pan Kutler neustále přesvědčoval trudoviky, že jejich návrh je „neuskutečnitelný", že se marně snaží „od základu přebudovat dosavadní pozemkové poměry" atd. atd. Nyní jasně vidíme, že pan Kutler vidí tuto „*neuskutečnitelnost*" jen a jen v *politických podmínkách* dneška a nejbližší budoucnosti!!

Promiňte, pánové, ale vždyť tohle už je přímo jakési zamlžování, neodpustitelné směšování pojmů. My se tu přece proto nazýváme zástupci lidu, proto se považujeme za členy zákonodárného shromáždění, že projednáváme a navrhujeme *změnu* špatných podmínek k lepšímu. A najednou, když mluvíme o změně jedné z nejhorších podmínek, slyšíme námitku: „Neuskutečnitelné... ani dnes... ani v nejbližší budoucnosti... vzhledem k politickým podmínkám."

Jsou dvě možnosti, pane Kutlere: buď je duma sama onou *politickou podmínkou*, a pak je pro demokrata nepřípustné, aby se přizpůsoboval a točil podle toho, jaká další omezení mohou ještě vyplynout z *jiných* „politických podmínek". Nebo duma není „politickou podmínkou", nýbrž jen obyčejný úřad, který se ohlíží na to, co se líbí nebo nelíbí těm nahoře, a pak si nemáme co hrát na zástupce lidu.

Jsme-li však zástupci lidu, musíme říkat to, co si myslí a co chce lid, a ne to, co se líbí těm nahoře nebo co vyhovuje nějakým „politickým podmínkám". Jsme-li ovšem úředníci, pak jsem prosím ochoten pochopit, že předem budeme prohlašovat za „neuskutečnitelné" to, o čem nám ti „nahoře" dali na srozuměnou, že se jim to nehodí.

„*Politické* podmínky"!... Co to znamená? Znamená to vojenské polní soudy, mimořádná policejní opatření, zvůli a bezpráví, Státní radu a další stejně příjemné *in-sti-tu-ce* Ruské říše. Chce snad pan Kutler přizpůsobit svůj návrh agrárního zákona tomu, co je uskutečnitelné za existen-

ce vojenských polních soudů, mimořádných policejních opatření a Státní rady? Nedivil bych se, kdyby byl pan Kutler za to odměněn... nikoli sympatiemi lidu, to ne, nýbrž... řádem za úslužnost!

Pan Kutler *si dovede představit* takové politické podmínky, za nichž by návrh na nacionalizaci půdy mohl být uzákoněn... To by ještě scházelo, aby *si* člověk, který si říká demokrat, *nedovedl představit* demokratické politické podmínky... Jenže poslání demokrata, který se považuje za zástupce lidu, tkví nejen v tom, aby „*si* představoval" všelijaké dobré či špatné věci, ale i v tom, aby předkládal *lidu* vskutku lidové návrhy, prohlášení a výklady.

Ne aby pana Kutlera snad napadlo odvolávat se na to, že navrhuji nedbat zákonů nebo je v dumě porušovat... Naprosto ne! Neexistuje zákon, který by zakazoval mluvit v dumě o demokracii a předkládat vskutku demokratické návrhy agrárního zákona. Můj kolega Cereteli neporušil žádný zákon, když předložil deklaraci sociálně demokratické frakce[35], v níž se mluví o „zcizení půdy bez výkupu" a o *demokratickém státu.*

Úvaha pana Kutlera se ovšem zcela omezuje na konstatování, že vzhledem k nedemokratičnosti našeho státu nepotřebujeme ani předkládat demokratické návrhy agrárních zákonů! Ať vezmete páně Kutlerovy úvahy z kterékoli strany, nenaleznete v nich ani zrnko *jiné* myšlenky, *jiného* obsahu. Protože náš stát slouží zájmům statkářů, nesmíme my *(zástupci li-du!)* ani v návrzích agrárního zákona psát to, co se statkářům nehodí... Ne, ne, pane Kutlere, to není demokracie, to není svoboda lidu, to je cosi velmi, velmi vzdálené svobodě, ale zato to má blízko k servilnosti.

Podívejme se nyní, co pan Kutler vlastně o agrárním návrhu své strany řekl.

Když pan Kutler mluvil o půdě, oponoval především

trudovikům v otázce „spotřební normy" a v tom, zda je půdy dostatek. Pan Kutler vzal „normu z roku 1861", která prý je ještě nižší než norma spotřební, a prohlásil, že se *„podle jeho přibližného výpočtu"* (duma o tomto výpočtu neslyšela ani slovo, vůbec nic o něm neví!) i podle této normy nedostává 30 miliónů děsjatin půdy.

Připomínám vám, pánové, že poslanec Kutler promluvil *po* zástupci Trudovické skupiny Karavajevovi a že oponoval právě jemu. Jenomže poslanec Karavajev v dumě *přímo a jasně* prohlásil a ve zvláštním dopise[84], zaslaném listu Tovarišč (21. března), veřejnosti potvrdil, že pro zvětšení rolnické držby půdy na výměru odpovídající spotřební normě je zapotřebí *na 70 miliónů děsjatin*. Prohlásil také, že celková výměra státní, údělné a církevní půdy a půdy v soukromém vlastnictví tomuto číslu odpovídá.

Poslanec Karavajev neuvedl pramen svých výpočtů a neinformoval dumu, jak k tomuto číslu dospěl. Podle mého výpočtu, který se opírá o oficiální a nejnovější publikaci Ústředního statistického výboru[283], kterou přesně cituji, vychází *více než 70 miliónů děsjatin*. Jen z půdy v soukromém vlastnictví se dá pro rolníky uvolnit *72* miliónů děsjatin, z údělné, státní, církevní a ostatní půdy pak dalších 10 až 20 miliónů děsjatin.

V každém případě zůstává faktem, že se poslanec Kutler ve svých námitkách vznesených proti poslanci Karavajevovi snažil dokázat, že *není dost* půdy, aby se pomohlo rolníkům, ale *dokázat to nemohl*, protože uváděl nejen *nepodložené*, ale i, jak jsem již ukázal, *nesprávné* číselné údaje.

Vůbec vás musím, pánové, varovat před zneužíváním pojmů „pracovní norma" a „spotřební norma". Naše sociálně demokratická dělnická strana si počíná mnohem správněji, když se všem těmto „normám" vyhýbá. Tyto „normy" vnášejí do živé a bojové politické otázky cosi úřednického, byrokratického. Tyto „normy" lidi matou a *zatemňují* skutečnou podstatu věci. Přenášet spor na tyto „normy" a vůbec o nich diskutovat právě *teď* znamená

dělit se o kůži medvěda, který ještě běhá po lese, a navíc vést akademický spor o dělení této kůže ve shromáždění lidí, kteří se *ve skutečnosti* vůbec *nebudou* o ni dělit, až medvěda zabijeme.

Nevzrušujte se, pánové! Rolníci si už půdu rozdělí sami, až se jim dostane do rukou. Rolníci se o půdu podělí snadno, jen kdyby ji získali. Rolníci se nebudou nikoho ptát, jak se o ni mají podělit. *Nikomu* také nedovolí zasahovat do toho, jak si mají půdu rozdělit.

Všechny řeči o tom, jak má být půda rozdělena, jsou jen mlácením prázdné slámy. Nejsme ani zeměměřičský úřad, ani komise pro uspořádání pozemkových poměrů, ale *politický orgán*. Musíme pomoci lidu vyřešit *ekonomický a politický úkol*, pomoci rolnictvu v boji proti statkářům jako třídě žijící z feudálního vykořisťování. Diskuse o „normách" tento živý a naléhavý úkol jen *zatemňují*.

Proč jej zatemňují? Protože místo *skutečného* problému, totiž zda má nebo nemá být statkářům odebráno 72 miliónů děsjatin pro rolnictvo, projednává se tu *vedlejší* a koneckonců nijak důležitá otázka „norem". To usnadňuje problém obejít a vyhnout se odpovědi na to, co je podstatné. Spory o pracovní a spotřební nebo čert ví jakou ještě normu zatemňují skutečné *jádro* otázky, zda se má statkářům vzít 72 miliónů děsjatin půdy a předat ji rolníkům, nebo ne.

Jsou činěny pokusy dokázat, že pro tu či onu normu je dostatek nebo nedostatek půdy.

Nač tyto důkazy, pánové? Nač ty prázdné řeči, ta zkalená voda, v níž je pro leckoho snadné lovit? Což není i bez dlouhých řečí jasné, že kde nic není, ani smrt nebere, že rolníci nežádají nějakou pomyslnou, nýbrž velmi dobře jim známou *půdu sousedního statkáře?* Proto je třeba mluvit ne o „normách", nýbrž o *statkářské* půdě, ne o tom, zda stačí ty či ony normy, nýbrž o tom, o *kolik* statkářské půdy jde. Všechno ostatní jsou pouhé vytáčky, výmluvy, ba i pokusy házet rolníkům písek do očí.

Právě tak se například poslanec Kutler vyhnul skutečné podstatě otázky. Trudovik Karavajev přece jen přímo řekl: *70 miliónů děsjatin.* Co *na to* odpověděl poslanec Kutler? *Na to* neodpověděl. Zamlžil otázku „normami", tj. přímo se vyhnul odpovědi, *zda souhlasí on sám, zda souhlasí jeho strana s tím, aby rolníkům byla předána veškerá statkářská půda, či ne.*

Poslanec Kutler využil chyby poslance Karavajeva, který otázku neformuloval dost jasně a přesně, a *vyhnul se podstatě věci.* Jenže právě v tom je jádro problému, pánové. Kdo *nesouhlasí*, aby byla rolníkům předána opravdu *veškerá* statkářská půda (připomínám, že jsme se dohodli ponechat každému statkáři po 50 děsjatinách, aby nikdo nebyl zkrácen!), ten *nejde s rolníky, ten nechce rolníkům skutečně pomoci.* Neboť jestliže jste připustili, aby byla zamlžena nebo odsunuta otázka *veškeré* statkářské půdy, *stává se celá věc problematickou.* Ptáme se tedy: *Kdo* bude určovat, *jaký díl* statkářské půdy se má dát rolníkům?

Kdo to bude určovat? 9 ze 79 miliónů děsjatin je také „díl", stejně jako je „díl" 70 miliónů děsjatin. Kdo to bude určovat, *jestliže to neurčíme my, jestliže to neřekne jasně a s rozhodností Státní duma?*

Ne bezdůvodně pomlčel poslanec Kutler o tomto problému. Poslanec Kutler se však blýskal pojmem „nucené zcizení".

Nedejte se omámit slovy, pánové! Nedejte se svést pěknou frází! Všímejte si podstaty věci!

Řekne-li mi někdo „nucené zcizení", ptám se sám sebe: *Kdo koho přinutí?* Jestliže milióny rolníků přinutí hrstku statkářů, aby se podřídila zájmům lidu, pak je to výborné. Jestliže však hrstka statkářů přinutí milióny rolníků, aby podřídili svůj život kořistnickým zájmům této hrstky, pak je to velmi zlé.

A právě této *nepatrné* otázce se poslanec Kutler dokázal úplně vyhnout! Svými úvahami o „neuskutečnitelnosti" a o „politických podmínkách" *v podstatě* dokonce nabádal

lid, aby *se smířil* s tím, že žije v područí hrstky statkářů.

Poslanec Kutler mluvil bezprostředně po mém kolegovi Ceretelim. A Cereteli přece učinil v deklaraci naší sociálně demokratické frakce *dvě* zcela jednoznačná prohlášení, která jasně řeší právě tuto zásadní a hlavní otázku. První prohlášení: Půda ať je předána *demokratickému* státu. Demokratický je takový stát, který hájí zájmy lidových mas, a ne zájmy hrstky privilegovaných. Musíme lidu přímo a jasně říci, že *bez* demokratického státu, bez politické svobody, bez plnoprávného zastupitelského orgánu lidu není *žádná* pozemková reforma ve prospěch rolníků možná.

Druhé prohlášení: Je nutné *předběžně* projednat otázku půdy ve stejně demokratických *místních výborech.*

Jak na to odpověděl poslanec Kutler? *Mlčením.* To je ovšem špatná odpověď, pane Kutlere. Mlčel jste *právě* k otázce, zda rolníci přinutí statkáře, aby ustoupili zájmům lidu, nebo zda statkáři přinutí rolníky, aby strčili hlavu do nové smyčky dalšího ruinujícího výkupu.

Mlčet k takové otázce je nepřípustné.

O místních výborech, pánové, promluvili v dumě kromě sociálního demokrata i lidoví socialisté (poslanec Baskin) a socialisté-revolucionáři (poslanec Kolokolnikov). O místních výborech se již dávno pojednávalo v tisku a mluvilo se o nich i v dumě. Na to nesmíme zapomínat, pánové. Musíme důkladně ujasnit sami sobě i lidu, proč se toho o této otázce tolik namluvilo a jaký je její skutečný význam.

I. státní duma rokovala o místních pozemkových výborech na svém patnáctém zasedání 26. května 1906[44]. S touto otázkou přišli členové Trudovické skupiny, kteří k ní podali písemné prohlášení podepsané 35 členy dumy[193] (včetně dvou sociálních demokratů — I. Saveljeva a I. Šuvalova). Prohlášení bylo v dumě poprvé čteno na jejím čtrnáctém zasedání 24. května 1906 (viz Stenografický záznam ze zasedání I. státní dumy, s. 589[284]); potom

bylo vytištěno a druhý den se projednávalo. Uvedu zde plné znění *nejdůležitějších* bodů tohoto prohlášení:

„...Je nutné neprodleně ustavit místní výbory, zvolené na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva s tajným hlasováním, které by vykonaly potřebné přípravné práce, například by se zřetelem k místním podmínkám stanovily spotřební a pracovní normu pro užívání půdy, zjistily množství vhodné půdy a kolik z ní připadá na půdu propachtovanou a obdělávanou vlastním i cizím inventářem... atd. Protože je nutné zákon o půdě co nejvíce přizpůsobit všem nejrozmanitějším místním podmínkám, bude účelné, aby se tyto výbory co nejaktivněji zúčastnily všech jednání o *samých základech pozemkové reformy*, jejichž výklad byl obsažen v různých návrzích předložených dumě..." Trudovici proto navrhovali *neprodleně* zvolit komisi a okamžitě vypracovat příslušný návrh zákona.

Jak tento návrh přijaly jednotlivé strany? Trudovici a sociální demokraté jej ve svých tiskových orgánech *jednomyslně* podpořili. Strana takzvané „svobody lidu" se ve svém hlavním orgánu Reči *25. května 1906*[253] (tj. den po prvním čtení návrhu trudoviků v dumě) kategoricky vyslovila *proti návrhu trudoviků*. Reč *přímo* vyjádřila obavu, že by takové pozemkové výbory mohly „*posunout řešení agrární otázky doleva*".*

Reč napsala:

„Pokud to bude záležet na nás, vynasnažíme se, aby si místní pozemkové výbory podržely svůj *služební* a odborně věcný ráz. Proto také soudíme, že ustavit tyto výbory na základě všeobecných voleb by znamenalo připravovat je nikoli pro smírné vyřešení agrární otázky přímo na místě, nýbrž pro něco zcela jiného. Celkové zaměření reformy musí i nadále řídit stát: proto musí být v místních komisích zastoupeni i představitelé státní moci, když už ne proto, aby rozhodovali, tedy alespoň proto, aby kontrolovali rozhodnutí místní instance. Dále pak

* Viz 1. číslo listu *Vperjod*[77] z 26. května 1906, úvodník *Kadeti zrazují rolníky*, podepsán *G. Al-skij*[2].

— opět v rámci obecných zásad reformy — *musí být v místních komisích pokud možno rovnoměrně zastoupeny ony protichůdné zájmy* stran, které mohou být sladěny, aniž bude porušen státní význam zamýšlené reformy a aniž se reforma zvrhne v akt jednostranného násilí, které by mohlo skončit naprostým nezdarem celé akce."

To je naprosto jasné a jednoznačné.

Strana „svobody lidu" hodnotí *podstatu* navrhovaného opatření a vyslovuje se proti němu. Strana nechce, aby v obcích byly takové výbory, které by byly zvoleny na základě všeobecného, přímého a rovného volebního práva s tajným hlasováním, ve kterých by měly **stejné** zastoupení hrstka statkářů i tisíce a desetitisíce rolníků. Pro „kontrolu" v nich mají být i *zástupci státní moci.*

Rolničtí poslanci by se měli nad tím důkladně zamyslet. Měli by si uvědomit, oč tu jde, a vysvětlit to všemu rolnictvu.

Jen si, pánové, představte, oč tu vlastně jde. V místních výborech mají mít *stejné* zastoupení statkáři i rolníci, a dále *zástupce vlády — pro kontrolu* a jako „smírčí orgán". To tedy znamená, že třetinu hlasů budou mít statkáři, třetinu rolníci a třetinu pak zástupci státu. Jenže nejvyšší státní činitelé, všichni ti, kteří řídí státní záležitosti, jsou sami *velmi bohatými statkáři!* Z toho plyne, že statkáři budou „kontrolovat" jak rolníky, tak statkáře! *Statkáři* budou „*smiřovat*" rolníky se statkáři!

Ano, ano, to bude nepochybně „nucené zcizení", *statkáři* totiž budou *nuceně* zcizovat rolnické peníze i rolnickou práci, stejně jako v roce 1861 statkářské guberniální výbory odebraly rolníkům pětinu půdy a pak na nich požadovaly za půdu dvojnásobnou cenu!

Taková agrární reforma neznamená nic jiného, než že se statkáři *zbaví* nepotřebné a nejhorší půdy, kterou rolníkům prodají za *trojnásobek její ceny*, aby je *ještě více* zotročili. *Takové* „nucené zcizení" *je mnohem horší* než *dobrovolná dohoda* mezi rolníky a statkáři, protože při *dobrovolné* dohodě mají polovinu hlasů rolníci a druhou polovinu

statkáři. Avšak při kadetském nuceném zcizení mají rolníci *třetinu* hlasů, kdežto statkáři *dvě třetiny:* jednu třetinu za to, že jsou statkáři, a druhou třetinu za to, že jsou kromě toho ještě úředníky!!

Jeden z prvních socialistů v Rusku, který byl umučen vládními katany, veliký ruský spisovatel Nikolaj Gavrilovič Černyševskij, o „osvobození" rolníků v roce 1861 a o „*výkupu*" neblahé paměti napsal, že by bylo bývalo lepší, kdyby rolníci uzavřeli se statkáři dobrovolnou dohodu, než takové „osvobození s výkupem" prostřednictvím statkářských guberniálních výborů*. Při dobrovolném uzavření dohody o koupi půdy *by nemohli* z rolníků vydřít tolik, kolik z nich vydřeli za pomoci *vládního* „smíření" rolníků se statkáři.

Ukázalo se, že velký ruský socialista měl pravdu. Dnes, 46 let po smutně proslulém „osvobození s výkupem", jsou nám známy výsledky *výkupní operace*. Prodejní cena půdy, kterou obdrželi rolníci, činila *648* miliónů rublů, ale rolníci za ni museli zaplatit *867* miliónů rublů, tedy *o 219* miliónů rublů více, než půda stála. A pak rolníci půl století strádali, trpěli, hladověli, ba umírali hladem na těchto přídělech, pod tíhou takových plateb, pod tíhou vládního „smíření" rolníků se statkáři, až se všechno rolnictvo dostalo do nynějšího nesnesitelného postavení.

Ruští liberálové hodlají ještě jednou zopakovat takovéto „*smíření*" rolníků se statkáři. Rolníci, mějte se na pozoru! Dělnická sociálně demokratická strana vás varuje: svolíte-li k takovému „smíření", přinese to lidu desítky let nového utrpení, hladu a poroby, ponižování a pohany.

Místní výbory a výkup tvoří skutečné jádro agrární otázky. Musíme tedy celou svou pozornost věnovat tomu, aby tu *nemohly být* nejasnosti, nedomyšlenosti, vytáčky a výmluvy.

* Bylo by dobře vyhledat přesný citát: myslím, že je v Dopisech bez adresy [321] a snad ještě jinde[78].

Když se tato otázka projednávala 26. května 1906 v I. státní dumě[44], tu se kadeti *Kokoškin* a *Kotljarevskij*, kteří vystupovali proti trudovikům, omezili právě jen na pouhé vytáčky a výmluvy. Zdůrazňovali, že duma nemůže zčistajasna *nadekretovat* tyto výbory, i když žádné takové dekrety nikdo nenavrhoval! Tvrdili, že tento problém je spojen s reformou volebního práva a místní samosprávy, a tak prostě protahovali naléhavou a jednoduchou záležitost — ustavení místních *komisí*, které by dumě pomáhaly vyřešit agrární otázku. Tvrdili, že „zákonodárná činnost je tu stavěna na hlavu", že hrozí nebezpečí ustavení „80 nebo 90 dum v obcích", že „zřizovat takové orgány, jako jsou místní výbory, vlastně vůbec není zapotřebí", atd. apod.

To všechno jsou jen výmluvy, pánové, je to jen neustálé uhýbání otázce, kterou musí duma jasně a jednoznačně *vyřešit:* bude muset agrární otázku řešit demokratický stát, nebo stát nynější? Mají mít v místních pozemkových výborech převahu rolníci, tj. masy obyvatelstva, nebo statkáři? Má se hrstka statkářů podřídit miliónům lidových mas, nebo se mají milióny pracujících podřídit hrstce statkářů?

A ať mi nikdo nic nevykládá o bezmocnosti, slabosti a bezprávnosti dumy. To všechno znám až příliš dobře. Ochotně souhlasím, aby se to opakovalo a zdůrazňovalo v jakékoli rezoluci, prohlášení nebo deklaraci dumy. Jenomže v daném případě nejde o práva dumy, neboť nikoho z nás ani nenapadlo předložit nějaký pozměňovací návrh k zákonu o právech dumy. Jde o to, aby duma jasně, jednoznačně a — to hlavně — správně vyjádřila skutečné zájmy lidu, aby řekla pravdu o řešení agrární otázky, otevřela rolnickým masám oči a tak je upozornila na úskalí, která stojí vyřešení otázky půdy v cestě.

Velmi dobře vím, že vůle dumy ještě není zákon! Ale omezovat vůli dumy, zacpávat jí ústa — o to ať se stará kdokoli, *jen ne duma sama!* Rozhodnutí dumy ovšem narazí

ještě na všemožný odpor, ale to vůbec neospravedlňuje ty, kteří už předem ohýbají hřbet a plazí se, klaní se a ponižují, podřizují se cizí vůli a přizpůsobují usnesení zástupců lidu vůli kohokoli jiného.

Agrární otázku ovšem v poslední instanci *nevyřeší* duma, rozhodující bitvu o půdu nesvedou rolníci v dumě. Chceme-li však být skutečnými *zástupci lidu*, a ne nějakými liberálními úředníky, chceme-li vskutku sloužit zájmům lidu a zájmům svobody, *můžeme*, ba *jsme povinni pomoci* lidu tím, že mu otázku vysvětlíme, *jasně* ji zformulujeme, vyložíme *celou* pravdu a beze zbytku odstraníme všechny dvojsmysly a vytáčky.

A má-li být lidu vskutku poskytnuta pomoc, je zapotřebí, aby v usnesení dumy byly naprosto jasně vysvětleny *tři hlavní* otázky týkající se půdy, které jsem vysvětloval ve svém projevu a které pak poslanec Kutler obcházel a zamlžoval.

První otázka se týká sedmdesáti devíti miliónů děsjatin statkářské půdy, z nichž nejméně 70 miliónů děsjatin je nutné předat rolníkům.

Druhá otázka se týká *výkupu*. Rolníci budou mít z agrární reformy alespoň trochu slušný užitek jedině tehdy, dostanou-li půdu *bez výkupu*. Výkup by byl jen novým *jařmem* na rolníkově šíji, byla by to neúnosná *daň*, zatěžující celý budoucí vývoj Ruska.

Třetí otázka se týká demokratického státního zřízení, jež je nutným předpokladem pro uskutečnění agrární reformy, zejména se však týká *místních pozemkových výborů, volených na základě všeobecného, přímého a rovného volebního práva s tajným hlasováním*. Bez jejich ustavení bude pozemková reforma znamenat jen to, že rolnické masy budou nuceny nechat se zotročit od statkářů, místo aby hrstka statkářů byla nucena uspokojit naléhavé požadavky všeho lidu.

Už na začátku svého projevu jsem řekl, že pan ministr zemědělství Vasilčikov *smiřoval* „pravici" s „kadety". Nyní, když jsem vysvětlil, jaký význam má 70 miliónů děsjatin

statkářské půdy, výkup a *hlavně* složení místních pozemkových výborů, stačí, abych ocitoval *jediné* místo z projevu pana ministra:

„...Z tohoto hlediska," řekl pan ministr, přičemž měl na mysli „nedotknutelnost mezí" statkářského vlastnictví a jejich eventuální „posun" jedině v „zájmu státu", „z tohoto hlediska, *a připustíme-li v jistých případech* **nucený** *posun mezí*, soudíme, že neotřeseme... základy vlastnictví..."

Zamysleli jste se, pánové, *dobře* nad těmito významnými slovy pana ministra? Stojí za to se nad nimi zamyslet... Dokonce je třeba se nad nimi zamyslet... Pan Kutler zcela přesvědčil pana ministra, že ve slově „*nucený*" se neskrývá pro statkáře nic *nepříjemného*... Proč?? *Přece proto, že donucovat budou sami páni statkáři!!*

Doufám, pánové, že se mi podařilo objasnit vám náš, sociálně demokratický postoj jak k „pravicovým" stranám, tak i k liberálnímu středu (kadetům), pokud jde o agrární otázku. Nyní se musím zabývat jedním závažným rozdílem mezi sociálně demokratickým stanoviskem a názory trudoviků v nejširším smyslu slova, tj. názory všech stran sdílejících stanovisko „principu práce", tedy lidových socialistů, „trudoviků" v užším smyslu slova i socialistů-revolucionářů.

Ze všeho, co jsem už řekl, vyplývá, že sociálně demokratická dělnická strana plně podporuje rolnické masy v jejich boji proti statkářům o půdu a za vysvobození z feudálního vykořisťování. Rolníci nemají a ani nemohou mít v tomto boji spolehlivějšího spojence než proletariát, který v boji za svobodu a osvětu v Rusku přinesl největší oběti. Rolníci nemají a ani nemohou použít jiný prostředek k prosazení svých spravedlivých požadavků než se připojit k uvědomělému proletariátu, bojujícímu pod rudým praporem mezinárodní sociální demokracie. Liberální strany všude, ve všech evropských zemích zrazovaly rolníky a obětovaly

jejich zájmy zájmům statkářů; u nás, v Rusku, je to stejné, jak jsem dokázal rozborem liberálního, kadetského programu.

V předchozích částech svého projevu jsem se nejednou zmínil o rozdílech ve stanovisku trudoviků a sociálních demokratů k agrární otázce. Zbývá rozebrat jeden z hlavních názorů Trudovické skupiny.

K tomuto rozboru si dovolím použít projevu kněze Tichvinského. Pánové! Sociální demokraté nesdílejí názory křesťanského náboženství. Domníváme se, že *skutečný* společenský, kulturní a politický význam a obsah křesťanství *věrněji* vyjadřují názory a snahy takových osobností z řad duchovenstva, jako je biskup Jevlogij, než takových, jako je kněz Tichvinskij. Proto se vzhledem k našemu vědeckému, materialistickému světovému názoru, jemuž jsou jakékoli předsudky cizí, i vzhledem k našim všeobecným úkolům v boji za svobodu a štěstí všech pracujících stavíme my, sociální demokraté, ke křesťanskému učení odmítavě. Považuji za svou povinnost zároveň s tímto prohlášením přímo a jasně říci, že sociální demokracie bojuje za naprostou svobodu svědomí a plně respektuje každé upřímné přesvědčení ve věcech víry, pokud ovšem není prosazováno násilím nebo klamáním. Považuji za svou povinnost to zdůraznit tím spíše, že hodlám mluvit o názorových neshodách mezi mnou a *knězem* Tichvinským — poslancem rolníků, který je hoden veškeré úcty za svou upřímnou oddanost zájmům rolnictva, zájmům lidu, jež nebojácně a rázně hájí.

Poslanec Tichvinskij podporuje návrh pozemkového zákona Trudovické skupiny, založený na zásadách *rovného* užívání půdy. Poslanec Tichvinskij na podporu tohoto návrhu řekl:

„Hle, jak pohlíží rolnictvo, hle, jak pohlíží pracující lid na půdu: půda je od boha, takže pracující rolník má na ni stejné právo, jako má kdokoli z nás právo na vodu a vzduch. Bylo by jistě podivné, kdyby někdo začal prodávat či kupovat vodu a vzduch nebo obchodovat

s nimi, a stejně tak je pro nás podivné, když někdo obchoduje s půdou, když ji prodává nebo kupuje. Rolnický svaz a Trudovická skupina chtějí uplatnit zásadu, že veškerá půda musí patřit pracujícímu lidu. Ale jak půdu získat — zda výkupem, nebo prostým zcizením bez náhrady — to pracující rolnictvo nezajímá...“

To řekl jménem Rolnického svazu a Trudovické skupiny poslanec Tichvinskij.

Chyba, hrubá chyba trudoviků tkví právě v tom, že je *nezajímá* problém výkupu ani *způsoby provedení* pozemkové reformy, a přece na tom *skutečně* závisí, zda se rolníci osvobodí ze statkářského útlaku. Zajímá je pouze koupě a prodej půdy a rovné právo všech na půdu, přestože tato otázka *nemá* v boji za skutečné osvobození rolnictva ze statkářského útlaku *žádný větší význam.*

Poslanec Tichvinskij zastává názor, že půdu není možné kupovat ani prodávat, že všichni pracující na ni mají stejné právo.

Plně chápu, že takový názor vyplývá z nejušlechtilejších pohnutek, z vášnivého protestu proti monopolu, proti výsadám bohatých darmošlapů, proti vykořisťování člověka člověkem, že vyplývá ze snahy domoci se osvobození všech pracujících z jakéhokoli útlaku a od jakéhokoli vykořisťování.

Za tento ideál, ideál socialismu, bojuje sociálně demokratická dělnická strana. Tohoto ideálu však nelze dosáhnout pouhým zavedením rovného užívání půdy drobnými rolníky, jak o tom sní poslanec Tichvinskij a jeho stoupenci.

Poslanec Tichvinskij je ochoten čestně, upřímně a rozhodně bojovat — a doufám, že bojovat až do konce — proti moci statkářů. Zapomněl však na jinou moc, která ještě více tíží a utlačuje pracující lid dneška, *na moc kapitálu, na moc peněz.*

Poslanec Tichvinskij říká, že se rolníkovi zdá podivné prodávat půdu, vodu nebo vzduch. Chápu, že lidé, kteří celý nebo téměř celý život žijí na vesnici, museli dojít k takovému názoru. Podívejte se však na celou dnešní kapita-

listickou společnost, na velká města, železnice, doly, továrny a závody. Uvidíte, že si boháči přivlastnili vzduch, vodu i půdu. Uvidíte, že desetitisíce a statisíce dělníků jsou odsouzeny k nedostatku čerstvého vzduchu, k práci pod zemí, k životu ve sklepích a k používání vody znečištěné sousedními továrnami. Uvidíte, jak závratně stoupají ceny pozemků ve městech a jak je dělník vykořisťován nejen majiteli továren a závodů, ale i majiteli domů, kteří jak známo vydělávají mnohem více na bytech, komůrkách, brlozích a přístěncích obývaných dělníky než na bytech boháčů. Proč tedy mluvit o koupi a prodeji vody, vzduchu a půdy, když celá dnešní společnost je založena na koupi a prodeji *pracovní síly*, tj. na *námezdním otroctví* miliónů lidí!

Zamyslete se nad tím, zda je možné mluvit o rovnosti v držbě půdy, o zákazu koupě a prodeje půdy, dokud existuje tato moc peněz a kapitálu. Může se snad ruský lid zbavit útlaku a vykořisťování, bude-li každému občanu přiznáno stejné právo na stejný díl půdy, ale současně s tím bude hrstka lidí vlastnit desetitisíce nebo milióny rublů, kdežto lidové masy budou i nadále žít v bídě? Nikoli, pánové, dokud se drží moc kapitálu, není žádná *rovnost* mezi vlastníky půdy možná a jakékoli zákazy půdu prodávat a kupovat budou nesmyslné, směšné a absurdní. Všechno, nejen půda, ale i lidská práce, lidská osobnost, svědomí, láska i věda, doslova všechno je *nezbytně na prodej*, dokud se drží *moc kapitálu*.

Tímto tvrzením nechci ani v nejmenším oslabit boj rolníků o půdu, snížit jeho význam, jeho důležitost, jeho naléhavost. Nic takového. Řekl jsem již a znovu to opakuji, že tento boj je spravedlivý a nevyhnutelný, že rolníci jak ve svém vlastním zájmu, tak i v zájmu proletariátu, v zájmu celého společenského vývoje *musí* svrhnout feudální statkářský útlak.

Uvědomělí dělníci nechtějí boj rolníků o půdu oslabit, nýbrž posílit. Socialisté nechtějí tento boj zastavit, nýbrž *vést jej dále*, a proto se snaží vymýtit jakoukoli naivní víru,

že by bylo možné zavést rovné užívání půdy drobnými rolníky nebo zakázat koupi a prodej půdy, dokud existuje směna, peníze a moc kapitálu.

Sociálně demokratičtí dělníci plně podporují rolníky proti statkářům. Jenomže drobné hospodářství, i kdyby bylo založeno na rovném užívání půdy, nemůže zachránit lidstvo před masovou bídou. K tomu je nutný boj za odstranění celé kapitalistické společnosti a za její nahrazení socialistickou velkovýrobou. Takový boj vedou nyní milióny uvědomělých sociálně demokratických dělníků ve všech zemích světa. A jedině tehdy, jestliže se rolnictvo přidá k tomuto boji, bude s to, až se zbaví svého úhlavního nepřítele, feudálního statkáře, úspěšně bojovat proti dalšímu, ještě horšímu nepříteli — proti moci kapitálu!

Napsáno mezi 21.—26. březnem (3.—8. dubnem) 1907
Poprvé otištěno roku 1925 v publikaci Leninskij sbornik IV

Podle rukopisu

DUMA
A SCHVÁLENÍ ROZPOČTU

Schválení rozpočtu v dumě má nesmírný politický význam. Podle litery zákona[270] má duma jen nepatrná práva a vláda není ve své činnosti ani v nejmenším vázána jejím souhlasem. Ve skutečnosti však přece jen existuje jistá závislost vlády na tom, zda duma rozpočet schválí, nebo ne: to uznávají všichni a zvlášť to zdůrazňuje liberální buržoazie, kadeti, kteří mají tendenci vzletně mluvit o této závislosti, místo aby stanovili skromné hranice této skromné závislosti. Vláda potřebuje peníze, musí nutně získat půjčku. Nedá-li však k tomu duma přímý nebo nepřímý souhlas, nepodaří se získat půjčku buď vůbec, nebo jen s velkými potížemi a za tak nevýhodných podmínek, že to celou situaci značně zhorší.

Je naprosto jasné, že za této situace má projednávání rozpočtu v dumě i hlasování o něm dvojí politický význam. Za prvé duma musí otevřít lidu oči, aby viděl všechny praktiky organizovaného kořistnictví, toho soustavného, nestydatého rozkrádání národního majetku hrstkou statkářů, úředníků a všelijakých příživníků, kterému se říká „státní hospodářství" Ruska. Osvětlit tuto záležitost z tribuny dumy znamená pomoci lidu v boji za „svobodu lidu", o níž toho tolik namluví Balalajkinové[252] ruského liberalismu[79]. Nechť jsou již další osudy dumy jakékoli, nechť vláda v nejbližší době učiní jakékoli kroky a má jakékoli „úmysly", bude v každém případě o *konečném* výsledku boje za svobodu rozhodovat jedině uvědomělost a organizovanost lidových mas. Kdo to nechápe, bere jméno demokrata nadarmo.

Вторникъ, 27-го марта.

№ 2.

НАШЕ ЭХО

Цѣна 3 копѣйки.

ежедневная политическая и литературная газета.

Открыта подписка на ежедневную политическую и литературную газету „НАШЕ ЭХО“.

Подписная цѣна:

ПЛАТА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ

Центральный книжный складъ и магазинъ „Впередъ“

Дума и утвержденіе бюджета.

ОТКЛИКИ.

Думскія засѣданія.

Первní strana 2. čísla listu Naše echo z 27. března 1907 s Leninovým úvodníkem Duma a schválení rozpočtu

Zmenšeno

Za druhé, nemilosrdná *veřejná* kritika rozpočtu a důsledně demokratické hlasování o něm mají význam jak pro Evropu a evropský kapitál, tak i pro široké vrstvy evropské střední a drobné buržoazie, která ruské vládě pánů Stolypinů poskytuje peněžní půjčky. Bankéři a ostatní magnáti mezinárodního kapitálu poskytují pánům Stolypinům a spol. finanční půjčky proto, aby z nich vytěžili stejný zisk, pro jaký se vystavuje „riziku" kterýkoli lichvář. Kdyby si nebyli jisti, že o tyto své peníze nepřijdou a že budou dostávat i náležité úroky, pak by žádná láska k „pořádku" (a „Rusko" je vítaným vzorem hřbitovního pořádku pro evropskou buržoazii, kterou proletariát tak vylekal) nepřiměla všechny ty Rothschildy, Mendelssohny atd. sáhnout do měšce. Na dumě do velmi značné míry závisí, zda se upevní či oslabí důvěra evropských finančních magnátů v solidnost a solventnost firmy Stolypin a spol. Jenomže ani bankéři by neposkytovali miliardové půjčky, kdyby široké kruhy evropské buržoazie nedůvěřovaly ruské vládě. Tyto kruhy jsou však soustavně klamány prodejným buržoazním tiskem celého světa, který je podplácen bankéři i ruskou vládou. Podplácení nejrozšířenějších evropských listů ve prospěch ruských půjček je „normálním" jevem. Dokonce i Jaurèsovi bylo nabídnuto 200 000 franků, upustí-li od kampaně proti ruské půjčce: natolik si naše vláda cení „veřejné mínění" dokonce i těch maloburžoazních vrstev ve Francii, které by mohly sympatizovat se socialismem.

Široké maloburžoazní kruhy v Evropě mají jen nepatrnou možnost *ověřit si* skutečný stav ruských financí, skutečnou solventnost ruské vlády — nebo přesněji řečeno, nemají takřka žádné prostředky, aby se dověděly pravdu. Hlas dumy, o jejíchž debatách a *usneseních* se *okamžitě* dozví *celá* evropská veřejnost, má v tomto směru nesmírný význam. Nikdo by nemohl tolik vykonat pro to, aby Stolypinové a spol. byli připraveni o evropskou finanční podporu, jako duma.

Z toho pak automaticky vyplývá povinnost „opoziční" dumy. Splnili ji však *pouze* sociální demokraté. Jak přiznal polokadetský list Tovarišč, byli to právě sociální demokraté, kteří v projevu poslance Alexinského k otázce rozpočtu zaujali nejzásadovější stanovisko[243]. Navzdory mínění polokadetského Tovarišče jednali sociální demokraté správně, když jasně, otevřeně a jednoznačně prohlásili, že *pro sociální demokraty* je nepřípustné schválit takový rozpočet, jako je ruský. K tomuto prohlášení by ovšem bylo třeba připojit ještě výklad o socialistickém stanovisku k rozpočtu třídního buržoazního státu.

K sociálním demokratům se připojila pouze krajní levice narodniků, tj. socialisté-revolucionáři. Masa rolnické demokracie, trudovici a lidoví socialisté, jako vždy kolísá mezi liberální stranou a proletariátem: drobný vlastník tíhne k buržoazii, ačkoli ho nesnesitelný tlak feudálního daňového „šroubu" mocně tlačí k bojující dělnické třídě.

Liberálové i nadále zaujímají vedoucí postavení v dumě, pokud s nimi jdou trudovici. Na upozornění socialistů, že kadeti hrají v otázce rozpočtu zrádcovskou úlohu, odpovídají... špatnými vtipy nebo novovremjonovskými, meňšikovovskými frázemi, jako je Struveho vykřikování o okázalém gestu sociálních demokratů apod.

Ale ani svým vtipkováním, ani vytáčkami nebo frázemi se liberálové nevykroutí ze skutečnosti, že *oba* námi výše uvedené úkoly *demokratů* zašlapal buržoazní liberalismus do bláta.

To, že liberálové zradili revoluci, nespočívá, jak jsme už několikrát vysvětlovali, v osobních dohodách ani ve zradě jednotlivých osob, nýbrž v třídní politice prospěchářského smíru s reakcí, v její přímé i nepřímé podpoře. A právě tuto politiku uplatňují kadeti v otázce rozpočtu. Místo aby lidu ukázali pravdu, *uspávají* jeho bdělost tím, že úmyslně stavějí do popředí kancelářské typy člověka ve futrálu[323] à la Kutler. Místo aby Evropě ukázali pravdu, upevňují pozici vlády tím, že rozmělňují svou kritiku na

malichernostech a odmítají dosvědčit před zraky celé Evropy bankrot firmy Stolypin a spol.

Kadeti už dříve potají prováděli tuto zbabělou, šosácky ubohou politiku. V kampani k volbám do II. dumy vysvětlili sociální demokraté na schůzích lidu v Petrohradě, že kadeti *pomohli* vládě na jaře 1906 vypůjčit si dvě miliardy franků na střílení do lidu, vojenské polní soudy a trestné výpravy. Clémenceau kadetům sdělil, že rozpoutá kampaň proti poskytnutí půjčky, jestliže strana kadetů oficiálně prohlásí, že tato půjčka je pro ruský lid nepřijatelná. Kadeti *to odmítli učinit* a tak pomohli získat peníze na kontrarevoluci. O tomto svém povedeném kousku mlčí. Tajnosti však nyní v dumě vyplývají na světlo. Téhož nevýslovně odporného kousku se totiž otevřeně dopouštějí v dumě.

Je načase do všech podrobností vše odhalit z tribuny dumy a říci lidu celou pravdu.

Naše echo, č. 2
27. března 1907

Podle listu Naše echo

RUKA RUKU MYJE...

Kadeti vychvalují novovremjonovce. Novovremjonovci zase kadety. Strana „svobody lidu" je spokojena se závěrečnou řečí pana ministra o rozpočtu. Strana, která je vždy spokojena se všemi ministry, je nyní spokojena, že kadeti jako vůdcové „středu" v dumě jsou ochotni schválit rozpočet vlády, která hodlá dumu rozpustit.

„Kdyby bylo nutné dokazovat," začíná slavnostně úvodník[262] listu Reč (z 28. března), „že všeobecná rozprava o rozpočtu ve Státní dumě nebyla neplodná, potom by to závěrečná řeč pana ministra financí dokázala vskutku skvěle."

V čem vlastně tkví tento skvělý důkaz?

V tom, že v řeči pana ministra „nezbyl ani stín" dřívějšího „povýšenecky poučujícího a podrážděně ironického tónu"... Odpověď pana ministra byla svou formou korektní a svým obsahem „*výrazem úcty* k pronikavosti kritiky pronesené v dumě"; a nadto pan ministr dumu utěšoval, že duma má víc práv, než by se zdálo; dělal Straně svobody lidu komplimenty, „které si ostatně po následujícím hlasování zasloužila převážná část dumy" (když odhlasovala postoupit rozpočet komisi).

Ano, ano, to jsou ty kadetské skvělé důkazy, že práce dumy „*nebyla neplodná*". Její plody nejsou v tom, že by se objevil byť i jen stín vážných vyhlídek na zlepšení skutečné situace. Ani v tom, že se lidové masy lecčemus přiučily a ujasnily si některé úkoly, skryté pod konstitučním pozlátkem. Vůbec ne. Její plody jsou v tom, že se ministr stal slušnějším, vlídnějším — vlídnějším k těm, kdo jsou

ochotni ve jménu „zastupitelského orgánu lidu" přistoupit na jakékoli kompromisy.

Liberálové jsou ochotni zastupitelský orgán lidu zprostituovat, jen aby se upevnily základy krajně reakčního panství. Vláda Stolypina a spol. je ochotna za *této* podmínky dumu *(zatím...)* nerozpustit. Obě strany překypují radostí a vzájemným dojetím.

Dnešní Novoje vremja[325] si sice neodpustilo pokárat kadety za to, že složení komise pro církevní záležitosti je „židovské", současně však otiskuje dlouhé úvahy svého zpravodaje z dumy o tom, proč je rozpuštění dumy nevýhodné[11]. „I z hlediska krajně pravicových živlů je v této chvíli rozpuštění dumy velmi nežádoucí a škodlivé." Měnit volební zákon není možné bez státního převratu, a bude-li se nová duma volit podle nynějšího volebního zákona, mohli bychom „přijít o nynější postavení středu II. státní dumy". Podle slov novovremjonovského novináře tento střed „začíná u okťabristů a dál vede přes stoupence pokojné obnovy, nestraníky, Poláky a kadety až k trudovikům". „Nynější střed nepochybně zaujímá přísné konstitučně monarchistické stanovisko a doposud vždy všemožně usiloval o organickou činnost. *Tento střed však docela určitě ztratíme* (bude-li II. duma rozpuštěna). *Přijdeme tedy o rozpočet schválený dumou*, neboť pokládám za zcela nepochybné, že rozpočet předložený vládním kabinetem — až na některé *nepatrné* (slyšte!) změny — II. duma schválí."

To píše Novoje vremja. Jsou to úvahy neobyčejně jasné. Hledisko *krajní pravice* i těch, kteří si *prozatím* přejí *dumu zachovat*, je zde vyloženo výtečně.

Ve vyšších sférách vládnoucí aristokracie se sváří dva směry: rozpustit dumu, nebo ji prozatím zachovat. Ten první Novoje vremja již dávno rozvinulo, vyložilo a obhájilo a případ od případu — správněji: pro každý případ! — jej obhajuje i dnes. Je zde však ještě druhá politika vládnoucí aristokracie: na rozpouštění dumy je vždycky dost

času. Na rozpočet, který schválila duma, jistě dostaneme půjčku snáze. Je tedy výhodnější vyčkat. Hrozba, že duma bude rozpuštěna, trvá dál a „my" touto hrozbou vyvíjíme na kadety stálý tlak a nutíme je, aby přede všemi naprosto jasně ustupovali doprava.

Druhá politika je z hlediska zájmů reakčních statkářů bezesporu rafinovanější a lepší. První politika je neohrabaná, neomalená, uspěchaná. Druhá politika je promyšlenější, neboť rozpuštění dumy si „ponechává v záloze" a mezitím *vláda využívá liberálů*. Dumou schválený rozpočet se téměř rovná souhlasu s prolongací směnky, souhlasu, který se dává bankrotáři. Výhodnější ovšem je *nejdříve* dostat *prolongovanou* směnku a *potom* rozpustit dumu než rozpustit ji okamžitě a nepokusit se o prolongaci směnky.

Jenomže kromě schváleného rozpočtu tu mohou být i jiné podobné směnky. Například kadeti už *upravili* svůj návrh agrárního zákona z hlediska statkářů. Jen ať tento návrh projde dumou, ať je potom postoupen k dalšímu projednání a k *dalším úpravám* Státní radě. Jestliže „my" rozpustíme dumu v *takové* chvíli, nebudeme mít jen jednu, nýbrž *dvě* prolongované směnky. „My" pak budeme mít možnost dostat od Evropy ne jednu, ale dvě miliardy. Jednu miliardu na konto dumou schváleného rozpočtu, tj. *na základě* „státního hospodářství, které *prošlo* výhní přísně konstituční prověrky". Druhou miliardu pak na konto provedení „velké agrární reformy, *procházející* výhní vpravdě konstituční tvůrčí práce lidového zastupitelského orgánu".

Státní rada kadetský návrh agrárního zákona *maličko* vylepší. Tento návrh již nyní oplývá velmi nezřetelnými a nic neříkajícími frázemi. *Ve skutečnosti* všechno závisí na složení místních pozemkových výborů. Kadeti jsou *proti* tomu, aby byly voleny na základě všeobecného, přímého a rovného volebního práva s tajným hlasováním. Kadeti si přejí *stejné* zastoupení statkářů a rolníků pod kontrolou vlády. Vláda ani statkáři přijetím této *základní myšlenky* vynikajícího liberálního návrhu nic neriskují, neboť *takové*

výbory učiní za blahosklonné součinnosti Státní rady, Stolypina a spol. zcela jistě a nepochybně z „nuceného zcizení" statkářské půdy nucené zotročení mužika novým ožebračujícím výkupem za písečnatou, močálovitou a nevyklučenou půdu, které se mu dostane.

Takový je skutečný význam vládní politiky a politiky kadetů. Liberálové svou zradou pomáhají statkářům, aby mohli obratně provozovat své čachry. Jestliže rolníci — „trudovici" — půjdou i přes varování sociální demokracie dál za liberály, potom nevyhnutelně dojde k tomu, že statkáři mužika za pomoci liberálního advokáta pořádně napálí.

Napsáno 28. března (10. dubna) 1907
Otištěno 29. března 1907
v listu Naše echo, č. 4

Podle listu Naše echo

INTELEKTUÁLŠTÍ BOJOVNÍCI PROTI VEDOUCÍ ÚLOZE INTELIGENCE

V 13. čísle listu Narodnaja duma[80] je otištěna sáhodlouhá rezoluce o masových dělnických organizacích a o dělnickém sjezdu[221], kterou pro nadcházející sjezd navrhla skupina menševických publicistů a pracovníků z praxe. Na rozdíl od jiných menševických rezolucí (o Státní dumě a „taktické platformě"[222, 297]) nejsou zde jména publicistů uvedena. Zda je to náhodné opomenutí, nebo zda to znamená jiné rozeskupení menševiků v této otázce, nevíme. Připomeňme si, že tak horlivý menševik a stoupenec dělnického sjezdu, jako je El[118], prohlásil: „Jen část menševiků zaujímá k dělnickému sjezdu více nebo méně příznivý postoj" (sborník O celoruském dělnickém sjezdu. K řádnému sjezdu SDDSR, s. 82[159]).

Přejděme však k obsahu rezoluce. Dělí se na dvě části: A a B. V první, důvodové části je nakupen bezpočet všeobecných frází o prospěšnosti organizace a sjednocení dělnických mas. Bazarov prohlásil, že „kvůli zachování důstojnosti"[310] se z organizace stává vlastně *sebeorganizace*. Je sice pravda, že toto slůvko ve skutečnosti nic neznamená, neobsahuje žádnou určitou myšlenku, ale zato si je oblíbili stoupenci dělnického sjezdu. Není třeba vysvětlovat, že tato „sebeorganizace" je jen intelektuálský výmysl, který má zastřít ubohost skutečných organizačních idejí; dělníka by přece jakživ nenapadlo vymýšlet si nějakou „sebeorganizaci"...

V důvodové části rezoluce je kritizována sociální demokracie proto, „že ve srovnání s proletáři hraje v ní inteligence vedoucí a rozhodující úlohu". Zajímavá kritika.

Nebudeme se zatím zdržovat rozborem jejího skutečného společenského a historického významu, protože by nás to odvedlo příliš daleko od daného tématu. Jenom se zeptáme: Soudruzi „menševičtí publicisté a pracovníci z praxe", proč nezačnete u sebe? Proč se lékař neléčí sám? Vždyť z každé věty vaší rezoluce přímo čiší to, čemu říkáte „vedoucí a rozhodující úloha inteligence"! Proč by *vaše* „inteligence" *nemohla začít* tím, že by se stáhla a přenechala „proletářům", aby vypracovali rezoluci?? Kde je záruka, že se totéž nebude opakovat v „sebeorganizacích", které vy, „*publicisté* a pracovníci z praxe příslušející k menšině", plánujete??

Larin, El a mnozí další stoupenci dělnického sjezdu „peskují" sociální demokracii za to, že *prosazuje* rezoluce. A *ve jménu* takové kritiky „prosazují" *publicisté* do rezolucí další nezáživná a sáhodlouhá souvětí o „sebeorganizaci"... To je obrázek!

Rezoluce současně konstatuje, že ruská sociálně demokratická strana (tj. SDDSR? Nebo tu bylo *záměrně* zvoleno slovo širšího významu, aby sem mohli být zahrnuti i pan Prokopovič, paní Kuskovová, pan Posse aj.?) má „ideový a *politický* vliv" na pokrokové vrstvy proletariátu, a říká, že by bylo žádoucí „*spojit síly*" ruské sociální demokracie „s *politicky uvědomělými proletáři*" (A, bod 6).

Pokuste se, soudruzi, jen jednou jedinkrát *zamyslet* nad slovy, z nichž splétáte své fráze! Cožpak zde může být „politicky uvědomělý" proletariát, který by *nebyl sociálně demokratický?* Jestliže ne, pak jsou vaše fráze prázdná tautologie, naduté a rádobydůležité žvanění. Pak by se muselo mluvit o rozšíření SDDSR, aby do ní mohli být pojati ti opravdoví sociální demokraté, kteří dosud nejsou jejími členy.

Pokud ano, pak za uvědomělého proletáře prohlašujete i proletáře esera. Bylo by přece směšné upírat mu „*politickou* uvědomělost"! Z toho vyplývá, že pod rouškou halasných frází o „sebeorganizaci" a „samostatnosti" *třídní*

strany *ve skutečnosti* hlásáte *dezorganizaci* proletariátu tím, že sem chcete vtáhnout *neproletářské* ideology, že *směšujete* opravdovou samostatnost (sociální demokracie) s nesamostatností, se závislostí na buržoazní ideologii a buržoazní politice (eserů).

Šel do pokoje, splet si dveře[81]...

Docela jako někdejší intelektuálští ekonomisté z let 1895—1901, kteří pod vlajkou „sebeorganizace", „ryze dělnického" hnutí apod. vnucovali dělníkům svou omezenost, nejistotu, malomyslnost a své zmatkaření![82]

Z části A vyplývá: „Sjezd považuje za nejdůležitější naléhavý úkol ruské sociální demokracie pracovat ruku v ruce s vyspělými příslušníky dělnických mas (tedy ruku v ruce *též s dělníky esery*, a ne *proti* nim?) na jejich spojení v samostatné organizace, ať už by politicky měly či musely mít tyto organizace vzhledem k místním a časovým podmínkám zatím sebeskromnější charakter."

Co je tu řečeno určitého, konkrétního, co by překračovalo rámec intelektuálské *lamentace?* Oč tu vlastně jde? Bůhví.

Vezměme spotřební družstva. Ta nesporně *sdružují* dělníky. Jejich charakter je *politicky* dost *skromný*. Jsou to tedy *„samostatné"* organizace?? To záleží na tom, z jakého hlediska se na ně díváme. Pro sociální demokraty jsou skutečně samostatné jedině takové dělnické spolky, které jsou prodchnuty *sociálně demokratickým* duchem, a nejen prodchnuty tímto „duchem", ale i spjaty se sociální demokracií takticky a politicky, ať už členstvím v sociálně demokratické straně, nebo tím, že se ke straně *přimykají*.

Pro syndikalisty, „bezzaglavovce"[83], pro stoupence Posseho, esery a „nestranické *(buržoazní)* progresisty" jsou naopak *samostatné* jedině ty dělnické spolky, které *nejsou včleněny* do sociálně demokratické strany a které se k ní *nepřimykají*, které nejsou svou faktickou politikou ani svou taktikou spjaty právě a jedině se sociální demokracií.

Tento rozdíl mezi dvěma hledisky jsme si nevymysleli

my. Každý uzná, že skutečně existují právě taková dvě hlediska, která se navzájem *vylučují* a střetávají vždy a všude, při jakémkoli „sdružování" dělníků, ať už k němu dochází z jakýchkoli důvodů. Jsou to hlediska nesmiřitelná, protože pro sociální demokracii je „nestranickost" (v taktice a politice vůbec) pouze skrytá, a proto zvlášť škodlivá forma *podřizování* dělníků *buržoazní* ideologii, buržoazní politice.

Výsledek: ve svém závěru rezoluce k podstatě věci nic neřekla. V lepším případě její závěr vyznívá jako prázdná fráze. V horším případě je to fráze škodlivá, která dezorientuje proletariát, zamlžuje *základní sociálně demokratické* pravdy a dokořán otevírá dveře všelijakým deklasovaným příslušníkům buržoazie, kteří ve všech evropských zemích po dlouhou dobu značně škodili *sociálně demokratickému* dělnickému hnutí.

Jak by se měla rezoluce opravit?

Fráze musí být vypuštěny. Je třeba docela jednoduše říci: Sociální demokraté musí pomáhat při zakládání různých dělnických spolků, například spotřebních družstev, a ustavičně se starat o to, aby všechny dělnické spolky sloužily jako ohniska *právě sociálně demokratické* propagandy, agitace a organizace.

To by pak byla vskutku „politicky skromná", avšak *věcná* a *sociálně demokratická* rezoluce. Jenže vy, páni intelektuálští bojovníci proti „vedoucí a rozhodující úloze inteligence", vy neprosazujete proletářskou věc, nýbrž snůšku intelektuálských frází.

O druhé části rezoluce (B) příště*.[111]

Naše echo, č. 5
30. března 1907

Podle listu Naše echo

* Viz tento svazek, s. 194—206. *Red.*

ROZHOŘČENÁ ROZPAČITOST

(K OTÁZCE DĚLNICKÉHO SJEZDU)

Druhá část (B) rozebírané* rezoluce je věnována otázce dělnického sjezdu.[221]

Menševici toho o této otázce už tolik napsali a tolik namluvili, že by nebylo na škodu, kdyby vznikla rezoluce, která by skutečně vyvozovala nějaké závěry, odstraňovala nedorozumění a rozpory ve výkladu idejí, rezoluce, která by dala straně jasnou a jednoznačnou směrnici. Stačí uvést, že v nejnovějším seznamu ruské literatury o dělnickém sjezdu (výše uvedená brožura O celoruském dělnickém sjezdu) se uvádí celkem patnáct brožur a časopisů, které vykládají tuto otázku v menševickém duchu.

Podívejme se nyní na plody celé této „diskuse".

První bod důvodové části:

„Masové dělnické organizace, které vznikají a utvářejí se pouze na základě odborových, místních (?) a vůbec (?) skupinových (??) potřeb a požadavků, mají samy o sobě, jestliže na ně nepůsobí proletářské sociálně demokratické strany nebo organizace, bezprostřední tendenci omezovat myšlenkový a politický rozhled dělnických mas na úzký okruh odborových a vůbec dílčích zájmů a každodenních potřeb jednotlivých vrstev nebo skupin proletariátu."

Jaké *masové* organizace mohou vznikat na základě *skupinových* potřeb, ví bůh. Pod pojmem skupina se vždy rozumí něco malého, diametrálně odlišného od masy. Autoři rezoluce zde řadí jedno slovo k druhému, aniž přemýšlejí o jejich konkrétním, určitém obsahu.

* Viz rozbor první části[89] v 5. čísle listu Naše echo. Viz tento svazek, s. 190—193. *Red.*

Dále pak, co znamenají masové organizace na základě *místních* potřeb? Opět není jasné, jaký typ organizace se tím myslí. Jde-li o takové organizace, jako jsou spotřební družstva apod., pak jejich charakteristickým rysem vůbec není jejich *místní* charakter. Záliba menševiků ve všeobecných frázích a to, jak se vyhýbají *konkrétnímu* výkladu otázky, je ryze intelektuálský rys. Proletariátu je bytostně cizí a z jeho hlediska je i škodlivý.

Doslovný význam formulace „*masové* dělnické organizace na základě *místních* potřeb a požadavků" zahrnuje v sobě i *sověty dělnických zástupců*. V Rusku v revolučním období to je velmi známý typ masových dělnických organizací. Zcela oprávněně můžeme říci, že se jen vzácně objeví článek o dělnickém sjezdu a o masových dělnických organizacích, v němž by nebyla nějaká zmínka o tomto typu organizace. Rezoluce — jako na výsměch požadavkům přesného a konkrétního výkladu určitých myšlenek a hesel — se *ani slovem* nezmiňuje o sovětech dělnických zástupců, *ani slovem* se nezmiňuje o sovětech dělnických zmocněnců atd.

Byla nám vlastně předložena jakási polovičatá *kritika* jakýchsi *místních* masových organizací, přičemž se její autoři vůbec nezmínili o jejich *pozitivním* významu, o podmínkách jejich činnosti aj.

A dále, i kdybyste nevímjak opravovali jednotlivé části tohoto neuvěřitelně neohrabaného prvního bodu důvodové části, obecná, základní nesprávnost z něj nezmizí. „Jestliže na ně nepůsobí proletářské sociálně demokratické strany", pak nejen odborové, nejen místní, nejen skupinové, ale i masové *politické* organizace, které nemají místní charakter, „mají tendenci zužovat rozhled dělníků".

První bod důvodové části má podle záměru autorů vysvětlit přechod k „celoruskému dělnickému sjezdu": místní, odborové a jiné organizace prý zužují rozhled, *jenomže* bude přece celoruský dělnický sjezd atd. Tady však váženým „publicistům a pracovníkům z praxe" úplně selhává logika, neboť působení či nepůsobení sociální demokracie

je přece možné v *obou* případech! Místo protikladu je z toho zmatek...

Druhý bod důvodové části:

„Myšlenka svolat celoruský dělnický sjezd, který by položil základ k politickému sjednocení ruských dělníků, byla v dělnických kruzích přijata se sympatiemi, neboť vnese do organizační výstavby dělnických mas jednotící prvek a postaví před ně jako prvořadou věc společné zájmy dělnické třídy a její úkoly v současné ruské revoluci."

Za prvé, byla ona proslulá „myšlenka" přijata v dělnických kruzích opravdu se sympatiemi? V pátém bodu důvodové části téže rezoluce se říká: „Úsilí dělníků samých o jeho svolání (dělnického sjezdu) *se zatím neprojevilo* žádnými vážnými praktickými kroky k jeho přípravě."

Zde byla mimoděk řečena pravda. O dělnickém sjezdu už existuje spousta *intelektuálských* spisů, ale žádné vážné praktické kroky *dělníků samých*. Pokus svalit na dělníky intelektuálský výmysl se nepodaří.

A dále. Co je to vlastně dělnický sjezd? Jeho cílem je „položit základ k politickému sjednocení ruských dělníků".

Tak tedy ani SDDSR takový základ dosud nepoložila, nepoložila jej ani rostovská demonstrace v roce 1902[84], ani stávky v létě 1903[85], ani 9. leden 1905, ba ani říjnová stávka roku 1905! Až dosud jsme měli nějakou historii, teď ale najednou nemáme nic! „Základ" je položen, až když Axelroda a spol. napadlo svolat dělnický sjezd... To je nádhera.

Co znamená „*politické*" sjednocení dělníků? Jestli autoři nevynalezli novou terminologii zvlášť pro tuto rezoluci, znamená to sjednocení kolem *určitého politického programu a taktiky*. Jenže kolem jakého?? Cožpak naši intelektuálové nevědí, že v celém světě byla a jsou *politická sdružení* dělníků zformovaná pod praporem *buržoazní politiky?* Nebo se to svaté Rusi netýká? Je snad na svaté Rusi každé politické sdružení dělníků už samo o sobě sdružením sociálně demokratickým?

Chudáci autoři rezoluce se tak beznadějně zapletli proto, že *se neodvážili* přímo vyslovit myšlenku, která je skutečně skryta v požadavku dělnického sjezdu a kterou už dávno vyslovili jeho upřímnější nebo mladší a horlivější stoupenci. Myšlenku, že dělnický sjezd musí být *nestranickým* dělnickým sjezdem. Ostatně stálo by snad za to mluvit o *stranickém* dělnickém sjezdu??

Říci však přímo a otevřeně *pravdu:* „nestranické politické sdružení dělníků" — toho se naši menševici zalekli...

Závěr bodu: Myšlenka svolat sjezd „vnese do organizační výstavby dělnických mas jednotící prvek a postaví před ně jako prvořadou věc společné zájmy dělnické třídy a její úkoly...". Nejprve organizační výstavba a teprve potom *úkoly*, tj. program a taktika! Nemělo by to být právě naopak, soudruzi „publicisté a pracovníci z praxe"? Jen se nad tím zamyslete: Je možné *sjednotit* organizační výstavbu, nejsou-li zájmy a úkoly třídy chápány *jednotně?* Když se nad tím zamyslíte, uvidíte, že to možné není.

Různé strany ovšem chápou společné zájmy dělnické třídy a její úkoly v současné revoluci *různě*. Dokonce i v SDDSR samé chápou tyto úkoly jinak menševici, jinak stoupenci Trockého a jinak bolševici. Zamyslete se, soudruzi: Je možné, aby se tyto rozpory *neprojevily* na dělnickém sjezdu? Aby na něm *nevypluly* na povrch? Aby se ještě více nezkomplikovaly názorové rozdíly s anarchisty, esery, trudoviky aj. apod.? Může snad „myšlenka svolat dělnický sjezd" nebo jeho svolání tyto názorové rozdíly *odstranit??*

Z toho vyplývá, že slib autorů rezoluce — „myšlenka svolat sjezd vnese *jednotící* prvek atd." — je buď jenom nevinný sen mladého intelektuála, uchváceného poslední knihou, kterou si přečetl, nebo demagogie, tj. snaha navnadit masy slibem, který nelze splnit.

Nikoli, soudruzi. Sjednocuje jenom skutečný boj. Sjednocuje vývoj stran, jejich vytrvalý parlamentní i mimoparlamentní boj, sjednocuje všeobecná stávka apod. Pouhým pokusem svolat nestranický sjezd se skutečného sjed-

nocení nedosáhne a nedosáhne se ani jednoty v chápání „zájmů a úkolů".

Dá se samozřejmě říci, že v boji různých stran na dělnickém sjezdu získají sociální demokraté širší pole pro svou činnost a pro své vítězství. Pohlížíte-li na dělnický sjezd takto, pak to máte říci přímo a neslibovat hory doly v podobě svého „jednotícího prvku". Jestliže to neříkáte přímo, riskujete, že dezorientovaní a sliby zaslepení dělníci přijdou na sjezd, aby *sjednotili politiku*, ale ve skutečnosti tam uvidí obrovské a *nesmiřitelné rozpory* v politice, shledají, že okamžité sjednocení eserů, sociálních demokratů atd. *je nemožné*, a *odejdou rozčarováni*, odejdou a budou proklínat intelektuály, kteří je oklamali, budou proklínat „politiku" jako takovou a socialismus vůbec. Nevyhnutelným důsledkem tohoto rozčarování bude volání: Pryč s politikou! Pryč se socialismem! Vždyť to dělníky nesjednocuje, nýbrž rozděluje! Tak se jen posílí jakési primitivní formy ryzího tradeunionismu nebo naivního syndikalismu.

Sociální demokracie ovšem *nakonec* zvítězí nade vším, obstojí ve všech zkouškách, sjednotí všechny dělníky. Je to však důvod pro dobrodružnou politiku?

Třetí bod důvodové části:

„Propaganda a agitace za svolání sjezdu, která vnáší do roztříštěných organizačních pokusů sociálně aktivních" (ten ale přehání, jen aby „vzbudil respekt"!) „mas proletariátu takový jednotící konkrétní cíl, jakým je svolání všeobecného dělnického sjezdu (tedy už ne celoruského, nýbrž všeobecného! Znamená to všech stran, nebo nestranického? Jen tak dál, soudruzi!), mocně podnítí tyto vrstvy v jejich úsilí o sebeorganizaci (tj. *bez působení sociální demokracie*, protože pak by to přece nebyla sebeorganizace) a zvýší jejich aktivitu v tomto směru."

Tomu se říká posílat někoho od Pontia k Pilátovi. Bod druhý: dělnický sjezd vnese jednotící prvek. Bod třetí: sjednocení zaměřené na konkrétní cíl svolat dělnický sjezd bude podnětem k sebeorganizaci. K čemu sebeorganizace?

Pro dělnický sjezd. K čemu dělnický sjezd? Pro sebeorganizaci. K čemu rezoluce publicistů proti vedoucí úloze inteligence? Pro sebeuspokojení intelektuálů.

Bod čtvrtý:

„Protože se myšlenka dělnického sjezdu stává v dělnických kruzích stále populárnější, otevřely by strany (?? chyba tisku? že by sociálně demokratické strany?) svým pasívním a zejména nepřátelským postojem k pokusům o její realizaci široké pole působnosti bezzásadovým dobrodruhům, kteří by mohli dělníky svést na nesprávnou cestu, a vehnaly je do náruče různých demagogů."

To je mimořádně rozhořčený bod. Jeho obsah svědčí o rozhořčené rozpačitosti. Sami vlastně nevědí, koho zatracovat, a tak se strefují do vlastních řad.

Beru poslední (V.) sešit sborníku Ozvěny[53][86]. J. Čarskij[319] tu píše proti J. Larinovi: J. Larin „najednou objevuje organizační všelék"... „nečekaný recept"... „zmatek"... „J. Larin si neuvědomuje, že navrhuje ‚uvědomělým' aktem upevnit živelné tendence revoluce, které jsou třídnímu sjednocení dělnických mas vysloveně nepřátelské. A to všechno se děje v zájmu dělnického sjezdu"... „V každém případě je to nanejvýš příznivá půda pro ‚pozemkovou demagogii' všeho druhu... To jsou závěry zmateného myšlení soudruha Larina."

To by snad stačilo, ne? *Menševici* obviňují Larina jak z demagogie, tak i z dobrodružnosti, protože recept, všelék i ostatní poklony jasně svědčí o dobrodružnosti.

Výsledkem je, že mířili na vránu a trefili krávu. Zřejmě nepoznal svůj svého. Všimněte si ještě, že je-li Larin, jak tvrdí autoři rezoluce, dobrodruhem a demagogem, pak El a spol. *zacházejí ještě dál než Larin.* El otevřeně píše (Celoruský dělnický sjezd, Moskva 1907[119]), že v otázce dělnického sjezdu existují *dva směry*, že *oni*, moskevští menševici, nesouhlasí ani s „Pitěrci"* (s. 10), ani s Larinem. „Pitěrci"

* *Pitěrci* — Petrohraďané, od slova Pitěr, lidový název Petrohradu. *Čes. red.*

prý chtějí pouze sjezd dělnické avantgardy, což je jen „obdoba stranického sjezdu" (s. 10—11). Larin „je v Pitěru pokládán za kacíře a ústupkáře" (s. 10). Larin chce „celoruskou dělnickou stranu". Moskvané zase chtějí *celoruský dělnický svaz.*

Jestliže Larina ve sborníku Ozvěny tak „odrovnali"[319], kam potom zařadit Ela, Achmeta C., Archangelského, Solomina a spol.? Vypadá to tak, že jak Larin, tak i Moskvané byli zařazeni pod rozhořčený čtvrtý bod!

Když už se tak rozhořčujete, milí soudruzi, a pranýřujete ve své rezoluci *„nesprávnou cestu"*, pak jste povinni přinejmenším ukázat *správnou cestu.* Jinak je vaše rozhořčená rozpačitost leda k smíchu. Odmítáte jak „celoruský dělnický svaz", tak i „celoruskou dělnickou stranu", ale *ani slůvkem se nezmiňujete*, k jakému praktickému účelu chcete dělnický sjezd *vy sami!*

Demagogové a dobrodruzi jsou schopni propagovat dělnický sjezd, aby ho pak zneužili k nekalým cílům. *Proto* se musíme postavit k dělnickému sjezdu kladně my, sociální demokraté, a nestanovovat mu *žádné cíle*... Menševická rezoluce je úplnou snůškou nejrůznějších nesrovnalostí, jen co je pravda.

Bod pátý:

„Na druhé straně jsou v kruzích sociální demokracie dosud velmi málo vyjasněny úkoly dělnického sjezdu, možnosti a způsoby jeho přípravy (vyjasnily se však přece jen natolik, že jak Larin, tak i Moskvané úkoly sjezdu, možnosti a způsoby jeho přípravy *jasně stanovili!* Není tedy důvod strkat hlavu do písku, soudruzi ‚Pitěrci'. Kvůli tomu kachňata, vysezená Axelrodem, z vody na souš nevylezou!), takže úsilí dělníků samých o jeho svolání se zatím neprojevilo žádnými vážnými praktickými kroky k jeho přípravě, přičemž sjezd se pouze tehdy stane skutečným, a ne jen zdánlivým výrazem kolektivní vůle uvědomělých vrstev proletariátu a přispěje k jeho třídnímu sjednocení, bude-li jeho svolání připraveno z jejich vlastní organizo-

vané iniciativy za energické plánovité součinnosti strany."

Tomu se říká veselý začátek, smutný konec. Sotva Larin[78] a mladí Moskvané projevili „iniciativu", už je Pitěrci okřikují: Počkat! Ještě ti nepřísluší tlumočit kolektivní vůli! Ještě jsi všechno nevysvětlil! Svolání *(nestranického)* sjezdu dosud není energickou součinností *strany* připraveno!

Chudáci soudruzi El, Achmet C. a spol.! Pustili se do toho s takovou vervou, s tak strhujícím mladistvým elánem, vydali celé dva sborníky článků o dělnickém sjezdu, rozebrali otázku ze všech stran, vysvětlili jak její „všeobecný politický", tak i organizační význam, vztah k dumě, ke straně i k „maloburžoazní živelnosti" — a najednou nastal za Axelrodovy pomoci takový zvrat!

Obáváme se, že byl-li Larin až dosud jediný (jen si vzpomeňte: „kacíř a ústupkář"), kdo se „bouřil" proti *zkostnatělému menševismu**[90], bude teď z této vzpoury úplné *povstání*... Axelrod sliboval iniciativu a opravdu dělnický sjezd proti panství inteligence — a „pitěrští" publicisté si teď umiňují a *vysvětlují*, že tuto iniciativu je třeba chápat... jedině tak, jak ji dovoluje táž „intelektuálská" strana, která je tak zatracována!

Není tedy divu, že závěry z takového odůvodnění jsou přímo kuriózní:

„Sjezd SDDSR uvážil všechny tyto důvody a navrhuje soudruhům dělníkům i příslušníkům inteligence (opravdu? Jak laskavé od bojovníků proti „vedoucí úloze" inteligence!), aby začali (ale ne jako Larin, ani jako Achmet!) všestranně projednávat otázky týkající se programu a úkolů dělnického sjezdu, propagandistické, agitační a organizační práce spojené s jeho přípravou i otázky možností a způsobů jeho svolání.

* Viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 185—186. *Red.*

Sjezd strany současně považuje za povinnost stranických institucí poskytovat všemožnou pomoc propagandistickým, agitačním a organizačním pokusům o přípravu dělnického sjezdu; za zásadně nepřípustnou považuje nepřátelskou agitaci proti těmto pokusům, neboť je to agitace, která se snaží zachovat a upevnit v ruské sociální demokracii zastaralý stranický režim, který už neodpovídá ani současnému stupni vývoje a potřebám proletářských sil, seskupujících se v sociální demokracii i kolem ní, ani požadavkům revoluce."

Jak jinak nazvat něco takového než rozhořčená rozpačitost? Není taková rezoluce k smíchu?

Sjezd strany zakazuje hájit *zastaralý stranický režim*, ačkoli ho právě tento sjezd stvrzuje!

Sjezd strany *nenavrhuje žádné* reformy zastaralého režimu, ba dokonce pověstný „dělnický sjezd" (za účelem jakéhosi nepochopitelného „politického sjednocení") *oddaluje* a současně *ukládá za povinnost podporovat*... tyto *„pokusy"!*

To je klasický příklad impotentního intelektuálského kverulantství: Nejsem spokojen s nynějším zastaralým stranickým režimem, nechci, aby byl udržován a upevňován! — Výborně. Nechcete-li jej zachovat, pak navrhněte nějaké změny, my je rádi projednáme. Buďte tak laskavi a řekněte nám, jaký dělnický sjezd byste vlastně chtěli? — To ještě není jasné... žádné úsilí se neprojevilo... svolání sjezdu není připraveno. Je nutné *pustit se do diskuse* o něm. — Výborně. Opravdu, sepisovat rezoluce o tom, že je nutné *„pustit se do diskuse"*, je, drazí soudruzi, opravdu zbytečné, neboť i bez toho diskutujeme dost dlouho. Dělnická strana přece není nějaký klub pro intelektuálské „diskuse", nýbrž je to bojová proletářská organizace. Dejte už pokoj s diskusemi, je přece třeba žít a jednat. V kterépak *stranické organizaci* je dovoleno žít a jednat? V té staré? — Jen se opovažte hájit zastaralou bývalou organizaci, opovažte se ji udržovat a upevňovat! — Výborně atd.

A tak to jde stále dokola. Intelektuál je náladový a vzte-

ká se na svou vlastní nerozhodnost, na svou vlastní rozpačitost.

Takové je poslední slovo „zkostnatělého menševismu".

Jak tak menševičtí publicisté chodili kolem dokola, šťastně obešli palčivou otázku, která se stala aktuální v životě i v literatuře: zachovat samostatnou sociálně demokratickou dělnickou stranu, nebo ji *nahradit* nestranickou politickou organizací proletariátu (varianta: podřídit ji této organizaci)?

Naše bolševická rezoluce[92] formuluje tuto otázku a dává na ni *přímou* a jednomyslnou odpověď. Nějaké uhýbání tu nemá smysl — a je lhostejné, zda je to uhýbání z rozpaků, nebo z blahosklonného „smířlivectví". Uhýbání je zbytečné, neboť je tu návrh *nahradit* stranu a už se pracuje na tom, aby se *taková náhrada* provedla. Intelektuálské kvočny menševismu vyseděly kachňata. Kachňata se pustila na vodu. Kvočny se tedy *musí* rozhodnout: po vodě, nebo po souši? Jejich odpověď (a tuto odpověď lze dosti přesně reprodukovat takto: ani po vodě, ani po souši, ale *po blátě*) není žádná odpověď, nýbrž pouhé oddalování, protahování.

Axelrod nemohl udržet Larina. Larin zase Ela, Achmeta C. a spol. Tato společnost pak zase nemůže udržet anarchosyndikalisty.

Tak co, pánové, po vodě, nebo po souši?

My chceme jít po souši. A předpovídáme vám, že čím horlivěji, čím rázněji polezete do bláta, tím rychleji se zase vrátíte na souš.

„V zájmu rozšíření a upevnění vlivu sociální demokracie na široké masy proletariátu" navrhujeme nikoli to, aby sociální demokracie byla nahrazena „dělnickou stranou" nestranického typu, nikoli „celoruský dělnický svaz", který by stál nad stranou, nikoli dělnický sjezd s neznámými cíli, nýbrž něco zcela prostého, skromného, co nemá nic spo-

lečného s nějakým fantazírováním: je nutné „jednak věnovat větší úsilí organizování odborových organizací a sociálně demokratické propagandě a agitaci v nich, jednak získávat stále širší a širší vrstvy dělnické třídy pro účast v nejrůznějších stranických organizacích“ (poslední bod bolševické rezoluce).[92, 107]

Blazeovaným intelektuálům se to zdá být příliš „zastaralé“, *příliš nudné.* Ale jen ať si fantazírují: my půjdeme za dělníky i na „dělnický sjezd“ (jestli k němu dojde), tam *prakticky* dokážeme správnost našich předpovědí a... a vrátíme se s rozčarovanými dělníky (lépe řečeno: s dělníky, kteří budou rozčarováni některými intelektuálskými vůdci) k „zastaralé“ práci v nejrůznějších odborových a stranických organizacích.

Čím si máme vysvětlit hnutí za „dělnický sjezd“ v naší straně? Zde můžeme stručně uvést jen tři příčiny, které jsou podle našeho názoru hlavní: 1. intelektuálsky maloměšťácká únava z revoluce; 2. svéráznost ruského sociálně demokratického oportunismu, který ve svém historickém vývoji projevoval tendenci podřídit „ryze dělnické“ hnutí vlivu buržoazie; 3. nezažité tradice říjnové revoluce v Rusku.

Ad 1. U *některých* stoupenců dělnického sjezdu se zjevně projevuje únava z revoluce a přání stůj co stůj legalizovat stranu, vymýtit všechno, co se týká republiky, diktatury proletariátu aj. Legální dělnický sjezd je k tomu vhodným prostředkem. Z toho (a zčásti i z druhé příčiny) pramení sympatie lidových socialistů, „bezzaglavovců“-bernsteinovců (z listu Tovarišč apod.) a kadetů k takovému sjezdu.

Ad 2. Podívejte se na první historickou formu ruského sociálně demokratického oportunismu. Z počátků masového dělnického hnutí (v druhé polovině 90. let minulého století) se zrodil tento oportunismus v podobě *„ekonomismu“ a struvismu*[87]. Spojitost mezi nimi *tehdy* nejednou

vysvětloval jak Plechanov, tak i Axelrod *a všichni starojiskrovci*[88]. Pověstné Credo*[77] (1899—1900) Prokopoviče a Kuskovové vyjádřilo spojitost mezi nimi nadmíru jasně: inteligence a liberálové ať se věnují politickému boji a dělníci boji hospodářskému. Politická dělnická strana je výmysl revolučního intelektuála.

V tomto klasickém Credu je jasně vyjádřen historický, třídní smysl intelektuálského nadšení pro „ryze dělnické" hnutí: podřízení dělnické třídy (ve jménu „ryze dělnických" úkolů) *buržoazní* politice a ideologii. „Nadšení" intelektuálů bylo projevem kapitalistické tendence podřízení nevyspělých dělníků liberálům.

Dnes, na vyšším stupni vývoje, vidíme *totéž*. Bloky s kadety a vůbec politika podpory kadetů, stejně jako nestranický dělnický sjezd jsou jen dvě strany téže mince, stejně navzájem spjaté jako liberalismus a ryze dělnické hnutí v Credu. *Ve skutečnosti* vyjadřuje nestranický dělnický sjezd tutéž kapitalistickou tendenci k *oslabení* třídní samostatnosti proletariátu a k jeho *podřízení* buržoazii. Tato tendence je jasně patrná v plánech, podle nichž by měla být sociální demokracie nahrazena *nestranickou* dělnickou organizací nebo jí být *podřízena*.

Proto tedy lidoví socialisté, „bezzaglavovci", eseři aj. mají takové sympatie k myšlence „dělnického sjezdu".

Ad 3. Ruská buržoazní revoluce vytvořila svérázné masové organizace proletariátu, které se nepodobají běžným evropským organizacím (odborové organizace a sociálně demokratické strany). Jsou to sověty dělnických zástupců.

Jestliže z takových institucí schematicky vytváříme ucelený systém (jako to udělal Trockij[304]), nebo když všeobecně sympatizujeme s revolučním rozmachem proletariátu a necháme se unést „módní" frází o „revolučním syndikalismu" (jako někteří moskevští stoupenci dělnického sjezdu), snadno dospějeme k myšlence dělnického sjezdu nikoli oportunistickou, nýbrž revoluční cestou.

* — Vyznání víry, program, výklad světového názoru. *Red.*

Jenomže to je nekritické stanovisko k velké a slavné revoluční tradici.

Ve skutečnosti byly sověty dělnických zástupců a podobné instituce orgány povstání. Jejich síla a úspěch plně závisely na síle a úspěchu povstání. Jenom tehdy, když bylo povstání na vzestupu, nebyl jejich vznik komedií, nýbrž hrdinským činem proletariátu. Za nového rozmachu boje, při přechodu boje do *této fáze* jsou ovšem takové instituce nutné a žádoucí. Ale jejich historický vývoj se nesmí redukovat na pouhé schematické vyústění místních sovětů dělnických zástupců v celoruský dělnický sjezd, nýbrž musí přeměnit zárodečné orgány revoluční moci (právě takovými orgány totiž byly sověty dělnických zástupců) v ústřední orgány vítězné revoluční moci, v revoluční prozatímní vládu. Sověty dělnických zástupců a jejich sjednocení jsou pro vítězné povstání nutné. Vítězné povstání si pak nutně vytvoří *jiné* orgány.

Ruská sociální demokracie se ovšem nemusí zříkat účasti na dělnickém sjezdu, protože vývoj revoluce se ubírá velmi klikatou cestou a může přinést nejrůznější a nejsvéráznější situace. Jedna věc však je pozorně studovat různé podmínky revoluce v jejích vzestupných i sestupných fázích a snažit se jich využít a něco docela jiného je zabývat se zmateným nebo takovým fantazírováním, které je sociální demokracii cizí.

Napsáno v dubnu 1907
Otištěno v dubnu 1907 ve sborníku
Voprosy taktiki II,
vydavatelství Novaja duma, Petrohrad
Podepsán N. Lenin

Podle textu sborníku

TAKTICKÁ PLATFORMA MENŠEVIKŮ

Taktická platforma pro nadcházející sjezd,[297] vypracovaná Martovem, Danem, Starověrem, Martynovem a dalšími za účasti skupiny menševických pracovníků z praxe, byla vydána jako leták.

Jaký vztah má tato platforma k rezoluci o Státní dumě, kterou vypracovali titíž vůdcové menševismu a která vyšla v 47. čísle listu Russkaja žizň, není známo. Ve zmíněném letáku není ani slůvko o tom, zda se počítá s tím, že názory na taktiku, o nichž se tu pojednává, budou podrobněji zpracovány ve formě návrhů rezolucí, které otázky to konkrétně budou atd. Tato nejasnost nás mrzí, neboť Taktická platforma sama o sobě je neobyčejně mlhavá a nejasně formulovaná. Na ukázku uvedeme v plném znění tři závěrečné teze platformy, které pojednávají o „naléhavých úkolech sociální demokracie v nejbližším období". Začneme třetí tezí:

„3. Rozvoj politické a organizační iniciativy dělnických mas při obhajobě vlastních zájmů jako třídy námezdních dělníků. Pomoc stranických skupin v organizační výstavbě, která probíhá v širokých vrstvách proletariátu na základě uspokojování jeho nejnaléhavějších pracovních, politických a kulturních požadavků, v boji za udržení a rozšíření ústupků, které vydobyl na starém zřízení."

Je možné představit si něco ještě nejasnějšího, mlhavějšího a bezobsažnějšího? Je to taktická platforma pro sjezd v roce 1907, nebo výňatek z populárního článku o úkolech dělnické třídy vůbec?

Na pořad jednání sjezdu byla jak známo zařazena i otázka odborových organizací, i otázka dělnického sjezdu a rov-

něž sovětů zmocněnců. To všechno jsou konkrétní problémy nynějšího období, současného stupně rozvoje dělnického hnutí. A nás tu častují všeobecnými tezemi a frázemi o „iniciativě", jako by úmyslně chtěli *skrýt své myšlenky* o otázkách, které přinesl život a vytyčila strana! To není žádná platforma, soudruzi, nýbrž *plané řečnění*. O takových otázkách, jako je například dělnický sjezd, existuje už celá stranická literatura, počínaje články v oficiálním listu strany Social-demokrat[89] a konče řadou brožur. Platforma se vypracovává proto, aby dala na otázky zásadní odpověď, a ne proto, abychom se otázce vyhnuli.

„2. Rozhodný ideový boj proti nejrůznějším pokusům o omezení třídní samostatnosti proletariátu, proti vnášení reakčních maloměšťáckých iluzí do jeho vědomí a proti nejrůznějším tendencím nahradit organizovaný třídní boj anarchistickým terorem a spikleneckou dobrodružností."

To je řečeno žlučovitě. Je vidět, že se autoři snažili někomu „hnout žlučí". Na to mají samozřejmě právo, neboť ani my nemilujeme stížnosti na ostrost polemiky. Polemizujte si ostře, jak chcete, ale řekněte jasně, oč vám vlastně jde. Jenže váš druhý bod neříká vůbec nic určitého. Můžeme se jen dohadovat, že „míří" na bolševiky, ale *nemůže se* do nich *strefit*, protože je formulován mlhavě. Každý bolševik bude samozřejmě ochoten oběma rukama podepsat odsouzení *anarchistického* teroru, „spiklenecké dobrodružnosti", „reakčních maloměšťáckých iluzí" a „pokusů o omezení třídní samostatnosti".

Dáme soudruhům menševikům dobrou radu. Chcete-li, soudruzi, ostřeji polemizovat s bolševiky a citelněji je „přiskřípnout", pak pište, prosím, takové rezoluce, které by pro nás byly *nepřijatelné*. Je třeba *odstraňovat* všechny ty závorky, a ne jenom zamlžovat otázky již dávno zformulované! Vezměte si příklad z nás: náš návrh rezoluce o nestranických politických organizacích[92] *přímo* říká, že jsme odpůrci *těch a těch* Axelrodových myšlenek, *toho a toho* směru, který se objevil v jistých publicistických pracích členů

strany. Ať už se nám v tomto návrhu rezoluce vytýká cokoli, určitě nám nikdo nevytkne, že se vyjadřujeme nejasně nebo že se vyhýbáme *podstatě* sporu.

„1. Probudit politickou iniciativu proletářských mas organizováním jejich plánovitého zasahování do politického života ve všech jeho projevech.

Sociální demokracie vyzývá proletariát, aby podporoval všechny pokrokové třídy v jejich společném boji proti reakci, ale zároveň odmítá jakékoli trvalé spojení s kteroukoli částí neproletářských tříd, a tam, kde se jednotlivé frakce oněch tříd navzájem rozcházejí, podporuje v každém jednotlivém případě takové akce, které jsou v souladu se zájmy společenského vývoje. Svou revoluční kritiku zaměřuje sociální demokracie stejně tak proti kontrarevolučním pokusům liberální buržoazie jako proti utopickým a reakčním předsudkům agrárního maloburžoazního socialismu."

Tento bod jsme úmyslně uvedli jako poslední, neboť jedině on má relativně věcný obsah v tom smyslu, že *se dotýká* hlavních zásad taktiky, která je u menševiků a bolševiků odlišná. Zase však se jenom „dotýká", zase je tu spousta vaty a málo konkrétního materiálu! První dvě věty jsou truismy*, o nichž se hodilo mluvit v tisku v letech 1894 až 1895, ale je přímo trapné mluvit o nich v roce 1907. Přitom i tyto truismy jsou formulovány naprosto nedbale: tak například sociální demokracie odmítá jakékoli „spojení" s jinými třídami, nejenom spojení „trvalé".

Pouze třetí teze se týká základů taktiky. Jenom zde se rouška poodhrnuje aspoň natolik, aby byly vidět obrysy konkrétních jevů naší doby.

Proti sociální demokracii jsou zde postaveny: 1. kontrarevoluční *pokusy* liberální buržoazie; 2. utopické a reakční *předsudky* agrárního maloburžoazního socialismu. Směrnice navrhovaná straně požaduje oboje kritizovat *stejně*.

Rozeberme si obě části tohoto protikladu a význam takové směrnice.

Není zcela jasné, co soudruzi rozumějí „kontrarevoluč-

* — všeobecně známé pravdy. *Čes. red.*

ními pokusy *liberální* buržoazie". O liberální buržoazii vůbec, bez jakéhokoli dalšího vymezení, bylo na místě mluvit v roce 1897, ale vůbec ne v roce 1907. Soudruzi menševici se nějak podivně opožďují! Máme dnes v Rusku politické *strany*, které ukázaly svou tvář v I. a částečně už i v II. dumě! Jakápak je to „taktická platforma", když si až dosud *nevšimla*, že v Rusku existují tyto přesně vyhraněné strany?

Stěží se dá připustit, že by za liberální buržoazii byli považováni okťabristé. Soudruzi mají zřejmě na mysli strany *kadetského* typu (Stranu demokratických reforem a snad i pokojné obnovy jako jevy téhož typu). O tom svědčí i slovo „pokusy", protože u okťabristů nepozorujeme jenom pokusy v kontrarevolučním duchu, neboť celá jejich politika je už kontrarevoluční.

Mluví se tedy o *kontrarevolučních „pokusech"* kadetů, tj. o tom, že kadeti *už začínají* provádět *praktickou* politiku v *kontrarevolučním* duchu.

To je neoddiskutovatelná pravda. Kdyby byla otevřeně a jednoznačně přiznána, určitě by to sblížilo dnes nepřátelské směry v ruské sociální demokracii. Zrovna tak je naprosto nesporná nutnost podrobit takové pokusy „revoluční kritice".

Ale pojďme dále. Reakční *pokusy* liberálů jsou stavěny proti reakčním *„předsudkům* agrárního maloburžoazního socialismu".

Tady jsme na rozpacích. Jak je možné srovnávat a stavět vedle sebe *třídy* (liberální buržoazie) a *učení* (socialismus)? *Praktickou politiku* (pokusy) a *názory* (předsudky)?? To je vrchol nelogičnosti. Abychom v *taktické platformě* došli k nějakým závěrům, musíme stavět do protikladu: 1. jednu třídu proti druhé, například liberální buržoazii proti demokratickému (nebo reakčnímu?) rolnictvu; 2. jednu politiku proti druhé, například kontrarevoluční proti revoluční; 3. jedno učení, názory a předsudky proti jiným učením, názorům a předsudkům. Je to tak samozřejmé, tak ele-

mentární, že se nás bezděky zmocňuje pochybnost: Je tato nelogičnost menševiků skutečně náhodná? Neobráží snad nedostatek jasné logiky nejasnost politického myšlení?

Není sporu o tom, že v „socialismu" eserů, trudoviků a lidových socialistů je spousta utopických a reakčních předsudků. To je ovšem třeba říci při hodnocení uvedených stran, a bolševici to také ve svých návrzích rezolucí pro IV.[102] a V. [98, 107] sjezd řekli. Menševici, kteří tuto nespornou myšlenku opakují v tak nelogické souvislosti, se zřejmě chopili první vhodné příležitosti, aby ospravedlnili svou *politiku* podporující kadety. V textu platformy, kterou tu rozebíráme, se skutečně už nemohli vyhnout zdůvodnění této politiky a pokusům ospravedlnit ji. Menševici se nyní *dotkli* vztahu liberální buržoazie k rolnictvu v ruské buržoazní revoluci. To je jistě velký pokrok. Po zkušenostech z I. a (částečně) i z II. dumy již nestačí spokojit se s pouhým odvoláváním se na smutně proslulou fikci „černosotňovského nebezpečí", aby byly obhájeny volební dohody s kadety, hlasování pro kadetského předsedu a podpora kadetských hesel. *Musí být* položena obecná otázka, jak to již učinili bolševici v brožuře Dvě taktiky [87] (červenec 1905)*, totiž otázka, jaký je vztah liberální buržoazie a rolnictva k ruské revoluci. Co vlastně menševici o tom říkají dnes?

„V Rusku si městská buržoazní demokracie nepodřídila celé národní hospodářství, a proto není schopna samostatné revoluční iniciativy, jak tomu bylo v buržoazních revolucích předcházejících století; zároveň se však rolnictvo, které tvoří převážnou většinu výrobců, teprve začíná vymaňovat z hospodářských a společenských podmínek předkapitalistické výroby, a proto se ještě méně hodí pro úlohu samostatného vůdce revoluce."

To je *jediný* pokus, jak zdůvodnit menševickou politiku vůči liberálům a rolnictvu *ekonomickou analýzou!* „Rolnictvo se hodí *ještě méně* než městská buržoazní demokracie..."

* Viz Sebrané spisy 11, Praha 1982, s. 25—154. *Red.*

a slova „ještě méně" jsou celým *ospravedlněním* politiky podporující kadety.

Proč „ještě méně"? Proto, že rolnictvo „se teprve začíná vymaňovat z hospodářských a společenských podmínek předkapitalistické výroby". Toto zdůvodnění je zjevně neuspokojivé. Jestliže se rolnictvo „teprve začíná vymaňovat", pak mu v tom brání *„pozůstatky nevolnictví, které jako těžké jařmo doléhají přímo na rolníky"*. To se říká hned v první větě agrárního programu naší strany. Z toho, že těžké břemeno pozůstatků feudalismu doléhá přímo na rolníky, vyplývá, že se revoluční hnutí proti dosavadnímu zřízení musí mezi rolníky nevyhnutelně *prohlubovat*, rozšiřovat a zostřovat více než mezi liberální buržoazií. O tom, že by se k úloze *vůdce* revoluce hodila liberální buržoazie nebo rolnictvo, nemůže být ani řeč*; *přímo nesprávně* však menševici hodnotí skutečnost, že liberálové a rolníci mají jisté předpoklady pro „samostatnou revoluční iniciativu" nebo přesněji pro samostatnou účast na *dalším rozvíjení* revoluce.

Stanovisko menševiků k politické úloze rolnictva je v rozporu právě s těmi základními tezemi našeho agrárního programu[1], se kterými souhlasí *celá* strana — jak bolševici, tak i menševici.

Za prvé, jak jsme již uvedli, „těžké jařmo pozůstatků nevolnictví doléhá přímo na rolníky". V současné bur-

* Celkem vzato vřele vítáme skutečnost, že menševici ve své platformě *nadhodili* otázku úlohy proletariátu jako *vůdce* revoluce. Bylo by velmi žádoucí projednat tuto otázku na sjezdu a schválit příslušnou rezoluci. Ale proč se rolnictvo nehodí k úloze vůdce, odůvodnili menševici nedostatečně. Nejde o to, že se rolnictvo „teprve začíná vymaňovat" z feudálních vztahů, nýbrž o to, že základní podmínky *malovýroby* (v zemědělství i v průmyslu) nutí malovýrobce, aby *kolísal* mezi „pořádkem" a „vlastnictvím" na jedné straně a bojem proti starému pořádku na straně druhé. Stejně tak opomíjejí menševici i u liberální buržoazie hlavní příčinu její nespolehlivosti: strach z proletariátu, nutnost opírat se o mocenské nástroje starého zřízení na obranu „před útoky proletariátu", jak se říká v bolševické rezoluci.

žoazně demokratické revoluci v Rusku *musí tedy být* rolnictvo revolučnější než liberální buržoazie, protože síla, pevnost, životaschopnost a intenzita revolučního hnutí závisí na tom, jak těžce doléhá na masy jařmo starých přežitků.

Za druhé, v našem agrárním programu žádáme „konfiskaci půdy v soukromém vlastnictví". Nic takového, nic, co by se třebas jen vzdáleně blížilo tak radikálnímu *ekonomickému* opatření, nežádáme pro liberální buržoazii. Proč? Protože tu nejsou objektivní podmínky, které by mezi liberální buržoazií vyvolaly boj za *konfiskaci* nějakých podstatnějších částí vlastnictví, z hlediska starého zřízení „zákonného". Jenomže všichni *uznáváme*, že u rolnictva tyto objektivní podmínky jsou, neboť marxisté nepožadují konfiskaci z nějakých sympatií k ultrarevolučním opatřením, nýbrž proto, že si uvědomují beznadějnou situaci rolnických mas. A právě z tohoto předpokladu našeho agrárního programu nutně vyplývají nesrovnatelně hlubší zdroje buržoazně demokratické revolučnosti rolnictva.

Za třetí, v našem agrárním programu se mluví o „podpoře revolučních akcí rolnictva včetně konfiskace statkářské půdy". Zde se přímo uznává nutnost zaujmout jednoznačné stanovisko k bezprostřednímu revolučnímu boji rolnictva, k „akcím" masového chrakteru, které by zachvacovaly rozsáhlá území a obrovskou část obyvatelstva naší země. Nic, co by se podobalo takovýmto *revolučním akcím*, nenajdeme u *městské* buržoazie, a to nejen u „liberální", tj. střední, a zčásti i u velkoburžoazie, ale ani u demokratické maloburžoazie. Sociálně demokratická dělnická strana nikdy neslibovala a ani nemohla slibovat, že bude „podporovat" jakékoli plány městské buržoazie na „konfiskaci". Už z toho je patrné, jak *nesprávné* jsou obvyklé úvahy menševiků o „pokrokové městské" a „zaostalé vesnické" buržoazii, úvahy *promítající se* v platformě, kterou tu rozebíráme. Tyto úvahy vycházejí z nepochopení základních myšlenek celého našeho programu, pokud jde

o boj proti pozůstatkům feudalismu, o boj, který je ekonomickým obsahem buržoazní revoluce v Rusku.

Za čtvrté, politické dějiny Ruska za uplynulý rok, zvláště I. duma a volby do II. dumy, jasně ukázaly, že rolnictvo při veškeré své nevyspělosti, roztříštěnosti atd. *okamžitě* dokázalo položit základy k vytvoření *politických* stran („Trudovická" skupina atd.), které jsou nepochybně *demokratičtější* než liberálně buržoazní strany (včetně kadetů). Stačí porovnat návrh agrárního zákona kadetů s „návrhem sto čtyř"[90][218], postoj kadetů a trudoviků ke svobodě shromažďování a ke složení místních pozemkových výborů nebo kadetský tisk, který chlácholí lid a hasí revoluční hnutí záplavou konstitučních frází, s tiskem trudoviků (Izvěstija kresťjanskich děputatov[91]), který *revolucionizuje* v demokratickém smyslu *další vrstvy* městské a vesnické maloburžoazie.

Zkrátka, ať k otázce přistupujeme z kterékoli strany, musíme uznat, že srovnávají-li menševici liberály a trudoviky, hodnotí je *zásadně chybně.*

Kořen této chyby tkví v nepochopení buržoazního převratu, který probíhá v ruském zemědělství. Tento převrat se může uskutečnit ve dvou formách: buď se statkářské vlastnictví půdy udrží tím, že se do jisté míry zbaví feudálních rysů a zotročování zemědělských dělníků, nebo bude konfiskací a předáním půdy rolnictvu odstraněno (formou nacionalizace, rozdělení půdy, „municipalizace" atd. atd.).*

Buržoazní převrat v ruském zemědělství je naprosto nevyhnutelný. A tento převrat zůstane buržoazním (navzdory učení narodniků) i v druhém případě. Převrat

* Upozorňuji čtenáře zejména na to, že se zde úmyslně nezmiňuji o sporných otázkách sociálně demokratického agrárního programu (rozdělení půdy, nacionalizace, municipalizace), nýbrž pojednávám jen o tom, co bylo nejen oficiálně schváleno na sjezdu strany, ale co ani po věcné stránce nevyvolává v sociální demokracii spory nebo frakční dělení.

však může proběhnout buď v první, nebo v druhé formě, podle toho, zda demokratická revoluce zvítězí, nebo zůstane nedokončená; zda její průběh a výsledek bude určovat rolnická masa, nebo liberální statkář a továrník.

Stolypin i liberálové (kadetská strana) provádějí buržoazní převrat tak, aby zůstalo zachováno statkářské vlastnictví půdy. Stolypin používá nejhrubších asiatských forem, které jsou s to rozpoutat na vesnici boj a posílit revoluci. Liberálové se toho bojí, nechtějí riskovat všechno a jsou ochotni činit ústupky, ale jenom takové, které by přece jen *zachovaly* statkářské vlastnictví půdy: stačí, připomeneme-li výkup a — to hlavně — složení místních pozemkových výborů, ve kterých jsou *rovným dílem* zastoupeni statkáři a rolníci a kterým předsedají *agenti vlády!* Takové složení místních pozemkových výborů znamená zachování *převahy* statkářů. Výkup pak znamená posílení rolnické buržoazie a zotročení rolnického proletariátu. A právě tuto základní, *ekonomickou* solidaritu stolypinovské a kadetské agrární reformy menševici nechápou.

Stolypin a kadeti se rozcházejí jen pokud jde o *rozsah* ústupků a o způsob (hrubší nebo jemnější) provádění reformy. Avšak jak Stolypin, tak i kadeti jsou pro *reformu*, tj. pro zachování *převahy* statkářů na základě toho, že učiní *rolníkům* jisté *ústupky*.

Proletariát a rolnictvo jsou pro *revoluci*, pro *odstranění* nejen převahy statkářů, ale i *veškerého* statkářského vlastnictví půdy.

Můžeme s revolucí skoncovat tak, že statkáři učiní nepatrné ústupky, říká Stolypin.

Můžeme skoncovat s revolucí jedině tak, že statkáři učiní větší ústupky, říkají liberálové (včetně kadetů).

Chceme dovést revoluci do konce odstraněním statkářského vlastnictví půdy, říkají rolníci a dělníci.

Popírat takový vzájemný poměr agrárních programů znamená popírat náš vlastní agrární program, ve kterém se mluví o „konfiskaci půdy v soukromém vlastnictví“,

o „podpoře revolučních akcí rolnictva včetně konfiskace statkářské půdy".

Uznat takový vzájemný poměr znamená uznat taktiku sociální demokracie: proletariát musí za sebou vést demokratické rolnictvo proti samoděržaví i proti liberálům.

Proto není náhoda, že menševici kolísají v celé své taktice a jsou nutně odsouzeni ke kolísání, dokud budou uznávat tento agrární program. Někteří z nich by rádi v programu nahradili slovo „konfiskace" slovem „zcizení", čímž *zcela důsledně* vyjadřují další krok k oportunismu, neboť pociťují *nutnost* sladit svou kadetskou politiku s kadetskou formulací agrárního programu.

Ale k tomu ještě nedošlo. To se neodvažují otevřeně, přímo a předem navrhnout ani vlivní menševičtí vůdcové. Z toho pak nutně vyplývá jejich kolísání v politice.

Jsou tedy nuceni provádět politiku podporující kadety, ale přitom se nemohou odhodlat proklamovat ji otevřeně! Podpora požadavku „dumského vládního kabinetu", bloky uzavírané s kadety proti fiktivnímu černosotňovskému nebezpečí, hlasování pro kadetského předsedu dumy — to všechno jsou jen dílčí projevy politiky podporující kadety, politiky podřizování proletariátu hegemonii liberálů.

Menševici se však neodvažují hájit tuto politiku otevřeně. A tento jejich pokrytecký postoj je nutí „vymýšlet si" proti své vůli a vědomí fiktivní důvody, jako třeba „černosotňovské nebezpečí" ve volbách, nebo dokazovat, že „dumský vládní kabinet" není polovičatá pseudoreforma k zastření pokusů černosotňovské kamarily dohodnout se s kadety, nebo tvrdit, že neodevzdáním svých 60—70 hlasů pro Golovina (který dostal 356 hlasů proti 102) „riskovali" porážku kadetů atd. atd.

Tato neupřímnost je nutí *přikrašlovat* kadety. Nechtějí *přímo* charakterizovat kadetskou stranu podle jejího třídního složení a její třídní *opory*. Vyhýbají se tomu, aby sjezd podal hodnocení ruských buržoazních stran. Místo „li-

berální buržoazie" říkají „městská buržoazní demokracie".

Tuto *vysloveně nesprávnou* charakteristiku kadetů* hájí na první pohled velmi přijatelným argumentem: volební statistika dokazuje, že právě ve velkých městech je nejvíce kadetských volitelů. Tento argument však neobstojí: za prvé, ve volbách do II. dumy získali kadeti ve 22 velkých městech, kde *podle údajů Reči*[268] existoval levicový blok, celkem 74 000, kdežto levice 41 000 hlasů. To znamená, že i když levice měla pro legální agitaci neobyčejně malé možnosti (neměla vůbec denní tisk ani veřejné volební středisko atd.), získali trudovici a sociální demokraté najednou více než třetinu kadetských hlasů! To znamená, že kadeti reprezentují *horní vrstvy* městské buržoazie, tj. právě buržoazii liberální, a vůbec ne městskou „*demokracii*" jako celek. Za druhé, ve všech zemích se liberální buržoazii dlouho dařilo vést za sebou značné masy nižších vrstev maloburžoazie ve městě i na vesnici, aniž se tím stala stranou *demokratickou*, stranou *mas*. Boj socialistů s liberály o *demokratickou* hegemonii nad masou městské maloburžoazní chudiny je dlouhý a těžký boj. Prohlašovat z ničeho nic kadety za „městskou demokracii" znamená *zříkat se* tohoto boje, zříkat se věci *proletariátu* a přenechat ji liberálům. Za třetí, popírat, že liberální *statkáři* stále ještě tvoří jednu z *třídních opor* kadetské strany, znamená znásilňovat takovou všeobecně známá politická a hospodářská fakta, jako je složení kadetské frakce v dumě, zejména těsné spojení buržoazní inteligence, advokátů atd. se statkáři, a její závislost na statkářích. Kadetská agrární politika *je* politikou liberálního statkáře. Čím méně liberálů je mezi statkáři,

* V platformě, kterou zde rozebíráme, *není řečeno* přímo, že kadeti jsou stranou městské buržoazní demokracie, avšak celý text a všechny závěry vyznívají právě v tomto smyslu. Stejné jsou i „vysvětlivky" menševického tisku. To, co zůstalo v platformě nevyřčeno, znovu a znovu podtrhuje, jak nanejvýš nutné je předložit na sjezdu otázku třídního obsahu různých buržoazních stran i našeho postoje k nim. Bez toho nemůže být taktika nikdy důsledná.

tím rychleji se z kadetské agrární politiky stává zbožné přání bezmocného buržoazního intelektuála, aby zavládl „sociální mír". Kadeti se nestanou „demokratickými" tím, že budou i nadále snít o smíření a přátelské dohodě okťabristy-statkáře s trudovikem-rolníkem*.

Zásadní chyba ve vymezení vzájemného vztahu mezi liberální buržoazií a rolnictvem se jako červená nit táhne celou „taktickou platformou" menševiků. Zde je ještě jedna jejich formulace této chybné myšlenky:

„Proletariát, zcela ponechaný sám sobě a nedostatečně podporovaný (!!) městskou demokracií, inklinoval (po říjnovém až prosincovém období) k minimalizaci pokrokové úlohy, která v nynější revoluci vůbec připadá městské demokracii, a proto k ní zaujal jednostranně nepřátelský postoj... V důsledku tohoto nesprávného pojetí historické úlohy městské buržoazie začíná proletariát všechny své revoluční naděje jednostranně vkládat do hnutí rolnictva, vstupujícího na jeviště dějin."

Tyto perličky si zasluhují, aby vešly do historie jako typický příklad toho, jak se část ruské sociální demokracie v roce 1907 „zapomněla".

To přece není nic více a nic méně než úplné pokání sociálních demokratů před liberály! Jen si představte, že v období II. dumy, kdy se zjevně vyhrotily politické kraj-

* Jak známo, pravicoví kadeti včetně pana Struveho navrhovali, aby za místopředsedy II. dumy byli zvoleni okťabrista Kapustin a trudovik Berezin. Jsem ochoten nazvat tento plán „geniálním" projevem liberální... „duchaplnosti". *Objektivně* jde totiž právě o to, že *historickým posláním* kadeta je smíření okťabristy-statkáře s trudovikem-rolníkem. Levicoví kadeti to ze strachu před levicí nechtěli otevřeně přiznat. Ale i tak je to neoddiskutovatelný fakt. Objektivní podmínky kladou kadetům historický úkol zastavit revoluci tím, že smíří okťabristy-statkáře s trudovikem-rolníkem. A naopak, ruská revoluce může zůstat nedokončená, zastavit se na poloviční cestě, jedině v tom případě, kdyby se ukázalo, že je možné současně „uspokojit" základní hospodářské zájmy jak okťabristů-statkářů, tak i trudoviků-rolníků.

nosti mezi černosotňovským a levým křídlem dumy, kdy nastala revoluční krize, jejíž dozrávání se nikdo neodvažuje popřít, kdy nastal zřejmý obrat oslabeného liberálního „středu" (kadetů) doprava, kdy ve volbách byli liberálové vytlačeni demokratickým rolnictvem, najdou se sociální demokraté, kteří se *veřejně kají* před *liberály* za „jednostranně nepřátelský postoj" vůči nim, za *minimalizaci* jejich pokrokové úlohy! Co to má vlastně znamenat? Je to taktická platforma, kterou před sjezdem promyslili a uvážili nejvýznačnější vůdcové sociálně demokratické dělnické strany, nebo nářek maloburžoazních intelektuálů, kteří se v proletářském prostředí, jež jim naprosto nevyhovuje, necítí dobře?

„Proletariát zaujal k městské demokracii jednostranně nepřátelský postoj..." Čím se to projevilo? Probíráme v duchu politické události minulého roku. Bojkotem? Jenže za prvé to bylo před sjednocovacím sjezdem, kdežto autoři platformy pojednávají o událostech, k nimž došlo po něm. A za druhé, co s tím má co dělat „městská demokracie"? Ne, zřejmě tu nejde o bojkot. Musí tedy jít o podporu požadavku dumského vládního kabinetu a o bloky s kadety. Zde totiž *proletariát* opravdu projevil nepřátelský postoj ke *kadetům*, ale vůbec ne k městské demokracii.

A kdo tehdy ve straně vyjadřoval tento nepřátelský postoj *proletariátu?* Bolševici...

Autoři platformy bezděčně vyslovili velkou pravdu, že totiž bolševici svým bojem proti podpoře požadavku dumského vládního kabinetu a proti blokům s kadety vyjadřovali politiku *proletariátu.* To je správné. Avšak po zmírnění nepřátelství vůči liberálům touží jenom maloburžoazní část dělnické strany.

...Proletariát, „nedostatečně podporovaný městskou demokracií"...

Za prvé se tu zvlášť jasně ukazuje, jak je chybné směšovat liberály (kadety) s městskou demokracií. „Levicový blok" ve volbách existoval podle údajů Reči ve 22 městech,

a to i v menševických organizacích. V těchto městech měl proletariát nepochybně značnou podporu *městské demokracie* — proti kadetům (41 000 hlasů pro levicový blok, 74 000 pro kadety). Z toho plyne závěr, který nijak nemluví ve prospěch menševiků: proletariát může a musí získávat na svou stranu městskou (i vesnickou) maloburžoazní demokracii proti liberální buržoazii.

Za druhé, když menševici říkají, že liberálové *nedostatečně podporovali* proletariát, uvědomují si vůbec, jakou *cenu* má podpora proletariátu liberály? Vždyť přece svou platformu píší v roce 1907, a vůbec ne někde mimo prostor a čas, ať se sebevíc snaží dát jí co nejméně konkrétní, co nejéteričtější ráz. V letech 1902—1904, dokonce až do října 1905 jak pan Struve, tak i liberálové vůbec nejednou prohlašovali, že podporují proletariát, a skutečně ho také v náporu na samoděržaví podporovali.

A po říjnu 1905? Menševici přece musí vědět, že se liberálové *již v prosinci a po prosinci* od proletariátu odvrátili a přestali mu poskytovat jakoukoli podporu v jeho revolučním boji.

Ptáme se, kdo ke komu zaujal jednostranně nepřátelský postoj?

Proletariát k liberálům?

Nebo liberálové k proletariátu a k revoluci?

Nebo menševici k taktice proletářského třídního boje?

Menševici, kteří zašli tak daleko, že mluví o „jednostranně nepřátelském postoji", tu stavějí proti sobě dva názory na ruskou revoluci po roce 1905 nanejvýš pregnantně. Liberální názor — názor ruských stoupenců oněch německých Treitschků, kteří rok 1848 prohlásili za „bláznivý rok" — tkví v tom, že proletariát zaujal jednostranně nepřátelský postoj k liberalismu, ke konstituční legalitě, k monarchické ústavě, k výkupu atd.

Názor *proletariátu*, podobající se názoru všech evropských

socialistů na evropské buržoazní revoluce, tkví v tom, že liberální buržoazie zaujala jednostranně nepřátelský postoj k revoluci, ke svobodě, k demokracii atd.

Menševici se snaží odvrátit dělnickou stranu od tohoto druhého názoru a přivést ji k prvnímu.

Dělnická strana pak na každý takový pokus menševiků odpoví snahou odvrátit menševiky od dělnické strany a přivést je k liberálům.

Vůbec nechceme říci, že by se menševici všeobecně snažili učinit z dělnické strany přívěsek liberálů. Právě v tom spočívá rozdíl mezi oportunisty v dělnické straně a liberály mimo stranu: ti první dál upřímně slouží své straně, avšak zaujímají přitom takový nesprávný, vratký taktický postoj, který *vede* k politickému podřizování proletariátu liberalismu.

Tento nesprávný postoj má tu „nešťastnou" vlastnost, že menševici ve snaze napadnout bolševiky napadají proletariát a jeho vztah k revoluci. Tak to dopadá vždy, když jsou útoky menševiků opravdu zásadní, tj. když se dotýkají příčin dvou různých taktik. Útoky jiného druhu nejsou zásadní; stačí se o nich jen stručně zmínit, abychom mohli čtenáři položit otázku: Máme tu před sebou platformu, nebo liberální polemický článek?

V „platformě" například čteme, že „proletářské masy" (sic!) „inklinují k víře v politický zázrak, k němuž dojde neočekávaným (!!) povstáním, jež vypukne nezávisle (!!) na rozvoji vnitřního hnutí proletariátu samého a jednorázovým aktem (!!) nastolí místo samoděržaví politickou moc pracujících tříd".

Až doposud *takové* věci a v *takové* formě připisoval „proletářským masám" jedině liberální tisk. Je nám nepochopitelné, co přimělo menševiky, aby zde vůbec mluvili o povstání. Jenže podobné řeči o povstání v taktické platformě, v níž není o povstání kromě citované věty ani slovo,

musí nutně vyvolat otázku: Nemělo by se místo „menševická platforma“ od nynějška říkat „liberální platforma?“

Otištěno v dubnu 1907
ve sborníku Voprosy taktiki I,
vydavatelství Novaja duma, Petrohrad
Podepsán N. Lenin

Podle textu sborníku

AGRÁRNÍ OTÁZKA A SÍLY REVOLUCE

Orgán trudoviků a členů Rolnického svazu list Trudovoj narod[92] odhaluje vzájemný poměr sil v dumě v agrární otázce, která je pro rolnictvo „životní otázkou", takto[26]:

„V zájmu pracujícího lidu mohou v dumě v otázce půdy jednotně postupovat trudovici (100), lidoví socialisté (14) a eseři (34), tedy 148 lidí. Řekněme, že se k nim v mnohých bodech této otázky připojí i sociální demokraté (64), takže to bude *celkem 212 lidí.*

A proti nim všem budou v otázce půdy kadeti (91), Polské kolo (46), nestraníci (52), okťabristé a umírnění (32) — *celkem 221 lidí.*

Těch proti je víc. A to jsme ještě nepočítali muslimy (30), ani kozáky (17); v nejlepším případě se jich polovina možná přidá k levici, druhá polovina k pravici: stejně tedy bude více hlasů proti trudovickému zákonu o půdě než pro něj."

Do tohoto součtu ještě nejsou zahrnuti monarchisté (22), ale když je připočteme, potvrdí se tím ještě více závěr trudoviků.

Tento závěr je zajímavý ze dvou důvodů: za prvé vrhá světlo na základní problém vzájemného poměru společenských sil v nynější ruské revoluci; za druhé pomáhá objasnit význam dumy a boje, který v ní probíhá, pro osvobozenecké hnutí.

Všichni sociální demokraté jsou přesvědčeni, že naše revoluce je z hlediska probíhajícího sociálního a ekonomického převratu svým obsahem revolucí *buržoazní.* To znamená, že k převratu dochází na základě kapitalistických výrobních vztahů a že jeho výsledkem nutně bude další rozvoj právě těchto výrobních vztahů. Zkrátka a dobře, i za největší *svobody* a za nejúplnějšího vítězství rolníků v boji o *půdu zůstává* celé hospodářství společnosti podří-

zeno moci trhu, moci peněz. Boj o půdu, boj za svobodu je bojem za existenční podmínky buržoazní společnosti, neboť panství *kapitálu* zůstává zachováno i v té nejdemokratičtější republice, i když „veškerá půda přejde do rukou lidu", ať již jakýmkoli způsobem.

Tomu, kdo nezná Marxovo učení, se může tento závěr zdát podivný. Není však těžké přesvědčit se, že je správný: stačí, připomeneme-li si Velkou francouzskou revoluci a její výsledky, historii americké „svobodné půdy" atd.

Sociální demokraté tím, že nazývají současnou revoluci revolucí buržoazní, nechtějí ani v nejmenším zlehčovat její úkoly a snižovat její význam. Právě naopak. Boj dělnické třídy proti třídě kapitalistů se nemůže dostatečně široce rozvinout a skončit vítězstvím, dokud nebudou svrženi ještě starší odvěcí nepřátelé proletariátu.

Proto je dnes hlavním úkolem proletariátu vydobýt si co nejúplnější svobodu a co nejdůsledněji odstranit statkářské (feudální) vlastnictví půdy. Jenom takto, tím, že demokratickou cestou úplně rozbije starou, polofeudální společnost, může proletariát nabýt sil jako samostatná třída, může plně oddělit své zvláštní, tj. socialistické úkoly od demokratických úkolů, které jsou společné „všemu bezprávnému lidu", a zajistit si nejpříznivější podmínky pro co nejsvobodnější, nejširší a nejintenzívnější boj za socialismus. Nebude-li buržoazně demokratické osvobozenecké hnutí dovršeno a dovedeno do konce, bude proletarität nucen vynaložit mnohem více sil na splnění všeobecně demokratických, tj. buržoazně demokratických úkolů než na plnění úkolů proletářské třídy, tj. socialistických úkolů.

Může však socialistický proletariát samostatně a jako vedoucí síla dovršit buržoazní revoluci? Neznamená už sám pojem buržoazní revoluce, že ji může uskutečnit pouze buržoazie?

Tímto názorem se často nechávají zmást menševici. Je to však názor, který je karikaturou marxismu. Buržoazní — svým sociálně ekonomickým obsahem — osvoboze-

necké hnutí není buržoazní, pokud jde o jeho hybné síly. A jeho hybnou silou nemusí být buržoazie, nýbrž proletariát a rolnictvo. Proč je to možné? Protože proletariát a rolnictvo trpí pozůstatky feudálních vztahů ještě více než buržoazie, ještě více potřebují svobodu a odstranění statkářského útlaku. Naproti tomu při úplném vítězství hrozí buržoazii nebezpečí, že proletariát využije úplné svobody proti ní, a to tím spíše, čím bude tato svoboda úplnější a čím důsledněji bude zlikvidována statkářská moc.

Z toho také pramení snaha buržoazie zastavit revoluci vpůli cesty, polovičatou svobodou, dohodou se starou mocí a statkáři. Tato snaha vyplývá z třídních zájmů buržoazie. Projevila se již v německé buržoazní revoluci roku 1848 tak výrazně, že komunista Marx tehdy zaměřil ostří proletářské politiky na boj proti liberální buržoazii „ochotné k dohodě" (Marxův výraz)[93].

U nás v Rusku je buržoazie ještě zbabělejší, přičemž proletariát je mnohem uvědomělejší a lépe organizovaný, než byl německý proletariát v roce 1848. U nás může buržoazně demokratické hnutí plně zvítězit jedině tehdy, zlomí-li odpor liberální buržoazie „ochotné k dohodě", jedině v tom případě, půjde-li masa demokratického rolnictva v boji za úplnou svobodu a za veškerou půdu za proletariátem.

Druhá duma potvrzuje toto hodnocení ještě výrazněji. Teď už i rolníci pochopili, že liberální buržoazii, kadety, je třeba počítat k pravici, kdežto rolníky a dělníky k levici. Ovšem „trudovici", lidoví socialisté a eseři stále kolísají mezi buržoazií a proletariátem a tím se vesměs projevují jako *skutečný* politický *přívěsek* liberálů. (Hlasování pro Golovina, „taktika mlčení", souhlas s postoupením rozpočtu komisi aj. atd.[94]) Toto kolísání není náhodné. Vyplývá z třídní povahy maloburžoazie.

Proč musíme počítat kadety k pravici v tak palčivé otázce, jako je otázka půdy? Proto, že kadetská agrární politika je v podstatě politika *statkářská*. Kadetské „nucené

zcizení" ve skutečnosti znamená, že *statkáři nutí rolníky k ožebračujícímu* výkupu, neboť výši výkupních plateb i výši daní ve skutečnosti *stanoví statkáři:* v místních pozemkových výborech budou mít převahu statkáři spolu s úředníky (v I. dumě byli kadeti proti tomu, aby volby do těchto výborů byly provedeny na základě všeobecného volebního práva), v ústředním celoruském zákonodárném orgánu budou vládnout statkáři prostřednictvím Státní rady atd. Kadetský „liberalismus" je liberalismem buržoazního advokáta, který *smiřuje* rolníka se statkářem, ovšem *ve prospěch statkáře**.

Přejděme k druhé otázce. Kadeti a pravice mají v dumě většinu. *„Jak by se to dalo změnit?"* ptá se Trudovoj narod. Odpověď je jednoduchá: Abychom to mohli „změnit", musíme dělat něco víc, než jen naplano debatovat v dumě.

To by bylo nutné dokonce i v tom případě, kdyby měla v dumě většinu levice, protože duma nemá žádnou moc a Státní rada *„vylepší" jakýkoli* návrh dumy v zájmu statkářů. Je to nutné i dnes — ne snad v subjektivně stranickém smyslu, nýbrž ve smyslu objektivně historickém: *nestane-li se tak*, bude otázka půdy vyřešena *výlučně* ve prospěch statkářů.

Naše echo, č. 7
1. dubna 1907

Podle listu Naše echo

* K výroku listu Reč[62], že o statkářském charakteru kadetů je možné mluvit pouze na veřejných shromážděních, ještě dodejme: podle známé knihy Členové II. státní dumy (Petrohrad 1907)[324] jsme napočítali 79 vyslovených kadetů, *z toho 20 statkářů.* Jmenujme zde *Tučkova, Boguslavského, Biglova,* Bakunina, *Rodičeva, Bogdanova,* Salazkina, *Tatarinova, Stachoviče, Ikonnikova, Saveljeva, Dolgorukova, Čelnokova, Golovina,* oba *Perelešiny, Volockého,* Iordanského a Černosvitova. Podtrženi jsou maršálkové šlechty, obvodní náčelníci a předsedové zemstevních správ.

ANEMICKÁ DUMA
ANEB
ANEMICKÁ MALOBURŽOAZIE

Počet denních listů levějších než kadeti pomalu vzrůstá. Je lépe slyšet hlas levicové části dumy, která stojí mezi kadety a sociálními demokraty.

Objevila se novinka v podobě denního tisku „lidových socialistů". Jejich list Obščestvennoje dělo[95] (z neděle 1. dubna)[262] ihned nasadil nanejvýš charakteristický, mnohoznačný, lamentující, lítostivý a kajícný tón[191, 282].

Nad čím „lidoví socialisté" lamentují? Nad tím, že duma je anemická (tj. chudokrevná a neduživá).

Čeho je jim líto? Toho, že se příliš dlouho drží heslo Zachovejte dumu!

Z čeho se kají? Z toho, že napomáhali taktice kadetů.

Není to ovšem ani zdaleka úplné, opravdové, upřímné pokání — takové pokání, které je podle známého rčení poloviční nápravou. Pokání „lidových socialistů" je tak neupřímné, že hned v prvním kajícném čísle svého listu nám odpovídají záštiplným výpadem, že prý my, sociální demokraté bolševici, „řešíme spory tím, že svého protivníka nazýváme nevzdělancem, chudákem" atd., že prý „*faktícky nepřesně*" svému protivníku přisuzujeme, „že se dal na cestu kompromisů".

Jistě bychom čtenáře nezatěžovali otázkou, zda je pokání narodniků upřímné, kdyby nešlo o to, že je to problém velmi úzce a bezprostředně spjatý s dalšími otázkami, které mají rozhodující význam pro hodnocení celé dumy — ba co víc: pro hodnocení celé ruské revoluce.

Narodnici tvoří v duměi tři frakce, které jsou solidární

v celé řadě zásadních otázek, provádějí více či méně svornou společnou politiku a tak či onak odrážejí zájmy a názory velké masy ruského lidu.

V této kategorii poslanců je nejvíce rolníků, a sotva se dá popřít, že široká masa rolnictva nejpřesněji formulovala své potřeby (i své předsudky) právě prostřednictvím této a žádné jiné kategorie poslanců dumy. Politika narodniků v dumě je tedy spjata s politikou rolnické masy, bez jejíž účasti nemůže být o vítězství osvobozeneckého hnutí ani řeči.

Lidoví socialisté říkají zjevnou a do nebe volající nepravdu, když tvrdí, že sociální demokraté řeší své spory nadávkami nebo že trudovikům (tj. narodnikům) pomlouvačně připisují kompromisnictví. To není pravda, pánové, neboť sociální demokraté *již na samém začátku* činnosti II. dumy, naprosto nezávisle na narodnicích a boji proti nim, *vyslovili* právě ono hodnocení nechvalně známého hesla Zachovejte dumu!, k němuž vy teď tak pracně dospíváte.

„Zachovejte dumu!"[246] — napsal *21. února* náš kolega N. R. — „jsou slova, jimiž se ustavičně ohánějí buržoazní voliči a jež opakuje buržoazní tisk nejen kadetský, ale i ‚levicový', jako například Tovarišč... Černosotňovsko-okťabristický tisk a vláda už dávno odhalily tajemství zachování dumy. Dumu bude snadné zachovat, jestliže bude ‚schopna práce' a ‚poslušna zákonů', tj. bude-li se ponížene plazit před vládou a nebude-li si troufat na víc než na nesmělé prosby a ponížené žádosti. Dumu bude snadné zachovat, jestliže duma zradí věc osvobození všeho lidu a vydá ji napospas černosotňovské klice. Jedině tehdy bude možné zachovat dumu, zůstane-li moc ve stejných rukou jako dosud. To musí být každému jasné, na to se nesmí zapomínat. Je však únosné zachovat dumu za cenu zrady? Na to odpovídá sociální demokracie otevřeně a jednoznačně: Nikdy! Proletariát a rolnictvo zrádcovskou dumu nepotřebují. Ne nadarmo prohlásili i moskevští rolníci v mandátu svému poslanci: ‚Ať vás třeba rozpustí, ale vůli lidu nezraďte!' Jestli hlavní starostí dumy bude nedráždit vládu, ztratí důvěru lidu a nesplní úkol, který jí byl uložen: podle možnosti napomáhat organizování lidových mas k vítězství nad reakcí, k vítězství osvobozeneckého hnutí... Jenom silní vzbuzují strach. A jenom silným je vzdávána úcta. Hysterické nářky Zachovejte dumu! nejsou důstojné svobodného lidu a jeho volených zástupců."

To bylo napsáno *druhý den po* zahájení II. dumy. A myslím, že to bylo napsáno jasně!

Narodnici, kteří jak ve své literatuře, tak i v celkové politice a v dumě zastupují zájmy různých vrstev maloburžoazie, drobných podnikatelů (ve městě, ale zejména na vesnici, tj. rolníků), si teď začali uvědomovat, že sociální demokraté měli pravdu. Události *potvrdily* naši politiku.

Kdo však nechce „přijít příliš pozdě", kdo se nechce stát politikem, který „je moudrý po činu", tomu nestačí z událostí se jen učit. Musí *pochopit* běh událostí, pochopit *základní* vztahy mezi třídami, které *určují* politiku různých stran i celé dumy.

Heslo Zachovejte dumu! je kadetské heslo, které vyjadřuje kadetskou politiku. V čem je její podstata? V tom, že byla uzavřena dohoda s reakcí proti požadavkům lidu. V čem se tato dohoda projevuje? V podřizování se takovým institucím a takovému rámci činnosti, které určila reakce. V tom, že se z požadavku svobody a z požadavků lidu stávají bezvýznamné, ubohé, lživé „reformy", které *se dají vtěsnat* do tohoto rámce. Proč sociální demokraté nazývají tuto politiku liberálů zrádcovskou politikou? Protože příčinou porážky všech neúspěšných buržoazních revolucí byla vždy jedině dohoda liberálů s reakcí, tj. *faktický* přechod liberálů od svobody lidu k reakci. V revoluci je liberální reformismus zradou na svobodě lidu. A tento reformismus nevznikl náhodou, nýbrž byl vyvolán třídními zájmy buržoazie a části statkářů, kteří *se bojí* lidu a zejména dělnické třídy.

Heslo Zachovejte dumu! má proto takový význam, že jasně vyjadřuje *celkovou* linii této zrádcovské politiky. Jejími jednotlivými projevy jsou taktika *mlčení* jako odpověď na deklaraci, oklešťování úkolů komise pro zásobování potravinami a pomoc nezaměstnaným, oklešťování projevů v dumě, roztříštění dumy na komise, postoupení rozpočtu komisi aj.

Narodnici, zástupci maloburžoazie, *podporovali* a i na-

dále *podporují* tuto politiku kadetů. Narodnici hlasovali pro Golovina, místo aby se hlasování zdrželi. Narodnici se podíleli na politováníhodné „taktice mlčení" stejně jako lidoví socialisté a *také eseři*. Teprve pod opětovným vlivem sociálních demokratů *začali* narodnici *kadety opouštět*. Avšak doposud kolísají v celé své politice jak trudovici, tak i lidoví socialisté a eseři, protože *nechápou, že je nutné* bojovat s kadety a odhalovat je z tribuny dumy.

Toto kolísání je výsledkem *anemičnosti maloburžoazie*.

„Anemičnost" maloburžoazie, která je zčásti unavena z revoluce, zčásti kolísá a je už svou (sociální) povahou vratká, je hlavní příčinou „anemičnosti dumy". Můžeme narodnikům poradit: Nenaříkej na zrcadlo...

Zbavte svou politiku anemičnosti, odtrhněte se od kadetů, následujte bez váhání proletariát, *zachování dumy* přenechte liberálům a sami otevřeně, směle a pevně *chraňte* zájmy a tradice osvobozeneckého hnutí — pak bude vaše pokání vskutku „poloviční nápravou"!

Napsáno 2. (15.) dubna 1907
Otištěno 3. dubna 1907
v listu Naše echo, č. 8

Podle listu Naše echo

TRIUMFUJÍCÍ UBOHOST ANEB ESEŘI INKLINUJÍCÍ KE KADETŮM

Včera jsme konstatovali, že to vypadá, jako by se narodnici měsíc po zahájení dumy nějak vzpamatovali a začali... neříkám chápat, ale jaksi vyciťovat celou hanebnost smutně proslulého kadetského hesla „zachovejte dumu". V článku[81] na toto téma jsme poukázali na to, že kadetské heslo nebylo zvoleno náhodně, nýbrž že vyjadřuje politiku určovanou hlubokými třídními zájmy buržoazie a statkářů*.

Dnes (3. dubna) věnuje hlavní orgán kadetů list Reč této otázce úvodník[264]. „Ostré protesty levicových listů v posledních dnech," píše kadetský úvodníkář, „proti taktice ‚zachovejte dumu' jsou značně znepokojivým symptomem."

Tak, tak. Jsme rádi, že si pokání narodniků ve věci „zachování dumy" povšimli i kadeti. Naše včerejší konstatování tedy není omylem. V řadách maloburžoazie se vskutku projevuje *tendence* přecházet od liberálních statkářů k dělnické třídě. Mnoho štěstí!

Kadetská Reč opěvuje taktiku „zachování dumy" takovými výrazy, že by zasluhovaly zvěčnit jako perly ubohosti. Jen si poslechněte: „Žije-li duma, pak je to vskutku vědomý plod *vašich* (opozičních) snah. Je to první hmatatelný výsledek zásahu vaší vůle do událostí. Tento *nedostatek* faktů je sám o sobě neobyčejně důležitý fakt, je to splnění plánu, který jste zosnovali a uskutečnili."

Škoda, že se Ščedrin nedožil „velké" ruské revoluce.

* Viz tento svazek, s. 227—230. *Red.*

Připsal by nepochybně ke Golovlevskému panstvu[251] novou kapitolu a zobrazil Jidáška*, jak uklidňuje zmrskaného, zdeptaného, vyhladovělého a zotročeného mužika slovy: Ty čekáš, že se něco zlepší? Jsi zklamán, že se na řádu, založeném na hladu, na střílení do lidí, na důtkách a karabáči nic nezměnilo? Stěžuješ si na „nedostatek faktů"? Nevděčníku! Vždyť právě tento nedostatek faktů je neobyčejně důležitým faktem! Vždyť to, že Lidvallové hospodaří stejně jako dřív, že se mužici bez námitek nechávají mrskat a neoddávají se škodlivým snům o „poezii boje", je vědomým výsledkem zásahu tvé vlastní vůle.

Je těžké nenávidět černosotňovce: jakýkoli cit tu už odumřel, tak jako prý odumírá za války po dlouhé řadě bitev, po neustálém střílení do lidí a ustavičném pobývání mezi vybuchujícími granáty a svištícími kulkami. Válka je válka — a proti černosotňovcům se vede nezastřená, všeobecná, *pravidelná* válka.

Jenže kadetský Jidášek Golovlev je s to vzbudit nejžhavější pocity nenávisti a pohrdání. Vždyť na tohoto „liberálního" statkáře a buržoazního advokáta dají — dají na něj dokonce i rolníci. Vždyť on vskutku hází lidu písek do očí, vskutku otupuje mozky!

Proti Kruševanům *není možné* bojovat slovy, perem. Proti nim se musí bojovat jinak. Bojovat proti kontrarevoluci slovem, perem, znamená především a na prvním místě odhalovat ty odporné pokrytce, kteří ve jménu „svobody lidu", ve jménu „demokracie" vychvalují politickou stagnaci, mlčení lidu, otupělost občana, z něhož se zatím stal šosák, i „nedostatek faktů". Je třeba bojovat proti těmto liberálním statkářům a buržoazním advokátům, kteří jsou navýsost spokojeni, že lid mlčí a oni si mohou beztrestně, bez obav hrát na „státníky" a vylévat uklidňující balzám na ty, kdo se „netaktně" rozhořčují nad panstvím kontrarevoluce.

* Jidášek — hlavní postava románu M. J. Saltykova-Ščedrina Golovlevské panstvo. *Čes. red.*

Což je možné klidně poslouchat a ponechat bez pádné odpovědi takovéto řeči:

„Den, kdy se debaty v Tauridském paláci budou zdát stejně nezbytnou součástí dne jako v poledne oběd a večer divadlo, kdy denní pořad nebude zajímat všechny vespolek, nýbrž jen ty či ony speciálně (!!), kdy se debaty o celkové politice stanou výjimkou a kdy se cvičení v abstraktním krasořečnění stane vskutku nemožným, protože budou chybět posluchači, ten den budeme moci uvítat jako den konečného vítězství zastupitelské vlády v Rusku."

To jsi celý ty, Jidášku! Den, kdy do bezvědomí zmrskaní mužici místo „debat" budou mlčet, kdy staré panství statkářů (*poslené* „liberálními" reformami) jim zůstane zajištěno, tak jako mají liberální Jidáškové zajištěn v poledne oběd a večer divadlo, ten den bude dnem konečného vítězství „svobody lidu". Den, kdy kontrarevoluce s konečnou platností zvítězí, bude dnem konečného vítězství ústavy...

Tak tomu bylo pokaždé, když kdekoli v Evropě buržoazie zradila. *Tak tomu bude*... bude tomu tak, pánové, i v Rusku?

Jidáškové se snaží očistit se dokazováním, že i v levicových stranách byli a jsou stoupenci „zachování". Tentokrát však naštěstí není mezi těmi, které se Jidáškům podařilo poplést, sociální demokrat, nýbrž eser. Kadeti citují výňatky z tammerforského projevu jakéhosi esera, který vyzývá ke „spolupráci" s kadety a pochybuje o tom, že by bylo aktuální a nutné proti nim bojovat.

Neznáme tento projev, nevíme, zda z něj Reč cituje přesně.

Známe však *rezoluci* posledního sjezdu eserů, ne jenom jednotlivý projev, a v této rezoluci se *vskutku odrážít* otupělost maloburžoazie, obalamucené liberálním Jidáškem.

V oficiálním orgánu strany socialistů-revolucionářů[96] (č. 6 z 8. března 1907[50]) byla tato rezoluce uveřejněna a ukazuje se, že staré, únorové výňatky z ní byly v tisku citovány správně. Skutečně tam stojí černé na bílém: „...Sjezd (strany eserů) shledává, že striktní rozeskupení

stran v dumě by při izolovaném postupu každé jednotlivé skupiny a ostrém frakčním boji mohlo úplně ochromit činnost opoziční většiny a tím v očích pracujících tříd zdiskreditovat samu myšlenku zastoupení lidu.“ Reč tehdy (22. února) tuto ubohost vychvalovala[256]. My jsme hned nato (23. února) tuto sjezdovou rezoluci rozebrali a poukázali na její maloburžoazní kořeny a liberálně zrádcovský význam*[91].

To, zda bude tímto Jidáškovým polibkem politicky vyřízen nějaký eserský vůdce, nás nezajímá. Avšak *kadetskou rezoluci* eserského sjezdu je třeba dělníkům tisíckrát znovu vysvětlovat, aby byli nepevní sociální demokraté varováni a aby bylo přerváno jakékoli spojení mezi proletariátem a pseudorevolučními esery.

Napsáno 3. (16.) dubna 1907
Otištěno 4. dubna 1907
v listu Naše echo, č. 9

Podle listu Naše echo

* Viz tento svazek, s. 72–75. *Red.*

SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÁ FRAKCE A 3. DUBEN V DUMĚ

Musíme se vrátit k incidentu, k němuž došlo ve Státní dumě v souvislosti s interpelací o vraždách a mučení v rižské věznici a o předání 74 lidí vojenskému polnímu soudu. Musíme tak učinit mimo jiné proto, že list Narodnaja duma z nějakých důvodů považoval za nutné zatemnit skutečný význam oné události a tím jenom zvýšit nanejvýš nepříznivý dojem, který vyvolává počínání sociálně demokratické frakce v dumě v této záležitosti.

List Narodnaja duma[36] sice o tomto prvním interpelačním dnu v dumě říká, že „každý začátek je těžký"; Narodnaja duma sice v této věci poukazuje na to, že „si frakce v dumě ještě na parlamentní půdu nezvykly", jenže v tom to nevězí. Domníváme se, že sociálně demokratická frakce zde neprojevila nezkušenost *parlamentní*, nýbrž ryze *politickou*. Naštěstí není v tom, že se sociálně demokratická frakce někdy zaplétá do těch či oněch „formálních osidel" (to je výraz listu Narodnaja duma), nýbrž v tom, že se někdy zcela zbytečně vzdává svých pozic a nedovádí do konce slibně započatý boj, ani si *nezajišťuje* vítězství, když má pro to všechny předpoklady.

Tak tomu bylo i s odpovědí na vládní prohlášení, kdy sociálně demokratická frakce naprosto zbytečně postoupila dobrou polovinu svého vítězství... panu Stolypinovi, a stejně tomu bylo i 3. dubna v souvislosti s interpelací o ukrutnostech v Rize.

Kadeti odmítají naléhavé interpelace; to je zcela přirozené, neboť naléhavá interpelace a navíc v takové záležitosti, jako je boj vlády proti lidu prostřednictvím vojen-

ských polních soudů, zahrnuje vždy prvky „demonstrativní akce", prvky nátlaku na ministry. Naléhavá interpelace v takové záležitosti je nepochybně jedním z těch „faktů", z těch „činů" dumy, které se nedají zařadit do kategorie obvyklého „oběda v poledne" nebo „divadla večer", na jejichž úroveň by servilní Reč tak nesmírně ráda snížila i samu dumu. Cožpak tento jed kadetského rozkladu je vskutku s to účinkovat i na levici v dumě, včetně sociálně demokratické frakce?! Nepřipouštíme to, a přece...

„*Naléhavá* interpelace není vhodná," prohlásil servilně z tribuny pan Rodičev, „naléhavá interpelace by v tomto případě mohla ranit samolibost ministrů."

Taková slova z úst kadetského Mirabeaua, který tak horlivě plní svou úlohu představitele „tas de blagueurs"* v dumě, nás vůbec nepřekvapují.

Rodičevovi však velmi dobře odpověděl poslanec Džaparidze (sociální demokrat): „Je naší povinností," připomněl servilním kadetům, „pozvednout hlas, když se na oběť vztahuje katova ruka."

Pak vystoupil na tribunu Kuzmin-Karavajev a přečetl telegram[298], který dostal od rižského satrapy Mellera-Zakomelského, téhož Mellera-Zakomelského, jehož jménem matky na Sibiři dodnes straší své děti. Telegram je nevýslovně arogantní, plný cynického výsměchu: „...V Rize nebyl žádný důvod předat soudu ani 74, ani 70, ba ani 4 lidi; prozatím není koho zachraňovat."

S tímto telegramem konfrontoval poslanec Alexinskij jiný telegram[299] — telegram od rižských pokrokových voličů, v němž se praví, že se toto předání vojenskému polnímu soudu připravuje.

Ihned po poslanci Alexinském, který zcela oprávněně trval na naléhavé interpelaci, vystoupila s týmž požadavkem Trudovická skupina a skupina socialistů-revolucionářů.

Tehdy *začali kadeti ustupovat*. Pergament ani nepřišel

* — kupy žvanilů. *Red.*

s nějakými argumenty, nýbrž *žádal* levici v dumě, aby netrvala na naléhavosti interpelace, a *jménem interpelační komise* navrhoval, aby příslušnou interpelaci vyřídila komise do 24 hodin. Jen, prosím, netrvejte na naléhavosti!

Vystupuje úlisně svatouškovský Bulgakov a rovněž žádá, aby se netrvalo na naléhavosti interpelace, a nevnášely se tak stranické vášně do této záležitosti. Pan Bulgakov by měl svým kolegům ve straně především vysvětlit, že v takovýchto záležitostech je servilnost ještě méně přípustná než kdykoli jindy a *přirozeně* bude vždy stranické vášně stupňovat až k *paroxysmům*, které si nikdo nepřeje.

Po Bulgakovovi promluvil Kizevetter, který učinil další krok směrem k levici, další malý ústupek. Kizevetter navrhl, aby interpelace byla postoupena komisi s tím, že komise ji má vyřídit „*mimo pořadí*".

Lidový socialista Dělarov se vyslovil pro naléhavost interpelace.

Jinými slovy, celá levice vystoupila proti kadetům s jednomyslností v dumě tak vzácnou. Bylo stále jasnější, že otázka nabývá politického rázu a že je možné, ba nutné boj zahájený proti kadetské servilnosti dovést do konce. Přečtěte si Poznámky[293] A. Stolypina v listu Novoje vremja ze 4. dubna. Jak se rozplývá samou chválou na adresu kadetské strany! Jak napadá své spojence — „pravici", aby je konečně přesvědčil, že se v podobných případech mají ve svých projevech poněkud mírnit, že kadeti nemají být odrazováni od kompromisnické cesty, kterou nyní kráčejí! Jak račte vidět, pan Stolypin cítí „v projevech kadetů" onoho dne „upřímnost a opravdovost"!

A když už měla sociálně demokratická frakce vítězství na dosah ruky, povstal Cereteli a prohlásil, že frakce svůj návrh na naléhavost interpelace bere zpět. Proč? Z jakých důvodů? Nebyl přece naprosto žádný důvod domnívat se, že interpelace postoupená k projednání komisi bude účinnější než naléhavá interpelace. To se ostatně nikdo ani neodvažuje tvrdit.

K prohlášení Cereteliho nebyl žádný důvod. To doslova znamená porazit sám sebe. Třetí duben nelze přičíst k aktivům sociálně demokratické frakce. A znovu opakujeme, že tu nejde o *parlamentní* nezkušenost. Jde tu o politickou slabost a nerozhodnost sociálně demokratické frakce, které se již nejednou projevily a které jí tak brání, aby v dumě zaujala místo skutečného vůdce celé její levice. Před tím nesmíme zavírat oči, s tím je třeba skoncovat!

Napsáno 4. (17.) dubna 1907
Otištěno 5. dubna 1907
v listu Naše echo, č. 10

Podle listu Naše echo

SÍLA A SLABOST RUSKÉ REVOLUCE

I

Pod tímto titulkem přinesla včerejší Narodnaja duma článek[267], který je vzorem klidného, jasného a prostého výkladu skutečně zásadních názorových rozdílů mezi sociálními demokraty. Debatovat na takovém základě je stejně příjemné a užitečné, jak je nepříjemné, ba nemožné odpovídat na hysterické výlevy v časopisu Privět[97] [67, 142] nebo ve sborníku Ozvěny[53].

Ale k věci. Názorové rozdíly vznikly pro odlišné hodnocení kadetů a narodniků. Pokud jde o kadety, soustřeďují se názorové rozdíly, jak naprosto správně soudí Narodnaja duma, na otázku, *koho vlastně zastupují*. „Střední a drobnou, převážně městskou buržoazii," odpovídá Narodnaja duma. „Ekonomickou základnu těchto stran," praví se v rezoluci bolševiků[98, 107], „tvoří část středních statkářů a střední buržoazie, zejména pak buržoazní inteligence, kdežto část demokratické městské a vesnické maloburžoazie následuje tyto strany už jenom z tradice a proto, že ji liberálové přímo klamou."*

Je jasné, že menševické hodnocení kadetů je optimističtější než naše. Menševici zastírají nebo popírají jejich spojení se statkáři, kdežto my je zdůrazňujeme. Menševici zdůrazňují jejich spojení s městskou demokratickou maloburžoazií, kdežto my toto spojení považujeme za velmi slabé.

Pokud jde o statkáře, Narodnaja duma prohlašuje za naivní naši úvahu[80] v 7. čísle listu Naše echo, kde jsme

* Viz tento svazek, s. 29. *Red.*

napočítali dvacet statkářů nikoli v *dřívější* (to je omyl listu Narodnaja duma), nýbrž v *nynější* kadetské frakci v dumě.* Milionáři a vysocí hodnostáři jsou i mezi sociálními demokraty, ironizuje Narodnaja duma.

Tato ironie se jí moc nepovedla! Každý přece ví, že Singerové, Aronsové a Nalivkinové jsou ojedinělé případy individuálního přechodu od buržoazie k proletariátu. Nehodláte snad, pánové, vážně tvrdit, že 20 statkářů (ze 79 členů tvořících kadetskou frakci, tj. celá *čtvrtina*) jde individuálně za 60 příslušníky buržoazní inteligence, a ne naopak?? Chcete snad tvrdit, že statkáři provádějí liberálně intelektuálskou politiku, a nikoli liberální inteligence politiku statkářskou?? Váš vtip o Singerovi a soudruhu Nalivkinovi je hezký žertík, který má zastřít beznadějnost vaší situace, a nic víc.

Složení kadetské frakce v dumě není ovšem žádným hlavním důkazem, nýbrž jen symptomem. Hlavní důkaz přináší za prvé historie statkářského liberalismu v Rusku (to uznala i Narodnaja duma); za druhé — a to především — rozbor *nynější* politiky kadetů. „Kadetská agrární politika je *v podstatě* (toho si všimněte) politikou statkářskou" (Naše echo, č. 7). „Kadetský ‚liberalismus' je liberalismem buržoazního advokáta, který smiřuje rolníky se statkáři, ovšem ve prospěch statkářů" (tamtéž).

Na tento argument nemá Narodnaja duma odpověď.

A dále. Čím *dokazují* třídní spojení kadetské strany s městskou demokratickou maloburžoazií? Volební statistikou. Z měst pochází nejvíc kadetů. To je fakt. Ale nic nedokazuje. Za prvé, naše volební právo preferuje *nedemokratické* vrstvy městské buržoazie. Každý ví, že na veřejných shromážděních jsou *přesněji* vyjadřovány názory a nálady „městské *demokratické* maloburžoazie". Za druhé, v městské kurii velkých měst jsou kadeti silnější a levice slabší než v městských kuriích malých měst. Dokazuje to statistika

* Viz tento svazek, s. 226. *Red.*

volitelů. Z toho tedy vyplývá, že kadeti nepatří k demokratické maloburžoazii, nýbrž k liberální střední buržoazii. Čím větší město, tím ostřejší je antagonismus mezi proletariátem a buržoazií, tím silnější jsou v městské (buržoazní) kurii kadeti ve srovnání s levicí. Za třetí, ve 22 velkých městech, kde existoval levicový blok, získala pravice 17 000 hlasů, okťabristé 34 000, kadeti 74 000 a levice 41 000. To, že kadeti byli *naráz* připraveni o tolik hlasů, bylo možné jen proto, že kadeti *nejsou* demokraté. Liberální advokáti všude na světě klamali demokratickou maloburžoazii, ale socialisté je pokaždé odhalili.

„Je to pravda," ptá se Narodnaja duma, „že naše střední a drobná buržoazie má už zájem na potlačení revoluce, aby mohla zlomit sílu proletariátu, jež ji bezprostředně ohrožuje?" — a odpovídá: „To rozhodně není pravda."

Zde jsou *rozhodně nepravdivě* interpretovány *naše* názory. Tohle už, drazí soudruzi, není zásadová polemika... Vy sami nejlépe víte, že děláme rozdíl mezi kontrarevolučností kadetů a kontrarevolučností okťabristů; že *maloburžoazii* z kontrarevolučnosti vůbec nepodezíráme; že se kadetští statkáři podle našeho názoru bojí nejen dělníků, ale i rolníků. Takže to není námitka, nýbrž zkreslování.

Námitkou je další argument listu Narodnaja duma. Kadeti se stávají umírněnějšími a reakčnějšími nikoli za rozmachu revoluce, nýbrž za jejího úpadku, tj. nikoli v důsledku své kontrarevolučnosti, nýbrž v důsledku své slabosti. „Taktika kadetů," uvádí Narodnaja duma kursivou, *„není taktika kontrarevoluční síly, je to taktika nemohoucnosti přidat se k revoluci."*

Z toho vyplývá, že kadeti jsou rovněž revolucionáři, jenže nemohoucí. To je neuvěřitelný závěr. K tak nehoráznému nesmyslu je možné dospět jedině tehdy, jestliže se vychází ze zásadně chybné premisy. A touto chybou je popření statkářského charakteru kadetů (v Rusku je *statkář* kontrarevoluční buď na způsob černosotňovce či okťabristy, anebo na způsob kadeta), jakož i popření toho, že

mezi kadety převládá buržoazní *inteligence*. Opravíme-li tyto dvě chyby, dospějeme k správnému závěru: *taktika kadetů je taktikou statkářské kontrarevolučnosti a buržoazně intelektuálské nemohoucnosti*. Statkáři jsou kontrarevoluční silou. Stejně jako velkoburžoazie. Buržoazní intelektuál a liberální úředník jsou jejich zbabělými sluhy, kteří své přisluhování kontrarevoluci zastírají „demokratickým" pokrytectvím.

Není pravda, že kadeti „tíhli napravo" jen když je revoluce na ústupu, a ne za jejího rozmachu. Vzpomeňte si na deník Načalo[98], soudruzi z listu *Narodnaja duma*. Jen si vzpomeňte na články, psané v duchu Vitte — agent burzy, Struve — agent Vitteho[14]. To byly články! To byly časy... Tehdy jsme se s menševiky v hodnocení kadetů nerozcházeli... Chceme-li správně objasnit poměr kadetů k rozmachu či rozmachům revoluce, musíme říci: *Revoluce v ulicích — kadet v předpokoji ministra.*

V listopadu 1905 se Struve objevuje u Vitteho. V červnu 1906 se kdosi z kadetů objevuje u kteréhosi černosotňovce. Dne 15. ledna 1907 přichází Miljukov ke Stolypinovi. Tak tomu bylo a tak tomu i bude...

Své názory na kadety zdůvodňuje *Narodnaja duma* ekonomicky a dospívá k závěru:

„Při nedostatečném rozvoji měst v Rusku a při převládajícím vlivu velkovýroby v městském průmyslu má naše městská střední a drobná buržoazie příliš nepatrný vliv na celkový hospodářský život země, než aby se mohla považovat za stejně samostatnou politickou sílu, za jakou se kdysi považovala buržoazie anglická nebo francouzská..." To je velmi dobře a správně řečeno. Jenže se to *nehodí na kadety*. Tady už úplně odpadá onen rádobymarxistický protiklad „velké městské pokrokové" a „drobné vesnické zaostalé" buržoazie, kterým se menševici nejednou pokoušeli ospravedlnit svou taktiku... „Učinit z proletariátu

svůj nástroj nemůže, protože proletariát už bojuje pod vlastním sociálně demokratickým praporem...“ Správně!... „A v tom je zdroj veškeré její kolísavosti, veškeré její nerozhodnosti v boji proti absolutistickému feudálnímu zřízení...“ I to je správné, ovšem neplatí to pro kadety, nýbrž pro *trudovické* strany a skupiny, které se opírají nejen o vesnickou, ale i o městskou maloburžoazii!

„...Tato relativní slabost městské buržoazní demokracie vysvětluje i to, že jakmile se naši buržoazní demokraté začínají přiklánět k levici, okamžitě ztrácejí městskou půdu pod nohama a začínají zabředat do rolnickonarodnické bažiny.“

Správně! Tisíckrát správně! O tom, že by Narodnaja duma tak dokonale potvrdila bolševickou taktiku, jsme se neodvažovali ani snít. „Jakmile se naši buržoazní demokraté začínají přiklánět k levici, stávají se z nich narodnici.“ Přesně tak: *levicoví* buržoazní demokraté — to jsou narodnici. Kadeti se však za demokraty jen vydávají, ve skutečnosti žádnými demokraty nejsou. A protože proletariát musí uskutečňovat buržoazní revoluci společně s buržoazní demokracií, je jeho údělem vystupovat v politickém „bloku“ v širokém smyslu slova, tedy nejen pokud jde o volební dohody a dohody parlamentní, ale i o společné akce, bez jakýchkoli dohod s *levicí*, tj. s narodnickou maloburžoazií, a to jak proti černosotňovcům, tak i proti kadetům!

Quod erat demonstrandum — což bylo třeba dokázat!

Příště si promluvíme s listem Narodnaja duma speciálně o narodnicích.

I I*

Uznáme-li, že „narodnici jsou sousedi kadetů zleva“, že „neustále kolísají mezi kadety a sociálními demokraty“, pak z toho vyplývá, že je nutné uznat správnost bolševické

* Protože vláda vydávání listu Narodnaja duma zastavila, zdržíme se pokud možno přímé polemiky s ním a omezíme se na zásadní marxistické hodnocení narodnictví.

politiky: přimět narodniky, aby se přidali k sociálním demokratům proti černosotňovcům a kadetům.

Menševici se snaží zeslabit tento nevyhnutelný závěr vyplývající z jejich přiznání nebo se mu vyhnout poukazem na to, že rolnictvo, které je „*revolučnější a demokratičtější*" než liberálové, je současně „prostoupeno reakčními sociálními utopiemi" a snaží se „v oblasti ekonomiky obrátit kolo dějin zpět".

Tato úvaha, v naší sociálně demokratické literatuře běžná, skrývá v sobě velkou logickou i historicko-ekonomickou chybu. Metry se zde srovnávají s kilogramy, reakčnost rolnických idejí v socialistické revoluci s reakčností liberální politiky v buržoazní revoluci.

Jestliže se rolníci, pokud jde o úkoly socialismu, projevují nesporně jako stoupenci reakčních utopií, pak se liberální buržoazie, pokud jde o *tyto* úkoly, projevuje jako stoupenec takových reakčních zásahů, k jakým došlo v červnu 1848 nebo v květnu 1871[99].

Jestliže politika rolnictva a jeho ideologů, narodniků, je v *této*, tj. buržoazní revoluci ve srovnání s liberály reakční, pak marxista nikdy neuzná, že by narodnici byli levější, revolučnější a demokratičtější než liberálové.

Zřejmě tu něco nesouhlasí.

Porovnejte agrární politiku liberálů a narodniků. Obsahuje rysy, jež jsou v současné době ekonomicky reakční? Úsilí omezit mobilizaci pozemkového vlastnictví je stejně reakční u obou stran. Jenže úřednický ráz kadetské agrární politiky (*statkářskoúřednické* pozemkové výbory) způsobuje, že její reakčnost je *prakticky* a bezprostředně mnohem nebezpečnější. V tomto bodě vychází tedy srovnání jednoznačně v neprospěch liberálů.

„Rovnost" v užívání půdy... Myšlenka rovnosti malovýrobců je reakční, protože je to pokus hledat řešení úkolů socialistické revoluce v minulosti, a ne v budoucnosti. Proletariát není nositelem socialismu znamenajícího rovnost drobných podnikatelů, nýbrž socialismu zespolečenštěné

velkovýroby. Tato myšlenka rovnosti je však nejúplnějším, nejdůslednějším a nejrozhodnějším vyjádřením buržoazně demokratických úkolů. Marxistům, kteří na to zapomněli, radíme, aby se obrátili k prvnímu svazku Marxova Kapitálu[128] a k Engelsovu dílu Anti-Dühring[327]. Myšlenka rovnosti vyjadřuje nejúplněji boj proti všem pozůstatkům feudalismu, boj za co nejširší a nejčistší rozvoj zbožní výroby.

U nás se na to často zapomíná, když se mluví o reakčnosti narodnických „rovnostářských" agrárních návrhů.

Rovnost nejen ideově vyjadřuje nejúplnější uskutečnění podmínek svobodného kapitalismu a zbožní výroby. I materiálně, v ekonomických vztazích v zemědělství vyrůstajícím z feudalismu, je rovnost malovýrobců nezbytnou podmínkou pro co nejširší, nejúplnější, nejsvobodnější a nejrychlejší rozvoj kapitalistického zemědělství.

V Rusku probíhá tento vývoj již dlouho. Revoluce jej urychlila. Jde jen o to, bude-li probíhat podle takzvaně pruského typu (zachování statkářského hospodářství se zotročeným podruhem, který platí „podle spravedlivého odhadu" za hladový příděl), nebo amerického typu (zrušení statkářského hospodářství a předání veškeré půdy rolníkům).

To je základní otázka celé naší buržoazně demokratické revoluce, otázka její porážky nebo vítězství.

Sociální demokraté žádají, aby veškerá půda byla předána rolníkům bez výkupu, tj. rázně bojují za druhý, pro lid výhodný typ vývoje kapitalismu. V boji rolníků proti feudálním statkářům je nejsilnějším ideovým podnětem v boji o půdu myšlenka rovnosti — a rovnosti mezi malovýrobci se dosáhne jen co nejdokonalejším odstraněním všech pozůstatků feudalismu. Proto je pro rolnické hnutí nejrevolučnější myšlenkou myšlenka rovnosti, a to nejen jako podnět k politickému boji, ale i jako podnět k ekonomické očistě zemědělství od pozůstatků feudalismu.

Pokud se narodnici domnívají, že se rovnost může udržet

na základě zbožní výroby a že se může stát jedním z prvků vývoje k socialismu, jsou jejich názory chybné a jejich socialismus reakční. Toho si musí být každý marxista vědom a musí to mít na paměti. Marxista by se však zpronevěřil svému úkolu historicky zkoumat zvláštní úkoly buržoazně demokratické revoluce, kdyby zapomínal, že tato myšlenka rovnosti a všelijaké rovnostářské plány jsou nejúplnějším vyjádřením úkolů *nikoli* socialistické, nýbrž buržoazní revoluce, úkolů boje nikoli proti kapitalismu, nýbrž proti statkářskému a byrokratickému zřízení.

Buď tedy vývoj pruského typu: Z feudálního statkáře se stává junker. Moc statkářů ve státě se upevňuje na celá desetiletí. Monarchie. Místo demokracie „vojenský despotismus přikrášlený parlamentními formami“[100]. Naprostá nerovnost mezi vesnickým a ostatním obyvatelstvem. Nebo vývoj amerického typu: Likvidace statkářského hospodářství. Z rolníka se stává svobodný farmář. Úplná moc lidu. Buržoazně demokratické zřízení. Naprostá rovnost mezi vesnickým obyvatelstvem jako východiště a podmínka svobodného kapitalismu.

Taková je ve skutečnosti historická alternativa, podbarvovaná pokrytectvím kadetů (kteří vedou zemi po první cestě) a sociálně reakčním utopismem narodniků (kteří ji vedou po druhé cestě).

Je jasné, že proletariát musí ze všech sil podporovat druhou cestu. Jedině tak se pracující třídy co nejrychleji zbaví posledních buržoazních iluzí, neboť rovnostářský socialismus je poslední buržoazní iluze drobného hospodáře. Jedině tak si lidové masy, jež se učí ze zkušenosti a ne z knih, v co nejkratší době ověří bezmocnost veškerých rovnostářských projektů, bezmocnost vůči moci kapitálu. Jedině tak proletariát co nejrychleji setřese „trudovické“, tj. maloměšťácké tradice, zbaví se buržoazně demokratických úkolů, které se teď na něj nevyhnutelně valí, a bude se moci *plně* věnovat svým vlastním, skutečně třídním, tj. socialistickým úkolům.

Jedině to, že někteří sociální demokraté nechápou vzájemný poměr mezi buržoazně demokratickými a socialistickými úkoly, v nich může vzbuzovat obavy z politiky směřující k dovršení buržoazní revoluce.

Jedině z nepochopení úkolů a podstaty buržoazní revoluce vznikají pak takovéto úvahy: „Nevznikla (naše revoluce) koneckonců v zájmu rolníků, *nýbrž* (??) v zájmu rozvíjející se buržoazní společnosti", anebo „je to revoluce buržoazní, a *proto* (!!??) nemůže probíhat pod praporem a vedením rolnictva" (Narodnaja duma, č. 21 ze 4. dubna). Z toho by pak vyplývalo, že rolnické hospodářství v Rusku není založeno na buržoazním, nýbrž na jakémsi jiném základě! Zájmy rolnických mas jsou přece totožné se zájmy co nejúplnějšího, nejrychlejšího a nejširšího „rozvoje buržoazní společnosti", rozvoje „amerického", a ne „pruského". A právě proto buržoazní revoluce *může probíhat* pod „vedením rolnictva" (správněji: pod vedením proletariátu, jestliže rolníci, kolísající mezi kadety a sociálními demokraty, půjdou jako celek *za* sociálními demokraty). Buržoazní revoluce vedená buržoazií může být jen revolucí nedokončenou (tj. přísně vzato ne revolucí, nýbrž reformou). Skutečnou revolucí může být jen tehdy, bude-li vedena proletariátem a rolnictvem.

Naše echo, č. 10 a 12
5. a 7. dubna 1907

Podle listu Naše echo

PŘEDMLUVA
K RUSKÉMU PŘEKLADU KNIHY
DOPISY J. P. BECKERA, J. DIETZGENA, B. ENGELSE, K. MARXE A JINÝCH F. A. SORGEMU A JINÝM

Napsáno 6. (19.) dubna 1907
Otištěno v roce 1907 v knize
vydané v Petrohradě P. Daugem

Otištěno podle knihy

Soubor dopisů[198] Marxe, Engelse, Dietzgena, Beckera a jiných vedoucích činitelů mezinárodního dělnického hnutí minulého století, který tu předkládáme ruské veřejnosti, je nepostradatelným doplňkem naší pokrokové marxistické literatury.

Nebudeme tu podrobně rozebírat závažnost těchto dopisů pro dějiny socialismu a pro všestranné osvětlení Marxovy a Engelsovy činnosti. K tomu není zapotřebí žádných komentářů. Jenom připomeňme, že k pochopení těchto dopisů je nezbytná znalost základních děl o dějinách Internacionály (viz Jaeckh, Internacionála[47]; ruský překlad vydalo Znanije) a také německého a amerického dělnického hnutí (viz F. Mehring, Dějiny německé sociální demokracie[147] a Moris Hillquit, Dějiny socialismu v Americe[315]) atd.

Nemáme ani v úmyslu podat zde celkový přehled obsahu této korespondence a hodnocení různých historických období, k nimž se vztahuje. To skvěle provedl Mehring ve svém článku Der Sorgesche Briefwechsel[377] (Neue Zeit, 25. Jahrg., Nr. 1 und 2), který vydavatel pravděpodobně připojí k tomuto překladu nebo který vyjde v ruštině jako samostatná publikace[101].

V současném revolučním období jsou pro ruské socialisty zvlášť zajímavá ona poučení, která musí bojující proletariát vyvodit z poznání osobních stránek Marxovy a Engelsovy činnosti za téměř třicet let (1867—1895). Není proto divu, že i v naší sociálně demokratické literatuře došlo k prvním pokusům seznámit čtenáře s Marxovými

a Engelsovými dopisy Sorgemu v souvislosti s „bojovými" problémy sociálně demokratické taktiky v ruské revoluci (Plechanovova Sovremennaja žizň[102] [157], menševické Ohlasy[280] [103]). Právě na hodnocení těchto míst z vydávané korespondence, která jsou z hlediska současných úkolů dělnické strany v Rusku neobyčejně důležitá, chceme čtenáře upozornit.

Marx a Engels se ve svých dopisech nejčastěji vyslovovali k aktuálním otázkám anglo-amerického a německého dělnického hnutí. Je to pochopitelné, neboť byli Němci, kteří v té době žili v Anglii a dopisovali si se svým americkým přítelem. O francouzském dělnickém hnutí, zejména o Pařížské komuně, psal Marx mnohem častěji a zevrubněji v dopisech německému sociálnímu demokratu Kugelmannovi*.

Neobyčejně poučné je srovnání, jak se Marx a Engels vyslovovali k problémům anglo-amerického a německého dělnického hnutí. Vezmeme-li v úvahu, že Německo na jedné straně a Anglie a Amerika na straně druhé jsou představiteli různých stadií kapitalistického vývoje, různých forem nadvlády buržoazie jako třídy v celém politickém životě těchto zemí, pak toto srovnání nabývá zvlášť velkého významu. Z vědeckého hlediska tu vidíme ukázku materialistické dialektiky, umění vyzvednout a zdůraznit různé body, různé stránky problému při aplikaci na konkrétní zvláštnosti těch či oněch politických a hospodářských podmínek. Z hlediska praktické politiky a taktiky dělnické strany tu vidíme ukázku, jak autoři Komunistického manifestu[123] stanovili úkoly bojujícího proletariátu se zřetelem k různým etapám národního dělnického hnutí v různých zemích.

Na anglo-americkém socialismu kritizovali Marx a Engels nejostřeji jeho odtrženost od dělnického hnutí.

* Viz Dopisy K. Marxe dr. Kugelmannovi[131]. Překlad vyšel za redakce a s předmluvou N. Lenina. Petrohrad 1907 (viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 384—392. *Red.*).

Všemi jejich četnými poznámkami o „Sociálně demokratické federaci" (Social-Democratic Federation) v Anglii[104] a o amerických socialistech se jako červená nit vine obvinění, že učinili z marxismu dogma, „zkostnatělou (starre) ortodoxii", že v něm vidí „krédo, a ne *návod k jednání*"[105], že nedovedou navázat na teoreticky bezmocné, avšak živé, masové, mohutné dělnické hnutí kolem nich. „Kdybychom byli v letech 1864 až 1873," píše Engels v dopise z 27. ledna 1887[359], „trvali na tom, že budeme spolupracovat jen s těmi, kdo otevřeně přistoupili na naši platformu — kde bychom dnes byli?"[106] A v předcházejícím dopise (28. prosince 1886[353]), v němž se zmiňuje o vlivu myšlenek Henryho George na dělnickou třídu v Americe, píše:

„Jeden nebo dva milióny dělnických hlasů v listopadu příštího roku pro bona fide dělnickou stranu mají i dnes nekonečně větší význam než sto tisíc hlasů pro doktrinářsky dokonalý program."

To jsou velmi zajímavé pasáže. U nás se našli sociální demokraté, kteří jich honem využili k obhajobě myšlenky „dělnického sjezdu" nebo čehosi podobajícího se Larinově „široké dělnické straně"[78]. Proč ne k obhajobě „levicového bloku"? ptáme se těchto unáhlených „aplikátorů" Engelse. Uvedené citáty jsou z dopisů vztahujících se k onomu období, kdy dělníci v Americe hlasovali ve volbách pro Henryho George. Paní Wischnewetzká — Američanka, která se provdala za Rusa a překládala Engelsovy spisy — žádala Engelse, jak je patrné z jeho odpovědi, aby H. George důkladně zkritizoval. Engels píše (28. prosince 1886), že k tomu *ještě nenastala vhodná doba*, ať se dělnická třída zatím formuje raději na základě ne zcela dokonalého programu. Dělníci prý pak sami pochopí, oč jde, „poučí se z vlastních chyb", avšak „zabránit této celonárodní konsolidaci dělnické strany — lhostejno na jaké platformě — bych považoval za velkou chybu"[107].

Engels přirozeně velmi dobře chápal a mnohokrát zdů-

razňoval, jak nesmyslné a *reakční* jsou ze *socialistického* hlediska myšlenky H. George. V Sorgeho korespondenci je velmi zajímavý Marxův dopis z 20. června 1881[137], v němž hodnotí H. George jako ideologa *radikální buržoazie*. „Ten člověk teoreticky úplně zaostal!" (total arrière), napsal Marx[108]. A s tímto skutečně *reakčním socialistou* se B. Engels nebál jít společně do voleb, jen aby tu byl někdo, kdo bude moci masám předpovědět „následky jejich vlastních chyb" (Engels v dopise z 29. listopadu 1886[342])[109].

V témž dopise psal Engels o Rytířích práce (Knights of Labor)[110], tehdejší organizaci amerických dělníků, toto: „Nejpovážlivější (doslova: nejprohnilejší, faulste) stránkou Rytířů práce byla jejich *politická neutralita*..." „První krok, na němž záleží v každé zemi, která nově vstupuje do hnutí, je vždycky konstituování dělníků v samostatnou dělnickou stranu, jedno jak, jen když je to zřetelně dělnická strana."[111]

Z toho zjevně není možné vyvozovat nic, čím by se dal obhájit skok *od* sociální demokracie k nestranickému dělnickému sjezdu apod. Avšak každý, kdo se nechce vystavit Engelsovu obvinění, že snižuje marxismus na „dogma", „ortodoxii", „sektářství" apod., musí z toho vyvodit závěr, že je někdy nutné přistoupit na společnou volební kampaň s radikálními „reakčními socialisty".

Je ovšem zajímavější zabývat se ani ne tak těmito americko-ruskými paralelami (museli jsme se o nich zmínit, abychom odpověděli svým odpůrcům) jako spíše *základními* rysy anglo-amerického dělnického hnutí. Tyto rysy se projevují v tom, že si proletariát neklade žádné jen trochu významnější celonárodní *demokratické* úkoly; proletariát je zcela podřízen buržoazní politice; hrstky socialistů, sektářské skupinky, jsou odtrženy od proletariátu; ve volbách nedosahují socialisté mezi dělnickými masami ani nejmenších úspěchů atd. Kdo na tyto základní podmínky zapomíná a vyvozuje z „americko-ruských paralel" dalekosáhlé závěry, dává najevo krajní povrchnost.

Pokud Engels tak naléhavě trval na hospodářské orga-

nizaci dělníků za podobných podmínek, činil tak proto, že tu šlo o nejvyspělejší demokratické zřízení, v němž před proletariátem vyvstávají ryze socialistické úkoly.

Pokud Engels zdůrazňoval význam samostatné dělnické strany, třeba i se špatným programem, činil tak proto, že tu šlo o země, v nichž nebylo dosud ani náznaku nějaké politické samostatnosti dělníků, kde dělníci v politice následovali a následují nejčastěji buržoazii.

Pokoušet se aplikovat závěry vyvozené z těchto úvah na země nebo na dějinné situace, v nichž si proletariát vytvořil vlastní stranu dříve než liberální buržoazie, kde taková tradice, že by proletariát hlasoval pro buržoazní politikáře, vůbec neexistuje a kde jsou na pořadu dne nikoli socialistické, nýbrž buržoazně demokratické úkoly, pokoušet se o něco takového je jen výsměchem Marxově historické metodě.

Náš závěr bude čtenáři ještě jasnější, porovnáme-li Engelsovy výroky o anglo-americkém hnutí s jeho výroky o hnutí německém.

Takových velmi zajímavých výroků je v publikované korespondenci rovněž velké množství. A všemi těmito výroky se jako červená nit vine něco docela jiného: varování před „pravým křídlem" dělnické strany, nemilosrdný (někdy — jako u Marxe v letech 1877—1879 — *zuřivý*) boj proti *oportunismu* v sociální demokracii.

Toto tvrzení doložíme nejprve citáty z dopisů a pak se budeme zabývat hodnocením tohoto jevu.

Především je zde nutné zaznamenat Marxovy výroky o Höchbergovi a spol. F. Mehring se ve svém článku Der Sorgesche Briefwechsel snaží zmírnit Marxovy a také pozdější Engelsovy útoky na oportunisty a snaží se o to podle našeho názoru poněkud přespříliš. Zejména pokud jde o Höchberga a spol., hájí Mehring svůj názor, že Marx nesprávně hodnotil Lassalla a lassallovce[112]. Opakujeme, že nás zde nezajímá historické hodnocení, zda jsou Marxovy útoky právě proti těmto socialistům správné nebo

přehnané, nýbrž *zásadní* Marxovo hodnocení určitých *směrů* v socialismu vůbec.

Marx si stěžuje, že němečtí sociální demokraté uzavírají s lassallovci a Dühringem kompromisy (dopis z 19. října 1877[133]), a odsuzuje rovněž kompromis „s celou tlupou nedozrálých studentů a přemoudřelých doktorů" („doktor" je v Německu vědecká hodnost, které v Rusku odpovídá „kandidát" nebo „absolvent univerzity 1. stupně"), „kteří chtějí dát socialismu vyšší ideální směr, tj. nahradit materialistickou základnu (která vyžaduje vážné, objektivní studium, má-li se na ní operovat) moderní mytologií s bohyněmi spravedlnosti, svobody, rovnosti a bratrství. Pan dr. Höchberg, který vydává Zukunft[113], je jedním ze zastánců tohoto směru a vykoupil si vstup do strany — předpokládám, že s ‚nejušlechtilejšími' úmysly, ale já kašlu na ‚úmysly'. Něco tak žalostného a tak ‚skromně domýšlivého', jako je jeho program Zukunft, málokdy spatřilo světlo světa" (dopis č. 70[114]).

V jiném dopise, napsaném téměř o dva roky později (19. září 1879[134]), vyvrací Marx pomluvy, že prý za *J. Mostem* stojí on a Engels, a podrobně píše Sorgemu o svém názoru na oportunisty v německé sociálně demokratické straně. Časopis Zukunft vedli Höchberg, Schramm a E. Bernstein. Marx a Engels *odmítli* spolupracovat s takovým časopisem, a když se později jednalo o založení nového stranického orgánu za účasti zmíněného Höchberga a za jeho finanční podpory, Marx a Engels nejprve žádali, aby pro kontrolu nad touto „smečkou doktorů, studentů a katedrových socialistů" byl přijat jako odpovědný redaktor Hirsch, kterého sami navrhli, načež se obrátili na Bebela, Liebknechta a jiné vůdce sociální demokracie s Okružním dopisem[125], v němž je varovali, že budou proti „takovému vulgarizování (Verluderung — což je v němčině výraz *ještě silnější*) teorie a strany" otevřeně bojovat, jestliže se zaměření Höchberga, Schramma a Bernsteina nezmění.

Byla to v německé sociálně demokratické straně ona do-

ba, o které Mehring psal ve svých Dějinách — Rok zmatků (Ein Jahr der Verwirrung). Po vydání výjimečného zákona nenašla strana hned správnou cestu, takže zprvu přijala Mostův anarchismus a oportunismus Höchberga a spol. „Ti lidé," píše Marx o Höchbergovi a spol., „teoreticky nuly a prakticky k ničemu, chtějí socialismu (který si přistřihli podle univerzitních receptů) a zejména sociálně demokratické straně vylámat zuby, chtějí dělníky vzdělávat, nebo jak sami říkají, vštěpovat jim ‚prvky vzdělání' — přitom sami jsou popletení polovzdělanci; a především chtějí dodat straně vážnosti v očích šosáků. Jsou to ubozí kontrarevoluční tlučhubové".[115]

Marxův „zuřivý" útok způsobil, že oportunisté ustoupili a... stáhli se. V dopise z 19. listopadu 1879[135] Marx sděluje, že Höchberg byl odvolán z redakční komise a všichni vlivní vůdcové strany — Bebel, Liebknecht, Bracke atd. — se *zřekli* jeho názorů[116]. Stranický orgán sociální demokracie Sozialdemokrat[117] vycházel nadále pod vedením Vollmara, který tehdy patřil k revolučnímu křídlu strany. Ještě rok poté (5. listopadu 1880[136]) Marx říká, že spolu s Engelsem ustavičně bojovali proti tomu, jak „mizerně" (miserabel) byl redigován Sozialdemokrat, a to často *ostře* („wobei's oft scharf hergeht"). Liebknecht byl v roce 1880 u Marxe a slíbil, že se to *po všech stránkách* „zlepší"[118].

Mír byl obnoven a válka nikdy otevřeně nepropukla. Höchberg odešel a z Bernsteina se stal revoluční sociální demokrat... alespoň do Engelsovy smrti v roce 1895.

Dne 20. června 1882 píše Engels Sorgemu[338] o tomto boji jako o minulosti: „V Německu se všechno vyvíjí celkem výtečně. Páni straničtí publicisté se sice pokusili provést reakční obrat, ale ve vší slávě zkrachovali; hanebnosti, jimž jsou všude socialističtí dělníci vystaveni, zvýšily všude jejich revolučnost ve srovnání s tím, jaká byla ještě před 3 roky... Tito lidé (literáti ve straně) by si mírností a měkkostí, podlézáním a krotkostí chtěli za každou cenu vyžebrat zrušení zákona proti socialistům, poněvadž jim

zarazil jejich literární výdělky. Jakmile bude zákon zrušen, dojde patrně k otevřenému rozkolu a Viereckové, Höchbergové a spol. vytvoří separátní pravé křídlo, s nímž pak bude možné případ od případu vyjednávat, dokud nakonec nepadnou definitivně na zadek. Prohlásili jsme to už hned po vydání zákona proti socialistům, když Höchberg a Schramm přišli v Jahrbuch s odsouzením dosavadní činnosti strany, které bylo za daných okolností docela hanebné, a požadovali, aby strana vystupovala vzdělanějším, společnosti a salónům přiměřenějším způsobem"[119] („jebildetes" — místo gebildetes. Engels zde naráží na berlínskou výslovnost německých literátů).

Předpověď vzniku bernsteinismu[120], vyslovená v roce 1882, se v roce 1898 a v letech následujících skvěle potvrdila.

A od té doby, zejména však po Marxově smrti, Engels, a to můžeme říci bez přehánění, ustavičně „narovnává" linii, pokřivovanou německými oportunisty.

Konec roku 1884. Jsou odsuzovány „maloburžoazní předsudky" německých sociálně demokratických poslanců v Říšském sněmu, kteří hlasovali pro subvencování paroplavby (Dampfersubvention, viz Mehringovy Dějiny). Engels sděluje Sorgemu, že o této záležitosti musí vést rozsáhlou korespondenci (dopis z 31. prosince 1884[339])[121].

Rok 1885. Engels ve svém dopise (z 3. června[340]) hodnotí celou záležitost s Dampfersubvention a píše, že „málem došlo k rozkolu". Sociálně demokratičtí poslanci prozradili své „*neobyčejné*" šosáctví. „V zemi jako Německo se nelze vyhnout maloburžoazní socialistické frakci," říká Engels[122].

Rok 1887. Engels odpovídá Sorgemu, který mu napsal, že strana se blamuje, když volí za poslance lidi, jako je Viereck (sociální demokrat höchbergovského ražení). To jinak nejde, ospravedlňuje se Engels, kde má dělnická strana brát dobré poslance do Říšského sněmu. „Pánové z pravého křídla vědí, že jsou tolerováni jen v důsledku

zákona proti socialistům a že v den, kdy strana znovu získá svobodu pohybu, okamžitě vyletí.“ A vůbec je výhodnější, „když je strana lepší než její parlamentní hrdinové — než kdyby tomu bylo naopak“ (3. března 1887[343]). Liebknecht je smířlivec, stěžuje si Engels, zastírá protiklady frázemi. Ale až dojde k rozkolu, bude v rozhodujícím okamžiku stát na naší straně[123].

Rok 1889. V Paříži se konaly dva mezinárodní sociálně demokratické kongresy[124]. Oportunisté (v čele s francouzskými posibilisty[125]) se odštěpili od revolučních sociálních demokratů. Engels (kterému tehdy bylo 68 let) se vrhá do boje jako mladík. Řada dopisů (od 12. ledna do 20. července 1889) je věnována boji proti oportunistům. Dostávají co proto nejen oni, ale i Němci, Liebknecht, Bebel aj. pro své smířlivectví.

Posibilisté se zaprodali vládě, píše Engels 12. ledna 1889[347]. A členy anglické Sociálně demokratické federace (S. D. F.) odhaluje jako spojence posibilistů[126]. „Věčné psaní a běhání kvůli tomu zatracenému kongresu mi skoro nedopřává čas na nic jiného“ (11. květen 1889[348]). Posibilisté se činí, naši jen spí, zlobí se Engels. Teď už i Auer a Schippel požadují, aby se šlo na posibilistický kongres. To už „konečně“ otevřelo Liebknechtovi oči. Engels spolu s Bernsteinem píší pamflety (podepsal je Bernstein, ale Engels jim říká „naše brožura“) proti oportunistům[127].

„Posibilisté nemají kromě Sociálně demokratické federace na své straně ani jedinou socialistickou organizaci v celé Evropě (8. června 1889[349]). Proto se vrhli znovu na nesocialistické tradeuniony“ (pro informaci našim čtenářům široké dělnické strany, dělnického sjezdu atd.!). „Z Ameriky dostanou jen jednoho delegáta *Rytířů práce*.“ Protivníci jsou stejní jako v boji s bakuninovci: „jenomže vyměnili anarchistickou vlajku za posibilistickou; zaprodávají zásady buržoazii za drobné ústupky a hlavně za dobře placená místa pro vůdce (městská rada, burza práce atd.)“. Brousse (vůdce posibilistů) a Hyndman (vůdce S.D.F.,

která se spojila s posibilisty) útočí na „autoritářský marxismus" a hodlají vytvořit „jádro nové Internacionály".

„Ale o naivnosti Němců nemáš ponětí. Dalo mi strašnou práci vysvětlit dokonce i Bebelovi, oč vlastně jde" (8. června 1889)[128]. Když pak došlo k zasedání obou kongresů, na nichž revoluční sociální demokraté měli nad posibilisty (*spojenými s tradeunionisty*, s S.D.F., s částí Rakušanů atd.) početní převahu, Engels jásá (17. července 1889[350])[129]. Je nadšen, že smířlivecké plány a návrhy Liebknechta aj. se nezdařily (20. července 1889[351]). „Ale našim sentimentálním smířlivečkům patří, že za všecko svoje bratříčkování a ujišťování o přátelství vyfasovali tenhle tvrdý kopanec na svou velectěnou sedací část. Aspoň je to snad na nějaký čas vyléčí."[130]

...Mehring měl pravdu (Der Sorgesche Briefwechsel), když napsal, že Marx a Engels málo dbali na „bontón": „udeřili bez dlouhého uvažování, ale také nefňukali pro každou ránu, kterou utržili". „Ale jestli se domnívají," psal jednou Engels[360], „že propíchnou mou starou, dobře vydělanou hroší kůži, když budou do ní bodat špendlíkem, pak se tedy mýlí."[131] A tuto obrněnost, kterou si vypěstovali, předpokládali také u druhých, píše Mehring o Marxovi a Engelsovi.

Rok 1893. Vypořádání s „fabiány"[132], které samo o sobě vybízí... k úvaze o bernsteinovcích (ne náhodou, vždyť Bernstein „si vypěstoval" svůj oportunismus v Anglii na „fabiánech"). „Londýnští fabiáni, to je banda kariéristů, kteří mají tolik rozumu, aby uznali, že sociální převrat je nevyhnutelný, ale nemohou takovou obrovskou práci svěřit výhradně nezralému proletariátu, a mají proto ve zvyku stavět se mu do čela; jejich hlavní zásadou je strach z revoluce. Jsou to ‚vzdělanci' par excellence*. Jejich socialismus je municipální; vlastníkem výrobních prostředků se má stát, alespoň předběžně, komuna, a nikoli národ. Tenhle

* — v pravém slova smyslu. *Red.*

jejich socialismus je pak prezentován jako krajní, ale nevyhnutelný důsledek buržoazního liberalismu a z toho vyplývá jejich taktika nebojovat energicky proti liberálům jako proti soupeřům, nýbrž tlačit je k socialistickým důsledkům, ergo pletichařit s nimi, prošpikovat liberalismus socialismem a nestavět proti liberálům socialistické kandidáty, ale podstrkovat jim je a snažit se, aby se k nim vetřeli, resp. je k nim podloudně propašovat. Že jsou přitom buď sami obelháváni a podváděni, nebo obelhávají socialismus, to přirozeně nechápou.

Vydali s velkou pílí vedle všelijakých škvárů i pár dobrých propagandistických prací, fakticky to nejlepší, nač se Angličané v tom ohledu zmohli. Jakmile se však dostanou ke své specifické taktice: zastírání třídního boje, je to hnus. Odtud také jejich fanatická zášť vůči Marxovi a nám všem — kvůli třídnímu boji.

Fabiáni mají přirozeně hodně buržoazních stoupenců, a proto i peněz..."[133].

KLASICKÉ HODNOCENÍ INTELEKTUÁLSKÉHO OPORTUNISMU V SOCIÁLNÍ DEMOKRACII

Rok 1894. Rolnická otázka. „Na kontinentě," píše Engels 10. listopadu 1894[356], „roste s úspěchy chuť na ještě větší úspěchy, a nalákat si rolníky se doslova stává módou. Nejprve prohlásí Francouzi v Nantes Lafarguovými ústy, nejenže není naší věcí přímými zásahy urychlovat ožebračování drobných rolníků — to že za nás obstará kapitalismus — ale také: že musíme malorolníka přímo chránit proti státní pokladně, lichvě a velkostatkáři. To ale dělat nemůžeme, protože je to za prvé hloupé a za druhé nemožné. Ale hned nato vystoupí ve Frankfurtu Vollmar a chce podplácet *rolníka vůbec;* přitom rolník, s kterým má

co dělat v Horním Bavorsku, to není zadlužený porýnský malorolník, nýbrž střední rolník a dokonce velký sedlák, který vykořisťuje čeledíny a děvečky a prodává ve velkém dobytek a obilí. A to není možné, nechceme-li opustit celou zásadu".[134]

Rok 1894, 4. prosince[357]: „...Bavoři, kteří se stali velmi, velmi oportunistickými a jsou už skoro prachobyčejnou lidovou stranou (tj. většina vůdců a mnoho nových členů), hlasovali v bavorském Landtagu pro celý rozpočet a zejména Vollmar rozjel agitaci mezi rolníky, aby získal hornobavorské velké sedláky s 25—80 akry půdy (10—30 hektarů), kteří se tedy nemohou obejít bez námezdních dělníků..."[135]

Z toho vidíme, že Marx a Engels více než deset let systematicky a vytrvale bojovali proti oportunismu v německé sociálně demokratické straně a potírali intelektuálské šosáctví a maloměšťáctví v socialismu. To je nesmírně důležité. Široká veřejnost ví, že německá sociální demokracie je považována za vzor marxistické politiky a taktiky proletariátu, ale neví, že zakladatelé marxismu museli neustále bojovat proti „pravému křídlu" (Engelsův výraz) této strany. Není náhoda, že brzy po Engelsově smrti se tento skrytý boj stal zjevným. To je nevyhnutelný důsledek celých desetiletí historického vývoje německé sociální demokracie.

A tak se nám nyní zvlášť jasně rýsují dvě linie Engelsových (i Marxových) rad, pokynů, korekcí, výstrah a ponaučení. Anglo-americké socialisty co nejnaléhavěji vyzývali, aby se spojili s dělnickým hnutím a vymýtili ze svých organizací omezený a zkostnatělý duch sektářství. Německé sociální demokraty velmi důrazně poučovali: Neupadejte do šosáctví, do „parlamentního kretenismu" (Marxův výraz v dopise z 19. září 1879[134])[136], do maloměšťácko-intelektuálského oportunismu.

Což není příznačné, že naše sociálně demokratické klepny mají plno řečí o radách prvního typu, ale když jde

o rady druhého typu, ani nehlesnou a obcházejí je mlčením? Není snad *takováto* jednostrannost v hodnocení Marxových a Engelsových dopisů nejlepším důkazem jisté naší, ruské, sociálně demokratické... „jednostrannosti"?

Dnes, kdy se v mezinárodním dělnickém hnutí projevují symptomy hlubokého kvasu a rozkolísanosti, kdy krajnosti oportunismu, „parlamentního kretenismu" a šosáckého reformismu vyvolaly opačné krajnosti revolučního syndikalismu, nabývá celková linie Marxových a Engelsových „korekcí" anglo-amerického a německého socialismu mimořádné důležitosti.

V těch zemích, kde *neexistuje* sociálně demokratická dělnická strana, kde v parlamentech *nejsou* sociálně demokratičtí poslanci, kde *neexistuje* žádná systematická, důsledná sociálně demokratická politika ani ve volbách, ani v tisku atd., v takových zemích učili Marx a Engels socialisty *stůj co stůj* skoncovat s omezeným sektářstvím a *přimknout se* k dělnickému hnutí, aby se tak *politicky vyburcoval* proletariát. Neboť ani v Anglii, ani v Americe neprojevil proletariát v poslední třetině 19. století *téměř žádnou* politickou samostatnost. Politická kolbiště v těchto zemích, kde skoro úplně chyběly buržoazně demokratické historické úkoly, *zcela* ovládla triumfující, samolibá buržoazie, které se v umění klamat, demoralizovat a podplácet dělníky nikdo na světě nevyrovná.

Domnívat se, že tyto Marxovy a Engelsovy rady adresované anglo-americkému dělnickému hnutí mohou být jednoduše a přímo aplikovány na ruské podmínky, znamená používat marxismu nikoli k ujasnění jeho *metody*, nikoli ke *studiu* konkrétních historických zvláštností dělnického hnutí v jednotlivých zemích, nýbrž k malichernému frakčnímu, intelektuálskému vyřizování účtů.

A naopak, v takové zemi, kde nebyla buržoazně demokratická revoluce dovedena do konce, kde vládl a vládne „vojenský despotismus, přikrášlený parlamentními formami" (Marxův výrok v jeho Kritice gothajského pro-

gramu[130])[137], kde byl proletariát už dávno vtažen do politického dění a uplatňuje sociálně demokratickou politiku, v takové zemi se Marx a Engels ze všeho nejvíce obávali parlamentní vulgarizace, šosáckého zlehčování úkolů a rozmachu dělnického hnutí.

V období buržoazně demokratické revoluce v Rusku jsme povinni zdůrazňovat a klást na první místo *tuto* stránku marxismu tím spíše, že máme rozsáhlý, „skvělý", bohatý liberálně buržoazní tisk, který před proletariátem halasně vytrubuje, jak „vzorně" loajální, parlamentně legální, skromné a umírněné je sousední německé dělnické hnutí.

Tato zištná lež buržoazních zrádců ruské revoluce není dílem náhody ani vlastní zkaženosti některých bývalých nebo budoucích ministrů z kadetského tábora. Vyplynula z hlubokých ekonomických zájmů liberálních statkářů a liberální buržoazie v Rusku. A v boji proti této lži, proti tomuto „ohlupování mas" („Massenverdummung" — Engelsův výraz v dopise z 29. listopadu 1886[342])[138] se Marxovy a Engelsovy dopisy musí stát nepostradatelnou zbraní všech ruských socialistů.

Zištná lež liberální buržoazie ukazuje lidu vzornou „skromnost" německých sociálních demokratů. Vůdcové těchto sociálních demokratů, zakladatelé marxistické teorie, nám říkají:

„V revolučním vystoupení Francouzů se ukázalo pokrytectví Vierecka a spol. (sociálně demokratičtí oportunisté v německé parlamentní sociálně demokratické frakci) v ještě nepěknější podobě" (jde o vytvoření dělnické strany ve francouzské poslanecké sněmovně a o decazevillskou stávku, v jejímž průběhu se francouzští radikálové odtrhli od francouzského proletariátu[139]). „V poslední rozpravě o zákonu proti socialistům vystoupili jen Bebel a Liebknecht — oba velmi dobře. S touhle rozpravou se zas už můžeme ukázat ve slušné společnosti, a to jsme dřív se všemi rozhodně nemohli. Vůbec je dobré, že se Němcům, hlavně po tom, co si zvolili tolik šosáckých živlů (což bylo

ovšem nevyhnutelné), trochu upírá vedení. *V Německu dostává v pokojných dobách všechno pečeť šosáctví;* a tak je ostruha francouzské konkurence *absolutně nutná...*" (dopis z 29. dubna 1886[341])[140].

Taková poučení si tedy musí co nejdůkladněji vyvodit pro sebe Sociálně demokratická dělnická strana Ruska, která je ideově ovlivňována především německou sociální demokracií.

Taková poučení nám neposkytuje žádný jednotlivý úryvek z korespondence velikánů 19. století, nýbrž všechen duch a veškerý obsah jejich soudružské, přímé kritiky mezinárodních zkušeností proletariátu, prosté jakékoli diplomacie a malicherných záměrů.

Do jaké míry jsou tímto duchem skutečně prodchnuty všechny Marxovy a Engelsovy dopisy, můžeme doložit ještě dalšími úryvky, které jsou sice soukromějšího rázu, zato však nanejvýš charakteristické[141].

V roce 1889 vzniklo v Anglii mladé, svěží hnutí nevyučených, nekvalifikovaných prostých dělníků (plynárenských, přístavních atd.), naplněné novým, revolučním duchem. Engels je jím nadšen. S uznáním zdůrazňoval úlohu Marxovy dcery Tussy, která mezi nimi agitovala. „Nejodpornější," píše z Londýna 7. prosince 1889[352], „je tu měšťácká ‚respectability'*, která je v dělnících hluboce zakořeněna. Sociální členění společnosti v nesčetné, všemi nesporně uznávané stupně, z nichž každý má svou pýchu, ale i svou vrozenou úctu k svým ‚betters' a ‚superiors'**, je tak staré a pevně zakořeněné, že se buržoazii stále ještě poměrně snadno podaří nalákat dělníky. Rozhodně si nejsem jist, zda si např. John Burns potají nezakládá víc na své popularitě u kardinála Manninga, u londýnského starosty a buržoazie vůbec než na popularitě u své vlastní třídy. A Champion — bývalý poručík — odedávna za zády

* — „ctihodnost".

** — „představeným" a „nadřízeným".

dělnictva intrikařil s buržoazními, zejména konzervativními živly, kázal socialismus na církevních kongresech atd. Ba i Tom Mann, kterého pokládám za nejlepšího z nich, mluví rád o tom, že bude obědvat s londýnským starostou. Srovnáme-li to s Francií, vidíme přece jen, k čemu je dobrá revoluce."[142]

Zde je komentář zbytečný.

Další příklad. V roce 1891 hrozilo nebezpečí, že vypukne evropská válka. Engels si o tom dopisoval s Bebelem a oba se shodli v názoru, že bude-li Německo napadeno Ruskem, budou muset němečtí socialisté odhodlaně bojovat jak proti Rusům, tak i proti všem jejich spojencům. „Bude-li rozdrceno Německo, pak i my; v nejlepším případě nabude boj tak prudkých forem, že se Německo dokáže udržet pouze revolučními prostředky a my budeme možná nuceni chopit se vesla a sehrát rok 1793" (dopis z 24. října 1891[333])[143].

To pro informaci těm oportunistům, kteří vykřikovali do celého světa o „jakobínských" perspektivách ruské dělnické strany v roce 1905 postrádajících sociálně demokratický charakter! Engels otevřeně upozorňoval Bebela, že může nastat situace, kdy sociální demokraté budou muset vstoupit do prozatímní vlády.

Je zcela přirozené, že s takovými názory na úkoly sociálně demokratických dělnických stran Marx i Engels velmi optimisticky věřili v ruskou revoluci a v její obrovský světodějný význam. Po téměř celých dvacet let vidíme v jejich korespondenci ono horoucí očekávání revoluce v Rusku.

Vezměme Marxův dopis z 27. září 1877[132]. Východní krize vyvolává v Marxovi nadšení[144]. „Rusko stojí už dlouho na prahu převratu; všechny nutné podmínky k tomu uzrály. Čačtí Turci tento výbuch ještě o celá léta uspíšili... Převrat začne secundum artem (podle všech pravidel) *konstitučním laškováním*, a pak nastane náramný mazec (il y aura un beau tapage). Bude-li nám matka příroda alespoň trochu přát, ještě se té slávy dožijeme!"[145] (Marxovi bylo tehdy 59 let.)

Matka příroda Marxovi nedopřála, a ani mu bohužel dopřát nemohla, dožít se „té slávy". Ale „konstituční laškování" Marx *předpověděl* a jeho slova, na I. i II. ruskou dumu jako ušitá, nám připadají, jako by byla napsána teprve včera. Vždyť varování lidu před „konstitučním laškováním" bylo „duší" taktiky bojkotu, tak nenáviděné liberály a oportunisty...

Nebo Marxův dopis z 5. listopadu 1880[136]. Marx jásá nad tím, jaký úspěch měl Kapitál[129] v Rusku[146], a staví se na stranu narodovoljovců proti skupině stoupenců nového rozdělení půdy[147], jež právě tehdy vznikla. Marx v jejich názorech správně rozpoznal anarchistické prvky, a protože tehdy nevěděl a ani nemohl vědět, že se z narodnických stoupenců nového rozdělení půdy postupně vyvinou sociální demokraté, zaútočil na ně s veškerou silou svého sžíravého sarkasmu:

„Ti pánové jsou proti jakékoli politické revoluční činnosti. Jedno salto mortale má přenést Rusko do anarchisticko-komunisticko-ateistického věku! Prozatím se připravují na ten skok nudným doktrinářstvím, o jehož tzv. principech štěbetají od dob nebožtíka Bakunina vrabci na střeše."[148]

Z toho vidíme, jak by Marx pro Rusko roku 1905 a následujících let hodnotil důležitost „politicky revoluční činnosti" *sociální demokracie**.

Zde je Engelsův dopis z 6. dubna 1887[344]: „Naproti tomu se zdá, že v Rusku se schyluje ke krizi. Poslední atentáty tomu nasadily korunu..." V dopise z 9. dubna 1887[345] píše totéž: „Armáda je plná nespokojených konspirujících důstojníků" (Engels tehdy pod dojmem revoluč-

* Ostatně, jestli se dobře pamatuji, vyprávěli mi Plechanov nebo V. I. Zasuličová v letech 1900—1903 o Engelsově dopisu Plechanovovi » Našich neshodách[198] a o charakteru nadcházející revoluce v Rusku. Bylo by zajímavé přesně zjistit, zda takový dopis skutečně existoval, zda se zachoval a není-li načase jej uveřejnit.[149]

ního boje narodovoljovců vkládal naděje do důstojníků a neviděl ještě revolučnost ruského vojáka a námořníka, která se tak skvěle projevila o 18 let později...). „...Nevěřím, že to vydrží ještě rok. A jakmile v Rusku začne revoluce (losgeht), pak hurá!“[150]

A v dopise z 23. dubna 1887[346]: „V Německu jde jedna perzekuce (socialistů) za druhou. Zdá se, že Bismarck chce být se vším hotov, aby při vypuknutí revoluce v Rusku, která je teď patrně už jen otázkou měsíců, mohl ihned udeřit (losgeschlagen werden) i v Německu.“[151]

Ukázalo se, že to byly dlouhé, velmi dlouhé měsíce. Jistě se najdou šosáci, kteří se zamračeným pohledem a svraštělým čelem ostře odsoudí Engelsovo „revolucionářství“ nebo se shovívavě usmějí starým utopiím starého revolucionáře žijícího v emigraci.

Ano, Marx a Engels se hodně a často mýlili, když očekávali brzké vypuknutí revoluce, když doufali ve vítězství revoluce (například roku 1848 v Německu), když věřili v blížící se německou „republiku“ („Zemřít za republiku!“ napsal o tomto období Engels, když vzpomínal, v jakém rozpoložení byl jako účastník válečné kampaně za říšskou ústavu — léta 1848—1849[152]). Mýlili se v roce 1871, když se snažili „zburcovat jižní Francii, a proto jsme (Becker píše „my“ a myslí tím sebe a své nejbližší přátele: dopis č. 14 z 21. července 1871[5]) obětovali a riskovali vše, co bylo v lidských silách...“ A dále v témže dopise: „Kdybychom byli měli v březnu a dubnu víc peněz, byli bychom zburcovali celou jižní Francii a zachránili Pařížskou komunu“ (s. 29). *Takové* chyby velikánů revolučního myšlení, kteří pozvedali a pozvedli proletariát celého světa nad úroveň drobných, všedních, krejcarových úkolů, jsou tisíckrát ušlechtilejší, vznešenější a *historicky cennější a pravdivější* než banální moudrosti státotvorného liberalismu, který halasí, vykřikuje, káže a hřímá o tom, že revoluce je marnost nad marnost, že revoluční boj je zbytečný, a o půvabech kontrarevolučních „konstitučních“ tlachů...

Ruská dělnická třída si vybojuje svobodu a svými revolučními akcemi plnými omylů pohne Evropou — a omezenci ať se naparují neomylností své revoluční nečinnosti.

6. dubna 1907 *N. Lenin*

DUMA A RUŠTÍ LIBERÁLOVÉ

Petrohrad 10. dubna

Nálada takzvané ruské „společnosti" je stísněná, skleslá, rozpačitá. Článek pana F. Malověra — který si zvolil neobyčejně přiléhavý pseudonym — v nedělním čísle (z 8. dubna) listu Tovarišč je poučný a příznačný právě proto, že věrně obráží tuto náladu.

Článek pana Malověra se nazývá Duma a společnost[207]. Společností se zde podle prastarého ruského významu toho slova míní hrstka liberálních úředníků, buržoazních intelektuálů, unuděných rentiérů a jiných nafoukanců, domýšlivců a zahalečů, kteří se považují za sůl země, hrdě si říkají „inteligence", vytvářejí „veřejné mínění" atd. atd.

Panu Malověrovi „se nynější tažení proti dumě, které se v poslední době objevuje v levicovém tisku, zdá velmi riskantní". To je hlavní myšlenka článku. Pan Malověr argumentuje tím, že se odvolává na náladu společnosti. Společnost je prý unavena, „vyhýbá se" politice, neprotestuje proti nepřístojnostem, čte v knihovnách a kupuje v knihkupectvích „lehkou" beletrii. „Prostředí je rozložené"... „aby duma ožila, je nutné, aby znovu ožila země." „Duma by sice kdykoli mohla zajít hrdinskou smrtí, jenže podle kolujících pověstí by to jejím nedobrovolným kmotrům přišlo jen vhod. A co by tím lid získal kromě nového volebního zákona?"

Uvádíme tyto citáty proto, že jsou pro obrovskou většinu ruských liberálů a pro všechna intelektuálská zákoutí liberalismu *typické*.

Všimněte si: v poslední větě se najednou místo „společnosti" objevil „lid"! Pan Malověr ve snaze přechytračit

sám sebe (jak to vždycky činí všichni malověrní intelektuálové) zfalšoval celou svou argumentaci a vylíčil celou věc tak, jako by veleváženă „společnost" skutečně určovala „podporu zvenčí" nebo stanovisko *mas*. Ale ať byl tento podvrh jakkoli rafinovaný, přece jen selhal: od „společnosti" se muselo přejít k „lidu". A tak všechen prach, který se usadil v pečlivě izolovaných a před ulicí zabedněných, zatuchlých pracovnách lidí ze „společnosti", se zvíří, jakmile se jen trochu pootevřou dveře na „ulici". V tom se jasně projevuje sofistika sušené tresky, která se považuje za „inteligentní" a „vzdělanou".

Teze: tažení *levice* proti dumě je riskantní.

Důkaz: *společnost* je unavená, vyhýbá se politice a dává přednost lehké beletrii.

Závěr: hrdinskou smrtí dumy by *lid* nic nezískal.

Politické heslo: „Teď už snad nikdo nepochybuje, že v nejbližší budoucnosti se může politický boj vést pouze za upevnění a rozšíření práv dumy jako jediného (!) nástroje boje proti vládě, který má lid prozatím v rukou (!)."

To je vskutku brilantní logika kontrarevolučních pokrytců, halících se do noblesního roucha skepticismu a omrzelé lhostejnosti, není-liž pravda?

Teze: my, „společnost", jsme uvízli v bahně. Vy, levice, chcete to bahno odklidit? — Jen se opovažte, nám bahno nevadí.

Důkaz: jsme unaveni pokusy (nikoli svými) odklidit bahno. K takovému úklidu nemáme valnou chuť.

Závěr: hýbat bahnem je riskantní.

Úvahy pánů Malověrů mají velký význam, neboť, opakujeme, přesně obrážejí náladu, která koneckonců vyvěrá z boje tříd v ruské revoluci. Únava buržoazie a její tíhnutí k „lehké" beletrii není jev náhodný, nýbrž zákonitý. Rozeskupení obyvatelstva na jednotlivé strany, které je nejvýznamnější lekcí a nejvýznamnějším politickým ziskem revoluce v době voleb do II. dumy, názorně ukázalo na faktech v celonárodním měřítku tento obrat širokých

vrstev statkářů a buržoazie doprava. „Společnost" a „inteligence" jsou jenom žalostným, ubohým, zbabělým a podlým přívěskem oněch horních deseti tisíc.

Velká část buržoazní inteligence žije s těmi a přiživuje se u těch, kteří se obrátili k politice zády. Jen málokteří příslušníci inteligence, kteří z vlastních zkušeností znají *„vlčí hlad"* lidových mas po politické knize, novinách a socialistických vědomostech, navštěvují kroužky propagandistů dělnické strany. Jenomže tito příslušníci inteligence jsou odsouzeni ne-li k hrdinské smrti, tedy alespoň ke skutečně hrdinskému strastiplnému životu špatně placeného, napůl hladového, věčně přepracovaného, do krajnosti vyčerpaného stranického „řadového pracovníka". Odměnou pro *tuto* inteligenci je, že se vymanila z hnojiště „společnosti" a nemusí už přemýšlet o lhostejnosti *svého* publika k sociálně politickým otázkám. Vždyť „intelektuál", který si neumí najít publikum, které by nebylo k těmto otázkám lhostejné, se podobá „demokratu" a intelektuálovi v kladném smyslu slova asi tak, jako se milující ženě podobá žena, která se za peníze prodala do zákonného manželství. V obou případech to jsou pouhé odrůdy oficiální počestné a zcela legální prostituce.

Levicové strany jsou skutečně levicové a zasluhují si tento název jen potud, pokud vyjadřují zájmy a obrážejí mentalitu *nikoli* „společnosti", *nikoli* skupinek všelijaké ufňukané intelektuálské chamradi, nýbrž širokých vrstev lidu, proletariátu a jisté části maloburžoazních mas — vesnických a městských. Levicové jsou ty strany, jejichž publikum *nikdy* není lhostejné k sociálně politickým otázkám, stejně jako nikdy není hladový lhostejný ke kousku chleba. „Tažení proti dumě", které podnikají tyto levicové strany, je odrazem jisté tendence v širokých vrstvách lidu, je odezvou jistého masového... nu, proč bychom to neřekli, pobouření proti samolibým narcisům, kteří si libují v hnojišti kolem sebe.

Jeden z takových narcisů, pan Malověr, píše: „Psycho-

logie lidových mas je v nynějším období absolutně neznámou veličinou a nikdo nám nezaručí, že tyto masy budou na rozpuštění II. dumy reagovat jinak, než reagovaly na rozpuštění I. dumy."

Čím se to liší od psychologie „počestné ženy" z buržoazní společnosti, která říká: Zaručí se někdo, že se neprovdám z lásky za toho, kdo za mne zaplatí více?

A vaše vlastní city, madam, nemohou být nikomu žádnou zárukou? A vy, páni Malověrové, se necítíte být součástí „lidových mas", necítíte se být aktéry (nejen diváky), nepovažujete se za jednoho z tvůrců veřejného mínění, za jednu z hybných sil pokroku?

Buržoazie „se nezaručí" za to, že proletariát půjde od porážek k vítězství. Proletariát se však *zaručí* za to, že buržoazie projeví stejnou podlost jak při porážkách, tak při vítězstvích lidu v boji za svobodu.

Nechť se ti sociální demokraté, kteří mají sklon ke kolísání a pochybám, učí na příkladu pánů Malověrů, nechť se učí chápat, jak jsou dnes *reakční* nejen řeči o „jednostranně nepřátelském" stanovisku sociální demokracie k liberálům, ale i řeči o „celonárodní" (v čele s Malověry!?) revoluci.

Vaše echo, č. 14
10. dubna 1907

Podle listu Naše echo

LARIN A CHRUSTALJOV[153]

V prvním čísle menševického listu Narodnaja gazeta[154] (z 10. dubna) uveřejnil soudruh G. Chrustaljov[316] bojovný, neobyčejně zajímavý a vynikající (z bolševického frakčního hlediska) fejeton o dělnickém sjezdu. Za vynikající jej považujeme proto, že *nám* menševik Chrustaljov tímto fejetonem pomáhá stejně, ne-li více než menševik Larin. Oběma jsme stejně vděčni, a tak rozebereme podstatu jejich úvah a názorně je navzájem porovnáme.

Vzpomeňte si, co předpovídal J. Larin ve své brožuře Široká dělnická strana a dělnický sjezd[78]. Široká dělnická strana má podle Larinových představ pojmout přibližně 900 000 z 9 miliónů všech ruských proletářů. Musí se však odstranit „firma", tj. tato strana nemá být sociálně demokratická. Sociální demokraté a eseři mají splynout. Nová strana má být vlastně „nestranickou stranou" (jak se vyjádřil sám Larin). Sociální demokraté, stejně jako eseři, mají převzít úlohu „propagandistických spolků uvnitř široké strany".

Každému je zřejmé, že Larinův plán je úplně jasný; jeho názory na dělnický sjezd se vyznačují tím, že netrpí žádnou nedomyšleností, žádnou mlhavostí, jimiž tak oplývá Axelrod. My bolševici jsme bezelstného soudruha Larina za tuto myšlenkovou jasnost chválili ve srovnání s mlhavostí „zkostnatělého menševismu" (Larinův termín). Současně však Larinův plán prohlašujeme za oportunistické dobrodružství, neboť splynutí s esery a „nestranická strana" nemohou vést k ničemu jinému než k poklesu uvědomělosti dělníka a k znesnadnění sociálně demokratické organizace.

Nyní nechť čtenář pozorně posoudí plán soudruha Chrustaljova. Ten přímo píše: „Strana se nemá ujímat svolání sjezdu.“ „Iniciativa k jeho svolání patří odborům a zvláštním výborům pro svolání sjezdu.“

Jak mají být tyto výbory sestaveny?

Na to soudruh Chrustaljov přímou odpověď nedává. V dalším textu však najdeme dosti jasnou, i když nepřímou odpověď:

„Jaké je předpokládané složení sjezdu? Je stanoven nějaký census?“ ptá se soudruh Chrustaljov a odpovídá: „Už tím, že usilujeme o rozšíření organizace, vyslovujeme se proti jakémukoli omezování. Sjezdu se mohou zúčastnit všichni zvolení zástupci dělníků. Odbory, spotřební družstva, dělnické pokladny, dělnické podpůrné spolky, závodní výbory, zvláštní výbory pro uspořádání sjezdu, zvolení zástupci ze závodů a továren, v nichž nejsou závodní výbory, ti všichni mají mít své zástupce na celoruském dělnickém sjezdu. Takové má být jeho složení.“

To je naprosto jasné. „Proti jakémukoli omezování“ — přijďte všichni, koho dělníci tak či onak zvolili. O tom, jak *odlišit* „dělníky“ od ostatních zaměstnanců (obchodních, poštovních, telegrafních, železničních apod.) a od rolníků, kteří jsou členy našich, sociálně demokratických organizací i „spotřebních družstev“, autor nic neříká. Je to asi technická podrobnost z jeho stanoviska: „Proti jakémukoli omezování“! Proč tedy omezovat maloburžoazní živly?

Pojďme však dále. Složení sjezdu stanovil soudruh Chrustaljov jasně. Jasně se vyslovil i o jeho úkolech. „V každém případě,“ píše, „budou výbory dělnického sjezdu a místní sociálně demokratické organizace existovat paralelně.“

„...První organizační buňkou jsou závodní výbory. Volené a odpovědné závodní výbory zasahují do všech aspektů života závodu, od urovnávání konfliktů mezi prací a kapitálem přes plánovité řízení hospodářských stávek, opatřování práce atd. až po zřizování pokladen, klubů, knihoven a pořádání přednášek, takže jejich rámec obsáhne široké vrstvy proletariátu.

Závodní výbory z jednoho města či průmyslového střediska sestaví výbor pro dělnický sjezd. Jeho úkolem bude řídit, prohlubovat a rozšiřovat odborové a družstevní hnutí, organizovat pomoc nezaměstnaným, působit na městské samosprávy, aby organizovaly veřejné práce, agitovat proti zdražování potravin, udržovat spojení s komisí dumy pro pomoc nezaměstnaným, *přímo v závodech projednávat všechny návrhy zákonů dotýkajících se zájmů dělnické třídy* (podtrženo autorem); při reformě místní samosprávy provádět volební kampaň atd.

Dělnický sjezd je pouze řídícím a usměrňujícím orgánem celého hnutí. Takové je jeho přibližné schéma. Život sám si samozřejmě vynutí jisté korektury."

To je naprosto jasné. Nestranické závodní výbory. Nestranické výbory pro svolání dělnického sjezdu. Nestranický dělnický sjezd. „Za pomoci těchto výborů a jejich prostřednictvím," říká soudruh Chrustaljov, „získá strana mocný nástroj působení na celou dělnickou třídu."

Ptáme se, čím se to liší od Larina?? Je to *přesně týž plán*, jenom vyjádřený poněkud jinými slovy. Ve skutečnosti je to přesně totéž redukování sociální demokracie na „propagandistický spolek uvnitř široké strany", neboť „plán" soudruha Chrustaljova *ve skutečnosti* sociální demokracii *žádný jiný úkol neponechal*. Stejně jako Larin postupuje politickou činnost dělnické třídy „nestranické dělnické straně", neboť *veškerá* politická činnost dělnické třídy se má omezit na *„projednávání všech návrhů zákonů"*, na *„provádění volební kampaně atd."*.

Larin je jen pravdomluvnější a otevřenější než Chrustaljov, ale ve skutečnosti oba navrhují a provádějí „likvidaci sociálně demokratické dělnické strany a její nahrazení nestranickou politickou organizací proletariátu". To také říká hned první bod bolševické rezoluce o nestranických dělnických organizacích [92], za kterou se na nás soudruh Chrustaljov tak strašně rozzlobil, vynadal nám prokurátorů apod.

Soudruh Chrustaljov se rozzlobil proto, že cítil, že se musí vyhnout otázce, která byla přímo položena v naší rezoluci: Kdo má řídit boj proletariátu, *sociálně demokratická*

strana, nebo „*nestranická* politická organizace proletariátu“? Kdo má být „řídícím a usměrňujícím orgánem“ při působení na městské samosprávy, ve stycích s komisí dumy (soudruh Chrustaljov pomlčel o *sociálně demokratické frakci v dumě!* Je to náhoda, nebo „prorocké přeřeknutí“ člověka, který si matně uvědomuje, že se nestranické „výbory pro dělnický sjezd“ budou stýkat bez rozdílu jak se sociálními demokraty, tak i s esery a trudoviky?), při projednávání návrhů zákonů, při provádění volební kampaně *atd.?*

Soudruhu Chrustaljovovi nezbývá než se zlobit, když je postaven před tuto otázku, neboť je mu trapné přiznat, že politickou činnost proletariátu by měly řídit nestranické „výbory“. „Kdopak ze sociálních demokratů,“ ptá se rozhněvaně, „agitoval nebo agituje pro svolání protistranického sjezdu? Naši odpůrci nemohou uvést ani jedno jméno.“ Nerozčilujte se, soudruhu Chrustaljove, ale *uvedli* jsme několik jmen hned v prvním bodu naší rezoluce a nyní bychom k nim mohli připojit i *jméno soudruha G. Chrustaljova*. Ve skutečnosti soudruh Chrustaljov, podobně jako Larin, agituje pro *širokou trudovickou stranu**. Říkáme „trudovickou“, a ne dělnickou, neboť 1. ani Larin, ani Chrustaljov nevyjímají z nestranické politické organizace trudovickou, tj. maloburžoazní demokracii (například delegáti dělnického sjezdu za „spotřební družstva“ nebo heslo „proti jakémukoli omezování“) a 2. nestranickost dělnické politické organizace nevyhnutelně znamená směšování sociálně demokratického stanoviska se stanoviskem trudovickým.

Soudruh Chrustaljov píše: „Organizace vytvořené Zubatovem a Gaponem se rychle zbavily příchuti policejních institucí a prováděly ryze třídní politiku.“ Zbavily se jí však *díky* cílevědomé činnosti organizované *sociálně demokratické* strany, která nikdy nesouhlasila s tím, aby řízení

* Tento termín pochází od soudruha G. Lindova, který skvěle zdůvodnil a dokázal jeho správnost v článku Dělnický sjezd[79], uveřejněném ve sborníku Otázky taktiky[19].

politiky proletářů bylo postoupeno nestranickým organizacím. Rozlišuje snad soudruh Chrustaljov „ryze třídní" politiku a politiku *sociálně demokratickou?* Snažně ho žádáme, aby svou myšlenku *otevřeně* vysvětlil.

„Dělnický sjezd se bude konat," velí soudruh Chrustaljov, „a sociální demokraté se ho zúčastní." Ovšem, zúčastníme se, bude-li se konat. Zúčastnili jsme se Zubatovova a Gaponova dělnického hnutí, abychom mohli bojovat za sociální demokracii. Zúčastníme se i trudovického dělnického sjezdu, abychom mohli bojovat za sociální demokracii proti trudovickým a trudovicko-*nestranickým* idejím. To není argument ani ve prospěch staré gaponovštiny, ani pro novou nestranickost.

Soudruh Chrustaljov se obrací k „bolševikům dělníkům" a přitom se je snaží znesvářit s bolševiky, kteří agitovali proti sovětu dělnických zástupců. Na tento útok nebudeme odpovídat. Odvoláme se na Trockého, který nepatří k žádné frakci. Nechť si soudruh Chrustaljov přečte jeho knihu Na obranu strany[304], nechť ji otevře *na stránce 82*, kde je článek pod tímto názvem, § 2: Nevraživá nezaujatost pana Prokopoviče. Až si to soudruh Chrustaljov přečte, bude se stydět, že frakční útoky zastíral myšlenkou nefrakčního dělnického sjezdu.

Uvědomělé dělníky pak jen stručně upozorňujeme, že vedoucí úloha *nestranických* výborů v *politice* proletariátu (volební kampaň atd.) je ryze intelektuálský výmysl, který by vedl jen ke *zdesateronásobení* různic a intrik a přes tyto různice a intriky „zpět k sociální demokracii".

Na závěr ještě jednou děkujeme soudruhu Chrustaljovovi za to, jak jasná a průzračná je jeho propagace dělnického sjezdu. Larin a Chrustaljov jsou těmi nejlepšími spojenci bolševiků proti Axelrodovi.

Trud, č. 1
15. dubna 1907

Podle listu Trud

FRANZ MEHRING
O II. DUMĚ

V jednom z posledních čísel německého sociálně demokratického časopisu Die Neue Zeit[374]* byl uveřejněn úvodník s obvyklou šifrou obvyklého „úvodníkáře" tohoto časopisu Franze Mehringa. Autor konstatuje, že v obvyklé rozpravě o rozpočtu využili řečníci sociální demokracie Singer a David příležitosti, aby ukázali, jak sociální demokracie, v posledních volbách zdánlivě poražená[155], pevně hájí své proletářské stanovisko. Naproti tomu němečtí liberálové, kteří se ve volbách spojili s vládou proti klerikálnímu „středu" a proti sociální demokracii, se octli v nejžalostnějším postavení ponížených spojenců reakce. „Liberální buržoazie," říká Mehring, „hraje za nějakou mizernou almužnu úlohu povolné děvky (německé „Dirne" znamená vlastně „prodejnou ženštinu") východopolabských junkerů."

Citujeme tato břitká slova přesně, abychom čtenářům názorně ukázali, jak se tónem i obsahem stanovisko sociální demokracie k liberálům v Německu liší od onoho stanoviska, se kterým se nyní tak často setkáváme v ruských kadetských listech. Jak známo, přišly tyto listy s docela jinou písničkou o výsledku voleb v Německu, když se zmiňovaly o chybách sociální demokracie, která prý ignorovala buržoazní demokracii nebo k ní zaujala „jednostranně nepřátelský postoj" apod.

To však jen tak mimochodem. Nás tu nezajímá Mehringovo hodnocení německého liberalismu, nýbrž jeho hod-

* Číslo 23 (25. Jahrg., Bd. I) z 6. března 1907.

nocení ruské dumy a *ruského liberalismu*, jehož hesla („zachovejte dumu", věnujte se „pozitivní práci") rozebírá pozoruhodně výstižně a jasně.

Uvádíme překlad celé druhé části Mehringova článku v plném znění.

NĚMECKÝ LIBERALISMUS A RUSKÁ DUMA

...Abychom pochopili celou nezměrnou ubohost této rozpravy*, bude užitečné se ohlédnout zpět na berlínský spojený Landtag už před šedesáti lety, kdy se buržoazie poprvé vrhla do parlamentního boje. Tehdy v ní bylo málo hrdinského. Marx ji charakterizuje takto: „Bez víry v sebe, bez víry v lid, reptajíc proti těm, kdo stáli nad ní, a třesouc se před těmi, kdo stáli pod ní, egoistická vůči oběma, vědoma si svého egoismu, revoluční proti konzervativcům a konzervativní vůči revolucionářům; nedůvěřujíc vlastním heslům, s frázemi místo idejí, zastrašená světovou bouří a zároveň jí využívajíc; bez jakékoli energie, ve všech směrech plagiát, vulgární, protože nepůvodní, původní jen ve své vulgárnosti; kramařící s vlastními přáními, bez iniciativy, bez víry v sebe, bez víry v lid, bez světodějného poslání — jako prokletý stařec, odsouzený k tomu, aby hatil první mladické vzněty lidu plného života a zneužíval jich pro své stařecké zájmy — bezoký, bezuchý, bezzubý, úplná troska."[156]

A přece přes to všechno dokázala tehdejší buržoazie držet měšec pevně v rukou a zarazit králi i junkerům příjmy tak dlouho, dokud neměla zajištěna svá vlastní práva; raději snášela královu nemilost, než aby králi pomáhala z bankrotu tím, že by se vzdala svého práva prvorozenství.

Ve srovnání s nynějšími volnomyšlenkáři byli liberálové

* Je míněna rozprava o rozpočtu v Říšském sněmu.

spojeného zemského sněmu tehdy v každém případě prozíravější. Kašlali na řečičky o „pozitivní práci" a raději překazili dílo pro blaho země tak významné, jakým byla tehdy stavba východní železnice, než aby se smířili s tím, že se zřeknou svých ústavních práv.

Vzpomínky na onu dobu se vnucují tím spíše, že rozprava o rozpočtu v Říšském sněmu skončila v době, kdy byla zahájena II. ruská duma. Parlamentní historie ruské revoluce se nepochybně až dosud podobala spíše parlamentní historii pruské revoluce z roku 1848 než parlamentní historii francouzské revoluce z roku 1789; historie I. ruské dumy v jistém směru až nápadně připomíná historii smutně proslulého „dohodovacího shromáždění", které kdysi zasedalo v berlínském divadle; připomíná ji i v takových maličkostech, jako byla výzva — i když bezvýsledná — neplatit daně, kterou vydala konstitučně demokratická většina, když bylo toto shromáždění rozpuštěno. I v Prusku byl druhý Landtag svolaný vládou podobně jako nynější ruská duma silněji opozičně zabarven a po měsíci byl za pomoci ozbrojené síly znovu rozpuštěn. A ozývá se nemálo hlasů, které nové ruské dumě prorokují stejný osud. Načež přemoudřelí liberálové dávají skvělou radu: zachovejte dumu a získávejte si důvěru lidu „pozitivní prací". Tak, jak to míní liberálové, je to ta nejnesmyslnější rada, jakou mohou nové dumě dát.

Historie se nerada opakuje. Nová duma je plodem revoluce, který se vůbec nepodobá tomu, čím byl kdysi druhý pruský parlament. Byla volena v ovzduší tak odporného a hanebného nátlaku, že ve srovnání s tím je všechno to, co prováděl německý „říšský spolek lží", úplnou maličkostí. Dokonce ani mezi levicí nynější dumy už nemá převahu konstituční demokracie; nynější levice je zocelena silnou socialistickou frakcí. A ani s rychlým rozpuštěním dumy to není tak jednoduché. Carismus by se vůbec nenamáhal s celou tou stejně úmornou jako odpornou procedurou nátlaku na volby, kdyby záviselo jen na jeho přání, zda má

být duma rozpuštěna nebo ne. Carismus totiž potřebuje pro své věřitele lidový zastupitelský orgán, který ho zachraňuje před bankrotem, a nezbývá mu už ani ta nejmenší možnost, i kdyby na tom nebyl tak zle, vymyslet si ještě ubožejší volební systém a vykonávat ve volbách ještě hrubší nátlak.

V tomto směru měla pruská reakce roku 1849 ještě silný trumf: když zrušila všeobecné volební právo a zavedla volební systém tří kurií, získala takzvaný lidový zastupitelský orgán, který jí nekladl žádný vážný odpor, ale státním věřitelům přece jen poskytoval jakousi záruku.

Právě volby do nové dumy ukázaly, že ruská revoluce nabyla mnohem většího rozmachu než kdysi revoluce německá. Rovněž je nesporné, že novou dumu nezvolila revoluce náhodně, nýbrž že ji má v úmyslu využít ve svém zájmu. Revoluce by však zradila samu sebe, kdyby uposlechla moudrých rad německých liberálů a snažila se „pozitivní prací" získat důvěru lidu; tím by nastoupila stejně žalostnou a ostudnou cestu, jako je ta, po níž už šedesát let kráčí německý liberalismus. To, co tento podivuhodný hrdina chápe jako „pozitivní práci", by vedlo jen k tomu, že by nová duma pomohla carismu dostat se z finanční tísně a za to by obdržela ubohou almužnu v podobě „reforem", jaké dokáže vymyslet jedině vláda nějakého Stolypina.

Vysvětlíme pojem „pozitivní práce" na historickém příkladu. Když Národní shromáždění jedné letní noci roku 1789 osvobodilo francouzské rolníky, tu geniálně prodejný dobrodruh Mirabeau, největší hrdina, jakého kdy konstituční demokracie měla, pokřtil tuto událost okřídleným názvem „odporné orgie". Podle našeho názoru to však byla „pozitivní práce". A naopak, osvobozování pruských rolníků, které se hlemýždím tempem táhlo celých šedesát let, od roku 1807 do roku 1865, a během něhož bylo surově, nemilosrdně zahubeno bezpočet rolnických životů, bylo z hlediska našich liberálů „pozitivní prací", o které neustále

vytrubují do světa. Podle našeho názoru to byly „odporné orgie".

Jestliže tedy bude nová duma chtít splnit svůj historický úkol, musí se nesporně věnovat „pozitivní práci". V této věci vládne potěšitelná shoda. Jenom přijde na to, jakého druhu má tato „pozitivní práce" být. My jen doufáme a přejeme si, aby se duma stala nástrojem ruské revoluce, z níž vzešla.

Tento Mehringův článek mimoděk podněcuje k zamyšlení nad současnými proudy v ruské sociální demokracii.

Především nelze přehlédnout, že autor ve svém srovnávání ruské revoluce z roku 1905 a následujících let s německou revolucí z let 1848—1849 porovnává I. dumu s proslulým „dohodovacím shromážděním". To je Marxův termín. Tak nazval ve svém listu Neue Rheinische Zeitung[157] tehdejší německé liberály. A tato přezdívka pak vešla do dějin jako trvalý majetek proletářského myšlení, hodnotícího buržoazní revoluci.

Marx nazýval německé liberály revolučního období „dohodovači" proto, že tehdejší politická taktika liberální buržoazie byla založena na „teorii dohody", dohody mezi korunou a lidem, mezi starou mocí a revolučními silami. Tato taktika vyjadřovala třídní zájmy německé buržoazie v německé buržoazní revoluci: buržoazie se bála dovést revoluci do konce, bála se samostatnosti proletariátu, bála se úplného vítězství rolnictva nad jeho středověkými vykořisťovateli — statkáři, jejichž hospodářství si tehdy ještě zachovávala mnoho feudálních rysů. Třídní zájmy však nutily buržoazii k dorozumění („dohodě") s reakcí proti revoluci a liberální intelektuálové vymysleli „teorii dohody", kterou zastírali své odpadlictví od revoluce.

Skvělý citát, který uvádí Mehring, jasně ukazuje, jak Marx v revolučním období tepal tuto kompromisnickou buržoazii. A kdo zná Mehringovo vydání Marxových

a Engelsových děl ze čtyřicátých let, zejména jejich články z Neue Rheinische Zeitung, ten jistě ví, že *takových* citátů by bylo možno uvést celou řadu.

Ať se nad tím zamyslí ti, kdo se podobně jako Plechanov pokoušejí dovolávat Marxe, aby ospravedlnili taktiku pravého křídla sociální demokracie v ruské buržoazní revoluci! Argumentace těchto lidí však spočívá na nesprávné volbě citátů: vybírají všeobecné teze o podpoře velkoburžoazie proti reakční maloburžoazii a nekriticky je aplikují na ruské kadety a ruskou revoluci.

Mehring uděluje těmto lidem důkladnou lekci. Kdo se hodlá poradit o úkolech proletariátu v buržoazní revoluci s Marxem, musí vycházet z Marxových úvah týkajících se *právě* období německé buržoazní revoluce. Není náhoda, že naši menševici tyto úvahy tak bojácně obcházejí! Ale my v těchto úvahách vidíme nejúplnější a nejvýraznější projev nemilosrdného boje, který vedou ruští „bolševici" v ruské buržoazní revoluci proti *kompromisnické* buržoazii.

V období německé buržoazní revoluce považoval Marx za stěžejní úkol německého proletariátu dovést revoluci do konce, vybojovat si v ní vedoucí postavení, odhalovat zrádcovství „kompromisnické" buržoazie a vymaňovat lidové masy, zejména rolnictvo*, z jejího vlivu. To je historická skutečnost, kterou mohou zamlčovat nebo obcházet jen ti, kdož berou Marxovo jméno nadarmo.

S tím těsně a nerozlučně souvisí Mehringovo hodnocení „pozitivní práce" a „odporných orgií".

Ruské liberály, kadety, kteří nyní v II. dumě schvalují rozpočet pro samoděržaví vojenských polních soudů, ťala tato paralela natolik do živého, že cokoli dodávat k Mehringovým slovům by ve skutečnosti znamenalo jen je oslabovat.

Porovnejme si Mehringovu formulaci této otázky s for-

* Německá buržoazie zrazuje *své přirozené spojence, rolnictvo*, prohlásil Marx v roce 1848, když hodnotil úlohu rolnictva v buržoazní revoluci[158].

mulací pravého křídla německých sociálních demokratů. Čtenáři samozřejmě vědí, že Mehring, jako ostatně celý redakční kolektiv časopisu Die Neue Zeit, zastává stanovisko revoluční sociální demokracie. Opačné, oportunistické stanovisko zaujímají bernsteinovci. Jejich hlavním orgánem je časopis Sozialistische Monatshefte. V posledním sešitu tohoto časopisu (duben 1907) nacházíme článek jistého pana Romana Strelcova Druhý ruský parlament[384]. Článek hýří vzteklými výpady proti bolševikům, které autor, patrně z jízlivosti, nazývá „leninisty". Jak svědomitě informuje tento střelec německou veřejnost, vidíme třeba jen z toho, že autor sice cituje z Leninových brožur napsaných v době voleb v Petrohradě i ty nejostřejší pasáže, ale přitom *zamlčuje* věrolomný *rozkol*, který zosnovali menševici, rozkol, který vlastně vyvolal boj!

Ale to jen mimochodem. Pro nás je důležité, jak bernsteinovec chápe tuto otázku zásadně. Menševiky, *zejména Plechanova*, vychvaluje jako *realistické křídlo* ruské sociální demokracie. Ústřední orgán německé sociální demokracie Vorwärts[159] dostává od „realisty" co proto za větu, že lid nevyslal do II. dumy prosebníky (Fürsprecher), nýbrž bojovníky (Vorkämpfer)[387]; „Vorwärts zřejmě vidí současnou situaci v Rusku stejně růžově jako leninisté" (uvedený sešit, s. 295)*. Autorův závěr je jasný a jednoznačný. „Takže," píše v závěru svého článku, „takže zachovat dumu (Erhaltung der Duma) je zatím společným cílem celé opozice." A dále: socialisté nesmějí „plýtvat svými silami na naprosto neužitečný boj proti kadetům" (tamtéž, s. 296).

Necháváme na čtenáři, aby si učinil závěr ze srovnání

* Mimochodem nebude možná zbytečné dodat, že jsme panu Strelcovovi hluboce a ze srdce vděčni za jeho snahu zostudit bolševiky před německou sociální demokracií. Pan Strelcov si počíná tak... lovedně, že si ani nemůžeme přát lepšího spojence k propagování bolševismu mezi německými sociálními demokraty. Jen tak dál, pane Strelcove, jen tak dál!

Mehringových myšlenkových pochodů o „odporných orgiích“ a myšlenkových pochodů pánů Strelcovů o hesle „zachovejte dumu“.

Toto srovnání úplně stačí nahradit komentář k bolševické a menševické politice v nynější dumě i k návrhům bolševické [107, 95] a menševické rezoluce o vztahu ke Státní dumě.

Napsáno v dubnu 1907
Otištěno v dubnu 1907 ve sborníku
Voprosy taktiki
Petrohrad, vydavatelství Novaja duma
Podepsán K. T.

Podle textu sborníku

REORGANIZACE A LIKVIDACE ROZKOLU V PETROHRADĚ

Čtenáři již z legálního denního tisku vědí, že v petrohradské organizaci SDDSR byla konečně dokončena reorganizace, kterou už dávno navrhovala většina místních členů strany. Konference, jejíž delegáti byli zvlášť zvoleni všemi členy místní organizace, se konala 25. března 1907[160], projednala návrh reorganizace petrohradského výboru[190] (otištěný v 15. čísle listu Proletarij) i protinávrh menševiků[225] (otištěný v 51. čísle listu Russkaja žizň) a s nepatrnými změnami schválila návrh petrohradského výboru.

Podstatou tohoto organizačního řádu je důsledné uplatňování zásady demokratického centralismu. Vrcholným orgánem celé organizace je *konference*, jejíž delegáti byli zvoleni všemi členy strany na základě přímých voleb (dvoustupňové jsou jen při nepřekonatelných překážkách) podle určitého klíče (první konference byla složena z delegátů zvolených po jednom na každých padesát členů strany). Tato konference je stálou institucí. Schází se nejméně dvakrát za měsíc a je nejvyšším orgánem organizace. Každého půl roku se volí znovu.

Konference volí petrohradský výbor *ze všech členů strany*, tedy nejen z těch, kteří pracují v některém obvodu místní organizace.

Při tomto typu organizace je vyloučena jakákoli nerovnoměrnost v zastoupení obvodů a hlavně místo těžkopádného, vícestupňového, nedemokratického systému, podle něhož se petrohradský výbor skládal ze zástupců obvodů, byla vytvořena opravdová jednota všech členů strany, bezprostředně spojených jedinou řídící konferencí. Složení

této konference umožňuje a zároveň činí nevyhnutelnou účast většiny nejschopnějších dělníků na řízení všech záležitostí celé místní organizace.

Konference už zavedla tento nový typ organizace, prohlásila se za stálou instituci, zvolila nový, devatenáctičlenný petrohradský výbor a konala dvě zasedání (přesněji: dvakrát se chystala zasedat), aby řešila všechny běžné záležitosti.

Abychom charakterizovali menševický návrh na reorganizaci, který konference zamítla, uvedeme jedinou, avšak nejdůležitější okolnost. Tento návrh staví do čela organizace podobnou konferenci (nazývá ji radou). Zato však výkonný orgán konference, totiž petrohradský výbor, se podle tohoto návrhu úplně ruší! „Městská rada," praví se v návrhu menševiků, „se pro vyřizování běžné agendy rozpadá na celou řadu komisí (propagandistickou, agitační, publicistickou, odborovou, finanční apod.)." A „zastoupení organizace vůči jiným stranám a její styky s ústředními institucemi naší strany jsou přenechány předsednictvu", složenému z pěti osob zvolených radou.

Není těžké si představit, jak akceschopná by byla organizace, v níž by *běžnou agendu* vyřizovaly roztříštěné komise, které by nebyly spojeny jedním výkonným orgánem konference! Demokratický centralismus se zde stal fikcí: v podstatě je to krok směrem k nechvalně známému Larinovu plánu redukovat úlohu sociálně demokratické strany na pouhý *propagandistický spolek* dělnických mas, které by byly co nejvolněji sdruženy v jediné organizaci. Nemusíme snad ani říkat, že tento návrh menševiků byl okamžitě zamítnut. Zbývá jen požádat jeho autory, aby nás seznámili se zkušenostmi z práce *menševických* výborů nebo organizací SDDSR vybudovaných podle těchto zásad.

Dále. Zvlášť důležité je zdůraznit, že nová konference petrohradské organizace *skoncovala s rozkolem v Petrohradě.* Je známo, že menševici vyvolali rozkol v Petrohradě v době voleb do II. dumy tím, že 6. ledna 1907 odešli (údajně

z formálních důvodů) z konference, z té konference, která projednávala volební kampaň SDDSR v Petrohradě. Volby na novou konferenci, která se pak poprvé sešla 25. března, se konaly pod *přímou* kontrolou *zvláštní* komise, kterou *zvlášť* k tomuto účelu jmenoval ústřední výbor SDDSR a v níž byl i jeden člen ústředního výboru za lotyšskou sociální demokracii. Konference 25. března (která působí i nadále, neboť, jak jsme již řekli, prohlásila se za stálou instituci) byla proto *první* sociálně demokratickou konferencí v Petrohradě za poslední rok, která byla ustavena *bez sebemenších sporů* o správnosti zastoupení, o oprávněnosti a počtu mandátů atd.

Pro Petrohrad, kde mezi bolševiky a menševiky probíhal nejurputnější boj, to bylo něco dosud *nevídaného*. Jak konference o bojkotu (únor 1906)[161], tak i konference o tom, zda se má podporovat požadavek „dumského" vládního kabinetu (červen 1906)[162], přinesly vítězství bolševikům, avšak pokaždé začínaly nevyhnutelnými spory o správnosti zastoupení.

Je proto nesmírně poučné použít těchto *nesporných*, poprvé nesporných údajů o síle obou frakcí sociální demokracie v Petrohradě, abychom si ujasnili skutečné příčiny a skutečný význam předvolebního rozkolu v Petrohradě, který už patří minulosti. Menševici, jak je známo, ospravedlňovali tento rozkol formálními příčinami: 1. nesprávným zastoupením na konferenci 6. ledna (bolševici byli obviňováni, že zveličují počet hlasů, zvláště hlasů obchodních zaměstnanců, a neoprávněně anulují menševické mandáty); 2. odmítnutím konference splnit požadavek ÚV, aby konference byla rozdělena na městskou a guberniální.

Že toto druhé „ospravedlnění" ve skutečnosti neznamená nic jiného než *účast* ÚV (tj. jeho menševické části) na vyvolání rozkolu v Petrohradě, bylo už dostatečně vysvětleno v předchozích číslech listu Proletarij. Je to lehce pochopitelné i pro všechny členy naší strany z jiných měst, kteří velmi dobře vědí, že ÚV *nikde* nežádal *a ani nemohl žádat*,

aby se celoměstské konference rozdělily na městské a guberniální. Ultimativní ráz tohoto požadavku potřeboval ústřední výbor v Petrohradě k tomu, *aby rozštěpil* petrohradskou organizaci a potom pomohl odštěpeným menševikům zahájit jednání s kadety (nebo v něm pokračovat).

Zato první „ospravedlnění" rozkolu zůstává naprosto nejasné a sporné pro všechny členy naší strany kromě petrohradských. Nemohou totiž posoudit, zda zastoupení na konferenci 6. ledna bylo správné a ani jaký je skutečný poměr sil bolševiků a menševiků v Petrohradě. Dokumentovat to je zcela nad síly sociálně demokratického tisku, neboť podklady by mohla shromáždit a prostudovat pouze zvláštní komise. Avšak dík ověřeným a nesporným číselným údajům o zastoupení na konferenci 25. března máme možnost ukázat celé naší straně, kolik pravdy bylo v menševickém ospravedlňování předvolebního rozkolu v Petrohradě. Stačí *porovnat údaje z obvodů*, kolik sociálních demokratů hlasovalo ve volbách na konferenci 6. ledna a na konferenci 25. března pro bolševiky a kolik pro menševiky.

Údaje o výsledcích voleb na konferenci 25. března *jsou nesporné:* ověřila je komise ústředního výboru a schválili je jak bolševici, tak menševici.

Abychom získali *nesporné* údaje o hlasujících ve volbách na konferenci 6. ledna, *vezmeme menševické číselné údaje.* Po odchodu z konference 6. ledna vydalo 31 menševiků zvláštní prohlášení[108] — tištěný leták pod názvem Proč jsme byli nuceni opustit konferenci[213]? (Prohlášení 31 členů konference, předložené ústřednímu výboru.)[45] Ve 12. čísle listu Proletarij jsme tento leták rozebrali*. Nyní vezmeme ony „číselné údaje o složení voličů na konferenci petrohradské organizace" (na konferenci 6. ledna), které *jsou uveřejněny* na straně 7 a 8 tohoto letáku[318]. Zde je uveden u každého z jedenácti obvodů *počet voličů, kteří*

* Viz Protest 31 menševiků, Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 322 až 325. *Red.*

hlasovali pro bolševiky* a pro menševiky, přičemž všechny hlasy jsou ještě rozděleny na nesporné a sporné a sporné opět na hlasy, které považují za sporné bolševici, a na hlasy, které považují za sporné menševici.

Není třeba, abychom tu uváděli celé toto podrobné dělení. V poznámce probereme zvlášť *všechny* opravy, které provedli menševici. Pro srovnání vezmeme *souhrnný* „počet hlasujících" pro bolševiky a pro menševiky, tj. sečteme nesporné i sporné hlasy, aby se porovnáním těchto údajů s údaji o počtu hlasů ve volbách na konferenci 25. března mohl každý člen strany sám přesvědčit, k *jakým* nesprávnostem došlo ve volbách na konferenci 6. ledna a *čí to byla vina*.

O 12. obvodu petrohradské organizace, který je obvodem obchodních zaměstnanců, nejsou v letáku jednatřiceti žádné údaje. V textu (s. 4) se praví, že petrohradský výbor zmocnil 313 organizovaných obchodních zaměstnanců, aby si zvolili 5 zástupců, tedy nikoli po jednom na každých 50 (jak je pravidlem), nýbrž na každých 60 členů v důsledku nedemokratičnosti voleb. Proto menševici hlasy obchodních zaměstnanců *vůbec* neuznávali. Protože z 5 zástupců byl 1 menševik a 4 bolševici, budeme počítat 63 hlasů pro menševiky a 250 pro bolševiky.

Potom rozdělíme všech dvanáct obvodů petrohradské sociálně demokratické organizace na šest nesporných a šest sporných. Ke sporným počítáme ty, u nichž buď menševici, nebo bolševici na konferenci 6. ledna *prohlásili za spornou více než polovinu* hlasů odevzdaných pro bolševiky nebo menševiky. Jsou to tyto obvody: vyborský (z 256 hlasů pro menševiky označili bolševici za sporné 234, jako ne zcela regulérně získané), městský (ze 459 hlasů odevzdaných pro menševiky označili bolševici za sporné 370), moskevský

* Tato čísla jsou dále rozdělena na hlasy bolševické a disidentské („platforma revolučního bloku"). Obojí jsou bolševici, kteří vedli vzájemný spor o to, zda má být vytvořen levicový blok, nebo sestavena ryze sociálně demokratická kandidátka.

(z 248 hlasů pro menševiky označili bolševici za sporné 97 hlasů, menševici 107; *všech* 185 hlasů odevzdaných pro bolševiky označili menševici za sporné*), železničářský (z 21 hlasů pro bolševiky bylo označeno za sporné 5; ze 154 hlasů pro menševiky bylo označeno za sporné 107 hlasů); estonský (všech 100 hlasů pro bolševiky označili menševici za sporné) a obchodních zaměstnanců (menševici *podali protest* proti všem 313 hlasům *jako celku*, neboť prohlásili, že tyto hlasy a jedině tyto hlasy nebyly odevzdány: volila prý vedoucí část organizace, nikoli její členové).

K nesporným obvodům patří obvod Vasiljevského ostrova, narvský, okruhový, lotyšský (v těchto čtyřech obvodech byly všechny hlasy nesporné), dále něvský (ze 150 hlasů pro *bolševiky* bylo označeno za sporné 15; ze 40 hlasů pro *menševiky* byly označeny za sporné 4) a petrohradský (ze 120 hlasů pro *menševiky* bylo označeno za sporné 22).

Údaje o počtu hlasujících podle obvodů vypadají takto:

Petrohradská organizace SDDSR	Konference 6. ledna			Konference 25. března		
Obvody:	Počet hlasů *pro*: bolševiky	menševiky	celkem	Počet hlasů *pro*: bolševiky	menševiky	celkem
Nesporné obvody						
Vasiljevský ostrov	329	339	668	798	435	1233
petrohradský	161	120	281	528	254	782
narvský	24	6	30	202	231	433
něvský	150	40	190	585	173	758
okruhový	451	63	514	737	—	737
lotyšský	117	47	164	100	—	100
Celkem	1232	615	1847	2950	1093	4043

[Pokračování tabulky na násl. straně.]

* Za sporné jsou všude označovány hlasy, které druhá strana považovala za ne zcela správné, neověřené, zveličené, ale ne za zcela fiktivní. Bolševici se na konferenci 6. ledna rozhodli zvýšit klíč zastoupení pro *všechny* sporné hlasy, takže *pro ně* počítali po 1 delegátu na 75 místo po 1 delegátu na 50.

Sporné obvody						
vyborský	97	256	353	155	267	422
městský	220	459	679	701	558	1259
moskevský	185	248	433	331	81	414
železničářský	21	154	175	29	105	134
estonský	100	—	100	150	—	150
obchodních zaměstnanců	250	63	313	300	50	350
Celkem	853	1180	2053	1666	1063	2729
Úhrnem	2105	1795	3900	4616	2156	6772

Z těchto údajů tedy vyplývá:

1. Petrohradští sociálně demokratičtí dělníci projevili nepoměrně větší zájem o reformu petrohradské organizace (to byl cíl konference 25. března) než o volby v městské kurii do dumy (to byl cíl konference 6. ledna).

Počet členů sociálně demokratické organizace se za dvaapůl měsíce *nemohl* tak podstatně změnit. Podmínky pro schůze, pokud jde o policejní dohled a sčítání hlasů, nebyly v březnu o nic lepší, ba spíše horší (nekonaly se schůze na univerzitě; byly vystupňovány represe proti dělníkům).

Počet *hlasujících* členů sociálně demokratické organizace se zvýšil více než o polovinu, ba více než o dvě třetiny (ze 3900 na 6772).

2. Převaha bolševiků nad menševiky se při zvýšeném počtu hlasujících projevila jako *nepoměrně výraznější* než při malé účasti na hlasování. Dne 16. ledna dostali menševici 1795 hlasů ze 3900, tj. 46 procent, 25. března pak obdrželi 2156 hlasů ze 6772, tj. 32 procent.

3. V nesporných (prvních šesti) obvodech byl jak pro *bolševiky*, tak pro *menševiky* odevzdán větší počet hlasů (počet hlasů pro bolševiky však vzrostl mnohem víc). *Ve sporných (druhých šesti) obvodech vzrostl počet hlasů odevzdaných pro bolševiky* a *klesl počet hlasů odevzdaných pro menševiky.*

Počet hlasů odevzdaných pro *bolševiky* se zvýšil z 873 na 1666. Počet hlasů odevzdaných pro *menševiky* klesl z 1180 na 1063. *Ukázalo se* tedy, že ve sporných obvodech *nemají* menševici převahu.

Tato skutečnost je odpovědí na otázku, kdo nese vinu na rozkolu.

Kontrolní volby, ověřené zvláštní komisí ústředního výboru, prokázaly, že ve sporných obvodech byl udán *nižší počet* bolševických hlasů, než odpovídalo skutečnosti, zato počet menševických hlasů byl udán *vyšší*, než odpovídalo skutečnosti!!

Menševici ústně i v tisku prohlašovali, že bolševici nadsadili počet svých hlasů ve sporných obvodech. Bolševici obviňovali z téhož menševiky. V kontrolních volbách se ukázalo, že počet bolševických hlasů je vyšší a menševických nižší. Můžeme si představit přesvědčivější a pádnější důkaz, že bolševici mají pravdu?

Vyvrátit tento závěr není možné ani poukazem na to, že údaje podle obvodů mohly být náhodné, ani na to, že jsme 6. ledna sečetli sporné a nesporné hlasy dohromady. První námitka je bezpředmětná, neboť jsme úmyslně neuvedli jen jednotlivé obvody, nýbrž *skupiny* obvodů a porovnávali jsme šest a šest obvodů právě proto, abychom se vyvarovali *jakýchkoli* výmluv na náhodu. Údaje podle jednotlivých obvodů (například moskevský!!) by pro nás byly desetkrát příznivější.

Druhá námitka je bezpředmětná, neboť jsme úmyslně vycházeli z *menševických* číselných údajů, které sami menševici jen nepatrně poopravili. „Skutečně neměly být uznány," podle názoru jednatřiceti, uveřejněného tiskem v jejich letáku (s. 7), pouze tyto hlasy: 15 hlasů ze 150 bolševických v něvském obvodu a všechny estonské bolševické hlasy; 107 z 248 menševických hlasů v moskevském obvodu a 41 ze 154 menševických hlasů v železničářském obvodu, tj. všeho všudy 115 hlasů bolševických a 143 menševických. Hlasy obchodních zaměstnanců (všech 313) menševici odmítli jako celek. Z toho snadno poznáme, že tyto opravy nijak nemohou otřást našimi celkovými závěry.

Konference 25. března, jejíž volbu zvlášť ověřila komise ústředního výboru a všichni ji uznali za nespornou, *dokázala*, že ve sporu o zastoupení na konferenci 6. ledna byla

pravda zcela na straně bolševiků, jejichž převaha se projevila velmi výrazně; převaha menševiků pak byla s konečnou platností vyvrácena. Je ovšem možné pokusit se ještě o další námitku proti naší úvaze, a to, že se konference 25. března konala po volební kampani a že se tedy na ní projevila změna, která nastala až po 6. lednu 1907, že totiž sociálně demokratičtí dělníci přešli v této otázce na stranu bolševiků. Taková námitka ovšem nezmenšuje, ale spíše zvětšuje (třebaže z poněkud jiného hlediska) vinu menševiků na rozkolu ve volbách.

Odpovědnost za rozkol v Petrohradě ve volbách do II. dumy *leží v plné míře na menševicích.* Vždycky jsme to tvrdili a zavázali jsme se, že to straně dokážeme.

Nyní jsme to dokázali s konečnou platností.

Napsáno v dubnu 1907
Otištěno 2. května 1907
v listu Proletarij, č. 16

Otištěno podle listu Proletarij

K OTÁZCE CELONÁRODNÍ REVOLUCE

V jistém smyslu slova může být jedině celonárodní revoluce revolucí vítěznou. Je to pravda v tom smyslu, že pro vítězství revoluce je nutné, aby se k boji za její požadavky spojila velká většina obyvatelstva. Tato velká většina se musí skládat buď celá z jediné třídy, nebo z různých tříd, které mají některé stejné úkoly. Pokud jde o současnou ruskou revoluci, je samozřejmě rovněž pravda, že může zvítězit pouze jako revoluce celonárodní *v tom smyslu* slova, že pro její vítězství je nutné, aby se boje cílevědomě účastnila velká většina obyvatelstva.

To zároveň limituje relativní správnost běžného výrazu „celonárodní revoluce". Žádné další závěry kromě uvedeného, který je vlastně truismem (nad organizovanou a vládnoucí menšinou může zvítězit jen převážná většina), není možné z tohoto pojmu vyvozovat. Je proto zásadně nesprávné a hluboce protimarxistické používat ho jako obecné formule, jako šablony, jako kritéria taktiky. Pojem „celonárodní revoluce" má marxistovi pouze ukázat nutnost přesné analýzy oněch různých zájmů *různých* tříd, pro něž jsou pojítkem jenom určité, konkrétní, dílčí společné úkoly. V žádném případě nemůže tento pojem sloužit k *zastírání*, k zakrývání studia třídního boje v průběhu té či oné revoluce. Takovéto použití pojmu „celonárodní revoluce" znamená úplné odmítnutí marxismu a návrat k vulgární frázi maloburžoazních demokratů nebo maloburžoazních socialistů.

Naši sociální demokraté z pravého křídla často na tuto

pravdu zapomínají. Ještě častěji zapomínají, že s *rozvojem revoluce se vzájemný poměr tříd v revoluci mění*. Každý skutečný rozvoj revoluce znamená, že do hnutí jsou vtahovány stále širší masy — tudíž větší uvědomění třídních zájmů, z toho vyplývá větší vyhraněnost politických, stranických seskupení a přesněji se rýsující třídní profil různých stran — tudíž stále častější nahrazování všeobecných, abstraktních, nejasných a ve své abstraktnosti mlhavých politických a hospodářských požadavků konkrétními, přesně formulovanými *různými* požadavky různých tříd.

Například ruská buržoazní revoluce, stejně jako každá buržoazní revoluce, nutně začíná pod všeobecnými hesly „politická svoboda", „zájmy lidu", přičemž konkrétní význam těchto hesel se masám i třídám ujasňuje teprve v průběhu boje, teprve podle toho, jak se prakticky přistupuje k realizaci této „svobody", jakým *konkrétním* obsahem se naplňuje tak mnohoznačný pojem jako „demokracie". Před zahájením buržoazní revoluce a na jejím začátku vystupují jménem demokracie všichni: proletariát, rolnictvo spolu s městskou maloburžoazií i liberální buržoazie spolu s liberálními statkáři. Teprve v průběhu třídního boje, teprve v průběhu delšího nebo kratšího historického vývoje revoluce se ukazuje, jak různé třídy různě chápou tuto „demokracii". Ba co víc: ukazuje se hluboká propast mezi zájmy různých tříd, které požadují *různá* hospodářská a politická opatření ve jménu jedné a téže „demokracie".

Teprve v průběhu boje, teprve s rozvojem revoluce se ukazuje, že jedna „demokratická" třída nebo vrstva nechce nebo nemůže jít tak daleko jako druhá, že při realizaci „společných" (zdánlivě společných) úkolů dochází k prudkým srážkám o to, jakým *způsobem* mají být splněny, bojuje se například o to, jakého stupně, rozsahu a důslednosti má svoboda či moc lidu dosáhnout, jakým způsobem má půda přejít do rukou rolnictva atd.

Museli jsme všechny tyto zapomenuté pravdy připomenout, abychom čtenáři umožnili pochopit spor, k němuž

nedávno došlo mezi dvěma listy. Jeden z nich, Narodnaja gazeta, napsal proti druhému, listu Naše echo, toto:

„„Seskupení obyvatelstva podle stran,' píše Naše echo, ‚tato nanejvýš závažná politická lekce a nanejvýš závažný politický zisk revoluce z období voleb do II. dumy, na faktech v celonárodním měřítku názorně ukázalo onen obrat širokých vrstev statkářů a buržoazie doprava.' To je svatá pravda; avšak nálada a mandáty, s nimiž ‚levicoví' poslanci — eseři, trudovici a lidoví socialisté — přijeli od svých voličů, rovněž ‚v celonárodním měřítku názorně ukázaly', že ‚lid' je v této chvíli do značné míry proniknut kadetskými ‚konstitučními iluzemi', že se ‚lid' oddává přehnaným nadějím na samostatnost dumy, že se přespříliš stará o ‚zachování' dumy. A právě této zjevné skutečnosti si publicisté z listu Naše echo nepovšimli. Všimli si, *koho* lid vyslal do dumy, ale nevšimli si, *proč* jej tam vyslal. V tom případě snad tedy bude Naše echo souhlasit s tím, že vyzývá-li proletariát, aby ignoroval ‚celonárodní' úkoly, vyzývá jej, aby se izoloval nejen od buržoazní ‚společnosti', ale i od maloburžoazního ‚lidu'?"[110]

To je neobyčejně poučná a významná tiráda, která odhaluje tři velké chyby oportunismu: za prvé, proti výsledkům voleb se staví nálada poslanců; to znamená, že se nálada poslanců vydává za náladu lidu, že se od hlubšího, širšího a zásadního přechází k povrchnějšímu, užšímu a odvozenému.* Za druhé, místo o pevné a důsledné politické linii a taktice proletariátu se tu mluví o takové či onaké „náladě". Za třetí — a *to je nejdůležitější* — proletariát je ve jménu vulgárně demokratického fetiše „celonárodní revoluce" zastrašován „*izolací*" od „maloburžoazního lidu".

O prvních dvou chybách pojednáme pokud možno stručně. Volby pohnuly masami a ukázaly nejen jejich momentální náladu, ale i jejich *hluboké zájmy*. Pro marxisty je naprosto nevhodné, aby se místo třídních zájmů (vyjádřených seskupením stran ve volbách) dovolávali momentální nálady. Nálada poslanců nemusí být nejlepší, a přesto mohou hospodářské zájmy mas vyvolat masový boj. Proto brát v úvahu nějakou „náladu" může být nutné pro určení

* Pokud jde o „mandáty", pak tento důvod naprosto odmítáme. Kdo počítá revoluční a oportunistické příkazy a mandáty? Kdo neví, kolik novin bylo zastaveno proto, že uveřejňovaly revoluční příkazy?

správného *okamžiku* pro tu či onu akci, krok, výzvu atd., ale nikdy ne pro určení *taktiky* proletariátu. Usuzovat jinak by znamenalo nahrazovat důslednou proletářskou taktiku bezzásadovou závislostí na „náladě". A stále přece šlo právě o *linii*, a vůbec ne o „okamžik". Zda se proletariát v daném okamžiku vzchopil či nevzchopil (Narodnaja gazeta má za to, že nevzchopil), to je důležité pro zvážení „*okamžiku*" *akce*, nikoli však pro stanovení taktické *akční linie* dělnické třídy.

Třetí chyba je největší a nejzávažnější: obava před „izolací" sociální demokracie nebo (což je totéž) proletariátu od maloburžoazního lidu. Zde není obava už vůbec na místě.

Pokud eseři, trudovici a lidoví socialisté skutečně jdou za kadety — a to se stává a stávalo velmi často, počínaje hlasováním pro Golovina přes proslulou taktiku hrobového mlčení atd. — potud je sociální demokracie *povinna* izolovat se od maloburžoazního lidu. Neboť jsou tu jen dvě možnosti: buď se v kolísavosti maloburžoazního lidu projevuje celkově nestálá povaha maloburžoazie, nesnadnost a obtížnost vývoje revoluce, což však neznamená její konec a vyčerpání jejích sil (jak soudíme my). Potom sociálně demokratický proletariát tím, že se izoluje od jakéhokoli kolísání a nepevnosti maloburžoazního lidu, *vychovává* tento lid k boji, připravuje ho k boji a rozvíjí jeho uvědomělost, rozhodnost, pevnost atd. Nebo kolísavost maloburžoazního lidu znamená úplné finále dané buržoazní revoluce (domníváme se, že takový názor je *nesprávný* a žádný sociální demokrat jej přímo a otevřeně nezastával, třebaže se k němu krajně pravicoví sociální demokraté nepochybně přiklánějí). Potom je sociálně demokratický proletariát *povněž povinen* izolovat se od kolísavosti (nebo od zrady) maloburžoazie, aby vychovával dělnické masy k třídnímu uvědomění a připravil je na plánovitější, pevnější a rozhodnější účast na příští revoluci.

Sociálně demokratický proletariát se bezpodmínečně

musí v obou případech, ba v každém případě izolovat od maloburžoazního lidu, *proniknutého kadetskými iluzemi.* V každém případě musí provádět pevnou, důslednou politiku skutečně revoluční třídy, nesmí se dát zmást nějakými reakčními nebo maloměšťáckými tlachy ani o celonárodních úkolech vůbec, ani o celonárodní revoluci.

Je možné, že při tom či onom seskupení sil a při shodě nepříznivých okolností se převážná většina buržoazních a maloburžoazních vrstev dočasně nakazí patolízalstvím, ponížeností nebo zbabělostí. Potom by to byla „celonárodní" zbabělost, a sociálně demokratický proletariát se od ní *izoluje* ve jménu zájmů dělnického hnutí jako celku.

Proletarij, č. 16
2. května 1907

Podle listu Proletarij

K PROTOKOLU LISTOPADOVÉ KONFERENCE VOJENSKÝCH A BOJOVÝCH ORGANIZACÍ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ DĚLNICKÉ STRANY RUSKA[163]

Ve 20. čísle listu Narodnaja duma (z 3. dubna t. r.) se píše: „ÚV SDDSR rozeslal stranickým organizacím tento dopis[195]: ‚V těchto dnech vyšla knížka pod názvem *Protokol I. konference vojenských a bojových organizací**[231]. Aby se předešlo případným nedorozuměním, považuje ústřední výbor za nutné podat k tomu toto vysvětlení: 1. Tuto konferenci svolali zástupci některých vojenských a bojových organizací nejen bez souhlasu ústředního výboru, ale dokonce přes jeho rozhodný protest, protože ústřední výbor považuje jakékoli formy sdružování bojových organizací za nepřípustné. 2. Technická skupina při ústředním výboru nedostala od něj povolení k účasti na «konferenci» a člen této skupiny, který si dovolil zúčastnit se konference bez vědomí ústředního výboru, dostal od ústředního výboru přísnou důtku. K tomu považujeme za nutné dodat, že vojenské organizace Pobaltského kraje se konference zúčastnily proti usnesení ÚV Sociální demokracie Lotyšského kraje.‘“

Z toho čtenář vidí, že se náš ústřední výbor velmi zlobí, že se snaží očernit před stranou jakousi konferenci a zastírá podstatu věci výčtem formálních nesprávností.

Radíme všem členům strany, aby se obeznámili s ne-

* Plný název, který ústřední výbor *zkrátil*, zní: „...organizací *Sociálně demokratické dělnické strany Ruska* (konference), konané v listopadu 1906“, (Petrohrad 1907. Cena 60 kop. Stran IV + 168).

obyčejně zajímavým Protokolem vojenských a bojových organizací SDDSR a tak se sami přesvědčili, jak směšný je hněv a nevole ústředního výboru. My pak považujeme za nutné alespoň stručně zhodnotit tuto knihu (a s ní spojený „konflikt").

Nejprve několik slov o formální stránce věci, které se týká rozhořčené prohlášení ústředního výboru. Konference byla svolána přes jeho protest, protože „považuje jakékoli formy sdružování bojových organizací za nepřípustné". To zní velmi rozhořčeně, jenže až nesmyslně nelogicky. Jestliže ústřední výbor nepovažuje *konference* jako takové za „formy sdružování", potom trefil vedle. Jestliže je porada („konference") členů bojových organizací jako „forma sdružování" *rovněž* nepřípustná, pak se sami sebe v rozpacích ptáme: Jak je možné zakazovat, aby se zástupci *stranických* organizací *radili*, pokud se jedná o stranické organizace a pokud nebyly ani sjezdem strany, ani ústředním výborem rozpuštěny?? Ústřední výbor se zřejmě obává otevřeně vyslovit, co si vlastně myslí (že by všechny bojové organizace nejraději rozpustil), a proto se tak směšně zlobí. Nebylo by snad přirozenější očekávat spíše *věcné* námitky proti *určitým krokům nebo usnesením* konference místo tohoto okřikování: „Porady nepřipouštím"? Mimoděk nás napadá: Nechtějí snad tímto okřikováním zabránit, aby se mluvilo k jádru věci?

Přejděme nyní k historii svolání konference vojenských a bojových organizací SDDSR. Loni na podzim propukl z tohoto důvodu konflikt mezi petrohradskou vojenskou organizací a ústředním výborem. Petrohradská vojenská organizace svolala konferenci vojenských a *bojových organizací* s poukazem na to, že „stanovy strany *poskytují* místním organizacím právo svolávat konference"*. Ústřední výbor se postavil proti iniciativě petrohradské vojenské

* Viz Stručný výtah z protokolu I. konference organizací SDDSR pracujících ve vojsku[73], vytištěný v tiskárně ÚV jako třináctistránková brožurka.

organizace i proti účasti bojových organizací na konferenci. Tak se stalo, že se konaly *dvě* konference: 1. *říjnová* konference *pouze* vojenských organizací za účasti zástupců ústředního výboru[27]; 2. *listopadová* konference vojenských a *bojových* organizací[69] bez účasti zástupce ústředního výboru (ačkoli ÚV *určil* jednoho svého člena, aby se *této* konference zúčastnil). Říjnové konference se zúčastnili zástupci *8* vojenských organizací. Listopadové konference se zúčastnili zástupci *11* vojenských a *8* bojových organizací. *Obou* konferencí se s poradním hlasem zúčastnili zástupci petrohradského výboru SDDSR a další straničtí pracovníci.

Rezoluce *říjnové* konference[238] vydal ústřední výbor ve zmíněné brožurce (Stručný výtah). Rezoluce *listopadové* konference byly uveřejněny v 9. čísle listu Proletarij a teprve potom vydány jako samostatná publikace *Protokol*. Protest ústředního výboru, který jsme uvedli na začátku tohoto článku, se týká *listopadové* konference.

Je přirozeně odsouzeníhodné, že se konaly dvě konference. To je v jednotné straně jev nesporně nežádoucí. Ponechme stranou formální stránku věci a zabývejme se *podstatou* konfliktu, kvůli němuž se pořádaly *dvě* konference: byla účast bojových organizací na konferenci prospěšná nebo škodlivá? V rezoluci říjnové konference čteme: „...Pro stranu je naléhavě nutné svolat konferenci, která by byla věnována speciálně vojenským organizacím a na níž by se projednala příprava vojska k účasti na ozbrojeném boji lidu, konferenci, které nemůže účast zástupců bojových skupin nijak prospět“ (brožurka ÚV, s. 4). A dost. To jsou všechny důvody.

Jejich nesprávnost přímo bije do očí. Připusťme o členech bojových organizací to nejhorší. Zůstává však skutečností, že se účastnili dřívějších pokusů o povstání. Už jenom proto je prospěšné a nutné se s nimi radit. Bylo by prospěšné *odhalit* jejich *škodlivé* tendence před stranou, *usvědčit* je na konferenci, kde budou přítomni, z činnosti takového a takového rázu. Jak ústřední výbor, tak i *kterýkoli* delegát

konference to mohl a byl povinen učinit. Usnesení konference nemohla nikoho *k ničemu* zavazovat, neboť byla naprosto nezávazná jak pro ústřední výbor, tak i pro místní výbory. *Strach* ze společné porady je za takových okolností prostě směšný.

A jestliže ústřední výbor nyní přímo odsuzuje konferenci, které se účastnili členové bojových organizací, a přitom *neodsuzuje* zrovna tak přímočaře ani jedinou rezoluci této konference, znamená to, že taková konference předpoklady ústředního výboru *vyvrátila!*

Přejděme hned k usnesením této konference a vezměme si například její rezoluci o *úkolech bojových organizací*[39]. Čteme: „Konference vojenských a bojových organizací má za to, že hlavní úkoly bojových organizací jsou 1. šířit správné chápání myšlenky ozbrojeného povstání a vysvětlovat konkrétní podmínky, za nichž ozbrojené povstání může vypuknout, probíhat a být úspěšně dovršeno, protože i mezi stranickými pracovníky existuje zmatená, nesprávná představa o ozbrojeném povstání; 2. připravovat všechny potřebné technické údaje pro úspěšné provedení ozbrojeného povstání; 3. organizovat kádry uvědomělých dělníků, kteří se seskupují kolem SDDSR, k aktivnímu vystoupení; 4. pomáhat organizovat revolučně demokratické vrstvy obyvatelstva k boji a upevňovat v nich bojové vedení sociální demokracie."

Za hlavní úkol bojových organizací se tedy prohlašuje především *šířit správné chápání ozbrojeného povstání.* Tato myšlenka se ještě výrazněji opakuje v rezoluci o úloze vojenských a bojových organizací v ozbrojeném povstání[247]: „úlohou bojových organizací je šířit v lidových masách správné chápání ozbrojeného povstání..."

Jak to, že poradu o *těchto* otázkách považuje náš menševický ústřední výbor za „nepřípustnou"?? Nebo se honem schovává za byrokratickou zástěrku prohlášením, že „jakékoli akce, ba i porady jsou naprosto nepřípustné", a to jenom *proto*, aby se vyhnul nepříjemné povinnosti předstou-

pit před stranu s *konkrétním* vysvětlením, *které* úkoly bojových organizací považuje za správné a které za nesprávné??

Jde totiž právě o to, že mezi menševiky je rozšířen vskutku farizejský vztah k bojovým organizacím: není jim nijak proti mysli využít toho či onoho „výsledku" činnosti *nestranických* bojových organizací, kdežto o *stranických* bojových organizacích rozšiřují babské klepy, jež jim umožňují *zcela se vyhnout* otázce, jakým způsobem se má v masách rozšiřovat správné chápání ozbrojeného povstání atd.

K takovým pomluvám patří například i věčné tvrzení, že členové bojových skupin (skoro tak jako bolševici) přeceňují význam *techniky* povstání.

Výborně, pánové! Obviňujete nás, že přeceňujeme význam „techniky"? Nechtěli byste si v zájmu pravdy přečíst o tomto problému dvě rezoluce: rezoluci menševické (říjnové) a rezoluci bolševické (listopadové) sociálně demokratické vojenské konference?

O práci mezi důstojníky[161]. Rezoluce menševické (říjnové) konference:

„Konference konstatuje, že revoluční propaganda mezi důstojnictvem je důležitým úkolem jak proto, že práce sociálně demokratické vojenské revoluční organizace mezi důstojníky může v mnohém usnadnit naši práci ve vojsku v době míru, tak i proto, že v době ozbrojeného povstání mohou revoluční důstojníci po technické stránce řídit povstání. Proto konference doporučuje vojenské revoluční organizaci, aby věnovala soustředěnou pozornost práci mezi důstojníky a snažila se pokud možno z nich učinit uvědomělé stoupence sociálně demokratické strany" (brožurka ÚV, s. 13).

Rezoluce bolševické (listopadové) konference:

„Vzhledem k tomu, 1. že jak třídní sociální složení důstojnictva, tak i jeho zájmy jako profesionální vojenské kasty nutí důstojníky usilovat o zachování stálé armády a bezprávnosti lidu; 2. že proto v probíhajícím buržoazně demokratickém převratu má důstojnictvo jako celek reakční úlohu; 3. že opozičně naladěné skupiny důstojnictva sehrají aktivní úlohu; 4. že je však zároveň možné, aby do naší strany přešli jednotliví důstojníci, kteří svými odbornými znalostmi a odbornou vojenskou průpravou mohou prokázat významnou pomoc při povstání v armádě a při jejím přechodu na stranu lidu, jakož i při

technické přípravě k ozbrojenému povstání, dochází konference vojenských a bojových organizací k závěru: 1. že vojenské organizace nemohou mezi důstojnictvem založit samostatnou sociálně demokratickou organizaci; 2. že je nutné využít opozičně naladěných skupin důstojníků k získávání informací a k tomu, aby jednotliví členové byli získáni do našich stranických vojenských a bojových organizací jako instruktoři a praktičtí vedoucí" (Protokol, s. 132).

Menševici se *ani slůvkem* nezmiňují ani o *třídním* složení důstojnictva, ani o jeho úloze v *celé* buržoazní revoluci. Bolševici berou za *základ* zhodnocení obojího. To za prvé. Pro menševiky existuje *pouhá technika*, neboť *všechny* důkazy o „*důležitosti*" práce mezi důstojníky se omezují výlučně na to, že práce mezi důstojníky „může usnadnit" naši práci ve vojsku (poskytovat ubytování? vytvářet zdání legálnosti?) a kromě toho může v nich získat technické vedoucí. Bolševici vyhrazují technice *podřízené* místo jako službám „jednotlivých důstojníků" a hlavní důraz kladou na to, že dělnická strana nemůže mezi důstojnictvem zakládat „*samostatnou sociálně demokratickou organizaci*". To za druhé. Menševici své maloměšťácké myšlení, které se bojí poukázat na třídní svazky důstojníků s buržoazií, doplňují krotkým závěrem: „*pokud možno* z nich učinit uvědomělé *stoupence* sociálně demokratické strany". Bolševici dospěli otevřeným proletářským hodnocením reakční vrstvy jako *celku* k jednoznačnému závěru: opoziční důstojníky je nutné využít k „získávání informací" a „jednotlivé členy" zapojit *do našich stranických* vojenských a bojových organizací. To za třetí.

Jak tedy jinak než babskými klepy máme nazvat menševické tlachy o tom, že bolševici vůbec a zvláště bolševičtí členové bojových organizací přeceňují význam „techniky"? Ve skutečnosti, jak je vidět, posloužilo toto tlachání k zastření jednak omezenosti menševického pohledu na důstojnictvo, pokud jde o techniku, jednak ryze intelektuálského *oportunistického* strachu z hodnocení buržoazního třídního složení důstojnictva, strachu, aby do práce ve vojsku nebyla vnesena myšlenka třídního rozlišování mezi masou

„nižších hodností" rekrutující se z rolníků a dělníků a hrstkou šlechtických synků nebo příslušníků buržoazie, kteří se prostřednictvím vojenské služby pokoušejí proniknout mezi šlechtu.

Tento „technický" a maloměšťácky oportunistický názor na důstojnictvo projevili nejen menševičtí členové nepočetné říjnové konference. Týž názor zastává i náš menševický ústřední výbor: stačí vzpomenout si na jeho proslulý *čtvrtý* dopis[164] organizacím[194] (v době rozpuštění dumy), v němž je heslo „za dumu" jako mocenský orgán svolávající ústavodárné shromáždění ospravedlňováno snahou přizpůsobit se zájmům a stupni uvědomělosti „střední buržoazie a *důstojnictva*". V témže dopise dospěl ÚV až k tvrzení, že *vítězství* sovětů dělnických zástupců v boji o moc by vedlo jen k vojenské diktatuře armády, která přešla na stranu lidu! Vojáci by tedy bez „liberálních" důstojníků nebyli schopni zajistit ani se sovětem dělnických zástupců nic jiného než vojenskou diktaturu!

S maloměšťáckým názorem na důstojnictvo se setkáváme také u ideového vůdce menševiků, Plechanova. Po celý rok 1906 se pokoušel obviňovat bolševiky, že přeceňují technické úkoly povstání. O kterépak stránce povstání psal sám vážený soudruh Plechanov v té době? O tom, že povstání má kořeny v masách, o tom, jakou úlohu v něm mají rolníci a proletáři? Kdepak. Za celou tu dobu napsal soudruh Plechanov[202] *pouze* v 7. čísle časopisu Dněvnik[165] (srpen 1906) o *jednom* dopise jednoho *liberálního* důstojníka, kterého s největší zdvořilostí „opravoval" v jeho buržoazních názorech na „nižší hodnosti", na „pokojný" ráz období Vitteho vlády apod. „Dokonce se domnívám," napsal soudruh Plechanov, „že jedině (všimněte si toho „jedině"!) účast důstojníků ve vojenských organizacích skoncuje s těmito *vzpourami* (vojáků a námořníků), které jsou neplánovitým a neproduktivním mrháním sil, tak potřebných pro revoluci." Vida, jak energicky to zní: *jedině* účast důstojníků skoncuje se vzpourami!! Bez důstojníků

nebude konec „*neplánovitému*“ mrhání sil hloupých mužiků. A když se bolševičtí členové bojových organizací sejdou na poradě a chtějí dát sociálně demokratické straně skromnou radu, aby stanovila bojovým organizacím jako *hlavní* úkol poskytnout *masám* vojenské znalosti, učit je chápat vývoj povstání a podmínky jeho *plánovitého* vedení, začínají farizejové zkostnatělého menševismu vykřikovat o úzce technickém chápání „plánovitosti“, o „nepřípustnosti“ porady členů bojových organizací proti vůli ústředního výboru!

Ale už dost o těchto farizejích. Vraťme se k protokolu. Na *jednom* místě jsme tam našli nikoli „skromné rady“ sociálně demokratické straně, nýbrž vykonstruované a nesmyslné fantazírování. Je to v referátu soudruha Izarova o úloze strany v ozbrojeném povstání. Soudruh Izarov tu vskutku došel k takové absurdnosti, jako je dělení všech stranických organizací na tři hlavní typy: vojenské, bojové a proletářské!! Dospěl dokonce až k „plánům“ na vytvoření „vojenských bojových rad“, které by byly sestaveny ze stejného počtu delegátů těchto tří typů organizací (s. 95), apod. My bolševici se samozřejmě od *takových „bojových nápadů“ vždy co nejrozhodněji* distancujeme. Pro nás je nepochybné, že proletářská organizace musí mít převládající ráz a rozhodující hlas, že jí musí být všechny vojenské a bojové organizace *plně* podřízeny, že je *nutné*, aby se tyto bojové organizace *plně* opíraly o *stranicky organizované* sociálně demokratické dělníky (nebo *bojová organizace* dokonce může být *nahrazena stranickou milicí*).

A jestliže nám z frakčních důvodů začne někdo předkládat absurdní výlevy soudruha Izarova, potom podobné „kritiky“ žádáme, aby nezapomínali, že *bolševická konference vojenských a bojových organizací Izarovovy extrémy nepřijala!* Nejpádněji vyvrací pomluvy o našich členech bojových organizací skutečnost, že oni *sami* na své konferenci odsunuli celé to Izarovovo fantazírování stranou. Aby *jejich* názor na úlohu sociálně demokratické strany v ozbro-

jeném povstání *nemohl* být považován za násilné vnucování nebo diktát apod., učinili *sami* ze své konference *neoficiální poradu* o tomto problému (viz 9. číslo Proletarije a s. 116 Protokolu)[163, 164, 231]. A pouze na neoficiální poradě jednomyslně schválili rezoluci, kde nenajdeme žádné fantazírování à la Izarov, nýbrž kde se mluví jedině o „zajištění co nejužšího spojení a součinnosti proletářských, vojenských a bojových organizací". Přitom se v rezoluci o úkolech vojenských organizací[40] *zvlášť* zdůrazňuje, že „*veškerá práce je podřízena*" „politickému vedení proletářských organizací" (list Proletarij, 9. číslo a Protokol, s. 137)[164, 231]. Když bolševičtí členové bojových organizací sami dokázali opravit Izarova, dovedeme si představit, jak odůvodněné jsou obavy ÚV ze společné porady vojenských a bojových organizací celé strany.

Pro nedostatek místa se nemůžeme stejně podrobně zabývat dalšími otázkami, které konference projednávala. Připomeňme jen, že *téměř polovinu* objemné knihy zabírají referáty o práci ve vojsku (s. 10—49) a o dosavadních pokusech o ozbrojené povstání (s. 53—59, 64—79). To je neobyčejně cenný materiál a všichni uvědomělí sociálně demokratičtí dělníci jsou konferenci vojenských a bojových organizací vděčni, že ho iniciativně shromáždila a zpracovala. Připomeňme referát soudruha Varina o dosavadních pokusech o ozbrojené povstání; v tomto referátu se hlavní důraz klade na studium ozbrojeného povstání jako *zvláštní formy masového hnutí*, jako zvláštního druhu třídního boje proletariátu. Jako podmínka povstání se tu zdůrazňuje historický okamžik, kdy se mimořádně vyostřuje boj určitých tříd. Pojednává se tu o úloze jednotlivých tříd, o tom, jak závislé je hnutí ve vojsku na vzájemném poměru společenských sil, jak neoddělitelná je politická stránka povstání od stránky bojové, jaký význam mají „široké demokratické organizace lidových mas" jako předpoklad pro ustavení prozatímní revoluční vlády atd. *Studovat* takovéto otázky je ovšem poněkud obtížnější než psát „taktické

platformy" s kadetskými frázemi o „víře proletářských mas v zázrak neočekávaného povstání" (viz Taktická platforma Martova a spol.[297]).

A na závěr připomeňme diskusi o současné situaci s vynikajícím příspěvkem soudruha Iljana, jenž dokázal na konferenci *vojenských a bojových organizací v listopadu 1906* vyslovit svůj názor na *II.* dumu, který byl událostmi skvěle potvrzen. „Dovolím si říci několik slov o dumě," řekl. „V dumě budeme mít docela jiné složení než v předchozí dumě. Budeme mít zmobilizovanou revoluci a zmobilizovanou reakci. Rolnictvo, hlavně proto, že se nedočkalo splnění svých požadavků, vyšle do této dumy revolučnější síly než do předchozí dumy. Nepochybně tomu tak bude i s proletariátem... Naším neštěstím je, že se část sociální demokracie snaží zaplnit dumu jakousi mezivrstvou liberálů" (Protokol, s. 84[231]).

Konference *bojových* organizací dokázala zhodnotit *politiku* lépe než Plechanov[197] a menševický ústřední výbor v listopadu 1906!

Je samozřejmě nemožné vyčerpat obsah Protokolu v novinovém článku, a tak končíme upřímnou radou adresovanou těm sociálním demokratům, kteří dokáží mluvit o problémech povstání bez liberálních posměšků, radou, aby si Protokol *prostudovali.*

Napsáno v dubnu 1907
Otištěno 2. května 1907
v listu Proletarij, č. 16

Podle listu Proletarij

ZPRÁVA V. SJEZDU SDDSR O PETROHRADSKÉM ROZKOLU A V SOUVISLOSTI S NÍM USTAVENÉM STRANICKÉM SOUDU[166]

Jak víme z buržoazních novin (Tovariščů[48] aj.), ustavil ústřední výbor naší strany stranický soud, který má prošetřit mé jednání — zvláště pak mou brožuru *Volby v Petrohradě a pokrytectví 31 menševiků*[86]*, která vyšla v době rozkolu v petrohradské sociálně demokratické organizaci v období voleb do II. dumy.

Soud tvořili tři zástupci z mé strany, tři ze strany 31 menševiků a tři členové předsednictva, jmenovaní ústředními výbory lotyšské a polské sociální demokracie a Bundu. Tomuto soudu jsem předložil protižalobu na 31 menševiků a soudruha *Dana* (člena redakce ústředního orgánu a jeho prostřednictvím i člena ústředního výboru) pro jejich nepřípustné jednání. Za tuto protižalobu se postavila jednak schůze 234 petrohradských bolševiků[167], členů strany (jejich rezoluce[239] i s referátem, ve kterém je shrnuta celá záležitost, byla uveřejněna ve 13. čísle listu Proletarij), jednak petrohradská sociálně demokratická konference (bez odštěpených menševiků). Rezoluce této konference byla uveřejněna ve 14. čísle listu Proletarij.

Jako instituce vytvořená ústředním výborem se soud nepovažoval za oprávněného sám rozhodnout, zda může volat k odpovědnosti 31 menševiků a soudruha Dana, a proto se obrátil znovu na ústřední výbor, aby rozhodl o jeho kompetenci ve věci protižaloby. Ústřední výbor znovu

* Viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 326—337. *Red.*

přezkoumal tuto otázku na zvláštním zasedání a potvrdil, že soud byl ustaven, jen aby projednal záležitost Lenina, a že pohnání dalších osob před soud plně závisí na ústředním výboru, který ovšem považuje za svou povinnost soudně stíhat kohokoli, kdo by byl tímto soudem obviněn z nepřípustného jednání. Složení tohoto nového soudu je opět zcela vyhrazeno uvážení ÚV.

Z toho pak vzniklo celé klubko do nebe volajících nesrovnalostí a rozporů. Menševický ústřední výbor převzal úlohu instituce, která staví lidi před soud a zároveň určuje složení tohoto soudu i jeho pravomoc. Protižaloba byla podána na vůdce menševické části ústředního výboru. Vypadá to tak, že tytéž osoby ustavují soud, jsou prokurátory a rozhodují o vznesení protižaloby *proti sobě samým!*

Takový pořádek pochopitelně nemůže zvýšit úctu ke straně. Klubko těchto nesrovnalostí může rozmotat jedině sjezd strany. Proto se obracím ke sjezdu s žádostí, aby sjezd sám vybavil soud plnou soudní mocí; učinil ho naprosto nezávislým na ústředním výboru, který je (ve své menševické části) na věci zjevně zainteresován; zplnomocnil ho projednat záležitost všestranně, bez jakýchkoli omezení, a stíhat žalobou všechny členy strany a všechny její instituce včetně menševické části ústředního výboru atd.

Abych tuto záležitost delegátům sjezdu SDDSR řádně vysvětlil, přikládám: 1. úplný text mé obhajovací (nebo vůči členům menševické části ÚV obžalovací) řeči, kterou jsem přednesl před soudem na jeho prvním zasedání. (Konala se pouze dvě zasedání tohoto soudu a z několika desítek svědků soud vyslechl pouze tři. Zasedání soudu bylo přerušeno sjezdem.) 2. Přikládám stručný přehled skutečné historie rozkolu v Petrohradě.

I. LENINOVA OBHAJOVACÍ (NEBO VŮČI MENŠEVICKÉ ČÁSTI ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU OBŽALOVACÍ) ŘEČ NA STRANICKÉM SOUDU

Soudruzi soudcové!

Ústřední výbor proti mně vznesl obvinění, že jsem (v tisku) *vystoupil způsobem nepřípustným pro člena strany.* Tak je to řečeno v usnesení ústředního výboru o ustavení stranického soudu. Přejdu přímo k podstatě věci a přečtu plné znění onoho „prohlášení", které ÚV „předkládá soudu k projednání":

„...Ústřední výbor konstatuje, že brožura Volby v Petrohradě a pokrytectví 31 menševiků[86], podepsaná soudruhem Leninem, obsahuje přímé obvinění 31 členů petrohradské organizace, že jednali s kadetskou stranou ‚o prodeji dělnických hlasů kadetům' a že ‚aby protlačili do dumy svého člověka, menševici čachrovali s kadety proti dělníkům a za pomoci konstitučních demokratů'.

Ústřední výbor konstatuje, že zveřejnění takového obvinění v tisku, zejména v předvečer voleb, nutně vnáší mezi proletariát neklid, zpochybňuje politickou čestnost členů strany a nepřátelé proletariátu ho využívají k boji proti sociální demokracii.

Ústřední výbor shledává, že takové jednání je pro členy strany nepřípustné, a proto předkládá postup soudruha Lenina k projednání stranickému soudu."

To je úplný text obžaloby. Především musím upozornit, že tu došlo k závažné, přímo faktické *nesprávnosti*, a budu žádat, aby ji soud na základě *textu* inkriminované brožury opravil. V této brožuře se totiž přímo a jasně říká, že obviňuji *nejen* 31 menševiků, *ale i soudruha Dana, tj. člena* ústředního výboru.

Když ústřední výbor vypracovával toto své usnesení, *musel vědět*, že soudruh Dan je členem ÚV (snad se dokonce podílel na projednání celé záležitosti nebo na usnesení, abych byl pro obvinění Dana pohnán před soud?), a musel

vědět i to, že obviňuji nejen 31 menševiků, ale i Dana. To znamená, že ústřední výbor *vědomě* vynechal z počtu mnou obviněných osob *svého člena*. Tady už nejde jenom o faktickou nesprávnost, ale i o něco horšího, něco nepřípustného; později *tuto* stránku věci podrobně rozeberu a vynasnažím se vysvětlit *právě ji* na veškerém materiálu ze soudního líčení.

Přejdu nyní k podstatě obžaloby.

Ústřední výbor uvádí z mé brožury dva citáty a musím tedy pokud možno co nejdůkladněji rozebrat každý z nich. Jsem si ovšem vědom toho, že tu jde o *celou* uvedenou brožuru, a ne jenom o tyto dva citáty. Avšak po příkladu ústředního výboru je uvádím i já jako podstatné a hlavní.

První citát je ze samého začátku brožury. Dovolím si přečíst celou stránku, abych ukázal, z jakého kontextu byl tento citát vybrán:

„V listu Tovarišč jsou dnes (20. ledna)" — připomínám, že to tedy bylo *pět* dní před utvořením levicového bloku v Petrohradě a *16 dní* před volbami do Státní dumy v Petrohradě — „otištěny obsáhlé výňatky z výzvy[16] 31 menševiků, kteří se těsně před volbami v Petrohradě odštěpili od socialistické organizace."*

Zdůrazňuji, že hned první věta brožury vyzdvihuje základní fakt, že v Petrohradě došlo v předvečer voleb k *rozkolu*. Tuto okolnost zdůrazňuji proto, že se jejího významu budu muset ještě několikrát dovolávat.

Pokračuji v citaci:

„...Připomeňme si nejprve stručně, jaký faktický vývoj prodělali po svém odchodu z konference menševici, kteří se odštěpili od sociální demokracie." O tomto odchodu i o jeho významu jsem několik dní před projednávanou brožurou vydal brožuru Sociální demokracie a volby v Petrohradě[113]** a také brožuru Uslyšíš soud hlupáka... (Z po-

* Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 326. *Red.*

** Přesný název článku je Sociální demokracie a volby do dumy. *Čes. red.*

známek sociálně demokratického publicisty)[115]*. Téměř celý náklad posledně jmenované brožury byl zabaven policií. Zachovalo se jenom několik výtisků, na které se odvolávám, aby si soud mohl z celku, a ne z útržků udělat obraz o tehdejších událostech.

„1. Jakmile se odštěpili od sociálně demokratických dělníků, uzavřeli blok s maloburžoazií (socialisty-revolucionáři, trudoviky a lidovými socialisty), aby mohli společně smlouvat o místa s kadety. Písemnou úmluvu o tomto vstupu odštěpivších se sociálních demokratů do maloburžoazního bloku *před dělníky* i před veřejností *zatajili*. My však stále doufáme, že tato úmluva bude přece jen zveřejněna a tak vyjde najevo, co bylo utajeno."

Upozorňuji soud na to, že v mé brožuře, která obviňuje Dana a 31 menševiků, se od samého počátku zdůrazňuje, že písemná úmluva byla dělníkům zatajena. A dále:

„2. Jakožto součást maloburžoazního bloku (který bývá v novinách nesprávně nazýván ‚levicovým blokem') čachrovali odštěpivší se menševici s kadety o to, aby byla tomuto bloku přenechána tři místa ze šesti. Kadeti nabízeli dvě místa. Nedohodli se. Maloburžoazní ‚konference' (tento výraz jsme převzali z novin) s konstitučními demokraty zasedala *18. ledna*. Psaly o tom listy Reč[273] a Tovarišč[274]. Dnešní Reč přináší zprávu, že nedošlo k úmluvě (i když musíme samozřejmě počítat i s tím, že se stále ještě vyjednává v zákulisí).

Menševici se o této své ‚*iniciativě*', jejímž cílem je prodat kadetům dělnické hlasy, v tisku zatím nezmiňují."

Z tohoto kontextu byl tedy vybrán první citát. Moje slova proti menševikům byla napsána týž den, kdy jsem se *poprvé* z novin dověděl, že blok menševiků a narodniků s kadety *proti* většině petrohradské sociálně demokratické organizace nebyl uzavřen; hned tehdy jsem však vyslovil výhradu, že nemohu pokládat neúspěch smlouvy za *de-*

* Viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 328. *Red.*

finitivní, že musíme být připraveni i na *horší* variantu: že se totiž v jednání bude pokračovat „*tajně*". Proč jsem tehdy usoudil (a i dnes považuji tento svůj tehdejší názor za správný), že musíme být připraveni na horší variantu? Protože zatajení písemné dohody mezi menševiky a maloburžoazním blokem před veřejností bylo činem nesprávným, socialisty nedůstojným a nutně vzbuzujícím *nejhorší podezření*.

O jakém „prodeji" dělnických hlasů kadetům se tu jedná? Někteří vtipálkové mi řekli, že tomu rozuměli tak, jako bych mluvil o prodeji *za peníze*. To je docela vtipné. Jenomže inteligentní člověk, který si pozorně přečetl celou brožuru, a ne pouze místa vytržená z kontextu, pochopí naráz jak z předcházejících, tak i z následujících vět, že *nejde* o prodej *za peníze, nýbrž za místečka v dumě*. Slovy „obchod", „koupě a prodej" se rozumí směna ekvivalentů politických, nikoli ekonomických, směna mandátů za hlasy, nikoli peněz za hlasy.

Nabízí se otázka, zda se vůbec vyplatilo zabývat se tak jasnou a zřejmou okolností?

Jsem pevně přesvědčen, že se to vyplatilo, neboť v tomto bodu se bezprostředně přibližujeme k vyjasnění otázky, kterou vznesl ústřední výbor, totiž otázky, která vystoupení v tisku jsou přípustná a která ne.

Kdyby se na tomto místě v brožuře říkalo: 31 menševiků prodávalo hlasy dělníků kadetům za peníze, znamenalo by to připisovat protivníkovi hanebné a zločinné jednání. Za takové tvrzení by měl být jeho autor pohnán před soud, ovšem vůbec ne proto, že „vnáší mezi proletariát neklid", nýbrž za *pomluvu*. To je naprosto jasné.

Kdyby se naopak na tomto místě brožury říkalo: 31 menševiků se vyslovilo pro to, aby se ke kadetským hlasům *připojily* hlasy dělníků pod podmínkou, že sociální demokracie tím získá mandát v dumě, byl by to příklad loajální, korektní, pro členy strany přípustné polemiky.

Čím se od této formulace liší ta, kterou jsem zvolil já?

Liší se tónem, který tvrdí celou muziku. Právě tím, že tato formulace je vypočítána na to, aby vzbudila v čtenáři nenávist, odpor, pohrdání k lidem, kteří se dopouštějí takových činů. Tato formulace není volena tak, aby někoho přesvědčovala, nýbrž aby rozbíjela řady organizace — nemíní napravit chybu protivníka, nýbrž chce zničit, smést z povrchu zemského jeho organizaci. Vskutku je to formulace takové povahy, že vyvolává o odpůrci nejhorší představy, nejhorší podezření vůči němu a na rozdíl od formulace, která přesvědčuje a napravuje, „vnáší mezi proletariát neklid".

Pokládáte tedy takovou formulaci za *nepřípustnou*, zeptají se mě. — Ovšemže ano, odpovím, *jenže s drobným dodatkem:* za nepřípustnou pro členy *jednotné* strany. A v tomto dodatku je jádro celé věci. Obvinění, které proti mně vznesl ústřední výbor, je proto tak nesprávné, ba co víc: proto tak nepoctivé, že *ÚV zamlčuje*, že v době, kdy jsem brožuru psal, *jsme neměli* jednotnou stranu, že nebylo jednoty v organizaci, o niž v brožuře (nikoli formálně, nýbrž fakticky) jde a v jejímž zájmu byla vydána. Je nepoctivé obviňovat někoho, že „vystoupil v tisku způsobem nepřípustným pro člena strany", v době, kdy ve straně už byl *rozkol*.

Rozkol znamená zpřetrhání veškerého organizačního spojení, přičemž se názorový boj přenáší ze sféry vnitřního působení organizace do sféry vnějších vlivů, z oblasti korigování a přesvědčování soudruhů do oblasti vyhlazovacího boje proti jejich organizaci, k podněcování dělnických (a vůbec lidových) mas proti odštěpené organizaci.

Co je nepřípustné mezi členy jednotné strany, je přípustné, ba nutné mezi jednotlivými částmi rozštěpené strany. O soudruzích ve straně se nesmí psát jazykem, který by v dělnických masách soustavně vzbuzoval nenávist, odpor, pohrdání apod. k těm, kteří mají jiný názor. Je však *možné a nutné* psát právě takovým jazykem o odštěpené organizaci.

Proč je to nutné? Protože rozkol přináší povinnost *vymanit* masy z vedení odštěpenců. Vytýká se mi: Vnášel jste mezi proletariát neklid. Odpovídám: Záměrně a promyšleně jsem vnášel neklid do té části petrohradského proletariátu, jež následovala menševiky, kteří se odštěpili v předvečer voleb, *a kdykoli dojde k rozkolu, vždy budu* takto jednat.

Svými ostrými, urážlivými výpady proti menševikům v předvečer voleb v Petrohradě jsem vskutku přiměl část proletariátu, *který jim věřil a šel za nimi*, aby se vzpamatovala. To bylo mým cílem. Byla to má povinnost jako člena petrohradské sociálně demokratické organizace, která vede kampaň pro levicový blok. Neboť abychom mohli tuto kampaň vést, *po rozkolu bylo nutné* rozbít řady menševiků, kteří vedli proletariát za kadety, *bylo nutné* vyvolat mezi nimi neklid, bylo nutné vzbudit v masách nenávist, odpor a pohrdání k těmto lidem, kteří *přestali* být členy jednotné strany, kteří se stali politickými nepřáteli a kteří naší sociálně demokratické organizaci v její volební kampani házeli klacky pod nohy. Proti *takovýmto* politickým nepřátelům jsem tehdy vedl, a v případě opakování nebo prohlubování rozkolu *vždy povedu, vyhlazovací* boj.

Kdybychom po rozkolu, který vyvolali menševici v Petrohradě, nebyli vnesli mezi proletariát *vedený menševiky* neklid, nebyli bychom mohli uskutečnit naši volební kampaň levicového bloku. Jenom lituji, že jsem tehdy nebyl v Petrohradě, a proto *jsem nemohl dostatečně* pomoci, aby se masy *vymanily* z vedení odštěpených menševiků, neboť kdybychom se byli horlivěji a úspěšněji vyrovnali s tímto úkolem, byl by levicový blok v Petrohradě zvítězil. Číselné údaje o výsledcích voleb to dokazují.

Základní logická (a přirozeně nejenom logická) chyba obžaloby tkví právě v tom, že se tu lstivě obchází otázka rozkolu, že je zamlčován sám fakt rozkolu, že je zde snaha klást požadavky, které jsou oprávněné z hlediska jednoty strany, v situaci, kdy tato jednota *neexistuje*, kdy *není* jednotné strany, a to právě vinou — později to dokáži — žalu-

jícího ústředního výboru, který celý rozkol organizoval a kryl!

Kdyby někdo uplatňoval míru přípustnou pro vnitrostranický boj na boj vedený po rozkolu, na boj vedený zvenčí proti straně nebo (při místním rozkolu) proti dané stranické organizaci, museli bychom takového člověka považovat buď za dětinsky naivního, nebo za pokrytce. Z organizačního hlediska znamená rozkol zpřetrhání *veškerého* organizačního spojení, tj. přechod od boje, který má přesvědčit soudruhy uvnitř organizace, k boji *rozbíjejícímu* nepřátelskou organizaci a likvidujícímu její vliv na masy proletariátu. Z psychologického hlediska je naprosto jasné, že zpřetrhání veškerého organizačního spojení mezi soudruhy znamená *již nejvyšší stupeň* vzájemného roztrpčení a nevraživosti, které přešly v nenávist.

V petrohradském rozkolu byly nadto ještě dvě zvláštní okolnosti, které zdesateronásobovaly ostří a nelítostnost boje.

První okolností byla úloha ústředního výboru strany. „Podle stanov" bylo jeho povinností sjednocovat stranu a každý místní rozkol usměrnit tak, aby nevedl na základě rozkolu k boji, ale k tomu, aby zúčastněné strany podaly stížnost ústřednímu výboru, nebo — z širšího hlediska — požádaly ústřední výbor, aby pomohl obnovit jednotu. *Ve skutečnosti* však byl ústřední výbor v Petrohradě těsně před volbami iniciátorem rozkolu a podílel se na něm. A právě tato okolnost, která je podrobně a na základě dokumentů rozvedena v důvodové části k usnesení konference podat protižalobu, nás přiměla k tomu, abychom petrohradský rozkol prohlásili za rozkol *nečestný*. Později o tom ještě budu zvlášť mluvit a budu trvat na tom, aby se soud zabýval právní povahou této žaloby, kterou žalovaný podává na žalobce.

Druhá okolnost: volební kampaň v Petrohradě v době rozkolu. Rozkol nemusí vždy nutně vyžadovat *okamžitý* nelítostný vyhlazovací boj, jestliže strana nepodniká právě

naléhavé veřejné a masové politické akce nebo vůbec jakékoli politické akce. Jestliže se však takové masové akce, jako například volby, konají, jestliže je třeba do voleb okamžitě zasáhnout a tak či onak je provést, potom rozkol musí okamžitě a bezpodmínečně vyvolat vyhlazovací boj, boj o to, *kdo* volby provede: zda místní sociálně demokratická organizace, nebo skupina, které se od ní odštěpila. Za takového rozkolu se ani na okamžik nesmí odložit úkol vymanit masy z vlivu odštěpenců, rozbít jejich organizaci a udělat z nich politické nuly. A jedině díky nelítostné síle bolševického útoku na menševiky, *poté*, kdy se 6. ledna odštěpili, bylo možné uskutečnit v hlavním městě poměrně svornou, jakžtakž stranickou volební kampaň, přinejmenším aspoň vypadající jako sociálně demokratická kampaň.

Říká se: Bojujte, ale ne otrávenou zbraní. To je bezesporu velmi pěkný a působivý výrok. Je to však buď jen krásná, ale prázdná fráze, nebo to v mlhavé a nejasně zmatené formě vyjadřuje tutéž myšlenku o boji, zasévajícím v masách nenávist, odpor a pohrdání k nepřátelům, o boji, který je v jednotné straně nepřípustný, avšak při rozkolu nevyhnutelný a nutný už vzhledem k jeho podstatě, myšlenku, kterou jsem vyslovil již na začátku své řeči. Ať tuto frázi nebo metaforu obracíte jakkoli, nenajdete v ní ani zrnko reálného obsahu, leda týž rozdíl mezi loajálním a korektním způsobem boje pomocí přesvědčování uvnitř organizace a způsobem boje vedeného na základě rozkolu, tj. rozvracením nepřátelské organizace, rozněcováním nenávisti, odporu a pohrdání vůči ní v masách. Otrávená zbraň, to jsou nečestné rozkoly, a ne vyhlazovací boj, který je důsledkem dokonaného rozkolu.

Existují nějaké hranice přípustného boje na základě rozkolu? Stranicky přípustné hranice pro takový boj neexistují a ani nemohou existovat, neboť rozkol znamená konec existence strany. Už pouhé pomyšlení, že by bylo možné stranickou cestou, stranickým usnesením apod. čelit způsobům boje, které vyplývají z rozkolu ve straně, je

směšné. Hranice boje na základě rozkolu nejsou hranice stranické, nýbrž obecně politické nebo přesněji řečeno hranice obecně občanské, hranice trestního zákona a nic víc. Když jste vyvolali rozkol mezi sebou a mnou, nemůžete ode mne žádat víc než od kteréhokoli kadeta, esera či nějakého člověka z ulice atd.

Doložím svou myšlenku ještě jedním názorným příkladem. V příštím čísle listu Proletarij bude uveřejněna zpráva místního dopisovatele o volbách v Kovnu[72]. Dopisovatel je velmi nespokojen s blokem, který uzavřel Bund s dostiženovci[168] proti litevským sociálním demokratům, a ostře kritizuje Bund. Jaká kritika je přípustná pro členy jednotné strany? Nespokojenost by měla být vyjádřena asi takto: bundovci nejednali správně, když šli v bloku s židovskou buržoazií proti socialistům jiné národnosti; v jejich jednání se projevuje vliv idejí maloburžoazního nacionalismu atd. apod. Pokud jsme s Bundem v jedné straně, bylo by naprosto nepřípustné vydat proti němu brožuru, která by označila bundovce za zrádce proletariátu, a rozšířit ji v masách těsně před volbami. *Kdyby* se však opakovala historie z roku 1903 — historie se však nikdy neopakuje a tak zde uvádím jen hypotetický příklad — a Bund se odtrhl od strany, mohl by se pak někdo s vážnou tváří ptát, zda jsou nepřípustné brožury, které mají vyvolat v bundovském dělnictvu nenávist, odpor, pohrdání k jejich vůdcům jako zakukleným buržoům, zaprodaným židovské buržoazii, s jejíž pomocí propašovávají své lidi do dumy atd.? Každému, kdo by takové obvinění vznesl, by se jen vysmáli: Nevyvolávejte rozkol, nebojujte „otrávenou zbraní" rozkolu, nebo si pak nestěžujte, že ten, kdo pozvedl otrávený meč, otráveným mečem také zahyne!

Po tom, co zde bylo až dosud řečeno, není třeba se dlouho zabývat druhým citátem. Říká se v něm: „Aby protlačili do dumy svého člověka, menševici čachrovali s kadety proti dělníkům za pomoci konstitučních demokratů — to je jednoduché rozluštění celého toho složitého putování

od sociální demokracie k maloburžoaznímu bloku a od maloburžoazního bloku ke kadetům."* Zkuste rozebrat tento citát formálně i zvnějšku z hlediska *jednotné* strany a pak jistě řeknete: namísto „čachrovali" by se mělo o členech strany psát „vyjednávali", namísto „protlačit" by mělo být „prosadit", namísto „svého člověka" by mělo být „sociálně demokratického poslance" atd. apod. Může ale takový „rozbor" citátu nebo taková „úvaha" o způsobu vyjadřování vyvolat něco jiného než úsměv? Což není jasné, že nejurážlivější, nejpohrdavější způsob vyjadřování, který vše staví do nejhoršího, nikoli do nejlepšího světla, je boj na základě rozkolu *za zničení* organizace, která *maří* politickou kampaň místního sociálně demokratického proletariátu? Stěžovat si na urážlivý, nactiutrhačný a podezíravý tón takového vyjadřování by bylo totéž, jako kdyby si *stávkokaz* stěžoval na špatné zacházení! Posuzovat stížnosti nebo obvinění z takového hlediska by bylo totéž, jako kdybychom odsoudili slovo „stávkokaz" jako nepřípustné, aniž bychom *věcně* prozkoumali, zda se uvedená osoba skutečně chovala jako stávkokaz.

Není rozkol jako rozkol. Už nejednou jsem použil výrazu „nečestný" rozkol. Rozeberu nyní tuto stránku věci. Ústřední výbor ve své obžalobě píše, že zpochybňuji politickou čestnost členů strany. To je příliš slabý výraz a nadto je na právě uvedené citáty nesprávně aplikován. Nejenže „zpochybňuji politickou čestnost" 31 menševiků a Dana. Já je celým obsahem svých „volebních brožur" *obviňuji z politicky nečestného* nebo *stranicky nečestného* rozkolu. A na tomto obvinění trvám. Každý pokus přenést těžiště tohoto obvinění z obecné, základní a hlavní otázky, kdo jsou osnovatelé rozkolu, na nějaké drobné, dílčí, podružné otázky bude naprosto zbytečný.

Každý rozkol je velmi těžkým zločinem vůči straně, neboť stranu rozbíjí, ničí stranickou soudržnost. Ale není

* Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 332. *Red.*

rozkol jako rozkol. Výraz „nečestný rozkol", jehož jsem několikrát použil, nelze aplikovat na každý rozkol. Vysvětlím to na příkladu.

Dejme tomu, že ve straně už dlouho bojují proti sobě dva směry, z nichž jeden je, řekněme, pro podporu politiky kadetů a druhý je proti ní. Dochází k významné politické události, která vyhrocuje prokadetské tendence a urychluje dohodu kadetů s reakcí. Stoupenci podpory kadetů se odtrhnou od jejích odpůrců. Takový rozkol jako každý jiný rozkol nutně vyvolává velmi ostrý, rozhořčený, nenávistný atd. boj, ale označit jej za nečestný rozkol nelze, neboť jeho základem není nic jiného než vyhrocení zásadních názorových neshod.

Představte si jiný rozkol. Dejme tomu, že se dva směry ve straně dohodly, že na různých místech je přípustná rozdílná taktika. Jestliže na jednom místě tuto všeobecnou dohodu poruší a poruší ji tajně, za zády, postupujíce vůči soudruhům zrádcovsky, potom bude jistě každý souhlasit s tím, že takový rozkol je rozkol *nečestný*.

Menševici připravili v Petrohradě těsně před volbami právě takový nečestný rozkol. Za prvé, oba směry ve straně na celoruské konferenci slavnostně slíbily, že se ve volbách podřídí místní taktice místních organizací. Tento slib porušili petrohradští menševici jako jediní v celém Rusku. To je nečestné. To je vůči straně zklamání důvěry strany.

Za druhé, ústřední výbor, místo aby stranu sjednocoval, prováděl frakční politiku do té míry, že přímo napomáhal menševickému rozkolu, a člen ÚV Dan se na něm velmi aktivně podílel. To je nečestné. Znamená to zneužívat moci poskytnuté stranou proti straně. Znamená to tajně, zákeřně vrážet otrávenou dýku do zad a přitom se vydávat za ochránce jednoty strany.

To jsou *dvě* základní skutečnosti, které mě přiměly opovržlivě označit 31 menševiků a Dana za lidi politicky nečestné. Právě v duchu takového opovržení se nese *celá* moje brožura.

Před soudem jsem na tomto obvinění trval. Vynaložil jsem veškeré úsilí na to, aby soudní jednání odhalilo soudcům všechny okolnosti petrohradského rozkolu a umožnilo jim s plným přesvědčením odpovědět na otázku: Byl to čestný rozkol, nebo ne? Kdo se rozehnal „otrávenou zbraní", ti, kdo tento rozkol zosnovali, nebo ti, kdo proti osnovatelům rozkolu vedli nelítostný, vyhlazovací boj?

Vyjasnit tuto otázku s konečnou platností, *v celé její hloubce a šíři*, vysvětlit ji delegátům národních sociálně demokratických stran, které se poprvé *fakticky* začleňují do SDDSR, může mít nesmírný význam pro nastolení skutečně stranických vztahů v naší straně místo špatně zastíraného rozkolu.

Předmětem jednání tohoto soudu není formální, úzce právnická otázka. Jádro věci netkví v tom, zda se má v jednotné straně psát, čachrovat nebo vyjednávat, prosazovat nebo propašovávat, prodávat hlasy za mandáty nebo připojit hlasy pod podmínkou, že obdržíme mandát apod. Takové chápání celé záležitosti by se ovšem mohlo setkat jen s úsměvem.

Jádro věci je v tom, zda nám skutečně jde o jednotu naší strany, nebo zda se smiřujeme s rozkoly, vyhýbáme se jejich věcnému projednávání a vypořádáváme se s tímto zlem formálními vytáčkami. Na rozsudku, který vynese váš soud, závisí, soudruzi soudci, a to možná do značné míry, zda petrohradský rozkol bude posledním, opravdu posledním dozvukem období rozkolu v celé straně, které už je za námi, nebo... nebo zda bude začátkem nového rozkolu a tedy i nového všeobecného boje otrávenými zbraněmi.

Na vašem rozsudku závisí, zda otřesená jednota Sociálně demokratické dělnické strany Ruska bude oslabena či upevněna.

II. STRUČNÝ PŘEHLED SKUTEČNÉ HISTORIE PETROHRADSKÉHO ROZKOLU

Na listopadové (1906) konferenci SDDSR bylo jednomyslně usneseno, že ve věci voleb se všichni podřídí usnesením *místních* sociálně demokratických organizací[167].

Na téže konferenci Lenin prohlašuje: „Ani vyborský obvod (zpráva menševické části sociálně demokratické organizace v Petrohradě) nesmí porušit usnesení petrohradského výboru!", jako by chtěl předem upozornit na vzájemnost závazku.

V 8. čísle listu Proletarij[93] (listopad 1906) jsou bolševici ve zvláštním článku vyzváni, aby ostře kritizovali uzavírání bloků s kadety, ale přitom *se podřizovali* místním organizacím.

Soudruh Dan, člen ústředního výboru, se v témže listopadu 1906 účastní *„naprosto soukromě"* (jak se vyjádřil u soudu) schůze, kterou uspořádal inženýr Fedorovič a na níž jsou přítomni Miljukov a Nabokov (vůdcové ústředního a petrohradského výboru kadetů), dále jeden vůdce eserů a Pešechonov (vůdce lidových socialistů). Mluvilo se o volbách, *ale ne o volbách v Petrohradě* (jak prohlásil soudruh Dan). Soudruh Dan nepovažoval za nutné informovat o této schůzi ani ústřední, ani petrohradský výbor.

V prosinci 1906 se soudruh Dan dostavuje na informativní schůzku o volbách, které se účastnili zástupci petrohradského výboru SDDSR a kromě toho i kadeti, lidoví socialisté a eseři. Dan prohlašuje, že je zástupcem ústředního výboru, ale vyslovuje jako *„svůj osobní názor"*, že by bylo žádoucí uzavírat v Petrohradě *dohody podle obvodů*.

Dne 4. ledna 1907 se ústřední výbor na svém zasedání usnáší, aby se od konference petrohradské sociálně demokratické organizace ultimativně požadovalo její *rozdělení na městskou a guberniální*. Bolševičtí členové ústředního výboru (Maximov, Zimin a Strojev) proti tomu protestu-

jí[7], neboť by to ve skutečnosti znamenalo, že ústřední výbor petrohradskou organizaci rozbíjí.

Dne 6. ledna 1907 se konala konference petrohradské sociálně demokratické organizace, na níž se měla vyřešit otázka voleb. Zúčastnilo se jí 39 bolševiků a 31 menševiků. Menševici odešli z konference ze dvou formálních důvodů: 1. protože považovali rozdělení mandátů za nesprávné; 2. protože konference odmítla rozdělit se na městskou a guberniální, jak to žádal ústřední výbor.

Pro posouzení těchto důvodů k rozkolu uvedu tři skutečnosti: 1. Na konferenci 6. ledna bylo schváleno 42 mandátů bolševických a 28 menševických. Menševici sami *ve svém letáku* prohlásili, že by to mělo být 35 bolševiků a 32 menševiků, *tj. uznali* převahu bolševiků. 2. Vzhledem k rozkolu byli delegáti další konference sociálně demokratické organizace v Petrohradě zvoleni pod kontrolou zvláštní komise, kterou speciálně k tomuto účelu jmenoval ústřední výbor. Na konferenci 25. března bylo zvoleno 92 bolševiků a 41 menševiků. Nové volby tedy potvrdily ještě výraznější převahu bolševiků. 3. Ani v jediném městě v Rusku — ani ve Vilnu, ani v Oděse, ani v Baku — nežádal ústřední výbor rozdělení konference. Tento ultimativní požadavek byl nezákonný a z frakčních důvodů zřejmě zaměřen pouze proti Petrohradu.

Menševici si po odchodu z konference zvolili vlastní výkonný orgán, začali vydávat vlastní letáky (za účasti menševických členů ústředního výboru včetně soudruha Dana) a zahájili vlastní volební kampaň. Bez bolševiků se s narodnickými stranami (lidovými socialisty, esery a trudoviky) dohodli, že uzavřou společnou dohodu s kadety.

Petrohradský buržoazní tisk (Reč[278], Strana[18], Tovarišč[76] atd.) menševikům k rozkolu srdečně blahopřál, nazýval je „umírněnou socialistickou stranou", vyzýval je k smělému boji proti bolševikům, jásal nad izolací těchto „blanquistů" atd. Bolševici, kteří 6. ledna navrhli narodnikům blok *proti* kadetům, se nezúčastnili žádných jednání.

Dne 14. ledna slibuje Reč ve svém úvodníku[254] menševikům *mandát za dělnickou kurii*, podaří-li se bloku zvítězit nad bolševiky.

Na schůzi 17. ledna se menševici usnášejí[241], že všechny mandáty, které získají, dají k dispozici dělnické kurii. Dne 19. ledna to Tovarišč zveřejňuje.

Dne 15. ledna přijal Stolypin Miljukova k audienci, načež se kadeti zjevně přesouvají doprava.

Dne 18. ledna se konala konference menševiků, narodniků a kadetů. Kadeti nabízeli dva mandáty, požadovaly se však od nich tři. Roztržka s kadety.

Dne 20. ledna uveřejňuje Tovarišč výňatky z menševického letáku, který je namířen proti bolševikům a podrývá jejich volební kampaň. Téhož dne píši brožuru Volby v Petrohradě a pokrytectví 31 menševiků[86], která tři dny nato vychází.

Dne 25. ledna byl v Petrohradě uzavřen levicový blok. Dne 28. ledna se koná schůze zmocněnců z továren a závodů, zvolených (7.—14. ledna) dělnickou kurií *města* Petrohradu. Zúčastní se jí 200—250 osob ze 271. Většinou proti 10—12 je schválena rezoluce vyslovující se pro *levicový blok*. Rezoluce[242] vyzývá zejména menševiky, „*aby kadety nepodporovali ani tajně*".

Menševici, kteří 17. ledna slíbili, že „své" mandáty dají dělnické kurii, nejenže se nepodřídili hlasu shromáždění *všech* zmocněnců, ale prohlásili je přímo za „esersko-bolševický rej čarodějnic".

Dne 30. ledna se koná schůze *sociálně demokratických* zmocněnců. Za volitele jsou navrženi kandidáti petrohradského výboru.

Dne 29. ledna vybízí levicový blok nestranické pokrokové voliče kolomenského okrsku, aby zrušili svou *písemnou* dohodu s menševiky, neboť v této dohodě (stejně jako *v tištěném* letáku menševiků) je tato podmínka: „*Menševičtí volitelé se necítí být vázáni podmínkami narodnicko-bolševického bloku, které se týkají rozdělení poslaneckých mandátů*"

(bod II, odstavec 3). Tato podmínka je zjevným pokusem zajistit si možnost hlasovat v druhém kole *s kadety proti levicovému bloku.*

Dne 7. února se konají volby v Petrohradě. Černosotňovské nebezpečí je s konečnou platností odvráceno. Kadeti dostali 28 798 hlasů, levicový bok 16 703 hlasy, okťabristé 16 613 hlasů a monarchisté 5270 hlasů. Levicovému bloku by bylo stačilo získat v pěti okrscích *1573* hlasů, které byly odevzdány pro kadety, aby zvítězil v celém Petrohradě. V *kolomenském* okrsku dostal levicový blok jen o 196 hlasů méně než kadeti.

Takový je tedy stručný přehled faktů. Je z nich zřejmé, že volební kampaň v Petrohradě *ve skutečnosti* zmařili menševici. Spiknutí k vyvolání rozkolu započalo ve skutečnosti *již v listopadu* a začal s ním *člen ústředního výboru Dan.* Ve skutečnosti to byl právě Dan spolu s menševickými členy *ústředního výboru*, kdo *způsobili* v Petrohradě rozkol proti vůli většiny místní organizace...

Otištěno v dubnu 1907
jako brožura
Podepsán N. Lenin

Podle textu brožury

V. SJEZD SDDSR[169]

30. DUBNA—19. KVĚTNA
(13. KVĚTNA—1. ČERVNA) 1907

Poprvé otištěno roku 1909
v knize Londonskij sjezd RSDRP
(sostojavšijsja v 1907 g.).
Polnyj text protokolov, Paříž, vydavatelství ÚV

Podle rukopisů porovnaných
s textem knihy; námitky proti
Liberovu pozměňovacímu návrhu
a diskusní příspěvky podle textu knihy

1

VYSTOUPENÍ PROTI NÁVRHU NA UKONČENÍ DISKUSE O POŘADU JEDNÁNÍ SJEZDU[170]

1. (14.) KVĚTNA

Kategoricky protestuji proti ukončení diskuse. O otázkách zásadního významu nelze rozhodovat mechanicky prostým hlasováním.

2

PROJEV V DISKUSI O POŘADU JEDNÁNÍ SJEZDU

2. (15.) KVĚTNA

Z diskuse k této otázce jasně vyplynulo, že mezi různými směry v sociální demokracii existují v názorech na taktiku značné názorové neshody. Kdo by si pomyslil, že se nám bude za takové situace navrhovat, abychom stáhli z pořadu jednání sjezdu všechny zásadní otázky? A jaké sofistické argumenty se přitom používaly k obhajobě takovéhoto obcházení zásadních otázek — údajně v zájmu praktičnosti a věcnosti!

Připomínám, že otázka, jaké jsou úkoly proletariátu v buržoazně demokratické revoluci, vyvstala před sociální demokracií v Rusku už dávno. Už začátkem roku 1905, před revolucí, o této otázce jednal jak III. sjezd SDDSR[302][171], tj. její bolševické části, tak i ženevská konference menševiků[233][172], která probíhala současně. Tehdy menševici sami dávali na pořad jednání svého sjezdu zásadní otázky.

Tehdy sami jednali o základech taktiky proletariátu v buržoazní revoluci a schvalovali k této otázce zdůvodněná usnesení. Jestliže nyní navrhují stáhnout takové otázky, pak je to výsledek poraženeckých nálad, a proti takovým náladám je třeba bojovat, a ne se jim poddávat!

Mluví se o zkušenostech západoevropských sociálně demokratických stran a o jejich „věcných" sjezdech. Musím vám však říci, že Němci nejednou projednávali na svých sjezdech abstraktnější a teoretičtější otázky, než jsou ty, které se týkají hodnocení nynější revoluce u nás a úkolů proletariátu v této revoluci. Ze zkušeností jiných stran si nesmíme brát to, co nás sráží na úroveň toho či onoho období

šedé, každodenní rutiny. Musíme si z nich brát to, co nás pozvedá k obecným otázkám, k úkolům celého revolučního boje proletariátu jako celku. Musíme se učit z lepších, a ne z horších vzorů.

Říkají nám: „Nelze řešit závažné taktické otázky většinou deseti hlasů." Ale cožpak tohle není sofizma? Cožpak tohle není bezmocné uhýbání od zásadovosti k bezzásadovosti?

Problém nelze nikdy vyřešit hlasováním. Již několik let řešíme otázky marxistického hodnocení naší revoluce. Již několik let si na zkušenostech z naší revoluce ověřujeme své teoretické názory a obecná rozhodnutí o taktice. A teď nám říkají, že ještě nenastal čas provést zhodnocení této stranické práce! Prý není třeba stanovit základy taktiky, nýbrž je nutné se postupně vyrovnávat s událostmi a řešit vše případ od případu...

Jen si vzpomeňte na stockholmský sjezd. Menševici, kteří tehdy zvítězili, stáhli svou rezoluci hodnotící současnou situaci[165] a stáhli svou rezoluci o vztahu k buržoazním stranám. Jaké to mělo důsledky? Takové, že ÚV neměl žádnou zásadní linii pro řešení vznikajících problémů. Takové, že se ÚV celý rok potácel bez jakékoli politické linie. Jeden den byl pro ústavodárné shromáždění, druhý den horlivě propagoval dumský vládní kabinet, pozítří „dumu jako mocenský orgán pro svolání ústavodárného shromáždění", potom dumu s úplnou mocí, potom bloky s kadety... A tomu říkáte důsledná proletářská politika? (Potlesk ze středu a z lavic bolševiků.)

Říkají nám: „V zájmu míru ve straně... v zájmu praktické práce se vyhněme obecným otázkám." To je sofizma. Takovým otázkám se nelze vyhnout. Tím, že se jim vyhneme, nedospějeme k míru, nýbrž pouze k zaslepenějšímu, a proto rozhořčenějšímu a méně prospěšnému stranickému boji.

Takovým otázkám se nelze vyhnout. Pokaždé se znovu objeví. Jen si vzpomeňte na Plechanovův projev při za-

hájení sjezdu. Protože naše revoluce je buržoazní, uvažoval Plechanov, je třeba si zvlášť pospíšit s vyhledáním spojenců mezi buržoazií. Tvrdím, že tato úvaha vychází z chybných předpokladů. Tvrdím, že nerozeberete-li tyto předpoklady, odsoudíte stranu k spoustě zbytečných chyb v praxi.

V témže projevu Plechanov řekl, že oportunismus v sociální demokracii Ruska je slabý. — To je možné, budeme-li pokládat za slabá i díla samého Plechanova! (Potlesk z lavic bolševiků.) Já si však myslím, že právě ve snaze vyloučit z jednání prvního opravdu celostranického sjezdu obecné otázky týkající se základů naší taktiky v buržoazní revoluci se u nás projevuje oportunismus. Nesmíme vylučovat teoretické otázky, nýbrž pozvedat celou naši stranickou praxi na úroveň teoretického osvětlování úkolů dělnické strany. (Potlesk bolševiků.)

3

DISKUSNÍ PŘÍSPĚVEK NA OBHAJOBU HLASOVÁNÍ PODLE JMEN DELEGÁTŮ POMOCÍ HLASOVACÍCH LÍSTKŮ[173]

2. (15.) KVĚTNA

Spolu se zástupcem lotyšské delegace jsme pro zachování dosavadního způsobu hlasování pomocí hlasovacích lístků. Je nejdemokratičtější, šetří čas a je přehledný. O podvádění se při něm nedá vůbec mluvit. Ti, kteří navrhují, aby se při hlasování vyvolávala jména, chtějí hlasování jenom prodloužit a tím je znemožnit.

4

DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY LENINA VE FUNKCI PŘEDSEDY NA ŠESTÉM ZASEDÁNÍ SJEZDU

3. (16.) KVĚTNA

1

Navrhuji poděkovat zástupcům anglické Sociálně demokratické federace za pomoc při organizování sjezdu. (Potlesk.)

2

Navrhuji projednat, v jakém pořadí budou zařazeny tyto body: zpráva ústředního výboru, zpráva frakce v dumě, vztah k buržoazním stranám a k Státní dumě.

O pořadí ostatních otázek jednomyslně rozhodli zástupci všech frakcí takto:

5. dělnický sjezd; 6. odbory a strana; 7. partyzánské akce; 8. nezaměstnanost, krize a výluky; 9. organizační otázky; 10. stuttgartský kongres; 11. práce v armádě a 12. různé.

5

PROJEV KE ZPRÁVĚ O ČINNOSTI ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU

4. (17.) KVĚTNA

Rád bych hovořil výlučně o politické stránce věci. Avšak poslední projev soudruha Abramoviče mě nutí, abych se stručně dotkl jeho připomínek. Když soudruh Abramovič mluvil o „obleženém" menševickém ústředním výboru, řekl jsem si v duchu: „Ubozí menševici! Už jsou zase v obležení. Jsou ‚obléháni' nejen když jsou v menšině, ale dokonce i když jsou ve většině!"

Neexistují nějaké vnitřní příčiny tkvící přímo v povaze menševické politiky, které nutí menševiky věčně si naříkat, že je proletářská strana obléhá?

Jaká fakta uvedl soudruh Abramovič na důkaz toho, že je menševický ústřední výbor v obležení? Jsou tři: agitace pro mimořádný sjezd, konference vojenských a bojových organizací a konečně „jiné organizační otázky", jak se vyjádřil soudruh Abramovič.

Podívejme se na tato tři fakta.

Agitace pro mimořádný sjezd se velmi rozšířila tehdy, když se jasně ukázalo, že politika ústředního výboru je v naprostém rozporu s vůlí většiny strany. Připomínám, že se tak stalo tehdy, když ústřední výbor vyrukoval s heslem podporovat odpovědný vládní kabinet. V té době ještě nevstoupil do naší strany Bund, ale byli v ní již Poláci a Lotyši. Jedni i druzí zcela jednoznačně zavrhli politiku ÚV. Je tedy zcela nesporné, že se ÚV tehdy rozešel s přeважnou většinou strany. Kdo tedy koho obléhal: obléhala nad většina strany stranický ÚV, když požadovala, aby se odpovídal ze své činnosti sjezdu? Nebo ÚV obléhal stranu tím, že šel proti ní? Jen si vzpomeňte, jak daleko tehdy

zašel Plechanov. Jeho dopis[199] proti sjezdu uveřejnil Social-demokrat[200], oficiální list ústředního výboru. Přitom Plechanov v tomto dopise odpovídal na výzvu ke svolání sjezdu tím, že vyslovoval podezření, pokud jde o pohnutky k agitaci, a pronášel tirády o dělnických groších! A teď se zamyslete, zda to nebyl Plechanov, kdo byl v neprávu, když si dovoloval takové věci proti většině strany požadující sjezd!

Řeknu jenom, že po usnesení listopadové celoruské konference SDDSR[203] agitace pro mimořádný sjezd ustala.

Druhý fakt: konference vojenských a bojových organizací. Konference byly dvě. Je to sice politováníhodné, ale spatřovat v tom „obležení" ústředního výboru je podivné. Nebylo by lepší vysvětlit, v čem byla usnesení konference konající se nezávisle na ústředním výboru pochybená, než si ulevovat nářkem na obležení? Připomínám, že na *obou* konferencích byli zástupci jak moskevského, tak petrohradského výboru, takže se žádná frakce strany nespojila ani s jednou z těchto konferencí jako frakce. Přitom rezoluce bolševické konference vojenských a bojových organizací, otištěné v listopadu 1906, nebyly dodnes vážněji kritizovány.

Třetí fakt: „jiné organizační otázky". Co to je? Jaký konkrétní obsah je vložen do těchto slov? Snad ne rozkol v Petrohradě, který v době voleb vyvolali za pomoci ústředního výboru menševici? Ale mluvit v této souvislosti o obležení ústředního výboru by bylo přímo směšné.

Přejdu k politické stránce věci. Naším hlavním úkolem je prozkoumat, jak ústřední výbor řídil třídní boj proletariátu, jak v praxi uplatňoval taktiku schválenou na sjednocovacím sjezdu.

První heslo, které dal ústřední výbor straně, bylo heslo podpořit požadavek „dumského" neboli „odpovědného" vládního kabinetu. Soudruh Martov zde před námi řekl, že toto heslo mělo rozšířit a prohloubit konflikt mezi dumou a vládou.

Je tomu tak? V čem má spočívat rozšíření a prohloubení konfliktu z proletářského hlediska? Samozřejmě v tom, aby se ukázala skutečná aréna boje a střetů, které konflikt vyvolaly, aréna celkového třídního boje a v tomto případě boje lidu proti staré moci. Aby se konflikt v dumě rozšířil a prohloubil, bylo třeba, abychom sami pochopili a vysvětlili lidu, že konflikt v dumě je jen velmi neúplným a zkresleným odrazem konfliktu lidu se starou mocí, že boj v dumě je jen slabým ozvukem revolučního boje mimo dumu. Aby se konflikt rozšířil a prohloubil, bylo třeba pozvednout politické uvědomění a politické požadavky od dumských hesel k heslům všeobecného revolučního boje. Ústřední výbor však postupoval opačně. Otupoval a zužoval hesla revolučního boje na heslo dumského vládního kabinetu. Nevybízel lid k boji o moc, ačkoli tento boj vyplýval z celkové objektivní situace, nýbrž k boji za dohodu liberálů se státní mocí. Ústřední výbor vědomě či bezděčně vyzýval stranu, aby akceptovala hesla parlamentní, „pokojné" cesty v době, kdy objektivní podmínky ve skutečnosti vyžadovaly revoluční mimoparlamentní boj. Žádné alespoň trochu významnější společenské hnutí za „odpovědný vládní kabinet" zde ve skutečnosti nebylo a ani být nemohlo. Dokonce ani menševická sociálně demokratická frakce v dumě (v I. dumě) toto heslo ústředního výboru neakceptovala. (Martov: „To není pravda!") Ale ano, je to pravda, soudruhu Martove, pouhé nahlédnutí do rezoluce ústředního výboru[236] a do stenografických záznamů I. dumy vám ukáže, že to pravda je.

Nezávisle na přáních a pohnutkách ÚV heslo ústředního výboru ve skutečnosti znamenalo přizpůsobení se politice liberálů. A z tohoto přizpůsobení nemohlo nic kloudného vzejít, neboť politika liberálů nepředstavovala skutečné společenské hnutí tehdejší doby, nýbrž přání ukončit revoluci, ačkoli revoluce ještě vůbec nedospěla ke svému konci. Vývoj událostí ukázal, že celá tato historie s „odpovědným vládním kabinetem" byla pokusem s nevhodnými prostředky.

Druhé heslo ÚV spadá do období červencové stávky[174]. Nezdar tehdejší akce nelze ústřednímu výboru vytýkat. To pro takový ústřední výbor, jako je menševický, není výtka, nýbrž spíše pochvala, že tehdy přece jenom vyšel revoluci vstříc. Není jeho vinou, že neznal náladu proletariátu v celém Rusku, když seděl v Petrohradě. Ani to, že jsme tehdy v povstání věřili a očekávali je, nelze označovat za chybu. K povstání skutečně došlo, a tak naše předběžná hesla a naše politika před povstáním byly jedním z prvků, které ovlivnily úspěch či neúspěch tohoto povstání.

Chybu ústředního výboru spatřuji v tom, že se revoluční boj, který dospěl až k povstání, snažil vtěsnat do šablony nerevolučních nebo okleštěných revolučních hesel. To se projevilo v hesle ÚV o „dílčích masových akcích". Ještě více se to projevilo v hesle Za dumu jako mocenský orgán pro svolání ústavodárného shromáždění. Razit taková neživotná hesla znamenalo přizpůsobovat proletářskou politiku politice liberální buržoazie. A vývoj událostí znovu ukázal všechnu marnost a neúčinnost pokusů o takové přizpůsobení. Často se u nás ozývají stížnosti a nářky na bezmocnost dělnické strany. Ale já říkám: Právě proto jste bezmocní, že otupujete ostří svých hesel! (Potlesk z lavic bolševiků.)

Pojďme dále. Podívejme se na otázku bloků s kadety ve volbách do II. dumy. Martov se ve zprávě o činnosti ÚV, s níž vystoupil, přenesl přes tento problém s překvapivě bezstarostným formalismem: ÚV se prý usnesl, že bloky jsou přípustné, takže se bloky přesně v souladu se směrnicí ÚV připouštěly! (Smích.) Nebylo by škodilo odvolat se v politické zprávě o činnosti ÚV nikoli na formální oprávněnost usnesení, nýbrž na to, zda život potvrdil, že tato politika byla ve své podstatě správná. My bolševici jsme vždy tvrdili, že pověstné černosotňovské nebezpečí není ve skutečnosti nic jiného než liberální obrana před nebezpečím zleva a že když se ve své politice řídíme strachem

z černosotňovského nebezpečí, sedáme vlastně liberálům na lep. Výsledky voleb nám daly za pravdu. Volební statistika v celé řadě měst vyvrátila povídačky liberálů a menševiků. (Volání: „A co Kyjev, Polsko a Vilno!“) Nemám čas zabývat se jednotlivými místy, takže budu hovořit o celkových politických výsledcích. Statistik Smirnov[268] spočítal, že v 22 městech dostal levicový blok 41 000 hlasů, kadeti 74 000, okťabristé 34 500 a monarchisté 17 000 hlasů. V dalších 16 městech bylo ze 72 000 hlasů odevzdáno pro opozici 58,7 procenta, kdežto pro reakci 21 procent. Volby odhalily, že černosotňovské nebezpečí je fiktivní, takže politika bloků s kadety, údajně „přípustných“ jako výjimka, *se ukázala* být politikou závislosti proletariátu na liberální buržoazii.

Proto vám říkám: Nestavte se k teoretickým sporům s despektem, nemávejte přezíravě rukou nad neshodami, jako by to byly frakční výmysly. Naše staré spory, naše teoretické spory, a zejména neshody v otázkách taktiky neustále přerůstají v průběhu revoluce v bezprostřední neshody v praxi. Nelze udělat v praktické politice ani krok, aniž by se nenarazilo na stále stejné základní otázky hodnocení buržoazní revoluce, vzájemného vztahu kadetů a trudoviků atd. Praktický život neshody nestírá, nýbrž je zostřuje a oživuje. A není náhoda, že takoví význační menševici jako Plechanov dovedli politiku bloků s kadety ad absurdum. Když Plechanov prosazoval svou smutně proslulou „dumu s úplnou mocí“, razil heslo společné pro proletariát i pro liberální buržoazii. Plechanov jenom plastičtěji a výstižněji než ostatní vyjadřuje vnitřní podstatu a základní tendenci veškeré menševické politiky: místo samostatné linie dělnické třídy přizpůsobit se liberální buržoazii. Bankrot našeho ústředního výboru byl především a ponejvíce bankrotem této politiky oportunismu. (Posměšek části středu a bolševiků.)

6

PROJEV KE ZPRÁVĚ O ČINNOSTI FRAKCE V DUMĚ

8. (21.) KVĚTNA

Chtěl bych znovu vrátit diskusi k zásadnímu hodnocení politiky frakce v dumě. Soudruh Cereteli řekl, že „jsme se dopouštěli chyb, ale nekolísali jsme". Myslím, že odsuzovat za chyby mladou, začínající frakci v dumě, by bylo naprosto nesprávné. Ale jádro věci spočívá právě v tom, že se *kolísání* nesporně projevilo přímo v politice frakce. Musíme si toto kolísání otevřeně přiznat a snažit se je odstranit, ne snad proto, abychom odsuzovali jednotlivce, nýbrž abychom vychovávali proletářskou stranu jako celek.

Soudruh Cereteli se odvolával na evropské dějiny. Řekl, že rok 1848 nás naučil nejen tomu, že dosud nedozrály podmínky pro socialismus, ale i tomu, že za svobodu nelze bojovat bez určitého spojenectví s buržoazní demokracií. Tento závěr soudruha Cereteliho je nejryzejší revizionismus. Právě naopak, jak revoluce roku 1848, tak i další historické zkušenosti naučily mezinárodní sociální demokracii naprostému opaku, totiž tomu, že se buržoazní demokracie čím dál víc staví proti proletariátu a že je boj za svobodu důsledně veden pouze tam, kde stojí v jeho čele proletariát. Rok 1848 nás neučí uzavírat spojenectví s buržoazní demokracií, nýbrž ukazuje, že je nutné vymaňovat vývojově nejzaostalejší vrstvy lidových mas z vlivu buržoazní demokracie, která není schopna bojovat dokonce ani za demokracii. Soudruh Cereteli tím, že se v duchu bernsteinismu odvolával na zkušenosti z roku 1848, dospěl k témuž revizionismu, o kterém Plechanov neopodstatněně tvrdil, že je v naší straně slabý.

Pro celkovou vratkost zásadního stanoviska soudruha

Cereteliho bylo rovněž příznačné jeho prohlášení o komisi pro zásobování potravinami. Prý jsme nedostatečně zdůraznili *legálnost* našeho návrhu na vyšetření celé záležitosti přímo na místě, řekl Cereteli. Věnovali jsme se všeobecným úvahám a propásli jsme příležitost ostatní přesvědčit argumenty o legálnosti našeho plánu. Příště tuto chybu napravíme.

V tomto pojetí se neobyčejně výrazně projevila celá vratkost postoje naší frakce. Jenom považte: lidi trápí, že nedostatečně zdůvodnili legálnost! Cožpak nevidí, že zde vůbec nejde o zdůvodnění, o dovolávání se legálnosti, ani o „*přesvědčování*" kadetů nebo kohokoli jiného? Cožpak jim není jasné, že vláda by *zásadně* nemohla připustit a ani by nepřipustila vyšetřování přímo na místě, neboť by v tom spatřovala (a právem spatřovala) snahu dovolávat se mas?

I kdybychom se sebevíc dovolávali legálnosti, nic by se tím na podstatě věci nezměnilo. Cereteli místo aby se obracel směrem dolů, přesvědčil lidové masy a ukázal jim pravdu, vzhlíží směrem nahoru, chce přesvědčit liberály a získat je legálností... To je skutečný buržoazní parlamentarismus. Přitom neplodnost takového povrchního, ubohého a žalostného politikaření bije do očí, protože je jasné, že žádné parlamentní machinace menševiků ani kadetů by nemohly odvrátit Stolypina od jeho politiky. Odtrženost od mas je evidentní fakt, tak jako výhody legálního přesvědčování Stolypinů a kadetů jsou jalovými sny jalového intelektuála.

Zrovna tak marné snahy oportunismu spatřuji v jednání s narodovci; snaha hájit toto jednání odvoláváním se na Bebela je slabá obrana. Bebel prý řekl, že je-li to k prospěchu věci, dáme se do spolku třeba s čertem. Bebel má, soudruzi, pravdu: *je-li to nutné k prospěchu věci*, pak se spojíme třeba s čertem. Ale v zájmu *čeho* jste se potřebovali spojit s narodovci? V zájmu ničeho. Užitek z nich se rovná nule. Z toho tedy vyplývá, že Bebel to řekl správně, ale vy mu špatně rozumíte.

Nadbíhání narodovcům, hlasování pro Golovina, pokus vypustit požadavek konfiskace, to všechno jsou jednotlivé části jedné nesprávné linie. To všechno jsou projevy nikoli nezkušenosti, nýbrž právě *politického kolísání*. Z tohoto hlediska není zanedbatelné ani pozvání pana Prokopoviče. Říkalo se tu, že pan Prokopovič není přítomen a že bez něho nelze odsuzovat jeho vstup. To je zrovna tak, jako by nás posílali od Pontia k Pilátovi. V Petrohradě na konferenci nám říkali, aby se to odložilo do sjezdu, protože bez sjezdu se to projednávat nedá. Nyní na sjezdu se říká, že to nejde projednávat bez Prokopoviče a abychom to odložili a postoupili petrohradské organizaci. To je sofizma.

Prokopovič je publicista a jeho díla všichni znají. Prokopovič je typ buržoazního intelektuála, který se tlačí do naší strany s určitými oportunistickými záměry. Jeho vstup do strany v obvodní organizaci železničářů je zjevná ironie. Je to pláštík, aby mohl pracovat *v dumě*. A to, že takového pláštíku mohl použít, je vina našeho ústředního výboru. Naše frakce v dumě má vinu na tom, že usnadňovala právě liberálním publicistům píšícím do Tovarišče, kteří ve straně nepracují a zaujímají vůči ní zásadně nepřátelský postoj, aby se vyšplhali do naší strany po žebříčku dumy.

Čerevanin zde hájil politiku frakce v dumě, když řekl: Připusťme, že kadeti nyní zůstali pozadu, že jsou teď reakční. Ale to není navždy. Nesmíme to považovat za trvalý jev. V období úpadku nestojí kadeti za nic, ale mohou být užiteční v období vzestupu, kdy se rychle radikalizují.

To je obvyklá menševická úvaha, pouze vyjádřená zvlášť otevřeně a ostře. Proto je její falešnost ještě zřejmější. Vezměte si dva velké mezníky revoluce: říjen 1905, kdy bylo dosaženo největšího rozmachu, a jaro 1907 jako období největšího úpadku. Byli kadeti něco platní demokracii v roce 1905? Ne. To přiznali menševici sami v listu Načalo. Vitte — agent burzy Struve — agent Vitteho[14] — tak tehdy psali menševici, a psali pravdu. Tehdy byli menševici s námi zajedno, že kadety je třeba nikoli podpo-

rovat, nýbrž odhalovat a diskreditovat je mezi demokraty.

Nyní, na jaře 1907, začínáte najednou všichni s námi souhlasit, že kadeti jsou demokraté k ničemu. Zároveň se ukazuje, že kadeti nestojí za nic ani v etapě rozmachu, ani v etapě úpadku. Avšak období mezi těmito etapami označí každý historik právě za dobu kolísání, kdy se na stranu maloburžoazní politiky načas přiklonila i část sociální demokracie, kdy se tato část marně pokoušela „podpořit" kadety, čímž dělnickou stranu jenom poškodila a nakonec poznala svou chybu.

Několik slov o Trockém. Mluvil za „střed" a vyjadřoval názory Bundu. Pustil se do nás za to, že jsme předložili „nepřijatelnou" rezoluci[179]. Vyhrožoval přímo rozkolem a odchodem frakce z dumy, protože ji prý naše rezoluce uráží. Podtrhuji tato slova. Vyzývám vás, abyste si naši rezoluci pozorně přečetli.

Cožpak není podivné spatřovat urážku v klidném přiznání chyb, bez jakékoli ostřejší výtky, a mluvit v této souvislosti o rozkolu?? Cožpak to nesvědčí o nemoci naší strany, o strachu přiznat chyby? O strachu frakce v dumě z kritiky?

Už jenom možnost takového pojetí problému ukazuje, že v naší straně je cosi nestranického. Toto nestranické tkví ve vztazích frakce v dumě ke straně. Frakce v dumě musí být straničtější, musí být pevněji spjata se stranou a více podřízena celkové práci proletariátu. Potom zmizí stížnosti na urážky a vyhrožování rozkolem.

Když Trockij řekl: Vaše nepřijatelná rezoluce znemožňuje uskutečnit vaše správné myšlenky, křikl jsem na něho: „Předložte tedy *svou* rezoluci!" Trockij odpověděl: Ne, nejdříve stáhněte svou.

Krásné stanovisko zaujímá „střed", není-liž pravda? Za naši (podle názoru Trockého) chybu („netaktnost") trestá celou stranu tím, že jí odpírá svůj „taktní" výklad týchž zásad! Proč jste neprosadili svou rezoluci? zeptají se nás v našich organizacích. Protože se pro ni urazil střed a z toho

důvodu odmítl vyložit své zásady!! (Potlesk bolševiků a části středu.) To není zásadový postoj, nýbrž bezzásadovost středu.

Přišli jsme na sjezd s dvěma taktikami, které strana už dávno zná. Není prozíravé ani důstojné, aby dělnická strana utajovala neshody a zastírala je. Konfrontujme jasněji obě hlediska. Vyjádřeme je v aplikaci na všechny otázky naší politiky. Vyvoďme ze stranických zkušeností jasné závěry. Jenom tak splníme svou povinnost a skoncujeme s kolísáním v politice proletariátu. (Potlesk bolševiků a části středu.)

7

FAKTICKÁ POZNÁMKA

10. (23.) KVĚTNA

Když soudruh Martov citoval z l'Humanité interview se mnou[375] (s podpisem Étienne Avenard)*, interpretoval některá místa nesprávně.

V interviewu se uvádí, že ústřední výbor (tj. samozřejmě jeho menševická část) *tajně a ilegálně* informoval kadety. Toto mé konstatování potvrdila nyní diskuse na sjezdu. Na sjezdu vyšlo najevo, že Dan byl již *v listopadu* 1906 *soukromě* „na čaji" s Miljukovem, Nabokovem a s vůdci eserů a lidových socialistů. O tom nepovažoval Dan za nutné podat zprávu ani ústřednímu, ani petrohradskému výboru.

Právě toto setkání s kadety za zády ústředního i petrohradského výboru bylo tím tajným a ilegálním informováním kadetů.

Dále se v interviewu říká, že menševici neodmítli hanebný kadetský návrh přenechat menševikům za jejich pomoc kadetům dělnické mandáty. Soudruh Martov dokazuje, že to menševici odmítli *ústně*. Fakticky poznamenávám, že *skutky* menševiků odporovaly jejich ústnímu odmítnutí: 1. menševici ústně slíbili přenechat všechna místa dělnické kurii. Ve skutečnosti když *všichni* shromáždění dělničtí zmocněnci vyzvali menševiky (většinou 220—230 hlasů proti 10—20), aby přestali „tajně podporovat" kadety, *odmítli* menševici *uposlechnout;* 2. po 25. lednu, po vytvoření levicového bloku, vázali *v tisku* menševici svou podporu tomuto bloku na to, že menševickým volitelům bude

* Viz tento svazek, s. 36—42. *Red.*

ponechána svoboda jednání v druhém kole. Tato podmínka mohla objektivně znamenat jenom jedno — odhodlání podpořit v druhém kole kadety proti sociálním demokratům.

N. Lenin

8

PROHLÁŠENÍ

11. (24.) KVĚTNA[175]

Byro mělo pravdu (hlas: „Samozřejmě!"), když vysvětlilo, že je nepřípustné zrušit včerejší rozhodnutí. Pro jeho zrušení by bylo třeba, aby sjezd schválil zvláštní usnesení v tom smyslu, že předkládat takový návrh k hlasování je přípustné. V daném případě nikdo nenavrhuje zrušit včerejší rozhodnutí. Zůstává v platnosti. Je odklad přípustný? Abramovičovi ušla nejpodstatnější věc, totiž to, že se o odkladu začalo mluvit v souvislosti s novou okolností (důvody Lotyšů), která vyvstala po včerejším hlasování o směrnicích. To je nový důvod, který Abramovič nevzal v úvahu. Vernerův návrh je tedy formálně správný.

9

REFERÁT O VZTAHU K BURŽOAZNÍM STRANÁM

12. (25.) KVĚTNA

Otázka vztahu k buržoazním stranám je těžištěm zásadních neshod, které už dávno rozdělují sociální demokracii Ruska na dva tábory. Již před prvními velkými úspěchy revoluce nebo dokonce před revolucí — lze-li se takto vyjádřit o první polovině roku 1905 — existovala dvě zcela vyhraněná stanoviska na tuto otázku. Předmětem sporů bylo hodnocení buržoazní revoluce v Rusku. Oba směry v sociální demokracii se shodovaly v tom, že tato revoluce je buržoazní. Rozcházely se však v chápání této kategorie a v hodnocení praktických politických závěrů, které z toho vyplývají. Jedno křídlo sociální demokracie, menševici, vykládalo tento pojem tak, že buržoazie je hlavní hybnou silou buržoazní revoluce, kdežto proletariát je s to zaujímat pouze postavení „krajní opozice". Nemůže převzít úlohu samostatného realizátora a vůdce revoluce. Tyto neshody se zvlášť výrazně projevily ve sporech o prozatímní vládu (přesněji řečeno o účast sociální demokracie v prozatímní vládě), ve sporech vedených v roce 1905. Menševici odmítali připustit účast sociální demokracie v prozatímní revoluční vládě především proto, že za hlavní hybnou sílu nebo vůdce buržoazní revoluce považovali buržoazii. Tento názor se naprosto jasně promítl do rezoluce kavkazských menševiků (roku 1905)[176], kterou schválila nová Jiskra[168]. V této rezoluci je přímo řečeno, že by účast sociální demokracie v prozatímní vládě mohla odradit buržoazii a tím *oslabit rozmach revoluce*. Jasně se zde prohlašuje, že proletariát nemůže a nesmí jít v buržoazní revoluci dál než buržoazie.

Opačný názor zastávali bolševici. Bezpodmínečně trvali na tom, že naše revoluce je svým sociálně ekonomickým obsahem buržoazní. To znamená, že úkoly nynějšího převratu v Rusku nevybočují z rámce buržoazní společnosti. Dokonce ani nejúplnější vítězství současné revoluce, tj. vyhlášení nejdemokratičtější republiky a konfiskace veškeré statkářské půdy rolnictvem, se vůbec nedotýká základů buržoazního společenského řádu. Zůstává zachováno soukromé vlastnictví výrobních prostředků (nebo soukromé hospodaření na půdě, ať už je jejím právním vlastníkem kdokoli) a zbožní hospodářství. Rozpory kapitalistické společnosti a hlavní z nich — rozpor mezi námezdní prací a kapitálem — se nejen nestírají, ale naopak se ještě více vyhrocují a prohlubují, rozvíjejí se do větší šířky a v ryzejší formě.

Každému marxistovi to všechno musí být naprosto jasné. Ale z toho ještě vůbec neplyne závěr, že hlavní hybnou silou nebo vůdcem revoluce je buržoazie. Takový závěr by byl vulgarizací marxismu, nepochopením třídního boje mezi proletariátem a buržoazií. Problém je v tom, že naše revoluce probíhá v době, kdy si proletariát již začal uvědomovat sama sebe jako zvláštní třídu a sjednocovat se v samostatnou, třídní organizaci. V takových podmínkách využívá proletariát všech vymožeností demokracie, využívá každého kroku ke svobodě, aby posiloval svou třídní organizaci *proti* buržoazii. Z toho nevyhnutelně vyplývá snaha buržoazie otupit ostří revoluce, zabránit jejímu dovedení do konce a nedat proletariátu možnost, aby zcela svobodně vedl svůj třídní boj. Antagonismus buržoazie a proletariátu nutí buržoazii snažit se zachovat určité nástroje a instituce staré moci, aby jich mohla použít *proti* proletariátu.

Proto v nejlepším případě v obdobích největšího rozmachu revoluce je buržoazie (a to nikoli náhodně, nýbrž nevyhnutelně v důsledku svých ekonomických zájmů) živlem, který kolísá mezi revolucí a reakcí. Buržoazie tedy nemůže být vůdcem naší revoluce.

Největší zvláštností této revoluce je vyhrocení agrární otázky. Ta se vyhrotila v Rusku mnohem víc než za obdobné situace v kterékoli jiné zemi. Takzvaná rolnická reforma roku 1861 byla provedena tak nedůsledně a nedemokraticky, že hlavní základy nadvlády feudálních statkářů zůstaly neotřeseny. Proto se agrární otázka, tj. boj rolníků o půdu proti statkářům, stala jedním z prubířských kamenů opravdové revoluce. Tento boj o půdu nutně přivádí obrovské masy rolnictva k boji za demokratický převrat, neboť pouze demokracie tím, že jim dá moc ve státě, jim může poskytnout půdu. Úplné odstranění statkářského vlastnictví půdy je proto podmínkou vítězství rolnictva.

Z tohoto vzájemného poměru společenských sil vyplývá nevyhnutelný závěr, že buržoazie nemůže být ani hlavní hybnou silou, ani vůdcem revoluce. Dovést revoluci do konce, tj. k úplnému vítězství, může pouze proletariát. Ale dosáhnout tohoto vítězství je možné jen za podmínky, že se proletariátu podaří získat na svou stranu většinu rolnictva. Vítězství současné revoluce v Rusku je možné pouze jako revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva.

Správnost takového pojetí otázky, jež bylo zformulováno už počátkem roku 1905, myslím tím III. sjezd SDDSR na jaře 1905, plně potvrdily události všech nejvýznamnějších etap ruské revoluce. Naše teoretické závěry potvrdila praxe, průběh revolučního boje. V době největšího rozmachu, v říjnu 1905, šel v čele proletariát, zatímco buržoazie kolísala a uhýbala a rolníci pustošili statkářské usedlosti. V zárodečných orgánech revoluční moci (sověty dělnických zástupců, sověty rolnických a vojenských zástupců atd.) byli hlavně zástupci proletariátu a potom nejlepší představitelé rolnictva, které povstalo. V období I. dumy vytvořili rolníci ihned demokratickou „Trudovickou" skupinu, levější, tj. revolučnější než liberálové — kadeti. V době voleb do II. dumy rolníci liberály přímo rozdrtili. Proletariát šel v čele a za ním postupovalo s větší či menší

rozhodností rolnictvo proti samoděržaví a proti kolísajícím liberálům.

Přecházím k návrhům rezolucí, které máme před sebou. Názorové rozdíly, které jsem vylíčil, se plně projevily v protikladu mezi bolševickou a menševickou rezolucí. Bolševický návrh[98] staví na charakteristice *třídního* obsahu hlavních *typů* buržoazních stran. Z toho vycházela již naše rezoluce[102] k sjednocovacímu, stockholmskému sjezdu. Již tam jsme nastínili tři základní typy buržoazních stran: dělnické, liberálové a rolničtí demokraté (tehdy se ještě plně nevyhranili a slovo „trudovik" v ruském politickém slovníku neexistovalo)*. Naše nynější rezoluce[107] byla postavena podobně. Sama o sobě je jenom obměnou stockholmské rezoluce. Vývoj událostí natolik potvrdil její hlavní teze, že stačilo provést nepatrné změny, aby byly vzaty v úvahu zkušenosti z I. a II. dumy.

Menševická rezoluce[178] k sjednocovacímu sjezdu neobsahovala žádný rozbor ani jednotlivých typů stran, ani jejich třídního obsahu. Rezoluce bezradně konstatuje, „že se buržoazně demokratické strany v Rusku teprve konstituují, a proto ještě nestačily získat charakter stabilních stran", a „že v současné historické situaci neexistují v Rusku takové strany, které by již nyní v sobě spojovaly zároveň důsledný demokratismus i revolučnost". Cožpak to není bezradné prohlášení? Cožpak to není odklon od marxistického úkolu? Naprostá stabilita stran nebude existovat nikdy, stejně jako nebude nikdy existovat zcela „důsledný" demokratismus mimo proletariát. Naší povinností však je odhalovat třídní kořeny všech stran, které vstupují na historickou scénu. A naše rezoluce ukázala, že to je možné. Tři typy stran, které jsou v ní uvedeny, se po celý rok revoluce projevovaly jako dostatečně „stabilní", jak jsem již ukázal na příkladu I. a II. dumy.

Co se projevilo jako nestabilní, byly názory menševiků.

* Viz Sebrané spisy 12, Praha 1983, s. 245–247. *Red.*

Jejich nynější rezoluce je velkým krokem zpátky dokonce i ve srovnání s jejich loňským návrhem. Rozeberme tuto rezoluci[170], otištěnou v 12. čísle listu Narodnaja duma (z 24. března 1907). V důvodové části se poukazuje za prvé na „řadu společných úkolů" proletariátu a buržoazní demokracie; za druhé na to, že proletariát musí „kombinovat své vlastní akce s akcemi jiných společenských tříd a skupin"; za třetí na to, že proletariát v zemi s převládajícím rolnictvem a slabou městskou demokracií „žene svým vlastním hnutím kupředu"... „veškerou buržoazní demokracii v zemi"; za čtvrté na to, „že v nynějším seskupení buržoazních stran nenašlo demokratické hnutí v zemi dosud svůj konečný výraz", neboť na jednom pólu se v něm obráží „realismus" městské buržoazie a její nepřipravenost k boji a na druhém pólu rolnické „iluze maloburžoazního revolucionářství a agrárních utopií". Tak vypadá důvodová část. Podívejme se nyní na závěry: První závěr spočívá v tom, že proletariát provádějící samostatnou politiku musí bojovat jak proti oportunismu a konstitučním iluzím jedněch, tak i proti revolučním iluzím a ekonomicky reakčním plánům druhých. Druhý závěr: je třeba „kombinovat své vlastní akce s akcemi těchto stran".

Taková rezoluce neodpovídá ani na jednu z otázek, které si musí položit každý marxista, chce-li určit vztah dělnické strany k buržoazním stranám. Jaké jsou tyto obecné otázky? Především je nutné určit třídní charakter stran. Potom je třeba si ujasnit základní vzájemné vztahy různých tříd v dané revoluci vůbec, tj. v jakém vztahu jsou zájmy těchto tříd k pokračování nebo rozvíjení revoluce. Dále je třeba od tříd vůbec přejít k nynější úloze různých stran nebo různých skupin stran. A konečně je třeba dát praktické pokyny k politice dělnické strany v této otázce.

To všechno v menševické rezoluci chybí. Ta jenom uhýbá před danou otázkou, uhýbá pomocí obecných frází o „kombinování" politiky proletariátu s politikou buržoa-

zie. Ale jak vlastně „kombinovat" a s kterými buržoazně demokratickými stranami konkrétně, o tom nepadlo ani slovo. Je to rezoluce o stranách bez stran. Je to rezoluce, která má určit náš vztah k různým stranám, ale neurčuje jej vůbec ničím. Takovou rezolucí není možné se řídit, protože ponechává naprosto volné pole pro „kombinování" čehokoli a jakkoli. Taková rezoluce nikoho neomezuje; je to „nejliberálnější" rezoluce v plném smyslu slova. Dá se vykládat podle libosti. Není v ní však ani špetka marxismu. Na základní marxistické teze se zde zapomnělo tak důkladně, že by takovou rezoluci podepsal kterýkoli levý kadet. Vezměte její hlavní body: „společné úkoly" proletariátu a buržoazní demokracie... Cožpak toho není plný všechen liberální tisk?... — Nutnost „kombinovat" — právě tohle požadují kadeti... Boj proti oportunismu zprava a proti revolucionářství zleva — ale vždyť to je přece nejoblíbenější heslo levých kadetů, kteří prý chtějí sedět mezi trudoviky a buržoazními liberály! To není stanovisko dělnické strany, která stojí zvlášť a samostatně mimo buržoazní demokracii, to je stanovisko liberála, který chce zaujmout v buržoazní demokracii „*střed*"!

Rozeberte podstatu teze menševiků, že proletariát svým hnutím „žene kupředu" „všechnu buržoazní demokracii v zemi". Je to pravda? Rozhodně ne. Připomeňte si největší události naší revoluce. Vezměte Bulyginovu dumu. Proletariát odpověděl na carovu výzvu, aby se dal legální cestou a přijal jeho, carovy, podmínky pro svolání prvního zastupitelského orgánu lidu rozhodným odmítnutím. Proletariát vyzval lid, aby tuto instituci smetl, aby zabránil jejímu vzniku. Proletariát vyzýval k boji za lepší podmínky pro svolání lidového zastupitelského orgánu všechny revoluční třídy. Přitom se předem vůbec neřešila otázka, jak má být využito třebas i špatné instituce, jestliže bude přes všechno naše úsilí opravdu uvedena v život. Byl to vlastně boj *proti* tomu, aby se vytvořily právě horší podmínky pro svolání lidového zastupitelského orgánu. Při hodnocení

bojkotu se příliš často dělá ta logická a historická chyba, že se boj *na půdě* určité instituce směšuje s bojem *proti* vytvoření této instituce.

Jak tedy odpověděla liberální buržoazie na výzvu proletariátu? Odpověděla všeobecnými protesty proti bojkotu. Vybízela ke vstupu do Bulyginovy dumy. Liberální profesoři vyzývali studenty, aby místo pořádání stávek studovali. Na výzvu proletariátu k boji odpověděla buržoazie bojem proti proletariátu. Antagonismus těchto tříd v demokratické revoluci se dokonce již tehdy projevil zcela otevřeně. Buržoazie chtěla rozmach boje proletariátu omezit a zabránit tomu, aby překročil rámec ustanovení o Bulyginově dumě.

Profesor Vinogradov[13], hvězda liberální vědy, právě tehdy napsal, že by bylo pro Rusko štěstím, kdyby se naše revoluce ubírala cestou z let 1848—1849, a bylo by neštěstím, kdyby se ubírala cestou revoluce z let 1789—1793. Za štěstí považoval onen „demokrat" cestu nedokončené revoluce, cestu poraženého povstání! Kdyby se naše revoluce vypořádala se svými nepřáteli zrovna tak nelítostně jako francouzská revoluce roku 1793, bylo by podle „liberálova" názoru nutné přizvat k obnovení pořádku pruského četníka. Menševici říkají, že naše buržoazie „není připravena k boji". Ale ve skutečnosti byla buržoazie již tehdy *připravena* k boji, a to k boji *proti* proletariátu, k boji proti „přílišným" vítězstvím revoluce.

Pojďme dále. Vezměme říjen až prosinec 1905. Není ani třeba dokazovat, že se v tomto období největšího rozmachu naší revoluce ukázala být buržoazie „připravena k boji" proti proletariátu. Tehdejší menševický tisk to plně přiznával. Buržoazie včetně kadetů se všemožně snažila očernit revoluci a vydávat ji za slepou a divokou anarchii. Buržoazie nejenže nepodporovala orgány povstání, které si lid vytvořil, všechny ty sověty dělnických zástupců, sověty rolnických a vojenských zástupců atd., ale bála se těchto institucí a bojovala proti nim. Vzpomeňte si na

Struveho[296], který nazval tyto instituce ponižujícím divadlem. Buržoazie v nich spatřovala revoluci, která zašla příliš daleko. Liberální buržoazie chtěla svést energii revolučního boje lidu do úzkého řečiště policejně konstituční reakce.

O počínání liberálů v I. a II. dumě není třeba dlouze hovořit. Také menševici přiznali, že v I. dumě kadeti *překáželi* revoluční politice sociálních demokratů i části trudoviků a brzdili jejich činnost. A v II. dumě se kadeti přímo připojili k černosotňovcům, přímo podpořili vládu.

Říkat nyní, že proletariát svým hnutím „žene kupředu veškerou buržoazní demokracii v zemi", znamená vysmívat se faktům. Mlčet dnes o kontrarevolučnosti naší buržoazie znamená zcela opustit marxistické hledisko, zcela zapomínat na hledisko třídního boje.

Menševici mluví ve své rezoluci o „realismu" městských buržoazních tříd. Je to podivná terminologie, která je prozrazuje proti jejich vůli. Už jsme si zvykli setkávat se s tím, že sociální demokraté připisují slovu realismus zvláštní význam. Například plechanovovská Sovremennaja žizň[148] stavěla „realismus" sociálních demokratů pravého křídla proti „revolučnímu romantismu" levicových sociálních demokratů. Co má na mysli menševická rezoluce, když mluví o realismu? Vždyť vlastně chválí buržoazii za její umírněnost a obezřetnost!

Tyto úvahy menševiků o „realismu" buržoazie a o její „nepřipravenosti" k boji — v souvislosti s přímým vyhlášením jejich taktické platformy[297] o „jednostranně nepřátelském postoji" sociálních demokratů k liberálům — svědčí o jednom a pouze o jednom. Ve skutečnosti to všechno znamená, že samostatná politika dělnické strany je nahrazována politikou závislosti na liberální buržoazii. Tuto podstatu menševismu jsme si nevymysleli my, ani nebyla odvozena jen z jejich teoretických úvah; projevovala se ve všech významných krocích jejich politiky v minulém roce. Vezměte „odpovědný vládní kabinet", bloky s kadety,

hlasování pro Golovina atd. Ve skutečnosti to byla právě politika závislosti na liberálech.

A co říkají menševici o rolnické demokracii? Rezoluce staví vedle sebe a srovnává „realismus" buržoazie a „agrární utopie" rolnictva jako věci stejného významu nebo v každém případě zcela analogické. Je třeba bojovat — říkají menševici — zrovna tak proti oportunismu buržoazie, jako proti utopismu, proti „maloburžoaznímu revolucionářství" rolnictva. To je typická menševická úvaha. Stojí za to se jí zabývat, neboť je od základu nesprávná. V praktické politice z ní nevyhnutelně vyplývá celá řada chybných závěrů. Pod kritikou rolnických utopií se zde skrývá nepochopení úkolů proletariátu pobízet rolnictvo kupředu k úplnému vítězství v demokratické revoluci.

Skutečně, všimněte si, jaký význam mají agrární utopie rolnictva v nynější revoluci. V čem spočívá jeho hlavní utopičnost? Bezpochyby v myšlence rovného užívání půdy, v přesvědčení, že odstraněním soukromého vlastnictví půdy a jejím rovnoměrným rozdělením (nebo užíváním) je možné odstranit zdroje nouze, bídy, nezaměstnanosti a vykořisťování.

Je nesporné, že z hlediska *socialismu* je to utopie, utopie maloburžoazie. Z hlediska socialismu je to reakční předsudek, protože proletářský socialismus nespatřuje ideál v rovnosti malovýrobců, nýbrž v zespolečenštěné velkovýrobě. Nezapomínejte však, že nyní nehodnotíme význam rolnických ideálů v socialistickém hnutí, nýbrž v nynější, buržoazně demokratické revoluci. Je snad v *nynější* revoluci utopické, reakční, aby veškerá půda byla odňata statkářům a rozdána nebo rovnoměrně rozdělena mezi rolníky?! Není! Nejenže to není reakční, ale naopak to co nejrozhodněji a nejdůsledněji vyjadřuje úsilí o co nejúplnější odstranění celého starého řádu a všech pozůstatků feudalismu. Utopická je myšlenka, že by se „rovné užívání půdy" mohlo udržet za zbožní výroby a dokonce posloužit jako základ pro polosocialismus. Snaha rolníků ihned

odejmout statkářům půdu a rovnoměrně ji rozdělit není utopická, nýbrž z hlediska vědy v nejúplnějším a nejexaktnějším smyslu slova revoluční. Takový zábor a takové rozdělení půdy by vytvořily základnu pro nejrychlejší, nejrozsáhlejší a nejsvobodnější rozvoj kapitalismu.

Objektivně, nikoli z hlediska toho, co si přejeme, nýbrž z hlediska současného ekonomického vývoje Ruska, se základní otázkou naší revoluce stává to, zda revoluce zajistí rozvoj kapitalismu prostřednictvím úplného vítězství rolníků nad statkáři, nebo prostřednictvím vítězství statkářů nad rolníky. Buržoazně demokratický převrat je v ekonomice Ruska absolutně nevyhnutelný. Žádná síla na světě mu nemůže zabránit. Tento převrat se však může uskutečnit dvojím způsobem: podle pruského typu, dá-li se to tak vyjádřit, nebo podle amerického typu. To znamená, že statkáři mohou zvítězit, vnutit rolníkům výkup nebo jiné odpatrné ústupky, spojit se s hrstkou boháčů, definitivně ožebračit masy a přeměnit své statky v junkerská, kapitalistická hospodářství. Takový převrat sice bude buržoazně demokratický, ale pro rolníky nejméně výhodný — nejméně výhodný, pokud jde o rychlý rozvoj kapitalismu. A naopak, úplné vítězství rolnického povstání, konfiskace veškeré statkářské půdy a její rovnoměrné rozdělení, znamená nejrychlejší rozvoj kapitalismu a pro rolníky nejvýhodnější formu buržoazně demokratického převratu.

A není to výhodnější pouze pro rolníky, ale i pro proletariát. Uvědomělý proletariát ví, že k socialismu nevede a ani nemůže vést jiná cesta než buržoazně demokratický převrat.

To znamená, že čím neúplnější a čím nerozhodnější bude tento převrat, tím déle a tíživěji budou na proletariát doléhat nikoli socialistické, nikoli ryze třídní, proletářské úkoly, nýbrž úkoly všeobecně demokratické. Čím úplnější bude vítězství rolnictva, tím dříve se proletariát definitivně vyhraní jako třída a tím jasněji si vytyčí své ryze socialistické úkoly a cíle.

Z toho vidíte, že rolnická myšlenka o rovném rozdělení půdy — z hlediska socialismu reakční a utopická — je z hlediska buržoazního demokratismu revoluční. Proto se dopouštíme hrubé logické a historické chyby, když srovnáváme reakčnost liberálů v nynější revoluci s reakčním utopismem rolníků v názorech na socialistickou revoluci. Stavět snahu liberálů o zúžení nynější revoluce pouze na výkup, na konstituční monarchii, na kadetský agrární program aj. naroveň pokusům rolníků utopicky idealizovat v reakčním duchu své úsilí o okamžitou porážku statkářů, o zábor a rozdělení veškeré půdy znamená zcela opouštět nejen stanovisko proletariátu, ale dokonce i stanovisko důsledného revolučního demokrata. Sepisovat rezoluci o potírání oportunismu liberála a revolucionářství mužika v nynější revoluci znamená sepisovat rezoluci, která není sociálně demokratická. To nepíše sociální demokrat, nýbrž intelektuál, který sedí mezi liberálem a mužikem v táboře buržoazní demokracie.

Nemohu se zde zabývat tak podrobně, jak by bylo třeba, pověstnou taktickou platformou menševiků s jejich nechvalně známým heslem boje proti „jednostranně nepřátelskému postoji proletariátu k liberalismu". Nemarxistický a neproletářský charakter takového hesla je víc než evidentní.

Na závěr se zmíním o jedné tak známé námitce, která je nám často předhazována. „Vaši" trudovici, říkají nám, jdou ustavičně s kadety proti nám. To je pravda. Jenomže to není námitka proti našemu stanovisku a naší rezoluci[107, 98], neboť jsme to zcela jednoznačně a nepokrytě přiznali.

Trudovici bezesporu nejsou zcela důslednými demokraty. Trudovici (včetně eserů) bezesporu kolísají mezi liberály a revolučním proletariátem. To jsme řekli a to bylo třeba říci. Takové kolísání není vůbec náhodné. Je nevyhnutelné, neboť pramení ze samé podstaty ekonomického postavení malovýrobce. Ten je na jedné straně utlačován a vy-

kořisťován. Bezděčně ho to vede k boji proti takovému postavení, k boji za demokracii a k myšlenkám o odstranění vykořisťování. Na druhé straně je to *drobný vlastník*. V rolníkovi žije instinkt vlastníka, když ne dnešního, potom zítřejšího. Tento majetnický, vlastnický instinkt odvádí rolníka od proletariátu a probouzí v něm touhy a snahy dostat se nahoru, sám se stát buržoou a uzavřít se proti celé společnosti na svém kousku půdy, na své, jak ironicky řekl Marx, hromadě hnoje[177].

Kolísání rolnictva a rolnických demokratických stran je nevyhnutelné. Proto sociální demokracie nesmí ani na chvíli váhat a mít strach distancovat se od takového kolísání. Pokaždé, když trudovici propadají malomyslnosti a jsou ve vleku liberálů, musíme nebojácně a velmi rázně vystupovat proti trudovikům, usvědčovat je a pranýřovat maloburžoazní nedůslednost a slabošství.

Naše revoluce prožívá těžké časy. Je třeba veškeré síly vůle, veškeré důslednosti a pevnosti semknuté proletářské strany, aby bylo možno čelit náladám nevíry, ochabnutí sil, lhostejnosti a odmítání boje. Maloburžoazie bude vždy a nevyhnutelně nejsnadněji podléhat takovým náladám, projevovat bezzásadovost, zrazovat revoluční cestu, naříkat a kát se. Ve všech takových případech se bude dělnická strana distancovat od kolísající maloburžoazní demokracie. Ve všech takových případech je třeba umět dokonce i z tribuny dumy otevřeně odhalovat nepevné demokraty. „Rolníci," musíme za takových okolností říkat v dumě, „rolníci, vězte, že vaši zástupci vás zrazují, neboť jsou ve vleku liberálních statkářů. Vaši poslanci v dumě zrazují věc rolnictva liberálním žvanilům a advokátům." Ať rolníci vědí — a to jim musíme dokázat na faktech — že *jenom* dělnická strana je opravdu spolehlivým, až do konce věrným obhájcem zájmů nejen socialismu, ale i demokracie, nejen všech pracujících a vykořisťovaných, ale i veškerého rolnictva bojujícího proti feudálnímu vykořisťování.

Budeme-li vytrvale a důsledně provádět takovou politiku, vytěžíme z naší revoluce obrovský materiál pro třídní rozvoj proletariátu, vytěžíme jej v každém případě, i kdybychom museli prožít jakékoli osudové zvraty a kdyby byly naším údělem (za zvlášť nepříznivě se vyvíjejících okolností) jakékoli porážky revoluce. Neústupná proletářská politika přinese celé dělnické třídě takové bohatství myšlenek, tak jasné chápání boje a takovou důslednost v boji, že nic na světě nebude s to sociální demokracii o ně připravit. Dokonce i kdyby revoluci stíhaly porážky, naučí se proletariát především chápat ekonomické a třídní základy jak liberálních, tak i demokratických stran a potom se naučí nenávidět zrádcovství buržoazie a pohrdat slabošstvím a kolísáním maloburžoazie.

A právě s takovou zásobou poznatků, právě s takovými návyky v myšlení půjde proletariát svorněji a směleji do nové, socialistické revoluce. (Potlesk bolševiků a středu.)

10

ZÁVĚREČNÉ SLOVO K REFERÁTU O VZTAHU K BURŽOAZNÍM STRANÁM

14. (27.) KVĚTNA

Začnu stanoviskem polské delegace, o kterém se zde mluvilo. Polským soudruhům vytýkali zejména bundovci, že jsou nedůslední, když souhlasí s naší rezolucí, kterou v komisi sami prohlásili za neuspokojivou. Takové výtky jsou založeny na velmi jednoduchém triku: obchází se *podstata* těch otázek, které má sjezd v tomto bodu pořadu jednání[208] řešit. Kdo nebude chtít tuto podstatu otázky obejít, snadno postřehne, že my bolševici jsme se s Poláky vždy shodovali a i nyní se shodujeme ve dvou nejzákladnějších otázkách. Za prvé se shodujeme v tom, že je bezpodmínečně nutné, aby se proletariát v zájmu svých socialistických úkolů třídně osamostatnil od všech ostatních, buržoazních stran, i kdyby byly sebevíc revoluční a hájily sebedemokratičtější republiku. Za druhé se shodujeme v tom, že uznáváme právo a povinnost dělnické strany vést za sebou maloburžoazní demokratické strany včetně rolnických do boje nejen proti samoděržaví, ale i proti zrádcovské liberální buržoazii.

V rezoluci[204] ke zprávě sociálně demokratické frakce v dumě, kterou sjezdu navrhli polští soudruzi, jsou tyto myšlenky nebo teze vyjádřeny naprosto jasně. Mluví se tam přímo o třídním osamostatnění vůči všem stranám včetně eserů. Mluví se tam přímo o tom, že jsou možné a nutné společné akce sociální demokracie s trudovickými skupinami proti liberálům. To je právě to, čemu se u nás v Rusku říká levicový blok nebo politika levicového bloku.

Z toho je jasné, že nás s Poláky spojuje opravdová so-

lidarita v základních bodech, pokud jde o vztah k buržoazním stranám. Popírat to a mluvit o rozporném jednání Poláků znamená uhýbat od přímé formulace zásadních názorových neshod.

Proletariát se má ve svém názoru na socialismus osamostatnit od všech, třeba i sebevíc revolučních a republikánských stran, a teprve potom vést celou revoluční demokracii v nynější revoluci. Cožpak je možné popírat, že právě to jsou hlavní a vůdčí myšlenky jak polské[169], tak i bolševické[168] rezoluce?

Několik slov o Trockém. Nemám čas, abych se zde podrobněji zabýval našimi neshodami. Připomenu jen, že se Trockij ve své knížce Na obranu strany[305] solidarizoval prostřednictvím tisku s Kautským, který psal o ekonomické jednotě zájmů proletariátu a rolnictva v současné revoluci v Rusku[374]. Trockij uznával přípustnost a účelnost levicového bloku proti liberální buržoazii. Pro mne tato fakta stačí, abych uznal, že se Trockij přiblížil našim názorům. Bez ohledu na otázku „permanentní revoluce" je zde solidarita v hlavních bodech, pokud jde o vztah k buržoazním stranám.

Soudruh Liber mi velmi energicky vytýkal, že z buržoazně demokratických spojenců proletariátu vylučuji dokonce i trudoviky. Liber se zde opět nechal strhnout frází, aniž věnoval pozornost podstatě sporu. Neříkal jsem, že společné akce s trudoviky jsou vyloučeny, nýbrž že je nutné distancovat se od *kolísání* trudoviků. Nesmíme mít strach „izolovat se" od nich, když mají tendenci být ve vleku kadetů. Je třeba trudoviky nemilosrdně usvědčovat, nezastávají-li důsledné stanovisko revolučního demokrata. Buď, anebo, soudruhu Libere: Buď dělnická strana provádí skutečně samostatnou proletářskou politiku, a potom připouštíme společné akce s částí buržoazie jenom tehdy, když *tato* část přijímá *naši* politiku, a ne naopak. Nebo naše slova o samostatnosti třídního boje proletariátu zůstanou prázdnými slovy.

Tak jako Liber obešel podstatu sporu i Plechanov, jenomže jiným způsobem. Plechanov mluvil o Rose Luxemburgové, kterou vykreslil jako madonu vznášející se v oblacích. Což o to, polemika to byla vytříbená, galantní, efektní... Ale přece jenom bych se rád Plechanova zeptal: Nechme madonu madonou, a řekněte, co soudíte o *podstatě* otázky? (Potlesk středu a bolševiků.) Vždyť je to zlé, když musela přispěchat na pomoc madona, aby bylo možno se vyhnout rozboru podstaty otázky. Nechme madonu madonou, ale jak se postavit k „dumě s úplnou mocí"? Co to má být? Co to má společného s marxismem nebo se samostatnou politikou proletariátu?

„Dohody případ od případu," říkají nám v nejrůznějších obměnách Liber i Plechanov. To je velmi pohodlná formule. Je však naprosto bezzásadová. A zcela bezobsažná. Vždyť i my, soudruzi, připouštíme v určitých případech dohody s trudoviky *rovněž pouze* případ od případu, výlučně případ od případu. Ochotně vsuneme tato slova i do naší rezoluce.

Ale vždyť o tohle zde nejde. Jde o to, *jaké* společné akce jsou případ od případu přípustné, s kým a k jakému účelu! Tyto podstatné otázky zastíral a zatemňoval jak Plechanov svým galantním ostrovtipem, tak i Liber svým jalovým patosem. Přitom to není otázka teoretická, nýbrž nejživější praktický problém. Ze zkušenosti víme, co znamenají u menševiků pověstné dohody případ od případu, pověstné „technické" dohody! Znamenají politiku závislosti dělnické třídy na liberálech, nic víc. „Případ od případu" je špatný pláštík pro tuto oportunistickou politiku.

Plechanov uváděl citáty z Marxových spisů o nutnosti poskytovat buržoazii podporu. Škoda že neuvedl citát z listu Neue Rheinische Zeitung, škoda že zapomněl na to, jak Marx „podporoval" liberály v době, kdy buržoazní revoluce v Německu byla v plném proudu. Ostatně nemusíme chodit tak daleko pro důkazy o tom, co je nesporné. Také stará Jiskra nejednou psala, že sociálně demokra-

tická dělnická strana musí podporovat liberály, dokonce i maršálky šlechty. V období před buržoazní revolucí, kdy sociální demokracie teprve musela probouzet lid k politickému životu, to bylo zcela zákonité. Nyní, kdy už na scénu vstoupily různé třídy, kdy se projevilo na jedné straně rolnické revoluční hnutí a na druhé straně zrazování liberálů, nemůže být ani řeči o tom, abychom podporovali liberály. Všichni jsme zajedno, že sociální demokraté musí nyní požadovat konfiskaci statkářské půdy. A jak se k tomu stavějí liberálové?

Plechanov řekl, že se všechny i sebeméně pokrokové třídy musí stát nástrojem v rukou proletariátu. Nepochybuji o tom, že si to Plechanov přeje. Tvrdím však, že ve skutečnosti nevyplývá z menševické politiky právě tohle, nýbrž něco zcela opačného. Během minulého roku byli ve všech případech, kdy menševici údajně podporovali kadety, ve skutečnosti právě menševici nástrojem kadetů. Bylo tomu tak v případě podpory požadavku dumského vládního kabinetu i v době volebních bloků s kadety. Zkušenosti ukázaly, že přes všechna „přání" Plechanova a jiných menševiků byl v těchto případech nástrojem právě proletariát. A to už nemluvím o „dumě s úplnou mocí" a o hlasování pro Golovina.

Je nutné zcela otevřeně přiznat, že liberální buržoazie nastoupila cestu kontrarevoluce a že je třeba proti ní bojovat. Teprve potom se politika dělnické strany stane samostatnou a revoluční nejen slovy. Teprve potom budeme soustavně působit jak na maloburžoazii, tak i na rolnictvo, které kolísají mezi liberalismem a revolučním bojem.

Neprávem se zde ozývaly stížnosti na nesprávnost našeho konstatování, že liberálové klamou maloburžoazii. Nejen naše revoluce, ale i zkušenosti jiných zemí ukázaly, že liberalismus udržuje svůj vliv v mnohých vrstvách obyvatelstva právě klamáním. Bojovat za vymanění těchto vrstev z vlivu liberálů je naším bezprostředním úkolem. Němečtí sociální demokraté celá desetiletí odstraňovali

a odstranili například v Berlíně vliv liberálů na široké vrstvy obyvatelstva. Toho můžeme a musíme dosáhnout i my a připravit kadety o jejich demokratické stoupence.

Ukážu na příkladu, kam vedla menševická politika podpory kadetů. V menševickém listu Russkaja žizň z 22. února 1907 (č. 45) v nepodepsaném, tj. redakčním článku[245] bylo o volbě Golovina a jeho projevu řečeno: „Předseda Státní dumy převzal velmi odpovědný úkol říci takové slovo, ve kterém by byly vyjádřeny hlavní požadavky a potřeby sto čtyřiceti miliónů lidí... Pan Golovin se ani na chvíli nedokázal povznést nad členství v kadetské straně a stát se mluvčím celé dumy.“ Vidíte, jak je to poučné? Z pouhé podpory při hlasování vyvozují menševici, že odpovědným úkolem liberála je mluvit jménem „lidu“. To znamená přímo předávat ideové a politické vedení liberalismu. To znamená úplně se zříci třídního hlediska. Řeknu vám, že kdyby si v době levicového bloku některý sociální demokrat usmyslil psát o odpovědném úkolu trudovika vyjadřovat potřeby „práce“*, bez rozmýšlení bych podepsal rozhodné odsouzení takového sociálního demokrata. To je ideový blok menševiků s kadety a my nesmíme připustit, aby se takové bloky uzavíraly s kýmkoli, dokonce ani s esery.

Mimochodem, Martynov tvrdil, že se prý k takovému bloku snižujeme, když mluvíme o veškeré půdě a o úplné svobodě. To není pravda. Připomenu vám menševický list Social-demokrat. Tam se v návrhu volební platformy[217], vypracované ústředním výborem, setkáváme s týmiž hesly o půdě a svobodě! Martynovovy výroky jsou pouhým slovíčkařením.

V závěru bych chtěl říci několik slov na adresu soudruhů Poláků. Možná že některým z nich by se přesná charakteristika maloburžoazních stran zdála zbytečná. Možná že vzhledem k zostřenému třídnímu boji v Polsku je to

* Trudovik je odvozeno od ruského slova trud = práce. *Čes. red.*

zbytečné. Pro ruské sociální demokraty je to však nutné. Přesné vymezení třídního charakteru trudovických stran je pro vedení veškeré propagandy a agitace mimořádně důležité. Pouze na základě třídního rozboru stran můžeme zcela jednoznačně vytyčit před celou dělnickou třídou náš taktický úkol: socialistické osamostatnění proletariátu jako třídy a pod jeho vedením boj jak proti samoděržaví, tak i proti zrádcovské buržoazii. (Potlesk bolševiků a středu.)

11

PROJEV O POSTOJI K POLSKÉMU NÁVRHU REZOLUCE O BURŽOAZNÍCH STRANÁCH

15. (28.) KVĚTNA

Z předcházejícího diskusního příspěvku jste mohli vidět, do jaké míry byla správná slova soudruha Popova o neplodnosti této diskuse. O naprosté bezzásadovosti Liberova příspěvku jste se přesvědčili sami. Jenom připomenu, že když se v naší nevydařené komisi hlasovalo o tom, aby se vzal za základ *polský* návrh, byli *proti* nám a Lotyšům *4 menševici, 1 bundovec a 2 Poláci.*

Polský návrh vzali tedy za základ v komisi ti, kdo svými zásadami měli k Polákům *nejdál.* Učinili tak proto, aby návrh pozměnili v menševickém duchu, proto, aby se rezoluce stala nepřijatelnou pro její autory! Liber sám hlasoval s menševiky jak v tomto případě (Liber: „To není pravda!"), tak i při hlasování o přípustnosti bloků s kadety. Po tom všem jsou jeho vzletné řeči o zásadách přímo směšné.

Plně chápu Poláky, když se dožadovali, aby byl za základ vzat jejich návrh. Podrobnosti naší rezoluce se jim zdály zbytečné. Chtěli se omezit na dvě hlavní zásady, které nás s nimi opravdu spojují: 1. třídní osamostatnění proletariátu od *všech* buržoazních stran ve všem, co se týká socialismu; 2. sjednocení společných akcí sociální demokracie a maloburžoazní demokracie proti zrádcovskému liberalismu. Obě tyto myšlenky se jako červená nit táhnou bolševickým návrhem. Avšak stručnost polského návrhu ponechávala příliš velký prostor pro menševické praktiky. Menševici svými pozměňovacími návrhy donutili jeho autory, aby hlasovali proti svému vlastnímu návrhu jako

celku. Zároveň se polský návrh, který takto „opravili", neodhodlali hájit ani sami menševici. Práce celé komise skončila naprostým krachem.

Nyní nám všem dohromady, a zejména polským soudruhům, zbývá jenom jedno: pokusit se vzít za základ bolševický návrh. Ale budou-li také k němu předloženy nepřijatelné pozměňovací návrhy, bude třeba prohlásit sjezd za neschopný práce. Také je možné, že se na základě tohoto návrhu, který přesně analyzuje všechny hlavní typy stran, podaří dosáhnout řešení, které bude dostatečně odpovídat duchu revoluční sociální demokracie.

Proti našemu návrhu se namítá, že charakterizuje strany příliš podrobně. Strany se prý mohou rozštěpit a přeskupit, a potom nebude celá rezoluce k ničemu.

Tato námitka je zcela neopodstatněná. Necharakterizovali jsme vlastně malé skupiny a dokonce ani jednotlivé strany, nýbrž velké skupiny stran. Tyto skupiny jsou tak velké, že náhlá změna jejich vzájemných vztahů je mnohem méně pravděpodobná než úplné vystřídání revolučního poklesu vzestupem nebo naopak. Vezměte tyto skupiny a podívejte se na ně blíže. Reakční a více nebo méně pokroková buržoazie jsou typy stejné ve *všech* kapitalistických zemích. K těmto dvěma stejným typům jsme připojili pouze dva: okťabristy (střed mezi černosotňovci a liberály) a trudovické skupiny. Mohou se snad *tyto* typy náhle změnit? Nemohou, jestliže v naší revoluci nenastane tak radikální obrat, který by nás stejně a v každém případě donutil radikálně zrevidovat nejen naše sjezdové rezoluce, ale dokonce i náš program.

Zamyslete se nad naším *programovým* požadavkem konfiskace veškeré statkářské půdy[1]. V žádné jiné zemi by sociální demokraté nikdy nemohli podpořit konfiskační choutky maloburžoazie. V *normální* kapitalistické zemi by to bylo šarlatánství. U nás je to v období buržoazně demokratické revoluce nutnost. A můžeme se zaručit, že základní otázky v hodnocení trudovických stran nebude

nutné revidovat dříve než náš programový požadavek konfiskace.

Ukáži ještě, že ve snaze vyhnout se jakémukoli nedorozumění a falešnému chápání levicového bloku přesně vymezujeme *obsah* boje trudovických stran. Ve skutečnosti nebojují proti jakémukoli vykořisťování (jak se sami domnívají) a už naprosto ne proti kapitalistickému vykořisťování (jak to líčí jejich ideologové), nýbrž *pouze* proti feudálnímu státu a statkářskému vlastnictví půdy. Přesné vymezení tohoto skutečného obsahu boje pak rázem odzvání jakýmkoli falešným představám o možnosti společných akcí dělnické strany a rolnictva v boji za socialismus, v boji proti kapitalismu.

Kromě toho mluvíme ve své rezoluci jasně o „pseudosocialistickém charakteru" trudovických stran a vyzýváme k rozhodnému boji proti zastírání třídních rozdílů mezi drobným vlastníkem a proletářem. Vyzýváme k odhalování mlhavé socialistické ideologie maloburžoazie. To je bezpodmínečně nutné říci o maloburžoazních stranách. Ale to je také *všechno*, co je třeba říci. Menševici se hluboce mýlí, když k tomu přidávají boj proti revolucionářství a utopismu rolnictva v současné revoluci. To právě vyplývá z jejich rezoluce. Avšak taková myšlenka *objektivně* vede k tomu, že vyzývají k boji proti *konfiskaci* statkářské půdy. A to proto, že nejvlivnější a nejvíc rozšířené ideové a politické směry liberalismu prohlašují právě konfiskaci za revolucionářství, za utopismus aj. Nikoli náhodou, nýbrž zákonitě sklouzávali menševici v minulém roce od takových zásad k tomu, že v praxi odmítali hájit konfiskaci.

To nesmíte připustit, soudruzi! Dan v jednom svém proslovu žertem poznamenal, že naši kritikové nestojí za nic, protože nás nejvíc kritizují za to, co jsme neudělali. My jsme jenom chtěli upustit od konfiskace, ale *neupustili* jsme od ní!

Já na to odpovím, že kdybyste od ní upustili, neměli by-

chom již jednotnou stranu. Nesmíme připustit, aby to došlo tak daleko. Jestliže připustíme byť jen pomyšlení na takovou politiku, otřeseme všemi revolučními základy samostatného třídního boje proletariátu v buržoazně demokratické revoluci. (Potlesk bolševiků, Poláků a Lotyšů.)

12

NÁMITKA PROTI LIBEROVU POZMĚŇOVACÍMU NÁVRHU[116] K REZOLUCI BOLŠEVIKŮ O VZTAHU K BURŽOAZNÍM STRANÁM, SCHVÁLENÉ NA SJEZDU[178]

15. (28.) KVĚTNA

Liber nemá pravdu. Už podle toho můžete posoudit charakter Liberových pozměňovacích návrhů. Jeho prohlášení je školácké, a to je pro jeho bezzásadovost příznačné.

13

NÁMITKY PROTI POZMĚŇOVACÍM NÁVRHŮM TROCKÉHO[307] K REZOLUCI BOLŠEVIKŮ O VZTAHU K BURŽOAZNÍM STRANÁM,[237] SCHVÁLENÉ NA SJEZDU[179]

15.–16. (28.–29.) KVĚTNA

1

Dva body jsou zde důležité. Ty nelze vypustit. V prvním bodu se poukazuje na ekonomicky progresívnější vrstvy buržoazie. To je podstatné. Ještě podstatnější je bod, v němž se poukazuje na buržoazní inteligenci. V buržoazních stranách početně vzrůstá buržoazní inteligence, která se pokouší smířit feudální statkáře s pracujícím rolnictvem a je pro zachování všech pozůstatků a přežitků samoděržaví.

2

S tím, že pozměňovací návrh Trockého není menševický, že vyjadřuje „tutéž", tj. bolševickou myšlenku, nelze nesouhlasit. Trockij však tuto myšlenku sotva vyjadřuje lépe. Když říkáme „zároveň", vyjadřujeme *celkový* charakter současné politiky. Tento celkový charakter je nesporně takový, že okolnosti nás nutí bojovat současně jak proti Stolypinovi, tak proti kadetům. Totéž platí i o zrádcovské *politice* kadetů. Vsuvka Trockého je zbytečná, neboť nezachycujeme v rezoluci ojedinělé případy, nýbrž určujeme *základní* linii sociální demokracie v ruské buržoazní revoluci.

14

NÁMITKY PROTI MARTOVOVÝM POZMĚŇOVACÍM NÁVRHŮM K REZOLUCI BOLŠEVIKŮ O VZTAHU K BURŽOAZNÍM STRANÁM

16. (29.) KVĚTNA

1

Všichni si uvědomují, že Martovův pozměňovací návrh je velmi závažný[180]. „Technické dohody" — to je velmi pružný pojem. Ukázalo se, že i „duma s úplnou mocí" se zahrnuje mezi „techniku". Jestliže si Martov myslí, že dohodami s trudoviky chápeme dohody nikoli technické, pak se mýlí. V naší rezoluci se neříká, že technické dohody s liberální buržoazií jsou nepřípustné. Do rezoluce nepatří povolení ani zákazy, nýbrž má v ní být stanovena ideově politická linie. Jste-li nespokojeni s tím, že zde takový zákaz chybí, a přicházíte se svou poznámkou o „povolení", narušujete tím celého ducha, všechen smysl naší rezoluce. Kdyby byl takový pozměňovací návrh schválen, nezbylo by nám nic jiného než vzít svou rezoluci zpátky.

2

Když Martov dospívá až k tvrzení, že odmítáme zahrnout do své rezoluce jakoukoli zmínku o antagonismu mezi námi a revolučními narodniky, pak touto zjevnou, do nebe volající nepravdou potírá sebe sama a dokazuje vyspekulovanost svého pozměňovacího návrhu[181]. Nikoli, nebyli

jsme to my, kdo upustil od boje proti pseudosocialističnosti narodniků, nýbrž vy, soudruzi menševici, jste upustili od podpory *revoluční* demokracie a dali přednost *liberálům* (kadetům). Většina narodnických frakcí (lidoví socialisté a trudovici) nejenže se zvlášť nepřipojila k terorismu eserů, nýbrž naopak chybovala svou ústupností vůči liberálům. Skutečná revolučnost *všech* narodniků tkví ve snaze o *odstranění* statkářského vlastnictví půdy. Jedině *v tom* spatřují liberálové „dobrodružnost a utopičnost". *Ve skutečnosti* Martov pomáhá liberálům.

15

NÁMITKY PROTI MARTYNOVOVÝM POZMĚŇOVACÍM NÁVRHŮM K REZOLUCI O VZTAHU K BURŽOAZNÍM STRANÁM[182]

16. (29.) KVĚTNA

1

Martynovův pozměňovací návrh je novým pokusem o prosazení menševického názoru, že rolníci jsou v nynější revoluci reakčnější (nebo mohou být reakčnější) než kadeti, neboť o reakčnosti kadetů neříkají menševici ani slovo. Martynovova argumentace mate: dvojakost není v tom, že rolníci kolísají mezi revolucí a reakcí, nýbrž v tom, že kolísají mezi kadety a sociálními demokraty. Mezi anarchistické tendence, o nichž mluví Martynov, budou menševici nutně a nevyhnutelně zahrnovat svou oblíbenou myšlenku o reakčnosti konfiskace statkářské půdy a o pokrokovosti výkupu. „Anarchistické tendence" rolníků, to je fráze liberálních statkářů. A o podřízení proletářského hnutí rolnickému je směšné mluvit poté, když jsme již stokrát prohlašovali opak a vyjadřovali to v rezolucích.

2

Sociální demokracie by se určitě stala terčem posměchu, kdybychom přijali Martynovův pozměňovací návrh. O rozhodném boji proti feudálnímu státu jsme již mluvili na začátku rezoluce. Nyní je třeba z této sociálně ekonomické

teze vyvodit politický závěr. Naším úkolem je vymanit z vlivu příslušníků buržoazie, kteří nejsou s to vést tento rozhodný boj (z vlivu liberálních statkářů, kadetů), tu část buržoazie, kterou podněcuje k boji její ekonomické postavení (tj. rolnictvo). Martynov navrhuje opakovat v závěru, co bylo řečeno na začátku, aby tím zatemnil jasný politický závěr.

16

ZPRÁVA KOMISE PRO VYPRACOVÁNÍ REZOLUCE O STÁTNÍ DUMĚ[183]

18. (31.) KVĚTNA

Naše komise nedospěla k dohodě. Pro návrh bolševiků se vyslovilo 6 členů komise a 6 se jich vyslovilo proti. Pro návrh menševiků[174] se jich vyslovilo 5 a proti němu také 5. Jeden se hlasování zdržel. Mám za úkol ve stručnosti obhájit náš bolševický návrh, s nímž souhlasí i polští sociální demokraté a Lotyši.

Vycházeli jsme z toho, že všechno, co již bylo řečeno v rezoluci o buržoazních stranách[237], má být z rezoluce o Státní duměe[95, 107] vypuštěno, protože boj v dumě tvoří jen část — a ještě ne hlavní — celého našeho boje proti buržoazním stranám a samoděržaví.

V této rezoluci mluvíme jenom o tom, jaká má být naše politika v dumě. Pokud jde o hodnocení toho, jak jsme se dostali do dumy, vypustili jsme tuto část rezoluce, bod o bojkotu, z těchto důvodů. Já osobně se stejně jako všichni bolševici domnívám, že vzhledem k postoji, který zaujal všechen liberální tisk, by bylo třeba zhodnotit, jak jsme se dostali do dumy. Vůči celé liberální buržoazii je dělnická strana povinna prohlásit, že právě zrádcovství buržoazie zavinilo, že musíme dočasně počítat s takovou zrůdnou institucí. Lotyšští soudruzi však byli proti tomuto bodu, a tak abychom nebrzdili rychlé dokončení práce (musíme totiž pospíchat, abychom ukončili sjezd zítra, jak bylo rozhodnuto), vypustili jsme tento bod. Vůle sjezdu je jasná i tak a nedostatek času nám nedovoluje vést zásadní diskusi.

Pozdržím se u hlavních myšlenek naší rezoluce[173].

V podstatě je to všechno opakováním toho, co bylo řečeno v našem návrhu rezoluce na stockholmském sjezdu[109]. V prvním bodu se zdůrazňuje, že duma jako taková je naprosto neschopná. To je nutné říci, neboť velmi široké vrstvy rolnictva a maloburžoazie vůbec dodnes vkládají do dumy nejnaivnější naděje. Odhalovat tyto naivní iluze, které liberálové podporují pro své zištné třídní cíle, je naší přímou povinností.

V druhé části prvního bodu se mluví o tom, že parlamentní cesta jako taková nevyhovuje, a vysvětluje se, že otevřený boj mas je nevyhnutelný. Zde se objasňují naše pozitivní názory na to, jakými prostředky se dostat ze současné situace. To musíme bezpodmínečně zdůraznit a jasně zopakovat naše revoluční hesla, neboť kolísání a váhání v takové otázce není žádnou vzácností dokonce ani mezi sociálními demokraty. Ať všichni vědí, že se sociální demokracie stále drží své staré, revoluční cesty.

Druhý bod je věnován vyjasnění vztahu mezi bezprostřední „zákonodárnou" prací v dumě a agitací, kritikou, propagandou a organizací. Dělnická strana pohlíží na spojení práce v dumě a mimo dumu úplně jinak než liberální buržoazie. Tento zásadní názorový rozdíl je třeba zdůraznit. Na jedné straně jsou zde buržoazní politikáři, opojení parlamentní hrou za zády lidu. Na druhé straně je zde jeden z oddílů organizovaného proletariátu, který byl vyslán do nepřátelského tábora, aby tam jednotně postupoval *ve spojení s veškerým* bojem proletariátu. Pro nás existuje pouze jedno, jednotné a nedělitelné dělnické hnutí, třídní boj proletariátu. Tomuto boji musíme plně podřídit všechny jeho jednotlivé zvláštní formy, a tedy i parlamentní. Rozhodující je pro nás boj proletariátu mimo dumu. Bylo by nedostačující říkat, že nezapomínáme na ekonomické zájmy a potřeby mas apod. Takové fráze (v duchu staré menševické rezoluce[222]) jsou mlhavé a může je podepsat kterýkoli liberál. Každý liberál je ochoten všeobecně pohovořit o ekonomických potřebách lidu. Ale ani jeden li-

berál nebude podřizovat činnost v dumě *třídnímu boji*, a právě tento názor musíme my, sociální demokraté, vyjádřit co nejvýrazněji. Jenom touto zásadou se fakticky lišíme od všech možných variant buržoazní demokracie.

Někdy se poukazuje (činí tak zejména bundovci — údajně smířlivci) na to, že je třeba zdůraznit i opak: spojení sociálně demokratického boje mimo dumu s prací sociálně demokratické frakce v dumě. Tvrdím, že to je nesprávné a že by to mohlo vyvolat jen velmi škodlivé parlamentní iluze. Část se musí přizpůsobovat celku, a ne naopak. Duma může být dočasně jedním z dějišť třídního boje jako celku, ale jenom tehdy, jestliže se tento celek nepouští ze zřetele a jestliže se revoluční úkoly třídního boje nezastírají.

Další bod naší rezoluce je věnován liberální politice v dumě. Heslo této politiky — zachovat dumu — jenom zastírá spojení liberálů s černosotňovci. To je třeba říci otevřeně a vysvětlit to lidu. Liberální heslo soustavně rozleptává politické a třídní uvědomění mas. Je naší povinností nemilosrdně bojovat proti tomuto liberálnímu zamlžování. Strhnout liberalismu masku a ukázat, že se za frází o demokracii skrývá společné hlasování s černosotňovci, znamená odtrhnout od buržoazních zrádců svobody zbývající demokraty.

Čím se musíme při určování své politiky v dumě řídit? Naše rezoluce tím, že vylučuje jakoukoli myšlenku na samoúčelné vyvolávání konfliktů, pozitivně vymezuje „vhodnost" tohoto slova v sociálně demokratickém smyslu: je třeba počítat s revoluční krizí, která se v důsledku objektivních podmínek rozvíjí mimo dumu.

Poslední bod je věnován pověstnému „odpovědnému vládnímu kabinetu". Nebylo náhodné, nýbrž záměrné, že liberální buržoazie přišla s tímto heslem, aby pro své cíle využila mezidobí klidu k oslabení revolučního uvědomění mas. Toto heslo podporovali menševici jak v I., tak i v II. dumě a Plechanov v období II. dumy otevřeně psal v menševických novinách[201], že sociální demokracie musí tento

požadavek „*vzít za svůj*“. Toto heslo tedy sehrálo v dějinách naší revoluce zcela konkrétní úlohu. Dělnická strana musí k němu zaujmout své stanovisko. Nelze se řídit tím, že liberálové s tímto heslem nyní nevystupují: z oportunistických důvodů ho dočasně stáhli, ale ve skutečnosti ještě více usilují o dohodu s carismem. Přitom heslo „dumský vládní kabinet“ nejvýstižněji vyjadřuje tyto imanentní tendence liberalismu ke kompromisu.

Nepopíráme a nemůžeme popírat to, že se dumský vládní kabinet může stát určitou etapou revoluce, ani to, že nás okolnosti mohou donutit ho využít. O to tu nejde. Sociální demokracie využívá reforem jako vedlejšího produktu revolučního třídního boje proletariátu, není však na nás, abychom vyzývali lid k polovičatým reformám, které jsou bez revolučního boje neuskutečnitelné. Sociální demokracie musí odhalovat všechnu nedůslednost takovýchto hesel i z ryze demokratického hlediska. Sociální demokracie musí proletariátu vysvětlit, za jakých podmínek může dosáhnout *vítězství*, a ne už předem spojovat svou politiku s možností neúplného vítězství, s možností částečné porážky — a právě takové jsou podmínky problematického ustavení „dumského vládního kabinetu“.

Ať si liberálové rozměňují demokracii na haléře a obětují celek pro banální a bezmocné, ubohé sny o ubohé almužně. Sociální demokracie musí v lidu živit vědomí nedílných demokratických úkolů a vést proletariát k jasně pochopeným revolučním cílům. Musíme dělnické masy uvědomovat a prohlubovat jejich připravenost k boji, a ne zatemňovat jejich vědomí otupováním rozporů, oklešťováním bojových úkolů. (Potlesk.)

17

REPLIKA
K OTÁZCE NÁZVU SJEZDU[184]

19. KVĚTNA (1. ČERVNA)

Udivuje mě, že se menševici bojí nazvat sjezd pátým. Cožpak naše dějiny jsou pro někoho tajemstvím?

18

PŘIPOMÍNKY V DISKUSI K NOVÉMU HLASOVÁNÍ O KANDIDÁTECH VOLENÝCH DO ÚV[185]

19. KVĚTNA (1. ČERVNA)

1

Je třeba znovu hlasovat. Liber nemá pravdu. Všechny jeho úvahy jsou směšné sofizma. Vždyť kdo má rozhodovat i o losování? My! My reprezentujeme poslední zasedání sjezdu. Kompromisy nejsou možné. Neboť toto je sjezd, a ne schůze frakcí. Říkáte, že jsme byli zmocněni řešit pouze technické a formální otázky, a přitom jsme právě schválili politickou rezoluci o půjčce[235].[186]

2

Chtěli vás zastrašit děsivými slovy o uchvácení moci. Ale vždyť jsme zmocněni volit kandidáty do ústředního výboru na tomto zasedání. (Hluk.) Uklidněte se, soudruzi, stejně mě nepřekřičíte! Vytýká se nám, že chceme využít jednoho hlasu. Jsem toho názoru, že je to možné a nutné. Řešíme zde otázku politickou, zásadní. Ponechat řešení této otázky losování — slepé náhodě — znamená hrát hazardní hru. Nelze odsoudit stranu k celému roku hazardní hry. Varuji vás, že rozhodne-li — při rovnosti hlasů — naše strana tuto otázku losováním, padne odpovědnost na vás. Proto musí toto shromáždění znovu hlasovat.

O ÚKOLECH PROLETARIÁTU V SOUČASNÉ ETAPĚ BURŽOAZNĚ DEMOKRATICKÉ REVOLUCE[187]

Vzhledem k tomu, že

1. v důsledku současné vleklé hospodářské krize v Rusku i do krajnosti vystupňované vládní reakce se značně zostřuje třídní boj mezi proletariátem a buržoazií a zároveň se prohlubuje a sílí boj rolníků proti starému zřízení;

2. uplynulý rok revoluce se vyznačoval rychlým růstem uvědomění všech tříd, posílením krajních stran, zhroucením konstitučních iluzí a oslabením „středu", tj. liberálních stran, snažících se zastavit revoluci pomocí ústupků přijatelných pro černosotňovské statkáře a samoděržaví;

3. třídní zájmy proletariátu v buržoazní revoluci vyžadují vytvoření takových podmínek, které by umožnily co nejširší boj za socialismus proti majetným třídám;

4. jediným způsobem, jak vytvořit tyto podmínky, je vybojovat demokratickou republiku, úplnou moc lidu a splnění minima nezbytných sociálních a hospodářských požadavků proletariátu (osmihodinový pracovní den a jiné požadavky sociálně demokratického minimálního programu);

5. dovést demokratickou revoluci do konce je schopen pouze proletariát, a to tehdy, povede-li jako jediná důsledně revoluční třída v současné společnosti masy rolnictva do nelítostného boje proti statkářskému pozemkovému vlastnictví a feudálnímu státu,

sjezd konstatuje:

a) hlavním úkolem proletariátu v současné historické situaci je dovést demokratickou revoluci v Rusku do konce;

b) jakékoli zužování tohoto úkolu nevyhnutelně vede

k přeměně dělnické třídy z vůdce lidové revoluce, za nímž jde masa demokratického rolnictva, v pasívního účastníka revoluce, pokulhávajícího za liberální buržoazií;

c) sociálně demokratická strana, podporujíc ze všech sil splnění tohoto úkolu, nesmí ani na okamžik zapomínat na samostatné, socialistické cíle proletariátu.

Napsáno mezi 21. a 25. květnem (3. a 7. červnem) 1907
Otištěno 7. července 1907 v listu Zihna, č. 78

V ruštině otištěno poprvé podle textu listu
Přeloženo z lotyštiny

VZTAH
K BURŽOAZNÍM STRANÁM

Otázka vztahu sociální demokracie k buržoazním stranám patří k takzvaným obecným neboli teoretickým otázkám, tj. otázkám, které nejsou bezprostředně spjaty s nějakým konkrétním praktickým úkolem, který má v určitém okamžiku strana plnit. Menševici a bundovci, které zde bohužel podporuje mimofrakční Trockij, vedli urputný boj proti zařazení takových otázek na pořad jednání londýnského sjezdu SDDSR[208]. Oportunistické křídlo naší strany stejně jako jiných sociálně demokratických stran hájilo „věcný", „praktický" pořad jednání sjezdu. Vyhýbalo se „obecným, širokým" otázkám. Zapomínalo, že koneckonců hluboce zásadová politika je jedinou opravdu praktickou politikou. Zapomínalo, že kdo se pouští do dílčích otázek bez předběžného vyřešení obecných otázek, bude nevyhnutelně na každém kroku bezděčně „narážet" na tyto obecné otázky. A narážet na ně slepě v každém jednotlivém případě znamená odsuzovat svou politiku k nejhoršímu kolísání a bezzásadovosti.

Bolševici, kteří trvali na tom, aby se na pořad jednání sjezdu zařadila celá řada „obecných otázek", probojovali za pomoci Poláků a Lotyšů jenom jednu otázku: vztah k buržoazním stranám. Tato otázka byla v popředí nejen všech zásadních sjezdových otázek, ale i v popředí veškeré práce vůbec. Tak tomu bylo a tak tomu muselo být právě proto, že skutečným zdrojem téměř všech a naprosto všech podstatných neshod a všech názorových rozdílů týkajících se praktické politiky proletariátu v ruské revoluci bylo rozdílné hodnocení našeho vztahu k neproletářským stranám.

Od samého začátku ruské revoluce se mezi sociálními demokraty projevovaly dva základní názory na charakter revoluce a na úlohu proletariátu v ní. Kdo bude rozebírat neshody s SDDSR v otázkách taktiky, aniž se zmíní o rozdílnosti těchto základních názorů, beznadějně zabředne do podružností a detailů.

I

Dva směry v ruské sociální demokracii, které rozdílně hodnotí naši revoluci a úkoly proletariátu v ní, se jasně projevily již na samém začátku roku 1905 a nabyly plného, přesného a určitými organizacemi oficiálně uznaného výrazu na jaře 1905 na III., bolševickém sjezdu SDDSR v Londýně [28, 302] a na souběžně s ním probíhající konferenci menševiků v Ženevě[233]. Bolševici i menševici tehdy projednali a schválili rezoluce, které by nyní hrozně rádi ignorovali lidé, kteří zapomínají historii své strany či dokonce své frakce, nebo se snaží vyhnout objasnění skutečných zdrojů zásadních neshod. Podle názoru bolševiků připadá proletariátu aktivní úkol dovést buržoazně demokratickou revoluci do konce a být jejím vůdcem. To je možné pouze tehdy, podaří-li se proletariátu vést za sebou masy demokratické maloburžoazie, zejména rolnictva, v boji proti samoděržaví a proti zrádcovské liberální buržoazii. Bolševici již před otevřeným vystoupením hlavní liberální strany, kadetů, vydedukovali nevyhnutelnost zrady této buržoazie, vyvodili ji z třídních zájmů buržoazie, která se bojí proletářského hnutí*.

Menševici se přikláněli k názoru, že v buržoazní revoluci musí být hybnou silou a určujícím faktorem jejího rozmachu buržoazie. Proletariát nemůže vést buržoazní re-

* Úplné vítězství revoluce, říkali bolševici, je možné pouze v podobě revolučně demokratické diktatury proletariátu a rolnictva.

voluci, musí plnit pouze úlohu krajní opozice a neusilovat o dobytí moci. Myšlenku revoluční demokratické diktatury proletariátu a rolnictva menševici co nejrozhodněji zavrhovali.

Tehdy, v květnu 1905 (tj. právě před dvěma lety), se neshody projevovaly ryze teoreticky, abstraktně, neboť naše strana nemusela řešit žádný bezprostřední praktický úkol. Proto je zvlášť zajímavé prozkoumat — jako poučení pro ty, kdo rádi vyškrtávají z pořadu jednání sjezdů abstraktní otázky a nahrazují je „věcnými", praktickými otázkami — *jak* se *vlastně* tyto neshody později projevily v praxi.

Bolševici tvrdili, že menševické názory ve skutečnosti vedou k tomu, že hesla revolučního proletariátu klesají na úroveň hesel a taktiky liberálně monarchistické buržoazie. Menševici v roce 1905 horlivě dokazovali, že jenom oni hájí opravdu proletářskou politiku, kdežto bolševici prý rozmělňují dělnické hnutí na buržoazní demokracii. Že to menševici mysleli se samostatnou politikou proletariátu opravdu upřímně, je vidět z této nadmíru poučné tirády v jedné z jejich tehdejších rezolucí, kterou schválila menševická konference v květnu 1905[177]. „Sociální demokracie," praví se v této rezoluci, „bude i nadále vystupovat proti pokryteckým přátelům lidu, proti všem těm politickým stranám, které sice mávají liberálním a demokratickým praporem, ale odmítají skutečně podporovat revoluční boj proletariátu." Přes všechna tato zbožná přání vedly nesprávné teorie menševiků o taktice ve skutečnosti k tomu, že samostatnost proletariátu byla obětována liberalismu monarchistické buržoazie.

Vzpomeňme si, v kterých praktických politických otázkách se bolševici a menševici v těchto dvou letech revoluce rozcházeli. Bulyginova duma na podzim 1905. Bolševici byli pro bojkot, menševici pro účast. Vitteho duma totéž. Politika v I. dumě (léto 1906): menševici jsou pro heslo odpovědného vládního kabinetu, bolševici jsou proti, jsou pro výkonný výbor levice, tj. sociálních demokratů a tru-

doviků. Rozehnání dumy (červenec 1906): menševici vytyčili heslo „za dumu jako mocenský orgán pro svolání ústavodárného shromáždění", bolševici toto liberální překrucování revolučního hesla odmítají. Volby do II. dumy (konec roku 1906 a začátek roku 1907): menševici jsou pro „technické bloky" s kadety (a Plechanov pro politický blok, jehož platformou je „duma s úplnou mocí"). Bolševici jsou proti blokům s kadety a pro samostatnou kampaň s připuštěním levicového bloku. Srovnejte tato nejzávažnější fakta z dějin sociálně demokratické taktiky za dva roky s výše uvedenými hlavními neshodami zásadního rázu. Ihned uvidíte, že dva roky revoluce *potvrdily* obecně teoretický rozbor bolševiků. Sociální demokracie musela vést boj proti zrádcovskému liberalismu, *musela* „bojovat společně" s trudoviky a narodniky: II. duma většinou svých hlasování definitivně potvrdila tuto převahu. Ukázalo se, že cesta do pekla *politických* bloků s liberály včetně akceptování jejich hesel je dlážděna menševickými dobrými předsevzetími odhalovat všechny, kdo odmítají podporovat revoluční boj proletariátu, jako pokrytecké přátele lidu.

Na základě teoretického rozboru předpověděli bolševici v roce 1905, že jádrem sociálně demokratické taktiky v buržoazní revoluci je otázka zrazování liberalismu a demokratických schopností rolnictva. Všechny *další* praktické neshody v politice dělnické strany se točily právě kolem tohoto jádra. Z nesprávných základů menševické taktiky se skutečně historicky vyvinula politika závislosti na liberálech.

Na sjednocovacím sjezdu ve Stockholmu roku 1906 vystoupili bolševici a menševici se dvěma podstatně rozdílnými rezolucemi o buržoazních stranách. Bolševici ve své rezoluci[102] plně prosazovali základní myšlenku o zrádcovství liberalismu a o revolučně demokratické diktatuře proletariátu a rolnictva, přičemž tuto myšlenku jenom doložili dalšími fakty a událostmi z pořínjového období (roz-

štěpení okťabristů a kadetů; vytvoření Rolnického svazu a radikálních spolků inteligence aj.). Na základě rozboru třídního obsahu hlavních typů různých buržoazních stran bolševici tak říkajíc vpisovali do svého starého, abstraktního schématu konkrétní údaje. V rezoluci k stockholmskému sjezdu menševici odmítli podat rozbor třídního obsahu různých stran s poukazem na jejich nedostatečnou „stabilitu". V podstatě se tak vyhnuli zásadní odpovědi. To se velmi výrazně projevilo, když menševici, kteří na stockholmském sjezdu zvítězili, sami vzali zpět svou rezoluci o vztahu k buržoazním stranám v Rusku[178]. Na jaře 1905 navrhují menševici ve své rezoluci odhalovat jako pokrytecké přátele lidu všechny liberály a demokraty, kteří odmítají podporovat revoluční boj proletariátu. Na jaře 1906 nikoli menševici, nýbrž bolševici hovoří v rezoluci o *pokrytectví* jisté liberální strany, a to kadetů, kdežto menševici raději ponechávají otázku otevřenou. Na jaře 1907, na londýnském sjezdu, se menševismus odhaluje ještě více: starý požadavek, aby liberálové a demokraté podporovali revoluční boj proletariátu, je definitivně hozen přes palubu. Menševická rezoluce (viz její návrh v 12. čísle listu Narodnaja duma z roku 1907 — *neobyčejně důležitý dokument*) přímo a otevřeně hlásá *„kombinování"*, tj. srozumitelně řečeno spojování akcí proletariátu a buržoazní demokracie vůbec!!

A tak to jde od deseti k pěti. Zbožná přání socialisty a špatná teorie v roce 1905. Žádná teorie a žádná přání v roce 1906. Žádná teorie a otevřeně oportunistická politika v roce 1907. „Spojování" sociálně demokratické a liberálně buržoazní politiky — to je poslední slovo menševismu. Jinak tomu po blocích s kadety, po hlasování pro Golovina, po neoficiálních poradách s kadety, po pokusech vypustit z našich závazných požadavků konfiskaci statkářské půdy a po ostatních skvostných ukázkách menševické politiky ani nemohlo být.

Na londýnském sjezdu utrpěla menševická politika vůči

liberalismu úplný krach[117]. Svou první rezoluci, otištěnou v listu Narodnaja duma (č. 12)[170], se menševici vůbec neodvážili předložit. Stáhli ji a nevyrukovali s ní ani v komisi, kde bylo 15 zástupců všech pěti frakcí sjezdu (4 bolševici, 4 menševici, 2 Poláci, 2 Lotyši a 3 bundovci). Heslo „kombinování", spojování socialistické a liberální politiky, patrně odradilo nejen bundovce, ale dokonce i mnohé menševiky. Do komise přišli menševici „vylepšeni": sepsali novou rezoluci[171] a „kombinování" z ní úplně vyškrtli. Místo „kombinování" vyslovili požadavek, aby proletariát využil pro své cíle jiné strany, a uznali za politický úkol proletariátu nastolení republiky aj. Ale nic platno. Každému bylo příliš jasné, že tento sváteční háv je úmyslně nazdoben, aby zahalil starou politiku „kombinování". Praktický závěr z rezoluce byl stále týž: „V jednotlivých, určitých případech uzavírat s těmito stranami (jak s liberály, tak s narodniky) dohody." Jenom čtyři členové z patnáctičlenné komise, tj. pouze menševici, souhlasili s tím, aby byla taková rezoluce vzata za základ! Dokonalejší porážku menševická politika jako taková ani nemohla utrpět. Rezoluce bolševiků[168] byla na sjezdu vzata za základ a po nepodstatných úpravách pak schválena jako celek 158—163 hlasy proti něco více než stovce hlasů (v jednom případě 106 hlasům) při 10—20 abstencích. Ale dříve než přejdeme k rozboru hlavních myšlenek této rezoluce a významu pozměňovacích návrhů menševiků, zastavíme se ještě u jedné, jistě zajímavé epizody, k níž došlo při projednávání rezoluce v komisi.

Komisi nebyly předloženy dva, nýbrž tři návrhy rezolucí: bolševický, menševický a polský[169]. Poláci se shodovali s bolševiky v základních myšlenkách, ale odmítali náš typ rezoluce, který analyzoval každou jednotlivou skupinu stran. Polákům to připadalo přepjaté; považovali naši rezoluci za těžkopádnou. Svůj návrh založili na stručné formulaci dvou obecných zásad proletářské politiky vůči buržoazním stranám: 1. třídní osamostatnění pro-

letariátu vůči *všem* ostatním stranám v zájmu jeho socialistických úkolů, i kdyby tyto strany byly sebevíc revoluční a dokonce sebevíc republikánsky radikální; 2. spojení s trudovickými stranami proti samoděržaví a proti zrádcovskému liberalismu.

Je nesporné, že tyto dvě základní myšlenky polské rezoluce velmi dobře vystihují samu podstatu otázky. Je rovněž nesporné, že plán dát proletariátu všech národů Ruska stručnou a jasnou směrnici bez „sociologických" úvah o typech různých stran je lákavý. Zkušenosti nicméně ukázaly, že na základě polské rezoluce se tomuto sjezdu nepodaří dospět k úplnému, jasnému a jednoznačnému řešení otázky. Aby byl menševismus zavržen, bylo třeba co nejpodrobněji vymezit pozitivní názory sociální demokracie na různé strany, neboť jinak by tu zůstala půda pro nejasnosti.

Menševici a bundovci se v komisi ihned chopili polské rezoluce právě proto, aby využili této půdy. Komise vzala za základ polský návrh sedmi hlasy (4 menševici, 2 Poláci a 1 bundovec) proti sedmi (4 bolševici, 2 Lotyši, 1 bundovec, přičemž patnáctý člen komise se zdržel hlasování nebo nebyl přítomen). Potom začala komise vnášet do polského návrhu takové „pozměňovací návrhy"[120], které jej zkreslovaly k nepoznání. Byl dokonce schválen pozměňovací návrh o přípustnosti „technických" dohod s liberály. Poláci vzali pak přirozeně svůj návrh, zkomolený menševiky, zpět. Ukázalo se, že kromě Poláků nesouhlasí s předložením *takového* návrhu sjezdu ani bundovci, ani menševici. Všechna práce komise přišla nazmar, takže sjezd musel přímo hlasováním rozhodnout, že se za základ přijímá bolševický návrh.

Tážeme se nyní, v čem tkví zásadní význam toho, že sjezd vzal za základ tento návrh? Které hlavní body proletářské taktiky to byly, kvůli nimž se sjezd shodl na tomto návrhu a odmítl menševický návrh?

Začteme-li se pozorně do obou návrhů, snadno najdeme

dva takové hlavní body. Za prvé, bolševická rezoluce skutečně podrobuje neproletářské strany socialistické kritice. Za druhé, tato rezoluce přesně stanoví taktiku proletariátu v současné revoluci, neboť dává pojmu „vůdce" revoluce zcela jasný a konkrétní obsah a ukazuje, s kým je možné a nutné „společně bojovat", proti komu bojovat a za jakých konkrétních podmínek.

Základní chyba menševické rezoluce tkví právě v tom, že neukazuje ani jedno, ani druhé a že touto svou bezobsažností otvírá dokořán dveře oportunismu, tj. koneckonců místo sociálně demokratické politiky podvrhuje politiku liberální. A opravdu, podívejte se, jak vypadá socialistická kritika neproletářských stran u menševiků. Tato kritika se redukuje na tezi: „Sociálně ekonomické podmínky a historická situace, v nichž tato (tj. naše) revoluce probíhá, brzdí rozvoj buržoazně demokratického hnutí, neboť vyvolává na jednom pólu nerozhodnost v boji a iluze o možnosti konstituční, pokojné likvidace starého pořádku a na druhém pólu iluze maloburžoazního revolucionářství a agrárních utopií."

Za prvé, máme před sebou rezoluci, která mluví o stranách, aniž je uvádí. Za druhé, máme před sebou rezoluci, která neanalyzuje třídní obsah různých „pólů" buržoazní demokracie. Za třetí se tato rezoluce ani v náznaku nepokouší stanovit, jaký může být vztah různých tříd k „naší revoluci". Shrneme-li všechny tyto nedostatky, musíme říci, že se z rezoluce *vytratilo* marxistické *učení o třídním boji.*

Různé typy buržoazních stran nejsou produktem životních zájmů různých tříd kapitalistické společnosti, iluze o smíru nebo „smířlivecké tendence" u jedněch a „revolucionářství" u druhých nejsou vyvolávány třídními zájmy. Kdepak! Jakési neznámé sociálně ekonomické podmínky a historická situace *brzdí rozvoj celého buržoazně demokratického hnutí.* Z toho plyne, že smířlivost kapitálu a mužikovo revolucionářství nevyplývají z postavení buržoazie a rolnictva v kapitalistické společnosti, vymaňující se

z feudalismu, nýbrž z jakýchsi podmínek a situace celé „naší revoluce" vůbec. V dalším bodu se dokonce říká, že „tyto negativní tendence, které brzdí rozvíjení revoluce", „v této chvíli dočasného klidu" zvlášť výrazně „vystupují na povrch".

To není marxistická, nýbrž liberální teorie, která hledá kořeny různých sociálních tendencí *mimo* zájmy různých tříd. To není socialistická, nýbrž levicově kadetská rezoluce; odsuzují se krajnosti obou pólů, odsuzuje se oportunismus kadetů i revolucionářství narodniků a tím se fakticky vychvaluje *cosi uprostřed* mezi obojím. Bezděčně nás napadá, zda nemáme před sebou *lidové socialisty*, kteří hledají zlatou střední cestu mezi kadety a esery.

Kdyby naši menševici nebyli opustili Marxovu teorii o třídním boji, byli by pochopili, že rozdílné třídní postavení buržoazie a rolnictva v boji proti „starému pořádku" vysvětluje existenci různých typů stran: na jedné straně liberálních a na druhé straně narodnických. Že všechny rozmanité a nejrozmanitější strany, skupiny a politické organizace, které tak houfně vznikaly během ruské revoluce, vždy a stále tíhly (kromě reakčních stran a strany proletariátu) právě k těmto dvěma typům, je nad veškerou pochybnost a není to třeba dokazovat. Jestliže se omezujeme pouze na „dva póly" jednotného buržoazně demokratického hnutí, neříkáme tím kromě všeobecné fráze nic. Dvě „krajnosti", dva póly je možné najít vždy a ve všem. V každém poněkud širším společenském hnutí nutně existují nejen takové „póly", ale i více nebo méně „zlatá" střední cesta. *Takto* charakterizovat buržoazní demokracii znamená redukovat marxistickou tezi na nic neříkající frázi, místo abychom aplikovali tuto tezi na rozbor *třídních* kořenů různých *typů* stran *v Rusku*. Socialistická kritika buržoazních stran menševikům chybí, protože označit všechny opoziční neproletářské strany za buržoazně demokratické ještě vůbec neznamená podat socialistickou kritiku. Jestliže jste neukázali, zájmy kterých tříd a konkrétně jaké zájmy převláda-

jící v dané době určují podstatu různých stran a jejich politiky, potom jste ve skutečnosti marxismus neaplikovali, pak jste *ve skutečnosti* teorii třídního boje zavrhli. V takovém případě je pro vás pojem „buržoazně demokratický" jen platonickým projevem úcty k marxismu, protože použijete-li ho, neukazujete ještě, jak určitý typ liberalismu nebo demokratismu souvisí s určitými zištnými zájmy určitých vrstev buržoazie. Není divu, že když naši liberálové, počínaje stranou demokratických reforem a kadetů a konče nestranickými bezzaglavovci z listu Tovarišč, vidí, že menševici *takto* aplikují marxismus, nadšeně se chápou „myšlenky" o škodlivosti krajností oportunismu a revolucionářství v demokracii... neboť to není myšlenka, ale všeobecná banální fráze. Vždyť to ve skutečnosti není pojem „buržoazní demokracie", čeho se lekají liberálové! Lekají se toho, že se před lidem odhalí, s jakými materiálními zájmy kterých majetných tříd souvisí jejich liberální programy a fráze. V tom je podstata, a ne v pojmu „buržoazní demokracie". Učení o třídním boji neuplatňuje ten, kdo se jako zaklínadlem stále ohání pojmem „buržoazní demokracie", nýbrž ten, kdo skutečně ukazuje, v čem se buržoaznost určité strany projevuje.

Jestliže pojem „buržoazní demokracie" vybízí pouze k odsouzení krajností jak oportunismu, tak revolucionářství, pak tento pojem degraduje marxistické učení na tuctovou liberální frázi. Takového použití tohoto pojmu se liberál neleká, protože — opakujeme znovu — on se neleká *slova*, nýbrž jeho obsahu. S přijetím termínu, který je mu nepříjemný a „zavání marxismem", může souhlasit. Ale na to, aby přijal názor, že on, kadet, vyjadřuje zájmy buržoazie, zaprodávající tomu či onomu revoluci, nepřistoupí ani liberál, ani s bernsteinismem sympatizující „intelektuál" z Tovarišče. Právě proto, že svou aplikací marxismu ho menševici degradují na prázdnou, nic neříkající a k ničemu nezavazující frázi, právě proto bezzaglavovci, Prokopovičové, Kuskovové, kadeti aj. podporují menševismus

ze všech sil. Menševický marxismus je marxismus střižený na míru buržoazního liberalismu.

A tak první základní chyba menševického stanoviska v této otázce tkví v tom, že menševismus ve skutečnosti žádnou socialistickou kritiku neproletářských stran nepodává. Ve skutečnosti opouští půdu Marxova učení o třídním boji. Londýnský sjezd skoncoval s tímto komolením sociálně demokratické politiky a teorie. Druhou základní chybou je to, že menševismus ve skutečnosti neuznává samostatnou politiku proletariátu v nynější revoluci a nedává mu jednoznačnou taktiku. Vyhýbej se krajnostem oportunismu i revolucionářství — tak zní první přikázání menševismu, které vyplývá z menševické rezoluce. Případ od případu uzavírej dohody s liberály a demokraty je druhé přikázání. Kombinuj (slaďuj) svou politiku s politikou liberálů a demokratů — takové je třetí přikázání, vyslovené v listu Narodnaja duma a v tehdejší rezoluci menševiků. Vypusťte zde podle libosti zmínku o třetím přikázání; doplňte přání a požadavky, že „proletářská politika musí být samostatná", doplňte požadavek republiky (jako to udělali menševici na londýnském sjezdu) — stejně tím nijak neodstraníte druhou hlavní chybu menševismu. Samostatnost proletářské politiky se neurčuje tím, že se na příslušném místě připíše slovo „samostatný", a ani ne tím, že se vsune zmínka o republice, určuje se pouze tím, že se *přesně ukáže opravdu samostatná cesta.* Ale to menševismus nedělá.

Vlivem objektivního poměru tříd a společenských sil probíhá ve skutečnosti před našima očima boj dvou tendencí: liberalismus se snaží zastavit revoluci, kdežto proletariát ji chce dovést do konce. Jestliže si proletariát přitom tuto tendenci liberalismu neuvědomuje, neuvědomuje si, že má za úkol přímo proti němu bojovat, a nebojuje za vymanění demokratického rolnictva z vlivu liberalismu, pak politika proletariátu *ve skutečnosti není samostatná.* Menševici právě tuto, ve skutečnosti nesamostatnou politiku

povyšují na zákon: právě takový význam má připouštění dohod případ od případu, aniž se pro tyto dohody stanoví *linie*, aniž se určí hlavní demarkační čára, která odděluje dvě taktiky v naší revoluci. „Dohoda případ od případu" je formule, která ve skutečnosti kryje blok s kadety, „dumu s úplnou mocí" i odpovědný vládní kabinet, tj. veškerou politiku zavádějící dělnickou stranu do faktické závislosti na liberalismu. V nynější historické situaci nemůže být o samostatné politice dělnické strany ani řeči, jestliže si tato strana neklade za přímý úkol bojovat za dovedení revoluce do konce nejen proti samoděržaví, ale i proti liberalismu, bojovat proti liberalismu o vliv na demokraticky smýšlející rolnictvo. Historická situace buržoazní revoluce v Evropě na počátku 20. století je taková, že každá jiná politika sociální demokracie ve skutečnosti povede k podřízení se politice liberálů.

Schválení bolševické rezoluce o neproletářských stranách na londýnském sjezdu[237] znamená, že dělnická strana rázně odmítá jakýkoli ústup od třídního boje a že se fakticky uznává socialistická kritika neproletářských stran i samostatné revoluční úkoly proletariátu v nynější revoluci.

Odmítnutí menševických pozměňovacích návrhů k rezoluci to ještě více zdůraznilo.

II

Když sjezd vzal za základ bolševický návrh rezoluce o vztahu k buržoazním stranám, přišla od menševiků a bundovců celá záplava pozměňovacích návrhů. Jejich celkový počet se v některých protestních prohlášeních podaných byru sjezdu odhadoval na sedmdesát i více. Nebudu zde líčit peripetie boje o to, aby se zamezila tato obstrukce, která daleko předčila pověstných dvaadvacet Akimovových pozměňovacích návrhů na II. sjezdu [25][188], a nebudu vypočítávat množství zcela jalových a malicherných pozmě-

ňovacích návrhů. Uvedu jenom *pět* pozměňovacích návrhů, které měly opravdu neobyčejně velký a zásadní význam. Zde jsou v tom pořadí, jak byly projednávány na sjezdu.

V třetím bodě důvodové části naší rezoluce se přímo mluví o úkolu proletariátu „splnit úlohu vůdce v buržoazně demokratické revoluci". Menševici podali tyto pozměňovací návrhy[31]: nahradit slovo „vůdce" slovem „předvoj", „přední oddíl" nebo slovy „hlavní hybná síla". Všechny tyto pozměňovací návrhy byly zamítnuty. Opakovat podle libosti tezi o zachování naprosté třídní samostatnosti proletariátu — proti tomu bolševici nic neměli. Ale *oslabit* poučku o úloze *vůdce* v revoluci by znamenalo otevřít dveře oportunismu. Proletariát může být „hlavní hybnou silou" i v statkářsky okleštěné buržoazní revoluci. Je možné být hlavní hybnou silou vítězství jiné třídy, aniž bychom byli s to hájit zájmy své třídy. Nechce-li revoluční sociální demokracie zradit samu sebe, nesmí se omezit jenom na toto. Musí pomoci proletariátu, aby se z pasívní úlohy hlavní hybné síly pozvedl k aktivní úloze vůdce, ze závislého postavení bojovníka za okleštěnou svobodu ke zcela samostatnému postavení bojovníka za úplnou svobodu, výhodnou pro dělnickou třídu. Dá se říci, že zásadní rozdíl mezi oportunistickou a revoluční taktikou sociální demokracie v buržoazní revoluci tkví v tom, že oportunistická taktika se smiřuje s úlohou proletariátu jako hlavní hybné síly, kdežto revoluční taktika směřuje k tomu, aby proletariát plnil úlohu vůdce, a v žádném případě ne pouze „hybné síly".

Také výraz „přední oddíl" by oslaboval tezi, že úkolem proletariátu je vést ostatní demokratické třídy, nebo by se to mohlo aspoň jako takové oslabení vykládat.

Druhý pozměňovací návrh[308]: vypustit z třetího bodu vlastní rezoluce (charakteristika liberálních stran) tezi, že liberálové *klamou* demokratickou maloburžoazii. Je to nutné vypustit nebo pozměnit ve jménu marxismu, říkali menševici, neboť pro materialisty je nedůstojné vysvětlovat so-

ciální složení strany „klamáním“. Sofizma této úvahy příliš tahalo za vlasy, než aby se sjezd mohl na ně nachytat. Popírat ve jménu marxismu úlohu klamání v politice buržoazie je totéž jako popírat jakékoli násilí ve jménu „ekonomického faktoru“. Tak chápou marxismus pouze Davidové, Vollmarové a ostatní opory oportunismu. Zvláště pak popírat nebo pokoušet se zlehčit úlohu klamání v nynější politice kadetů vůči rolníkům a vůbec maloburžoazii v Rusku znamená přikrašlovat liberalismus a zkreslovat fakta v jeho prospěch. Neboť je zcela nesporný fakt, že kadeti otevřeně klamou své voliče z řad rolníků a maloburžoazie. Je nemístné tvrdit, že strana klame své voliče, jestliže zájmy třídy evokují určité teoretické iluze, tj. klamné představy (například když zájmy rolnictva vzbuzují klamné očekávání, že vyvlastněním statkářské půdy se splní všechny jeho tužby). Je nutné mluvit otevřeně a uvést ve všeobecnou známost, že určité vrstvy lidu jsou klamány svými zástupci v parlamentě, když tito zástupci obětují přímé zájmy těchto vrstev jejich vykořisťovatelům (zrazují rolníky statkářům apod.). Německá buržoazie zradila rolníky, napsal v roce 1848 Marx[189]. Neodvážíme-li se my v Rusku v roce 1907 říci totéž o naší buržoazii a o našich kadetech, nepodaří-li se nám to dokázat lidovým masám, pak pošpiníme velké jméno sociálních demokratů.

Třetí pozměňovací návrh: jako dodatek k témuž třetímu bodu uznat přípustnost „technických dohod“ s kadety. Tento návrh byl hlasováním podle jmen delegátů na sjezdu zamítnut[84]. Prohlásili jsme, že bude-li schválen, budeme nuceni vzít celou rezoluci zpět: na to máme právo, jestliže se pozměňovacími návrhy zkresluje základní myšlenka rezoluce. Prohlásili jsme, že neříkáme nic o zvláštním zákazu jakýchkoli dohod s kadety. Nejde o zákaz nebo přípustnost jednotlivých případů, nýbrž o celkovou politickou linii. Kdo chce svědomitě plnit tuto rezoluci sjezdu, nepřistoupí na volební dohody s kadety nebo na společná hesla s nimi, i když možnost nějakého „jednotlivého případu“ společ-

ného hlasování v dumě se tím nevylučuje. Naproti tomu pokoušet se „nachytat" na tu či onu formulaci ty, kteří budou sjezdovou rezoluci plnit nesvědomitě, by nepřineslo vůbec žádný užitek. V praxi se celá naše strana příliš dobře obeznámila s tím, co pro naše menševiky znamenají „technické dohody" s liberály.

Čtvrtý pozměňovací návrh[141, 185]: připojit k čtvrtému bodu dodatek, že je nutné bojovat proti agrárnímu utopismu a revolucionářství narodniků — tento návrh předložili menševici několikrát, přičemž neustále měnili v textu pozměňovacího návrhu jednotlivá slova nebo místo, kam by měl být do rezoluce vsunut. Všechny tyto pozměňovací návrhy sjezd zamítl. Diskuse o nich měla bezesporu zásadní význam. Menševici se zde opět pokoušeli propašovat pod praporem marxismu něco, co je marxismu hluboce nepřátelské. Je nesporné, že marxismus odmítá jak agrární utopie narodniků, tak i metody maloburžoazního revolucionářství. Je-li tomu tak, uvažovali menševici, řekněte to i zde, ve vaší rezoluci. Promiňte, drazí soudruzi, odpověděli jsme jim, tohle všechno je zde již řečeno tak, jak je třeba. Váš dodatek však nezávisle na tom, zda si to přejete nebo uvědomujete, vypadá jako útok na *konfiskaci* statkářské půdy. My jsme přece nezapomněli, že právě tuto konfiskaci prohlašují za „utopismus" a „revolucionářství" nejen všichni liberálové, ale i mnozí sociální demokraté neorganizovaní ve straně à la páni Prokopovičové, Kuskovové a někteří (naštěstí nemnozí) sociální demokraté-straníci, kteří navrhovali jak sociálně demokratické frakci v dumě, tak i ústřednímu výboru strany, aby na konfiskaci ultimativně netrvali.

Rezoluce musí být napsána tak, aby se vyloučilo její nepochopení. Musí počítat se všemi existujícími politickými tendencemi ve skutečné politice, a ne s dobrými úmysly té či oné části sociální demokracie (a přitom předpokládat vždy jen ty nejlepší úmysly). V naší rezoluci jsme otevřeně a jednoznačně konstatovali „*pseudosocialismus*" narodniků.

Jejich „socialistickou" ideologii jsme označili za *„mlhavou"*. Bojovat proti narodnickému zastírání třídního protikladu mezi proletářem a drobným vlastníkem patří mezi bezpodmínečné povinnosti sociální demokracie. Tím je řečeno vše, tím je již odsouzen opravdu utopický prvek v narodnictví, tím je odsouzeno i maloburžoazní „nadtřídní" revolucionářství. Ale nejen to. V naší rezoluci se neomezujeme jenom na odsouzení, jenom na negaci, nýbrž ukazujeme i pozitivní obsah těchto stran. „Boj proti statkářskému vlastnictví půdy a feudálnímu státu" — tak charakterizujeme tento obsah. A kdo by na něj zapomněl kvůli boji proti „mlhavosti" maloměšťáckého socialismu, ten není marxista. Tento reálný obsah má v současné revoluci nesrovnatelně větší váhu než mlhavé představy narodniků o zítřku. Kvůli tomuto reálnému boji se nyní liberální a proletářská politika diametrálně rozcházejí. Liberální politika považuje úplnou likvidaci statkářského vlastnictví půdy a feudálního státu *za utopii a plané revolucionářství*, neboť taková porážka je pro buržoazii *nevýhodná* a nebezpečná. V dnešní reálné politice se neprojevuje v útocích proti utopismu a revolucionářství narodniků nic jiného než právě tento zištný třídní zájem buržoazie. Naproti tomu proletářská politika odlišuje utopismus, revolucionářství a vůbec *mlhavost* snů o „rovném rozdělení půdy" hlásaných netřídním socialismem *od reality* rozhodného boje proti statkářům a feudálům. To, co je pro liberály škodlivou utopií, je pro nás v současné době nejbytostnějším zájmem proletariátu: úplná likvidace statkářského vlastnictví půdy a feudálního státu. Na tomto základě musíme nyní vést nejprudší bezprostřední praktický boj proti liberalismu, boj za osvobození demokratického rolnictva z jeho vlivu.

Zkoumané pozměňovací návrhy menševiků odrážejí jednu z nejrozšířenějších chyb menševismu: reakčnost buržoazie v nynější revoluci (tj. reakčnost v boji proti statkářům a samoděržaví) hodnotí stejně jako reakčnost rolnictva (přičemž jeho reakčnost se nevztahuje na boj proti stat-

kářům a samoděržaví, nýbrž na boj proti kapitálu, tj. na úkoly nikoli nynější, buržoazní, nýbrž budoucí, socialistické revoluce). Sjezd tuto základní chybu menševiků kritizoval. Avšak praktický význam této chyby je velký, neboť jí byla zastírána politika připouštějící společné akce proletariátu stejně tak s liberály, jako s rolnickou demokracií.

Poslední pozměňovací návrh menševiků, který vzbudil všeobecný zájem, se týkal rovněž čtvrtého bodu[32], a to jeho závěru. Menševici z něj navrhli vypustit pasáž o boji proti kadetům („...postavit se na stranu sociálních demokratů proti černosotňovcům *a kadetům*"). Aby tento pozměňovací návrh, pro sjezd naprosto nepřijatelný, učinili alespoň *na pohled* trochu přijatelnějším, navrhli nahradit pro ně tak nepříjemná slova zdůrazňováním boje za dovedení demokratické revoluce do konce. Byl to svérázný pokus „osladit hořkou pilulku" a prosadit pro bolševiky nepřijatelnou *politiku* (nebojovat přímo proti kadetům) pod pláštíkem *hesla* pro bolševiky zvlášť přijatelného. Firma je vaše, ale obchodování naše — tohle svým návrhem v podstatě říkali menševici jako praví oportunističtí politikáři.

Naivní válečná lest menševiků byla samozřejmě ihned odhalena za smíchu v bolševických lavicích (v londýnském kostele jsme opravdu seděli v lavicích, takže to zde není míněno jen obrazně). Z týchž lavic se ozval přímo homérský, dlouho neutuchající smích a bouře ironického potlesku, když jeden Polák poté, kdy pozměňovací návrh menševiků propadl, předložil jiný pozměňovací návrh: ponechat pasáž *o boji proti kadetům* a zároveň připojit dodatek o uznání boje za dovedení revoluce do konce. Sjezd tento pozměňovací návrh samozřejmě schválil. Ironický potlesk si zvlášť vysloužili ti menševici, kteří pro něj hlasovali („situace zavazuje"!) — poté, co L. Martov[140] na nás ve sborníku Ozvěny[53] (č. 5) sesílal hromy a blesky za tuto údajně buržoazně republikánskou myšlenku, že revoluce má být dovedena do konce.

Nezdařená lest menševiků nám velmi zdařile posloužila, neboť zásluhou tohoto pozměňovacího návrhu schválil sjezd neobyčejně závažnou myšlenku jiné naší rezoluce, která nebyla sjezdu předložena, a to rezoluce o třídních úkolech proletariátu.

III

Není třeba brát nynější vztah ke kadetům jako trvalý, řekl na sjezdu jeden čelný menševik (tuším Martynov) jako výraz přání, aby menševismus tak říkajíc místo panického útěku spořádaně ustupoval. Teď nejsou kadeti k ničemu, budiž. Neberte to však jako trvalý stav, protože se ještě mohou hodit.

V těchto slovech byla nezdařile zformulována jedna velmi podstatná myšlenka menševismu, která stojí za to, abychom se u ní na závěr rozboru otázky vztahu k buržoazním stranám zastavili. Nezdařilá je tato formulace proto, že rezoluce, která určuje třídní kořeny nynější, dnešní kontrarevoluční politiky, vůbec nevylučuje možnost využít všeho, co se může „hodit". Podstatná je zde myšlenka, že jestliže se kadeti neukázali být hodni důvěry menševiků nyní, byly doby, kdy jí hodni byli.

Tato myšlenka je pochybená. Kadeti nikdy nebyli hodni důvěry menševiků. Chceme-li se o tom přesvědčit, stačí srovnat období největšího rozmachu naší revoluce — říjen až prosinec 1905 — s nynějším obdobím, s obdobím bezmála nejhlubšího poklesu. Jak v době největšího rozmachu, tak v době nejhlubšího úpadku se kadeti neukázali být hodni důvěry menševiků, nepodpořili jejich taktiku, nýbrž ji svým jednáním rozbili. V období rozmachu vedli menševici sami aktivní boj proti liberálům (vzpomeňte si na Načalo), kdežto dnes souhrn všech hlasování v II. dumě nad slunce jasněji svědčí ve prospěch politiky „levicového bloku" a proti politice podporování kadetů.

Dobu mezi tímto největším rozmachem a nejhlubším úpadkem naší revoluce bude muset budoucí historik sociální demokracie v Rusku nazvat obdobím kolísání. Sociální demokracie reprezentovaná menševiky se posunula směrem k liberalismu. Rok sporů (od konce roku 1904 do konce roku 1905) byl historickou přípravou sporných otázek a jejich celkovým hodnocením. Půldruhého roku revoluce (od konce roku 1905 do poloviny roku 1907) bylo praktickou prověrkou těchto sporných otázek v oblasti praktické politiky. Tato prověrka ukázala, že politika podpory liberalismu utrpěla naprosté fiasko a vedla k uznání jediné revoluční politiky proletariátu v buržoazní revoluci: bojovat za dovedení revoluce do konce ve spojení s demokratickým rolnictvem proti zrádcovskému liberalismu.

Bylo by riskantní říci, že londýnský sjezd skoncoval s tímto obdobím kolísání sociální demokracie směrem k liberalismu. Avšak v každém případě byl udělán významný krok, aby bylo kolísání likvidováno.

P. S. Buržoazní tisk všemožně využívá nuceného mlčení sociální demokracie a „pololegálnosti" londýnského sjezdu, aby pomlouval bolševiky, jako by už byli odepsáni. Je samozřejmé, že bez deníku nemůžeme ani pomýšlet na to, abychom udrželi krok s nestranickým listem Tovarišč, kde bývalý sociální demokrat A. Bram a dále pan Jurij Perejaslavskij a tutti quanti* tančí opravdový kankán — ještě štěstí, že protokol neexistuje, takže se může beztrestně lhát. Články těchto Bramů[75], Perejaslavských[317] a spol. neobsahují nic jiného než obyčejnou zlobu nestranických buržoazních intelektuálů, takže stačí jenom na tyto články upozornit, aby se jim dostalo zaslouženého opovržení. Jiná věc je rozhovor s panem Struvem, který přinesla Biržovka[190] a který, jak se zdá, dodnes nebyl vyvrácen. Kromě opovržení si zasluhuje, aby tomuto... individuu věnovala

* — všichni jim podobní. *Red.*

pozornost věda. Jeho sympatie k okťabristům a nenávist k levici jsou vskutku klasickým projevem imanentních tendencí liberalismu. Pan Struve připouští pravdivost staré fámy o tom, že do byra (dumy) prosazoval okťabristu, i o tom, že vůbec vedl jednání a porady s okťabristy. Je pro spojení s okťabristy! Děkujeme vám, pane Struve, skvěle potvrzujete to, co již loni na podzim napsal Proletarij[99] (č. 5: Pokus o klasifikaci ruských politických stran) o okťabristech a kadetech!* Pan Struve cítí bezmocnost buržoazní *inteligence* a chce přesunout těžiště liberalismu blíže k *majetným třídám*. Nevychází-li dohoda s trůnem u liberálů kadetského typu — pryč s kadety, ať dojde k dohodě alespoň s „liberály" okťabristického typu. To je důsledné. A to je pro nás výhodné, neboť se tím situace stává jasnější a přehlednější. Nová, statkářská duma. Nový volební zákon, který dokonale a tak zřetelně, jak jen si možno přát, odděluje spolehlivé statkáře a buržoazní magnáty od nespolehlivých rolníků, městské maloburžoazie a dělníků. Nový směr v liberalismu: válka pana Struveho proti „dobrodružné politice levice", proti jejímu „*využívání nízkých sociálních pudů (!!) nevyspělých rolnických mas*" („sociální pudy" — to je řečeno negramotně, ale ve své negramotnosti tím výrazněji. Pan Struve zřejmě bude psát tím negramotněji a tím jasněji, čím víc se bude tento pán přibližovat ke Svazu ruského národa, k němuž stejně už nemá daleko).

Nejde tu vůbec o náhodu. Buržoazní liberalismus je jako intelektuálská strana bezmocný. Je bezmocný až na boj proti revolučnímu („nízké sociální pudy") rolnictvu. Je bezmocný bez těsného svazku s peněžním žokem, se statkářskou masou, s továrníky... *s okťabristy*. Co je pravda, to je pravda. Už dávno jsme říkali kadetům: „Cokoli činíš, čiň spěšně!" Kdo je pro dohodu s trůnem, ať následuje okťabristy, Stolypiny a Svaz ruského národa.

Kdo je pro lid, ať následuje sociální demokracii, která

* Viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 42—48. *Red.*

jediná vedla a vede nemilosrdný boj proti vlivu liberalismu na trudoviky.

Někteří lidé si mysleli, že právě menševická politika byla s to rozštěpit kadety. Jaká je to naivní iluze! Kadety rozštěpovala a rozštěpí *pouze* politika levicového bloku revoluční sociální demokracie. *Jenom* taková politika urychlí nevyhnutelnou diferenciaci: buržoazní liberálové k okťabristům a buržoazní demokraté k trudovikům. Sociální demokracie bude i nadále jako dosud nutit buržoazní demokraty, aby volili mezi důsledným proletářským demokratismem a liberalismem.

Jen směle kupředu, politikové à la Struve!

Otištěno roku 1907 ve sborníku Itogi Londonskogo sjezda RSDRP, Petrohrad
Podepsán N. Lenin

Podle textu sborníku

SEZNAM
DOSUD NENALEZENÝCH
LENINOVÝCH PRACÍ

POZNÁMKY

REJSTŘÍKY

ŽIVOTOPISNÁ DATA

SEZNAM DOSUD NENALEZENÝCH LENINOVÝCH PRACÍ

(Únor—červen 1907)

REFERÁT O SOUČASNÉ SITUACI A ÚKOLECH STRANY

V březnu 1907 přednesl Lenin v Kuokkale ve Finsku na instruktážní poradě bolševiků odjíždějících do svých organizací, aby se zúčastnili volby delegátů na V. sjezd SDDSR, referát o současné situaci a úkolech strany. O tomto Leninově referátu se zmiňuje delegát V. sjezdu SDDSR A. G. Šlichter (viz Komsomolskaja pravda, 1937, č. 107 z 12. května, s. 3) a P. I. Lebeděv-Poljanskij (Valerjan Poljanskij). Lebeděv-Poljanskij sděluje, že Lenin ve více než hodinovém referátu mluvil o volbách do Státní dumy a o předvolebních dohodách a kritizoval Taktickou platformu pro nadcházející sjezd, která byla právě uveřejněna; vypracovali ji Martov, Dan, Starověr, Martynov a další za účasti skupiny menševických pracovníků z praxe (O Lenině. Vospominanija. Kn. II, Moskva 1925, s. 105—110). V Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS je uložen jeden výtisk letáku Taktická platforma..., v němž si Lenin podtrhával text, dělal poznámky a je tam i jeho záznam o vyjití letáku.

DOPISY P. G. DAUGEMU

O těchto dopisech se ve svých vzpomínkách na V. I. Lenina zmiňuje P. G. Dauge. V jednom dopise napsaném před 6. (19.) dubnem 1907 psal Lenin Daugemu v souvislosti s jeho předmluvou k brožuře amerického socialisty Ernesta Untermanna Antonio Labriola i Iosif Dicgen. Opyt sravnënija istoričeskogo i monističeskogo materializma [Antonio Labriola a Joseph Dietzgen. Pokus o srovnání historického a monistického materialismu] (Petrohrad 1907). Kromě toho P. G. Dauge sděluje, že si v době, kdy se připravovala k vydání kniha Dopisy J. P. Beckera, J. Dietzgena, B. Engelse, K. Marxe a jiných F. A. Sorgemu a jiným (1907), dopisoval s Leninem, který k této knize psal předmluvu (viz O Lenině. Vospominanija revoljucionërov Latvii, Riga 1959, s. 59—60).

TELEGRAM PŘEDSEDOVI NORSKÉ DĚLNICKÉ STRANY DO OSLA

Telegram poslal Lenin mezi 21. a 28. dubnem (4. a 11. květnem) 1907 z Malmö předsedovi Norské dělnické strany Oscaru Nissenovi. Lenin se v něm dotazoval, zda by bylo možné uskutečnit V. sjezd SDDSR na území Norska. Nissen se obrátil na norského ministra zahraničních věcí. Norská vláda odpověděla odmítavě. O Leninově telegramu píše Adam Egede-Nissen (viz Adam Egede-Nissen, Et liv i strid, Oslo [1945], s. 107).

DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY NA ZASEDÁNÍCH BOLŠEVICKÉ FRAKCE V. SJEZDU SDDSR

O Leninových diskusních příspěvcích na zasedáních bolševické frakce jsou zmínky ve vzpomínkách bolševických delegátů V. sjezdu strany K. D. Gandurina, N. S. Karžanského aj. V Gandurinových vzpomínkách jsou informace o Leninových diskusních příspěvcích (mezi 21. a 28. dubnem (4. a 11. květnem) 1907) na schůzi bolševických delegátů v Kodani k otázce bojových družin. Gandurin píše také o Leninových vystoupeních na schůzích bolševické frakce v Londýně, neuvádí ovšem, na kterých konkrétních schůzích a ke kterým konkrétním otázkám Lenin hovořil (viz K. Gandurin, Epizody podpolja. Vospominanija starogo bolševika [Ivanovo], 1941, s. 123, 139—140). N. S. Karžanskij se zmiňuje o tom, že Lenin promluvil na schůzi bolševické frakce 30. dubna (13. května) 1907 večer, po prvním zasedání sjezdu, o seskupení sil na sjezdu (viz Vzpomínky na Vladimíra Iljiče Lenina, díl I, Praha 1957, s. 404—405).

REFERÁT O V. SJEZDU SDDSR

Lenin přednesl referát o V. sjezdu SDDSR koncem května nebo nejpozději 3. (16.) června 1907 v Teriokách (Finsko) dělníkům, kteří přijeli z Petrohradu (viz N. K. Krupská, Vzpomínky na Lenina, Praha 1958, s. 118).

SEZNAM PRACÍ A DOKUMENTŮ, NA JEJICHŽ REDIGOVÁNÍ SE V. I. LENIN PODÍLEL

LIST NOVYJ LUČ

č. 1 — 20. února 1907
č. 2 — 21. února 1907
č. 3 — 22. února 1907
č. 4 — 23. února 1907
č. 5 — 24. února 1907
č. 6 — 25. února 1907
č. 7 — 27. února 1907

LIST PROLETARIJ

č. 14 — 4. března 1907
č. 15 — 25. března 1907
č. 16 — 2. května 1907

LIST NAŠE ECHO

č. 1 — 25. března 1907
č. 2 — 27. března 1907
č. 3 — 28. března 1907
č. 4 — 29. března 1907
č. 5 — 30. března 1907
č. 6 — 31. března 1907
č. 7 — 1. dubna 1907
č. 8 — 3. dubna 1907
č. 9 — 4. dubna 1907
č. 10 — 5. dubna 1907
č. 11 — 6. dubna 1907
č. 12 — 7. dubna 1907
č. 13 — 8. dubna 1907
č. 14 — 10. dubna 1907

SEZNAM PRACÍ, JEJICHŽ AUTOREM JE PRAVDĚPODOBNĚ V. I. LENIN

KADETI ÚTOČÍ

Článek Kadeti útočí byl uveřejněn jako úvodník 22. února 1907 v 3. čísle listu Novyj luč.

Tematicky i obsahově úzce souvisí s články První závažný krok a Strůjcové rozkolu o budoucím rozkolu, věnovanými počátkům činnosti sociálně demokratické frakce v II. státní dumě a kritice oportunistické taktiky menševiků. Jako příklad této oportunistické taktiky uvádí Lenin hlasování o předsednictvu dumy. V článku První závažný krok Lenin napsal: „Volba předsednictva není maličkost. Je to první krok, za nímž budou následovat další" (tento svazek, s. 57). V článku Kadeti útočí se na tuto myšlenku navazuje: „Šli jste za námi, říkají kadeti levici, to je dobře... Ale musíte se dívat na tento svůj krok jako na onen první krok, který je jenom těžký." V článku Strůjcové rozkolu o budoucím rozkolu se Lenin přímo odvolává na článek Kadeti útočí: „‚Rudý prapor proletariátu se zachvěl v rukou sociálně demokratické frakce v dumě,' napsali jsme předevčírem" (tento svazek, s. 78). V článku Kadeti útočí je právě tato věta: „Rudý prapor proletariátu se zachvěl v rukou sociálně demokratické frakce v dumě."

POZNÁMKY

[1] *Návrhy rezolucí pro V. sjezd SDDSR* byly uveřejněny ve 14. čísle listu Proletarij ze 4. března 1907 s tímto úvodem redakce: „Schůze zástupců petrohradského výboru, moskevského výboru, moskevského okruhového výboru, byra centrální průmyslové oblasti a redakce listu Proletarij vypracovala ve dnech 15.—18. února 1907 tyto návrhy rezolucí pro sjezd jako materiál pro stranickou diskusi a pro přípravu sjezdu k některým nejdůležitějším otázkám taktiky." Protokol z této schůze se nezachoval.

Návrhy rezolucí pro V. sjezd SDDSR byly (v neúplném znění) otištěny 25. a 27. února 1907 v 6. a 7. čísle legálního bolševického listu Novyj luč a také v bolševickém sborníku Otázky taktiky II, který vyšel v dubnu 1907. Návrhy rezolucí přetiskl tehdy v neúplném znění a s některými redakčními úpravami také moskevský výbor SDDSR.

Proletarij — ilegální bolševický list, který vycházel za Leninovy redakce od 21. srpna (3. září) 1906 do 28. listopadu (11. prosince) 1909. Vyšlo celkem padesát čísel. Na redakční práci se aktivně podíleli M. F. Vladimirskij, V. V. Vorovskij, I. F. Dubrovinskij a A. V. Lunačarskij, technickou stránku vydávání listu zajišťovali A. G. Šlichter, J. S. Šlichterová aj. Prvních 20 čísel listu bylo připraveno k tisku a vysázeno ve Vyborgu, tisklo se v Petrohradě, ale z konspirativních důvodů se uvádělo, že list vychází v Moskvě. Později se však podmínky pro vydávání ilegálních novin v Rusku natolik zhoršily, že byla redakce listu z rozhodnutí petrohradského a moskevského výboru SDDSR přemístěna do zahraničí, takže čísla 21—40 vyšla v Ženevě a čísla 41—50 v Paříži.

Proletarij byl fakticky ústředním orgánem bolševiků. Všechnu nejdůležitější práci v redakci vykonával Lenin. V listu vyšlo přes sto Leninových článků a poznámek k nejzávažnějším otázkám revolučního boje dělnické třídy. Všestranně se tu komentovaly taktické a všeobecně politické otázky, uveřejňovaly zprávy o činnosti ÚV SDDSR, usnesení konferencí a plenárních zasedání ÚV, dopisy ÚV o nejrůznějších problémech stranické práce a řada dalších

dokumentů. V příloze ke 46. číslu byla uveřejněna zpráva o poradě rozšířené redakce listu, konané v Paříži ve dnech 8.—17. (21.—30.) června 1909, a také rezoluce této porady. Proletarij měl rovněž úzké kontakty se stranickými organizacemi v jednotlivých krajích.

V letech stolypinské reakce sehrál Proletarij významnou úlohu v úsilí o zachování a upevnění bolševických organizací, při potírání likvidátorů, otzovistů, ultimatistů a bohostrůjců. Na plenárním zasedání ÚV SDDSR v lednu 1910 se však menševikům, podporovaným smířlivci, podařilo pod záminkou boje proti frakcionářství prosadit usnesení, jímž bylo vydávání listu zastaveno. — *25*

[2] *I. státní duma* (takzvaná duma Vitteho) byla svolána 27. dubna (10. května) 1906 podle nařízení předsedy vlády S. J. Vitteho.

Celoruská říjnová stávka v roce 1905 donutila cara vydat 17. října Manifest. Oznamovalo se v něm svolání Státní dumy jakožto zákonodárného orgánu na rozdíl od Bulyginovy dumy, která byla jen orgánem poradním a byla smetena revolucí. Carská vláda počítala s tím, že svolání nové dumy rozvrátí a oslabí revoluční hnutí a další vývoj země se bude ubírat pokojnou cestou konstituční monarchie. Neskrblila sice konstitučními sliby, ale zároveň hledala takové formy organizace Státní dumy, které by zajistily, že složení dumy bude pro vládu příznivé. Tento cíl měl splnit zákon o volbách do dumy z 11. (24.) prosince 1905 a zákon z 20. února (5. března) 1906.

Volby do I. státní dumy se konaly v únoru až březnu 1906. Bolševici volby bojkotovali. Bojkot značně snížil autoritu Státní dumy a oslabil důvěru části obyvatelstva vůči ní, ale volby neohrozil. Hlavní příčinou neúspěchu bojkotu byla skutečnost, že nedošlo k masovému revolučnímu vzestupu, který by mohl zmařit svolání dumy. K neúspěchu bojkotu přispěly také rozbíječské akce menševiků a silné konstituční iluze rolnictva. Když se duma přece jen sešla, začal Lenin prosazovat požadavek, aby se jí využilo k revoluční agitaci a propagandě, která by ukázala, že duma je pouhým paskvilem zastupitelského orgánu lidu.

Do I. dumy bylo zvoleno 478 poslanců, z toho 179 kadetů, 63 autonomistů (sem patřili členové Polského kola, ukrajinské, estonské, lotyšské, litevské a dalších skupin buržoazních nacionalistů), 16 okťabristů, 105 nestraníků, 97 trudoviků a 18 sociálních demokratů. Více než třetinu míst v dumě tedy obsadili kadeti.

Státní duma na svých zasedáních kromě jiného projednávala i otázky nedotknutelnosti osoby, zrušení trestu smrti, svobody svědomí a shromažďování, rovnoprávnosti občanů aj. Avšak návrhy zákonů k těmto otázkám, které předkládali většinou kadeti, byly

v podstatě „návrhy drakonických zákonů jak *proti* svobodě slova, tak *proti* svobodě shromažďování a proti jiným dobrým věcem" (V. I. Lenin, Sebrané spisy 13, Praha 1983, s. 306). Ústředním problémem jednání Státní dumy byla agrární otázka. V dumě byly předloženy dva hlavní návrhy agrárního programu: kadetský návrh zákona, který podepsalo 42 poslanců, a trudovický návrh zákona, takzvaný návrh sto čtyř. Na rozdíl od trudoviků se kadeti snažili zachovat statkářské vlastnictví půdy a připouštěli jedině zcizení za výkupní poplatky „podle spravedlivého odhadu" té statkářské půdy, která byla obdělávána převážně rolnickým nářadím nebo byla propachtovávána.

I. státní duma přes veškerou svou slabost a polovičatost svých usnesení nesplnila naděje vlády, a proto ji 8. (21.) července 1906 carská vláda rozpustila. — *27*

[3] *Kadeti* — členové Konstitučně demokratické strany, hlavní strany ruské liberálně monarchistické buržoazie. Tato strana vznikla v říjnu 1905; jejími členy byli představitelé buržoazie, činitelé zemstev z řad statkářů a příslušníci buržoazní inteligence. Významnými činiteli kadetů byli P. N. Miljukov, S. A. Muromcev, V. A. Maklakov, A. I. Šingarjov, P. B. Struve, F. I. Rodičev aj.

Aby oklamali široké vrstvy pracujících, říkali si kadeti neprávem „strana svobody lidu", avšak ve skutečnosti jejich požadavky končily u konstituční monarchie. Za svůj hlavní úkol považovali boj proti revolučnímu hnutí a šlo jim o to, aby se podíleli na moci společně s carem a s feudálními statkáři. Za první světové války aktivně podporovali expanzívní zahraniční politiku carské vlády. V únorové buržoazně demokratické revoluci se pokoušeli zachránit monarchii. V buržoazní prozatímní vládě, kde měli vedoucí postavení, prosazovali protilidovou kontrarevoluční politiku vyhovující zájmům amerických, anglických a francouzských imperialistů. Po Říjnové revoluci se stali nesmiřitelnými nepřáteli sovětské moci a zúčastnili se všech ozbrojených kontrarevolučních akcí a intervenčních tažení. Po porážce interventů a bělogvardějců pokračovali ve své kontrarevoluční činnosti v emigraci. — *27*

[4] *Svaz ruského národa* — krajně reakční, černosotňovská organizace monarchistů; byla ustavena v říjnu 1905 v Petrohradě s cílem bojovat proti revolučnímu hnutí. Svaz sdružoval reakční statkáře, majitele činžovních domů, obchodníky, policejní úředníky, duchovenstvo, městskou buržoazii, kulaky a deklasované a kriminální živly. V čele Svazu stáli V. A. Bobrinskij, A. I. Dubrovin, P. A. Kruševan, N. J. Markov druhý, V. M. Puriškevič aj. Tiskovými orgány

Svazu byly listy Russkoje znamja, Objediněnije a Groza. Pobočky Svazu byly zřízeny v mnoha ruských městech.

Svaz hájil nedotknutelnost carského absolutismu, zachování polofeudálního způsobu statkářského hospodaření a šlechtických privilegií. Jeho programovým heslem bylo monarchistické nacionalistické heslo z dob nevolnictví: Pravoslaví, samoděržaví, národ. Pogromy a vraždění byly hlavní metodou jeho boje proti revoluci. Členové Svazu za součinnosti a ochrany policie otevřeně a beztrestně bili a vraždili revoluční dělníky a představitele demokraticky smýšlející inteligence, rozháněli jejich shromáždění a stříleli do nich, organizovali protižidovské pogromy a zběsile štvali proti neruským národům.

Po rozpuštění II. dumy se Svaz rozpadl na dvě organizace: Svaz archanděla Michaela v čele s Puriškevičem, který chtěl využít III. dumy ke kontrarevolučním účelům, a vlastní Svaz ruského národa v čele s Dubrovinem, který pokračoval v taktice nezastřeného teroru. Obě tyto černosotňovské organizace byly likvidovány v období únorové buržoazně demokratické revoluce roku 1917. Po Říjnové revoluci se bývalí členové těchto organizací aktivně zúčastňovali kontrarevolučních povstání a spiknutí proti sovětské moci. — *28*

[5] *Rada spojené šlechty* — kontrarevoluční organizace statkářské aristokracie, která se ustavila v květnu 1906 na prvním sjezdu zástupců guberniálních šlechtických společností a existovala do října 1917. Hlavním cílem organizace bylo chránit samoděržaví, velkostatkářské vlastnictví půdy a šlechtická privilegia. V čele Rady spojené šlechty stáli hrabě A. A. Bobrinskij, kníže N. F. Kasatkin-Rostovskij, hrabě D. A. Olsufjev, V. M. Puriškevič aj. Lenin nazýval Radu spojené šlechty „radou spojených feudálů". Rada spojené šlechty se ve skutečnosti stala polovládním orgánem, který vládě diktoval zákonodárná opatření chránící zájmy šlechtických statkářů. Mnoho jejích členů bylo i ve Státní radě a v ústředích černosotňovských organizací. — *28*

[6] *Svaz 17. října* (strana okťabristů) vznikl v Rusku po uveřejnění Manifestu ze 17. října 1905. Byla to kontrarevoluční strana, která zastupovala a hájila zájmy velkoburžoazie a kapitalisticky hospodařících statkářů; v jejím čele stál moskevský průmyslník a majitel činžovních domů A. I. Gučkov a velkostatkář M. V. Rodzjanko. Okťabristé bezvýhradně podporovali vnitřní i zahraniční politiku carské vlády. — *29*

[7] *Obchodní a průmyslová strana* — kontrarevoluční strana velkokapitalistů. Založili ji v Moskvě po uveřejnění Manifestu ze 17. října 1905 velkokapitalisté G. A. Krestovnikov, V. P. Rjabušinskij aj. Strana se prohlásila za zastánkyni Manifestu ze 17. října a dožadovala se vytvoření silné vlády k potlačení revolučního hnutí, brojila proti svolání ústavodárného shromáždění, nacionalizaci půdy, zavedení osmihodinové pracovní doby a svobodě stávek. Ve volbách do I. státní dumy vytvořila blok s okťabristy. Ke konci roku 1906 se Obchodní a průmyslová strana rozpadla a většina jejích členů přešla do Svazu 17. října. — *29*

[8] *Strana pokojné obnovy* — konstitučně monarchistická organizace velkoburžoazie a statkářů, jež se definitivně ustavila roku 1906 po rozpuštění I. státní dumy. Strana sdružovala levicové okťabristy a pravicové kadety. Vůdci strany byli P. A. Gejden, N. N. Lvov, P. P. Rjabušinskij, M. A. Stachovič, D. N. Šipov, J. N. a G. N. Trubečtí aj. Svým programem měla tato strana blízko k okťabristům; hájila zájmy obchodní a průmyslové buržoazie a kapitalisticky hospodařících statkářů. Ve III. státní dumě se Strana pokojné obnovy spojila se Stranou demokratických reforem ve frakci progresistů. — *29*

[9] *Lidoví socialisté* (enesové) — členové maloburžoazní Lidové socialistické strany práce, která se v roce 1906 odštěpila od pravého křídla strany socialistů-revolucionářů (eserů). Enesové byli pro vytvoření bloku s kadety, a proto je Lenin nazýval „sociálkadety", „maloburžoaznímí oportunisty", „eserskými menševiky", kolísajícími mezi kadety a esery, a zdůrazňoval, že se tato strana „velice málo liší od kadetů, neboť vyškrtává z programu republiku i požadavek veškeré půdy" (Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 44). V čele strany stáli A. V. Pešechonov, N. F. Anněnskij, V. A. Mjakotin aj. Po únorové buržoazně demokratické revoluci 1917 se strana lidových socialistů spojila s trudoviky a aktivně podporovala buržoazní prozatímní vládu, do níž vyslala své zástupce. Po Říjnové revoluci se enesové účastnili kontrarevolučních spiknutí a ozbrojených akcí proti sovětské moci. V době cizí vojenské intervence a občanské války se strana rozpadla. — *29*

[10] *Trudovická skupina* (trudovici) — skupina maloburžoazních demokratů ve Státní dumě, jež se skládala z rolníků a narodnicky zaměřených příslušníků inteligence. Frakci trudoviků vytvořili v dubnu 1906 rolničtí poslanci v I. státní dumě.

Trudovici prosazovali, aby byla zrušena všechna stavovská a národnostní omezení, žádali demokratizaci zemstevní a městské samosprávy a zavedení všeobecného volebního práva ve volbách do Státní dumy. Agrární program trudoviků vycházel z narodnických zásad rovného užívání půdy, požadoval vytvoření celonárodního půdního fondu z veškeré státní, údělné, carské, klášterní a církevní půdy, ale také půdy soukromé, pokud výměra jednotlivých usedlostí přesahovala stanovenou pracovní normu. Za vyvlastněnou soukromou půdu měla být vyplácena určitá náhrada. V. I. Lenin konstatoval, že typický trudovik je rolník, kterému „nejsou cizí snahy o kompromis s monarchií, snahy spokojit se *svým* kouskem půdy v rámci buržoazního zřízení, ale nyní věnuje své hlavní síly boji proti statkářům o půdu, boji proti feudálnímu státu za demokracii" (Spisy 14, Praha 1983, s. 45—46).

V dumě trudovici kolísali mezi kadety a sociálními demokraty, což bylo podmíněno třídní podstatou rolníků jako drobných vlastníků. Ale protože trudovici byli představiteli širokých vrstev rolnictva, uplatňovali bolševici v dumě vůči nim taktiku dílčích dohod v zájmu společného boje proti carskému absolutismu a proti kadetům. V roce 1917 se Trudovická skupina sloučila se stranou lidových socialistů a aktivně podporovala buržoazní prozatímní vládu. Po Říjnové revoluci přešli trudovici do tábora buržoazní kontrarevoluce. — *30*

[11] *Socialisté-revolucionáři* (eseři) — maloburžoazní strana v Rusku. Vznikla na přelomu let 1901 a 1902 sloučením různých narodnických skupin a kroužků (Svaz socialistů-revolucionářů, Strana socialistů-revolucionářů aj.). Jejím oficiálním orgánem se stal list Revoljucionnaja Rossija (1900—1905) a časopis Věstnik russkoj revoljucii (1901—1905). Eseři ignorovali třídní rozdíly mezi proletariátem a drobnými vlastníky, zastírali třídní diferenciaci a rozpory uvnitř rolnictva a popírali vedoucí úlohu proletariátu v revoluci. Jejich názory byly eklektickou směsicí narodnictví a revizionismu. Podle Leninových slov se eseři snažili „trhliny v narodnické ideologii vyspravit záplatami módní oportunistické kritiky marxismu" (Sebrané spisy 11, Praha 1982, s. 308). Taktika individuálního teroru, kterou eseři propagovali jako hlavní metodu boje proti samoděržaví, značně poškozovala revoluční hnutí a ztěžovala organizování mas k revolučnímu boji.

Agrární program eserů požadoval odstranění soukromého vlastnictví půdy a její předání občinám, uplatnění „principu práce" a rovného užívání půdy a předpokládal rozvoj družstevnictví. V tomto programu, který eseři vydávali za program „socializace

půdy", nebylo ve skutečnosti nic socialistického. Lenin při analýze tohoto programu poukazoval na to, že zachování zbožní výroby a soukromého hospodaření na společné půdě neodstraňuje nadvládu kapitálu, nezbavuje pracující rolníky vykořisťování a zbídačování; za kapitalismu nemohou zachránit drobné rolníky ani družstva, neboť slouží k obohacování vesnické buržoazie. Zároveň Lenin konstatoval, že požadavky rovného užívání půdy nejsou sice požadavky socialistickými, historicky však měly progresívní, revolučně demokratický charakter, neboť byly namířeny proti statkářskému vlastnictví půdy.

Strana bolševiků odhalovala pokusy eserů vydávat se za socialisty, houževnatě s nimi bojovala o vliv na rolnictvo a poukazovala na škodlivost jejich taktiky individuálního teroru pro dělnické hnutí. Zároveň však bolševici uzavírali s esery za určitých podmínek dočasné dohody v boji proti carismu.

Třídní nestejnorodost rolnictva byla příčinou politické a ideové nepevnosti a organizační nejednotnosti eserské strany, příčinou jejího neustálého kolísání mezi liberální buržoazií a proletariátem. Už za první ruské revoluce se od eserské strany odštěpilo pravé křídlo a vytvořilo legální Lidovou socialistickou stranu práce (enesové), která měla názorově blízko ke kadetům, zatímco levé křídlo vytvořilo poloanarchistický Svaz maximalistů. Za stolypinské reakce prožívala eserská strana hlubokou ideovou a organizační krizi. Za první světové války se dostala většina eserů na pozice sociálšovinismu.

Po únorové revoluci 1917 byli eseři spolu s menševiky a kadety hlavní oporou buržoazně statkářské prozatímní vlády. Předáci strany (Kerenskij, Avksentjev a Černov) se stali členy vlády. Eserská strana odmítla podpořit rolníky požadující likvidaci statkářského vlastnictví půdy a prosazovala jeho zachování; eserští ministři v prozatímní vládě vysílali trestné výpravy proti rolníkům, kteří zabírali statkářskou půdu.

Koncem listopadu 1917 vytvořilo levé křídlo eserů samostatnou stranu levých eserů. Ve snaze udržet si vliv na rolnictvo uznali leví eseři oficiálně sovětskou moc a uzavřeli s bolševiky dohodu. Brzy však začali proti sovětské moci bojovat.

V letech cizí vojenské intervence a občanské války vyvíjeli eseři podvratnou činnost, aktivně podporovali interventy a bělogvardějce, účastnili se kontrarevolučních spiknutí a organizovali teroristické útoky na představitele sovětského státu a komunistické strany. Po skončení občanské války pokračovali v nepřátelské činnosti proti sovětskému státu doma i v táboře bělogvardějské emigrace. — *30*

[12] Lenin má na mysli hrdinný boj lodžského proletariátu v prosinci 1906 až březnu 1907 proti výlukám, které vyhlásil Svaz lodžských továrníků, aby zbavil dělníky vymožeností, jichž dosáhli za revoluce. Důvodem k výlukám byly nepokoje v jedné z lodžských továren. Za to, že dělníci odmítli vydat „narušitele pořádku", pohrozili jim továrníci, že bude propuštěn každý pátý dělník. Poté, kdy dělníci odmítli požadavky továrníků a vyhlásili stávku, zavřel Svaz továrníků zprvu sedm největších lodžských továren a potom i všechny ostatní továrny a dílny. Po lodžských továrnících vyhlásili výluky i továrníci varšavských a vilenských [vilniuských] textilních továren. Lodžští továrníci vyjednávali s textilními továrníky centrální průmyslové oblasti o společném boji proti dělníkům a předali jim část zakázek.

Boje, který trval tři měsíce, se zúčastnilo 30 000 dělníků. Na pomoc lodžským dělníkům přišli dělníci z Varšavy, Petrohradu, Moskvy a dalších měst. Pořádali sbírky ve prospěch propuštěných dělníků; odborový tisk uveřejňoval zprávy o výsledcích sbírek ve prospěch lodžských dělníků, výzvy k podpoře stávkujících a jiné materiály o výlukách.

Odpor lodžských dělníků byl však zlomen hladem a represáliemi. 25. března 1907 list Proletarij v rubrice Z Polska napsal: „Lodžské výluky neměly jen místní význam; byly bojem veškeré polské buržoazie proti polskému proletariátu a měly nesmírný vliv na rozvoj třídního uvědomění polského proletariátu." — *32*

[13] Myšlenku takzvaného dělnického sjezdu zformuloval P. B. Axelrod a podporovali ji další menševici, kteří chtěli svolat sjezd zástupců různých dělnických organizací, na němž by byla založena legální „široká dělnická strana". Ta by zahrnovala sociální demokraty, esery a anarchisty, což by ve skutečnosti znamenalo likvidaci SDDSR a její nahrazení nestranickou organizací. Menševickou myšlenku dělnického sjezdu odsoudil V. sjezd SDDSR a agitaci za jeho svolání prohlásil za škodlivou pro rozvoj třídního uvědomění proletariátu. Proti dělnickému sjezdu kromě bolševiků bojovali i polští a lotyšští sociální demokraté. Lenin kritizoval menševickou myšlenku dělnického sjezdu v dílech: Maloměšťáctví mezi revolucionáři, Krize menševismu, Intelektuálští bojovníci proti vedoucí úloze inteligence, Rozhořčená rozpačitost (K otázce dělnického sjezdu)[60] (viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 63—73, 167—190; tento svazek s. 190—193, 194—206). — *33*

[14] Oděské nakladatelství Osvobožděnije truda vydalo v roce 1907 sborník článků o dělnické otázce[182], kde byla také nepodepsaná

stať K otázce dělnického sjezdu, která propagovala agitaci za svolání dělnického sjezdu. — *33*

[15] Je míněna rezoluce O rozsahu agitace pro dělnický sjezd[59], schválená na II. konferenci SDDSR (I. celoruské) (viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 122).

Druhá konference SDDSR (první celoruská) se konala ve dnech 3.—7. (16.—20.) listopadu 1906 v Tammerforsu. Konference se zúčastnilo 32 delegátů s rozhodujícím hlasem: 11 menševiků, 7 bundovců, 6 bolševiků, 5 zástupců Sociální demokracie Království polského a Litvy a 3 zástupci Sociální demokracie Lotyšského kraje. Členové ústředního výboru a redakce ústředního orgánu se konference zúčastnili s právem poradního hlasu.

Konference schválila tento program: 1. volební kampaň; 2. sjezd strany; 3. dělnický sjezd; 4. boj proti černým sotním a pogromům; 5. partyzánské akce.

Menševický ústřední výbor předstíral zastoupení mnoha fiktivních organizací, čímž zabezpečil menševikům na konferenci většinu. To umožnilo vnutit konferenci v řadě případů menševické rezoluce. Bolševickou linii hájilo na konferenci 14 delegátů za Petrohrad, Moskvu, centrální průmyslovou oblast, Povolží a za polské a lotyšské sociální demokraty. K otázce volební kampaně do II. státní dumy vyslechla konference čtyři referáty. Bolševickou taktiku proti blokům s kadety obhajovali ve svých referátech V. I. Lenin a zástupce Sociální demokracie Polska a Litvy A. Warski (A. S. Varšavskij). Menševickou taktiku bloku s kadety hájili L. Martov a bundovec R. A. Abramovič.

Po diskusi k referátům konference schválila 18 hlasy (menševici a bundovci) proti 14 menševickou rezoluci O taktice SDDSR ve volební kampani, jež připouštěla bloky s kadety. Proti této oportunistické rezoluci předložil Lenin jménem 14 delegátů bolševickou platformu pro volební kampaň, v níž se zdůrazňovala nevyhnutelnost organizační a ideové samostatnosti strany dělnické třídy. Tato platforma připouštěla dočasné úmluvy pouze s trudoviky a esery jakožto zástupci maloburžoazní demokracie (viz Odlišný názor, Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 123—125). Lenin na konferenci kritizoval menševický návrh volební platformy, který předložil ústřední výbor konferenci ke schválení, a podal k němu několik pozměňovacích návrhů. Na nátlak bolševiků schválila konference rezoluci, podle níž měly být pozměňovací návrhy zapracovány do návrhu volební platformy.

Konference schválila rezoluci nazvanou Jednotná volební kam-

paň v místních organizacích spolu s Leninovým pozměňovacím návrhem, jenž zakazoval menševickému ÚV uplatňovat v jednotlivých místních organizacích taktiku bloku s kadety (viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 146).

Lenin na konferenci zdůrazňoval, že je nutné svolat mimořádný sjezd strany. Konference rozhodla svolat řádný sjezd nejpozději do 15. (28.) března 1907. Přestože se bolševici dožadovali, aby byla projednána otázka dělnického sjezdu, neboť agitaci za tento sjezd považovali za porušování stranické kázně, konference se touto otázkou nezabývala a omezila se jen na schválení kompromisní rezoluce O rozsahu agitace pro dělnický sjezd.

Pro nedostatek času se nehovořilo o boji proti černým sotním a pogromům a o partyzánských akcích. Konference uložila ústřednímu výboru, aby uveřejnil ve stručné zprávě o konferenci všechny návrhy rezolucí a odlišné názory. Avšak menševický ústřední výbor otiskl ve svém orgánu Social-demokrat pouze rezoluce konference a Odlišný názor bolševiků opominul.

Lenin analyzoval a kritizoval jednání konference v článcích O blocích s kadety a Boj proti sociálním demokratům sympatizujícím s kadety a stranická kázeň (viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 131—143, 144—147). — *34*

[16] V září 1906 se konala schůze dělníků z různých petrohradských obvodů, na níž se projednávala otázka dělnického sjezdu. Na této schůzi byla 74 hlasy proti 11 schválena rezoluce odsuzující menševickou myšlenku dělnického sjezdu. Rezoluce považovala agitaci pro nestranický dělnický sjezd za zamlžování rozdílu mezi stranou a třídou, za snižování sociálně demokratického uvědomění na úroveň málo vyspělých vrstev proletariátu, které způsobí proletariátu jen škodu. Rezoluce byla uveřejněna 8. září 1906 ve 3. čísle listu Proletarij.

V září téhož roku se konala druhá řádná konference středoruských sociálně demokratických organizací. Konference se zúčastnili zástupci Moskvy, moskevského okruhového výboru, Kostromy, Ivanova-Vozněsenska, Brjanska, Nižního Novgorodu, Tveru, Sormova, Smolenska, Jaroslavle, Orlu, Jelce, tverské okruhové organizace, Vologdy a Tambova, jakož i zástupci ústředního výboru a redakce listu Proletarij. Konference projednávala mezi jinými i otázku „dělnického sjezdu". Referát vypracoval zástupce redakce listu Proletarij. Rezoluce schválená na konferenci odsoudila agitaci pro „dělnický sjezd". — *34*

[17] *L'Humanité* — deník, který roku 1904 založil Jean Jaurès jako orgán

Francouzské socialistické strany. Roku 1905 uvítal tento list revoluci v Rusku a tlumočil solidaritu francouzského lidu „s ruským národem, uskutečňujícím svůj rok 1789". Redakce listu organizovala sbírku ve prospěch ruské revoluce. Za první světové války byl list v rukou krajně pravicového křídla Francouzské socialistické strany a zastával šovinistické stanovisko. Roku 1918 se do čela listu dostal významný činitel francouzského a mezinárodního dělnického hnutí Marcel Cachin. V letech 1918—1920 bojoval list proti imperialistické politice francouzské vlády, která vyslala své ozbrojené síly proti Sovětskému Rusku. V prosinci roku 1920, kdy v Tours došlo k rozkolu Francouzské socialistické strany a kdy byla vytvořena Komunistická strana Francie (tak se nazývala Francouzská komunistická strana v letech 1920—1943), stal se list jejím ústředním orgánem. Na počátku druhé světové války, v srpnu 1939, francouzská vláda l'Humanité zakázala a vydávání listu muselo být přeneseno do ilegality. Za okupace Francie hitlerovskými vojsky (1940—1944) vycházel list ilegálně a sehrál mimořádnou úlohu v boji za osvobození Francie od fašistických vetřelců. V poválečném období l'Humanité vytrvale bojuje za upevnění národní nezávislosti Francie, za akční jednotu dělnické třídy, za upevnění míru a přátelství mezi národy, za demokracii a společenský pokrok. — *36*

[18] *Čtvrtý (sjednocovací) sjezd SDDSR* se konal ve Stockholmu ve dnech 10.—25. dubna (23. dubna—8. května) 1906. Před sjezdem, v druhé polovině února, vypracoval Lenin taktickou platformu bolševiků: návrh rezolucí sjezdu ke všem stěžejním otázkám revoluce. Bolševické rezoluce vyzývaly pracující k přípravě nového revolučního náporu proti samoděržaví. Menševici vypracovali pro sjezd vlastní taktickou platformu, v níž se v podstatě zříkali revolučního boje. Obě platformy se staly podkladem pro volby delegátů sjezdu. Diskuse k oběma platformám a volby delegátů na sjezd trvaly téměř dva měsíce. Nakonec se však většina stranických organizací vyslovila pro platformu bolševickou.

Na sjezdu bylo přítomno 112 delegátů s rozhodujícím hlasem, kteří zastupovali 57 místních organizací SDDSR, a 22 delegátů s poradním hlasem. Své zástupce tu měly i národní a národnostní organizace: po třech Sociální demokracie Království polského a Litvy, Bund a Lotyšská sociálně demokratická dělnická strana a po jednom Ukrajinská sociálně demokratická dělnická strana a Finská dělnická strana. Mimoto byl na sjezdu přítomen zástupce Bulharské sociálně demokratické dělnické strany. Celkem se sjezdu zúčastnilo 156 osob včetně hostů.

Mezi bolševickými delegáty byli V. I. Lenin, M. V. Frunze, J. M. Jaroslavskij, M. I. Kalinin, N. K. Krupská, A. V. Lunačarskij, F. A. Sergejev (Arťom), I. I. Skvorcov-Stěpanov, J. V. Stalin, S. G. Šahumjan, K. J. Vorošilov a V. V. Vorovskij.

Na sjezdu měli většinu menševici, protože četné stranické organizace bolševiků, které vedly ozbrojené akce mas, byly rozehnány a nemohly vyslat na sjezd své delegáty. Středoruská oblast, Ural, Sibiř a Severní kraj jako opory bolševiků byly na sjezdu zastoupeny malým počtem delegátů. Naproti tomu menševici, kteří měli nejpočetnější organizace v neprůmyslových oblastech země, kde nedošlo k masovým revolučním akcím, mohli vyslat delegátů více.

Sjezd schválil tento pořad jednání: 1. revize agrárního programu; 2. současná situace a třídní úkoly proletariátu; 3. taktika vyplývající z výsledků voleb do Státní dumy a taktika vůči dumě samé; 4. ozbrojené povstání; 5. partyzánské akce; 6. prozatímní revoluční vláda a revoluční samospráva; 7. vztah k sovětům dělnických zástupců; 8. odbory; 9. vztah k rolnickému hnutí; 10. vztah k různým stranám a organizacím, které nejsou sociálně demokratické; 11. stanovisko k požadavku samostatného ústavodárného shromáždění pro Polsko v souvislosti s národnostní otázkou ve stranickém programu; 12. organizace strany; 13. sloučení s národními a národnostními sociálně demokratickými organizacemi (se Sociální demokracií Království polského a Litvy, s Lotyšskou sociálně demokratickou dělnickou stranou a s Bundem); 14. zprávy o činnosti; 15. volby. Tento pořad jednání však nebyl zcela vyčerpán. Sjezd projednal pouze tyto otázky: 1. revize agrárního programu; 2. zhodnocení současné situace a třídní úkoly proletariátu; 3. vztah ke Státní dumě; 4. ozbrojené povstání; 5. partyzánské akce; 6. sloučení s národními a národnostními sociálně demokratickými stranami a 7. stanovy strany.

Kolem všech bodů sjezdového jednání se rozpoutal prudký boj mezi bolševiky a menševiky. Lenin přednesl referáty a diskusní příspěvky o agrární otázce, o současné situaci a třídních úkolech proletariátu, o vztahu ke Státní dumě, o hodnocení ozbrojeného povstání a o jiných otázkách, byl členem komise pro vypracování návrhu stanov SDDSR. Početní převaha menševiků na sjezdu ovlivnila charakter většiny sjezdových usnesení. Po úporném boji schválil sjezd menševické rezoluce o Státní dumě, o ozbrojeném povstání a také menševický agrární program. V otázce vztahu k buržoazním stranám se omezil na potvrzení rezoluce amsterdamského mezinárodního kongresu. Bez projednání schválil kompromisnickou rezoluci o odborech a rezoluci o vztahu k rolnickému hnutí.

Sjezd schválil Leninovu formulaci prvního článku stanov, čímž anuloval oportunistickou formulaci Martovovu. Poprvé tak byla ve stanovách zakotvena bolševická formulace demokratického centralismu.

Sjezd rovněž schválil usnesení o sloučení se Sociální demokracií Království polského a Litvy a s Lotyšskou sociálně demokratickou dělnickou stranou, které se staly součástí SDDSR jakožto územní organizace působící mezi proletariátem všech národů a národností na daném území. Schválil také návrh podmínek pro sloučení s Bundem, avšak ve zvláštní rezoluci se rozhodně vyslovil proti organizaci proletariátu podle národní příslušnosti. Z iniciativy Ukrajinské sociálně demokratické dělnické strany se na sjezdu jednalo o jejím sloučení s SDDSR, avšak vzhledem k maloburžoaznímu, nacionalistickému charakteru USDDS se v této otázce nedošlo k dohodě.

Členy ústředního výboru zvoleného na sjezdu se stali 3 bolševici a 7 menševiků. Redakci ústředního orgánu strany, listu Social-demokrat, tvořili pouze menševici.

Sjezd vešel do dějin strany jako „sjednocovací" sjezd, neboť se na něm — byť čistě formálně — sjednotily obě části strany, bolševická a menševická. Bolševici i menševici však i nadále zaujímali odlišná stanoviska k důležitým otázkám revoluce a boj na sjezdu odhalil stranickým masám zásadní názorové rozdíly mezi bolševiky a menševiky. Sjezdové materiály umožňovaly členům strany i uvědomělým dělníkům orientovat se v ideovém boji, jasněji a hlouběji pochopit revoluční linii bolševiků.

Ihned po sjezdu napsal Lenin jménem bolševických delegátů provolání ke straně a Zprávu o sjednocovacím sjezdu SDDSR (Dopis petrohradským dělníkům) (viz Sebrané spisy 13, Praha 1983. s. 25—90), v níž principiálně zhodnotil usnesení IV. sjezdu a demaskoval oportunismus menševiků. — *36*

[19] *Bund* (Všeobecný židovský dělnický svaz v Litvě, Polsku a Rusku) byl založen v roce 1897 na ustavujícím sjezdu židovských sociálně demokratických skupin ve Vilně [Vilnius]. Sdružoval převážně poloproletářské židovské řemeslníky ze západoruských oblastí. Na I. sjezdu SDDSR (1898) vstoupil Bund do SDDSR „jako autonomní organizace, samostatná jen v otázkách týkajících se výlučně židovského proletariátu" (KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 11).

Bund byl nositelem nacionalismu a separatismu v dělnickém hnutí Ruska. V dubnu 1901 IV. sjezd Bundu žádal, aby byly zrušeny organizační zásady schválené na I. sjezdu SDDSR. Sjezd

ve své rezoluci prohlásil, že považuje SDDSR za federativní svazek národních organizací a že Bund může být pouze jeho federativní součástí.

Na II. sjezdu SDDSR Bund vystoupil ze strany, protože sjezd jej odmítl uznat za jediného představitele židovského proletariátu. V roce 1906 byl Bund na základě usnesení IV. (sjednocovacího) sjezdu strany znovu přijat do SDDSR.

V SDDSR bundovci neustále podporovali oportunistické křídlo strany (ekonomisty, menševiky, likvidátory) a bojovali proti bolševismu a bolševikům. Proti bolševickému programovému požadavku práva národů na sebeurčení kladl Bund požadavek kulturně národnostní autonomie. Za stolypinské reakce zastával Bund likvidátorské stanovisko a aktivně se podílel na vytvoření protistranického srpnového bloku. Za první světové války byli bundovci sociálšovinisty. V roce 1917 podporoval Bund prozatímní vládu a bojoval na straně nepřátel Říjnové revoluce. V době cizí vojenské intervence a občanské války se bundovské vedení spolčilo s kontrarevolucí. Zároveň však někteří řadoví členové Bundu začali spolupracovat se sovětskou mocí. V březnu 1921 se Bund rozpadl a část jeho členů vstoupila do KSR(b). — *36*

[20] *Lotyšská sociálně demokratická dělnická strana* (LSDDS) se ustavila v červnu 1904 na svém I. sjezdu. Na II. sjezdu v červnu 1905 schválila svůj program. V letech 1905—1907 stála v čele revolučních akcí dělníků. Lenin o ní napsal, že „za revoluce zaujímal lotyšský proletariát a lotyšská sociální demokracie v boji proti samoděržaví a všem silám starého řádu jedno z prvních, nejdůležitějších míst"(Spisy 16, Praha 1957, s. 268).

Na IV. (sjednocovacím) sjezdu SDDSR v roce 1906 se jako územní organizace začlenila do SDDSR. Po sjezdu přijala název Sociální demokracie Lotyšského kraje. — *36*

[21] *Sociální demokracie Království polského a Litvy* (SDKPaL) — revoluční strana polské dělnické třídy. Ustavila se v roce 1893 nejprve jako Sociální demokracie Království polského. Od srpna 1900, po sjezdu sociálně demokratických organizací Království polského a Litvy, na němž se polští sociální demokraté sloučili s částí litevských sociálních demokratů, se začala nazývat Sociální demokracie Království polského a Litvy (SDKPaL). Zásluhou strany bylo, že polské dělnické hnutí orientovala na spojenectví s ruským dělnickým hnutím a bojovala proti nacionalismu.

Za revoluce 1905—1907 prosazovala SDKPaL hesla blízká heslům bolševické strany a zaujímala nekompromisní postoj vůči

liberální buržoazii. SDKPaL se však dopouštěla také řady chyb, nezastávala Leninovu teorii socialistické revoluce, nechápala vedoucí úlohu strany v demokratické revoluci, podceňovala úlohu rolnictva jako spojence dělnické třídy a význam národně osvobozeneckého hnutí. Lenin kritizoval nesprávné názory SDKPaL, zároveň však vyzdvihoval její zásluhy o polské revoluční hnutí. Konstatoval, že polští sociální demokraté „založili poprvé v Polsku čistě proletářskou stranu a vyhlásili nanejvýš důležitou zásadu co nejužšího svazku polského a ruského rolníka v jejich třídním boji" (Spisy 20, Praha 1959, s. 441). Na IV. (sjednocovacím) sjezdu SDDSR byla SDKPaL jako územní organizace přijata do SDDSR.

SDKPaL uvítala Říjnovou revoluci a rozvinula boj za vítězství proletářské revoluce v Polsku. V prosinci 1918 se na sjednocovacím sjezdu SDKPaL a Polská socialistická strana-levice sloučily a vytvořily Komunistickou stranu Polska. — *36*

[32] Lenin má na mysli rozštěpení, jež způsobili menševici na městské a guberniální konferenci petrohradské organizace SDDSR, která se sešla v Teriokách 6. (19.) ledna 1907. Konference se zúčastnilo 70 delegátů s rozhodujícím hlasem (42 bolševiků a 28 menševiků). Poradní hlas měli čtyři zástupci menševického ústředního výboru a ústředního orgánu, jeden zástupce petrohradského výboru SDDSR, jeden zástupce redakce bolševického listu Proletarij a další. Prověření mandátů ukázalo, že v některých obvodech, z nichž byli delegováni především menševici, bylo porušeno usnesení petrohradského výboru, jež požadovalo, aby členové strany před volbami delegátů na konferenci bezpodmínečně projednali otázku, zda má být uzavřena dohoda s kadety. Tyto mandáty prohlásila konference za neplatné. Konference rovněž zamítla návrh zástupce ÚV, aby byla konference rozdělena na dvě části (městskou a guberniální) podle volebních okruhů, neboť by tím bylo dosaženo umělé převahy menševiků na konferenci. Těchto usnesení využili menševici jako důvodu ke svému odtržení a k uzavření dohody s kadety; opustili konferenci a rozštěpili tak petrohradskou organizaci těsně před volbami.

Zbývající delegáti rozhodli, aby konference pokračovala ve svém jednání. Referát o volebních dohodách u příležitosti voleb do dumy přednesl Lenin. Po projednání referátu konference schválila Odlišný názor, předložený bolševiky na II. konferenci SDDSR (I. celoruské) (viz V. I. Lenin, Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 123 až 125). Konference odmítla bloky s kadety a přijala usnesení, aby byla na dobu voleb nabídnuta dohoda eserům a trudovikům s podmínkou, že se zřeknou jakéhokoli spojení s kadety.

Práci petrohradské konference Lenin podrobně vysvětlil v brožurách Sociální demokracie a volby do dumy, „Uslyšíš soud hlupáka...“ (Z poznámek sociálně demokratického publicisty), v článcích Volební kampaň dělnické strany v Petrohradě, Volební kampaň sociální demokracie v Petrohradě, Protest 31 menševiků aj. (viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 265—288, 257—263, 289—307, 257—263, 322—325). — *36*

[23] Jde o informační poradu o volebních dohodách, která se konala v Petrohradě koncem prosince 1906 (začátkem ledna 1907). Zúčastnili se jí zástupci kadetů, eserů, lidových socialistů, trudoviků a zástupce ÚV SDDSR menševik F. I. Dan. Kromě toho na ní byli přítomni také dva zástupci petrohradského výboru SDDSR. Schůze petrohradských oblastních pracovníků (bolševiků), která se konala koncem ledna (začátkem února) 1907 za účasti 234 členů petrohradské organizace, zhodnotila Danův projev k zástupcům buržoazních stran jako „*slib rozštěpit petrohradskou sociálně demokratickou organizaci naznačený v jejich návrhu*“ (Proletarij, č. 13 z 11. února 1907). — *37*

[24] *Reč* — deník, ústřední orgán kadetské strany. Vycházel v Petrohradě od 23. února (8. března) 1906. Jeho faktickými redaktory byli P. N. Miljukov a I. V. Gessen, jejich nejbližšími spolupracovníky M. M. Vinaver, P. D. Dolgorukov, P. B. Struve aj. Vydávání listu zastavil 26. října (8. listopadu) 1917 vojenský revoluční výbor při petrohradském sovětu. Do srpna 1918 vycházela Reč pod názvem Naša reč, Svobodnaja reč, Věk, Novaja reč a Naš věk. — *37*

[25] *Tovarišč* — buržoazní deník; vycházel v Petrohradě od 15. (28.) března 1906 do 30. prosince 1907 (12. ledna 1908). Formálně nebyl list orgánem žádné strany, ale fakticky byl mluvčím levicově orientovaných kadetů. Úzce s ním spolupracovali S. N. Prokopovič a J. D. Kuskovová. Přispívali do něj také menševici.

Socialisté-millerandisté — představitelé millerandismu, oportunistického směru v sociální demokracii, nazvaného podle francouzského sociálreformisty É.-A. Milleranda, který se roku 1899 stal členem reakční buržoazní francouzské vlády jako ministr obchodu. Millerandův vstup do buržoazní vlády byl výrazem politiky třídní spolupráce oportunistických sociálně demokratických předáků s buržoazií, znamenal odmítnutí revolučního boje a zradu zájmů pracujících tříd. Lenin charakterizoval millerandismus jako revizionismus a renegátství. Sociálreformisté se podle jeho názoru

v buržoazních vládách nutně dostávají do role nastrčených figur sloužících kapitalistům jako zástěrka, jako nástroj klamání mas. — *37*

[26] *Strana* — deník, tiskový orgán Strany demokratických reforem; vycházel od 19. února (4. března) 1906 do roku 1907 v Petrohradě.

Strana demokratických reforem (SDR) — strana liberálně monarchistické buržoazie. Vznikla začátkem roku 1906 v době voleb do I. státní dumy a sdružovala politické síly, kterým se program kadetů zdál příliš levicový. Ve vedení strany nejaktivněji pracovali K. K. Arseňjev, I. I. Ivaňukov, M. M. Kovalevskij, V. D. Kuzmin-Karavajev, A. S. Posnikov aj. Koncem roku 1907 se strana rozpadla. — *37*

[27] *Novoje vremja* — deník; vycházel v Petrohradě v letech 1868—1917. Patřil různým vydavatelům a několikrát změnil svou politickou orientaci. Zpočátku byl umírněně liberální, od roku 1876, kdy se jeho vydavatelem stal A. S. Suvorin, se změnil v orgán reakčních šlechtických a byrokratických kruhů. Od roku 1905 byl orgánem černosotňovců. Po únorové buržoazně demokratické revoluci podporoval kontrarevoluční politiku buržoazní prozatímní vlády a štval proti bolševikům. 26. října (8. listopadu) 1917 byl vojenským revolučním výborem při petrohradském sovětu zastaven. Lenin označoval Novoje vremja za vzor prodejných novin. — *38*

[28] Konference zástupců eserů, trudoviků, lidových socialistů a menševiků s kadety se konala 18. (31.) ledna 1907 v Petrohradě. Jednala o poskytnutí tří míst ze šesti maloburžoaznímu bloku. Hodnocení této konference viz v článcích V. I. Lenina Krůček za krůčkem, Volby v Petrohradě a pokrytectví 31 menševiků (viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 317—321, 326—337). — *39*

[29] Článek *Zahájení II. státní dumy* byl uveřejněn 20. února 1907 jako úvodník v 1. čísle listu Novyj luč.

Novyj luč — bolševický deník pro politiku a literaturu; vycházel legálně v Petrohradě od 20. do 27. února (od 5. do 12. března) 1907 za Leninovy redakce. List přinášel rozsáhlé informace o politickém životě země a dělnickém hnutí, kritizoval oportunistickou politiku menševiků a odhaloval kontrarevolučnost liberální buržoazie i nerozhodnost maloburžoazních stran. Téměř každé číslo listu obsahovalo Leninův článek. V 6. a 7. čísle listu Novyj luč z 25. a 27. února 1907 byly uveřejněny bolševické návrhy rezolucí pro V. sjezd strany.

V listu vycházely též články V. V. Vorovského, M. Gorkého, A. V. Lunačarského, M. N. Ljadova, M. S. Olminského, M. N. Pokrovského, I. I. Skvorcova-Stěpanova, A. G. Šlichtera aj. Po vydání sedmého čísla carská vláda vydávání listu zastavila a proti jeho vydavateli bylo zahájeno soudní řízení. — *43*

[30] *II. státní duma* byla svolána 20. února (5. března) 1907. Její složení bylo levější než složení I. dumy, i když nerovné a nepřímé volby probíhaly v atmosféře vojenských polních soudů a represálií. Byl to důsledek výraznější diferenciace stran, růstu třídního uvědomění mas a také účasti bolševiků ve volbách.

Složení dumy svědčilo o zesílení vlivu krajních stran: jednak sociálních demokratů a narodnických skupin a jednak pravice, a to na úkor kadetů. Rozdělení členů II. státní dumy podle politických skupin vypadalo takto: 54 příslušníků pravice, tj. monarchistů a okťabristů, 99 kadetů a s nimi sympatizujících, 76 nacionálů, 50 nestraníků, 17 za kozáckou skupinu, 16 lidových socialistů, 37 eserů, 104 trudoviků a 65 sociálních demokratů. Vzhledem k ústupu revoluce měla II. duma menší politický význam, přestože byla svým složením levěji orientovaná.

Pravicové strany ve II. dumě ve všech směrech bezvýhradně podporovaly politiku carské vlády. Rovněž kadeti, jejichž kontrarevolučnost se v době II. dumy definitivně potvrdila, byli pro dohodu se samoděržavím.

V sociálně demokratické frakci II. dumy měli převahu menševici. V činnosti frakce se projevila oportunistická taktika menševiků, kteří byli zastánci bloků s kadety a podporovali v lidu konstituční iluze. Lenin kritizoval chyby sociálně demokratické frakce v dumě, poukazoval na nesoulad názorů mezi většinou sociální demokracie v Rusku a jejími zástupci v dumě. Bolševici využívali dumy k odhalování carismu a zrádcovské úlohy kontrarevoluční buržoazie, hlásali a propagovali revoluční program strany, snažili se vymanit rolnictvo z vlivu liberálů a vytvořit v dumě revoluční blok zástupců dělnické třídy a rolnictva. Linie bolševiků byla novou, revoluční marxistickou linií činnosti zástupců proletariátu v parlamentních institucích. Menševici však uplatňovali v dumě oportunistickou taktiku podpory kadetů.

Hlavní otázkou projednávanou ve II. dumě byla stejně jako v I. dumě agrární otázka. Dále projednávala duma na svých zasedáních rozpočet, pomoc hladovějícím a nezaměstnaným a otázku amnestie.

Když bylo zřejmé, že se revoluci nedostává sil, rozhodla se carská vláda dumu rozpustit. Za pomoci tajné carské policie zorganizoval

P. A. Stolypin provokaci a obvinil sociálně demokratickou frakci v dumě ze spojení se sociálně demokratickou bojovou organizací a se sociálně demokratickou vojenskou organizací i z přípravy protistátního vojenského spiknutí. Dne 1. (14.) června Stolypin na neveřejném zasedání dumy žádal, aby z ní byla ihned vyloučena celá sociálně demokratická frakce a aby duma schválila zatčení 16 sociálně demokratických poslanců. Kadeti souhlasili se zatčením vůdců sociálně demokratické frakce, ale otázku ostatních členů frakce navrhli předat k rozhodnutí komisi dumy. To se stalo záminkou k rozpuštění dumy a ke změně volebního systému. V noci na 3. (16.) června 1907 byla sociálně demokratická frakce dumy zatčena a 3. (16.) června byla II. duma na základě carského dekretu rozpuštěna. Současně byl vydán nový volební zákon, který zajišťoval v III. dumě naprostou většinu statkářům a velkoburžoazii. 3. červen 1907 vešel do dějin země jako den kontrarevolučního převratu. Rozpuštění II. dumy bylo začátkem období nejzuřivější reakce. — *43*

[31] *Vysvětlení senátu* — výklad zákona z 11. (24.) prosince 1905 o volbách do Státní dumy, vydaný senátem před volbami do II. dumy. Těmito vysvětleními senát zbavoval volebního práva určité skupiny dělníků, rolníků a představitelů neruských národů a národností. — *49*

[32] Článek *Druhá duma a úkoly proletariátu* byl uveřejněn 23. února 1907 v 2. čísle listu Rabočij.

Rabočij — ilegální bolševický list, orgán organizací vyborského a petrohradského obvodu města Petrohradu. Vycházel od 13. (26.) února 1907 na základě usnesení petrohradského výboru SDDSR. Od dubna 1907 se na vydávání listu podílela bojová organizace při petrohradském výboru SDDSR. Do listu přispívali V. I. Lenin, J. M. Jaroslavskij aj. Počátkem června 1907 byla tiskárna listu demolována policií a list přestal vycházet. — *49*

[33] Dne 9. ledna 1905 se přes 140 000 petrohradských dělníků vydalo v pokojném průvodu k Zimnímu paláci s peticí k carovi. Dělníci nesli korouhve a ikony. Průvod zorganizoval agent tajné policie kněz Gapon v souvislosti se stávkou petrohradských dělníků, která byla zahájena 3. (16.) ledna 1905 v Putilovově závodě a 7. (20.) ledna přerostla ve všeobecnou stávku. Bolševici upozorňovali, že akce je zorganizována z Gaponovy iniciativy a že car může dát do dělníků střílet. Petice byla ovlivněna bolševiky, obsahovala tyto požadavky: politickou amnestii, politickou svobodu, odpovědnost

ministrů lidu, rovnost všech před zákonem, svobodu boje pracujících proti kapitálu, svobodu svědomí, osmihodinovou pracovní dobu a řadu dalších požadavků, které odpovídaly požadavkům sociálně demokratického programu.

Varování bolševiků se potvrdilo. Neozbrojený průvod dělníků, kteří šli s ženami a dětmi, uvítalo na carův rozkaz vojsko salvami z pušek, šavlemi a karabáči. Přes tisíc lidí bylo zabito, asi 5000 raněno. 9. leden byl nazván Krvavou nedělí a stal se počátkem revoluce roku 1905. Na střílení u Zimního paláce odpověděli petrohradští dělníci stavbou barikád. Dne 10. (23.) ledna pokračovaly v Petrohradě ozbrojené srážky dělníků s vojskem. V celé zemi probíhaly protestní stávky: v Moskvě začala 10. (23.) ledna všeobecná stávka; v Rize vyhlásili dělníci 13. (26.) ledna stávku a uspořádali politickou demonstraci; 14. (27.) ledna byla vyhlášena všeobecná stávka ve Varšavě a 18. (31.) ledna v Tiflisu [Tbilisi]. Celkem v lednu 1905 stávkovalo 440 000 dělníků, tj. více než za celé předcházející desetiletí.

V. I. Lenin hodnotil události z 9. ledna 1905 v článcích Začátek revoluce v Rusku, Revoluční dny (viz Sebrané spisy 9, Praha 1982, s. 202–205, 207–228) aj. — *50*

[34] *Celoruská říjnová stávka* — všeobecná politická stávka v Rusku v říjnu 1905, jedna z nejdůležitějších etap revoluce z let 1905 až 1907. Byla vyústěním celého předešlého revolučního boje proletariátu v roce 1905. Jejím prologem byly zářijové stávky v Moskvě, do nichž se zapojily všechny největší moskevské závody. Dne 6. (19.) října bylo na schůzi zástupců bolševických organizací Kazaňské, Jaroslavské a Kurské dráhy ve shodě s direktivou moskevského výboru bolševiků rozhodnuto zahájit 7. (20.) října stávku železničářů. Vzápětí začaly stávkovat všechny ostatní dráhy a připojily se i poštovní a telegrafní úřady, továrny a závody. Stávka se rozšířila po celém Rusku, k stávkujícím dělníkům se přidali i drobní úředníci, studenti, lékaři aj. Zúčastnili se jí dělníci nejrůznějších národů a národností Ruska. Lenin o tom napsal: „*Celoruská politická stávka* tentokrát skutečně zachvátila celou zemi a v hrdinském vzepětí nejutlačenější a nejpokrokovější třídy spojila vjedno *všechny národy* proklaté ruské ‚říše' " (Sebrané spisy 12, Praha 1983, s. 24). Počet stávkujících přesáhl dva milióny osob. Říjnová stávka probíhala pod hesly svrhnout samoděržaví, aktivně bojkotovat Bulyginovu dumu, svolat ústavodárné shromáždění a zřídit demokratickou republiku. Stávku provázela masová shromáždění a demonstrace, které mnohdy přerůstaly v ozbrojené srážky s policií a vojskem. Během stávky se v četných městech Ruska ustavily

sověty dělnických zástupců. Původním posláním těchto orgánů, které vznikly z revoluční iniciativy lidu, bylo řídit hospodářské a politické stávky, avšak v průběhu boje se přeměnily v orgány pro přípravu povstání a staly se zárodkem nové moci. Vytvoření sovětů bylo obrovskou historickou vymožeností dělnické třídy.

Carská vláda, polekaná rozmachem revolučního hnutí, uveřejnila 17. (30.) října Manifest, ve kterém slibovala „občanské svobody" a „zákonodárnou" dumu. Bolševici odhalovali lživost carského Manifestu a vyzývali dělníky, aby pokračovali v boji. Menševici a eseři však přivítali carův Manifest s uspokojením a žádali okamžité ukončení stávky. Po vyhlášení Manifestu využila carská vláda podpory buržoazie i zrady menševiků a eserů a zahájila rozhodný nápor proti revoluci. Po celé zemi se převalila vlna pogromů a provokací. Pod společným náporem všech kontrarevolučních sil stávkové hnutí postupně ochabovalo. Vzhledem k této situaci se moskevská městská konference SDDSR 22. října (4. listopadu) usnesla všeobecnou stávku ukončit a soustředit se na přípravu nové všeobecné politické stávky v příhodnější dobu, kdy bude možné přeměnit ji v ozbrojené povstání.

Celoruská říjnová stávka prokázala sílu a vzrůstající politické uvědomění dělnické třídy, dala podnět k rozvinutí revolučního boje na vesnici, v armádě a v námořnictvu a přivedla proletariát k ozbrojenému povstání. — *50*

[35] Jde o ozbrojené povstání v Moskvě v prosinci 1905. Moskevská městská konference bolševiků 5. (18.) prosince vyjádřila vůli dělníků, když se rozhodla vyhlásit všeobecnou stávku a zahájit ozbrojený boj. Na výzvu moskevského sovětu byla 7. (20.) prosince zahájena všeobecná politická stávka. Během prvních dvou dní stávkovalo v Moskvě víc než 150 000 lidí. V závodech a továrnách se konaly početné mítinky, v ulicích demonstrace. Docházelo ke střetům s kozáky a s policií. Mocenské orgány spěšně mobilizovaly síly a začaly přecházet do útoku. Proletariát na jejich akce odpověděl stavěním barikád. Dne 10. (23.) prosince přerostla stávka v ozbrojené povstání. Hlavními ohnisky povstání byly moskevské čtvrti Presňa, Zamoskvorečí, rogožsko-simonovský obvod a obvod Kazaňské dráhy. Boje trvaly devět dní. Presňa se stala hlavní tvrzí povstání, jeho centrem, kde se soustředily nejlepší bojové družiny moskevských dělníků. Dělníci bojovali obětavě, neměli však ještě zkušenosti s vedením ozbrojeného boje, chyběly jim také potřebné zbraně a neměli dostatečné spojení s vojskem. Začátkem prosince moskevská posádka ještě kolísala, ale carské vládě se podařilo ji přetáhnout na svou stranu. V rukou vlády zůstala železniční trať

spojující Petrohrad s Moskvou. Petrohradský sovět, vedený menševiky, byl proti povstání. Moskevské povstání nepřerostlo v povstání celoruské. Jeho celkové řízení zaostávalo za živelně narůstajícím hnutím mas. Hned na začátku povstání byli pozatýkáni vedoucí pracovníci moskevského výboru bolševiků. Povstání bylo v Moskvě roztříštěno podle jednotlivých obvodů. V boji se uplatňovala obranná, a nikoli útočná taktika. Menševici a eseři mařili rozvíjení bojových akcí a žádali zastavení ozbrojeného boje. Kapitulantské stanovisko menševiků a eserů tak přispělo k porážce povstání. Carská vláda přesunula do Moskvy vojenské jednotky z Petrohradu, Tveru a ze Západního kraje. Dne 17. (30.) prosince zaútočilo vojsko na Presňu a utopilo povstání v krvi. Ve snaze zachovat revoluční síly a připravit se na další boj se moskevský výbor strany a moskevský sovět 19. prosince 1905 (1. ledna 1906) rozhodly upustit od dalšího ozbrojeného odporu. Vzápětí po Moskvě vzplanula v prosinci 1905 a v lednu 1906 povstání v řadě dalších měst: v Nižním Novgorodě, v Rostově na Donu, v Novorossijsku, v Doněcké pánvi, v Jekatěrinoslavi, v Permu (Motovilicha), v Ufě, Krasnojarsku a Čitě. K velkým ozbrojeným vystoupením došlo v Zakavkazsku, v Polsku, v Pobaltí a ve Finsku. Ale všechna tato navzájem izolovaná povstání byla carskou vládou tvrdě potlačena. Prosincové ozbrojené povstání bylo kulminačním bodem revoluce.

Bolševici a menševici hodnotili povstání naprosto odlišně. Menševici odsoudili hrdinský boj ruského proletariátu, který rozpoutal ozbrojené povstání. „Nemělo se sahat ke zbraním!" prohlásil Plechanov. Bolševici byli naopak přesvědčeni, že se mělo sáhnout ke zbraním s větším důrazem, a vysvětlovali masám, že vítězství revoluce je možno dosáhnout jedině ozbrojeným bojem. Lenin vysoce oceňoval význam prosincového povstání a napsal, že lid v něm „dostal bojový křest. Zocelil se v povstání. Připravil řady bojovníků, kteří zvítězili v roce 1917" (Spisy 31, Praha 1955, s. 536). O prosincovém ozbrojeném povstání viz též Leninův článek Poučení z moskevského povstání, Sebrané spisy 13, Praha 1983, s. 390—398. — *50*

[36] Dokument *O Stolypinově deklaraci* je návrh provolání sociálně demokratické frakce v II. státní dumě k vládnímu prohlášení, které vydal předseda vlády P. A. Stolypin na pátém zasedání II. státní dumy 6. (19.) března 1907.

Rozhodnutí o odpovědi na vládní prohlášení přijala sociálně demokratická frakce na svém desátém zasedání. V 7. čísle bolševického listu Novyj luč z 27. února 1907 bylo oznámeno, že „na zasedání 26. února byla projednána otázka vystoupení sociálně de-

mokratické frakce ke Stolypinově deklaraci. Bylo rozhodnuto přikročit po Stolypinově deklaraci k samostatnému vystoupení, aniž se předem určí jeho formální stránka. V případě, že návrhy frakce nebudou přijaty, podporovat všeobecně demokratické návrhy revolučních a opozičních stran."

Návrh výzvy, vypracovaný Leninem, se předběžně projednával na zasedání sociálně demokratické frakce v dumě 28. února (13. března) 1907. Menševici, kteří měli ve frakci většinu, návrh bolševiků zamítli. Na deklaraci, kterou Stolypin přednesl, odpověděl menševik I. G. Cereteli, vůdce sociálně demokratické frakce v dumě, deklarací schválenou menševickou většinou frakce. Tato pololiberální deklarace znamenala krok zpět dokonce i ve srovnání s deklarací sociálně demokratické frakce v I. státní dumě. Neobsahovala ani zmínku o socialistických cílech proletariátu, nebyl do ní pojat ani požadavek ústavodárného shromáždění a požadavek konfiskace veškeré statkářské půdy byl nahrazen formulací „vyřešení otázky půdy", což bylo přijatelné dokonce i pro feudály. — *51*

[37] *Russkaja žizň* — levicově orientovaný legální deník kadetů; vycházel od 1. (14.) ledna 1907 v Petrohradě. Od 38. čísla (tj. 14. (27.) února) získali deník menševici. Přispívali do něho P. B. Axelrod, F. I. Dan, V. I. Zasuličová, L. Martov, G. V. Plechanov aj. Dne 2. (15.) března bylo vydávání listu zastaveno. — *54*

[38] *Strana narodovců* (demokratia narodowa, národní demokracie, endekové) — hlavní reakční nacionalistická strana polských statkářů a buržoazie, těsně spjatá s katolickou církví. Vznikla roku 1897, jejími vůdci byli R. Dmowski, Z. Walicki, W. Grabski aj. Narodovci prosazovali heslo „třídní harmonie" a „národních zájmů", snažili se podřídit svému vlivu lidové masy a využít je pro svou reakční politiku. Propagovali bojovný nacionalismus a šovinismus jako prostředek boje proti politickému a všeobecně demokratickému hnutí polského lidu a pokoušeli se ho izolovat od ruského revolučního hnutí. V revolučních letech 1905—1907 usilovali o dohodu s carismem na bázi autonomie Království polského a začali otevřeně podporovat carismus i boj proti revoluci „všemi prostředky včetně udavačství a vražd" (tento svazek, s. 61—71). Pátý (londýnský) sjezd SDDSR zdůraznil ve zvláštní rezoluci O národní demokracii nutnost „vytrvalého a nemilosrdného odhalování kontrarevolučního, černosotňovského profilu a činnosti národních demokratů jako spojenců carismu v boji proti revoluci" (KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 144). Za první světové války 1914—1918 pod-

porovali narodovci bezvýhradně Dohodu a doufali, že po vítězství carského Ruska budou sjednocena polská území okupovaná Rakouskem a Německem a že Polsko se stane autonomní součástí Ruské říše. Pád carského režimu přiměl narodovce k profrancouzské orientaci. Přestože byli zarytými odpůrci Říjnové revoluce a sovětského státu, vzhledem ke svým tradičním protiněmeckým pozicím nepodporovali vždy důsledně protisovětskou zahraniční politiku Piłsudského. — *54*

[39] Článek *Volby do dumy a taktika ruské sociální demokracie* byl poprvé otištěn německy 27. března 1907 v 26. čísle listu Die Neue Zeit. V Rusku byl článek poprvé otištěn v gruzínštině (překlad z němčiny) ve 24. a 25. čísle bolševického listu Dro ze 7. a 8. dubna 1907.

Die Neue Zeit — teoretický časopis Sociálně demokratické strany Německa, který vycházel ve Stuttgartu v letech 1883 až 1923. Do října 1917 jej redigoval K. Kautsky, později H. Cunow. V letech 1885—1895 v něm byly uveřejněny některé články K. Marxe a B. Engelse. Engels soustavně pomáhal redakci časopisu svými radami a často ji kritizoval za to, že se odchyluje od marxismu. V časopisu vycházely články F. Mehringa, P. Lafargua, G. V. Plechanova a dalších představitelů mezinárodního dělnického hnutí. Od druhé poloviny 90. let časopis soustavně otiskoval články revizionistů. Za první světové války zaujímal centristické stanovisko a podporoval sociálšovinisty. — *61*

[40] Dne 17. října 1905, ve vrcholných okamžicích celoruské říjnové politické stávky, byl uveřejněn carův Manifest[168]. Car v něm sliboval „občanské svobody" a „zákonodárnou" dumu, byl to však pouhý politický manévr samoděržaví k získání času, k rozštěpení revolučních sil, k zmaření stávky a k potlačení revoluce. Manifest byl ústupkem, který si revoluce na carismu vynutila, neměl však pro osud revoluce rozhodující význam, jak tvrdili liberálové a menševici. Bolševici demaskovali skutečný obsah Manifestu. Dne 18. (31.) října 1905 vydal ÚV SDDSR provolání Ruskému lidu!, v němž poukázal na pokrytectví carova Manifestu a vyzval lid k dalšímu boji. „Musíme dál pokračovat ve stávce," pravilo se v tomto provolání, „je to nezbytné proto, aby nepřátelé viděli, že nás nemohou ukonejšit kusem papíru, že chcete mít skutečná práva a skutečnou moc" (Listovki bolševistskich organizacij v pervoj russkoj revoljucii 1905—1907 gg., č. 1, Moskva 1956, s. 185).

O Manifestu ze 17. října viz Leninovy práce První vítězství revoluce a Rozuzlení se blíží (viz Sebrané spisy 12, Praha 1983, s. 47—54, 93—100). — *62*

[41] V. I. Lenin má na mysli buržoazní Radikální a radikálně socialistickou stranu ve Francii. Organizačně se zformovala roku 1901, ve skutečnosti však existuje již od 80. let 19. století. Před první světovou válkou vyjadřovala především zájmy malé a střední buržoazie. V době mezi první a druhou světovou válkou zesílil ve straně vliv velkoburžoazie. Její vůdcové byli několikrát premiéry francouzské vlády. — *62*

[42] Je míněn II. (mimořádný) sjezd strany socialistů-revolucionářů, který se konal ve dnech 12.—15. (25.—28.) února 1907 v Tammerforsu. Sjezd uznal za prospěšné, aby strana socialistů-revolucionářů vystoupila ve Státní dumě jako zvláštní frakce nebo skupina, dále aby eserští poslanci uzavřeli trvalou dohodu s krajní levicí v dumě, a pokud jde o všeobecné politické otázky s celou opozicí v dumě, tj. i s kadety. V souvislosti s účastí v dumě uznal sjezd za nutné, že reakce musí dočasně zmírnit teror. — *72*

[43] *Sovremennaja reč* — deník buržoazně liberálního zaměření pro politiku, ekonomiku a literaturu; vycházel od 21. ledna (3. února) do 20. května (2. června) 1907. Odpovědným redaktorem listu byl M. Goroděckij.

Ve 28. čísle z 22. února otiskl list v rubrice Život strany v neúplném znění a s chybami část rezoluce o taktice sociální demokracie ve Státní dumě. — *72*

[44] Jde o tajná jednání kadetů s absolutistickou vládou, o nichž se veřejnost dozvěděla teprve v roce 1911 v souvislosti se zavražděním P. A. Stolypina. Odhalení tajných jednání „veřejných činitelů" (kadeti, příslušníci Strany pokojné obnovy, okťabristé) s představiteli samoděržaví plně potvrdila Leninovu charakteristiku kadetů jako strany liberálně monarchistické buržoazie.

Jednání mezi S. J. Vittem a „veřejnými činiteli", jehož se zúčastnili A. I. Gučkov, kníže J. N. Trubeckoj, M. A. Stachovič, D. N. Šipov a kníže S. D. Urusov, byla zahájena ihned po uveřejnění Manifestu ze 17. října 1905. Předmětem jednání byla otázka vstupu řady „veřejných činitelů" do vlády. Jednání nebyla úspěšná, protože kadeti se obávali, že se v důsledku obrovského rozmachu revoluce neudrží u moci.

V předvečer rozpuštění I. státní dumy se vláda prostřednictvím Stolypina a generála D. F. Trepova obrátila na vůdce kadetů P. N. Miljukova s návrhem, aby se stal předsedou „odpovědného vládního kabinetu". Jednání byla opět neúspěšná, protože jmenování kadetů do vlády vázala carská vláda na rozpuštění dumy, což

by bylo pro kadety znamenalo ztrátu podpory maloburžoazie, která pro ně hlasovala. Po rozpuštění I. státní dumy se vláda znovu obrátila na „veřejné činitele", s jejichž pomocí doufala definitivně rozdrtit revoluci. Dne 15. (28.) ledna přijal Stolypin Miljukova. Když se však představitelé samoděržaví přesvědčili o naprosté nemohoucnosti buržoazie, přerušili s ní jednání. „Carismus přitahoval buržoazii na porady," napsal Lenin, „když se revoluce ještě zdála silnou — a postupně odkopával vojenskou botou *všechny* vůdce buržoazie, nejprve Muromceva a Miljukova, pak Gejdena a Lvova a nakonec Gučkova, když ustával revoluční tlak zdola" (Spisy 17, Praha 1957, s. 247).

O jednáních kadetů s představiteli samoděržaví viz Leninovy články Stolypin a revoluce, Začíná vycházet najevo, jak vyjednávala kadetská strana s ministry (Spisy 17, Praha 1958, s. 239—247, 414—422). — *74*

[45] V květnu 1906 schválila I., kadetská duma rezoluci, v které vyslovovala „nedůvěru" Goremykinově vládě a požadovala, aby byla nahrazena vládou, která by měla důvěru Státní dumy. Menševický ÚV rozeslal stranickým organizacím rezoluci, v které navrhoval podporovat dumu v jejím požadavku vytvořit dumskou, tj. kadetskou vládu. Proti této rezoluci ostře vystoupil petrohradský výbor, vedený Leninem, a řada dalších stranických organizací. V článcích O hesle Dumský vládní kabinet, Ať rozhodnou dělníci, Kdo je pro spojenectví s kadety? Lenin dokazoval, že podstatou hesla menševického ÚV je podpora dohody, kterou buržoazie uzavřela za zády lidu se samoděržavím (viz Sebrané spisy 13, Praha 1983, s. 197, 213—217, 267—273).

Dne 24. listopadu (7. prosince) 1906 uveřejnil G. V. Plechanov ve 122. čísle listu Tovarišč Veřejnou odpověď jednomu čtenáři Tovarišče, kde na otázku, jaká by mohla být společná platforma programu levicových a krajně levicových stran, odpověděl: „Duma s úplnou mocí." Leninovu kritiku tohoto Plechanovova prohlášení viz v článku Nové vysvětlení senátu (Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 158—166). — *79*

[46] Lenin má na mysli poradní Státní dumu; návrh zákona o jejím svolání vypracoval z carova pověření ministr vnitra A. G. Bulygin. Dne 6. (19.) srpna 1905 byl uveřejněn carský manifest, zákon o ustavení Státní dumy a nařízení o volbách do dumy. Právo účastnit se voleb do dumy bylo přiznáno pouze statkářům, velkokapitalistům a nepatrnému počtu vlastníků rolnických usedlostí. Ze zákonem stanovených 412 poslaneckých mandátů připadlo rolnictvu

pouze 51. Většina obyvatelstva — dělníci, chudí rolníci, zemědělští dělníci a demokratická inteligence — byla zbavena volebního práva; volit nemohli ženy, vojáci, studenti, mládež do dvaceti pěti let a příslušníci mnohých utlačovaných národností carského Ruska. Státní duma neměla právo vydávat žádné zákony, mohla pouze projednávat některé otázky jako carův poradní orgán. Lenin ve své charakteristice Bulyginovy dumy napsal, že je „nestoudným paskvilem ‚lidového zastupitelského orgánu'" (Sebrané spisy 11, Praha 1982, s. 206).

Bolševici vyzvali dělníky a rolníky k bojkotu Bulyginovy dumy a celou svou agitační kampaň soustředili na hesla ozbrojeného povstání, revoluční armády a prozatímní revoluční vlády. Menševici považovali účast ve volbách do dumy za přípustnou a vyslovovali se pro spolupráci s liberální buržoazií.

Kampaň zaměřenou na bojkot Bulyginovy dumy využili bolševici k mobilizaci všech revolučních sil, k vyhlášení masových politických stávek a k přípravě ozbrojeného povstání. Volby do Bulyginovy dumy se nekonaly a vládě se nepodařilo ji svolat. Vzestup revoluce a celoruská říjnová politická stávka roku 1905 dumu smetly.

K Bulyginově dumě viz Leninovy články Kupčení s ústavou, Bojkot Bulyginovy dumy a povstání, „Jednota cara s lidem a lidu s carem", Ve vleku monarchistické buržoazie, nebo v čele revolučního proletariátu a rolnictva? (viz Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 86—90; Sebrané spisy 11, Praha 1982, s. 189—197, 203—211, 219—231). — *83*

[47] Jde o menševickou Jiskru. Na II. sjezdu strany byla schválena redakce ústředního orgánu strany ve složení V. I. Lenin, G. V. Plechanov a L. Martov. Menševik Martov však v rozporu s usnesením sjezdu odmítl pracovat v redakci bez dosavadních menševických redaktorů (P. B. Axelroda, A. N. Potresova a V. I. Zasuličové), které II. sjezd nezvolil. A tak 46.—51. číslo Jiskry vyšlo za Leninovy a Plechanovovy redakce. Plechanov se brzy přiklonil k menševikům a žádal, aby do redakce byli přijati dřívější menševičtí redaktoři, které sjezd neschválil. S tím Lenin nemohl souhlasit a 19. října (1. listopadu) z redakce Jiskry odešel. Byl kooptován do ústředního výboru a odtud bojoval proti oportunistickým menševikům. 52. číslo Jiskry redigoval Plechanov sám a 13. (26.) listopadu 1903 kooptoval svévolně do redakce Jiskry její bývalé menševické redaktory Axelroda, Potresova a Zasuličovou, čímž porušil usnesení II. sjezdu. Od 52. čísla přestala být Jiskra bojovým orgánem revolučního marxismu. Menševici z ní udělali orgán bojující

proti marxismu, proti straně, změnili ji v tribunu oportunismu. Vydávání listu bylo zastaveno v říjnu 1905. — *83*

[48] *Novyje sily* — trudovický deník; vycházel od 16. února (1. března) 1907 v Petrohradě. Celkem vyšlo devět čísel. 27. února (12. března) bylo vydávání listu zastaveno.

Článek Bolševici a „maloburžoazie", o kterém píše Lenin, byl otištěn bez podpisu v 7. čísle listu Novyje sily z 23. února (8. března) 1907. — *85*

[49] *Čtveřice zásad* — zkrácený název pro demokratický volební systém, který obsahoval čtyři požadavky: všeobecné, rovné a přímé volební právo s tajným hlasováním. — *85*

[50] Zde jsou míněny neshody v redakci listu Tovarišč v otázce volebních bloků při volbách do II. státní dumy, o nichž list psal 2. (15.) února 1907. Část redakce se vyslovila pro podporu levicového bloku; druhá část redakce, která byla pro uzavření bloku s kadety jen dočasně do zvolení volitelů v Petrohradě, odmítla pracovat v redakci. — *89*

[51] Tato poznámka byla otištěna 27. února 1907 v rubrice Přehled tisku v 7. čísle listu Novyj luč a je odpovědí na fejeton L. Martova Tak to dál nejde[138], uveřejněný ve 48. čísle listu Russkaja žizň z 25. února (10. března) 1907. — *90*

[52] *Molčalinovské ctnosti* — podlézání, patolízalství; podle Molčalina — postavy z komedie A. S. Gribojedova Hoře z rozumu. — *94*

[53] Článek *Kadeti a trudovici* byl otištěn 1. března 1907 v 1. čísle listu Rabočaja molva.

Rabočaja molva — bolševický legální politický a literární deník; začal vycházet v Petrohradě, avšak 1. března 1907, kdy vyšlo první číslo, byl zkonfiskován a jeho vydávání zakázáno. — *95*

[54] *Celoruský rolnický svaz* — revolučně demokratická organizace, která vznikla z podnětu rolníků Moskevské gubernie. Ve dnech 31. července—1. srpna (13.—14. srpna) 1905 byl do Moskvy svolán ustavující sjezd, na němž byly položeny základy Celoruského rolnického svazu; 6.—10. (19.—23.) listopadu 1905 se pak konal II. sjezd rolnického svazu. Na těchto sjezdech byl vypracován program a taktika svazu. Rolnický svaz žádal politickou svobodu a okamžité svolání ústavodárného shromáždění; bojkotoval

I. státní dumu. Agrární program svazu obsahoval požadavek zrušení soukromého vlastnictví půdy a předání klášterní, církevní, údělné, carské a státní půdy rolníkům bez náhrady. Politicky byl svaz pod vlivem eserů a liberálů, byla pro něj i příznačná maloburžoazní polovičatost, kolísavost a nerozhodnost. Požadoval sice likvidaci statkářského vlastnictví půdy, souhlasil však s částečným odškodněním statkářů. Podle Leninových slov to byla „organizace, která přirozeně přejímala i mnoho rolnických předsudků, podléhala maloburžoazním iluzím rolníků (jako jim podléhají i naši socialisté-revolucionáři), ale byla to nesporně ‚s půdou srostlá', reálná organizace mas, ve svém základu jednoznačně revoluční, schopná používat skutečně revoluční metody boje" (Sebrané spisy 12, Praha 1983, s. 349). Od samého počátku své činnosti byl svaz pronásledován policií. Začátkem roku 1907 zanikl. — *96*

[55] Lenin má na mysli rezoluci Mezinárodní zásady socialistické taktiky, schválenou amsterdamským kongresem II. internacionály v srpnu 1904.

Amsterdamský mezinárodní socialistický kongres II. internacionály se konal ve dnech 14.—20. srpna 1904. Jednal o mezinárodních zásadách socialistické taktiky, koloniální politice, generální stávce, sociální politice a dělnickém pojištění, trastech a nezaměstnanosti aj.

Vztah k buržoazním stranám byl vyjádřen v rezoluci nazvané Mezinárodní zásady socialistické taktiky[370]. Rezoluce zakazovala socialistům vstupovat do buržoazních vlád a odsuzovala „jakoukoli snahu o zamaskování existujících třídních rozporů, usnadňující sblížení s buržoazními stranami". Usnesení kongresu sice znamenala určitý pokrok, ale vcelku byla polovičatá a představovala další ústupek oportunismu. Kongres nevytyčil otázku přerůstání masové stávky v ozbrojené povstání a ani se nepostavil proti pravicovým oportunistům schvalujícím koloniální politiku imperialistických států. Slovy sice revizionismus odsoudil, ale rozchod s ním ve své rezoluci neproklamoval a mlčky obešel otázku proletářské revoluce a diktatury proletariátu. — *96*

[56] *Volební zákon z 11.(24.) prosince 1905* — zákon o volbách do Státní dumy[313], který carská vláda vydala jako ústupek dělníkům v době, kdy vrcholilo moskevské ozbrojené povstání. Na rozdíl od nařízení o „poradní" Bulyginově dumě (z 6. srpna 1905) nový zákon předpokládal vytvoření „zákonodárné" dumy. K dosavadním volebním kuriím — kurii velkých pozemkových vlastníků (statkáři), kurii městské (buržoazie) a rolnické — přibyla podle zákona i kurie

dělnická a při zachování celkového počtu volitelů za městskou kurii se zároveň poněkud zvýšil počet městských voličů. Volby nebyly všeobecné, neboť víc než 2 milióny mužů — dělníků, bezzemků, příslušníků kočovných národů, osob ve vojenské službě, mládeže do 25 let a také ženy neměly volební právo. Volby nebyly rovné: 1 volitel připadal na 2000 voličů kurie pozemkových vlastníků, na 7000 voličů městské kurie, na 30 000 voličů rolnické kurie a na 90 000 kurie dělnické, takže 1 hlas statkáře byl roven 3 hlasům představitelů městské buržoazie, 15 hlasům rolníků a 45 hlasům dělníků. Volitelé za dělnickou kurii činili jen 4 % všech volitelů do Státní dumy. V dělnické kurii se k volbám připouštěli dělníci z podniků, které zaměstnávaly nejméně 50 dělníků, přičemž podniky s počtem dělníků od 50 do 1000 posílaly jednoho zmocněnce a velké podniky jednoho zmocněnce za každých 1000 osob. Volby nebyly přímé, nýbrž vícestupňové. Pro dělníky platil třístupňový a pro rolníky čtyřstupňový volební systém. Fakticky nebyly volby ani tajné. Volební zákon z 11. (24.) prosince zajišťoval v dumě obrovskou převahu statkářům a kapitalistům. Lenin poukazoval na to, že zákon v podstatě nijak neměnil charakter voleb do Státní dumy. — *101*

[57] Lenin má na mysli agrární zákony, které připravil Stolypin a vydala carská vláda v listopadu 1906. Dne 9. (22.) listopadu 1906 byl vydán tzv. Dodatek k některým ustanovením dosavadního zákona o rolnickém vlastnictví půdy a jejím užívání, který se po schválení Státní dumou a Státní radou začal nazývat zákonem ze 14. června 1910, a nařízení z 15. (28.) listopadu 1906 nazvané Poskytování hypoték Rolnickou pozemkovou bankou na přídělovou půdu. Podle těchto zákonů měli rolníci právo převzít přídělovou půdu do osobního vlastnictví, vystoupit z občiny a hospodařit samostatně na odřezané půdě nebo na chutorech. Těmto rolníkům mohla Rolnická banka poskytnout půjčku na získání půdy. Cílem Stolypinových agrárních zákonů bylo vytvořit kulactvo, které by se stalo oporou carského absolutismu na vesnici, přičemž by zůstalo zachováno statkářské vlastnictví půdy a občina by byla násilně rozbita.

Stolypinova agrární politika urychlila kapitalistický vývoj v zemědělství nejhorší, „pruskou" cestou, zachovala moc, vlastnictví a privilegia feudálních statkářů, podpořila násilné vyvlastňování rolnických mas a urychlila rozvoj rolnické buržoazie, která dostala možnost za babku skupovat přídělovou půdu chudých rolníků.

Lenin nazval Stolypinovy agrární zákony z roku 1906 (a zákon vydaný 14. (27.) června 1910) druhým krokem — po reformě z roku

1861 — na cestě k přeměně feudálního absolutismu v buržoazní monarchii. „ ‚Odklad', který starému zřízení a starému feudálnímu zemědělství umožnil Stolypin," napsal Lenin, „záleží v tom, že byl otevřen ještě jeden, a to *poslední* ventil, který bylo možno otevřít bez vyvlastnění veškeré statkářské půdy" (Spisy 18, Praha 1957, s. 247). Přestože vláda vydatně propagovala vystupování rolníků z občin, vystoupilo v evropském Rusku za devět let (od roku 1907 do roku 1915) z občiny pouze asi dvaapůl miliónu rolnických usedlostí. Právo vystoupit z občiny využívala především rolnická buržoazie, která tak mohla upevnit své hospodářství. Z občiny vystupovala i část chudých rolníků, kteří chtěli prodat svou přídělovou půdu a navždy odejít z vesnice. Zbídačená drobná rolnická hospodářství zůstala i nadále zaostalá.

Stolypinova agrární politika neodstranila hlavní rozpor mezi veškerým rolnictvem a statkáři, nýbrž vedla k dalšímu ožebračování rolnických mas, k zostřování třídních rozporů mezi kulaky a vesnickou chudinou. — *102*

[58] Lenin má na mysli výrok K. Marxe v článku Návrh zákona o zrušení feudálních břemen[127], napsaném 29. července 1848 a uveřejněném v 60. čísle listu Neue Rheinische Zeitung 30. července 1848 (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 5, Praha 1959, s. 306—311). Lenin tento Marxův výrok rozebírá v práci Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci (viz Sebrané spisy 11, Praha 1983, s. 148—150). — *102*

[59] Na zasedání II. státní dumy 7. (20.) března 1907, při jednání o pomoci hladovějícím, sociálně demokratická frakce podporovaná esery, lidovými socialisty a částí trudoviků předložila návrh, aby v dumě byla ustavena komise pro zásobování potravinami, která by přešetřila pomoc vlády hladovějícím v letech 1905—1907 a použití vynaložených finančních prostředků. Sociálně demokratická frakce navrhla, aby byla provedena revize dokladů a kontrola přímo tam, kde byla pomoc hladovějícím poskytnuta.

Kadet F. I. Rodičev vystoupil proti návrhu sociálně demokratické frakce a požadoval omezit pravomoc komise pouze na prozkoumání vládní zprávy v Petrohradě, „v rámci zákona"; svůj návrh zdůvodnil nezbytnou opatrností, potřebou „ochránit autoritu dumy" a zabránit „pobuřování" lidu. S Rodičevovým projevem vláda plně souhlasila. Stolypin prohlásil, že „vláda se plně a bezvýhradně připojuje" k Rodičevovu návrhu. — *104*

[60] Lenin cituje z Engelsova dopisu F. Turatimu Nadcházející italská

revoluce a socialistická strana[328] (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 493). — *108*

[61] Článek *Jak se nemají psát rezoluce* byl uveřejněn ve druhém sborníku Otázky taktiky.

Otázky taktiky — dva bolševické sborníky, vydané v dubnu 1907 v petrohradském vydavatelství Novaja duma za bezprostřední Leninovy spolupráce a věnované přípravě V. sjezdu SDDSR. Druhý sborník *Otázky taktiky* výbor pro tisk zkonfiskoval. — *111*

[62] *Státní rada* — jeden z nejvyšších státních orgánů v předrevolučním Rusku. Byla ustavena roku 1810 na návrh M. M. Speranského jako poradní orgán, jehož členy jmenoval a schvaloval car. Zákonem z 20. února (5. března) 1906 byla Státní rada reorganizována a oficiálně měla práva „nejvyšší zákonodárné sněmovny", která schvaluje nebo zamítá návrhy zákonů projednaných ve Státní dumě. Avšak právo pozměňovat základní zákony a vydávat zvlášť důležité zákony si i nadále ponechával car.

Od roku 1906 tvořili jednu polovinu Státní rady volení zástupci šlechty, duchovenstva a velkoburžoazie a druhou polovinu vysocí hodnostáři jmenovaní carem. Ze Státní rady se tak stal vysloveně reakční orgán, který zamítal i umírněné návrhy zákonů schválené Státní dumou. — *118*

[63] *Pederaci* — ironický název pro členy Strany demokratických reforem (viz poznámku 26). — *128*

[64] Lenin cituje Engelsův výrok v dopise F. Turatimu Nadcházející italská revoluce a socialistická strana[328] (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 493). — *129*

[65] *Sozialistische Monatshefte* — časopis, hlavní orgán německých oportunistů a jeden z orgánů mezinárodního oportunismu. Vycházel v letech 1897—1933 v Berlíně. Za první světové války hlásal sociálšovinismus. — *129*

[66] *Russkije vědomosti* — list, který tlumočil názory umírněné liberální inteligence. Vycházel v Moskvě od roku 1863. V 80. a 90. letech do něj přispívali demokratičtí spisovatelé (V. G. Korolenko, M. J. Saltykov-Ščedrin, G. I. Uspenskij aj.); byly v něm uveřejňovány práce liberálních narodniků. V roce 1905 byl orgánem pravého křídla kadetské strany. Lenin konstatoval, že Russkije vědomosti svérázně spojovaly „*pravicové* kadetství s příchutí narodnictví"

(Spisy 19, Praha 1959, s. 127). V roce 1918 byly Russkije vědomosti zároveň s jinými kontrarevolučními listy zastaveny. — *131*

[67] *Konference Svazu Estonského kraje SDDSR* se konala v druhé polovině února 1907 v Teriokách z podnětu revelské (tallinské) organizace SDDSR. Konferenci pomáhala uspořádat estonská obvodní organizace v Petrohradě. Zúčastnilo se jí 18 delegátů s rozhodujícím hlasem (11 za revelské dělníky, 4 za dělníky z Narvy a 3 za vesnické organizace Estonska). Mimoto se jí zúčastnil i 1 delegát za rižské dělníky a 2 delegáti za petrohradské dělníky, kteří měli však rozhodující hlas pouze při jednání o vydávané literatuře, propagandě a agitaci v estonštině. V době svolání konference byla již značná část sociálně demokratických organizací Estonského kraje zdecimována trestnými výpravami, takže se jí nemohli zúčastnit zástupci severního Livonska (Pernov, Valk, Derpt, Verro) a vesnických organizací.

Na konferenci se ustavila Sjednocená estonská organizace SDDSR a byly vypracovány její stanovy. Byl zvolen rovněž pětičlenný ústřední výbor této organizace, redakce a tříčlenná revizní komise. Konference schválila rezoluce o agrární otázce, o postoji ke Státní dumě, o odborech, o vojenských organizacích a bojových družinách a o postoji k jiným stranám. Kromě toho byla projednána otázka vydávání a rozšiřování stranické literatury.

Přestože se konference zúčastnili a také na ní vystoupili zástupci menševického ÚV SDDSR — M. (P. P. Maslov) a A. (I. I. Axelrod), schválila konference rezoluce vypracované v bolševickém duchu. Brzy nato začala estonská skupina SDDSR vydávat v Petrohradě bolševický list Tööline, a to jako orgán výkonného výboru Svazu Estonského kraje SDDSR; první číslo vyšlo na začátku dubna 1907 a byly v něm uveřejněny rezoluce schválené konferencí.

Tyto rezoluce byly otištěny také v 15. čísle listu Proletarij z 25. března 1907. — *132*

[68] *Poznámka k rezoluci estonských sociálních demokratů* byla pod titulkem Za redakci uveřejněna spolu s materiálem Konference estonských sociálních demokratů (Dopis redakci) v 15. čísle listu Proletarij z 25. března 1907. — *134*

[69] Článek *V ústech med, v srdci jed* byl otištěn v 1. čísle listu Naše echo z 25. března 1907.

Naše echo — bolševický legální deník; vycházel v Petrohradě od 25. března do 10. dubna (od 7. do 23. dubna) 1907. List redigoval

V. I. Lenin; tento deník byl vlastně pokračováním listu Novyj luč, jehož vydávání bylo zastaveno 27. února (12. března) 1907. Téměř v každém čísle byly uveřejňovány Leninovy články. Ke spolupracovníkům listu patřili V. V. Vorovskij, M. S. Olminskij a jiní. Vyšlo celkem 14 čísel. Dne 9. (22.) dubna bylo vydávání listu zakázáno zvláštním výnosem petrohradského městského náčelníka. Poslední, 14. číslo vyšlo už po zákazu listu. — *135*

[70] *Polské kolo* — sdružení polských poslanců v I. i II. státní dumě. Vedoucí skupinu v tomto sdružení tvořili narodovci — členové reakční, nacionalistické strany polských statkářů a buržoazie. Ve všech hlavních otázkách taktiky dumy podporovalo Polské kolo okťabristy. — *144*

[71] *Návrh projevu o agrární otázce v II. státní dumě* napsal Lenin mezi 21.—26. březnem (3.—8 dubnem) 1907 jako diskusní příspěvek o agrární otázce v dumě pro poslance G. A. Alexinského, který patřil k bolševické části sociálně demokratické frakce v II. státní dumě.

Diskuse o agrární otázce v dumě byla zahájena 19. března (1. dubna) a skončila 26. května (8. června) 1907. Alexinskij promluvil na 22. zasedání 5. (18.) dubna 1907. Ve svém projevu však použil Leninova návrhu jen částečně.

Podrobný rozbor diskuse o agrární otázce v II. státní dumě uvádí Lenin v V. kapitole své knihy Agrární program sociální demokracie v první ruské revoluci 1905—1907: Třídy a strany podle rozprav o agrární otázce v II. dumě (viz Spisy 13, Praha 1956, s. 368—423). — *147*

[72] Lenin má na mysli guberniální šlechtické výbory, které byly ustaveny v létě 1858 ve všech ruských guberniích, aby vypracovaly předběžné návrhy na rolnickou reformu. Členy výborů byli zástupci šlechty, které volily místní šlechtické společnosti (1—2 zástupci za jeden újezd) a dva členy jmenovala vláda. Návrhy guberniálních výborů byly postupovány hlavnímu výboru, kde byly 17. února (1. března) 1859 zřízeny redakční komise. Členy komise byli kromě vysokých úředníků i „experti" z řad šlechty a pro celkové posouzení návrhů byli přizváni ještě místní „poslanci" (rovněž šlechtici).

Většina guberniálních šlechtických výborů sice ve své snaze pozdržet rolnickou reformu neuspěla, ale ve svých návrzích se postarala o to, aby šlechtě zůstalo zachováno co nejvíce feudálních výsad.

Smírčí zprostředkovatelé — úřednická hodnost, kterou zavedla car-

ská vláda v době provádění rolnické reformy z roku 1861. Smírčí zprostředkovatele jmenoval gubernátor z místních šlechticů na doporučení šlechtických shromáždění a jejich jmenování schvaloval senát; byli zmocněni projednávat a řešit konflikty mezi statkáři a rolníky, které se vyskytly při realizaci nařízení o osvobození rolníků, ve skutečnosti však měli chránit zájmy statkářů. Hlavním úkolem smírčích zprostředkovatelů bylo sestavit takzvané pozemkové listiny, v nichž byla přesně stanovena výměra a poloha rolnických přídělů, povinnosti rolníků a kontrola rolnické samosprávy. Smírčí zprostředkovatelé schvalovali jmenování funkcionářů zvolených do rolnické samosprávy, měli právo předepisovat rolníkům poplatky, dát je zatknout nebo ukládat jim pokuty a také rušit rozhodnutí rolnických shromáždění, jestliže statkářům nevyhovovala.

Instituce smírčích zprostředkovatelů měla vysloveně stavovský šlechtický charakter a pomohla carské vládě uskutečnit rolnickou reformu z roku 1861 v zájmu statkářů. — *150*

[73] *Rolnická reforma z roku 1861* — reforma, jíž carská vláda zrušila nevolnictví v Rusku ve prospěch statkářů. Dne 19. února podepsal Alexandr II. manifest a výnosy o rolnících zbavených nevolnické závislosti. Reformu si vynutil celkový ekonomický vývoj země a rostoucí rolnické hnutí namířené proti feudálnímu vykořisťování.

Celkem bylo „osvobozeno" 22,5 miliónu rolníků. Statkářské vlastnictví půdy bylo však zachováno. Půda rolníků byla prohlášena za vlastnictví statkáře. Rolník mohl získat jen zákonem stanovený příděl půdy (se souhlasem statkáře), a to výkupem. Výkup za půdu platili rolníci carské vládě, která určitou část vyplatila statkářům. Podle přibližných výpočtů patřilo po reformě šlechticům 71,5 miliónu děsjatin půdy, rolníkům 33,7 miliónu děsjatin. Díky reformě si statkáři odřezali víc než $^1/_5$ a někde dokonce $^2/_5$ rolnické půdy.

Stará soustava hospodaření byla reformou jen podlomena, ne však odstraněna. Statkářům zůstala nejlepší část rolnických přídělů („odřezaná půda", lesy, louky, napajedla, pastviny aj., bez nichž rolníci nemohli samostatně hospodařit). Dokud nebyla uzavřena smlouva o výkupu, byli rolníci dočasně zavázáni a byli povinni odvádět statkáři obrok a pracovat na něj. Výkupem svých přídělů byli rolníci statkáři a carskou vládou přímo okrádáni. Rolníci měli dluh carské vládě splácet 49 let v šestiprocentních splátkách. Nedoplatky za výkup rok od roku stoupaly. Jen bývalí statkářští rolníci zaplatili carské vládě za výkup 1,9 miliardy rublů, zatímco tržní

cena půdy, kterou rolníci dostali, tehdy nepřekračovala 544 miliónů rublů. Rolníci byli nuceni fakticky zaplatit za svou půdu stamilióny rublů, a to vedlo k úpadku rolnických hospodářství a k hromadnému ožebračování rolnictva.

V. I. Lenin nazval rolnickou reformu z roku 1861 prvním hromadným násilím spáchaným na rolnících v zájmu rodícího se kapitalismu v zemědělství, statkářskou „čistkou půdy" pro kapitalismus. O reformě z roku 1861 viz Leninovy práce Padesáté výročí zrušení nevolnictví, K výročí, „Rolnická reforma" a proletářsko-rolnická revoluce (Spisy 17, Praha 1957, s. 78—81, 100—118) a Engelsův článek Socialismus v Německu (K. Marx - B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 287—302). — *151*

[74] *Ruská pravda* — první písemný soubor zákonů a knížecích nařízení ve staré Rusi z 11.—12. století. Ruská pravda obhajovala feudální vlastnictví a feudální způsob života. Svědčí o ostrém třídním boji mezi nevolníky a vykořisťovateli ve staré Rusi. — *151*

[75] Výpočet, o kterém se Lenin zmiňuje, nebyl v rukopisu nalezen. — *158*

[76] Výraz „*posílat od Pontia k Pilátovi*" souvisí se jménem Pontia Piláta, římského místodržitele v Judeji v letech 26—36 n. l., který proslul svou licoměrností a krutostí. Je obrazným vyjádřením ekvivalence, protože obě jména patří téže osobě. — *163*

[77] *Vperjod* — legální bolševický deník; vycházel v Petrohradě od 26. května (8. června) 1906 místo listu Volna, který vláda zastavila, a jako jeho pokračování. List řídil Lenin; s redakcí aktivně spolupracovali M. S. Olminskij, V. V. Vorovskij a A. V. Lunačarskij. Vyšlo v něm patnáct Leninových článků. List však byl neustále perzekvován a ze sedmnácti čísel bylo deset zabaveno. Policejní pronásledování bolševiky přimělo, aby se už předem připravovali na vydávání svého legálního orgánu pod jiným názvem, a 2. (15.) června pak uveřejnili v listu Vperjod oznámení, že „v Petrohradě začnou v nejbližší době vycházet dělnické noviny Echo". Toto oznámení se pak přetiskovalo ve všech dalších číslech Vperjodu až do jeho zastavení, k němuž došlo rozhodnutím petrohradského soudního senátu 14. (27.) června 1906. Poté vycházel list Echo. — *170*

[78] V. I. Lenin má na mysli pasáž z románu N. G. Černyševského Prolog[328], v němž hrdina románu Volgin na poznámku, že mezi

progresisty a statkářskou stranou bude kolosální rozdíl, odpovídá: „Ne, nebude kolosální, ale nepatrný. Byl by kolosální, kdyby rolníci dostali půdu bez výkupu. Je rozdíl, jestliže vezmeme člověku věc, nebo mu ji ponecháme, ale musí-li za ni zaplatit, pak je to jedno. Plán statkářské strany se odlišuje od plánu progresistů jedině tím, že je jednodušší, kratší. Proto je dokonce lepší. Méně průtahů znamená pravděpodobně menší zatížení pro rolníky. Ten rolník, který má peníze, si půdu koupí. Kdo je nemá, toho je zbytečné nutit, aby si půdu kupoval. Přivede ho to jedině na mizinu. Výkup je také koupě" (N. G. Černyševskij, Prolog, Praha 1954, s. 249—250). — *172*

[79] *Balalajkin* — postava z díla M. J. Saltykova-Ščedrina Moderní idyla[252]; liberální tlučhuba, dobrodruh a lhář. — *180*

[80] *Narodnaja duma* — menševický deník; vycházel v březnu—dubnu 1907 v Petrohradě místo zakázaného listu Russkaja žizň. Celkem vyšlo 21 čísel. — *190*

[81] Lenin cituje slova Žofie z komedie A. S. Gribojedova Hoře z rozumu (viz A. S. Gribojedov, Hoře z rozumu[29], Praha 1979, s. 33). — *192*

[82] *Ekonomismus* — oportunistický směr v sociální demokracii Ruska na konci 19. a na začátku 20. století, ruská odnož mezinárodního oportunismu. Tiskovými orgány ekonomistů byly list Rabočaja mysl (1897—1902) a časopis Rabočeje dělo (1899—1902). Programovým dokumentem ekonomistů, které Lenin nazýval ruskými bernsteinovci, bylo takzvané Credo, jež v roce 1899 napsala J. D. Kuskovová.

Ekonomisté zužovali úkoly dělnické třídy na hospodářský boj za zvýšení mezd, za zlepšení pracovních podmínek atd. Politický boj považovali za záležitost liberální buržoazie. Odmítali vedoucí úlohu strany dělnické třídy. Podle jejich názoru má strana pouze sledovat živelný proces hnutí a registrovat události. Ekonomisté se poddávali živelnosti dělnického hnutí a podceňovali význam revoluční teorie a uvědomělosti. Tvrdili, že socialistická ideologie může vzniknout z živelného dělnického hnutí. Neuznávali, že je nutné, aby revoluční inteligence vnášela do dělnického hnutí socialistickou ideologii zvenčí, a tím vlastně klestili cestu buržoazní ideologii. Ekonomisté obhajovali roztříštěnost jednotlivých kroužků a neuznávali, že je nutné vytvořit centralizovanou stranu dělnické třídy. Hrozilo nebezpečí, že ekonomismus svede dělnickou třídu

z revoluční cesty třídního boje a učiní z ní politický přívěsek buržoazie.

Lenin kriticky rozebírá názory ekonomistů v pracích Protest ruských sociálních demokratů (je namířen proti Credu; byl napsán v sibiřském vyhnanství v roce 1899 a podepsalo jej sedmnáct marxistů žijících ve vyhnanství), Zpětný směr v ruské sociální demokracii, K profession de foi a Diskuse s obhájci ekonomismu (viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 175—188, 250—281, 316—326; Sebrané spisy 5, Praha 1981, s. 367—374). S konečnou platností Lenin ideově potřel ekonomismus v knize Co dělat? (viz Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 17—203). Významnou úlohu v boji proti ekonomismu sehrála leninská Jiskra. — *192*

[83] *Bezzaglavovci* — polokadetská a polomenševická skupina ruské buržoazní inteligence (S. N. Prokopovič, J. D. Kuskovová, V. J. Bogučarskij, V. V. Portugalov, V. V. Chižňakov aj.); vznikla v období začínajícího ústupu revoluce v letech 1905—1907. Skupina byla nazvána podle politického týdeníku Bez zaglavija, jenž vycházel v Petrohradě v lednu—květnu 1906 za Prokopovičovy redakce. Později se bezzaglavovci sdružili kolem levicového kadetského listu Tovarišč. Bezzaglavovci formálně nepatřili k žádné straně; byli přívrženci buržoazního liberalismu a oportunismu a podporovali revizionisty v ruské i mezinárodní sociální demokracii. — *192*

[84] *Rostovská demonstrace* — stávka v Rostově, kterou zahájili 2. (15.) listopadu 1902 kotlářští dělníci ústředních dílen Vladimirsko-kavkazské dráhy. Na výzvu donského výboru SDDSR vstoupili 4. listopadu 1902 do stávky všichni dělníci železničních dílen a předložili vedení hospodářské požadavky. Ke stávce se brzy připojili dělníci závodu Aksaj na výrobu pluhů, Asmolovovy tabákové továrny a jiných podniků, zaměstnanci pošt a telegrafu, zaměstnanci obchodu aj. Stávka přerostla ve všeobecnou politickou stávku.

Rozmach revolučního hnutí zastihl carskou vládu nepřipravenou. Vojsko nemohlo zabránit každodenním masovým mítinkům na dělnickém předměstí Rostova v Temerniku, jichž se zúčastňovalo na 30 000 dělníků. Teprve když přišla posila, začala carská vláda potlačovat hnutí ozbrojenou mocí. 11. listopadu došlo k prvnímu velkému střetnutí s kozáky, jež skončilo střílením do bezbranných dělníků. Zpráva o masakru vyvolala nový revoluční rozmach a byla signálem ke stávkám v Novorossijsku a ve stanici Tichoreckaja. Bez ohledu na represe dělnická shromáždění v Rostově pokračovala a střetnutí s vojskem se měnila v nelítostný třídní

boj. Teprve 26. listopadu, po 21 dnech urputných bojů, byli dělníci nuceni stávku ukončit, protože vojsko mělo zřejmou početní převahu. Stávku řídil jiskrovský donský výbor SDDSR, který v provolání Všem občanům mluvil o rostovské stávce jako o jednom z příkladů, jak mají ruští dělníci přistupovat k boji. V článku Nové události a staré otázky Lenin o rostovských událostech napsal, že „při událostech takového druhu se můžeme vždycky na vlastní oči přesvědčit, jak ozbrojené povstání všeho lidu proti absolutistické vládě zraje nejen jako myšlenka v hlavách a programech revolucionářů, ale i jako nevyhnutelný, praktický a přirozený *další* krok hnutí samého..." (Sebrané spisy 7, Praha 1981, s. 79).

Rostovská stávka byla prologem všeobecné politické stávky na jihu Ruska v roce 1903 a jednou z předzvěstí první ruské revoluce 1905. — *196*

[85] Lenin má na mysli všeobecné politické stávky na jihu Ruska a na Ukrajině v létě 1903.

Všeobecné politické stávky začaly 1. (14.) července 1903 v Baku stávkou dělníků mechanických dílen Bibi-ejbatské Mantaševovy ropné společnosti a Bakuské společnosti. 6. (19.) července přerostla ve stávku všeobecnou. Dělníci předložili podnikatelům požadavky, jako osmihodinový pracovní den, znovupřijetí dělníků, kteří byli propuštěni pro politickou činnost, do práce, propuštění vedoucích a mistrů nenáviděných dělníky, zvýšení mezd, zrušení přesčasové a úkolové práce aj. Dělníci byli jednotní a pevní a nepřerušili stávku, ani když jim byly přislíbeny částečné ústupky. Stávka byla potlačena vojskem a 9. (22.) července byli dělníci donuceni nastoupit opět do práce.

Když se zpráva o bakuské stávce dostala do Tiflisu [Tbilisi], zahájili zde 12. (25.) července stávku dělníci v tiskárnách, řezníci a pekaři. Na výzvu tifliského výboru SDDSR zastavily 14. (27.) července práci všechny továrny a závody, dělníci železničních dílen, tramvajové dopravy, tiskáren, řemeslníci atd. Po poradě se zástupci dělníků z různých závodů vypracoval tifliský výbor SDDSR za všechny stávkující společné požadavky. Do Tiflisu bylo převeleno vojsko a docházelo ke srážkám s kozáky. 21. července (3. srpna) byla stávka s pomocí vojska potlačena.

17. (30.) července zastavili práci dělníci všech závodů a továren v Batumi. Připojili se k nim i pracující železniční stanice a přístavní dělníci. Stávka přerostla ve stávku všeobecnou a trvala do 23. července (5. srpna). Během demonstrací docházelo ke srážkám dělníků s policií a kozáky.

V létě 1903 stávkovalo v Zakavkazsku na 100 000 dělníků.

Všeobecná stávka v Zakavkazsku měla ohlas ve velkých ukrajinských městech. V Oděse zahájili stávku 4. (17.) července železničáři na protest proti nezákonnému propuštění jednoho dělníka z kotelny. Brzy nato se k železničářům připojili dělníci z přístavu, kamenolomu, cementárny, korkárny, papírny, jutařského a dalších průmyslových závodů. Práci rovněž zastavili zaměstnanci městské dopravy, elektrárny, plynárny, pekáren a obchodů. Stávku vedl oděský sociálně demokratický výbor, který měl velkou zásluhu na tom, že stávka přerostla ve všeobecnou stávku s jasně formulovanými politickými požadavky. Oděský sociálně demokratický výbor soustavně vydával letáky, v kterých formuloval požadavky pracujících a vyzýval je k boji za svržení samoděržaví, vysílal své agitátory do továren a závodů, organizoval masová shromáždění a politické demonstrace. Stávka trvala do 23. července (5. srpna).

Na znamení solidarity s dělníky z Baku, Tiflisu, Oděsy a jiných měst stávkovali i pracující Jelisavetgradu, Kerče, Kyjeva, Jekatěrinoslavi, Nikolajeva aj.

Politické stávky na jihu Ruska měly nesmírný význam pro zvyšování třídní uvědomělosti dělníků a byly předzvěstí revoluce let 1905—1907. Probíhaly pod vedením výborů SDDSR a zúčastnilo se jich více než 200 000 dělníků, kteří ukázali svou sílu, organizovanost, ukázněnost a uvědomělost. — *196*

[86] *Ozvěny* (Otgoloski) — menševické sborníky, které vycházely v roce 1907 v Petrohradě. Byly v nich otiskovány články L. Martova, D. Kolcova, J. Čarského, F. Dana a jiných menševiků. — *199*

[87] *Struvismus* neboli *‚legální marxismus‘* — liberálně buržoazní zkreslení marxismu; vznikl v 90. letech 19. století mezi liberální buržoazní inteligencí Ruska, která pod praporem marxismu hlásala své názory v legálních novinách a časopisech. Proto se jim také říkalo legální marxisté.

Legální marxisté kritizovali narodniky jako obhájce malovýroby a pokoušeli se využívat v boji marxismu, ovšem zbaveného jakékoli revolučnosti, a snažili se podřídit dělnické hnutí zájmům buržoazie. Z Marxova učení vypouštěli to nejdůležitější — teorii o proletářské revoluci a diktatuře proletariátu. Hlavní představitel legálních marxistů P. Struve vychvaloval kapitalismus a místo k boji proti buržoaznímu zřízení vyzýval, že je třeba „přiznat naši nekulturnost a jít do učení ke kapitalismu“. Legální marxisté revidovali základní teze marxismu a zastávali stanovisko buržoazního objektivismu, stanovisko kantovců a subjektivního idealismu.

Lenin rozpoznal dříve než ostatní liberálně buržoazní povahu legálního marxismu. Už v roce 1893 kritizoval ve své práci O takzvané otázce trhů (viz Sebrané spisy 1, Praha 1979, s. 97—149) spolu s odhalením názorů liberálních narodniků názory rodícího se tehdy legálního marxismu. Avšak v rámci boje s narodniky uzavřeli ruští revoluční marxisté dohodu s legálními marxisty a publikovali v jejich tisku. Zároveň však Lenin v díle Ekonomický obsah narodnictví a jeho kritika v knize pana Struveho (viz Sebrané spisy 1, Praha 1979, s. 363—538) podrobil legální marxismus zevrubné kritice jako odraz marxismu v buržoazní literatuře a jeho stoupence jako ideology liberální buržoazie. Leninova charakteristika se později potvrdila. Stoupenci tohoto směru se stali významnými kadety a později bělogvardějci.

Leninův rozhodný boj proti legálnímu marxismu v Rusku byl zároveň bojem proti mezinárodnímu revizionismu a stal se příkladem ideové nesmiřitelnosti vůči komolení marxistické teorie. — *204*

[88] *Starojiskrovci* — spolupracovníci a stoupenci staré Jiskry — prvního celoruského ilegálního marxistického listu, který měl rozhodující význam pro vytvoření revoluční marxistické strany dělnické třídy Ruska. Jiskru založil v roce 1900 Lenin.

První číslo leninské Jiskry vyšlo v prosinci 1900 v Lipsku, další čísla vycházela v Mnichově, od července 1902 v Londýně a od jara 1903 v Ženevě. Velkou pomoc při vydávání Jiskry (zřízení tajné tiskárny, obstarání liter azbuky apod.) poskytli němečtí sociální demokraté C. Zetkinová, A. Braun aj., dále polský revolucionář J. Marchlewski, který tehdy žil v Mnichově, a jeden z vedoucích činitelů anglické Sociálně demokratické federace H. Quelch.

Členy redakce Jiskry byli V. I. Lenin, G. V. Plechanov, L. Martov, P. B. Axelrod, A. N. Potresov a V. I. Zasuličová. Tajemnicí redakce byla zpočátku I. G. Smidovičová-Lemanová a později, od jara 1901, N. K. Krupská, která vedla také veškerou korespondenci Jiskry se sociálně demokratickými organizacemi v Rusku. Jiskra se zabývala především otázkami revolučního boje proletariátu a všech pracujících v Rusku proti carskému absolutismu. Velká pozornost byla věnována také nejdůležitějším událostem mezinárodního života, hlavně mezinárodního dělnického hnutí. Lenin list fakticky vedl a byl jeho vedoucí osobností. Psal články ke všem základním otázkám výstavby strany a třídního boje proletariátu Ruska.

Jiskra se stala centrem, kolem něhož se sjednocovaly všechny síly strany. V mnoha ruských městech (Petrohrad, Moskva, Samara

aj.) vznikaly skupiny a výbory SDDSR leninsko-jiskrovského směru. V lednu 1902 byla na sjezdu jiskrovců v Samaře založena ruská organizace Jiskry. Jiskrovské organizace vznikaly a pracovaly pod přímým vedením Leninových žáků a spolubojovníků N. E. Baumana, I. V. Babuškina, S. I. Guseva, M. I. Kalinina, P. A. Krasikova, G. M. Kržižanovského, F. V. Lengnika, P. N. Lepešinského, I. I. Radčenka aj.

Z Leninova podnětu a za jeho přímé účasti vypracovala redakce Jiskry návrh programu strany (byl uveřejněn 1. června 1902 v 21. čísle) a připravila II. sjezd SDDSR, který se konal ve dnech 17. (30.) července — 10. (23.) srpna 1903. Ještě před svoláním sjezdu se většina místních sociálně demokratických organizací v Rusku připojila k Jiskře, schválila její taktiku, program a organizační plán a uznala ji za svůj vedoucí orgán. Ve zvláštním usnesení ocenil sjezd mimořádnou úlohu Jiskry v boji o stranu a prohlásil ji za ústřední tiskový orgán SDDSR.

Brzy po II. sjezdu strany se však za pomoci Plechanova zmocnili Jiskry menševici — *205*

[89] *Social-demokrat* — list, ilegální orgán ÚV SDDSR. Vycházel v Petrohradě od 17. (30.) září do 18. listopadu (1. prosince) 1906; celkem vyšlo 7 čísel. Členy redakce, jež byla zvolena na IV. (sjednocovacím) sjezdu SDDSR, byli výhradně menševici (F. I. Dan, L. Martov, A. S. Martynov, P. P. Maslov, A. N. Potresov). List byl fakticky frakčním orgánem menševiků. — *208*

[90] Návrh agrárního zákona, podepsaný sto čtyřmi členy I. státní dumy, předložili trudovici 23. května (5. června) 1906 na 13. zasedání dumy. Podle tohoto návrhu bylo cílem pozemkového zákona „usilovat o nastolení takového pořádku, aby veškerá půda i nerostné bohatství a vodstvo patřily všemu lidu, přičemž půda potřebná pro zemědělství by se dávala do užívání pouze těm, kdo na ní budou sami pracovat“ (Gosudarstvennaja duma v Rossii v dokumentach a materialach, Moskva 1957, s. 172). Trudovici požadovali vytvoření „všelidového půdního fondu“, do něhož měly být zahrnuty všechny státní, údělné, carské, klášterní a církevní pozemky; zároveň měly být do tohoto fondu včleněny všechny nuceně vyvlastněné statkářské a jiné pozemky v soukromém vlastnictví, pokud by rozloha jednotlivých statků převyšovala pracovní normu stanovenou pro příslušné místo. Za vyvlastněné soukromé pozemky se měla vyplácet jistá náhrada. Přídělové a drobné pozemky v soukromém vlastnictví měly být dočasně ponechány jejich majitelům; zároveň se však v návrhu počítalo s tím, že později i tato půda

postupně přejde do všelidového vlastnictví. Agrární reformu měly provádět místní výbory, zvolené na základě všeobecného volebního práva. Tyto požadavky vyjadřovaly zájmy majetných rolníků, kteří se obávali, že bude s okamžitou platností a v plném rozsahu zrušeno soukromé vlastnictví půdy, a připouštěli výkup vyvlastňovaných pozemků. Lenin napsal, že z návrhu sto čtyř „čiší *obavy* drobného vlastníka, aby neuskutečnil příliš prudký převrat a aby nebyly do hnutí zapojeny příliš početné a příliš chudé masy lidu" (Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 302). Přestože tento dokument byl utopický, viděl v něm Lenin platformu boje za přeměnu majetné části porobeného rolnictva ve svobodné farmáře. — *214*

[91] *Izvěstija kresťjanskich děputatov* — deník Trudovické skupiny v I. státní dumě; vycházel v Petrohradě od 17. do 31. května (od 30. května do 13. června) 1906 za redakce člena Státní dumy S. I. Bondarjova; vyšlo celkem jedenáct čísel. Na vydávání listu se podíleli trudovičtí poslanci I. J. Solomko, P. F. Celousov, I. V. Žilkin aj. Po vyjití 11. čísla bylo vydávání listu zastaveno. — *214*

[92] *Trudovoj narod* — list trudoviků a členů Celoruského rolnického svazu; vycházel v Petrohradě od 15. (28.) března do 4. (17.) dubna 1907. Celkem vyšlo osmnáct čísel. Redaktorem listu byl člen II. státní dumy V. A. Bělajev. Spolupracovníky listu byli trudovičtí členové II. státní dumy M. J. Berjozin, A. A. Bulat aj., dále členové Celoruského rolnického svazu A. J. Kimrjakov, J. I. Sorokin aj. — *223*

[93] Lenin cituje Marxova slova z článku Buržoazie a kontrarevoluce[126] (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 6, Praha 1959, s. 135—139). — *225*

[94] Lenin má na mysli hlasování trudoviků, lidových socialistů a eserů pro kadetského kandidáta F. A. Golovina na funkci předsedy Státní dumy. Dohoda o hlasování pro kadetského kandidáta byla uzavřena na poradě u kadeta knížete Dolgorukova 19. února (4. března) 1907, jíž se zúčastnili i menševičtí zástupci sociálně demokratické frakce v dumě (viz tento svazek, s. 54—57). V důsledku toho bylo 20. února (5. března) 1907 při hlasování ve Státní dumě odevzdáno pro kadeta F. A. Golovina 356 hlasů proti 102 hlasům poslanců pravice.

„*Taktikou mlčení*" se rozumí taktika kadetů vůči vládní deklaraci, kterou 6. (19.) března 1907 vyhlásil Stolypin. Na společných po-

radách všech opozičních stran, které uspořádali kadeti, agitovali pro to, aby se ve jménu zachování dumy odpovědělo na vládní deklaraci mlčením; kadeti dokazovali, že jakákoli akce, jež by byla odvetou za deklaraci, nevyhnutelně povede k rozpuštění dumy. Kadeti navrhovali, aby se na vládní deklaraci odpovědělo tak, že se přejde k projednávání dalších otázek. Stejný návrh předložili i eseři, trudovici a Rolnický svaz, muslimská parlamentní skupina, lidoví socialisté a Polské kolo, kteří se všichni přidali ke kadetům. S odpovědí na Stolypinovu deklaraci vystoupili sociální demokraté (viz poznámku 36) a také zástupci krajní pravice v dumě — V. A. Bobrinskij, V. M. Puriškevič, biskup Platon, P. N. Krupenskij a V. V. Šulgin.

Když se v dumě jednalo o rozpočtu, hlasovali trudovici společně s kadety, kteří navrhli, aby se návrh rozpočtu předal k projednání rozpočtové komisi, což znamenalo jeho schválení (viz tento svazek, s. 180—185). — *225*

[95] *Obščestvennoje dělo* — deník strany lidových socialistů; vycházel od 1. (14.) do 8. (21.) dubna 1907 v Petrohradě. Přispívali do něho nejvýznačnější představitelé lidových socialistů N. F. Anněnskij, V. A. Mjakotin, V. A. Pešechonov aj. a rovněž členové II. státní dumy G. I. Baskin, V. V. Karačevskij-Volk aj. Celkem vyšlo sedm čísel. — *227*

[96] Lenin má na mysli *Partijnyje izvěstija* — časopis vydávaný ústředním výborem strany socialistů-revolucionářů; vycházel od 22. října (4. listopadu) 1906 do 24. května (6. června) 1907 v Petrohradě. Celkem vyšlo 10 čísel. — *233*

[97] *Privět* — menševický týdeník; vycházel v březnu 1907 v Petrohradě. Spolupracovníky časopisu byli L. Martov, A. Martynov, A. N. Potresov aj. Vyšla dvě čísla. — *239*

[98] *Načalo* — legální menševický deník; vycházel od 13. (26.) listopadu do 2. (15.) prosince 1905 v Petrohradě. Vyšlo celkem 16 čísel. List redigovali D. M. Gercenštejn a S. N. Saltykov; k jeho spolupracovníkům patřili P. B. Axelrod, F. I. Dan, L. G. Dejč, N. I. Iordanskij, L. Martov, A. N. Potresov aj. — *242*

[99] Zde má Lenin na mysli krvavé zúčtování kontrarevoluční buržoazie se vzbouřenými pařížskými dělníky v červnu 1848 a potlačení Pařížské komuny v květnu 1871. — *244*

[100] K. Marx, Kritika gothajského programu (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 19, Praha 1966, s. 58). — *246*

[101] Stať F. Mehringa Der Sorgesche Briefwechsel [Sorgeho korespondence] (Die Neue Zeit, 25. Jahrg., Nr. 1 und 2) nebyla do tohoto vydání knihy zahrnuta. — *251*

[102] *Sovremennaja žizň* — menševický časopis; vycházel od dubna 1906 do března 1907 v Moskvě. V časopisu pracovali kromě G. V. Plechanova také L. Martov a další menševici. — *252*

[103] *Ohlasy* (Otkliki) — menševické sborníky, které vycházely v letech 1906 a 1907 v Petrohradě. Celkem vyšly tři sborníky. První pod názvem Otkliki, další pak pod názvem Izdatělstvo Otkliki. Ve sbornících publikovali L. Martov, F. Dan, D. Kolcov aj. — *252*

[104] *Sociálně demokratická federace* byla založena v Anglii roku 1884. Kromě reformistů (Hyndman aj.) a anarchistů k ní patřila skupina revolučních sociálních demokratů, stoupenců marxismu (H. Quelch, T. Mann, E. Aveling, E. Avelingová-Marxová aj.), kteří tvořili levé křídlo anglického socialistického hnutí. Engels kritizoval Sociálně demokratickou federaci za dogmatismus a sektářství, za její odtrženost od masového dělnického hnutí v Anglii a ignorování jeho zvláštností. V roce 1907 byla Sociálně demokratická federace přejmenována na Sociálně demokratickou stranu. Ta v roce 1911 společně s levicově orientovanými členy Nezávislé labouristické strany založila Britskou socialistickou stranu. V roce 1920 většina členů této strany sehrála významnou úlohu při založení Komunistické strany Velké Británie. — *253*

[105] Lenin cituje z dopisu B. Engelse F. A. Sorgemu z 29. listopadu 1886 (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 671). — *253*

[106] K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 692. — *253*

[107] K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 682—683. — *253*

[108] K. Marx - B. Engels, Spisy 35, Praha 1971, s. 233. — *254*

[109] K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 673. — *254*

[110] *Rytíři práce* (Knights of Labor) — organizace amerických dělníků, kterou založil v roce 1869 ve Filadelfii krejčí W. Stephensen.

Do roku 1881 byli Rytíři práce tajnou organizací, sdružující cechovní spolky, jejichž členy byly nejrůznější kategorie kvalifikovaných i nekvalifikovaných dělníků bez ohledu na národnost. V roce 1874 byl vstup do organizace povolen i příslušníkům nedělnických povolání s podmínkou, že jejich počet nepřekročí čtvrtinu veškerého členstva (bylo zakázáno přijímat advokáty, bankéře, osoby žijící úplně nebo částečně z výroby nebo prodeje lihovin, profesionální hráče a burzovní makléře). V roce 1884 měla organizace přes 70 000 členů a v roce 1886 dosáhl jejich počet asi 700 000. Řád si za svůj hlavní úkol vytkl vzdělávání dělníků a obranu jejich zájmů pomocí dělnické solidarity. Členové organizace neměli vést politický boj a vstupovat do dělnické strany, dělníci měli spolupracovat s podnikateli a všechny rozpory se měly řešit arbitráží, smírnou dohodou. Dokonce i v 80. letech, kdy dělnické hnutí začalo mohutnět a mnoho stávek skončilo vítězstvím dělníků, setrvávali vedoucí činitelé Rytířů práce na svém původním stanovisku. Za jediný prostředek k odstranění zlořádů kapitalismu považovalo vedení řádu spolupráci dělníků s kapitalisty.

V roce 1886 se vedení řádu postavilo proti celonárodní stávce dělníků za osmihodinový pracovní den a přispělo k jejímu neúspěchu tím, že členům organizace zakázalo se jí zúčastnit. Přesto se řadoví členové organizace do stávky zapojili. Rozpory mezi většinou řadových členů organizace a jejím oportunistickým vedením se zostřovaly; po roce 1886 začal řád ztrácet svůj vliv a koncem 90. let se rozpadl.

Přes zrádcovskou politiku svých vedoucích činitelů sehrál řád, zejména v prvním období své existence, kladnou úlohu v dělnickém hnutí USA. — *254*

[111] K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 672. — *254*

[112] *Lassallovci* — stoupenci a následovníci německého maloburžoazního socialisty Ferdinanda Lassalla, členové Všeobecného německého dělnického spolku, který byl založen roku 1863 na sjezdu dělnických spolků v Lipsku jako protiváha buržoazních pokrokářů, kteří se snažili podřídit dělnickou třídu svému vlivu. Prvním předsedou Všeobecného německého dělnického spolku byl F. Lassalle, který zformuloval jeho program a zásady taktiky. Politickým programem spolku byl boj za všeobecné volební právo. Jeho ekonomickým programem bylo zakládání dělnických výrobních družstev za pomoci státního úvěru. Lassalle i jeho stoupenci, kteří se přizpůsobovali pruské hegemonii, podporovali ve své praktické činnosti Bismarckovu velmocenskou politiku. Engels napsal 27. ledna 1865

Marxovi, že „objektivně to byla podlost, zrada celého dělnického hnutí Prušákům" (K. Marx - B. Engels, Spisy 31, Praha 1970, s. 66). Marx s Engelsem nejednou ostře kritizovali teorii, taktiku i organizační zásady lassallovství jakožto oportunistického směru v německém dělnickém hnutí. — *255*

[113] *Die Zukunft* — časopis sociálně reformistického zaměření; vydávala jej skupina členů Sociálně demokratické strany Německa; vycházel v Berlíně od října 1877 do listopadu 1878. Vydavatelem časopisu byl sociální filantrop K. Hochberg, který se snažil svést stranu na cestu reformismu. V časopisu pracovali K. Schramm a E. Bernstein. Marx a Engels zaměření časopisu ostře kritizovali. — *256*

[114] K. Marx - B. Engels, Spisy 34, Praha 1971, s. 350. — *256*

[115] K. Marx - B. Engels, Spisy 34, Praha 1971, s. 467—468. — *257*

[116] Viz K. Marx - B. Engels, Spisy 34, Praha 1971, s. 478. — *257*

[117] Je míněn list *Der Sozialdemokrat* — ústřední orgán německé sociální demokracie z období výjimečného zákona proti socialistům; vycházel od 28. září 1879 do 22. září 1888 v Curychu a od 1. října 1888 do 27. září 1890 v Londýně. List redigoval v letech 1879 až 1880 G. Vollmar a od ledna 1881 E. Bernstein, který byl tehdy značně ovlivněn Engelsem. Engelsovo ideové vedení zajišťovalo marxistické zaměření listu. Pro činnost listu měla obrovský význam bojovnost dělnických mas v Německu, které překonaly počáteční zmatek způsobený zavedením výjimečného zákona. Přes jednotlivé chyby Der Sozialdemokrat pevně hájil revoluční taktiku a sehrál významnou úlohu při shromažďování a organizování sil německé sociální demokracie. Po zrušení výjimečného zákona proti socialistům bylo vydávání listu Der Sozialdemokrat zastaveno a ústředním orgánem strany se stal opět list Vorwärts. — *257*

[118] Viz K. Marx - B. Engels, Spisy 34, Praha 1971, s. 539. — *257*

[119] Srovnej K. Marx - B. Engels, Spisy 35, Praha 1971, s. 374—375.
Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik — časopis sociálně reformistického zaměření; vycházel v letech 1879—1881 v Curychu a vydával ho Karl Höchberg (pseudonym L. Richter). Vyšly celkem tři svazky. Článek, o který tu jde, Rückblicke auf die sozialistische Bewegung in Deutschland. Kritische Aphoris-

men[381] [Přehled socialistického hnutí v Německu. Kritické aforismy], byl otištěn v prvním svazku pod třemi hvězdičkami. — *258*

120 *Bernsteinismus* — protimarxistický směr v německé a mezinárodní sociální demokracii, který vznikl koncem 19. století v Německu a byl nazván podle nejvýraznějšího představitele pravicově oportunistických tendencí v Sociálně demokratické straně Německa E. Bernsteina.

V letech 1896—1898 uveřejnil Bernstein v teoretickém orgánu německé sociální demokracie Die Neue Zeit sérii článků pod společným názvem Problémy socialismu. Pokoušel se v nich pod rouškou „svobody kritiky" revidovat filozofické, ekonomické a politické základy revolučního marxismu a nahradit je buržoaznímí teoriemi o smíření třídních rozporů a o spolupráci tříd; útočil na Marxovo učení o zbídačování dělnické třídy, o prohlubování třídních rozporů, o krizích, o nevyhnutelném krachu kapitalismu a o socialistické revoluci a diktatuře proletariátu; hlásal sociálreformismus, vyjádřený heslem „hnutí je vším, konečný cíl ničím".

Levicové síly německé sociální demokracie zahájily proti Bernsteinovi boj ve svých novinách. Pravé, oportunistické křídlo se postavilo na obranu bernsteinismu. Ústřední výbor strany zaujal vůči bernsteinismu smířlivé stanovisko a nijak mu nečelil. Polemiku proti Bernsteinovi zahájil v červenci 1898 v časopisu Die Neue Zeit G. V. Plechanov svým protirevizionistickým článkem Bernstein a materialismus. V roce 1899 vyšly Bernsteinovy články knižně pod názvem Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie [Předpoklady socialismu a úkoly sociální demokracie].

Na sjezdech Sociálně demokratické strany Německa — stuttgartském (říjen 1898), hannoverském (říjen 1899) a lübeckém (září 1901) — byl bernsteinismus odsouzen, avšak strana se vlivem smířliveckého postoje většiny svých předáků od Bernsteina nedistancovala. Bernsteinovci nadále otevřeně propagovali revizionistické názory v časopisu Sozialistische Monatshefte i ve stranických organizacích.

Bernsteinismus podporovaly i oportunistické skupiny v ostatních stranách II. internacionály. V Rusku jej obhajovali legální marxisté a ekonomisté. Carská cenzura propustila trojí vydání Bernsteinovy knihy přeložené do ruštiny a náčelník moskevské tajné policie Zubatov ji zařadil do seznamu četby pro dělníky.

Jedině bolševická strana s Leninem v čele vedla důsledný a rozhodný boj proti bernsteinismu a jeho stoupencům. Lenin proti nim

vystoupil už v roce 1899 v Protestu ruských sociálních demokratů a v článku Náš program. Podrobné kritice podrobil bernsteinismus v knize Co dělat? a v pracích Marxismus a revizionismus a Neshody v evropském dělnickém hnutí (viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 173—188, 194—198; Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 17—203; Spisy 15, Praha 1958, s. 24—36; Spisy 16, Praha 1958, s. 356 až 363) aj. — *258*

[121] Jde o rozpory v sociálně demokratické frakci v Říšském sněmu v otázce subvencování paroplavby (Dampfersubvention). Koncem roku 1884 požádal německý kancléř Bismarck Říšský sněm, aby — v zájmu německé kořistnické koloniální politiky — schválil předlohu zákona o subvencování paroplavebních společností, které měly zavést pravidelné paroplavební spojení s východní Asií, Austrálií a Afrikou. Zatímco levé křídlo sociálně demokratické frakce pod Bebelovým a Liebknechtovým vedením odmítlo schválit subvencování paroplavby, vyslovilo se její pravé křídlo pod vedením Auera, Dietze aj., tvořící většinu frakce, ještě před oficiálním zahájením rozprav v Říšském sněmu pro poskytnutí subvencí paroplavebním společnostem. V březnu 1885, kdy se návrh projednával v Říšském sněmu, hlasovalo pravé křídlo sociálně demokratické frakce pro zavedení východoasijské a australské námořní linky; svůj souhlas s Bismarckovým návrhem vázali na jisté podmínky, například aby se nové lodi stavěly v německých loděnicích. Teprve když Říšský sněm tento požadavek odmítl, hlasovala celá frakce proti vládnímu návrhu. Postup většiny frakce vyvolal nespokojenost listu Sozialdemokrat a sociálně demokratických organizací. Rozpory byly tak ostré, že málem došlo k rozbití strany. Engels oportunistické stanovisko pravého křídla sociálně demokratické frakce rozhodně odsoudil (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 317). — *258*

[122] K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 383 a 384. — *258*

[123] Viz K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 717—718. — *259*

[124] Dva mezinárodní sociálně demokratické kongresy v Paříži — I. kongres II. internacionály a kongres, který v téže době svolali rovněž do Paříže francouzští posibilisté a anglická Sociálně demokratická federace.

Mezinárodní socialistický dělnický kongres, který se konal v Paříži ve dnech 14.—20. července 1889, byl prvním, ustavujícím kongresem II. internacionály. Podnět k jeho svolání dali francouzští

socialisté, podporovaní socialistickými organizacemi dalších zemí. Oportunisté reprezentovaní francouzskými posibilisty a anglickou Sociálně demokratickou federací se snažili ovlivnit přípravu kongresu i jeho průběh a stanout tak v čele mezinárodního dělnického hnutí. Engels energicky vystoupil proti těmto pokusům a sám se velmi aktivně zúčastnil přípravy kongresu. Odhaloval intriky oportunistů a ostře kritizoval smířlivectví vedoucích činitelů německé sociální demokracie vůči posibilistům, jakož i taktické chyby francouzských socialistů. Těsně před zahájením kongresu dal podnět k napsání dvou pamfletů Mezinárodní dělnický kongres z roku 1889 (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 21, Praha 1967, s. 533—544, 550—567) a sám je zredigoval, což přispělo k odhalení praktik anglické Sociálně demokratické federace i francouzských posibilistů. Tyto pamflety byly pak rozšiřovány v evropských zemích a měly velký význam pro svolání kongresu. Engels spatřoval význam kongresu především v možnosti spojit skutečné socialistické síly v Evropě. Engels se snažil, aby ke sjednocení socialistických stran v mezinárodním měřítku došlo na revolučním základě. Napsal tehdy: „Význam kongresu... spočívá v tom, že prokáže před celým světem jednomyslnost evropských socialistických stran" (K. Marx - B. Engels, Spisy 37, Praha 1972, s. 270).

Hlavní otázkou kongresu bylo mezinárodní dělnické zákonodárství. Rezoluce k tomuto bodu konstatovala, že dělníci musí vést nejen hospodářský, ale i politický boj, že je třeba zakládat socialistické strany proletariátu a navázat spolupráci mezi stranami a odbory. Kongres schválil rezoluci o osmihodinovém pracovním dnu a o každoročních oslavách 1. máje — dne mezinárodní proletářské solidarity.

Kongres sice oficiálně neschválil usnesení o založení II. internacionály, ve skutečnosti ji však založil. — *259*

[125] *Posibilisté* (P. Brousse, B. Malon aj.) — maloburžoazní reformistický směr, jenž odváděl proletariát od revolučních metod boje. V roce 1882, po rozkolu Francouzské dělnické strany na sjezdu v Saint-Étienne, založili posibilisté Dělnickou sociálně revoluční stranu; odmítali revoluční program a revoluční taktiku proletariátu, zastírali socialistické cíle dělnického hnutí a doporučovali, aby se boj dělnictva omezil jen na to, co je v rámci kapitalismu „možné" (possible) — odtud pochází i název strany. Vliv posibilistů se rozšířil hlavně v hospodářsky zaostalejších krajích Francie a mezi méně vyspělými vrstvami dělnické třídy. — *259*

[126] Viz K. Marx - B. Engels, Spisy 37, Praha 1972, s. 167—168. — *259*

[127] Viz K. Marx - B. Engels, Spisy 37, Praha 1972, s. 209. — *259*

[128] K. Marx - B. Engels, Spisy 37, Praha 1972, s. 269—270. — *260*

[129] Viz K. Marx - B. Engels, Spisy 37, Praha 1972, s. 291—293. — *260*

[130] K. Marx - B. Engels, Spisy 37, Praha 1972, s. 295. — *260*

[131] Lenin cituje z dopisu B. Engelse F. Kellyové-Wischnewetzké z 2. května 1888 (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 37, Praha 1972, s. 80). — *260*

[132] *Fabiáni* — členové anglické reformistické organizace Fabiánská společnost, která byla založena roku 1884. Tato společnost byla pojmenována podle římského vojevůdce z 3. století před n. l. Quinta Fabia Maxima Verrucosa zvaného Cunctator [Váhavec], protože volil ve válce s Hannibalem vyčkávací taktiku a vyhýbal se rozhodujícím bojům. Členy Fabiánské společnosti byli převážně představitelé buržoazní inteligence — vědci, spisovatelé a politikové (jako například S. a B. Webbovi, G. B. Shaw, R. MacDonald aj.); popírali nutnost třídního boje proletariátu a socialistické revoluce a tvrdili, že přechod od kapitalismu k socialismu je možný pouze pomocí drobných reforem a postupných přeměn společnosti. Fabiánská společnost, odmítající marxismus, se stala jedním z center, odkud se šířily oportunistické a sociálšovinistické názory v anglickém dělnickém hnutí. V. I. Lenin charakterizoval fabianismus jako „směr krajního oportunismu" (Spisy 13, Praha 1956, s. 360). V roce 1900 vstoupila Fabiánská společnost do labouristické strany. „Fabiánský socialismus" je jedním ze zdrojů labouristické ideologie. — *260*

[133] Lenin cituje z Engelsova dopisu z 18. ledna 1893 F. A. Sorgemu (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 39, Praha 1975, s. 21—22). — *261*

[134] K. Marx - B. Engels, Spisy 39, Praha 1975, s. 335.
Kritiku projevů P. Lafargua a H. Vollmara viz v Engelsově práci Rolnická otázka ve Francii a v Německu (K. Marx - B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 539—562). — *262*

[5] K. Marx - B. Engels, Spisy 39, Praha 1975, s. 361. — *262*

[6] K. Marx - B. Engels, Spisy 34, Praha 1971, s. 469. — *262*

[7] K. Marx - B. Engels, Spisy 19, Praha 1966, s. 58. — *264*

[138] K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 672. — *264*

[139] *Decazevillská stávka* — stávka 2000 horníků, která živelně vypukla v městě Decazeville (departement Aveyron) ve Francii. Stávka, k níž došlo pro nesnesitelné pracovní podmínky a nesmírné vykořisťování dělníků zaměstnaných ve Společnosti majitelů uhelných dolů a sléváren v Aveyronu, trvala pět měsíců, od ledna do června 1886. Dělníci kladli řadu požadavků, mimo jiné i zrušení majitelova obchodu s potravinami a propuštění ředitele, který byl znám neobyčejnou tvrdostí. Při srážce úřednictva s dělníky přišel tento ředitel o život. Rozhodnutí vlády, která poslala do Decazevillu vojsko, vyvolalo ve Francii velké pobouření a v Paříži a jinde řadu protestních shromáždění. Na shromáždění v Paříži protestoval J. Guesde a P. Lafargue proti jednání vlády a podnikatelů. Socialistické listy Cri du Peuple a Intransigeant zorganizovaly sbírku ve prospěch stávkujících. Při bouřlivém projednávání decazevillské stávky ve francouzské sněmovně (interpelaci vznesli socialističtí poslanci Basly a Camélinat) se buržoazní poslanci včetně radikálů, k nimž se až do té doby připojovali také dělničtí poslanci, vyslovili pro podporu vlády a pro represálie proti stávkujícím. To způsobilo, že se dělničtí poslanci odtrhli od radikálů a utvořili v poslanecké sněmovně samostatnou dělnickou frakci. Engels pozorně sledoval tehdejší události ve Francii a přikládal velký význam „tomuto prvnímu smělému a samostatnému vystoupení francouzského proletariátu ve sněmovně" (K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 523). — *264*

[140] K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 561. — *265*

[141] Další část Leninovy předmluvy od slov „V roce 1889 vzniklo v Anglii" byla otištěna ve 14. čísle bolševického listu Naše echo z 8. dubna 1907 s tímto úvodem: „Brzy vydá P. Dauge Marxovu a Engelsovu korespondenci s jejich přítelem a spolupracovníkem Sorgem, který žije v Americe.

Protože je to publikace velmi zajímavá, dovolíme si přetisknout část předmluvy k ruskému překladu této knihy, v níž se jedná o vztahu Marxe a Engelse k očekávané revoluci v Rusku. Začneme dvěma příznačnými Engelsovými úvahami o významu francouzské revoluce a o možnosti revoluce v Německu." — *265*

[142] K. Marx - B. Engels, Spisy 37, Praha 1972, s. 373. — *266*

[143] K. Marx - B. Engels, Spisy 38, Praha 1974, s. 214. — *266*

[144] Zde je míněna rusko-turecká válka v letech 1877—1878. — *266*

[145] K. Marx - B. Engels, Spisy 34, Praha 1971, s. 341—342. — *266*

[146] Někteří význační představitelé ruské inteligence se začali seznamovat s Marxovými díly již ve 40. letech 19. století. V roce 1872 vyšlo první ruské vydání Kapitálu v překladu G. A. Lopatina a N. F. Danielsona. V souvislosti s vydáním Kapitálu probíhala v 70. letech v legálních časopisech Otěčestvennyje zapiski, Věstnik Jevropy a Slovo rozsáhlá polemika, jíž se zúčastnili nejvýznamnější ruští publicisté a vědci. Velký zájem o Kapitál byl v ilegálních kroužcích, mezi revoluční mládeží 70. let a také v tehdejším ilegálním tisku. — *267*

[147] *Narodovoljovci* — členové tajné narodnické teroristické organizace Narodnaja volja, která vznikla v srpnu 1879 po rozštěpení narodnické organizace Zemlja i volja. V čele organizace stál výkonný výbor, jehož členy byli A. I. Željabov, A. D. Michajlov, R. F. Frolenko, N. A. Morozov, V. N. Fignerová, S. L. Perovská, A. A. Kvjatkovskij aj. Narodovoljovci setrvávali na stanovisku narodnického utopického socialismu, avšak zahájili politický boj, neboť za nejdůležitější úkol považovali svržení absolutistické vlády a vydobytí politické svobody. V jejich programu byl požadavek utvoření stálého zastupitelského orgánu lidu na základě všeobecného volebního práva, vyhlášení demokratických svobod, předání půdy lidu a měla být také vypracována opatření pro přechod továren a závodů do rukou dělníků. „Narodovoljovci," napsal V. I. Lenin, „udělali krok vpřed tím, že přešli k politickému boji, avšak spojit jej se socialismem se jim nepodařilo" (Spisy 9, Praha 1982, s. 181).

Narodovoljovci hrdinně bojovali proti carskému absolutismu, vycházeli však z nesprávné teorie o „aktivních" hrdinech a „pasívním" davu, domnívali se, že mohou přebudovat společnost bez účasti lidu, vlastními silami, prostřednictvím individuálního teroru, zastrašováním a dezorganizováním vlády. Po 1. březnu 1881 (zavraždění Alexandra II.) se vládě podařilo krutými represáliemi, popravami a provokacemi organizaci Narodnaja volja rozbít. Několikeré pokusy narodovoljovců obnovit organizaci v 80. letech byly bezvýsledné. Tak například v roce 1886 vznikla skupina vedená A. I. Uljanovem (bratrem V. I. Lenina) a P. J. Ševyrjovem, jež pokračovala v tradicích organizace Narodnaja volja. Po nezdařeném pokusu o atentát na Alexandra III. v roce 1887 byla skupina odhalena a její aktivní členové popraveni.

V. I. Lenin kritizoval nesprávný, utopický program a taktiku

individuálního teroru narodovoljovců, avšak s velkou úctou se vyslovoval o obětavém boji členů organizace proti carismu, vysoce hodnotil jejich konspirativní techniku a přísně centralizovanou organizaci.

Stoupenci nového rozdělení půdy, takzvaní černoperedělovci (G. V. Plechanov, M. R. Popov, P. B. Axelrod, L. G. Dejč, J. V. Stěfanovič, V. I. Zasuličová, O. V. Aptekman, V. N. Ignatov, později A. P. Bulanov aj.), hájili v podstatě program organizace Zemlja i volja. V Rusku i v zahraničí, kam v roce 1880 emigrovali Plechanov, Dejč, Zasuličová, Stěfanovič aj., vycházel časopis Čornyj pereděl a list Zerno. Později se část z nich přiklonila k marxismu (Plechanov, Axelrod, Zasuličová, Dejč a Ignatov založili v roce 1883 první ruskou marxistickou organizaci — skupinu Osvobození práce), ostatní se po 1. březnu 1881 připojili k narodovoljovcům. — *267*

[148] K. Marx - B. Engels, Spisy 34, Praha 1971, s. 542. — *267*

[149] O Našich neshodách a o charakteru nadcházející revoluce v Rusku psal Engels v dopise V. I. Zasuličové 23. dubna 1885[337] (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 360—364).

Dopis byl poprvé uveřejněn v roce 1925 ve sborníku Gruppa „Osvoboždenije truda", č. 3. — *267*

[150] K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 734, 736. — *268*

[151] K. Marx - B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 742. — *268*

[152] Lenin má na mysli článek Zemřít za republiku! ze série článků Německá kampaň za říšskou ústavu (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 7, Praha 1959, s. 188—225). — *268*

[153] Článek *Larin a Chrustaljov* byl poprvé otištěn 15. dubna 1907 v 1. čísle listu Trud.

Trud — bolševický legální týdeník pro literaturu a politiku. Vyšlo pouze jedno číslo, a to 15. (28.) dubna 1907. Příštího dne bylo vydávání časopisu nařízením petrohradského městského náčelníka zakázáno. — *274*

[154] *Narodnaja gazeta* — menševický list; vycházel v dubnu 1907 v Petrohradě. Vyšla pouze dvě čísla. — *274*

[155] Ve volbách do Říšského sněmu, které se konaly v lednu 1907,

ztratili sociálnií demokraté 36 mandátů a místo dřívějších 79 poslanců jich měli v Říšském sněmu pouze 43. Stalo se tak proto, že kancléři Bülowovi se podařilo sjednotit konzervativce, národní liberály a „svobodomyslné" pod heslem podpory aktivní koloniální politiky Německa proti sociálním demokratům a středu.

Článek F. Mehringa Deutscher Liberalismus und russische Duma[375] [Německý liberalismus a ruská duma] byl napsán po porážce německé sociální demokracie ve volbách. — *279*

156 K. Marx, Buržoazie a kontrarevoluce (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 6, Praha 1959, s. 134). — *280*

157 *Neue Rheinische Zeitung* — deník; vycházel za Marxovy redakce v Kolíně nad Rýnem od 1. června 1848 do 19. května 1849. Členy redakce byli B. Engels, W. Wolff, G. Weerth, F. Wolf, E. Dronke, F. Freiligrath a H. Bürgers.

Tento bojový orgán proletářského křídla demokracie vychovával lidové masy a vyzýval je k boji proti kontrarevoluci. Úvodníky, v nichž zaujímal list stanovisko k nejdůležitějším otázkám německé a evropské revoluce, psali zpravidla Marx a Engels.

Rozhodný a nesmiřitelný postoj listu Neue Rheinische Zeitung, jeho bojovný internacionalismus, politická odhalení, která se v něm objevovala a byla namířena proti pruské vládě a místním kolínským úřadům, měly už od prvních měsíců jeho existence za následek nejen štvaní ze strany feudálně monarchistického a liberálně buržoazního tisku, ale i pronásledování ze strany vlády, které mimořádně zesílilo zejména po kontrarevolučním převratu v Prusku.

Přes všechno pronásledování a policejní represálie list Neue Rheinische Zeitung statečně hájil zájmy revoluční demokracie, zájmy proletariátu. V květnu 1849, kdy kontrarevoluce zahájila generální ofenzívu, využila pruská vláda toho, že Marxovi nebyla udělena pruská státní příslušnost, a vypověděla ho z pruského území. Marxovo vypovězení a represálie proti jiným redaktorům listu Neue Rheinische Zeitung vedly k tomu, že přestal vycházet. Poslední, 301. číslo, které bylo vytištěno červeně, vyšlo 19. května 1849. V provolání na rozloučenou redaktoři listu prohlásili, že „jejich posledním slovem vždy a všude bude osvobození dělnické třídy". — *283*

158 Viz K. Marx, Návrh zákona o zrušení feudálních břemen (K. Marx- B. Engels, Spisy 5, Praha 1959, s. 311). — *284*

159 *Vorwärts* — deník, ústřední orgán Sociálně demokratické strany

Německa. Vycházel v Berlíně od roku 1891 na základě usnesení sjezdu strany v Halle jako pokračování listu Berliner Volksblatt, vycházejícího od roku 1884 pod názvem Vorwärts. Berliner Volksblatt. Engels v tomto listu bojoval proti nejrůznějším projevům oportunismu. Od druhé poloviny 90. let, po Engelsově smrti, se listu zmocnilo pravé křídlo strany a list začal soustavně uveřejňovat články oportunistů. Vorwärts tendenčně zkresloval boj proti oportunismu a revizionismu v SDDSR, podporoval ekonomisty a později, po rozštěpení strany, menševiky. V letech reakce otiskoval pomlouvačné články Trockého, kdežto Leninovi a bolševikům neumožňoval tyto pomluvy vyvracet a objektivně hodnotit situaci ve straně.

Za první světové války zaujímal Vorwärts sociálšovinistické stanovisko; po Říjnové revoluci se zaměřil na protisovětskou propagandu. Vycházel do roku 1933. — *285*

160 Konference petrohradské městské organizace SDDSR, která se konala v Teriokách ve Finsku 25. března (7. dubna) 1907, se zúčastnilo 133 delegátů (92 bolševiků a 41 menševiků), mezi nimiž bylo přes sto dělníků. Volby delegátů na konferenci trvaly déle než měsíc a probíhaly pod kontrolou zvláštní komise ústředního výboru. Účastnila se jich velká většina členů organizace. Lenin předsedal konferenci a přednesl referáty o reorganizaci petrohradské organizace a o organizační práci petrohradského výboru.

Konference projednala tyto otázky: reorganizace petrohradské organizace SDDSR; zastoupení petrohradské organizace v sociálně demokratické frakci v II. dumě; nepřípustnost spolupráce sociální demokracie s buržoazním tiskem; 1. máj a taktika sociální demokracie. Návrh na reorganizaci vypracovaný bolševiky schválila konference převážnou většinou hlasů. Podle schváleného návrhu byla konference považována za trvalý, pravidelně se scházející orgán místní organizace, který volí svůj výkonný orgán — petrohradský výbor; ten pracoval podle jejích směrnic. Byl zvolen nový, devatenáctičlenný petrohradský výbor SDDSR. Pro styk se sociálně demokratickou frakcí v II. dumě zvolila petrohradská organizace Lenina. Konference ostře odsoudila jakoukoli spolupráci sociálních demokratů s buržoazním tiskem.

Konference odstranila neshody, k nimž došlo v petrohradské organizaci SDDSR za lednové konference 1907.

Druhé zasedání konference se konalo rovněž v Teriokách, a to 8. (21.) dubna 1907. Na pořadu byly tyto otázky: oslavy 1. máje; kampaň kolem schůzí; porada zmocněnců; volby delegátů na V. sjezd strany; referát poslance II. státní dumy Alexinského;

organizační otázky; družstevní hnutí; boj proti černosotňovcům; nezaměstnanost. Poslední tři body se však pro nedostatek času neprojednávaly. Konference se usnesla, že na 1. máje bude vyhlášena jednodenní všeobecná stávka a uspořádána shromáždění; dále se usnesla vytvořit sovět zmocněnců za Petrohrad a petrohradskou gubernii a k tomuto účelu neprodleně svolat všechny zmocněnce jednotlivých obvodů. Konference se usnesla svěřit petrohradskému výboru vypracování techniky dvoustupňových voleb delegátů na V. sjezd strany a sama se omezila na to, že ze svých delegátů zvolila sedmičlennou mandátovou komisi. Konference projednala referát poslance Alexinského a pověřila zvláštní komisi, aby vypracovala k tomuto referátu rezoluci. Konference dále schválila řadu usnesení o organizačních otázkách.

Lenin vystoupil v diskusi k referátu Alexinského a doporučil petrohradské delegaci předložit na V. sjezdu strany návrh, aby byli na sjezd přizváni zástupci bojových družin v souvislosti s jejich reorganizací. — *287*

[161] *Konference o bojkotu* — petrohradská městská konference SDDSR, která byla svolána petrohradským výborem strany 11. (24.) února 1906, aby projednala otázku vztahu ke Státní dumě. Konferenci řídil Lenin. Účastnilo se jí 65 delegátů s rozhodujícím hlasem. Volby delegátů na konferenci se prováděly po projednání a schválení taktických platforem bolševiků a menševiků — podle klíče 1 delegát na 30 hlasujících členů strany. Bolševici získali ve volbách značnou většinu. Menševici vystoupili s požadavkem, aby hlasy okruhové organizace SDDSR, která byla téměř úplně bolševická, byly uznány za neplatné. Při projednávání této záležitosti Lenin přednesl poznámky a připomínky. Konference zastoupení okruhové organizace schválila. Vyslechla zprávu o činnosti petrohradského výboru a schválila Leninovu rezoluci, která uznávala zastoupení na konferenci za oprávněné, konferenci za platnou a její usnesení za závazná. Referát o vztahu ke Státní dumě přednesl Lenin (v záznamech z konference však tento referát chybí). V závěru svého referátu přednesl Lenin rezoluci o taktice aktivního bojkotu. S menševickou rezolucí vystoupil Martov. Většinou 36 hlasů proti 29 se konference vyslovila pro taktiku aktivního bojkotu dumy. Ke schválení rezoluce s podrobným zdůvodněním taktiky aktivního bojkotu však konference nedospěla.

K projednání a definitivnímu schválení rezoluce o taktice aktivního bojkotu byla koncem února a začátkem března svolána II. městská konference petrohradské organizace, jíž se zúčastnilo 62 delegátů. Konference projednala Leninovu a Martovovu rezolu-

ci a rezoluci ochetského obvodu, kterou ještě dodatečně předložili menševici. Po dlouhém boji schválila konference většinou 35 hlasů proti 24 (při jedné abstenci) za základ rezoluci o taktice aktivního bojkotu dumy, navrženou Leninem. Pro konečnou redakční úpravu rezoluce o Státní dumě zvolila konference komisi, jejímž členem byl i Lenin. Menševici účast v komisi odmítli a odešli z konference. — 000

[162] Zde je míněna *společná konference obvodních petrohradských organizací SDDSR*[185], která se konala 11.—12. (24.—25.) června 1906. Své jednání zahájila v Petrohradě, ale pak je z konspirativních důvodů přenesla do Teriok ve Finsku. Svolal ji petrohradský výbor, aby vypracovala taktiku proletariátu vůči Státní dumě. Volbám na konferenci předcházela diskuse o dvou taktických platformách: o menševické rezoluci ÚV o podpoře dumského, tj. kadetského vládního kabinetu a bolševických rezolucí petrohradského výboru O vztahu ke Státní dumě a O otázce dumského vládního kabinetu, jejichž autorem byl Lenin (viz Sebrané spisy 13, Praha 1983, s. 195—196 a 226—227). Po diskusi se pro taktickou linii bolševiků vyslovilo 1760 hlasů proti 952 hlasům, jež podpořily platformu menševického ÚV.

Konference se zúčastnilo na 80 delegátů, kteří zastupovali skoro 4000 členů strany. Předsedou konference byl zvolen Lenin, který pak řídil celé její jednání. Jménem petrohradského výboru SDDSR přednesl referát O taktice strany vůči Státní dumě. Leninovým oponentem, který hájil stanovisko menševického ÚV, byl F. I. Dan. Většinou hlasů byla schválena rezoluce petrohradského výboru.

Lenin přednesl na konferenci také referát o jednotě strany. V rezoluci k tomuto referátu konference konstatovala, že ústřední výbor SDDSR zvolený IV. sjezdem vyjadřuje pouze názor menšiny strany, a vznesla požadavek, aby byl svolán nový sjezd strany. Konference schválila rovněž usnesení, že je třeba navázat stálé spojení mezi petrohradskou stranickou organizací a sociálně demokratickou frakcí v dumě. — *289*

[163] Zde je míněna I. konference vojenských a bojových organizací SDDSR, která se konala 16.—22. listopadu (29. listopadu — 5. prosince) 1906 v Tammerforsu [Tampere]. Konference byla svolána z iniciativy petrohradské a moskevské organizace, jakož i bolševické části ústředního výboru. Lenin svolání konference schvaloval a podílel se na její přípravě. Napsal delegátům konference dopis, v němž důrazně varoval před ukvapenými rozhodnutími, která by

se rozcházela se zásadovou bolševickou linií. Leninův dopis byl přečten na konferenci.

Konference se zúčastnilo 19 delegátů s rozhodujícím hlasem a 9 delegátů s hlasem poradním, kteří zastupovali 11 vojenských a 8 bojových organizací; byli přítomni i zástupci petrohradského a moskevského výboru SDDSR. Na konferenci byly zastoupeny vojenské organizace Petrohradu, Kronštadtu, Rigy, Moskvy, Finska, Sevastopolu, Libavy, Nižního Novgorodu, Kalugy, Voroněže a Kazaně; dále bojové organizace Petrohradu, Moskvy, Saratova a Uralu. Mimoto se konference zúčastnili zástupci technického byra při ÚV, jihoruského technického byra a revoluční části finské sociální demokracie. Mezi delegáty byli J. M. Jaroslavskij, R. S. Zemljačková, I. A. Sammer (Ljubič, Ostapčenko), I. Ch. Lalajanc, M. N. Ljadov aj.

Konference projednala tyto otázky: 1. zprávu organizačního byra; 2. zprávy delegátů; 3. dřívější pokusy o ozbrojené povstání; 4. zhodnocení současné situace; 5. charakter ozbrojeného povstání; 6. úkoly vojenské a bojové organizace; 7. způsob práce vojenské organizace; 8. vztah k vojenským a bojovým organizacím jiných stran a nestranickým organizacím; 9. vytvoření vojenských a bojových ústředí v souvislosti s organizováním ozbrojeného povstání; 10. vztah vojenských a bojových organizací k proletářským organizacím; 11. zprávu pro sjezd strany; 12. zásady zastoupení na sjezdu; 13. ústřední orgán a tisk; 14. postoj ke konferenci vojenských organizací, svolané ústředním výborem; 15. volby.

Konference schválila řadu rezolucí: o současné situaci; o úloze strany v ozbrojeném povstání (rezoluce byla jednomyslně schválena na zvláštním zasedání pouze jako názor členů strany, kteří se zúčastnili konference); o úkolech vojenských organizací; o úkolech bojových organizací; o vztahu k podobným organizacím jiných stran a nestranickým organizacím; o úloze vojenských a bojových organizací v ozbrojeném povstání; o práci mezi důstojníky; o vyvlastňování; o postoji ke konferenci svolané ústředním výborem; o zprávě přednesené sjezdu; o zásadách zastoupení na sjezdu; o prozatímním byru vojenských a bojových organizací; o tiskovém orgánu a vydavatelské činnosti; o místním a oblastním tisku; o vytvoření celoruské vojenské a bojové organizace; o nepřítomnosti zástupce ústředního výboru. Konference zvolila prozatímní byro, jehož úkolem bylo svolat celoruskou vojenskou konferenci; existovalo však pouze dva měsíce.

Rezoluce přijaté na konferenci byly uveřejněny 7. prosince 1906 v 9. čísle listu Proletarij a její protokol byl vydán v roce 1907 v Petrohradě. — *301*

[164] Čtvrtý dopis menševického ÚV stranickým organizacím podrobil Lenin důkladnému rozboru a kritice v článku Politická krize a bankrot oportunistické taktiky (viz Sebrané spisy 13, Praha 1983, s. 370—385). — *307*

[165] *Dněvnik social-demokrata* — neperiodický orgán; vydával jej s velkými přestávkami od března 1905 do dubna 1912 v Ženevě G. V. Plechanov. Vyšlo celkem šestnáct čísel. Vydávání Dněvniku bylo obnoveno roku 1916 v Petrohradě, ale vyšlo jen jedno číslo. V prvních osmi číslech (1905—1906) propagoval Plechanov krajně pravicové, oportunistické názory menševiků, obhajoval blok sociální demokracie s liberální buržoazií, odmítal svazek proletariátu s rolnictvem a odsuzoval prosincové ozbrojené povstání. V letech 1909—1912 vystupoval Plechanov v 9.—16. čísle proti menševikům-likvidátorům, kteří se zasazovali o likvidaci ilegálních stranických organizací. V základních otázkách taktiky však nadále setrvával na menševických pozicích. — *307*

[166] *Zpráva pro V. sjezd SDDSR o petrohradském rozkolu a v souvislosti s ním ustaveném stranickém soudu* byla vydána jako brožura v dubnu 1907 ve Vyborgu v tiskárně listu Proletarij s podtitulkem Pouze pro členy stranického sjezdu SDDSR. První a poslední část brožury napsal Lenin v dubnu 1907; Leninova obhajovací (nebo vůči menševické části ústředního výboru obžalovací) řeč na stranickém soudu byla napsána v únoru; Lenin ji pak přečetl na prvním zasedání stranického soudu koncem března 1907. — *311*

[167] Schůze 234 bolševiků petrohradské organizace SDDSR, kteří pracovali ve všech petrohradských obvodech, schválila tuto rezoluci o postupu skupiny menševiků v Petrohradě v období volební kampaně do II. státní dumy a o stranickém soudu, ustaveném z podnětu menševického ÚV:

„1. Skupina soudruhů menševiků nese plnou odpovědnost za rozkol, k němuž došlo v petrohradské sociálně demokratické organizaci v období volební kampaně.

2. Jednání mezi skupinou menševiků a kadety před rozkolem i po něm byla v podstatě nepřípustným kupčením s mandáty v dumě, kupčením, k němuž došlo proti vůli petrohradského sociálně demokratického proletariátu.

3. Nanejvýš nepřípustné bylo chování soudruha Dana, který měl velký podíl na celém rozkolu i na jednání s kadety, ačkoli ho k tomu nezplnomocnila žádná stranická organizace.

4. Postup skupiny menševiků po jejich roztržce s kadety, zejmé-

na pak po uzavření dohody mezi levicovými stranami v Petrohradě, totiž demonstrativní protesty proti této dohodě a výzva k voličům v několika petrohradských obvodech, aby dohodu nepodporovali, jakož i obstrukce při sestavování levicových kandidátek aj., celý tento postup přímo podkopává proletářské a celostranické zájmy ve prospěch strany kadetů.

Na schůzi byl proto vysloven požadavek, aby se bolševická část petrohradské sociálně demokratické konference, která zde zůstala po odchodu skupiny menševiků, zúčastnila zasedání stranického soudu, který byl ustaven z podnětu ÚV, a aby vznesla protižalobu na skupinu menševiků a soudruha Dana pro politickou nepřípustnost jejich postupu.

Schůze doporučuje všem funkcionářům, aby jako protiváhu ke kampani, kterou zahájil ÚV proti osobě N. Lenina, okamžitě začali petrohradský proletariát co nejpodrobněji seznamovat s celým průběhem sociálně demokratické volební kampaně v Petrohradě a s úlohou, jakou v ní hrála skupina menševiků" (list Proletarij, č. 13 z 11. února 1907).

Konference petrohradské (městské a okruhové) sociálně demokratické organizace, která se konala v únoru 1907, schválila rezoluci schůze 234 petrohradských bolševiků a připojila k ní ještě jeden, pátý bod: „Konference se plně ztotožňuje s obviněními, která obsahuje brožura N. Lenina (Volby v Petrohradě a pokrytectví 31 menševiků), a proto se považuje za oprávněnou zúčastnit se soudu jako strana. Podávajíc protižalobu na soudruha Dana a 31 menševiků, staví konference své zástupce u soudu před tytéž soudce, před něž byl postaven i Lenin" (Proletarij, č. 14 ze 4. března 1907).

Obdobné rezoluce byly schváleny i na schůzích obvodních výborů a schůzi petrohradské okruhové organizace. — *311*

168 Ve zprávě z Kovna [Kaunas], otištěné ve 13. čísle listu Proletarij z 11. února 1907, byly oznámeny podrobnosti z volební kampaně v Kovnu, kde se bundovci dohodli s židovským volebním výborem, který se skládal většinou z dostiženovců. Výsledkem této dohody, podporované menševickým ÚV SDDSR, bylo, že v Kovnu bylo zvoleno šest volitelů za buržoazii a jeden černosotňovec.

Dostiženovci — členové Svazu pro dosažení rovnoprávnosti židovského národa v Rusku. Svaz byl ustaven v březnu 1905 na sjezdu židovských „veřejných" činitelů ve Vilnu [Vilnius]. Jeho členy byly kadetské a sionistické živly; vůdcem svazu byl kadet M. M. Vinaver. Dostiženovci požadovali buržoazní svobody, zrušení zákonů omezujících židovské obyvatelstvo a jejich úplnou

rovnoprávnost s ostatním obyvatelstvem. Svaz neměl prakticky téměř žádnou politickou úlohu; jeho činnost se i v období největšího rozmachu revoluce redukovala na organizování petic a protestů. Ve všech otázkách zaujímali dostiženovci stanovisko kadetů. Svaz přestal existovat koncem roku 1907. — *321*

[159] *V. sjezd SDDSR* se konal ve dnech 30. dubna—19. května (13. května—1. června) 1907 v Londýně. Nejprve měl být svolán do Kodaně a v případě zákazu do Malmö nebo do Bruselu. Avšak dánská, švédská a belgická vláda pod přímým tlakem carské vlády konání sjezdu SDDSR na území svých států zakázaly. Sjezdoví delegáti, kteří přijeli do Kodaně, se přesunuli do Malmö a odtud odjeli do Londýna.

Svolání sjezdu bylo naléhavě nutné vzhledem k oportunistické politice menševického ÚV, zvoleného na IV. (sjednocovacím) sjezdu SDDSR (v ústředním výboru bylo sedm menševiků a tři bolševici a v redakci ústředního orgánu pět menševiků). Tato politika, která se rozcházela s vůlí většiny členů strany, utrpěla naprosté fiasko. Ani jediné opatření menševického ÚV k závažným vnitropolitickým událostem se nejen nesetkalo s podporou většiny nejsilnějších stranických organizací v průmyslových centrech, ale naopak bylo těmito organizacemi odsuzováno.

V srpnu 1906 schválil petrohradský výbor SDDSR rezoluci o nutnosti okamžitě svolat mimořádný sjezd strany a usnesl se informovat o tomto rozhodnutí všechny stranické organizace a vybídnout je, aby se k této otázce vyslovily. Agitace pro sjezd dosáhla i přes odpor ÚV takových rozměrů, že již do října podpořily rozhodnutí petrohradského výboru moskevský výbor SDDSR, většina stranických organizací v Rusku a rovněž Sociální demokracie Království polského a Litvy a ÚV Sociální demokracie Lotyšského kraje, které se na IV. sjezdu strany začlenily do SDDSR. Koncem září 1906 schválily stranické organizace, které se vyslovily pro sjezd, Výzvu k Sociálně demokratické dělnické straně Ruska, v níž požadovaly okamžité svolání mimořádného sjezdu strany. Přes silný odpor menševického ÚV se II. konference SDDSR (I. celoruská), která se konala v listopadu 1906, usnesla svolat sjezd strany na 15. (28.) března 1907. Příprava sjezdu probíhala za urputného boje mezi bolševiky a menševiky, přičemž každý z obou směrů vystoupil se svým vlastním programem (bolševický program — Návrhy rezolucí pro V. sjezd SDDSR — viz tento svazek, s. 25—35).

Sjezdu se zúčastnilo 336 delegátů, kteří zastupovali přes 147 000 členů strany. Mezi delegáty bylo 105 bolševiků, 97 menševiků,

57 bundovců, 44 polských sociálních demokratů, 29 zástupců Sociální demokracie Lotyšského kraje a 4 takzvaní mimofrakční delegáti.

Velká průmyslová centra delegovala na sjezd bolševiky. Petrohradská stranická organizace vyslala 17 delegátů, z toho 12 bolševiků, moskevská a moskevská okruhová organizace 19 delegátů, z toho 16 bolševiků, uralská 19 bolševiků a ivanovsko-vozněsenská, vladimirská, kostromská okruhová, brjanská, kazaňská a krasnojarská organizace pouze bolševiky. Lenina zvolila na sjezd hornokamská organizace. Na sjezdu vystoupila pod Leninovým vedením jednotná skupina bolševických delegátů: A. S. Bubnov, M. G. Cchakaja, I. F. Dubrovinskij, J. M. Jaroslavskij, M. N. Ljadov, V. P. Nogin, M. N. Pokrovskij, K. N. Samojlovová, J. V. Stalin, A. M. Stopani, S. G. Šahumjan, I. A. Teodorovič, K. J. Vorošilov aj. Sjezdu se s poradním hlasem účastnil M. Gorkij.

Diskuse o pořadu jednání sjezdu zabrala téměř čtyři zasedání a ukázala hluboké a zásadní neshody mezi bolševiky a menševiky. Bolševici trvali na tom, aby na pořad jednání sjezdu byly zařazeny hlavní teoretické a politické otázky zásadního rázu: taktika sociální demokracie v současné etapě buržoazně demokratické revoluce a vztah k buržoazním stranám. Menševici a bundovci, které podporoval Trockij, se stavěli proti tomu a snažili se, aby z pořadu jednání byly vyloučeny obecné otázky týkající se taktiky strany v buržoazně demokratické revoluci.

Bolševikům se po houževnatém boji, ve kterém je podporovali polští a lotyšští sociální demokraté, podařilo prosadit na pořad jednání sjezdu pouze jednu zásadní otázku, a to o vztahu k buržoazním stranám. Lenin napsal, že „tato otázka byla v popředí nejen všech zásadních sjezdových otázek, ale i v popředí veškeré práce vůbec" (tento svazek, s. 387). Po dlouhé a vášnivé diskusi byl schválen tento pořad jednání: 1. zpráva ústředního výboru; 2. zpráva sociálně demokratické frakce v dumě a její organizace; 3. vztah k buržoazním stranám; 4. Státní duma; 5. „dělnický sjezd" a nestranické dělnické organizace; 6. odbory a strana; 7. partyzánské akce; 8. nezaměstnanost, hospodářská krize a výluky; 9. organizační otázky; 10. mezinárodní kongres ve Stuttgartu (První máj, militarismus); 11. práce v armádě a 12. různé. Protože se sjezd protáhl a finanční prostředky byly vyčerpány, byly otázky týkající se Státní dumy, odborů a strany, partyzánských akcí a také organizační otázky projednány v posledních dvou dnech sjezdu. Referáty k těmto otázkám předneseny nebyly, takže se projednávaly pouze návrhy a rezoluce, které předložily na sjezdu jednotlivé frakce. Otázky nezaměstnanosti, hospodářské krize

a výluk a mezinárodního kongresu ve Stuttgartu byly z pořadu jednání staženy.

Lenin byl zvolen do předsednictva sjezdu. Přednesl na sjezdu referát a závěrečné slovo k nejdůležitější otázce pořadu jednání — o vztahu k buržoazním stranám, diskusní příspěvky ke zprávě o činnosti ÚV a ke zprávě o činnosti sociálně demokratické frakce v dumě a vystoupil s návrhem, aby na pořad jednání byly zařazeny zásadní otázky týkající se taktiky strany v buržoazní revoluci. Kromě toho vystupoval v diskusi proti menševikům, bundovcům a Trockému. Předsedal 6., 7., 14., 15., 27., 34. a 35. zasedání sjezdu.

Bolševiky podporovali na sjezdu delegáti Sociální demokracie Království polského a Litvy a Sociální demokracie Lotyšského kraje. Bolševici, kterým se podařilo semknout je na revoluční platformě, získali na sjezdu většinu a prosadili revoluční, marxistickou linii. Ke všem základním otázkám schválil sjezd bolševické rezoluce.

V otázce vztahu k buržoazním stranám byla schválena rezoluce, kterou napsal Lenin. Sjezd podal v této rezoluci bolševické hodnocení všech neproletářských stran — černosotňovců, okťabristů, kadetů a eserů — a stanovil taktiku revoluční sociální demokracie vůči těmto stranám. To bylo velké vítězství bolševiků. Strana, jak napsal Lenin později, „shrnula základní poučení z revoluce v londýnské rezoluci o neproletářských stranách. Sociálně demokratický proletariát v ní přesně a jasně zhodnotil vzájemný vztah tříd v revoluci, určil sociální základnu všech hlavních stran a celkové úkoly dělnického hnutí v boji za demokracii" (Spisy 16, Praha 1958, s. 133).

Sjezd schválil bolševickou rezoluci o Státní dumě, v níž byly zformulovány úkoly sociální demokracie v dumě. Uvádělo se v ní, že činnost sociální demokracie v dumě musí být podřízena činnosti mimo dumu a že dumy je třeba využít především jako tribuny k odhalování samoděržaví a kompromisnické politiky buržoazie, k proklamování a propagování revolučního programu strany. V rezoluci ke zprávě frakce vyjádřil sjezd přesvědčení, že sociálně demokratická frakce v dumě bude sloužit věci ruského proletariátu v duchu směrnic sjezdu a pod vedením ústředního výboru.

K otázce takzvaného dělnického sjezdu byla schválena bolševická rezoluce, vypracovaná na základě návrhu rezoluce O nestranických dělnických organizacích v souvislosti s anarcho-syndikalistickým směrem mezi proletariátem (viz tento svazek, s. 33—35), který napsal Lenin. V rezoluci k otázce Odbory a strana odmítl sjezd oportunistickou teorii neutrality odborů a uznal za

nutné prosadit, aby odbory ideově i politicky vedla strana. Sjezd provedl změny ve stanovách strany v tom smyslu, že odstranil existenci dvou ústředních institucí (volbu ústředního výboru a ústředního orgánu na sjezdu). Podle pozměněných stanov se na sjezdu volil pouze ústřední výbor, kdežto redakce ústředního orgánu měla být jmenována ústředním výborem a pracovat pod jeho kontrolou. Podle stanov se měly svolávat pravidelné stranické porady, na nichž by byly projednány nejdůležitější otázky stranického života.

Do ústředního výboru bylo zvoleno 5 bolševiků, 4 menševici, 2 polští a 1 lotyšský sociální demokrat. Za kandidáty ÚV bylo zvoleno 10 bolševiků, 7 menševiků, 3 polští a 2 lotyšští sociální demokraté. Za členy a kandidáty ÚV byli zvoleni V. I. Lenin, F. E. Dzeržinskij, I. F. Dubrovinskij, V. P. Nogin, L. B. Krasin, L. Tyszka, J. Marchlewski aj. Později byli do ÚV kooptováni další tři lidé: 2 za Bund a 1 za Sociální demokracii Lotyšského kraje.

Protože ÚV, složený ze zástupců různých směrů (zástupci neruských sociálně demokratických organizací často kolísali mezi bolševiky a menševiky), nezaručoval spolehlivost vedení, bylo ke konci sjezdu na schůzi bolševické frakce zvoleno bolševické centrum v čele s Leninem, v němž byla zastoupena i redakce listu Proletarij.

V. sjezd SDDSR znamenal vítězství bolševismu v dělnickém hnutí v Rusku. Ve sjezdových usneseních byly shrnuty výsledky vítězství bolševismu nad oportunistickým, menševickým křídlem strany v období buržoazně demokratické revoluce. Bolševická taktika byla schválena jako jediná taktika pro celou stranu. — *329*

170 Lenin promluvil na třetím zasedání sjezdu. Když byly schváleny první dva body pořadu jednání (zpráva ústředního výboru a zpráva frakce v dumě a její organizace) a přešlo se k jednání o tom, zda mají být do pořadu jednání zařazeny obecně teoretické otázky zásadního rázu (třetí, čtvrtý a pátý bod bolševického návrhu pořadu jednání sjezdu: o zostření hospodářského boje a současné situaci, o třídních úkolech proletariátu v současné situaci a o vztahu k buržoazním stranám), navrhl bundovec Zelcer (B. N. Grosser), aby po Liberově diskusním příspěvku byly tyto body staženy z programu. Bundovec Vinickij (V. D. Medem), který předsedal tomuto zasedání, navrhl, aby se o této otázce nedebatovalo a aby se odhlasovalo ukončení diskuse.

Po Leninově diskusním příspěvku na dalším, čtvrtém zasedání se pokračovalo v diskusi o zařazení obecně teoretických otázek na pořad jednání. Na pátém zasedání sjezdu 2. (15.) května byl na pořad jednání zařazen bod O vztahu k buržoazním stranám. — *331*

[171] *III. sjezd SDDSR*, svolaný bolševiky, se konal v Londýně 12.—27. dubna (25. dubna—10. května) 1905. Sjezdu předsedal V. I. Lenin. Menševici odmítli se sjezdu zúčastnit a svolali do Ženevy vlastní konferenci.

Na sjezdu bylo přítomno 38 delegátů: 24 delegátů s rozhodujícím hlasem a 14 s poradním.

Sjezd projednal hlavní otázky rozvíjející se revoluce v Rusku a stanovil úkoly proletariátu a jeho strany. Na sjezdu byly projednány tyto otázky: zpráva organizačního výboru; ozbrojené povstání; postoj k politice vlády těsně před převratem; otázka prozatímní revoluční vlády; vztah k rolnickému hnutí; stanovy strany; vztah k odštěpené části SDDSR; vztah k národním sociálně demokratickým organizacím; vztah k liberálům; praktické dohody s esery; otázky propagandy a agitace; zpráva o činnosti ústředního výboru; zprávy delegátů místních výborů aj.

Sjezd vypracoval strategický plán strany v buržoazně demokratické revoluci, podle něhož měl být vůdcem revoluce proletariát, který měl izolovat buržoazii a ve svazku s rolnictvem bojovat za vítězství revoluce — za svržení samoděržaví a nastolení demokratické republiky a za odstranění všech pozůstatků nevolnictví. Na základě tohoto strategického plánu stanovil sjezd taktickou linii strany. Za hlavní a neodkladný úkol strany považoval přípravu ozbrojeného povstání. Upozornil, že po vítězství ozbrojeného povstání lidu je třeba ustavit prozatímní revoluční vládu, která by potlačila odpor kontrarevoluce, splnila minimální program SDDSR a připravila podmínky pro přechod k revoluci socialistické.

Sjezd pozměnil stanovy strany. Schválil Leninovu formulaci prvního článku stanov týkajícího se členství ve straně, odstranil systém dvou ústředí ve straně (ústředního výboru a ústředního tiskového orgánu), vytvořil jediné řídící stranické ústředí — ústřední výbor — a přesně vymezil jeho práva a jeho vztah k místním výborům.

Sjezd odsoudil činnost menševiků, jejich oportunismus v organizačních a taktických otázkách. Protože Jiskra, které se zmocnili menševici, zaujala oportunistické stanovisko, uložil III. sjezd SDDSR ústřednímu výboru, aby zajistil vydávání nového ústředního orgánu — listu Proletarij. Jeho redaktorem byl na plenárním zasedání ústředního výboru 27. dubna (10. května) 1905 jmenován Lenin.

III. sjezd měl velký historický význam jako první bolševický sjezd. Dal straně a dělnické třídě program boje za vítězství demokratické revoluce. O průběhu a významu III. sjezdu strany viz Leninův článek Třetí sjezd (viz Sebrané spisy 10, Praha 1982

s. 212—237). Sjezdová usnesení zdůvodnil Lenin v knize Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci (viz Sebrané spisy 11, Praha 1982, s. 25—154). — *332*

[172] *Ženevská konference menševiků* se konala v dubnu 1905 současně s III. sjezdem SDDSR. Protože se jí zúčastnili delegáti pouze z 9 výborů, prohlásili ji menševici za konferenci stranických pracovníků.

Usnesení konference svědčila o tom, že menševikům nešlo o další rozvíjení revoluce, že odmítali hegemonii proletariátu v revoluci a politiku svazku proletariátu s rolnictvem. Za vedoucí sílu buržoazně demokratické revoluce považovali liberální buržoazii, která měla po vítězství revoluce převzít moc. Menševici popírali nutnost prozatímní revoluční vlády a účast představitelů sociální demokracie v této vládě. V usneseních týkajících se ozbrojeného povstání neukládala jejich konference proletariátu praktické úkoly spjaté s povstáním. Menševici se domnívali, že proletářská strana se nemusí podílet na přípravě povstání, protože by to mohlo buržoazii odradit. Konference se vyslovila proti účasti sociální demokracie v prozatímní revoluční vládě; požadavek vytvářet revoluční rolnické výbory, jež by zabíraly statkářskou půdu, vůbec nevznesla a řešení otázky pozemkového vlastnictví přenechala budoucímu ústavodárnému shromáždění. Konference zrušila stanovy strany schválené na II. sjezdu SDDSR. Její usnesení k organizační otázce vracela stranu znovu k organizační roztříštěnosti a kroužkaření. Ženevská konference dosvědčovala, že menševici se dali cestou ideového i organizačního odzbrojování dělnické třídy, její výchovy v duchu reformismu a přizpůsobování se taktice liberální buržoazie a stali se šiřiteli buržoazního vlivu na dělnickou třídu. Lenin o taktice menševiků prohlásil, že její podstatou je „zrada revoluce a přeměna proletariátu v ubohého nohsleda buržoazních tříd" (Sebrané spisy 11, Praha 1982, s. 107). V článku Třetí krok zpět (viz Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 325—335), v díle Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci a v předmluvě k brožuře Dělníci o rozkolu ve straně (viz Sebrané spisy 11, Praha 1982, s. 25—154, 182—188) i v jiných svých pracích odhalil oportunistický charakter usnesení ženevské konference a podrobil je zdrcující kritice. — *332*

[173] Čtvrtý článek jednacího řádu, schválený sjezdem, stanovil, že k hlasování podle jmen delegátů se má přistoupit pouze v tom případě, jestliže o to požádá nejméně dvacet delegátů. Toto hlasování se provádělo pomocí hlasovacích lístků. Lenin vystoupil v této sou-

vislosti s návrhem, aby se při tomto hlasování neodevzdávaly lístky, nýbrž vyvolávala jména delegátů. Předsednictvo sjezdu se většinou tří hlasů proti dvěma vyslovilo pro zrušení hlasovacích lístků. Ale protože v této věci vznikly názorové rozdíly, byla tato otázka postoupena sjezdu. Pro zachování způsobu hlasování pomocí lístků se vyslovila většina sjezdu (144 delegátů). — *335*

[174] Myslí se zde stávka, zahájená 21. července (3. srpna) 1906 z podnětu petrohradského výboru SDDSR na podporu ozbrojeného povstání vojáků a námořníků v Sveaborgu a Kronštadtu.

O červencové stávce roku 1906 viz Leninovy články Před bouří a Politická krize a bankrot oportunistické taktiky (viz Sebrané spisy 13, Praha 1983, s. 353–360, 370–385). — *340*

[175] Toto prohlášení učinil Lenin na dvacátém zasedání sjezdu při schvalování rezoluce ke zprávě sociálně demokratické frakce v II. státní dumě. Vypracováním rezoluce byla pověřena desetičlenná komise, v níž byli dva zástupci za každou frakci. Komise dostala čtyři návrhy: bolševiků, menševiků, polských sociálních demokratů a bundovců. Komise neschválila žádnou z předložených rezolucí a neprojednávala ani jeden návrh jako celek, nýbrž pouze tyto otázky: 1. zda má rezoluce obsahovat politické směrnice pro frakce; 2. zda se mají vypočítávat všechny chyby, jichž se frakce dopustila a 3. otázku důvěry frakci. Potom vypracovala rezoluci komise, avšak nezískala v komisi většinu. Proto sjezd na devatenáctém zasedání 10. (23.) května projednával tytéž otázky. Návrh bolševiků, aby směrnice pro frakci byly pojaty do rezoluce, byl zamítnut, protože lotyšští sociální demokraté hlasovali proti. Druhý den na dvacátém zasedání navrhl zástupce lotyšské frakce Verner (T. P. Kalniň), aby se projednávání rezoluce o frakci v dumě odložilo, dokud nebudou projednány otázky buržoazních stran a Státní dumy. Zdůvodňoval to tím, že část lotyšské delegace hlasovala na devatenáctém zasedání sjezdu proti zařazení směrnic pro frakci, neboť před projednáním otázky buržoazních stran a otázky Státní dumy jí byly tyto směrnice nejasné.

Předsednictvo sjezdu předložilo celou záležitost k projednání sjezdu, neboť se domnívalo, že se rozhodnutí o směrnicích schválené den předtím Vernerovým návrhem neruší. Lenin podpořil lotyšské sociální demokraty. Menševici a bundovci se postavili nejen proti Vernerovu návrhu, ale vůbec proti projednávání otázky.

Avšak sjezd na základě hlasování podle jmen delegátů většinou 149 proti 144 hlasům při 3 abstencích rozhodl, že je nutné počkat

se směrnicemi pro frakci, dokud nebude projednána otázka vztahu k buržoazním stranám a otázka Státní dumy. — *349*

[176] Rezoluci kavkazských menševiků rozebírá Lenin podrobně v dvanácté kapitole své knihy Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci (viz Sebrané spisy 11, Praha 1982, s. 105—114). — *350*

[177] Viz K. Marx - B. Engels, Oběžník proti Kriegovi (Spisy 4, Praha 1958, s. 27). — *361*

[178] Liberovým pozměňovacím návrhem byl zahájen útok oportunistické části sjezdu složené z menševiků a bundovců proti rezoluci bolševiků o vztahu k buržoazním stranám. Liber navrhl vypustit první část rezoluce zabývající se teoretickými otázkami, „že sociální demokracie má dnes před sebou mimořádně naléhavý úkol určit třídní obsah různých neproletářských stran, vymezit současný vzájemný poměr mezi třídami a podle toho určit svůj vztah k jiným stranám". Sjezd Liberův pozměňovací návrh zamítl. O pozměňovacích návrzích k rezoluci Vztah k buržoazním stranám viz tento svazek, s. 398—404. — *373*

[179] V prvním pozměňovacím návrhu doporučil Trockij vypustit z třetího bodu rezoluce tato slova: „...že sociální základ takových stran (tj. stran liberálně monarchistické buržoazie. *Red.*) tvoří ekonomicky mnohem vyspělejší vrstvy buržoazie, zejména pak buržoazní inteligence, kdežto část demokratické městské a vesnické maloburžoazie následuje tyto strany už jenom z tradice a proto, že ji liberálové přímo klamou". Sjezd pozměňovací návrh Trockého zamítl.

Druhý pozměňovací návrh Trockého se týkal pátého bodu rezoluce. Místo slov „proti reakci a zároveň proti zrádcovské liberální buržoazii" navrhoval „jak proti reakci, tak i proti zrádcovské politice liberální buržoazie". Sjezd pozměňovací návrh Trockého schválil. — *374*

[180] Martovův pozměňovací návrh, aby byla k třetímu bodu rezoluce připojena jako poznámka slova o přípustnosti technických dohod s buržoazními stranami, byl na sjezdu po Leninově diskusním příspěvku hlasováním podle jmen delegátů zamítnut (o tomto pozměňovacím návrhu viz tento svazek, s. 400—401). — *375*

[181] Martovův pozměňovací návrh, aby se ve čtvrtém bodu rezoluce

místo slov o pseudosocialistickém charakteru narodnictví zdůraznila „dobrodružnost" a „utopičnost jejich revolucionářství", byl na sjezdu po Leninově diskusním příspěvku zamítnut (o tomto pozměňovacím návrhu viz tento svazek, s. 401—402). — *375*

[182] První Martynovův pozměňovací návrh, aby ve čtvrtém bodu rezoluce o vztahu k buržoazním stranám byla slova „tyto strany (narodnické. *Red.*) zahalují své v podstatě buržoazně demokratické úkoly do více či méně socialistické ideologie" nahrazena slovy „spojují revoluční, demokratické snahy s reakčními sociálními a politickými tendencemi a předsudky, typickými pro rolníky předkapitalistické epochy a příslušníky maloburžoazie", byl sjezdem zamítnut.

Také druhý Martynovův pozměňovací návrh, aby v témž čtvrtém článku rezoluce byla slova „a tak je přimět, aby se postavily na stranu sociální demokracie proti černosotňovcům a kadetům" nahrazena slovy „a připojily se k nemilosrdnému boji proti feudálnímu státu", byl na sjezdu zamítnut. — *377*

[183] K otázce Státní dumy nevyslechl sjezd referát, nýbrž projednal dva návrhy rezoluce. Lenin podal na třiatřicátém zasedání sjezdu zprávu komise na obranu bolševického návrhu. Rezoluce byla schválena 157 hlasy proti 110. — *379*

[184] Lenin ve svém diskusním příspěvku odpovídá F. I. Danovi, který nesouhlasil s návrhem bolševiků označit sjezd jako pátý, aby se tím prý neprohlubovaly frakční neshody. Šlo totiž o to, že menševici a bundovci ignorovali III., bolševický sjezd strany. Byl schválen návrh bundovce Šanina (L. G. Šapira), aby sjezd dostal název londýnský sjezd SDDSR. — *383*

[185] Na sjezdu bylo rozhodnuto zvolit do ústředního výboru 15 členů, z toho 12 na sjezdu a 3 členy měly delegovat neruské organizace po sjezdu. Protože kostel, ve kterém se konal sjezd, bylo nutné uvolnit, bylo rozhodnuto provést sčítání hlasů a vyřešit jiné technické otázky v socialistickém klubu, kde zasedal menší počet delegátů (jeden zástupce za čtyři sjezdové delegáty). Zasedání se účastnilo 75 delegátů (22 bolševiků, 21 menševiků, 14 bundovců, 11 Poláků a 7 Lotyšů). V hlasování o nových členech ústředního výboru získalo 9 kandidátů většinu hlasů a 5 kandidátů stejný počet hlasů. Z nich bylo třeba zvolit 3. Bolševici navrhli nové hlasování, ale menševici se postavili proti tomu a navrhli losování mezi kandidáty. Byl schválen návrh bolševiků. K otázce kandidátů do

ústředního výboru schválil sjezd tento návrh bolševiků, na jehož vypracování se podílel i Lenin:

„Kandidáty do ústředního výboru navrhuje každá z pěti frakcí v dvojnásobném počtu zástupců této frakce v ústředním výboru. Tyto kandidáty potvrzuje sjezd.

Odstoupí-li některý člen ústředního výboru, nahrazují ho kandidáti téže frakce, přičemž se zvláštní usnesení ústředního výboru pro jejich nastoupení na místo odstupujících nepožaduje." — *384*

[36] Viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 146. — *384*

[37] Návrh rezoluce II. sjezdu Sociální demokracie Lotyšského kraje *O úkolech proletariátu v současné etapě buržoazně demokratické revoluce*, který napsal Lenin, byl bez projednávání připojen k protokolu sjezdu a uveřejněn 7. července 1907 v 78. čísle listu Zihņa. Protokol sjezdu se nedochoval.

II. sjezd Sociální demokracie Lotyšského kraje se konal 21.—25. května (3.—7. června) 1907 v Londýně ihned po skončení V. (londýnského) sjezdu SDDSR. V době sjezdu měla Sociální demokracie Lotyšského kraje asi 13 000 organizovaných členů. Sjezdu se účastnilo 26 delegátů s rozhodujícím hlasem a 10 delegátů s hlasem poradním. Sjezd měl tento program: 1. zpráva ústředního výboru, revizní komise a místních organizací; 2. krize, výluky a nezaměstnanost; 3. úkoly proletariátu v současné etapě buržoazně demokratické revoluce; 4. agitace v armádě; 5. odbory; 6. propaganda a agitace; 7. organizační otázky aj. Agrární otázka byla z pořadu jednání stažena. V tom se projevilo chybné stanovisko Sociální demokracie Lotyšského kraje.

Na sjezdu probíhal prudký boj mezi revolučními sociálními demokraty a oportunisty, zejména ke zprávě ústředního výboru. Revoluční sociální demokraté vytvořili spolu se smířlivci na sjezdu většinu. Sjezd shrnul výsledky boje, který v letech 1906—1907 probíhal v Sociální demokracii Lotyšského kraje mezi revolučními sociálními demokraty a oportunisty v otázkách taktiky v období buržoazně demokratické revoluce a sloučení Lotyšské sociálně demokratické dělnické strany s SDDSR.

Lenin se aktivně zúčastnil jednání sjezdu. Na odpoledním zasedání 24. května (6. června) 1907 přednesl referát o úkolech proletariátu v současné etapě buržoazně demokratické revoluce (dochoval se jenom velmi nedokonalý zápis referátu — zpětný překlad z lotyštiny do ruštiny, pořízený na policejním komisařství). Sjezd ukázal, že bolševismus získal v Lotyšsku pevné pozice: schválená

usnesení o odborech, nezaměstnanosti, demokratických a vojenských organizacích měla bolševický charakter.

Sjezd zvolil nový ÚV, složený v podstatě z revolučních sociálních demokratů, a uložil ústřednímu výboru uveřejnit manifest Všemu lotyšskému proletariátu, napsaný v bolševickém duchu.

Zihņa — ústřední tiskový orgán lotyšské sociální demokracie; byl založen v březnu 1904. Vycházel ilegálně s dlouhými přestávkami do srpna 1909 v Rize a později v zahraničí. V roce 1910 byl v jeho jubilejním, stém čísle uveřejněn Leninův článek Jubilejnímu číslu listu Zihņa, v němž byla vysoko vyzvednuta revoluční činnost lotyšských sociálních demokratů (viz Spisy 16, Praha 1956, s. 268—272). List uveřejnil rovněž řadu stranických dokumentů, které napsal Lenin. K aktivním a stálým spolupracovníkům listu patřil jeden ze zakladatelů Komunistické strany Lotyšska P. I. Stučka, národní básník J. Rainis aj.

Od dubna 1917 vycházel list legálně v Petrohradě, Rize a jiných městech. Od srpna 1919, po dočasném vítězství kontrarevoluce v Lotyšsku, začal znovu vycházet ilegálně v Rize. Po nastolení sovětské moci v Lotyšsku v červnu 1940 se list stal orgánem ústředního výboru Komunistické strany Lotyšska a Nejvyššího sovětu Lotyšské sovětské socialistické republiky. — *385*

[188] Jde o pozměňovací návrhy ekonomisty Akimova (V. P. Machnovce), předložené komisi II. sjezdu strany při projednávání jiskrovského návrhu programu strany (viz Vtoroj sjezd RSDRP. Protokoly, Moskva 1959, s. 258). — *398*

[189] Viz K. Marx, Návrh zákona o zrušení feudálních břemen (K. Marx - B. Engels, Spisy 5, Praha 1959, s. 311). — *400*

[190] *Biržovka* (Birževyje vědomosti) — buržoazní list založený v roce 1880 pro komerční účely. Vycházel v Petrohradě zprvu třikrát, později čtyřikrát týdně a nakonec jako deník. Od listopadu 1902 vycházel dokonce dvakrát denně — ráno a večer. Koncem října 1917 byly Birževyje vědomosti vojenským revolučním výborem zastaveny. — *405*

SEZNAM LITERATURY, KTEROU V. I. LENIN CITUJE NEBO O NÍŽ SE ZMIŇUJE*

[1] *Аграрная программа, [принятая на IV (Объединительном) съезде РСДРП].* — В листовке: Постановления и резолюции Объединительн. съезда Российской социал-демократической рабочей партии. [Спб.], тип. Центрального Комитета [1906], стр. 1. (РСДРП). — *97, 126, 212, 213, 215, 370*

Аграрный проект кадетов — см. Проект основных положений по аграрному вопросу, внесенный 42 членами Государственной думы.

Аграрный проект 104-х в I Государственной думе — см. Проект основных положений земельного закона, внесенный 104 членами Государственной думы.

Аграрный проект трудовиков — см. Проект основных положений земельного закона, внесенный 104 членами Государственной думы.

[2] *[Алексинский, Г. А.) Кадеты предают крестьян.* — «Вперед», Спб., 1906, № 1, 26 мая, стр. 1. Подпись: Г. Ал—ский. — *170*

* Česká redakce přetiskuje tento seznam literatury z 5. ruského vydání v nezměněné podobě.

V textové části jsou bibliografické prameny přeloženy a opatřeny číslem v hranaté závorce, které odkazuje na originální název díla a jeho bibliografické údaje v tomto seznamu.

Knihy, noviny a časopisy s Leninovými poznámkami jsou označeny hvězdičkou. Tyto výtisky jsou uloženy v Archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS. *Čes. red.*

[3] — *Перед новой Думой.* — В кн.: Сборник первый. Спб., «Новая дума», 1907, стр. 3—31. Перед загл. ст. авт.: Петр Ал. — *81*

Амстердамская резолюция — см. Internationale Regeln der sozialistischen Taktik.

[4] *[Андреевич, А.] Общерабочий съезд в России.* — В кн.: Союзное дело. № 1. Сб. по вопросам профессионального движения и кооперации. М., тип. Бутаева, 1907, стр. 12—16. — *34*

[5] *Беккер, И. Ф. [Письмо Ф. А. Зорге.* 21 июля 1871 г.].— В кн.: Письма И. Ф. Беккера, И. Дицгена, Ф. Энгельса, К. Маркса и др. к Ф. А. Зорге и др. Пер. с нем. Политикуса. С письмами и биографией Ф. А. Зорге Евг. Дицгена. С предисл. Н. Ленина. С портр. Ф. А. Зорге. Спб., Дауге, 1907, стр. 27—29. — *268*

[6] *«Биржевые Ведомости».* Вечерний выпуск, Спб., 1907, № 9934, 7 (20) июня, стр. 3. — *406*

[7] *[Богданов, А. А.] Имела ли партия Центр. Ком. в 1906—7 году?* Б. м., 1907. 18 стр. (Только для членов партийного съезда РСДРП). — *326*

[8] *Большевики и «мелкая буржуазия».* — «Новые силы», Спб., 1907, № 7, 23 февраля (8 марта), стр. 1. — *85, 87, 88*

[9] * *Бородин, Н. А. Государственная дума в цифрах.* Спб., изд. т-ва «Общественной Пользы», 1906. 72 стр. — *97*

Брам, А. — см. Крыленко, Н. В.

[10] *Брожение среди кадетов.* (Мнение П. Б. Струве). — «Биржевые Ведомости». Вечерний выпуск, Спб., 1907, № 9934, 7 (20) июня, стр. 3. Подпись: Ergo. — *406*

[11] *В Государственной думе.* 27 марта. — «Новое Время»,

Спб., 1907, № 11150, 28 марта (10 апреля), стр. 3—4. Подпись: Вс. Сухадрев. — *187*

[12] *В Центр[альный] Комитет РСДРП.* Заявление. 8 января 1907 г. — В кн.: [Богданов, А. А.] Имела ли партия Центр. Ком. в 1906—7 году? Б. м., 1907, стр. 10—14. (Только для членов партийного съезда РСДРП). Подпись: Максимов, Зимин, Строев. — *325*

[13] *Виноградов, П. Г. Политические письма.* — «Русские Ведомости», М., 1905, № 210, 5 августа, стр. 3 — *356*

[14] *Витте — агент биржи, Струве — агент Витте.* — «Начало», Спб., 1905, № 3, 16 (29) ноября, стр. 1. — *242, 344*

[15] * *Влияние урожаев и хлебных цен на некоторые стороны русского народного хозяйства.* Под ред. проф. А. И. Чупрова и А. С. Посникова. Т. I—II. Спб., 1897. 2 т. — *152*

[16] *[Воззвание к рабочим и социал-демократическим избирателям исполнительного органа выделившейся части общегородской Петербургской конференции РСДРП].* — «Товарищ», Спб., 1907, № 170, 20 января (2 февраля), стр. 5, в отд.: Из жизни партий. — *314, 327*

[17] *«Волна»,* Спб., 1906, № 12, 9 мая, стр. 3. — *380*

[18] *Вопрос о соглашениях в партии соц(иал)-дем(ократов).* — «Страна», Спб., 1907, № 8, 11 (24) января, стр. 4. — *37, 326*

[19] *Вопросы тактики.* Сб. I. Спб., «Новая Дума», 1907. 144 стр. — *277*

[20] *Вопросы тактики.* Сб. II. Спб., «Новая Дума», 1907. 79 стр. — *193*

[21] *[Воровский, В. В.] Выборы председателя.* — «Новый Луч», Спб., 1907, № 1, 20 февраля, стр. 2—3. Подпись: П. Орловский. — *54, 55*

[22] *«Вперед»,* Спб., 1906, № 1, 26 мая, стр. 1. — *170*

— 1906, № 2, 27 мая, стр. 2. — *123, 339*

[23] * *Всероссийская конференция РСДРП.* (Корреспонденция «Пролетария»). — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 8, 23 ноября, стр. 1—3. На газ. место изд.: М. — *58*

[24] *Всероссийский рабочий съезд.* Сб. статей. М., «Организация», 1907. 88 стр. — *200, 201*

[25] * *Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии.* Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904]. 397, II стр. (РСДРП). — *398*

[26] *Выборы думской земельной комиссии.* — «Трудовой Народ», Спб., 1907, № 14, 30 марта, стр. 1. Под общ. загл.: С.-Петербург, 30 марта. — *223, 226*

[27] *Главнейшие революции военной конференции РСДРП.* [Октябрь 1906 г.]. — В листовке: Краткое извлечение из протоколов 1-ой конференции организаций РСДРП, ведущих работу в войсках. Б. м., тип. ЦК РСДРП, 1906, стр. 12—13. (РСДРП). — *303*

[28] *Главнейшие резолюции, [принятые на Третьем съезде Российской соц.-дем. рабочей партии].* — В кн.: Третий очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, 1905, стр. XVI—XXVII. (РСДРП). — *388*

[29] *Грибоедов, А. С. Горе от ума. — 192*

[30] *Даже тут!* — «Русская жизнь», Спб., 1907, № 45, 22 февраля (7 марта), стр. 2. — *76—78*

[31] *[Дан, Ф. И.] Данилов. [Поправка к пункту 3-му резолюции большевиков об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 346. (РСДРП). — *399*

[32] — *[Поправка к пункту 4-му резолюции большевиков об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — Там же, стр. 361. — *403*

[33] *Декларация министерства, [оглашенная П. А. Столыпиным на заседании Государственной думы 6 (19) марта 1907 г.].* — «Товарищ», Спб., 1907, № 209, 7 (20) марта, стр. 3—4, в отд.: Государственная дума. — *150*

[34] *Декларация правительства, [оглашенная П. А. Столыпиным на заседании Государственной думы 6 (19) марта 1907 г.].* — «Речь», Спб., 1907, № 55, 7 (20) марта. Бесплатное приложение к газ. «Речь» и «Реформа». Государственная дума, стр. 1—2. — *51—53, 229, 235*

[35] *Декларация соц[иал]-дем[ократической] фракции, [зачитанная на заседании Государственной думы 19 марта (1 апреля)].* — «Товарищ», Спб., 1907, № 220, 20 марта (2 апреля), стр. 4, в отд.: Государственная дума. — *135, 160, 165, 169*

Декларация Столыпина — см. Декларация правительства, оглашенная П. А. Столыпиным на заседании Государственной думы 6 (19) марта 1907 г.

[36] *День запросов.* — «Народная Дума», Спб., 1907, № 21, 4 (17) апреля, стр. 2. Подпись: Д. — *235*

[37] «*Дневник Социал-Демократа*», [Женева], 1906, № 7, август, стр. 6—15. — *307*

[38] *Думский день.* — «Речь», Спб., 1907, № 66, 20 марта (2 апреля). Бесплатное приложение к газ. «Речь» и «Реформа». Государственная дума, стр. 1. — *143*

[39] *Задачи б[оевых] организаций.* [Резолююия Первой конференции военных и боевых организаций РСДРП]. — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 9, 7 декабря, стр. 3—4. Под общ. загл.: Конференция военных и боевых организаций РСДРП. На газ. место изд.: М. — *304*

[40] *Задачи воен[ных] организаций.* [Резолюция Первой конференции военных и боевых организаций РСДРП]. — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 9, 7 декабря, стр. 3. Под общ. загл.: Конференция военных и боевых организаций РСДРП. На газ. место изд.: М. — *309*

[41] *Задачи воен[ных] организаций в связи с характером работы в них.* [Резолюция Первой конференции военных и боевых организаций РСДРП]. — В кн.: Протоколы Первой конференции военных и боевых организаций РСДРП. Спб., [тип. «Свет»], 1907, стр. 137. — *309*

[42] *Законопроект о собраниях.* — «Речь», Спб., 1906, № 89, 2 (15) июня. Приложение к № 89 «Речи». Государственная дума, стр. 4. — *97*

[43] *Заседание [Государственной думы] 20 февраля [1907 г.].* — «Речь», Спб., 1907, № 43, 21 февраля (6 марта). Бесплатное приложение к № 43 газеты «Речь». Государственная дума, стр. 1. — *82*

[44] *Заседание пятнадцатое [Государственной думы]. 26 мая 1906 г.* — В кн.: Стенографические отчеты [Государственной думы]. 1906 год. Сессия первая. Т. I. Заседания 1—18 (с 27 апреля по 30 мая). Спб., гос. тип., 1906, стр. 639—686. (Государственная дума). — *169, 173*

[45] * *[Заявление 31 члена Петербургской конференции РСДРП о неправильном представительстве организации на конференции, внесенное на заседании конференции 6 (19) января 1907 г.].* — В листовке: Почему мы были вынуждены оставить конференцию? (Заявление 31 члена конференции, внесенное в ЦК). [Спб., 1907], стр. 4—5. — *289, 290*

[46] *[Заявление 31 члена Петербургской конференции РСДРП об отказе участвовать в обсуждении вопроса о разделении конференции на две секции и в голосованиях, внесенное на заседании конференции 6 (19) января 1907 г.].* — Там же, стр. 5. — *289*

[47] *Иекк, Г. Интернационал.* Со вступ. статьей К. Каутского. С нем. пер. Б. Смирнова и А. Ратнер, под ред. А. Санина. Спб., «Знание», 1906. XX, 366 стр. (Дешевая б-ка т-ва «Знание», № 275). — *251*

[48] *Из жизни партий.* — «Товарищ», Спб., 1907, № 177, 28 января (10 февраля), стр. 4. — *311, 314, 316, 317, 318, 322*

Избирательный закон — см. Указ правительствующему Сенату об изменениях и дополнениях в положении о выборах в Государственную думу. 11 (24) декабря 1905 г.

[49] *«Известия Крестьянских Депутатов»,* Спб. — *214*

— [1907], № 8, 27 мая, стр. 1. — *170*

[50] *Извещение о втором (экстренном) съезде партии соц.-рев.* — «Партийные Известия», [Спб.], 1907, № 6, 8 марта, стр. 1—3. — *233*

[51] *Изгоев, А. С. Пессимизм.* — «Речь», Спб., 1907, № 48, 27 февраля (12 марта), стр. 1—2. — *92*

[52] *Издательство «Отголоски»,* Спб. — *239*

[53] *Издательство «Отголоски».* Сб. V. Спб., тип. Вейсбрута, 1907. 80 стр. — *199, 403*

[54] *Издательство «Отклики»,* Спб. — *252*

[55] *Издательство «Отклики».* Сб. II. Спб., [Электропеч. Левенштейн], 1907. 76 стр. — *252*

[56] *Из-за чего шум?* — «Товарищ», Спб., 1907, № 218, 17 (30 марта), стр. 2—3. — *127*

[57] *«Искра»* (старая, ленинская), [Лейпциг — Мюнхен — Лондон — Женева]. — *205, 365*

[58] *«Искра»* (новая, меньшевистская), [Женева]. — *83, 350*
— 1905, № 110, 10 сентября, стр. 1—2. — *83*

[59] [*К вопросу о пределах агитации за рабочий съезд.* Резолюция, принятая на Второй конференции РСДРП («Первой Всероссийской»)]. — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 8, 23 ноября, стр. 3. Под общ. загл.: Всероссийская конференция РСДРП. (Корреспонденция «Пролетария»). На газ. место изд.: М. — *34*

[60] *К вопросу о рабочем съезде.* — В кн.: «Освобождение труда». Сб. статей по рабочему вопросу. [Одесса], «Освобождение Труда», [1907], стр. 13—22. Подпись: Фрид-ъ. — *33*

[61] *К выборам в Государств[енную] думу.* — «Речь», Спб., 1906, № 216, 14 (27) ноября, стр. 3, в отд.: Хроника. — *40, 68*

[62] *«Кадеты» и «буржуазная демократия».* — «Речь», Спб., 1907, № 74, 29 марта (11 апреля), стр. 1. Подпись: М. — *226*

[63] *Кадеты наступают.* — «Новый луч», Спб., 1907, № 3, 22 февраля, стр. 1. — *78*

[64] *Караваев, А. Л.* [*Письмо в редакцию.* 20 марта 1907 г.]. — «Товарищ», Спб., 1907, № 221, 21 марта (3 апреля), стр. 6, в отд.: Письма в редакцию. — *166*

[65] * *Карышев, Н. А. Крестьянские вненадельные аренды.* Дерпт, 1892. XIX, 402, LXV стр. (В изд.: Итоги экономического исследования России по данным земской статистики. Т. II). — *154*

[66] *Классовые задачи пролетариата в современный момент демократической революции.* [Проект резолюции большевиков к IV (Объединительному) съезду РСДРП]. — «Партийные Известия», [Спб.], 1906, № 2, 20 марта, стр. 6. Под общ. загл.: Проект резолюций. К Объединительному съезду Российской социал-демократической рабочей партии. — *101*

[67] *Кольцов, Д. Большевистская тактика.* — «Привет», [Спб.], 1907, № 2, 28 марта, стр. 6—8. — *239*

[68] — *Кадеты и буржуазная демократия.* — «Русская Жизнь», Спб., 1907, № 49, 27 февраля (12 марта), стр. 1. — *95, 97, 98, 116*

[69] *Конференция военных и боевых организаций РСДРП.* (Корреспонденция «Пролетария»). — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 9, 7 декабря, стр. 3—5. На газ. место изд.: М. — *303*

[70] *Конференция кавказских социал-демократических рабочих организаций.* [Женева, тип. партии, 1905]. 8 стр. (РСДРП). — *350*

[71] *Короленко, С. А. Вольнонаемный труд в хозяйствах владельческих и передвижение рабочих в связи со статистико-экономическим обзором Европейской России в сельскохозяйственном и промышленном отношениях.* Спб., 1892. 864 стр.; 17 л. карт. (Деп. земледелия и сельской пром-сти. С.-х. и стат. сведения по материалам, полученным от хозяев. Вып. V. — *151*

[72] *[Корреспонденция из Ковно].* — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 13, 11 февраля, стр. 8. Под общ. загл.: К материалам избирательной кампании. —*321*

[73] *Краткое извлечение из протоколов 1-ой конференции организаций РСДРП, ведущих работу в войсках.* [Листовка]. Б. м., тип. ЦК РСДРП, 1906. 13 стр. (РСДРП). — *302, 303, 305, 306, 307*

[74] *Крестьяне и кадеты.* — «Известия Крестьянских Депутатов», Спб., [1907], № 8, 27 мая, стр. 1. — *170*

[75] *[Крыленко, Н. В.] Классовая борьба пролетариата и Лондонский съезд.* — «Товарищ», Спб., 1907, № 280, 31 мая (13 июня), стр. 2. Подпись: А. Брам. — *405*

[76] *Кускова, Е. Д. Чем это кончится?* — «Товарищ», Спб., 1907, № 161, 10 (23) января, стр. 1. — *37, 326*

[77] *Credo.* — В кн.: [Ленин, В. И.] Протест российских социал-демократов. С послесл. от ред. «Рабочего

Дела». Изд. Союза русских социал-демократов. Женева, тип. «Союза», 1899, стр. 1—6. (РСДРП. Оттиск из № 4—5 «Рабочего Дела»). — *205*

[78] *Ларин, Ю. Широкая рабочая партия и рабочий съезд.* М., «Новый Мир», 1906. 95 стр. — *201, 203, 253, 274, 276, 277, 278*

[79] *[Лейтейзен, Г. Д.] Рабочий съезд.* — В кн.: Вопросы тактики. Сб. I. Спб., «Новая Дума», 1907, стр. 73—121. Подпись: Г. Линдов. — *277*

[80] *[Ленин, В. И.] Аграрный вопрос и силы революции.* — «Наше Эхо», Спб., 1907, № 7, 1 апреля, стр. 1. — *239*

[81] — *Анемичная Дума или анемичная мелкая буржуазия.* — «Наше Эхо», Спб., 1907, № 8, 3 апреля, стр. 1. — *231*

[82] * — *Близкий разгон Думы и вопросы тактики.* Петербург, 27 февр. 1907 г. — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 14, 4 марта, стр. 1. На газ. место изд.: М. — *141*

[83] — *Борьба с кадетствующими с.-д. и партийная дисциплина.* — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 8, 23 ноября, стр. 3. На газ. место изд.: М. — *326*

[84] — *[Возражения против поправок Мартова к пункту 3-му резолюции большевиков об отношении к буржуазным партиям 16 (29) мая 1907 г. на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 357. (РСДРП). — *400*

[85] — *Вторая Дума и вторая волна революции.* Петербург, 7 февраля 1907 г. — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 13, 11 февраля, стр. 1. На газ. место изд.: М. — *79*

[86] — *Выборы в Петербурге и лицемерие 31 меньшевика.*

Спб., «Новая Дума», 1907. 15 стр. Перед загл. авт.: Н. Ленин. — *39, 311, 313—324, 327*

[87] — *Две тактики социал-демократии в демократической революции.* Изд. ЦК РСДРП. Женева, тип. партии, 1905, VIII, 108 стр. (РСДРП). Перед загл. авт.: Н. Ленин. — *105, 211*

[88] — *[Доклад об отношении к буржуазным партиям 12 (25) мая на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 271—278. (РСДРП). — *364*

— *Дума и русские либералы — см.* Ленин, В. И. С.-Петербург, 10 апреля.

[89] — *Интеллигентские воители против господства интеллигенции.* — «Наше Эхо», Спб., 1907, № 5, 30 марта, стр. 2. — *194*

[90] — *Кризис меньшевизма.* — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 9, 7 декабря, стр. 2—7. На газ. место изд.: М. — *201*

[91] — *Мелкобуржуазная тактика.* — «Новый луч», Спб., 1907, № 4, 23 февраля, стр. 3. — *234*

[92] — *[О беспартийных рабочих организациях в связи с анархо-синдикалистическим течением в пролетариате.* Проект резолюции к V съезду РСДРП). — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 14, 4 марта, стр. 4. Под общ. загл.: Проекты резолюций к Пятому съезду РСДРП. На газ. место изд.: М. — *72, 204, 208, 276*

[93] * — *О блоках с кадетами.* — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 8, 23 ноября, стр. 2—5. — *325*

[94] — *[О современном моменте демократической революции.* Проект резолюции к V съезду РСДРП]. — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 14, 4 марта, стр. 3. Под общ. загл.: Проекты резолюций к Пя-

тому съезду РСДРП. На газ. место изд.: М. —*72, 102, 103, 104, 107, 108, 125*

[95] — *[О тактике с.-д. в Государственной думе.* Проект резолюции к V съезду РСДРП]. — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 14, 4 марта, стр. 3—4. Под общ. загл.: Проекты резолюций к Пятому съезду РСДРП. На газ. место изд.: М. — *72, 286, 379*

[96] — *[Об обострении массовой экономической нужды и экономической борьбы.* Проект резолюции к V съезду РСДРП]. — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 14, 4 марта, стр. 4. Под общ. загл.: Проекты резолюций к Пятому съезду РСДРП. На газ. место изд.: М. — *72*

[97] — *[Об отношении к буржуазным партиям.* Проект резолюции к V съезду РСДРП]. — «Новый Луч», Спб., 1907, № 7, 27 февраля, стр. 3, в отд.: Из жизни партии. — *116*

[98] — *[Об отношении к буржуазным партиям.* Проект резолюции к V съезду РСДРП]. — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 14, 4 марта, стр. 3. Под общ. загл.: Проекты резолюций к Пятому съезду РСДРП. На газ. место изд.: М. — *72, 96, 211, 212, 239, 353, 360*

[99] * — *Опыт классификации русских политических партий.* — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 5, 30 сентября, стр. 5—6. На газ. место изд.: М. — *406*

[100] — *Особое мнение, внесенное на [Всероссийскую] конференцию [РСДРП] от имени делегатов соц.-дем. Польши, Латышского края, С.-П[етербу]рга, Москвы, Центр[ально]-промышленной области и Поволжья.* — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 8, 23 ноября, стр. 2. Под общ. загл.: Всероссийская конференция РСДРП. (Корреспонденция «Пролетария»). На газ. место изд.: М. — *36*

[101] — *[Открытие второй Государственной думы].* — «Новый Луч», Спб., 1907, № 1, 20 февраля, стр. 1. Загл.: Спб. 20 февраля 1907 г. — *86*

[102] — *Отношение к буржуазным партиям.* [Проект резолюции к IV (Объединительному) съезду РСДРП].— «Партийные Известия», [Спб.], 1906, № 2, 20 марта, стр. 7—8. Под общ. загл.: Проект резолюций. К Объединительному съезду Российской социал-демократической рабочей партии. — *96, 211, 353, 354, 391*

[103] — *Первый важный шаг.* СПБ. 21 февраля 1907 г.— «Новый Луч», Спб., 1907, № 2, 21 февраля, стр. 1.— *76, 77, 90, 106*

[104] — *Платформа революционной социал-демократии.* — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 14, 4 марта, стр. 2—3. На газ. место изд.: М. — *104*

[105] — *Плеханов и Васильев.* — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 11, 7 января, стр. 5—6. На газ. место изд.: М. — *74*

[106] — *[Проект резолюции к V съезду РСДРП о тактике с.-д. в Государственной думе].* — «Современная Речь», Спб., 1907, № 28, 22 февраля, стр. 3, в отд.: Партийная жизнь. — *72*

[107] — *Проекты резолюций к Пятому съезду РСДРП.* — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 14, 4 марта, стр. 3—4. На газ. место изд.: М. — *72, 96, 97, 99, 102, 103, 104, 106, 108, 125, 204, 208, 211, 212, 239, 276, 286, 353, 360, 379*

[108] — *Протест 31-го меньшевика.* — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 12, 25 января, стр. 4. На газ. место изд.: М. — *290*

[109] — *Резолюция большинства о Государственной думе.* — «Волна», Спб., 1906, № 12, 9 мая, стр. 3, в отд.: Из жизни политических партий. — *380*

[110] — *С.-Петербург, 10 апреля.* — «Наше Эхо», Спб., 1907, № 14, 10 апреля, стр. 1. — *298*

[111] — *Сердитая растерянность.* (К вопросу о рабочем

съезде). — В кн.: Вопросы тактики. Сб. II. Спб., «Новая Дума», 1907, стр. 29—41. Подпись: Н. Ленин. — *193*

[112] — *Современный момент демократической революции.* [Проект резолюции к IV (Объединительному) съезду РСДРП]. — «Партийные Известия», [Спб.], 1906, № 2, 20 марта, стр. 5—6. Под общ. загл.: Проект резолюций. К Объединительному съезду Российской социал-демократической рабочей партии. — *101*

[113] — *Социал-демократия и выборы в Думу.* Спб., «Новая Дума», 1907. 29 стр. — *314, 322*

— *Тактика РСДРП во время избирательной кампании. Интервью, данное сотруднику «L'Humanité» 17 февраля (2 марта) 1907 г.* — *см.* Lenin, V. I. Une interview du citoyen Lénine.

[114] — *[Тактическая платформа к Объединительному съезду РСДРП.* Проект резолюций к Объединительному съезду РСДРП]. — «Партийные Известия», [Спб.], 1906, № 2, 20 марта, стр. 5—9. — *95, 101, 211, 353, 354, 391*

[115] — *«Услышишь суд глупца...»* (Из заметок с.-д. публициста). Спб., «Новая Дума», 1907. 24 стр. — *315, 322*

[116] *[Либер, М. И. Поправка к принятой съездом резолюции большевиков об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде* РСДРП]. — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 345. (РСДРП). — *373*

Линдов, Г. — *см.* Лейтейзен, Г. Д.

[117] *Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.).* Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909. 486 стр. (РСДРП). — *28, 29, 30, 332, 333, 336, 337, 340, 342—344, 345, 347, 349, 363—368, 369—370, 371, 373, 374, 375—376, 377—378, 379—380, 381, 384, 387, 391—404*

[118] *[Лузин, И. И.] Эль. Всероссийский рабочий съезд.* — В кн.: О всероссийском рабочем съезде. Сб. статей. М., 1907, стр. 49—88. (К очередному съезду РСДРП). — *190*

[119] — *Два течения в вопросе о рабочем съезде.* — В кн.: Всероссийский рабочий съезд. Сб. статей. М., «Организация», 1907, стр. 5—19. — *199, 201*

[120] *[Лурье, Г. И.] Гирш. [Поправка, внесенная при обсуждении польского проекта резолюции о буржуазных партиях на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 340. (РСДРП). — *393*

[121] *Львов, Л. О К. П. Победоносцеве.* — «Товарищ», Спб., 1907, № 214, 13 (26) марта, стр. 4. — *127*

Маловер, Ф. — *см.* Португалов, В.

[122] *Манифест.* 17 (30) октября 1905 г. — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 222, 18 (31) октября, стр. 1. — *62*

[123] *Маркс, К. и Энгельс, Ф. Манифест Коммунистической партии.* Декабрь 1847 г. — январь 1848 г. — *96, 252*

[124] — *Циркуляр против Криге.* 11 мая 1846 г. — *361*

[125] — *Циркулярное письмо А. Бебелю, В. Либкнехту, В. Бракке и др.* 17—18 сентября 1879 г. — *256*

[126] *Маркс, К. Буржуазия и контрреволюция.* 9, 11, 15 и 29 декабря 1848 г. — *225, 280, 281, 283*

[127] — *Законопроект об отмене феодальных повинностей.* 29 июля 1848 г. — *102, 284, 400*

[128] — *Капитал.* Критика политической экономии, т. I. 1867 г. — *245*

[129] * — *Капитал.* Критика политической экономии. Пер. с нем. Т. I. Кн. I. Процесс производства капитала. Спб., Поляков, 1872. XIII, 678 стр. — *267*

[130] — *Критика Готской программы.* Замечания к программе германской рабочей партии. 5 мая 1875 г. — *246, 264*

[131] * — *Письма к Л. Кугельману.* С предисл. редакции «Neue Zeit». Пер. с нем. М. Ильиной под ред. и с предисл. Н. Ленина. Спб., [«Новая Дума»], 1907. XI, 96 стр. — *252*

[132] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 27 сентября 1877 г.]. — В кн.: Письма И. Ф. Беккера, И. Дицгена, Ф. Энгельса, К. Маркса и др. к Ф. А. Зорге и др. Пер. с нем. Политикуса. С письмами и биографией Ф. А. Зорге Евг. Дицгена. С предисл. Н. Ленина. С портр. Ф. А. Зорге. Спб., Дауге, 1907, стр. 172—176. — *266*

[133] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 19 октября 1877 г.]. — Там же, стр. 177—180. — *256*

[134] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 19 сентября 1879 г.]. — Там же, стр. 182—187. — *256, 262*

[135] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 19 ноября 1879 г.]. — Там же, стр. 188. — *257*

[136] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 5 ноября 1880 г.]. — Там же, стр. 190—195. — *257, 267*

[137] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 20 июня 1881 г.]. — Там же, стр. 197—201. — *254*

[138] *Мартов, Л. Дальше некуда.* — «Русская Жизнь», Спб., 1907, № 48, 25 февраля (10 марта), стр. 2—3. — *90*

[139] — *[Первая поправка к пункту 3-му резолюции большевиков об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. пар-

тии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 346. (РСДРП). — *399*

[140] — *Перед четвертым съездом.* — В кн.: Издательство «Отголоски». Сб. V. Спб., тип. Вейсбрута, 1907, стр. 3—26. — *403*

[141] — *[Поправка к пункту 4-му резолюции большевиков об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 361. (РСДРП). — *375—376, 401, 403*

[142] — *Социал-демократия против классового движения пролетариата.* — «Привет», [Спб.], 1907, № 2, 28 марта, стр. 10—15. — *239*

[143] — *[Четвертая поправка к пункту 3-му резолюции большевиков об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 357. (РСДРП). — *375, 401*

[144] *Мартынов, А. [Первая поправка к резолюции об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 360. (РСДРП). — *377*

[145] — *[Третья поправка к резолюции об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — Там же, стр. 360. — *377—378*

[146] *Меньшиков, М. Осада власти.* II. — «Новое Время», Спб., 1907, № 11130, 8 (21) марта, стр. 2—3. — *150*

[147] *Меринг, Ф. История германской социал-демократии.*

Пер. со 2-го нем. изд. М. Е. Ландау. М. — [Спб.], Гранат, 1906—1907. 4 т.

* Т. 1. До революции 1848 г. [Спб.], 1906. 397 стр.— *251*

* Т. 2. До прусского конституционного конфликта (1862 г.). 1906. 387 стр. — *251*

* Т. 3. До франко-прусской войны. 1906. 416 стр.— *251*

Т. 4. До выборов 1903 года. 1907. 400 стр. — *251, 256, 257*

[148] *[Меч, В. Рецензия:]* «Наше Дело» (№ 1). — «Современная Жизнь», [М.], 1906, сентябрь — октябрь, стр. 254—255, в отд.: Критика и библиография. Под общ. загл.: Периодическая печать. Среди журналов. Подпись: В. М. — *357*

Н. Р. — см. Рожков, Н. А.

[149] *«Народная Газета»,* Спб., 1907, № 1, 10 (23) апреля, стр. 3—4. — *274, 275—278*

— 1907, № 2, 11 (24) апреля, стр. 1. — *299*

[150] *«Народная Дума»,* Спб. — *243*

— 1907, № 12, 24 марта (6 апреля), стр. 4. — *352, 353—355, 357, 360, 371, 391, 397*

— 1907, № 13, 25 марта (7 апреля), стр. 5—6. — *190—193, 194—203*

— 1907, № 20, 3 (16) апреля, стр. 4. — *301, 302, 303, 304*

— 1907, № 21, 4 (17) апреля, стр. 1, 2, 3—4, 6. — *235—238, 239—240, 241—243, 247*

[151] *«Начало»,* Спб. — *242, 404*

— 1905, № 3, 16 (29) ноября, стр. 1. — *242, 344*

[152] *«Наше Эхо»,* Спб., 1907, № 5, 30 марта, стр. 2 — *194*

— 1907, № 7, 1 апреля, стр. 1. — *239*

— 1907, № 8, 3 апреля, стр. 1. — *231*

— 1907, № 14, 10 апреля, стр. 1. — *298*

[153] *Некрасов, Н. А. Колыбельная песня.* (Подражание Лермонтову). — *138*

[154] *«Новое Время»,* Спб. — *80, 150, 184, 186, 187*

— 1907, № 11068, 4 (17) января, стр. 3. — *38*

— 1907, № 11130, 8 (21) марта, стр. 2—3. — *150*

— 1907, № 11150, 28 марта (10 апреля), стр. 2, 3—4. — *187*

— 1907, № 11157, 4 (17) апреля, стр. 3. — *237*

[155] *«Новые Силы»,* Спб. — *85*

— 1907, № 7, 23 февраля (8 марта), стр. 1. — *85, 87, 88*

[156] *«Новый Луч»,* Спб. — *77, 106*

— 1907, № 1, 20 февраля, стр. 1, 2—3. — *54, 55, 86*

— 1907, № 2, 21 февраля, стр. 1—2. — *76, 77, 90, 106, 228*

— 1907, № 3, 22 февраля, стр. 1. — *78*

— 1907, № 4, 23 февраля, стр. 3. — *234*

— 1907, № 7, 27 февраля, стр. 3. — *116*

Ноябрьские аграрные законы — см. Указ правительствующему Сенату о выходе крестьян из общин и закреплении в собственность надельных участков и Указ правительствующему Сенату о выдаче крестьянским поземельным банком ссуд под залог надельных земель.

[157] *О. Б. [Рецензия на книгу:]* Briefe und Auszüge aus Briefen, von Ioh. Phil. Becker, Ios. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere. Stuttgart, 1906 Verlag von I. H. W. Dietz

Nachfolger. — «Современная Жизнь», [М.], 1906, ноябрь, стр. 244—251. — *252*

[158] *О временном правительстве.* [Резолюция конференции кавказских социал-демократических рабочих организаций]. — В кн.: Конференция кавказских социал-демократических рабочих организаций. [Женева, тип. партии, 1905], стр. 3. (РСДРП). — *350*

[159] *О всероссийском рабочем съезде.* Сб. статей. М., 1907. 128 стр. (К очередному съезду РСДРП). — *190, 194, 201*

[160] *[О классовых задачах пролетариата в современный момент демократической революции.* Проект резолюции к V съезду РСДРП]. — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 14, 4 марта, стр. 3. Под общ. загл.: Проекты резолюций к Пятому съезду РСДРП. На газ. место изд.: М. — *72, 404*

[161] *О работе среди офицеров.* [Главнейшие резолюции военной конференции РСДРП. Октябрь 1906 г.]. — В листовке: Краткое извлечение из протоколов 1-ой конференции организаций РСДРП, ведущих работу в войсках. Б. м., тип. ЦК РСДРП, 1906, стр. 13. (РСДРП). — *305, 306, 307*

[162] *О работе среди офицеров.* [Резолюция Первой конференции военных и боевых организаций РСДРП]. — В кн.: Протоколы Первой конференции военных и боевых организаций РСДРП. Спб., [тип. «Свет»], 1907, стр. 132. — *305—306*

[163] *О роли партии в вооруженном восстании.* [Резолюция Первой конференции военных и боевых организаций РСДРП]. — Там же, стр. 116—117. — *309*

[164] *О роли партии в вооруженном восстании.* [Резолюция Первой конференции военных и боевых организаций РСДРП]. — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 9, 7 декабря, стр. 3. Под общ. загл.: Конференция военных и боевых организаций РСДРП. На газ. место изд.: М. — *309*

[165] *О современном моменте революции и задачах пролетариата.* [Проект резолюции меньшевиков к IV (Объединительному) съезду РСДРП]. — «Партийные Известия», [Спб.], 1906, № 2, 20 марта, стр. 9. Под общ. загл.: Проект резолюций к предстоящему съезду, выработанный группой «меньшевиков» с участием редакторов «Искры». — *101, 333*

[166] *[О тактике РСДРП в избирательной кампании.* Резолюция, принятая на Второй конференции РСДРП («Первой Всероссийской»)]. — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 8, 23 ноября, стр. 2. Под общ. загл.: Всероссийская конференция РСДРП. (Корреспонденция «Пролетария»). На газ. место изд.: М. — *36, 59, 77, 99*

[167] *[Об единстве избирательной кампании на местах.* Резолюция, принятая на Второй конференции РСДРП («Первой Всероссийской»)]. — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 8, 23 ноября, стр. 2. Под общ. загл.: Всероссийская конференция РСДРП. (Корреспонденция «Пролетария»). На газ. место изд.: М. — *36, 323, 325*

[168] *[Об отношениях к буржуазным партиям.* Проект резолюции большевиков, внесенный на V (Лондонском) съезде РСДРП]. — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 466—467. (РСДРП). — *363, 364, 369, 370, 371, 375, 377, 378, 392, 393, 397—404*

[169] *[Об отношении к буржуазным партиям.* Проект резолюции, внесенный на V (Лондонском) съезде РСДРП делегацией ПСД]. — Там же, стр. 467. — *364, 369—370, 392*

[170] *[Об отношении к буржуазным партиям.* Проект резолюции к V (Лондонскому) съезду РСДРП, выработанный группой меньшевиков-литераторов и практиков]. — «Народная Дума», Спб., 1907, № 12, 24 марта (6 апреля), стр. 4, в отд.: Из партий. — *353, 354—355, 356, 360, 371, 392, 397*

[171] *[Об отношении к буржуазным партиям.* Проект резолюции меньшевиков, внесенный на V (Лондонском) съезде РСДРП]. — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 465. (РСДРП). — *392, 393—398*

[172] *Об отношении к буржуазным партиям.* [Резолюция IV (Объединительного) съезда РСДРП]. — В кн.: Протоколы Объединительного съезда РСДРП, состоявшегося в Стокгольме в 1906 г. М., тип. Иванова, 1907, стр. 406. — *96*

[173] *[Об отношении к Государственной думе.* Проект резолюции большевиков, внесенный на V (Лондонском) съезде РСДРП]. — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 471—472. (РСДРП). — *379, 381*

[174] *[Об отношении к Государственной думе.* Проект резолюции меньшевиков, внесенный на V (Лондонском) съезде РСДРП]. — Там же, стр. 470—471. — *379*

[175] *Об отношении к Государственной думе.* [Резолюция, принятая на конференции «Союза Эстонского края» РСДРП]. — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 15, 25 марта, стр. 6. Под общ. загл.: Конференция эстонских социал-демократов. (Письмо в редакцию). На газ. место изд.: М. — *132, 134*

[176] *Об отношении к Государственной думе.* [Резолюция, принятая на IV (Объединительном) съезде РСДРП]. — В кн.: Протоколы Объединительного съезда РСДРП, состоявшегося в Стокгольме в 1906 г. М., тип. Иванова, 1907, стр. 414—416. — *36, 58, 117*

[177] *Об отношении к другим революционным и оппозиционным партиям.* [Резолюция первой общерусской конфернции партийных работников]. — В кн.: Первая общерусская конференция партийных работников. Отдельное приложение к № 100 «Искры». Же-

нева. тип. партии, 1905, стр. 25—26. (РСДРП). — *389, 391*

[178] *Об отношении к либерально-демократическим партиям.* [Проект резолюции меньшевиков к IV (Объединительному) съезду РСДРП]. — «Партийные Известия», [Спб.], 1906, № 2, 20 марта, стр. 10. Под общ. загл.: Проект резолюций к предстоящему съезду, выработанный группой «меньшвиков» с участием редакторов «Искры». — *96, 333, 353, 391*

[179] *[Об отчете думской фракции.* Проект резолюции, предложенный большевиками на V (Лондонском) съезде РСДРП]. — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 190—191, 462. (РСДРП). — *345*

[180] *Обзор печати.* — «Новый Луч», Спб., 1907, № 1, 20 февраля, стр. 2. — *54*

[181] *«Общественное Дело»,* Спб. — *227*

— 1907, № 1, 1 (14) апреля, стр. 1, 2—3. — *227, 228, 230*

Орловский, П. — см. Воровский, В. В.

[182] *«Освобождение труда».* Сб. статей по рабочему вопросу. [Одесса], «Освобождение Труда», [1907]. 128 стр. — *33*

«Отголоски» — см. Издательство «Отголоски».

[183] *Отдельный оттиск из № 8 «Дневника Социал-Демократа».* Женева, сентябрь 1906, стр. 1—6. (РСДРП). — *338*

«Отклики» — см. Издательство «Отклики».

[184] *Парвус. Социал-демократия и Государственная дума.* — «Искра», [Женева], 1905, № 110, 10 сентября, стр. 1—2. — *83*

[185] *Парнев [Федоров, М. Д.] [Поправка к пункту 4-му резолюции большевиков об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 362. (РСДРП). — *401, 403*

[186] *«Партийные Известия»,* [Спб.], 1906, № 2, 20 марта, стр. 5—9, 9—11. — *96, 101, 211, 333, 353, 391*

[187] *«Партийные Известия»,* [Спб.], 1907. — *233*

— 1907, № 6, 8 марта, стр. 1—3. — *233*

[188] *Партия народной свободы.* — «Речь», Спб., 1907, № 48, 27 февраля (12 марта), стр. 2—3, в отд.: Государственная дума. — *92, 94*

[189] *Первая общерусская конференция партийных работников.* Отдельное приложение к № 100 «Искры». Женева, тип. партии, 1905. 31 стр. (РСДРП). — *332, 388, 389, 391*

Переяславский, Ю. — см. Хрусталев-Носарь, Г. С.

[190] *Петербургским комитетом опубликован следующий проект плана реорганизации петербургской организации РСДРП.* — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 15, 25 марта, стр. 8. На газ. место изд.: М. — *287*

[191] *Печать.* — «Общественное Дело», Спб., 1907, № 1, 1 (14) апреля, стр. 2—3. — *227, 228*

[192] *Письма И. Ф. Беккера, И. Дицгена, Ф. Энгельса, К. Маркса и др. к Ф. А. Зорге и др.* Пер. с нем. Политикуса. С письмами и биографией Ф. А. Зорге Евг. Дицгена. С предисл. Н. Ленина. С портр. Ф. А. Зорге. Спб., Дауге, 1907. XXVI, 44, 485, II стр. — *251—269*

[193] *[Письменное заявление 35 членов Государственной думы, внесенное при обсуждении вопроса о местных земельных комитетах].* — В кн.: Стенографические

отчеты [Государственной думы]. 1906 год. Сессия первая. Т. I. Заседания 1—18 (с 27 апреля по 30 мая). Спб., гос. тип., 1906, стр. 588—590. (Государственная дума). — *169*

[194] *Письмо к партийным организациям.* [№ 4]. 14 июля 1906 г. [Листовка]. [Спб., 1906]. 5 стр. (РСДРП). Подпись: ЦК РСДРП. — *307, 333, 340, 390*

[195] *[Письмо ЦК РСДРП о выходе из печати «Протоколов Первой конференции военных и боевых организаций РСДРП»].* — «Народная Дума», Спб., 1907, № 20, 3 (16) апреля, стр. 4, в отд.: Из партий. — *301, 302, 303, 304—305*

[196] *[Плеханов, Г. В.] Заметки публициста.* — «Современная Жизнь», [М.], 1906, ноябрь, стр. 179—205; декабрь, стр. 152—172. Подписи: Г. Бельтов и Г. П. — *252*

[197] — *К вопросу об избирательных соглашениях.* Гласный ответ одному из читателей «Товарища». — «Товарищ», Спб., 1906, № 122, 24 ноября (7 декабря), стр. 2. — *79, 127, 310, 341, 365, 366, 375, 390, 398*

[198] — *Наши разногласия.* Женева, тип. группы «Освобождение труда», 1884. XXIV, 322 стр. (Б-ка современного социализма. Вып. III). На обл. год. изд.: 1885. — *267*

[199] — *О чрезвычайном партийном съезде.* (Открытое письмо к товарищам). — Отдельный оттиск из № 8 «Дневника Социал-Демократа», Женева, сентябрь 1906, стр. 1—6. (РСДРП). — *338*

[200] — *О чрезвычайном партийном съезде.* (Открытое письмо к товарищам). — «Социал-Демократ», Спб., 1906, № 1, 17 сентября, стр. 6. — *208, 338*

[201] — *По поводу новой Думы.* (Посвящается нашим социал-демократическим депутатам). — «Русская Жизнь», Спб., 1907, № 46, 23 февраля (8 марта), стр. 2—3. — *79, 80—84, 101, 106, 123, 124, 125, 126, 129, 381*

[202] — *По поводу одного письма.* — «Дневник Социал-Демократа», [Женева], 1906, № 7, август, стр. 6—15. — *307*

[203] *[По вопросу о партийном съезде.* Резолюция, принятая на Второй конференции РСДРП («Первой Всероссийской»)]. — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 8, 23 ноября, стр. 3. Под общ. загл.: Всероссийская конференция РСДРП. (Корреспонденция «Пролетария»). На газ. место изд.: М. — *338*

[204] *[По поводу отчета думской фракции.* Проект резолюции, внесенный на V (Лондонском) съезде РСДРП делегацией ПСД]. — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 222, 463. (РСДРП). — *363*

[205] *По поводу слухов.* — «Товарищ», Спб., 1907, № 213, 11 (24) марта, стр. 1. — *105, 127*

[206] *«Полярная Звезда»,* Спб., 1905, № 3, 30 декабря, стр. 223—228. — *357*

[207] *[Португалов, В.] Дума и общество.* — «Товарищ», Спб., 1907, № 237, 8 (21) апреля, стр. 2. Подпись: Ф. Маловер. — *270—273*

[208] *[Порядок дня V (Лондонского) съезда РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 62. (РСДРП). — *363, 387*

[209] *Порядок дня [IV (Объединительного) съезда РСДРП].* — В кн.: Протоколы Объединительного съезда РСДРП, состоявшегося в Стокгольме в 1906 г. М., тип. Иванова, 1907, стр. 3. — *101*

[210] *[Постановления второго (экстренного) съезда партии социалистов-революционеров].* — «Товарищ», Спб., 1907, № 197, 21 февраля (6 марта), стр. 5, в отд.: Из жизни партий. — *72—75, 233*

[211] *Постановления и резолюции Объединительн. съезда Российской социал-демократической рабочей партии.* [Листовка]. [Спб.], тип. Центрального Комитета, [1906]. 4 стр. (РСДРП). — *97, 126, 212, 214, 215—216, 370—371*

[212] *Постановления и резолюции [IV (Объединительного)] съезда [РСДРП].* — В кн.: Протоколы Объединительного съезда РСДРП, состоявшегося в Стокгольме в 1906 г. М., тип. Иванова, 1907, стр. 413—420. — *58, 76, 77, 78*

[213] * *Почему мы были вынуждены оставить конференцию?* (Заявление 31 члена конференции, внесенное в ЦК). [Спб., 1907]. 8 стр. — *289, 290—291, 294, 327*

[214] *Правила о порядке рассмотрения государственной росписи доходов и расходов, а равно о производстве из казны расходов, росписью не предусмотренных.* — «Собрание узаконений и распоряжений правительства, издаваемое при правительствующем Сенате», Спб., 1906, № 51, 10 марта, ст. 335, стр. 735—737. — *180*

[215] *«Правительственный Вестник»,* Спб., 1905, № 222, 18 (31) октября, стр. 1. — *62*

— 1905, № 268, 13 (26) декабря, стр. 1. — *50, 94, 99, 101, 187*

— 1906, № 252, 12 (25) ноября, стр. 1. — *102*

— 1906, № 256, 18 ноября (1 декабря), стр. 1. — *102*

[216] *«Привет»,* [Спб.], 1907, № 2, 28 марта, стр. 6—8, 10—15. — *239*

[217] *Проект избирательной платформы, предложенный Центральным Комит[етом] РСДРП.* — «Социал-Демократ», Спб., 1906, № 6, 3 ноября, стр. 1—2. На газ. дата: 3 октября. — *59, 367*

[218] *Проект основных положений [земельного закона, внесенный 104 членами Государственной думы].* — В кн.:

Стенографические отчеты [Государственной думы]. 1906 год. Сессия первая. Т. I. Заседания 1—18 (с 27 апреля по 30 мая). Спб., гос. тип., 1906, стр. 560—562. (Государственная дума). — *66, 97, 136, 137, 138, 160, 163, 176, 214*

[219] *[Проект основных положений по аграрному вопросу, внесенный 42 членами Государственной думы].* — Там же, стр. 248—251. — *97, 188, 214*

[220] *[Проект порядка дня V съезда РСДРП, выработанный ЦК РСДРП 31 января (13 февраля) 1907 г.].* — «Товарищ», Спб., 1907, № 181, 2 (15) февраля, стр. 5, в отд.: Из жизни партий. — *99, 104*

Проект резолюции большевиков об отношении к Государственной думе на Стокгольмском съезде — *см.* Ленин, В. И. Резолюция большинства о Государственной думе.

[221] *[Проект резолюции о массовых рабочих организациях и о рабочем съезде, выработанный к V съезду РСДРП группой литераторов и практиков меньшевиков].* — «Народная Дума», Спб., 1907, № 13, 25 марта (7 апреля), стр. 5—6, в отд.: Из партий. — *190—193, 194—203*

[222] *Проект резолюции об отношении к Государственной думе, выработанный Даном, Кольцовым, Мартыновым, Мартовым, Негоревым и др. при участии группы практиков.* [Листовка]. Б. м., февраль 1907. 2 стр. — *107, 113, 190, 286, 380*

[223] *[Проект резолюции об отношении к Государственной думе, выработанный Даном, Кольцовым, Мартыновым, Мартовым, Негоревым и др. при участии группы практиков].* — «Русская Жизнь», Спб., 1907, № 47, 24 февраля (9 марта), стр. 2—3, в отд.: В партиях. — *107, 108, 113—124, 126, 130—132, 133, 134, 207*

[224] *Проект резолюций к предстоящему съезду, выработанный группой «меньшевиков» с участием редакторов*

«Искры». — «Партийные Известия», [Спб.], 1906, № 2, 20 марта, стр. 9—11. — *96, 101, 333, 353, 391*

[225] *[Проект реорганизации петербургской с.-д. организации, выработанный группой меньшевиков].* — «Русская Жизнь», Спб., 1907, № 51, 1 (14) марта, стр. 2, в отд.: В партиях. — *287, 288*

[226] * *Прокопович, С. Н. Аграрный вопрос в цифрах.* Спб., тип. «Общественная Польза», 1907. 126 стр. — *155, 158*

[227] *«Пролетарий»,* [Выборг]. На газ. место изд.: М. — *37, 99, 290*

* — 1906, № 3, 8 сентября, стр. 5. — *34*

— 1906, № 4, 19 сентября, стр. 4. — *34*

* — 1906, № 5, 30 сентября, стр. 5—6. — *406*

* — 1906, № 8, 23 ноября, стр. 1—5. — *34, 36, 58, 59, 77, 99, 323, 325, 338*

[228] *«Пролетарий»,* [Выборг]. 1906, № 9, 7 декабря, стр. 2—7. — *201, 303, 304, 309*

— 1907, № 11, 7 января, стр. 5—6. — *74*

— 1907, № 12, 25 января, стр. 4. — *290*

— 1907, № 13, 11 февраля, стр. 1, 4—5, 8. — *79, 311, 321*

* — 1907, № 14, 4 марта, стр. 1—4. — *72, 96, 97, 99, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 125, 141, 203—204, 209, 211, 212, 239, 276, 286, 311, 319, 353, 360, 379, 403*

— 1907, № 15, 25 марта, стр. 5—6, 8. — *132—133, 134, 287*

[229] *Протоколы второго (экстренного) съезда партии социалистов-революционеров.* Спб., [тип. журн. «Знамя Труда»], 1907. 180 стр. — *72*

[230] *Протоколы Объединительного съезда РСДРП, состоявшегося в Стокгольме в 1906 г.* М., тип. Иванова,

1907. VI. 420 стр. — *36, 58, 76, 77, 78, 96, 101, 117, 333*

[231] *Протоколы Первой конференции военных и боевых организаций РСДРП.* Спб., [тип. «Свет»], 1907. IV. 168 стр. — *301, 302, 303, 304, 305—306, 308—310, 338*

[232] *[Резолюции, принятые на конференции «Союза Эстонского края» РСДРП].* — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 15, 25 марта, стр. 5—6. Под общ. загл.: Конференция эстонских социал-демократов. (Письмо в редакцию). — *132*

[233] *Резолюции, принятые [первой общерусской] конференцией [партийных работников].* — В кн.: Первая общерусская конференция партийных работников. Отдельное приложение к № 100 «Искры», Женева, тип. партии, 1905, стр. 15—30. (РСДРП). — *332, 388*

[234] *[Резолюция Московского комитета РСДРП об отношении к «рабочему съезду».* Сентябрь 1906 г.*]*. — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 4, 19 сентября, стр. 4. Под общ. загл.: 2-я конференция организации Центрального района. Приложения к отчету о II-й конференции организаций Центрального района. Приложение № 2. О рабочем съезде. На газ. место изд.: М. — *34*

[235] *Резолюция о займе, [принятая на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 435, 458. (РСДРП). — *384*

[236] *Резолюция [об отношении к Государственной думе], выработанная Центральным Комитетом РСДРП.* — «Вперед», Спб., 1906, № 2, 27 мая, стр. 2, в отд.: Из жизни политических партий. — *123, 339*

[237] *Резолюция об отношении к непролетарским партиям, [принятая на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В ки.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст

протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 454—455. (РСДРП). — *374, 379, 392, 398*

[238] *[Резолюция 1-ой конференции организаций РСДРП, ведущих работу в войсках, об отказе от участия в общей конференции военных и боевых организаций.* Октябрь 1906 г.]. — В листовке: Краткое извлечение из протоколов 1-ой конференции организаций РСДРП, ведущих работу в войсках. Б. м., тип. ЦК РСДРП, 1906, стр. 4. (РСДРП). — *303*

[239] *Резолюция петербургского большевистского собрания.* — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 13, 11 февраля, стр. 4—5. На газ. место изд.: М. — *311*

[240] * *[Резолюция Петербургского комитета РСДРП об отношении к «рабочему съезду».* Сентябрь 1906 г.]. — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 3, 8 сентября, стр. 5, в отд.: Из партии. На газ. место изд.: М. — *34*

[241] *[Резолюция собрания выделившихся из петербургской социал-демократической конференции членов.* 17 января 1907 г.]. — «Товарищ», Спб., 1907, № 169, 19 января (1 февраля), стр. 4, в отд.: Вечерние известия. — *327, 347*

[242] *[Резолюция собрания уполномоченных социал-демократов, эсеров и беспартийных.* 28 января (1 февраля), 1907 г.]. — «Товарищ», Спб., 1907, № 178, 30 января (12 февраля), стр. 4. Под общ. загл.: Совещание уполномоченных от рабочих. — *327*

[243] *Резолюция с.-д. фракции [Государственной думы по вопросу о порядке рассмотрения росписи государственных доходов и расходов на 1907 г.].* — «Товарищ», Спб., 1907, № 223, 23 марта (5 апреля), стр. 5. — *184*

[244] *«Речь»*, Спб. — *37, 55, 61, 68, 105, 142, 170, 231, 236, 326*

— 1906, № 82, 25 мая (7 июня), стр. 1. — *170—171*

— 1906, № 89, 2 (15) июня. Приложение к № 89 «Речи». Государственная дума, стр. 4. — *97*

— 1906, № 216, 14 (27) ноября, стр. 3. — *40, 68*

— 1907, № 8, 11 (24) января, стр. 1. — *37, 326*

— 1907, № 11, 14 (27) января, стр. 1. — *38, 327*

— 1907, № 15, 19 января (1 февраля), стр. 4. — *39, 315*

— 1907, № 37, 14 (27) февраля, стр. 5. — *45, 67, 68, 217, 219, 341*

— 1907, № 42, 20 февраля (5 марта), стр. 3. — *55*

— 1907, № 43, 21 февраля (6 марта). Бесплатное приложение к № 43 газеты «Речь». Государственная дума, стр. 1, 2—3. — *61—63, 70, 82*

— 1907, № 44, 22 февраля (7 марта), стр. 1. — *74, 234*

— 1907, № 48, 27 февраля (12 марта), стр. 1—3. — *92, 94, 113*

— 1907, № 55, 7 (20) марта. Бесплатное приложение к газ. «Речь» и «Реформа». Государственная дума, стр. 1—2. — *51—53, 229, 235*

— 1907, № 60, 13 (26) марта, стр. 1. — *105, 127*

— 1907, № 65, 18 (31) марта, стр. 1. — *142*

— 1907, № 66, 20 марта (2 апреля), стр. 1. — *143*

— 1907, № 66, 20 марта (2 апреля). Бесплатное приложение к газ. «Речь» и «Реформа». Государственная дума, стр. 1. — *143*

— 1907, № 73, 28 марта (10 апреля), стр. 1. — *186*

— 1907, № 74, 29 марта (11 апреля), стр. 1. — *226*

— 1907, № 78, 3 (16) апреля, стр. 1. — *231—233, 236*

[245] *Речь председателя Думы.* — «Русская Жизнь», Спб., 1907, № 45, 22 февраля (7 марта), стр. 1. Под общ. загл.: Политическое обозрение. — *367*

[246] *[Рожков, Н. А.] «Берегите Думу!»* — «Новый Луч», Спб., 1907, № 2, 21 февраля, стр. 1—2. — Подпись: Н. Р. — *228*

[247] *Роль воен[ных] и боев[ых] о[рганизац]ий в воор[уженном] восстании.* [Резолюция Первой конференции военных и боевых организаций РСДРП]. — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 9, 7 декабря, стр. 4. Под общ. загл.: Конференция военных и боевых организаций РСДРП. На газ. место изд.: М. — *304*

[248] *«Русская Жизнь»*, Спб. — *367, 381*

— 1907, № 42, 18 февраля (3 марта), стр. 1. — *54*

— 1907, № 45, 22 февраля (7 марта), стр. 1, 2. — *76—78, 367*

— 1907, № 46, 23 февраля (8 марта), стр. 2—3. — *79, 80—84, 101, 105, 123, 124, 125, 126, 129, 381*

— 1907, № 47, 24 февраля (9 марта), стр. 2—3. — *107, 108, 113—124, 125—126, 130—132, 133, 134, 207*

— 1907, № 48, 25 февраля (10 марта), стр. 2—3. — *90*

— 1907, № 49, 27 февраля (12 марта), стр. 1, 3. — *93, 95, 97, 98, 116*

— 1907, № 51, 1 (14) марта, стр. 2. — *287, 288*

[249] *«Русская Правда»*. [Первый письменный свод законов и княжеских постановлений в древней Руси XI—XII вв.]. — *151*

[250] *«Русские Ведомости»*, М. — 131

— 1905, № 210, 5 августа, стр. 3. — *356*

[251] *Салтыков-Щедрин, М. Е. Господа Головлевы.* — *232, 233*

[252] — *Современная идиллия.* — *180*

[253] *С.-Петербург, 25 мая.* [Передовая]. — «Речь», Спб., 1906, № 82, 25 мая (7 июня), стр. 1. — *170—171*

[254] *С.-Петербург, 14-го января.* [Передовая]. — «Речь», Спб., 1907, № 11, 14 (27) января, стр. 1. — *39, 327*

[255] *С.-Петербург, 18 февраля.* [Передовая]. — «Русская Жизнь», Спб., 1907, № 42, 18 февраля (3 марта), стр. 1. — *54*

[256] *С.-Петербург, 22 февраля.* [Передовая]. — «Речь», Спб., 1907, № 44, 22 февраля (7 марта), стр. 1. — *74, 234*

[257] *С.-Петербург, 27 февраля.* [Передовая]. — «Речь», Спб., 1907, № 48, 27 февраля (12 марта), стр. 1. — *113*

[258] *С.-Петербург, 13 марта.* [Передовая]. — «Речь», Спб., 1907, № 60, 13 (26) марта, стр. 1. — *105, 127*

[259] *С.-Петербург, 18 марта.* — «Речь», Спб., 1907, № 65, 18 (31) марта, стр. 1. — *142*

[260] *С.-Петербург, 20 марта.* [Передовая]. — «Речь», Спб., 1907, № 66, 20 марта (2 апреля), стр. 1. — *143*

[261] *С.-Петербург, 24-го марта.* [Передовая]. — «Товарищ», Спб., 1907, № 224, 24 марта (6 апреля), стр. 1. — *184*

[262] *С.-Петербург, 28 марта.* [Передовая]. — «Речь», Спб., 1907, № 73, 28 марта (10 апреля), стр. 1. — *186*

[263] *С.-Петербург, 1 апреля.* [Передовая]. — «Общественное Дело», Спб., 1907, № 1, 1 (14) апреля, стр. 1. — *227*

[264] *С.-Петербург, 3 апреля.* [Передовая]. — «Речь», Спб., 1907, № 78, 3 (16) апреля, стр. 1. — *231—234, 236*

[265] *С.-Петербург, 11 апреля.* [Передовая]. — «Народная Газета», Спб., 1907, № 2, 11 (24) апреля, стр. 1. — *298*

[266] *Сборник первый.* Спб., «Новая Дума», 1907. 145 стр. — *81*

Сельскохозяйственные и статистические сведения по материалам, полученным от хозяев. Вып. V — см. Короленко, С. А. Вольнонаемный труд в хозяйствах

владельческих и передвижение рабочих в связи с статистико-экономическим обзором Европейской России в сельскохозяйственном и промышленном отношениях. Спб., 1892.

[267] *Сила и слабость русской революции.* — «Народная Дума», Спб., 1907, № 21, 4 (17) апреля, стр. 1. Под общ. загл.: С.-Петербург, 4 апреля. — *239, 241—243, 247*

[268] *Смирнов, А. В. О выборах в городах.* — «Речь», Спб., 1907, № 37, 14 (27) февраля, стр. 5, в отд.: Выборы в провинции. — *45, 68, 217, 219, 341*

[269] — *Состав 2-й Госуд[арственной] думы.* — «Речь», Спб., 1907, № 43, 21 февраля (6 марта). Бесплатное приложение к № 43 газеты «Речь». Государственная дума, стр. 2—3. Подпись: А. С. — *61—63, 70*

[270] *«Собрание узаконений и распоряжений правительства, издаваемое при правительствующем Сенате».* Спб., 1906, № 51, 10 марта, ст. 335, стр. 734—737. — *180*

[271] *«Современная Жизнь»,* М. — *252, 357*

— 1906, сентябрь — октябрь, стр. 254—255. — *357*

— 1906, ноябрь, стр. 179—205, 244—251; декабрь, стр. 152—172. — *252*

[272] *«Современная Речь»,* Спб., 1907, № 28, 22 февраля, стр. 3. — *72*

[273] *[Сообщение о совещании представителей с.-р., Трудовой группы, н.-с. и меньшевиков с кадетами].* — «Речь», Спб., 1907, № 15, 19 января (1 февраля), стр. 4, в отд.: Из жизни партий. — *39, 315*

[274] *[Сообщение о совещании представителей с.-р., Трудовой группы, н.-с. и меньшевиков с кадетами].* — «Товарищ», Спб., 1907, № 169, 19 января (1 февраля), стр. 4, в отд.: Вечерние известия. — *315*

[275] *[Сообщение о совещании членов оппозиционных*

парламентских фракций. 19 февраля (4 марта) 1907 г.]. — «Речь», Спб., 1907, № 42, 20 февраля (5 марта), стр. 3, в отд.: Вечерние известия. — *55*

[276] *[Сообщение о совещании членов оппозиционных парламентских фракций.* 19 февраля (4 марта) 1907 г.]. — «Товарищ», Спб., 1907, № 196, 20 февраля (5 марта), стр. 2, в отд.: Вечерние известия. — *54*

[277] *«Социал-Демократ»,* Спб. — *208, 338, 367*

— 1906, № 1, 17 сентября, стр. 6. — *208, 338*

— 1906, № 6, 3 ноября, стр. 1—2. На газ. дата: 3 октября. — *59, 367*

[278] *Социал-демократическая конференция и соглашения.* — «Речь», Спб., 1907, № 8, 11 (24) января, стр. 1. — *37, 326*

[279] *Социал-демократич[еская] фракция Гос[ударственной] думы.* — «Русская Жузнь», Спб., 1907, № 49, 27 февраля (12 марта), стр. 3. — *93*

[280] *Социал-демократия и рабочее движение.* — В кн.: Издательство «Отклики». Сб. II. Спб., Электропеч. Левенштейн, 1907, стр. 25—28. Подпись: М. П—н.— *252*

[281] *Союзное дело.* № 1. Сб. по вопросам профессионального движения и кооперации. М., тип. Бутаева, 1907. 16 стр. — *34*

[282] *Спасет ли Думу работа?* — «Общественное Дело», Спб., 1907, № 1, 1 (14) апреля, стр. 1. — *227, 230*

[283] *Статистика землевладения 1905 г.* Свод данных по 50-ти губерниям Европейской России. Спб., тип. Минкова, 1907. 199 стр.; 1 стр. табл. (Центральный стат. ком. м-ва внутр. дел). —*137, 155, 166*

[284] *Стенографические отчеты [Государственной думы].* 1906 год. Сессия первая. Т. I. Заседания 1—18 (с

27 апреля по 30 мая). Спб., гос. тип., 1906. XXII. 866 стр. (Государственная дума). — *66, 97, 136, 137, 138, 160, 163, 169, 173, 176, 188, 214, 339*

[285] *Стенографические отчеты [Государственной думы].* 1906 год. Сессия первая. Т. II. Заседания 19—38 (с 1 июня по 4 июля). Спб., гос. тип., 1906, стр. 867—2013. (Государственная дума). — *339*

[286] *Стенографический отчет.* Заседание [Государственной думы] 9 марта [1907 г.]. — «Товарищ», Спб., 1907, № 211—212, 10 (23) марта, стр. 4—5, в отд.: Государственная дума. — *104, 107*

[287] *Стенографический отчет.* Заседание [Государственной думы] 19 марта [1907 г.]. — «Товарищ», Спб., 1907, № 220, 20 марта (2 апреля), стр. 3—5, в отд.: Государственная дума. — *135—140, 142, 147—149, 151, 152, 155, 156—169, 174—179*

[288] *Стенографический отчет.* Заседание [Государственной думы] 22 марта [1907 г.]. — «Товарищ», Спб., 1907, № 223, 23 марта (5 апреля), стр. 3—5. — *184*

[289] *Стенографический отчет.* Заседание [Государственной думы] 23 марта [1907 г.]. — «Товарищ», Спб., 1907, № 224, 24 марта (6 апреля), стр. 4—5. — *184*

[290] *Стенографический отчет.* Заседание [Государственной думы] 27 марта [1907 г.]. — «Товарищ», Спб., 1907, № 228, 29 марта (11 апреля), стр. 4. — *186*

[291] *Стенографический отчет.* Заседание [Государственной думы] 3 апреля [1907 г.]. — «Народная Дума», Спб., 1907, № 21, 4 (17) апреля, стр. 3—4, 6, в отд.: Государственная дума. — *235—238*

[292] *Стенографический отчет.* 5-е заседание [Государственной думы 6 марта 1907 г.]. — «Товарищ», Спб., 1907, № 209, 7 (20) марта, стр. 3—4, в отд.: Государственная дума. — *150*

[293] *[Столыпин, А. А.] Заметки.* — «Новое Время», Спб.,

1907, № 11157, 4 (17) апреля, стр. 3. Подпись: А. Ст-н. —*237*

[294] — *Ложное решение.* — «Новое Время», Спб., 1907, № 11068, 4 (17) января, стр. 3. — *38*

[295] *«Страна»,* Спб. — *37, 326*

— 1907, № 8, 11 (24) января, стр. 4. — *37, 326*

[296] *Струве, П. Б. Два забастовочных комитета.* — «Полярная Звезда», Спб., 1905, № 3, 30 декабря, стр. 223—228. — *357*

[297] * *Тактическая платформа к предстоящему съезду, выработанная Мартовым, Даном, Старовером, Мартыновым и др. при участии группы меньшевиков практиков.* Политическое положение и задачи партии. [Листовка]. Б. м., [1907]. 4 стр. — *190, 207, 208—212, 213, 217, 218, 220, 221, 310, 357, 360*

[298] *[Телеграмма прибалтийского генерал-губернатора А. Н. Меллер-Закомельского.* 3 (16) апреля 1907 г.).— «Народная Дума», Спб., 1907, № 21, 4 (17) апреля, стр. 3. Под общ. загл.: Стенографнческий отчет. Заседание [Государственной думы] 3 апреля [1907 г.], в отд.: Государственная дума. — *236*

[299] *[Телеграмма уполномоченных прогрессивных выборщиков г. Риги о предании военно-полевому суду политических заключенных рижской центральной тюрьмы, пытавшихся совершить побег.* 3 (16) апреля 1907 г.]. — «Народная Дума», Спб., 1907, № 21, 4 (17) апреля, стр. 6. Под общ. загл.: Стенографический отчет. Заседание [Государственной думы] 3 апреля [1907 г.], в отд.: Государственная дума. — *236*

[300] *«Товарищ»,* Спб. — *37, 89, 105, 127, 184, 204, 311, 326, 343, 396, 405*

— 1906, № 122, 24 ноября (7 декабря), стр. 2. — *79, 126, 310, 341, 365, 366, 375, 390, 397*

— 1907, № 161, 10 (23) января, стр. 1. — *37, 326*

— 1907, № 169, 19 января (1 февраля), стр. 4. — *315, 327, 347*

— 1907, № 170, 20 января (2 февраля), стр. 5. — *314, 327*

— 1907, № 177, 28 января (10 февраля), стр. 4. — *311, 314, 316, 317, 318, 322*

— 1907, № 178, 30 января (12 февраля), стр. 4. — *327*

— 1907, № 181, 2 (15) февраля, стр. 5. — *99, 104*

— 1907, № 196, 20 февраля (5 марта), стр. 2. — *54*

— 1907, № 197, 21 февраля (6 марта), стр. 5. — *72—75, 233—234*

— 1907, № 209, 7 (20) марта, стр. 3—4. — *150*

— 1907, № 211—212, 10 (23) марта, стр. 4—5. — *104, 108*

— 1907, № 213, 11 (24) марта, стр. 1. — *105, 127*

— 1907, № 214, 13 (26) марта, стр. 4. — *127*

— 1907, № 218, 17 (30) марта, стр. 2—3. — *127*

— 1907, № 220, 20 марта (2 апреля), стр. 3—5. — *135—140, 142, 147—149, 151, 153, 155, 156—169, 174—178*

— 1907, № 221, 21 марта (3 апреля), стр. 6. — *166*

— 1907, № 223, 23 марта (5 апреля), стр. 3—5. — *184*

— 1907, № 224, 24 марта (6 апреля), стр. 1, 4—5. — *184*

— 1907, № 228, 29 марта (11 апреля), стр. 4. — *186*

— 1907, № 237, 8 (21) апреля, стр. 2. — *270—273*

— 1907, № 260, 8 (21) мая, стр. 1—2. — *405*

— 1907, № 280, 31 мая (13 июня), стр. 2. — *405*

[301] *Толстой, Л. Н. Плоды просвещения. — 150*

[302] *Третий очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей пар-*

тии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, 1905. XXIX, 401 стр. (РСДРП). — *332, 388*

[303] *Третья сессия конференции Спб. с.-д. организации.* — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 14, 4 марта, стр. 1—3. — *311, 319*

[304] *[Троцкий, Л. Д.] В защиту партии.* — В кн.: [Троцкий, Л. Д.] Троцкий, Н. В защиту партии. Спб., Глаголев, 1907, стр. 75—121. — *278*

[305] — *В защиту партии.* Спб., Глаголев, 1907, XXIV, 148 стр. — *205, 278, 364*

[306] — *Письмо П. Б. Аксельроду.* 12 (25) сентября 1906 г.— В кн.: [Троцкий, Л. Д.] Троцкий, Н. В защиту партии. Спб., Глаголев, 1907, стр. 38—49, в ст.: Рабочий съезд. — *205*

[307] — *[Поправка к принятой съездом резолюции большевиков об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 362. (РСДРП). — *374*

[308] — *[Поправка к пункту 3-му резолюции большевиков об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — Там же, стр. 351. (РСДРП). — *400*

[309] *«Трудовой Народ»,* Спб. — *223*

— 1907, № 14, 30 марта, стр. 1. — *223, 226*

[310] *Тургенев, И. С. Отцы и дети.* — *190, 198*

[311] *Указ правительствующему Сенату [о выдаче крестьянским поземельным банком ссуд под залог надельных земель.* 15 (28) ноября 1906 г.]. — «Правительственный Вестник». Спб., 1906, № 256, 18 ноября (1 декабря), стр. 1. — *102*

[312] *Указ правительствующему Сенату [о выходе крестьян из общин и закреплении в собственность надельных участков.* 9 (22) ноября 1906 г.]. — «Правительственный Вестник», Спб., 1906, № 252, 12 (25) ноября, стр. 1. — *102*

[313] *Указ правительствующему Сенату [об изменениях и дополнениях в положении о выборах в Государственную думу.* 11 (24) декабря 1905 г.]. — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 268, 13 (26) декабря, стр. 1, в отд.: Действия правительства. — *50, 94, 100, 101, 187*

[314] *[Указ правительствующему Сенату об утверждении правил о порядке рассмотрения государственной росписи доходов и расходов, а равно о производстве из казны расходов, росписью не предусмотренных.* 8 (21) марта 1906 г.]. — «Собрание узаконений и распоряжений правительства, издаваемое при правительствующем Сенате», Спб., 1906, № 51, 10 марта, ст. 335, стр. 734—735. — *180*

[315] *Хилквит, М. История социализма в Соединенных Штатах.* Пер. с послед. английского изд. Д. Вайса. Под ред. Е. Смирнова. Спб., «Вольная Типография», 1907. 288 стр. — *251*

[316] *[Хрусталев-Носарь, Г. С.] О рабочем съезде.* — «Народная Газета», Спб., 1907, № 1, 10 (23) апреля, стр. 3—4. Подпись: Г. Хрусталев. — *274, 275—278*

[317] — *С берегов Темзы.* — «Товарищ», Спб., 1907, № 260, 8 (21) мая, стр. 1—2. — Подпись: Юрий Переяславский. — *405*

[318] * *Цифровые данные о составе избирателей на конференцию Петербургской организации.* — В листовке: Почему мы были вынуждены оставить конференцию? (Заявление 31 члена конференции, внесенное в ЦК). [Спб., 1907], стр. 7—8. — *290, 294*

[319] *Чарский, Е. Ю. Ларин и рабочий съезд.* — В кн.: Издательство «Отголоски». Сб. V. Спб., тип. Вейсбрута, 1907, стр. 35—49. — *199*

[320] *[Черный, В.] Брохис. [Поправка ко 2-му пункту резолюции большевиков об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 350. (РСДРП). — *29, 30*

[321] *Чернышевский, Н. Г. Письма без адреса.* — *172*

[322] — *Пролог.* — *172*

[323] *Чехов, А. П. Человек в футляре.* — *93, 184*

[324] *Члены 2-ой Государственной думы.* Спб., «Пушкинская Скоропечатня», 1907. XII, 124 стр. — *226, 240*

[325] *Что это значит?* — «Новое Время», Спб., 1907, № 11150, 28 марта (10 апреля), стр. 2. — *187*

[326] *[Экк-Мухин] Будовничий. [Поправка к пункту 4-му резолюции большевиков об отношении к буржуазным партиям, внесенная на V (Лондонском) съезде РСДРП].* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 361. (РСДРП). — *403*

Эль — см. Лузин, И. И.

[327] *Энгельс, Ф. Анти-Дюринг.* Переворот в науке, произведенный господином Евгением Дюрингом. 1876—1878 гг. — *245*

[328] — *Будущая итальянская революция и социалистическая партия.* (Письмо Турати). 26 января 1894 г. — *108, 129*

[329] — *Введение [к работе К. Маркса «Классовая борьба во Франции с 1848 по 1850 г.»).* 6 марта 1895 г. — *79*

[330] — *Германская кампания за имперскую конституцию.* Конец августа 1849 — февраль 1850 г. — *268*

[331] — *Письмо А. Бебелю.* 29 сентября 1891 г. — *266*

[332] — *Письмо А. Бебелю.* 13 октября 1891 г. — *266*

[333] — *Письмо А. Бебелю.* 24—26 октября 1891 г. — *266*

[334] — *Письмо А. Бебелю.* 9—10 ноября 1891 г. — *267*

[335] — *Письмо А. Бебелю.* 25 ноября 1891 г. — *266*

[336] — *Письмо А. Бебелю.* 1 декабря 1891 г. — *266*

[337] — *Письмо В. И. Засулич.* 23 апреля 1885 г.[1] — *267*

[338] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 20 июня 1882 г.]. — В кн.: Письма И. Ф. Беккера, И. Дицгена, Ф. Энгельса, К. Маркса и др. к Ф. А. Зорге и др. Пер. с нем. Политикуса. С письмами и биографией Ф. А. Зорге Евг. Дицгена. С предисл. Н. Ленина. С портр. Ф. А. Зорге. Спб., Дауге, 1907, стр. 205—207. — *257*

[339] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 31 декабря 1884 г.]. — Там же, стр. 227—229. — *258*

[340] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 3 июня 1885 г.]. — Там же, стр. 232—235. — *258*

[341] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 29 апреля 1886 г.]. — Там же, стр. 245—250. — *265*

[342] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 29 ноября 1886 г.]. — Там же, стр. 266—270. — *253, 254, 264*

[343] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 3 марта 1887 г.]. — Там же, стр. 282—283. — *259*

[344] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 6 апреля 1887 г.]. — Там же, стр. 286—287. — *267*

[1] Poprvé otištěno v knize Gruppa Osvoboždënija truda. (Z archívů G. V. Plechanova, V. I. Zasuličové a L. G. Dejče). Za redakce L. G. Dejče. Sb. 3, Moskva—Leningrad 1925, s. 24—27.

[345] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 9 апреля 1887 г.]. — Там же, стр. 287—288. — *267*

[346] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 23 апреля 1887 г.]. — Там же, стр. 288—290. — *268*

[347] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 12 января 1889 г.]. — Там же, стр. 335—337. — *259*

[348] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 11 мая 1889 г.]. — Там же, стр. 340—342. — *259*

[349] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 8 июня 1889 г.]. — Там же, стр. 342—346. — *259*

[350] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 17 июля 1889 г.]. — Там же, стр. 347—349. — *260*

[351] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 20 июля 1889 г.]. — Там же, стр. 349—351. — *260*

[352] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 7 декабря 1889 г.]. — Там же, стр. 356—359. — *253, 265*

[353] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 10 июня 1891 г.]. — Там же, стр. 406—407. — *253*

[354] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 24 октября 1891 г.]. — Там же, стр. 414—417. — *266*

[355] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 18 января 1893 г.]. — Там же, стр. 439—442. — *260*

[356] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 10 ноября 1894 г.]. — Там же, стр. 468—472. — *261*

[357] — *[Письмо Ф. А. Зорге.* 4 декабря 1894 г.]. — Там же, стр. 472—474. — *262*

[358] — *[Письмо Ф. Келли-Вишневецкой.* 28 декабря 1886 г.]. — Там же, стр. 271—275. — *253*

[359] — *[Письмо Ф. Келли-Вишневецкой.* 27 января 1887 г.]. — Там же, стр. 276—277. — *253*

[360] — *[Письмо Ф. Келли-Вишневецкой.* 2 мая 1888 г.]. — Там же, стр. 326—327. — *260*

[361] — *Социализм в Германии.* Около 24 октября и конец декабря 1891 г. — *79*

[362] *Янсон, Ю. Э. Опыт статистического исследования о крестьянских наделах и платежах.* Спб., Стасюлевич, 1877. VIII, 160, 26 стр. — *151*

[363] *Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle.* Hrsg. von F. Mehring. Bd. II. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Juli 1844 bis November 1847. Stuttgart, Dietz, 1902. VIII, 482 S. — *284*

[364] *Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle.* Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902. VI, 491 S. — *284*

[365] *Bernstein, E. Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie.* Stuttgart, Dietz, 1899. X, 188 S. — *129*

[366] *Gesetz gegen die gemeingefährlichen Bestrebungen der Sozialdemokratie.* Vom 21. Oktober 1878. — «Reichs-Gesetzblatt», Berlin, 1878, N 34, S. 351—358. — *257, 258, 259*

[367] «*L'Humanité*», Paris, 1907, N 1082, 4 avril, p. 2. — *347*

[368] *The International working men's congress of 1889.* I. A Reply to «Justice». London, 1889. 15 p. — *259*

[369] *The International working men's congress of 1889.* II. A Reply to the «Manifesto of the Social Democratic Federation». London, 1889. 16 p. — *259*

[370] *Internationale Regeln der sozialistischen Taktik.* [Die Resolution des Internationalen Sozialistenkongresses zu Amsterdam]. — In: Internationaler Sozialistenkongreß zu Amsterdam. 14. bis 20. August 1904. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1904, S. 31—32. — *96*

[371] *Internationaler Sozialistenkongreß zu Amsterdam.* 14. bis 20. August 1904. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1904. 78 S. — *96*

[372] «*Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik*», Zürich, 1879, 1. Hälfte, S. 75—96. — *258*

[373] *Kautsky, K. Die soziale Revolution.* I. Sozialreform und soziale Revolution. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1902. 56 S. — *103*

[374] — *Triebkräfte und Aussichten der russischen Revolution.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, Jg. 25, Bd. 1, N 9, S. 284—290; N 10, S. 324—333. — *364*

[375] *[Lenin, V. I.] Une interview du citoyen Lénine.* — La tactique suivie pendant la campagne électorale. — Majoritaires et minoritaires. (Par lettre de notre correspondant particulier). — «L'Humanité», Paris, 1907, N 1082, 4 avril, p. 2. Sous le titre général: En Russie. Dans le parti social-demokrate. — *347*

[376] *[Mehring, F.] Deutscher Liberalismus und russische Duma.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, Jg. 25, Bd. 1, N 23, S. 761—764. — *279—286*

[377] — *Der Sorgesche Briefwechsel.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, Jg. 25, Bd. 1, N 1, S. 10—19; N 2, S. 50—57. — *251, 255, 260*

[378] «*Neue Rheinische Zeitung*», Köln. — *283, 284, 365*

[379] «*Die Neue Zeit*», Stuttgart. — *279, 285*

— 1906—1907, Jg. 25, Bd. 1, N 1, S. 10—19; N 2, S. 50—57. — *251, 256, 260*

— 1906—1907, Jg. 25, Bd. 1, N 9, S. 284—290; N 10, S. 324 až 333. — *364*

— 1906—1907, Jg. 25, Bd. 1, N 23, S. 761—764. — *279—286*

[380] «*Reichs-Gesetzblatt*», Berlin, 1878, N 34, S. 351—358. — *256, 257, 259*

[381] *Rückblicke auf die sozialistische Bewegung in Deutschland.* Kritische Aphorismen von * * *. — «Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik», Zürich, 1879, 1. Hälfte, S. 75—96. — *258*

[382] «*Der Sozialdemokrat*», Zürich—London. — *257*

[383] «*Sozialistische Monatshefte*», Berlin. — *129, 285*

— 1907, Bd. 1, Hft. 4, April, S. 291—296. — *285*

[384] *Streltzow, R. Das zweite russische Parlament.* — «Sozialistische Monatshefte», Berlin, 1907, Bd. 1, Hft. 4, April, S. 291—296. — *285*

[385] «*Vorwärts*», Berlin. — *285*

— Berlin, 1907, N 55, 6. März, S. 1. — *285*

[386] «*Zukunft*», Berlin. — *256*

[387] *Die zweite Reichsduma.* — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 55, 6. März, S. 1. — *285*

JMENNÝ REJSTŘÍK

A. — viz Axelrodová I. I.

Abramovič R. (vl. jm. Rejn R. A.) (1880—1963) — jeden z vůdců Bundu. V letech reakce byl likvidátorem, účastnil se protistranické konference svolané Trockým v srpnu 1912 do Vídně, na níž byl vytvořen protibolševický blok. Za první světové války byl centristou. V roce 1917 se po návratu ze zahraničí do Ruska přiklonil k pravému křídlu menševiků-internacionalistů. Po Říjnové revoluci bojoval proti bolševikům, byl pro vytvoření koaliční vlády za účasti menševiků a eserů, vystupoval proti uzavření brestlitevského míru. V roce 1920 emigroval do Berlína, aktivně bojoval proti Sovětskému Rusku, společně s L. Martovem založil a redigoval kontrarevoluční menševický časopis Socialističeskij věstnik. V roce 1923 byl jedním z organizátorů a členů byra výkonného výboru oportunistické sjednocené (II.) Socialistické dělnické internacionály. V 30. letech odjel do USA, kde spolupracoval s židovským pravicově socialistickým listem Vorwärts. — *337*, *349*

Achmet — viz Calikov A. T.

Akimov (vl. jm. Machnovec V. P.) (1872—1921) — sociální demokrat, význačný představitel ekonomismu, jeden z nejkrajnějších oportunistů. V polovině 90. let se připojil k petrohradské Skupině narodovoljovců, v roce 1897 byl zatčen a v dubnu 1898 vypovězen do Jenisejské gubernie. V září 1898 uprchl do ciziny, kde se stal jedním z vůdců Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí, vystupoval proti skupině Osvobození práce a později i proti Jiskře. Na II. sjezdu SDDSR zastupoval Svaz, patřil k protijiskrovcům; po sjezdu se stal představitelem krajně pravicového křídla menševismu. Za revoluce 1905—1907 hájil likvidátorskou myšlenku vytvoření celoruské organizace dělnické třídy, ve které měla být sociální demokracie pouze jedním z ideových směrů. Účastnil se s právem poradního hlasu jednání IV. (sjednocovacího) sjezdu SDDSR, hájil

oportunistickou taktiku menševiků, vyzýval ke spojenectví s kadety. V letech reakce se se sociální demokracií rozešel. — *398*

Alexinskij G. A. (Al—skij G.) (nar. 1879) — na začátku své politické dráhy sociální demokrat, za revoluce v Rusku v letech 1905—1907 se přikláněl k bolševikům. Byl poslancem II. státní dumy za petrohradské dělníky, stal se členem komise pro pomoc nezaměstnaným, komise pro zásobování potravinami a zemědělské komise. Jako zástupce sociálně demokratické frakce v dumě se účastnil V. (londýnského) sjezdu strany s poradním hlasem. V letech reakce byl otzovistou, lektorem frakční školy na ostrově Capri v Itálii a patřil k organizátorům protistranické skupiny Vperjod. Za první světové války se projevoval jako sociálšovinista, psal do několika buržoazních listů. V roce 1917 po návratu do Ruska se přiklonil k Plechanovově skupině Jednota, stál na straně kontrarevolucionářů. V červenci 1917 vyrobil společně s vojenskou kontrarozvědkou falešné dokumenty a špinil Lenina a bolševiky. V dubnu 1918 uprchl za hranice. V roce 1920 byl v nepřítomnosti souzen Nejvyšším revolučním tribunálem VÚVV za činnost v kontrarevoluční organizaci Taktické centrum a zbaven práva pobytu v Sovětském Rusku. V emigraci se připojil k táboru nejreakčnějších živlů. — *170*, *184*, *236*

Al—skij G. — Alexinskij G. A.

Anaňjin J. A. (Čarskij J.) (nar. 1884) — sociální demokrat menševik. Přispíval do menševických publikací — do sborníků Otkliki [Ohlasy], Otgoloski [Ozvěny], do časopisu Naša zarja aj. Po Říjnové revoluci emigroval. — *199*

Archangelskij — viz Maslennikov A. N.

Arons Martin Leo (1860—1919) — německý fyzik. Vstoupil do sociálně demokratické strany, přiklonil se k jejímu pravicovému křídlu. Od roku 1884 působil na štrasburské univerzitě, od roku 1890 jako soukromý docent na univerzitě v Berlíně. V roce 1899 byl za příslušnost k sociálně demokratické straně docentury zbaven. Za tuto stranu byl po několik let poslancem Říšského sněmu. Financoval časopis německých oportunistů Sozialistische Monatshefte, přispíval do listu Die Neue Zeit. — *240*

Auer Ignaz (1846—1907) — německý sociální demokrat, sedlářský dělník. Od roku 1874 byl tajemníkem strany eisenašských. Po spojení eisenašských s lassallovci v roce 1875 se stal tajemníkem Socialistické

dělnické strany Německa. V letech 1877—1878 redigoval sociálně demokratický list Berliner Freie Presse. Několikrát byl zvolen poslancem Říšského sněmu. V době vnitrostranických bojů přešel na pozice reformismu a stal se jedním z vůdců oportunistického křídla německé sociální demokracie. — *259*

Avelingová-Marxová Eleanor (Tussy) (1855—1898) — nejmladší dcera K. Marxe, v 80. a 90. letech pracovala v anglickém a mezinárodním dělnickém hnutí. Patřila k zakladatelům Socialistické ligy (1884) a Nezávislé labouristické strany (1893). Po otcově smrti pracovala pod přímým vedením B. Engelse, zorganizovala odborovou organizaci londýnských plynárenských dělníků a hnutí dělnic; působila v masovém hnutí nekvalifikovaných dělníků a pomáhala organizovat velkou stávku londýnských dokařů v roce 1889. Psala do anglických a německých socialistických listů, připravila pro tisk a vydala Marxovu práci Mzda, cena a zisk. Napsala knihu vzpomínek o K. Marxovi a B. Engelsovi. — *265*

Avenard Étienne (nar. 1873) — v roce 1907 spolupracoval s redakcí listu L'Humanité, ústředního orgánu Sjednocené francouzské socialistické strany. — *347*

Axelrod P. B. (1850—1928) — jeden z čelných představitelů menševismu; v 70. letech patřil k narodnikům, po rozkolu ve skupině Zemlja i volja se přiklonil ke skupině Černyj pereděl; v roce 1883 se podílel na založení skupiny Osvobození práce. Od roku 1900 pracoval v redakci listu Jiskra a časopisu Zarja. Jako zástupce Jiskry se s právem poradního hlasu účastnil II. sjezdu SDDSR, patřil k menšinovým jiskrovcům. Po sjezdu se stal aktivním menševikem. Po roce 1905 propagoval likvidátorskou myšlenku svolání dělnického sjezdu, který by byl protiváhou proletářské strany. V letech reakce patřil k vůdcům likvidátorů, byl členem redakce listu menševiků-likvidátorů Golos social-demokrata; v roce 1912 byl členem protistranického srpnového bloku. Za první světové války zaujímal centristické stanovisko. Na zimmerwaldské a kientalské konferenci hájil názory pravého křídla. Po únorové revoluci v roce 1917 se stal členem výkonného výboru petrohradského sovětu, podporoval prozatímní vládu. Říjnovou revoluci odmítal a v emigraci vyzýval k ozbrojené intervenci proti Sovětskému Rusku. — *33, 34, 196, 200, 201, 203, 204—205, 208, 274*

Axelrodová I. I. (A.) (1872—1917) — sociální demokratka, přívrženkyně Jiskry, literární kritička s filozofickou erudicí. S činností v revo-

lučním hnutí začala mezi narodovoljovci; v roce 1893 emigrovala a přiklonila se ke skupině Osvobození práce, později vstoupila do Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie. Po II. sjezdu SDDSR se připojila k bolševikům, ale záhy přešla stejně jako Plechanov k menševikům. V letech reakce se přiklonila k menševikům, kteří byli pro zachování ilegální strany. Za první světové války patřila ke skupině krajních obranářů. Přispívala do sociálně demokratických časopisů Vozrožděnije, Sovremennaja žizň aj. Těsně před Říjnovou revolucí se vrátila do Ruska a v témž roce v Petrohradě zemřela. — *132, 134*

Bakunin A. I. (nar. 1874) — kadet, statkář, povoláním lékař; synovec známého ideologa anarchismu M. A. Bakunina. Byl poslancem II. státní dumy za Tverskou gubernii. Po Říjnové revoluci emigroval. — *226*

Bakunin M. A. (1814—1876) — jeden z ideologů anarchismu. V letech 1836—1840 byl členem kroužku N. V. Stankeviče, znal se s V. G. Bělinským a A. I. Gercenem. Od roku 1840 žil v emigraci. V zahraničí ostře kritizoval carský absolutismus a nevolnictví v Rusku. V roce 1844 ho za to carský senát zbavil šlechtického titulu i všech stavovských výsad a odsoudil v nepřítomnosti k nuceným pracím. Bakunin se v roce 1848 zúčastnil pražského povstání a v květnu 1849 vedl povstání v Drážďanech; byl zatčen a odsouzen k smrti oběšením. Trest byl později změněn na doživotní žalář; v roce 1851 byl vydán carské vládě. V letech 1851—1854 byl vězněn v Petropavlovské a později v Šlisselburské pevnosti. Z vězení napsal Zpověď adresovanou Mikuláši I. a kajícný dopis Alexandru II., v nichž se zříkal revolučních názorů. V roce 1857 byl vypovězen na doživotí na Sibiř, odkud se mu roku 1861 podařilo uprchnout do Anglie. Podporoval polské osvobozenecké povstání (1863—1864). Od roku 1868 byl Bakunin členem I. internacionály, v níž založil anarchistické sdružení Aliance socialistické demokracie; pokoušel se postavit Alianci proti internacionále a zmocnit se vedoucího postavení v generální radě. Na Marxovo naléhání byl v roce 1872 za rozbíječskou činnost z internacionály vyloučen.

„Bakunin," napsal Engels, „má svéráznou teorii, všehochuť proudhonismu a komunismu" (K. Marx - B. Engels, Spisy 33, Praha 1971, s. 437). Myšlenku kolektivního vlastnictví výrobních prostředků spojoval Bakunin s anarchistickou „absolutní svobodou" individua. Vyjadřoval zájmy lumpenproletariátu a maloburžoazie a požadoval odstranění státu, v němž viděl hlavní zlo buržoazní společnosti. Bakunin popíral světodějnou úlohu proletariátu a po-

važoval proto za nejvhodnější prostředí pro anarchistickou sociální revoluci zaostalé země, v nichž převládá rolnictvo. Výsledkem revoluce měla být „rovnost tříd", spojení „svobodných sdružení". Reakční podstatu bakuninismu odhalili ve svých pracích Marx a Engels. Podle Leninovy definice byl bakuninismus světovým názorem „maloburžoy, jenž ztratil veškerou víru ve svou záchranu" (Spisy 18, Praha 1957, s. 19). — *267*

Baskin G. I. (1866—1940) — statistik, publicista, člen Lidové socialistické strany práce. Od roku 1890 pracoval jako statistik ve vjateckém, vladimirském a permském guberniálním zemstvu. V letech 1905—1906 redigoval list Permskij kraj. Za Permskou gubernii byl poslancem II. státní dumy, stal se členem její rozpočtové a zemědělské komise. Zabýval se zemědělskou otázkou. V roce 1910 se stal vedoucím statistického oddělení v samarském zemstvu. Po Říjnové revoluci pracoval do roku 1927 v samarském guberniálním statistickém úřadě. — *147, 169*

Bazarov (vl. jm. Rudněv V. A.) (1874—1939) — ekonom a filozof, publicista, překladatel Marxových a Engelsových děl; od roku 1896 pracoval v sociálně demokratickém hnutí. V letech 1905—1907 spolupracoval s řadou bolševických listů, v období reakce se odklonil od bolševismu a stal se jedním z hlavních stoupenců machistické filozofie. V roce 1917 patřil mezi internacionalisticky smýšlející menševiky, byl jedním z redaktorů menševického listu Novaja žizň; vystupoval proti Říjnové revoluci. Od roku 1921 pracoval ve Státní plánovací komisi SSSR. V roce 1931 byl odsouzen v procesu s kontrarevoluční menševickou organizací, v roce 1932 byl osvobozen. — *190*

Bebel August (1840—1913) — významný představitel německé sociální demokracie a II. internacionály, povoláním soustružník. Do politického života vstoupil v první polovině 60. let, byl členem I. internacionály. V roce 1869 založil společně s W. Liebknechtem Sociálně demokratickou dělnickou stranu Německa (eisenašských). Byl několikrát zvolen poslancem Říšského sněmu, bojoval za sjednocení Německa demokratickou cestou. V parlamentě odhaloval reakční domácí i zahraniční politiku tehdejší vlády. Za prusko-francouzské války zaujímal internacionalistické stanovisko, podporoval Pařížskou komunu. V 90. letech a po roce 1900 vystupoval proti reformismu a revizionismu v německé sociální demokracii. Lenin nazval jeho projevy proti bernsteinovcům „vzorem, jak je třeba hájit marxistické názory a bojovat za skutečně socialistický

ráz dělnické třídy" (Spisy 19, Praha 1959, s. 295). Jako talentovaný publicista a řečník měl Bebel značný vliv na rozvoj německého a evropského dělnického hnutí. V posledních letech své činnosti se dopustil řady chyb centristického charakteru (nedostatečný boj proti oportunistům, přecenění významu parlamentních forem boje aj.). — *256, 257, 259, 260, 264, 266, 343*

Becker Johann Philipp (1809—1886) — pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, přítel a spolubojovník K. Marxe a B. Engelse; v mládí byl kartáčnickým dělníkem. Aktivně se zúčastnil revoluce v letech 1848—1849, za bádensko-falckého povstání velel lidobraně. Po porážce revoluce se přiklonil k proletářskému socialismu, do té doby však vystupoval „jako obyčejný demokrat-republikán" (Engels). Podílel se na založení I. internacionály (1864), redigoval ve Švýcarsku časopis Vorbote, orgán německých sekcí internacionály. V internacionále hájil Marxovu linii, i když v řadě případů, zejména v prvním období boje proti anarchistům, kolísal a projevoval teoretickou nezralost. — *251, 268*

Berezin M. J. (1864—1933) — trudovik, statistik. Do revolučního hnutí se zapojil koncem 80. let v Kazani. V roce 1892 byl zatčen za propagandu mezi řemeslníky, vypovězen do Ivanova-Vozněsenska a dán pod policejní dozor. V roce 1897 byl znovu zatčen v Oděse a poslán do vyhnanství do Vjatecké gubernie. Od roku 1903 pracoval jako vedoucí oddělení statistiky v saratovské guberniální zemstevní správě. V roce 1905 se v Saratově zúčastnil svolání oblastního sjezdu Rolnického svazu a vytvoření Trudovické skupiny. Za město Saratov byl delegován do II. státní dumy. Byl zvolen místopředsedou dumy a stal se členem několika jejích komisí. Od roku 1918 byl členem vedení družstevního pojišťovacího svazu a poradcem pro otázky statistiky v lidovém komisariátu práce. Později se stal poradcem Hlavní správy státního pojištění RSFSR. — *218*

Bernstein Eduard (1850—1932) — vůdce krajně oportunistického křídla německé sociální demokracie a II. internacionály, teoretik revizionismu a reformismu. Do sociálně demokratického hnutí se zapojil v polovině 70. let. V letech 1881—1889 redigoval ilegální orgán Sociálně demokratické strany Německa Der Sozialdemokrat. V letech 1896—1898 uveřejnil v časopisu Die Neue Zeit sérii článků Problémy socialismu, jež později vydal knižně pod názvem Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie [Předpoklady socialismu a úkoly sociální demokracie] (1899; česky 1902). V této knize revidoval všechny základní teze marxistické

filozofie, ekonomie a vědeckého socialismu. Odmítal marxistickou teorii třídního boje, učení o nevyhnutelnosti zániku kapitalismu, o socialistické revoluci a diktatuře proletariátu. Za jediný úkol dělnického hnutí považoval boj za reformy, které by „zlepšily" hospodářské postavení dělníků za kapitalismu; razil oportunistické heslo Hnutí je vším, konečný cíl není ničím.

Teoretické názory Bernsteina a jeho stoupenců položily základ mezinárodnímu revizionismu; oportunistická činnost bernsteinovců vedla k přímé zradě zájmů dělnické třídy a vyvrcholila krachem II. internacionály za 1. světové války. Ani v následujících letech neustal Bernstein v boji proti marxismu. Vyzýval k podpoře politiky imperialistické buržoazie, vystupoval proti Říjnové revoluci a sovětskému státu. — *129, 256, 257, 259, 260*

Biglov Muhammed Akram Muhammedžanovič (nar. 1871) — statkář, kadet, poslanec II. státní dumy za Ufskou gubernii. Byl obvodním náčelníkem a předsedou bělebějevské újezdní zemstevní správy. Pracoval v rozpočtové komisi dumy. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci. — *226*

Bismarck Otto Eduard Leopold von (1815—1898) — pruský a německý státník a diplomat. „Sjednocením shora" vytvořil z rozdrobených německých států říši pod vedením Pruska. V letech 1871—1890 řídil jako říšský kancléř veškerou zahraniční i vnitřní politiku Německa, hájil zájmy junkerských statkářů a zároveň se snažil zajistit koalici junkerů s velkoburžoazií. Ve snaze potlačit dělnické hnutí vydal v roce 1878 výjimečný zákon proti socialistům. Když nedosáhl úspěchu, vystoupil s demagogickým programem sociálního zákonodárství a uzákonil povinné pojištění některých kategorií dělníků. Jeho pokus rozložit dělnické hnutí drobnými ústupky byl však bezvýsledný. V březnu 1890 byl nucen abdikovat. — *268*

Bogdanov A. (vl. jm. Malinovskij A. A.) (Maximov N.) (1873—1928) — filozof, sociolog a ekonom, povoláním lékař. Po II. sjezdu SDDSR se přiklonil k bolševikům. Jako člen byra výborů většiny připravoval v Rusku III. sjezd strany, zúčastnil se ho jako delegát tulského výboru a na sjezdu byl zvolen členem ÚV SDDSR. Pracoval v redakci bolševických listů Vperjod, Proletarij a Novaja žizň. Účastnil se V. (londýnského) sjezdu SDDSR. Po nástupu reakce stál v čele otzovistů a vedl protileninskou skupinu Vperjod. Ve filozofii se pokoušel vytvořit svůj vlastní systém — empiriomonismus; Lenin jeho názory podrobil kritice v díle Materialismus a empiriokriticismus. Na poradě rozšířené redakce listu Proletarij v červnu 1909 byl

Bogdanov z bolševické strany vyloučen. Po Říjnové revoluci patřil k inspirátorům a organizátorům Proletkultu, pracoval na Proletářské univerzitě. Byl zakladatelem a ředitelem Ústavu pro transfúzi krve. — *325*

Bogdanov N. N. (nar. 1875) — statkář, kadet, poslanec II. státní dumy za Rjazaňskou gubernii. Byl členem raněnburské újezdní zemstevní správy, guberniální zemstevní správy od roku 1905 a čestným smírčím soudcem. V dumě pracoval v komisi pro vzdělávání lidu. — *226*

Boguslavskij P. R. (nar. 1854) — statkář, kadet, poslanec II. státní dumy za Charkovskou gubernii. Byl obvodním náčelníkem charkovského újezdu, později členem charkovské újezdní zemstevní správy a členem újezdního a guberniálního zemstva. V roce 1917 se stal členem charkovského oblastního výboru Konstitučně demokratické strany. — *226*

Borodin N. A. (nar. 1861) — statistik působící v uralské oblasti. Od roku 1894 publikoval v časopisu Russkije vědomosti, v letech 1901 až 1904 byl redaktorem a vydavatelem listu Věstnik kazačjich vojsk, vycházejícího v Petrohradě. Pracoval na ministerstvu zemědělství a státního majetku. Za Uralskou oblast byl poslancem I. státní dumy. V dumě se přiklonil ke Konstitučně demokratické straně. Napsal knihu Gosudarstvennaja duma v cifrach [Státní duma v číslech] (1906). Za první světové války pracoval v různých buržoazních organizacích (Svaz měst, Společnost pro sblížení Ruska a Ameriky). Po Říjnové revoluci byl zástupcem kontrarevoluční jednotky uralských kozáků v Kolčakově „vládě". — *97*

Bracke Wilhelm (1842—1880) — německý socialista, vydavatel a knihkupec. Od roku 1865 byl členem Všeobecného německého dělnického spolku. V roce 1869 se stal jedním ze zakladatelů a vůdců Sociálně demokratické dělnické strany Německa (eisenašských). Když ústřední výbor strany vydal v září 1870 manifest proti válce s Francií, byl Bracke zatčen a tři měsíce vězněn v pevnosti; v březnu 1871 byl osvobozen. Patřil k hlavním vydavatelům a propagátorům stranické literatury. — *257*

Bram A. — viz Krylenko N. V.

Brousse Paul Louis Marie (1844—1912) — francouzský maloburžoazní socialista, lékař, jeden z ideologů sociálreformismu. Zúčastnil se bojů

Pařížské komuny v roce 1871. Po její porážce emigroval do Španělska, později do Švýcarska; v emigraci se seznámil s M. A. Bakuninem a přiklonil se k anarchistům. Když se vrátil začátkem 80. let do Francie, vstoupil do Francouzské dělnické strany. Bojoval proti marxismu a stal se jedním z ideologů a vůdců posibilistů, kteří odváděli proletariát od revolučních metod boje. Byl členem městské rady Paříže. Od 90. let již ve francouzském dělnickém hnutí nehrál žádnou úlohu. — *259*

Bulgakov S. N. (1871—1944) — buržoazní ekonom, idealistický filozof, v 90. letech legální marxista. Revidoval Marxovo učení o agrární otázce, zbídačování rolnických mas vysvětloval tzv. zákonem klesající úrodnosti půdy. Po porážce revoluce 1905—1907 se přiklonil ke kadetům, proklamoval filozofický mysticismus. Zúčastnil se hnutí kolem sborníku Věchi [Na rozcestí]. Po roce 1918 se stal pravoslavným knězem; roku 1922 byl za kontrarevoluční činnost vypovězen a v zahraničí vedl protisovětskou propagandu. — *237*

Bulygin A. G. (1851—1919) — ministr vnitra carské vlády, velkostatkář. Do roku 1900 byl vyšetřujícím soudcem, později gubernátorem v řadě gubernií. V letech 1900—1904 zastupoval moskevského generálního gubernátora, aktivně podporoval činnost zubatovovské tajné policie. 20. ledna 1905 byl jmenován ministrem vnitra. V srpnu téhož roku jej car pověřil přípravou návrhu zákona o svolání poradní Státní dumy, jímž mělo být oslabeno vzmáhající se revoluční hnutí v Rusku. Duma však svolána nebyla, smetla ji revoluce. Po vydání carova Manifestu ze 17. října 1905 byl Bulygin penzionován; formálně zůstal členem Státní rady, ve skutečnosti však odešel z politického života. — *83, 356, 389*

Burns John Elliot (1858—1943) — anglický politik. V 80. letech byl jedním z tradeunionistických vůdců, účastníkem mnoha stávek, vůdcem velké stávky londýnských dokařů v roce 1889. Byl členem anglické Sociálně demokratické federace, brzy z ní však vystoupil. V roce 1892 byl zvolen do parlamentu. Vystupoval v něm proti zájmům dělnické třídy, obhajoval spolupráci s kapitalisty. V letech 1905—1914 byl ministrem pro obecní samosprávu a později ministrem obchodu (1914). V srpnu roku 1914 byl Burns penzionován, protože nesouhlasil s rozhodnutím vlády vstoupit do války a politického života se již neúčastnil. — *265*

Calikov A. T. (Achmet C.) (1882—1928) — sociální demokrat menševik. Podporoval oportunistickou myšlenku svolání „dělnického

sjezdu", podílel se na sbornících o „dělnickém sjezdu", vydaných v roce 1907 moskevskými menševiky. Přispíval do menševického tisku — týdeníku Naše dělo (1906), časopisu Vozrožděnije (1908 až 1909) aj. V době občanské války a cizí vojenské intervence řídil kontrarevoluční činnost na Kavkaze. Po vítězství sovětské moci v Gruzii emigroval. — *200, 201, 204*

CEDERBAUM J. O. — viz Martov L.

CEJTLIN L. S. (Solomin L.) (nar. 1877) — od roku 1898 byl propagandistou ve vitebských sociálně demokratických dělnických kroužcích. Od roku 1901 pracoval v Moskvě, udržoval spojení se skupinou Južnyj rabočij. Po odhalení moskevského výboru v listopadu 1902 obnovoval stranickou organizaci v Moskvě a zapojil se do organizace Jiskry. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem moskevského výboru, zaujímal stanovisko středu; po sjezdu se přiklonil k menševikům, pracoval v Oděse, Moskvě a ve Vitebsku. V roce 1907 zanechal aktivní politické činnosti. Po únorové revoluci 1917 vedl redakční a vydavatelské oddělení moskevského sovětu. Po Říjnové revoluci pracoval jako redaktor. — *200*

CERETELI I. G. (1882—1959) — jeden z menševických vůdců. Byl poslancem II. státní dumy za Kutaiskou gubernii. V dumě stál v čele sociálně demokratické frakce, stal se členem zemědělské komise; vystoupil v rozpravě k otázce vládní deklarace předložené dumě P. A. Stolypinem k agrární otázce a k jiným problémům. Jako představitel sociálně demokratické frakce v dumě se zúčastnil V. (londýnského) sjezdu SDDSR jako delegát s poradním hlasem. Za první světové války byl centristou. Po únorové revoluci v roce 1917 se stal členem výkonného výboru petrohradského sovětu, byl obranářem a stoupencem koalice s buržoazií. V květnu 1917 se stal členem buržoazní prozatímní vlády jako ministr pošt a telegrafu, po červencových událostech jako ministr vnitra. Na jeho popud došlo k protibolševickým pogromům. Po Říjnové revoluci stál Cereteli v čele protisovětského bloku v Ústavodárném shromáždění. Byl jedním z vůdců kontrarevoluční menševické vlády v Gruzii. Po vítězství sovětské moci v Gruzii emigroval. V roce 1923 se podílel na organizování oportunistické sjednocené Socialistické dělnické internacionály. Poslední léta svého života strávil Cereteli v USA. — *135, 147, 149, 150, 157, 160, 161, 165, 169, 237—238, 342, 343*

CLEMENCEAU Georges Benjamin (1841—1929) — francouzský politik a státník, dlouholetý vůdce radikální strany. Do politického dění

vstoupil jako levý republikán nepřátelsky naladěný vůči vládě Napoleona III. Ve dnech Pařížské komuny roku 1871 se jako starosta jednoho z pařížských obvodů zasazoval o smíření proletariátu s buržoazií. Později byl zvolen předsedou pařížské městské správy a v roce 1876 členem poslanecké sněmovny. Od 80. let patřil k vůdcům radikálů. V roce 1902 byl zvolen do senátu a v letech 1906—1909 stál v čele francouzské vlády. Hájil zájmy velkokapitálu a prováděl politiku represí vůči dělnické třídě.

Těsně před první světovou válkou se Clemenceau s radikální stranou rozešel. Za války vystupoval jako šovinista. V letech 1917 až 1920 stál znovu v čele vlády a nastolil vojenskou diktaturu. Byl jedním z organizátorů a inspirátorů ozbrojené intervence proti Sovětskému Rusku a Maďarské republice rad. Na pařížské mírové konferenci v roce 1919 hájil zájmy francouzských imperialistů. V roce 1920 byl poražen v prezidentských volbách a zanechal politické činnosti. — *56, 106, 185*

Čarskij J. — viz Anaňjin J. A.

Čelnokov M. V. (nar. 1863) — velkoprůmyslník a majitel realit, jeden ze zakladatelů Konstitučně demokratické strany. V letech 1891—1894 zastával úřad předsedy moskevské újezdní správy zemstva. Byl členem zemstevní a městské správy a členem guberniální správy zemstva, zúčastňoval se sjezdů zemstev a městské správy. Za Moskevskou gubernii byl poslancem II. a III. státní dumy a za město Moskvu poslancem IV. dumy. V letech 1914—1917 byl starostou Moskvy, hlavním zplnomocněncem Svazu měst, jedním z předsedů Celoruského svazu zemstev. Horlivě hájil vedení války do „vítězného konce". Po Říjnové revoluci prováděl kontrarevoluční činnost v jižním Rusku, později emigroval. — *226*

Čerevanin N. (vl. jm. Lipkin F. A.) (1868—1938) — publicista, jeden z „kritiků Marxe", později menševický předák, likvidátor. Zúčastnil se IV. (sjednocovacího) a V. (londýnského) sjezdu SDDSR; přispíval do likvidátorského tisku, byl spoluautorem Otevřeného dopisu 16 menševiků o likvidaci strany (1910). Po srpnové protistranické konferenci v roce 1912 se stal členem menševického centra (organizačního výboru). Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V roce 1917 redigoval petrohradský menševický list Rabočaja gazeta a později ústřední menševický orgán, časopis Rabočij internacional. K Říjnové revoluci se stavěl negativně. — *344*

Černosvitov K. K. (1866—1919) — statkář, kadet, poslanec I., II. a

III. státní dumy za Vladimirskou gubernii, poslanec IV. státní dumy za Jaroslavskou gubernii. Byl náměstkem prokurátora, členem okruhového soudu, předsedou vladimirského újezdního výboru Konstitučně demokratické strany, účastnil se sjezdů zemstev a městské správy, publikoval v časopisu Russkije vědomosti. V II. dumě se stal členem interpelační komise a komise pro místní soudnictví. V roce 1919 byl zastřelen za kontrarevoluční činnost proti Sovětské republice. — *226*

Černyševskij N. G. (1828—1889) — významný ruský revoluční demokrat, vědec, utopický socialista, spisovatel, literární kritik a jeden z význačných předchůdců ruské sociální demokracie. Ideově inspiroval a vedl revolučně demokratické hnutí 60. let v Rusku. V roce 1862 jej carská vláda zatkla a uvěznila v Petropavlovské pevnosti, kde strávil dva roky; poté byl odsouzen k sedmi letům nucených prací a k doživotnímu vyhnanství na Sibiři. Teprve na sklonku života byl z vyhnanství propuštěn. Až do své smrti zůstal oddaným bojovníkem proti sociální nerovnosti a proti všem projevům politického i hospodářského útlaku.

Černyševskij napsal celou řadu skvělých prací z oboru filozofie, politické ekonomie, historie, etiky a estetiky. Jeho literárně kritické studie měly obrovský vliv na rozvoj ruské literatury a umění. Jeho román Čto dělať? [Co dělat?] (1863; česky 1875) vychoval nejedno pokolení revolucionářů v Rusku i v zahraničí. — *172*

Dan F. I. (vl. jm. Gurvič F. I.) (1871—1947) — jeden z menševických vůdců, povoláním lékař. V sociálně demokratickém hnutí pracoval od 90. let, byl členem petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy. Několikrát byl vězněn a deportován do vyhnanství. V září 1903 uprchl za hranice, přiklonil se k menševikům. Zúčastnil se IV. (sjednocovacího) a V. (londýnského) sjezdu SDDSR a mnoha konferencí. V cizině stál v letech reakce v čele skupiny likvidátorů, redigoval list Golos social-demokrata. Za první světové války vystupoval jako obranář. Po únorové revoluci 1917 byl členem výkonného výboru petrohradského sovětu, členem předsednictva výkonného výboru v prvním volebním období, podporoval prozatímní vládu. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské vládě. Začátkem roku 1922 byl vypovězen jako nepřítel sovětského státu. — *37, 107, 113, 207, 311, 313, 314, 322, 323, 325, 326, 328, 347, 371*

David Eduard (1863—1930) — jeden z pravicových vůdců německé sociální demokracie, povoláním ekonom. V roce 1894 se stal členem komise pro přípravu agrárního programu strany. Zaujal revizionis-

tický postoj k marxistickému učení o agrární otázce a dokazoval stabilitu zemědělské malovýroby za kapitalismu. Byl jedním ze zakladatelů revizionistického časopisu Sozialistische Monatshefte. V roce 1903 vydal knihu Sozialismus und Landwirtschaft [Socialismus a zemědělství], kterou V. I. Lenin nazval „hlavní revizionistickou prací v agrární otázce". Od roku 1903 byl David poslancem říšského sněmu. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V roce 1919 se stal členem první koaliční vlády Výmarské republiky. V letech 1919—1920 byl ministrem vnitra, v letech 1922 až 1927 říšským zástupcem v Hesensku. Podporoval revanšistické snahy německého imperialismu, byl nepřítelem SSSR a dělnické třídy. V. I. Lenin charakterizoval Davida jako oportunistu, „který celý svůj život věnoval buržoaznímu rozkládání dělnického hnutí" (Spisy 21, Praha 1957, s. 270). — *279, 400*

Dělarov D. I. (nar. 1864) — lidový socialista, agronom, poslanec II. státní dumy za Vjateckou gubernii. V této gubernii organizoval úvěrní družstva. V dumě byl členem finanční a zemědělské komise. Po Říjnové revoluci pracoval v Institutu mléčného hospodářství ve Vologdě. — *237*

Děsnickij V. A. (Strojev) (1878—1958) — sociální demokrat. V sociálně demokratickém hnutí byl činný od roku 1897. Po II. sjezdu SDDSR se přikláněl k bolševikům. Pracoval ve stranických organizacích v Nižním Novgorodě, Moskvě, na Urale a v jižním Rusku. Nižněnovgorodský výbor SDDSR jej delegoval na III. sjezd strany. Děsnickij byl posluchačem frakční školy na Capri, kterou organizovali vperjodovci. V roce 1909 se rozešel s bolševiky. V roce 1917 se podílel na založení menševického listu Novaja žizň. Do března 1918 zastupoval sociální demokraty internacionalisty ve všeruském ústředním výkonném výboru. Od roku 1919 se zabýval vědeckou a pedagogickou činností v Leningradě. — *325*

Dietzgen Joseph (1828—1888) — německý sociální demokrat, filozof, který samostatně dospěl k dialektickému materialismu; povoláním koželužský dělník. Účastnil se revoluce 1848—1849 a po její porážce emigroval. Dvacet let pracoval v různých podnicích v Americe a v Evropě a současně se zabýval filozofií. V letech 1864—1868 žil v Rusku, kde pracoval v petrohradské koželužně. Zde napsal knihu Das Wesen der menschlichen Kopfarbeit [Podstata lidské duševní práce] a recenzi prvního dílu Marxova Kapitálu. V roce 1869 se vrátil do Německa, seznámil se s K. Marxem a začal aktivně pracovat v Sociálně demokratické straně Německa. V roce 1884 odjel

Dietzgen znovu do USA, kde redigoval newyorský list Der Sozialist, orgán výkonného výboru americké Socialistické dělnické strany Severní Ameriky a chicagský list Arbeiter-Zeitung.

Hlavní Dietzgenovy práce: Das Wesen der menschlichen Kopfarbeit [Podstata lidské duševní práce] (1869; česky 1959), Streifzüge eines Sozialisten in das Gebiet der Erkenntnistheorie [Toulky socialisty do oblasti teorie poznání] (1886), Die Religion der Sozialdemokratie [Náboženství sociální demokracie] (1895) aj. — *251*

Dolgorukov P. D. (1866—1930) — kníže, velkostatkář, zemstevní činitel, kadet. V letech 1893—1906 byl újezdním maršálkem šlechty v Moskevské gubernii. Patřil k zakladatelům Svazu osvobození a Konstitučně demokratické strany, v jejímž ústředním výboru zastával v letech 1905—1911 funkci předsedy. Přispíval do listu Russkije vědomosti; ve II. státní dumě byl předsedou kadetské frakce. Po Říjnové revoluci se aktivně účastnil bělogvardějských spiknutí proti sovětské moci. Za kontrarevoluční činnost byl odsouzen. — *54, 226*

Dubasov F. V. (1845—1912) — generál-pobočník, admirál, jeden z vůdců carské reakce, krvavý kat první ruské revoluce 1905—1907. V roce 1905 řídil likvidaci rolnického hnutí v Černigovské, Poltavské a Kurské gubernii. Od listopadu 1905 byl moskevským generálním gubernátorem. Za jeho velení bylo potlačeno prosincové ozbrojené povstání v Moskvě. Od roku 1906 byl členem Státní rady a od roku 1907 členem Rady státní obrany. — *106*

Dühring Eugen (1833—1921) — německý filozof a ekonom, ideolog reakčního maloburžoazního socialismu; od r. 1863 soukromý docent na berlínské univerzitě. Jeho filozofické názory byly eklektickou směsicí pozitivismu, metafyzického materialismu a idealismu. Jeho reakčně utopický systém „socialitárního" hospodářství idealizoval pruské polofeudální formy hospodářství. Vzhledem k tomu, že v 70. letech měl velký vliv na část německé sociální demokracie, podrobil Engels jeho názory kritice v knize Pana Eugena Dühringa převrat vědy (Anti-Dühring) (1877—1878). Lenin kritizoval Dühringovy eklektické názory v knize Materialismus a empiriokriticismus a v jiných pracích.

Hlavní práce: Kritische Geschichte der Nationalökonomie und des Sozialismus [Kritické dějiny národního hospodářství a socialismu] (1871), Cursus der National — und Socialökonomie einschliesslich der Hauptpunkte der Finanzpolitik [Kurs národní a sociální ekonomie zahrnující základní otázky finanční politiky] (1873), Cursus der Philosophie als streng wissenschaftlicher Welt-

anschauung und Lebensgestaltung [Kurs filozofie jako přísně vědeckého světového názoru a způsobu života] (1875). — *256*

Džaparidze A. L. (1875—1908) — sociální demokrat menševik, novinář. V letech 1905—1906 byl členem tifliského výboru a oblastního výboru Kavkazské sociálně demokratické organizace. Jako delegát s poradním hlasem se zúčastnil V. (londýnského) sjezdu SDDSR. Za Tifliskou gubernii byl poslancem II. státní dumy. V procesu proti sociálně demokratické frakci dumy byl odsouzen k pěti letům nucených prací. — *236*

El — viz Luzin I. I.

Engels Bedřich (1820—1895) — spoluzakladatel vědeckého komunismu, vůdce a učitel mezinárodního proletariátu, přítel a spolupracovník K. Marxe (životopis viz v Leninově článku Bedřich Engels, Sebrané spisy 2, Praha 1980, s. 15—27). — *79*, *108*, *129*, *245*, *251* až *269*, *284*

Fridolin V. J. (Varin) (1879—1942) — v roce 1904 vstoupil do SDDSR a pracoval ve stranických orgánech v Samaře, Ufě a Petrohradě. V roce 1905 se zúčastnil III. sjezdu SDDSR za uralský svaz jako delegát s poradním hlasem. V roce 1906 se stal členem bolševické bojové organizace při petrohradském výboru strany; zúčastnil se první konference vojenských a bojových organizací SDDSR a vystoupil na ní s referátem za organizační byro. V období reakce zanechal politické činnosti. V letech 1910—1917 žil v emigraci. Za první světové války publikoval v menševicko-trockistickém listu Naše slovo. Od roku 1918 se věnoval vědecké a pedagogické práci v Leningradě. — *309*

Gapon G. A. (1870—1906) — provokatér, agent carské tajné policie, pravoslavný kněz. Na pokyn policejního departmentu a za jeho podpory založil pod názvem Spolek ruských továrních dělníků v Petrohradě dělnickou organizaci zubatovovského typu. Vyprovokoval petrohradské dělníky, aby se 9. ledna 1905 vydali k carovi s peticí. Uprchl do zahraničí a názorově se přiklonil k eserům. Po návratu do Ruska znovu navázal spojení s carskou tajnou policií. Jeho provokatérská činnost byla odhalena a Gapon byl zavražděn esery. — *277*, *278*

George Henry (1839—1897) — americký maloburžoazní ekonom a publicista. Hlavní příčinu bídy lidu viděl v pozemkové rentě, v tom,

že lid byl zbaven půdy. Popíral antagonismus mezi prací a kapitálem a zisk z kapitálu považoval za přirozený přírodní zákon. Byl pro znárodnění veškeré půdy buržoazním státem (bez likvidace soukromé pozemkové držby). V. I. Lenin nazýval George „buržoazním nacionalizátorem půdy". Zmínky o Georgeovi najdeme v Marxově dopisu Sorgemu z roku 1881 a v Engelsově předmluvě k americkému vydání spisu Postavení dělnické třídy v Anglii (K. Marx - B. Engels, Spisy 21, Praha 1967, s. 363—371). — *253—254*

GEORGIJEVSKIJ V. — viz Jevlogij

GERCENŠTEJN M. J. (1859—1906) — buržoazní ekonom, profesor moskevského zemědělského institutu, člen I. státní dumy, vedoucí činitel kadetské strany, její teoretik v agrární otázce. Po rozpuštění dumy byl zavražděn ve Finsku černosotňovci. — *62*

GINZBURG B. A. — viz Kolcov D.

GOLDMAN M. I. — viz Liber M. I.

GOLOVIN F. A. (nar. 1867) — zemstevní činitel, kadet. V letech 1898—1907 byl členem moskevské guberniální správy zemstva, později v ní zastával funkci předsedy. Účastnil se sjezdů zemstev v letech 1904—1905. Podílel se na založení Konstitučně demokratické strany. Byl předsedou II. a členem III. státní dumy. Vlastnil koncese velké železniční společnosti. V březnu 1917 se stal v buržoazní prozatímní vládě komisařem pro záležitosti ministerstva dvora. — *82, 91, 216, 225, 226, 230, 299, 344, 358, 366, 367, 391*

GURVIČ F. I. — viz Dan F. I.

HELPHAND A. L. — viz Parvus

HILLQUIT Morris (1869—1933) — americký socialista, povoláním advokát. Zpočátku inklinoval k marxismu, později zabředl do reformismu a oportunismu. Narodil se v Rize, roku 1886 emigroval do USA. Roku 1888 vstoupil do Socialistické dělnické strany. Po rozkolu v této straně byl jedním ze zakladatelů reformistické Socialistické strany USA (1901). Od roku 1904 byl členem mezinárodního socialistického byra; zúčastnil se kongresů II. internacionály. Říjnovou revoluci přijal nepřátelsky, bojoval proti komunistickému hnutí. Napsal řadu reformistických prací o dějinách socialismu. — *251*

Hirsch Max (1832—1905) — německý buržoazní ekonom a publicista, člen Pokrokové strany, poslanec Říšského sněmu. Roku 1859 založil vlastní nakladatelství. V první polovině 60. let začal pracovat v dělnických vzdělávacích spolcích. Roku 1868 po návratu z Anglie založil spolu s Franzem Dunckerem několik reformistických odborových svazů (tzv. hirschovskodunckerovské odbory). Ve svých pracích propagoval myšlenku „harmonie" práce a kapitálu, vystupoval proti revoluční taktice proletariátu a obhajoval reformismus. — *256*

Höchberg Karl (1853—1885) — německý pravicový sociální demokrat, žurnalista, syn bohatého obchodníka. Podporoval finančně stranu, vydával časopisy Die Zukunft (Berlín 1877—1878), Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik (Curych 1879—1881) a Staatswirtschaftliche Abhandlungen (Lipsko 1879—1882). Po schválení výjimečného zákona proti socialistům uveřejnil článek Rückblicke auf die sozialistische Bewegung in Deutschland [Retrospektiva socialistického hnutí v Německu], který napsal společně s K. Schrammem a E. Bernsteinem. Autoři článku odsuzovali revoluční taktiku strany, vyzývali proletariát, aby se spojil s buržoazií a podřídil jí své zájmy, neboť se domnívali, že „dělnická třída není s to dosáhnout svého osvobození vlastníma rukama". Tyto oportunistické názory vyvolaly ostrý protest K. Marxe a B. Engelse, kteří v nich správně rozpoznali zrazování strany. — *255—258*

Hyndman Henry Mayers (1842—1921) — anglický socialista. V roce 1881 založil Demokratickou federaci, z níž vznikla v roce 1884 Sociálně demokratická federace. Stál v jejím čele až do roku 1892. V roce 1889 se spolu s francouzskými posibilisty marně snažil získat vedoucí postavení na mezinárodním dělnickém kongresu v Paříži. V letech 1900—1910 byl členem mezinárodního socialistického byra. V roce 1916 byl vyloučen z Britské socialistické strany za propagování imperialistické války. K Říjnové revoluci se stavěl nepřátelsky, schvaloval intervenci proti Sovětskému Rusku. — *259*

Champion Henry Hyde (1859—1928) — anglický sociálreformista, v mládí důstojník anglické armády. V roce 1882 byl penzionován za protest proti dobyvatelské válce proti Egyptu, kterou vyvolala Gladstonova vláda. Vstoupil do Sociálně demokratické federace, z níž byl v roce 1887 vyloučen kvůli volební dohodě s konzervativci. Po určitou dobu vydával týdeník Labour Elector. Od roku 1893 žil v Austrálii a pracoval v sociálně demokratické organizaci. — *265*

Chejsinová L. V. (Ščeglo V. A.) (nar. 1878) — sociální demokratka.

Do revolučního hnutí se zapojila v roce 1896. V roce 1906 podporovala oportunistickou myšlenku svolání „dělnického sjezdu". Je autorkou brožury O rabočem sjezdě [O dělnickém sjezdu]. V roce 1917 vstoupila oficiálně do menševické strany. Po Říjnové revoluci se věnovala práci v družstevním hnutí. — *33*

Chrustaljov-Nosar G. S. (Perejaslavskij J.) (1877—1918) — advokátní koncipient, menševik. V roce 1905 byl předsedou petrohradského sovětu dělnických zástupců, který byl ovládán menševiky. V roce 1906 byl za činnost v tomto sovětu odsouzen a poslán do vyhnanství na Sibiř, ale podařilo se mu uprchnout do zahraničí. Zúčastnil se V. (londýnského) sjezdu SDDSR. V období reakce a nového revolučního rozmachu se projevoval jako likvidátor. Publikoval v menševickém listu Golos social-demokrata. V roce 1909 ze strany vystoupil. Za první světové války se vrátil do Ruska. Po Říjnové revoluci se aktivně zapojil do kontrarevoluční činnosti na Ukrajině. V roce 1918 byl zastřelen. — *274—278, 405*

Ikonnikov A. V. (nar. 1868) — statkář, kadet. Od roku 1895 byl členem makarjevské újezdní správy zemstva a v letech 1901—1908 jejím předsedou; zastával funkci člena guberniálního zemstva. Byl poslancem II. a III. státní dumy za Nižněnovgorodskou gubernii. Pracoval v komisi pro místní správu a samosprávu (II. duma) a v komisi pro vzdělávání lidu a v rozpočtové a finanční komisi (III. duma). — *226*

Ikov V. K. (Mirov V.) (nar. 1882) — sociální demokrat menševik. Zúčastnil se V. (londýnského) sjezdu SDDSR jako delegát smorgoňské organizace. Podporoval oportunistickou myšlenku svolání „dělnického sjezdu". Přispíval do časopisu Vozrožděnije, do listu Golos social-demokrata a do dalších orgánů menševiků-likvidátorů. Za první světové války byl obranářem. Po Říjnové revoluci se věnoval práci v družstevnictví. V roce 1931 byl odsouzen za činnost v kontrarevoluční menševické organizaci Svazové byro SDDSR. — *33*

Iljan — viz Jaroslavskij J. M.

Iordanskij N. I. (Nègorev) (1876—1928) — sociální demokrat. Po II. sjezdu SDDSR se přiklonil k menševikům. V roce 1904 byl stálým spolupracovníkem menševického listu Jiskra, v roce 1905 se stal členem výkonného výboru petrohradského sovětu. V roce 1906 se zúčastnil jako delegát s poradním hlasem IV. (sjednocovacího) sjezdu SDDSR; ve sjednoceném ÚV SDDSR zastupoval menševiky.

V období reakce měl názorově blízko k menševikům, stoupencům zachování ilegální strany, kteří podporovali Plechanova. Za první světové války patřil k Plechanovově skupině Jednota. Po únorové revoluci roku 1917 se stal komisařem prozatímní vlády pro armády Jihozápadního frontu. V roce 1921 vstoupil do KSR(b); v roce 1922 pracoval v lidovém komisariátu zahraničních věcí a ve Státním nakladatelství, později byl zplnomocněným zástupcem v Itálii. Od roku 1924 se věnoval literární činnosti. — *107, 113*

Iordanskij N. M. (nar. 1870) — kadet, poslanec II. státní dumy za Vladimirskou gubernii. Od roku 1897 pracoval jako soudní vyšetřovatel v městě Kovrov. Byl členem újezdního a guberniálního zemstva a rovněž členem vladimirské městské dumy. Byl organizován ve Svazu osvobození, byl členem a tajemníkem ústředního výboru Konstitučně demokratické strany. Od roku 1907 pracoval v listu Russkije vědomosti, od roku 1912 byl členem sdružení pro vydávání tohoto listu. — *226*

Ivanovskij — viz Šnejerson I. A.

Izarov — viz Lalajanc I. Ch.

Izgojev (vl. jm. Lande A. S.) (nar. 1872) — buržoazní publicista, jeden z ideologů Konstitučně demokratické strany. V 90. letech byl představitelem legálního marxismu a nejbližším spolupracovníkem P. B. Struveho, později se stal sociálním demokratem. V roce 1905 se stal členem Konstitučně demokratické strany. Trvale spolupracoval s jejím ústředním listem Reč a rovněž přispíval do konstitučně demokratických časopisů Južnyje zapiski a Russkaja mysl. Byl jedním z autorů kontrarevolučního sborníku Věchi [Na rozcestí]. Po Říjnové revoluci přispíval do časopisu dekadentní skupiny intelektuálů Věstnik literatury. Za kontrarevoluční publicistickou činnost byl v roce 1922 vypovězen za hranice. — *92*

Jaeckh Gustav (1866—1907) — německý novinář, sociální demokrat. Od roku 1901 redigoval orgán levého křídla německé sociální demokracie list Leipziger Volkszeitung; publikoval v časopisu Die Neue Zeit. Je autorem knihy International, která několikrát vyšla v ruském překladu. — *251*

Janson J. E. (1835—1893) — ekonom a statistik, profesor na petrohradské univerzitě. Byl členem statistické rady ministerstva vnitra, místopředsedou petrohradského guberniálního statistického výboru,

členem Ruské zeměpisné společnosti a Svobodné ekonomické společnosti a od roku 1892 dopisujícím členem Ruské akademie věd. Účastnil se statistického průzkumu obchodu s obilím a pracoval v komisi pro průzkum domáckého průmyslu. Organizoval sčítání obyvatelstva hlavního města a zabýval se zdravotnickou statistikou. Hlavní práce: O značenii teorii renty Rikardo [Význam Ricardovy teorie renty] (1864); Sravnitělnaja statistika Rossii i zapadnojevropejskich gosudarstv [Srovnávací statistika Ruska a západoevropských států] (1878—1880); Opyt statističeskogo issledovanija o kresťjanskich nadělach i platěžach [Výsledky statistického průzkumu rolnických přídělů a plateb] aj. — *151*

Jaroslavskij J. M. (Iljan) (1848—1943) — významný činitel komunistické strany, známý historik a publicista, akademik. Do SDDSR vstoupil v roce 1898, byl organizátorem prvního sociálně demokratického kroužku mezi dělníky Zabajkalské železnice. Stal se členem čitského a později petrohradského výboru SDDSR. Aktivně se zúčastnil revoluce v letech 1905—1907, vykonával odpovědnou stranickou práci v Tveru, Nižním Novgorodu, Kyjevě, Oděse, Tule, Jaroslavli a v Moskvě. Jako delegát jaroslavské organizace s rozhodujícím hlasem se zúčastnil IV. (sjednocovacího) sjezdu strany, dále I. konference vojenských a bojových organizací SDDSR, která se konala v listopadu 1906 v Tammerforsu [Tampere]. Vojenské organizace Petrohradu a Kronštadtu ho delegovaly na V. (londýnský) sjezd strany. Častokrát byl pronásledován carskou vládou. Od července 1917 pracoval v Moskvě, aktivně se zapojil do moskevské vojenské organizace, byl jedním z vedoucích pracovníků bolševického listu Socialdemokrat a na podzim 1917 redigoval bolševický list Děrevenskaja pravda. Jako delegát moskevské vojenské organizace se zúčastnil VI. sjezdu SDDSR(b).

Za Říjnové revoluce se stal členem vojenského revolučního výboru a byl jedním z vůdců ozbrojeného povstání v Moskvě. Po Říjnové revoluci zastával odpovědné stranické funkce: byl členem sibiřského byra ÚV, v roce 1921 tajemníkem ÚV strany, v letech 1923 až 1934 tajemníkem Ústřední kontrolní komise. Byl členem ústředního výkonného výboru SSSR a členem ředitelství Institutu V. I. Lenina. V posledních letech života řídil práci lektorské skupiny ÚV strany, byl členem redakčního kolegia Pravdy a časopisu Bolševik. Jaroslavskij byl jedním z nejpopulárnějších publicistů a propagandistů a jedním z nejvýznamnějších stranických pracovníků na ideologické frontě. Od roku 1939 byl řádným členem Akademie věd SSSR. Je autorem mnoha prací z dějin KSSS a revolučního hnutí v Rusku. — *310*

Jaurès Jean (1859—1914) — význačný představitel francouzského a mezinárodního socialistického hnutí, historik. V 80. letech patřil k buržoazním radikálům, poté se stal členem skupiny nezávislých socialistů. V roce 1902 vytvořil se svými stoupenci Francouzskou socialistickou stranu, která se v roce 1905 sloučila se Socialistickou stranou Francie a s Revoluční socialistickou dělnickou stranou a dostala název Francouzská sekce dělnické internacionály (SFIO). Účastnil se všech kongresů II. internacionály. Jaurès byl členem poslanecké sněmovny v letech 1885—1889, 1893—1898, 1902—1914 a jedním z vůdců parlamentní socialistické frakce. V roce 1904 založil a do konce života redigoval list L'Humanité, který se v roce 1920 stal ústředním orgánem Francouzské komunistické strany. Jeho boj za demokracii, svobodu lidu, proti útlaku a válkám mu získal velkou popularitu. Byl přesvědčen, že jedině socialismus definitivně skoncuje s válkami a koloniálním útiskem. Domníval se však, že socialismus nezvítězí cestou boje proletariátu s buržoazií, ale v důsledku rozvoje demokratických idejí. Nesouhlasil s diktaturou proletariátu, hlásal třídní smír a šířil proudhonovské iluze o úloze družstevnictví, jež údajně přispěje k postupnému přechodu od kapitalismu k socialismu. Lenin kritizoval Jaurèsovy reformistické názory, které ho vedly k oportunismu.

Jaurèsův boj za mír a proti válce vyvolal vůči němu nenávist buržoazie. Těsně před první světovou válkou byl z popudu reakce zavražděn.

Hlavní dílo: Histoire socialiste de la Révolution française (1901 až 1907) [Socialistické dějiny Francouzské revoluce]. — *183*

Jermolov A. S. (1846—1917) — úředník carské vlády. Od roku 1893 byl ministrem státního majetku, v letech 1894—1895 ministrem zemědělství a státního majetku, později členem Státní rady. V letech 1886—1888 byl viceprezidentem Svobodné ekonomické společnosti. Ve svých pracích o zemědělství prosazoval zájmy statkářské šlechty. V roce 1892 vydal knihu Něurožaj i narodnoje bědstvije [Neúroda a bída lidu], v níž se pokoušel ospravedlnit vládní politiku uplatňovanou proti hladovějícím rolníkům. — *136*

Jevlogij (vl. jm. Georgijevskij V.) (nar. 1868) — monarchista, krajní reakcionář, jeden z vůdců černosotňovského Svazu ruského národa. Od roku 1902 byl lublinským biskupem. Pravoslavné obyvatelstvo Lublinské a Sedlecké gubernie ho delegovalo do II. a III. státní dumy. V roce 1914 byl jmenován arcibiskupem volyňským. Po Říjnové revoluci se stal jedním z vůdců monarchistické emigrace. — *176*

Kalniň T. P. (Verner) (1871—1938) — profesionální revolucionář, bolševik, dělník. Od roku 1900 pracoval v ilegálních sociálně demokratických kroužcích a organizoval přepravu ilegální literatury ze zahraničí do Ruska. Od roku 1904 vedl ilegální tiskárnu ústředního výboru Lotyšské SDDS v Rize, kde se tiskl list Zihņa, letáky a jiné tiskoviny. Aktivně se účastnil revoluce v letech 1905—1907, byl členem rižského výboru LSDDS. Jako delegát se zúčastnil I. sjezdu této strany (1904), I. (1906) a II. (1907) sjezdu Sociální demokracie Lotyšského kraje. Jako delegát s poradním hlasem za SDLK se účastnil V. (londýnského) sjezdu SDDSR. V roce 1908 byl pohnán před soud za práci v ilegální tiskárně a odsouzen ke čtyřem letům nucených prací. Po odpykání trestu byl poslán do vyhnanství na Sibiř. Po Říjnové revoluci pracoval v družstevních organizacích v Irkutsku, od roku 1920 v aparátu zahraničního byra ÚV Komunistické strany Lotyšska, později zastával vedoucí funkce v sovětských institucích. — *349*

Kapustin M. J. (1847—1920) — okťabrista, povoláním lékař. Začátkem 70. let působil jako zemstevní lékař v Kostromské gubernii, později ve vojenských nemocnicích, přednášel na Vojenské lékařské akademii a na varšavské univerzitě. Od roku 1887 byl profesorem na kazaňské univerzitě. Za město Kazaň byl poslancem II. státní dumy. V dumě vystupoval k rozpočtu, k místnímu soudnictví, k agrární otázce a jiným otázkám. Za Kazaňskou gubernii byl poslancem III. státní dumy a byl zvolen jejím místopředsedou. V. I. Lenin považoval Kapustina za „představitele kontrarevoluční buržoazie". — *218*

Karavajev A. L. (1855—1908) — lékař, narodnik, významný činitel Rolnického svazu. Za Jekatěrinoslav byl zvolen do II. státní dumy, kde vedl frakci trudoviků, pracoval v agrární komisi, zabýval se agrární otázkou a otázkou výživy. Napsal několik brožur: Partija i kresťjanstvo v Gosudarstvennoj Dume [Strana a rolnictvo ve Státní dumě], Pravitělstvennyje oběščanija nasčot zemli i trebovanija kresťjanskich děputatov [Vládní sliby ohledně půdy a požadavky rolnických poslanců], Novyje zemelnyje zakony [Nové pozemkové zákony]. Těsně před volbami do III. státní dumy ho v Jekatěrinoslavi zavraždili černosotňovci. — *136, 137, 147, 166, 168*

Karyšev N. A. (1855—1905) — ekonom a statistik, zemstevní činitel. Psal do listu Russkije vědomosti a do časopisů Zemstvo, Russkoje bogatstvo aj. Od roku 1891 byl profesorem jurjevské (tartuské) univerzity, později moskevského a zemědělského institutu. Napsal

řadu ekonomických a statistických prací a článků o ekonomice rolnického hospodářství v Rusku. Byl zastáncem liberálně narodnických názorů a hájil občinovou držbu půdy, řemeslnické artěly a jiná družstva. Lenin kritizoval jeho reakční názory. — *153—154*

KAUTSKY Karl (1854—1938) — jeden z vůdců německé sociální demokracie a II. internacionály; zpočátku marxista, později renegát marxismu a ideolog centrismu. Redigoval teoretický orgán německé sociální demokracie, list Die Neue Zeit. Do socialistického hnutí se zapojil v roce 1874. V roce 1881 se seznámil s K. Marxem a B. Engelsem a pod jejich vlivem se přiklonil k marxismu. Již v tomto období měl však sklony k oportunismu a Marx s Engelsem ho za to nejednou kritizovali. V 80. a 90. letech napsal řadu teoretických a historických prací o různých otázkách marxistické teorie, které přispěly k propagaci marxismu: Karl Marx's Ökonomische Lehren [Ekonomické učení Karla Marxe] (1887; česky 1958), Die Agrarfrage [Agrární otázka] (1899; česky 1959) aj. Později zcela přešel na pozice oportunismu. Před první světovou válkou se stal centristou, za války otevřeným odpůrcem marxismu; svůj sociálšovinismus zastíral frázemi o internacionalismu. Hlásal teorii ultraimperialismu. Po Říjnové revoluci se postavil proti proletářské revoluci, diktatuře proletariátu a sovětské moci.

Lenin kritizoval teorie Kautského v dílech Krach II. internacionály (1915), Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu (1916), Stát a revoluce (1917), Proletářská revoluce a renegát Kautsky (1918) aj. — *103, 364*

KELLEYOVÁ-WISCHNEWETZKÁ Florence (1859—1932) — americká socialistka, později buržoazní reformistka. Přeložila do angličtiny Engelsovu knihu Postavení dělnické třídy v Anglii. Zabývala se především otázkami dělnického zákonodárství a sociální politiky. Byla tovární inspektorkou a pracovala v americkém družstevním hnutí. — *253*

KIZEVETTER A. A. (1866—1933) — ruský liberálně buržoazní historik a publicista. V letech 1900—1911 působil jako soukromý docent na moskevské univerzitě. Byl členem Svazu osvobození od jeho vzniku a jedním z vůdců Konstitučně demokratické strany. Aktivně se zúčastnil předvolební kampaně kadetů do I. a II. státní dumy, byl poslancem II. státní dumy za Moskvu. Přispíval do listu Russkije vědomosti. Stal se členem redakční rady časopisu Russkaja mysl a byl jedním z jeho redaktorů. Ve svých publicistických pracích nesprávně vysvětloval význam ruské revoluce let 1905—1907. Lenin

kritizoval v řadě svých prací Kizevetterovy názory a řadil ho mezi konstitučně demokratické profesory spekulující s vědou ve prospěch reakce. Po Říjnové revoluci Kizevetter aktivně bojoval proti sovětské vládě. Za tuto činnost byl v roce 1922 vypovězen ze Sovětského Ruska. V zahraničí aktivně vystupoval v emigrantském tisku. — *237*

Kokoškin F. F. (1871—1918) — buržoazní politik a publicista, soukromý docent na moskevské univerzitě na katedře státního práva. Byl jedním ze zakladatelů Konstitučně demokratické strany a členem jejího ústředního výboru. Za Moskevskou gubernii byl poslancem I. státní dumy. Od roku 1907 aktivně spolupracoval s listem Russkije vědomosti a liberálně buržoaznímí časopisy Pravo, Russkaja mysl aj. Po únorové revoluci v roce 1917 se stal Kokoškin ministrem buržoazní prozatímní vlády. Po Říjnové revoluci aktivně vystupoval proti sovětské moci. — *173*

Kolcov D. (vl. jm. Ginzburg B. A.) (1863—1920) — sociální demokrat menševik. V první polovině 80. let se připojil k organizaci Narodnaja volja, koncem 80. let přešel na pozice sociálních demokratů. Začátkem roku 1893 emigroval do Švýcarska, kde se sblížil se skupinou Osvobození práce. V letech 1895—1898 byl tajemníkem Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí a přispíval do jeho publikací; po rozštěpení Svazu v roce 1900 z něho vystoupil. Účastnil se jednání londýnského (1896) a pařížského (1900) kongresu II. internacionály. II. sjezdu SDDSR se zúčastnil s poradním hlasem jako menšinový jiskrovec; po sjezdu vystupoval jako aktivní menševik a přispíval do několika menševických listů (Social-demokrat, Načalo aj.). Za revoluce 1905—1907 pracoval v odborovém hnutí v Petrohradě; od roku 1908 působil v Baku. Přispíval do legálního likvidátorského listu Luč. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. Po únorové revoluci 1917 byl komisařem práce v petrohradském sovětu dělnických a vojenských zástupců. K Říjnové revoluci se stavěl negativně. V letech 1918—1919 pracoval v družstevním hnutí v Petrohradě. — *95, 97, 98, 107, 113, 116*

Kolokolnikov K. A. — socialista-revolucionář, kněz, poslanec II. státní dumy za Permskou gubernii. Byl členem komise pro místní správu a samosprávu, zabýval se agrární otázkou. Za své politické přesvědčení byl pronásledován církevními představenými a po zvolení do dumy byl zbaven práva vykonávat církevní obřady. — *147, 169*

Korolenko S. A. — ekonom, statistik; pracoval na ministerstvu stát-

ního majetku, později jako úředník pro zvláštní úkoly při státní kontrole. V letech 1889—1892 byl pověřen ministerstvem státního majetku, aby napsal knihu Volnonajomnyj trud v chozjajstvach vladělčeskich i peredviženije rabočich v svjazi s statistiko-ekonomičeskim obzorom Jevropejskoj Rossii v selskochozjajstvennom i promyšlennom otnošenijach [Svobodná námezdní práce v soukromých hospodářstvích a pohyb dělníků v zemědělství a průmyslu podle statistických a hospodářských údajů o evropském Rusku] (1892), kterou vydal odbor zemědělství a vesnické průmyslové výroby. Kolem roku 1900 přispíval do černosotňovského listu Novoje vremja. — *151, 152*

Korolenko V. G. (1853—1921) — pokrokový ruský spisovatel a publicista. Ve svých dílech, zvláště z pozdního období, líčí těžký život utlačovaného lidu a odhaluje přežitky nevolnictví v Rusku. — *152*

Kotljarevskij S. A. (1873—1940) — profesor, publicista; jeden ze zakládajících členů Konstitučně demokratické strany a člen jejího ústředního výboru. Byl zvolen poslancem I. státní dumy za Saratovskou gubernii. Po únorové revoluci roku 1917 se stal komisařem prozatímní vlády pro církevní otázky. Po Říjnové revoluci pracoval v různých kontrarevolučních organizacích. V roce 1920 byl soudně stíhán ve věci tzv. Taktického centra a podmíněně odsouzen na pět let. Později pracoval na moskevské univerzitě; byl členem Institutu sovětského práva. — *173*

Kovalevskij M. M. (1851—1916) — historik, politik buržoazně liberálního zaměření. Od roku 1880 přednášel na moskevské univerzitě. V roce 1887 se vystěhoval do zahraničí. Roku 1901 spolu s Robertim založil v Paříži Ruskou vysokou školu společenských věd. V roce 1905 se vrátil do Ruska. Byl poslancem I. státní dumy za Charkovskou gubernii, později se stal členem Státní rady. Patřil k zakladatelům pravicově orientované Strany demokratických reforem. V letech 1906—1907 vydával list Strana; od roku 1909 se stal majitelem a redaktorem časopisu Věstnik Jevropy. Zkoumal problémy rozkladu občinového zřízení a rodové vztahy. Jeho zásluhy v této oblasti ocenil Engels v práci Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu.

Hlavní díla: Obščinnoje zemlevladěnije, pričiny, chod i posledstvija jego razloženija [Občinová držba půdy, příčiny, průběh a důsledky jejího rozkladu] (1879); Tableau des origines et de l'évolution de la famille et de la propriété [Nástin původu a vývoje rodiny a vlastnictví] (Stockholm 1890); Proischožděnije sovremennoj demo-

kratii [Vznik moderní demokracie] (1895—1899); Sociologija [Sociologie] (1910) aj. — *40, 93*

Krasin L. B. (Zimin) (1870—1926) — profesionální revolucionář, bolševik, význačný sovětský státník a diplomat. V roce 1890 byl členem Brusněvova sociálně demokratického kroužku v Petrohradě, roku 1891 byl z Petrohradu policejně vyhoštěn do Kazaně, později do Nižního Novgorodu. Roku 1895 byl znovu zatčen a na tři roky vypovězen do Irkutsku. Po návratu z vyhnanství (1897) studoval do roku 1900 v charkovském technologickém institutu. V letech 1900—1904 pracoval jako inženýr v Baku a společně s V. Z. Kecchovelim zřídil ilegální tiskárnu Jiskry. Po II. sjezdu SDDSR se přiklonil k bolševikům, byl kooptován do ústředního výboru strany; zaujal smířlivecký postoj k menševikům a pomohl tak prosadit kooptaci tří jejich zástupců do ÚV; brzy se však s menševiky rozešel. Zúčastnil se III. sjezdu SDDSR a byl zvolen členem ÚV. V roce 1905 se podílel na založení prvního ilegálního bolševického listu Novaja žizň; jako představitel ústředního výboru se stal členem petrohradského sovětu dělnických zástupců. Na IV. (sjednocovacím) sjezdu byl znovu zvolen členem ÚV, na V. (londýnském) kandidátem ÚV SDDSR. V roce 1908 emigroval. V letech reakce dočasně patřil k otzovistické skupině Vperjod; později zanechal politické činnosti a pracoval jako inženýr v zahraničí i v Rusku. Po Říjnové revoluci pomáhal organizovat zásobování Rudé armády, později byl členem předsednictva Nejvyšší národohospodářské rady, lidovým komisařem obchodu a průmyslu a lidovým komisařem dopravy. Od roku 1919 byl v diplomatických službách. Od roku 1920 byl lidovým komisařem zahraničního obchodu a zároveň v letech 1921—1923 vedoucím sovětské diplomatické mise v Londýně. Zúčastnil se janovské a haagské konference. Od roku 1924 byl lidovým komisařem zahraničního obchodu a pracoval jako chargé d'affaire SSSR ve Francii, od roku 1925 v Anglii. Na XIII. a XIV. sjezdu VKS(b) byl Krasin zvolen členem jejího ústředního výboru. — *305*

Kruševan P. A. (1860—1909) — reakční publicista, vydavatel černosotňovského listu Bessarabec a redaktor antisemitského listu Drug, organizátor kišiněvského pogromu (1903) a jeden z hlavních představitelů Svazu ruského národa. Byl poslancem II. státní dumy za Kišiněv. — *79, 232*

Krylenko N. V. (Bram A.) (1885—1938) — sociální demokrat, člen strany od roku 1904, později sovětský státník a politik. V letech

1905—1906 byl jedním z vůdců studentského revolučního hnutí v Petrohradě; pracoval v petrohradské organizaci bolševiků. V roce 1907 se rozešel se sociální demokracií, vydal knihu V poiskach „ortodoksii" [Po stopách „ortodoxie"] (1909), v níž se projevovala syndikalistická úchylka. Od roku 1911 znovu pracoval v bolševické organizaci, publikoval v listech Zvězda, později Pravda. Z pověření ÚV pracoval v sociálně demokratické frakci v dumě. V prosinci 1913 byl zatčen. Po únorové revoluci v roce 1917 se Krylenko účastnil celoruské konference frontových a týlových vojenských organizací SDDSR(b). Byl delegátem I. celoruského sjezdu sovětů. Pracoval v redakci listu Soldatskaja pravda. Aktivně se zúčastnil Říjnové revoluce. Byl zvolen do první sovětské vlády jako člen výboru pro vojenské a námořní záležitosti, později se stal vrchním velitelem. Od roku 1918 pracoval v sovětských justičních orgánech jako předseda Nejvyššího revolučního tribunálu VÚVV, náměstek lidového komisaře spravedlnosti, prokurátor republiky; od roku 1931 byl lidovým komisařem spravedlnosti RSFSR, od roku 1936 lidovým komisařem spravedlnosti SSSR. Na XV. a XVI. sjezdu strany byl zvolen členem ústřední kontrolní komise. Krylenko napsal několik prací z oboru organizace soudnictví a trestního práva. — *405*

Kugelmann Ludwig (1830—1902) — povoláním lékař, německý sociální demokrat, přítel Marxův a Engelsův, účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu, člen I. internacionály. Kugelmann byl delegátem lausannského (1867) a haagského (1872) kongresu I. internacionály; významně přispěl k vydání a šíření Marxova Kapitálu v Německu. V letech 1862—1874 si dopisoval s K. Marxem a informoval ho o situaci v Německu. Marxovy dopisy Kugelmannovi byly poprvé otištěny v roce 1902 v časopisu Die Neue Zeit, v roce 1907 byly vydány v ruském překladu s Leninovou předmluvou. — *252*

Kuskovová J. D. (1869—1958) — představitelka ruského buržoazního hnutí, publicistka. V polovině 90. let se v zahraničí seznámila s marxismem, sblížila se se skupinou Osvobození práce, ale brzy pod vlivem bernsteinismu začala marxismus revidovat. Její dokument Credo napsaný pod vlivem bernsteinismu výstižně vyjadřoval oportunistickou podstatu ekonomismu a vyvolal ostrý protest skupiny ruských marxistů vedených V. I. Leninem. Před revolucí 1905—1907 se Kuskovová stala členkou liberálního Svazu osvobození. V roce 1906 vydávala s S. N. Prokopovičem polokadetský časopis Bez zaglavija, aktivně spolupracovala s listem levicových kadetů Tovarišč. Po Říjnové revoluci vystupovala proti sovětské

moci. V roce 1922 byla ze Sovětského Ruska vypovězena. V zahraničí patřila k nejaktivnějším bělogvardějským emigrantům. — *191 205, 396, 401*

KUTLER N. N. (1859—1924) — význačný představitel Konstitučně demokratické strany. Pracoval na ministerstvu financí, byl ředitelem hlavní berní správy, později ministrem zemědělství. Byl poslancem II. a III. státní dumy za Petrohrad. Patřil k autorům kadetského návrhu agrárního programu, který měl získat rolníky pro samoděržaví. V. I. Lenin podal podrobnou kritiku tohoto návrhu ve svých pracích Návrh projevu o agrární otázce v II. státní dumě a Agrární program sociální demokracie v první ruské revoluci 1905 až 1907 (viz tento svazek, s. 147—179; Spisy 13, Praha 1956, s. 217 až 431). Po Říjnové revoluci pracoval Kutler v lidovém komisariátu financí. Od roku 1922 byl členem správy Státní banky SSSR. — *136—140, 142—143, 147, 160—166, 168—169, 174, 175, 184*

KUZMIN-KARAVAJEV V. D. (1859—1927) — vojenský právník, generál; patřil k vůdcům pravého křídla kadetů. Byl členem Státní dumy prvního a druhého volebního období, hrál významnou politickou roli při potlačování revoluce 1905—1907. Za první světové války byl jedním z činitelů zemstev a členem výboru pro válečný průmysl. Po Říjnové revoluci vystupoval proti sovětské vládě a občanské války se zúčastnil jako aktivní bělogvardějec, byl členem Judčničovy politické rady. V roce 1920 emigroval. — *236*

LAFARGUE Paul (1842—1911) — vynikající pracovník mezinárodního dělnického hnutí. Společně s Guesdem založil Francouzskou dělnickou stranu. Byl to nadaný publicista, jeden z prvních stoupenců vědeckého komunismu ve Francii, blízký přítel a spolupracovník K. Marxe a B. Engelse.

V dělnickém hnutí pracoval aktivně od roku 1866, kdy se stal členem I. internacionály. Za Pařížské komuny organizoval Lafargue pomoc jižních francouzských departementů revoluční Paříži, navštívil ilegálně hlavní město a informoval Marxe o událostech ve Francii. Po porážce Pařížské komuny emigroval do Španělska a pak do Portugalska, kde aktivně bojoval proti bakuninismu. V roce 1880 napsal společně s Guesdem a za pomoci Marxe a Engelse program Francouzské dělnické strany. Když byla vyhlášena amnestie pro komunardy, vrátil se do Francie a začal redigovat orgán této strany L'Égalité. Lafargue vystupoval aktivně proti oportunismu v II. internacionále, nadšeně uvítal utvoření první ruské marxistické organizace Osvobození práce, později choval velké sympatie k bolševi-

kům. Ve svých četných pracích propagoval a hájil ideje marxismu v politické ekonomii, filozofii, historii a jazykovědě; bojoval proti reformismu a revizionismu, kritizoval pokusy bernsteinovců o „syntézu" marxismu a kantovství. Lenin zdůraznil význam Lafarguových prací pro kritiku idealismu a agnosticismu. Lafargue se však dopouštěl některých chybných teoretických závěrů, například v rolnické a národnostní otázce nebo v názorech na úkoly socialistické revoluce. Lenin nazval Lafargua jedním „z nejtalentovanějších a nejpronikavějších šiřitelů marxistických idejí" (Spisy 17, Praha 1957, s. 295). — *261*

Lalajanc I. Ch. (Izarov) (1870—1933) — aktivní účastník sociálně demokratického hnutí v Rusku. Roku 1893 vstoupil v Samaře do marxistického kroužku, v jehož čele stál V. I. Lenin. V roce 1895 byl vypovězen do Jekatěrinoslavi, byl zakladatelem místního Svazu boje za osvobození dělnické třídy a podílel se na přípravě I. sjezdu SDDSR. Za Lalajancovy účasti bylo na jaře 1900 vydáno první číslo ilegálního sociálně demokratického listu Južnyj rabočij a podniknut pokus svolat II. sjezd strany. V dubnu 1900 byl Lalajanc zatčen a v březnu 1902 poslán do vyhnanství na východní Sibiř, odkud uprchl za dva měsíce do zahraničí. Stal se členem Zahraniční ligy ruské revoluční sociální demokracie a řídil tiskárnu Jiskry v Ženevě. Po II. sjezdu SDDSR se stal bolševikem a byl zvolen důvěrníkem ÚV strany v Rusku. V roce 1905 zastupoval bolševiky v sjednoceném ústředním výboru, roku 1906 se účastnil v Tammerforsu [Tampere] I. konference vojenských a bojových organizací SDDSR. Brzy nato byl zatčen a po dvou letech vyšetřovací vazby odsouzen na šest let nucených prací. Po odpykání trestu (v roce 1913) byl poslán do doživotního vyhnanství na východní Sibiř. V té době zanechal politické činnosti.

Od roku 1922 pracoval v ústřední správě politickoosvětových institucí při lidovém komisariátu osvěty RSFSR. Napsal knihu vzpomínek U istokov bolševizma [U pramenů bolševismu] (1930). — *308—309*

Lande A. S. — viz Izgojev A. S.

Larin J. (vl. jm. Lurje M. A.) (1882—1932) — sociální demokrat menševik, jeden z vůdců likvidátorského směru v ruské sociální demokracii. Do revolučního hnutí se zapojil v roce 1901, pracoval v Oděse a Simferopolu. V roce 1905 byl členem petrohradského menševického výboru SDDSR a v roce 1906 se stal členem petrohradského sjednoceného výboru strany. Byl delegátem IV. (sjedno-

covacího) sjezdu SDDSR s rozhodujícím hlasem. Hájil menševický program municipalizace půdy a oportunistickou myšlenku svolání „dělnického sjezdu". Byl delegátem V. (londýnského) sjezdu strany. Po porážce revoluce v letech 1905—1907 se stal aktivním šiřitelem likvidátorství. Podílel se na vydávání likvidátorsky zaměřených publikací. Podrobnou kritiku Larinových likvidátorských názorů podal V. I. Lenin v článku Krize menševismu (viz Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 167—190). Larin se aktivně zapojil do protistranického srpnového bloku a stal se členem jeho organizačního výboru. Po únorové revoluci 1917 stál v čele skupiny menševiků-internacionalistů, kteří vydávali časopis Internacional. V srpnu roku 1917 byl přijat do bolševické strany. Po Říjnové revoluci pracoval v sovětech a hospodářských organizacích. — *33, 34, 191, 199—200, 201, 203, 253, 274, 276—278*

Lassalle Ferdinand (1825—1864) — německý maloburžoazní socialista, spisovatel, zakladatel oportunistického proudu v německém dělnickém hnutí. Účastnil se revoluce 1848—1849 a od té doby udržoval styky s Marxem a Engelsem. Byl spoluzakladatelem Všeobecného německého dělnického spolku (1863), který měl sice pro německé dělnické hnutí pozitivní význam, ale nedal dělnické třídě revoluční perspektivy. Lassallovci chtěli legální agitací za všeobecné volební právo a vytvářením výrobních družstev, dotovaných junkerským státem, realizovat myšlenku „svobodného lidového státu". Lassalle podporoval Bismarckovu politiku sjednocení Německa „shora" pod vedením reakčního Pruska. Oportunistická politika lassallovců brzdila činnost I. internacionály a vytvoření skutečné dělnické strany v Německu a bránila třídnímu uvědomování dělníků. Teoretické a politické chyby lassallovců ostře kritizoval Marx v Kritice gothajského programu a Lenin v stati Stát a revoluce i jiných pracích. — *255*

Lejtejzen G. D. (Lindov G.) (1874—1919) — sociální demokrat, jiskrovec, spolupracovník listu Jiskra a časopisu Zarja. Do revolučního hnutí se zapojil v 90. letech v Jekatěrinoslavi; na začátku 20. století emigroval a v cizině se přiklonil ke skupině Osvobození práce; později se stal členem Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí. V dubnu roku 1900 se účastnil II. sjezdu Svazu (Ženeva). Po rozkolu v SDDSR se přidal k bolševikům; přispíval do listů Vperjod, Proletarij a do jiných bolševických orgánů. Po revoluci v letech 1905—1907 se přestěhoval do Tuly, věnoval se lékařské praxi a šířil revoluční myšlenky mezi dělníky. Po únorové revoluci v roce 1917 stál přechodně na pozicích internacionalistů, přikláněl

se ke skupině Novaja žizň. V roce 1918 se vrátil do bolševické strany. V lednu 1919 padl na východní frontě. — *277*

Lenin V. I. (vl. jm. Uljanov V. I.) (Lenin N.) — viz Životopisná data. — *39, 86, 104, 132, 194, 211, 231, 234, 239—240, 251—252, 265—266, 284, 285, 290, 311—324, 325, 327, 347*

Liber (vl. jm. Goldman M. I.) (1880—1937) — jeden z vůdců Bundu. Politicky začal pracovat v roce 1898. Na II. sjezdu SDDSR vedl delegaci Bundu, zaujímal krajně pravicové, protijiskrovské stanovisko; po sjezdu patřil k menševikům. Na V. (londýnském) sjezdu SDDSR byl za Bund zvolen do ústředního výboru SDDSR, zastupoval Bund v zahraničním byru ÚV. V letech reakce vystupoval jako likvidátor, v roce 1912 patřil k aktivním činitelům trockistického srpnového bloku, za první světové války byl sociálšovinistou. Po únorové revoluci v roce 1917 se stal členem výkonného výboru petrohradského sovětu dělnických a vojenských zástupců a předsednictva ústředního výkonného výboru prvního volebního období; zaujímal kontrarevoluční menševické stanovisko, byl přívržencem koaliční vlády. Říjnovou revoluci přijal nepřátelsky, byl aktivním odpůrcem sovětské moci. Později zanechal politické činnosti a pracoval v hospodářských institucích. — *364, 365, 369, 373, 384*

Lidvall Erik Leonard — spekulant s potravinami, švédský státní příslušník. V roce 1906 prováděl machinace s dodávkami potravin do gubernií postižených hladem. Do těchto machinací byl zapleten i náměstek ministra vnitra V. I. Gurko. Celá tato aféra měla velký ohlas v tisku. — *232*

Liebknecht Wilhelm (1826—1900) — význačný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, jeden ze zakladatelů a vůdců Sociálně demokratické strany Německa. Účastnil se aktivně revoluce 1848—1849 v Německu, po její porážce emigroval do Švýcarska a později do Anglie. V Londýně se sblížil s K. Marxem a B. Engelsem a pod jejich vlivem se stal socialistou. Po svém návratu do Německa roku 1862 a po založení I. internacionály byl jedním z nejhorlivějších propagátorů revolučních myšlenek internacionály a organizátorem jejích sekcí v Německu. Od založení jednotné Socialistické dělnické strany Německa (1875) byl Liebknecht až do konce svého života členem jejího vedení a odpovědným redaktorem jejího ústředního orgánu Vorwärts. V letech 1867—1870 byl poslancem Severoněmeckého říšského sněmu a po roce 1874 byl několikrát zvolen poslancem Říšského sněmu. Parlamentní tribuny využíval

k odhalování reakční zahraniční i vnitřní politiky pruských junkerů. Za svou revoluční činnost byl několikrát vězněn. Aktivně se podílel na organizování II. internacionály. Marx a Engels si Liebknechta vážili, usměrňovali jeho činnost, ale zároveň ostře kritizovali jeho smířliveckou politiku vůči oportunistickým živlům. — *256, 257, 259, 260, 264*

LINDOV G. — viz Lejtejzen G. D.

LIPKIN F. A. — viz Čerevanin N.

LURJE M. A. — viz Larin J.

LUXEMBURGOVÁ Rosa (1871—1919) — významná pracovnice mezinárodního dělnického hnutí, představitelka levého křídla II. internacionály. V revolučním hnutí začala pracovat v druhé polovině 80. let. Patřila k zakladatelům a vůdcům polské sociálně demokratické strany; bojovala proti nacionalismu v polském dělnickém hnutí. Od roku 1897 pracovala v německém sociálně demokratickém hnutí, vystupovala proti bernsteinismu a millerandismu; ve Varšavě se účastnila první ruské revoluce. Jako delegátka V. (londýnského) sjezdu SDDSR (1907) podporovala bolševiky.

Od počátku první světové války zastávala internacionalistické stanovisko. V Německu patřila k zakladatelům skupiny Internacionála (později Spartakus a Spartakův svaz). Ve vězení napsala pod pseudonymem Junius brožuru Die Krise der Sozial-demokratie [Krize sociální demokracie] (1916) (viz Leninův článek O Juniově brožuře, Spisy 22, Praha 1959, s. 329—344). V prosinci 1918 sehrála významnou úlohu na ustavujícím sjezdu Komunistické strany Německa. V lednu 1919 byla uvězněna a na příkaz Scheidemannovy vlády zavražděna. Lenin si Luxemburgové hluboce vážil; kritikou jejích mylných názorů (v otázkách úlohy strany, imperialismu, permanentní revoluce, v národnostní, koloniální a rolnické otázce aj.) jí pomáhal zaujímat správná stanoviska. — *365*

LUZIN I. I. (El) (zemřel kolem roku 1914) — sociální demokrat menševik. Hájil oportunistickou myšlenku svolání „dělnického sjezdu". Byl spoluautorem sborníků o „dělnickém sjezdu", vydaných moskevskými menševiky v roce 1907. Později přispíval do časopisu menševiků-likvidátorů Strachovanije rabočich, který vycházel v Petrohradě. — *33, 190, 191, 199, 200, 201, 203*

M. — viz Maslov P. P.

MACHNOVEC V. P. — Akimov V. P.

MALINOVSKIJ A. A. — viz Bogdanov A.

MALOVĚR F. — viz Portugalov V. V.

MANN Thomas (1856—1941) — významný činitel anglického dělnického hnutí, povoláním mechanik. V roce 1885 vstoupil do Sociálně demokratické federace. Koncem 80. let se aktivně účastnil hnutí nových tradeunionů, vedl četné stávky, stál v čele stávkového výboru za velké stávky londýnských dokařů v roce 1889. V roce 1893 byl spoluzakladatelem Nezávislé labouristické strany; patřil k jejímu levému křídlu. Kolem roku 1900 žil v Austrálii, kde hrál vedoucí úlohu v tamějším dělnickém hnutí. Za první světové války zastával internacionalistické stanovisko. Byl jedním z organizátorů boje anglických dělníků proti intervenci vůči Sovětskému Rusku. Členem Komunistické strany Velké Británie byl od jejího založení v roce 1920. Aktivně bojoval za jednotu mezinárodního dělnického hnutí, proti imperialistické reakci a fašismu. — *266*

MANNING Henry Edward (1808—1892) — anglický duchovní, v roce 1851 přestoupil ke katolické církvi; od roku 1875 kardinál. Byl znám jako jeden z nejhorlivějších zastánců papežovy světské moci. — *265*

MARTOV L. (vl. jm. Cederbaum J. O.) (1873—1923) — jeden z čelných představitelů menševismu. V sociálně demokratickém hnutí pracoval od 90. let. V roce 1895 se podílel na založení petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy. V roce 1896 byl zatčen a vypovězen na tři roky do Turuchansku. Po návratu z vyhnanství roku 1900 připravoval vydávání Jiskry a stal se členem její redakce. Po II. sjezdu SDDSR, kde byl delegátem za organizaci Jiskry a stál v čele oportunistické menšiny, začal pracovat v ústředních menševických institucích a redigoval menševické publikace. Podílel se na činnosti V. (londýnského) sjezdu strany. V letech reakce a nového revolučního rozmachu patřil k likvidátorům, redigoval list Golos social-demokrata a zúčastnil se protistranické srpnové konference (1912). Za první světové války byl centristou, zúčastnil se zimmerwaldské a kientalské konference. Po únorové revoluci 1917 stál v čele skupiny menševiků-internacionalistů. Po Říjnové revoluci vystupoval proti sovětské moci. V roce 1920 emigroval do Německa a v Berlíně vydával menševický časopis Socialističeskij věstnik. — *90, 103, 107, 113, 125, 207, 310, 338, 339, 340, 347, 375—376, 403*

MARTYNOV A. (vl. jm. Piker A. S.) (1865—1935) — jeden z čelných představitelů ekonomismu, významný menševický činitel; později člen komunistické strany. V 80. letech byl členem různých narodovoljovských kroužků; v roce 1886 byl uvězněn a poslán do vyhnanství na východní Sibiř. Ve vyhnanství se stal sociálním demokratem. V roce 1900 emigroval a začal pracovat v redakci časopisu ekonomistů Rabočeje dělo. Aktivně vystupoval proti leninské Jiskře. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí, patřil k protijiskrovcům. Po sjezdu se přiklonil k menševikům. Podílel se na činnosti V. (londýnského) sjezdu strany jako delegát za jekatěrinoslavskou organizaci. V letech reakce byl likvidátorem a za první světové války centristou; po únorové revoluci v roce 1917 patřil k menševikům-internacionalistům, po Říjnové revoluci se s menševiky rozešel. V letech 1918—1920 pracoval jako učitel na Ukrajině. V roce 1923 byl na XII. sjezdu KSR(b) přijat do strany a pracoval v Institutu K. Marxe a B. Engelse; od roku 1924 byl členem redakce časopisu Kommunističeskij internacional. — *107, 113, 207, 367, 377—378, 404*

MARX Karel (1818—1883) — zakladatel vědeckého komunismu, geniální myslitel, vůdce a učitel mezinárodního proletariátu [viz Leninovu stať Karel Marx (Stručný životopis a výklad marxismu), Spisy 21, Praha 1959, s. 37—87]. — *102, 224, 225, 245, 251—269, 280, 283, 284, 361, 365, 397, 400*

MASLENNIKOV A. N. (Archangelskij) (1871—1951) — sociální demokrat menševik. Do sociálně demokratického hnutí se zapojil v roce 1893. V roce 1895 vstoupil do moskevské sociálně demokratické organizace. Byl zatčen a v roce 1897 vypovězen na tři roky do Archangelské gubernie. Za revoluce v letech 1905—1907 byl přívržencem oportunistické myšlenky svolání „dělnického sjezdu". Napsal dva články do sborníků o „dělnickém sjezdu", vydaných v roce 1907 moskevskými menševiky. Od roku 1920 se už politického života neúčastnil. Pracoval jako inženýr; od roku 1930 se zabýval vědeckou činností a přednášel na vysokých školách. — *200*

MASLOV P. P. (M.) (1867—1946) — ekonom, sociální demokrat; napsal řadu prací o agrární otázce, v nichž se pokusil revidovat marxismus. Přispíval do časopisů Žizň, Načalo a Naučnoje obozrenie. Po II. sjezdu SDDSR se připojil k menševikům a vytyčil menševický program municipalizace půdy. Na IV. (sjednocovacím) sjezdu SDDSR vystoupil z pověření menševiků s referátem o agrární otázce; na sjezdu byl zvolen do redakce ústředního orgánu. V letech reakce

byl likvidátorem, za první světové války sociálšovinistou. Po Říjnové revoluci zanechal politické činnosti a věnoval se pedagogické a vědecké práci. V roce 1929 byl jmenován řádným členem Akademie věd SSSR. — *132, 134*

MAXIMOV N. — viz Bogdanov A.

MEHRING Franz (1846—1919) — významný pracovník německého dělnického hnutí, jeden z vůdců a teoretiků levého křídla německé sociální demokracie, historik a literární vědec. Od konce 60. let byl znám jako radikální buržoazně demokratický publicista. V letech 1876—1882 hájil pozice buržoazního liberalismu, později se přiklonil více doleva, redigoval demokratický list Volkszeitung, hájil sociální demokracii proti Bismarckovi.

V roce 1891 vstoupil do Sociálně demokratické strany Německa. Byl aktivním spolupracovníkem a jedním z redaktorů teoretického orgánu strany Die Neue Zeit, později redigoval list Leipziger Volkszeitung. V roce 1893 vyšla jeho práce Lessingslegende [Lessingovská legenda] [česky 1949 pod názvem Bedřich II. a jeho doba (Lessingovská legenda)], v roce 1897 čtyřsvazkové dílo Geschichte der deutschen Sozialdemokratie [Dějiny německé sociální demokracie]. Významně se podílel na vydání literární pozůstalosti Marxe, Engelse a Lassalla. V roce 1918 vyšla jeho kniha o životě a činnosti K. Marxe. Ve svých pracích se od marxismu nejednou odklonil. V II. internacionále aktivně vystupoval proti oportunismu a revizionismu, odsuzoval kautskismus. Přitom se bál organizačního rozchodu s oportunisty. Byl důsledným internacionalistou, vítal Říjnovou revoluci a pochopil správně význam brestlitevského míru. Od roku 1916 patřil k vůdcům Spartakova svazu a aktivně se podílel na založení Komunistické strany Německa. — *251, 255, 257, 258, 260, 279—286*

MELLER-ZAKOMELSKIJ A. N. (nar. 1844) — baron, generál carské armády, krajní reakcionář. V roce 1863 se podílel na likvidaci polského osvobozeneckého povstání. V roce 1905 krutě potlačil sevastopolské povstání námořníků. V roce 1906 velel spolu s generálem P. K. Rennenkampfem trestné výpravě vyslané na Sibiřskou železnici. V říjnu 1906 byl jmenován generálním gubernátorem Pobaltského kraje; krutě potlačil revoluční hnutí lotyšských a estonských dělníků a rolníků. V letech 1909—1917 byl členem Státní rady. Po Říjnové revoluci emigroval. — *236*

MENDELSSOHN Franz von (nar. 1865) — bankéř. — *183*

Miljukov P. N. (1859—1943) — vůdce liberálně monarchistické Konstitučně demokratické strany, významný ideolog ruské imperialistické buržoazie, historik a publicista. Od roku 1886 byl soukromým docentem na moskevské univerzitě. Jako historik byl subjektivní idealista a eklektik, popíral zákonitost historického procesu. Politickou činnost zahájil v první polovině 90. let; od roku 1902 aktivně spolupracoval s časopisem buržoazních liberálů Osvoboždenije, který vycházel v zahraničí. V říjnu 1905 se podílel na založení Konstitučně demokratické strany, později byl předsedou jejího ústředního výboru a redaktorem ústředního orgánu Reč. Byl poslancem III. a IV. státní dumy. Po únorové revoluci 1917 prosazoval jako ministr zahraničí v první prozatímní vládě imperialistickou politiku války „až do vítězného konce"; v srpnu 1917 se aktivně účastnil přípravy kontrarevolučního kornilovovského povstání. Po Říjnové revoluci byl jedním z organizátorů zahraniční vojenské intervence proti Sovětskému Rusku a aktivním činitelem bělogvardějské emigrace. Od roku 1921 vydával v Paříži list Poslednije novosti. — *38, 39, 41, 74, 105, 124, 242, 325, 327, 347*

Mirabeau Honoré Gabriel (1749—1791) — jeden z nejvýznačnějších činitelů francouzské buržoazní revoluce roku 1789, hrabě. Vyjadřoval zájmy umírněně liberálních kruhů francouzské šlechty. Získal si velkou popularitu jako nadaný řečník. Za revoluce navázal tajné styky s královským dvorem a zradil zájmy revolučního lidu. — *217, 282*

Mirov V. — viz Ikov V. K.

Mommsen Theodor (1817—1903) — německý buržoazní historik, autor mnoha prací z dějin starověkého Říma a dějin římského práva. Od roku 1858 vedl katedru římských dějin na berlínské univerzitě. Byl poslancem pruského zemského sněmu, v letech 1881—1884 Německého říšského sněmu; byl členem různých stran liberální buržoazie. — *82*

Most Johann Joseph (1846—1906) — německý sociální demokrat, později anarchista; povoláním knihařský dělník. V 60. letech začal pracovat v dělnickém hnutí, sblížil se se sociálními demokraty a stal se žurnalistou. V letech 1874—1878 byl poslancem Říšského sněmu. V teoretických otázkách byl stoupencem Dühringa, v politice uplatňoval anarchistickou myšlenku „propagace činem". Domníval se, že lze okamžitě provést proletářskou revoluci. Po vydání výjimečného zákona proti socialistům v roce 1878 emigroval Most do Londýna,

kde vydával anarchistický list Freiheit. Na stránkách listu vyzýval dělníky k individuálnímu teroru, v němž viděl nejúčinnější prostředek revolučního boje. V roce 1880 byl vyloučen ze sociálně demokratické strany. V roce 1882 emigroval Most do USA, kde ve vydávání listu Freiheit pokračoval. V pozdějších letech přestal v dělnickém hnutí pracovat. — *256, 257*

N. R. — viz Rožkov N. A.

Nabokov V. D. (1869—1922) — jeden z organizátorů a vůdců Konstitučně demokratické strany, člen jejího ústředního výboru. Od roku 1901 redigoval právnický list liberálně buržoazního zaměření Pravo a časopis Věstnik prava. Aktivně se účastnil sjezdů zemstev v letech 1904—1905. Byl redaktorem a vydavatelem týdeníku Věstnik partii narodnoj svobody a ústředního orgánu kadetské strany, listu Reč. Byl poslancem I. státní dumy za Petrohrad. Po únorové revoluci roku 1917 se stal vedoucím kanceláře prozatímní vlády. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci a stal se členem krymské krajské vlády jako ministr spravedlnosti. Později emigroval do Berlína. Podílel se na vydávání emigrantského pravicově orientovaného konstitučně demokratického listu Rul. — *325, 347*

Nalivkin V. P. (1852—kolem 1918) — veřejný činitel, spisovatel, autor prací o dějinách Kokandského chanátu. Byl ředitelem základních škol Turkestánského kraje a zástupcem vojenského gubernátora Ferganské oblasti. Město Taškent ho delegovalo do II. státní dumy, kde se přiklonil k sociálním demokratům menševikům; byl členem interpelační komise a komise pro místní správu a samosprávu. V roce 1917 se stal komisařem buržoazní prozatímní vlády v Turkestánu; vedl úporný boj s bolševiky. — *240*

Něgorev — viz Iordanskij N. I.

Orlovskij P. — viz Vorovskij V. V.

Parvus (vl. jm. Helphand A. L.) (1869—1924) — menševik; koncem 90. let a na přelomu století pracoval v Sociálně demokratické straně Německa, patřil k jejímu levému křídlu. Byl redaktorem Sächsische Arbeiter-Zeitung. Napsal řadu prací o světovém hospodářství. Po II. sjezdu SDDSR se připojil k menševikům. Za první ruské revoluce 1905—1907 spolupracoval v Rusku s redakcí menševického listu Načalo, vyzýval k účasti v Bulyginově dumě, obhajoval taktiku

dílčích dohod s kadety atd. Parvus propagoval teorii permanentní revoluce, z níž později Trockij učinil nástroj proti leninismu. V letech reakce se Parvus rozešel se sociálními demokraty. Za první světové války byl sociálšovinistou a agentem německého imperialismu. Od roku 1915 vydával renegátský časopis Die Glocke. — *83*

PEREJASLAVSKIJ J. — viz Chrustaljov-Nosar G. S.

PERELEŠIN A. V. (1856—1910) — statkář, kadet. Od roku 1891 byl členem zemstva, později členem kostromské guberniální zemské správy a újezdním maršálkem šlechty. Účastnil se sjezdů zemstev v letech 1904—1905. V roce 1906 se stal členem Státní rady. Byl poslancem II. státní dumy za Kostromskou gubernii. V dumě byl členem finanční komise, dále komise pro místní správu a samosprávu a komise pro vzdělávání lidu. — *226*

PERELEŠIN D. A. (1862—1935) — statkář, na začátku své politické činnosti narodovoljovec, později člen Konstitučně demokratické strany. V roce 1884 byl jako člen strany Narodnaja volja zatčen a v roce 1886 poslán na tři roky do vyhnanství na západní Sibiř. Po návratu z vyhnanství byl zvolen členem voroněžského újezdního a v roce 1896 guberniálního zemstva. V letech 1897—1903 byl členem guberniální zemské správy. Za Voroněžskou gubernii byl poslancem II. státní dumy, kde byl předsedou hospodářské komise a členem rozpočtové a zásobovací komise. Od roku 1916 pracoval v Celoruském svazu zemstev. Po Říjnové revoluci pracoval v družstevnictví. — *226*

PERGAMENT O. J. (1868—1909) — kadet, známý advokát. Od roku 1905 byl předsedou advokátní komory oděského okruhu. Za jeho účasti probíhaly politické procesy, jako např. proces s poručíkem Schmidtem aj. Město Oděsa ho delegovalo do II. a III. státní dumy. — *236*

PEŠECHONOV A. V. (1867—1933) — buržoazní veřejný činitel a publicista. V 90. letech patřil k liberálním narodnikům; spolupracoval s časopisem Russkoje bogatstvo a roku 1904 se stal členem jeho redakce; přispíval do liberálně buržoazního časopisu Osvoboždění je a do eserského listu Revoljucionnaja Rossija. V letech 1903—1905 byl členem Svazu osvobození, od roku 1906 jedním z vůdců maloburžoazní strany lidových socialistů (enesů). Po únorové revoluci 1917 se stal ministrem zásobování v prozatímní vládě. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci, roku 1922 emigroval. — *325*

Petrov G. S. (1868—1925) — kněz, kadet, populární řečník. V 90. letech vystupoval jako publicista, od roku 1899 přispíval do liberálně buržoazního listu Russkoje slovo. Napsal několik náboženských brožur. Byl poslancem II. státní dumy za město Petrohrad. Po jejím rozpuštění byl zbaven kněžské hodnosti a vypovězen z hlavního města. Věnoval se literární činnosti. V roce 1921 se vystěhoval do zahraničí. — *40*

Piker A. S. — viz Martynov A.

Plechanov G. V. (1856—1918) — marxistický filozof, literární historik a estetik, představitel ruského a mezinárodního dělnického hnutí, první propagátor marxismu, sociální demokracie a II. internacionály v Rusku. Jako student navázal v roce 1875 spojení s narodniky a s petrohradskými dělníky a zapojil se do revolučního hnutí. V roce 1877 se stal členem narodnické organizace Zemlja i volja a po jejím rozštěpení v roce 1879 se postavil do čela nově vytvořené narodnické organizace Čornyj pereděl. V roce 1880 emigroval do Švýcarska, rozešel se s narodnictvím a v roce 1883 založil v Ženevě první ruskou marxistickou organizaci — skupinu Osvobození práce. Po roce 1900 redigoval spolu s Leninem list Jiskra a časopis Zarja, podílel se na přípravě programu strany a II. sjezdu SDDSR. Na sjezd byl delegován skupinou Osvobození práce, patřil k většinovým jiskrovcům, byl členem byra (předsednictva) sjezdu.

Po II. sjezdu SDDSR zaujal smířlivecké stanovisko vůči oportunistům a později se přiklonil k menševikům. Za první ruské revoluce 1905—1907 souhlasil ve všech zásadních otázkách s menševiky. V letech reakce a nového revolučního rozmachu vystupoval proti machistické revizi marxismu i proti likvidátorství. Postavil se do čela skupiny menševiků oddaných straně. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. Po únorové revoluci 1917 se vrátil do Ruska a podporoval prozatímní vládu; s Říjnovou revolucí nesouhlasil, ale nepodílel se na boji proti sovětské moci.

Nejdůležitější teoretické práce: Socializm i političeskaja borba [Socialismus a politický boj] (1883; česky ve Vybraných filozofických spisech I, 1959), Naši raznoglasija [Naše neshody] (1884; česky ve Vybraných filozofických spisech I, 1959), K voprosu o razvitii monističeskogo vzgljada na istoriju [O vývoji monistického názoru na dějiny] (1895; česky ve Vybraných filozofických spisech I, 1959), Beiträge zur Geschichte des Materialismus [Očerki po istorii materializma] (1896; česky pod názvem Příspěvky k dějinám materialismu, Vybrané filozofické spisy II, 1960), Obosnovanije narodničestva v trudach g-na Voroncova (V. V.) [Zdůvodnění narodnictví

v pracích pana Voroncova (V. V.)] (1896), O materialističeskom ponimanii istorii [O materialistickém pojetí dějin] (1897; česky ve Vybraných filozofických spisech II, 1960), K voprosu o roli ličnosti v istorii [O úloze osobnosti v dějinách] (1898; česky ve Vybraných filozofických spisech II, 1960) aj. — *74, 79—83, 87, 101, 104, 106, 123, 124, 126, 129, 204—205, 252, 267, 284, 285, 307, 310, 333, 334, 338, 341, 342, 357, 365, 366, 381, 390*

Pobědonoscev K. P. (1827—1907) — reakční státník carského Ruska, nejvyšší prokurátor synodu, faktický předseda vlády a hlavní inspirátor feudální reakce za vlády Alexandra III. Hrál význačnou úlohu i za cara Mikuláše II. Hájil carský absolutismus, byl nesmiřitelným odpůrcem buržoazních reforem 60. let a nepřítelem vědy a osvěty. Při vzestupu buržoazně demokratické revoluce v říjnu 1905 byl nucen odstoupit a zanechal politické činnosti. — *127*

Popov A. V. — viz Svijagin

Popov I. V. (1885—1961) — člen strany od roku 1904, dělník. Aktivně se účastnil první ruské revoluce. Za petrohradskou organizaci byl delegátem V. (londýnského) sjezdu SDDSR. V letech 1908—1916 žil v emigraci. Po Říjnové revoluci zastával vedoucí funkce ve státním aparátu.

Portugalov V. V. (Malověr F.) (nar. 1874) — konstitučně demokratický publicista; přispíval do listů Saratovskij listok, Tovarišč, Smolenskij věstnik. Po Říjnové revoluci emigroval. Stal se členem kontrarevoluční emigrantské organizace B. V. Savinkova; publikoval v emigrantském tisku. — *270—273*

Posse V. A. (1864—1940) — novinář a veřejný činitel. Byl redaktorem časopisu legálních marxistů Novoje slovo (1897) a Žizň (1898—1901). Když carská vláda zastavila vydávání časopisu Žizň, vydával jej v roce 1902 v zahraničí. V letech 1906—1907 se zasazoval o to, aby byly v Rusku vytvořeny dělnické družstevní organizace nezávislé na sociálně demokratické straně. V letech 1909—1917 redigoval a vydával časopis Žizň dlja vsech. Po Říjnové revoluci se věnoval literární činnosti. Od roku 1922 přispíval do listu Izvěstija VCIK. Napsal několik prací o otázkách historie, literatury aj. — *191, 192*

Potresov A. N. (Starověr) (1869—1934) — jeden z vůdců menševického hnutí. V 90. letech se přikláněl k marxistům. Za činnost v petrohradském Svazu boje za osvobození dělnické třídy byl poslán do vyhnanství do Vjatecké gubernie. V roce 1900 emigroval a po-

dílel se na založení listu Jiskra a časopisu Zarja. II. sjezdu SDDSR se účastnil jako delegát Jiskry s právem poradního hlasu, patřil k menšinovým jiskrovcům. V letech reakce byl ideologem likvidátorství, významně ovlivnil menševické orgány Vozroždenije a Naša zarja. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. Po Říjnové revoluci emigroval. Přispíval do Kerenského týdeníku Dni a svými články útočil proti sovětské moci. — *207*

Prokopovič S. N. (1871—1955) — buržoazní ekonom a publicista; koncem 90. let patřil mezi významné ekonomisty a první propagátory bernsteinismu v Rusku, později byl aktivním členem liberální monarchistické organizace Svaz osvobození. V roce 1906 se stal členem ústředního výboru Konstitučně demokratické strany. Redigoval a vydával časopis Bez zaglavija a spolupracoval s redakcí listu Tovarišč. Je autorem knih o dělnické otázce, napsaných z bernsteinovsko-liberálního hlediska. V roce 1917 byl ministrem zásobování v prozatímní vládě. Po Říjnové revoluci byl za protisovětskou činnost vypovězen. — *155, 158, 191, 205, 278, 324, 396, 401*

Rejn R. A. — viz Abramovič R.

Rodičev F. I. (nar. 1856) — tverský statkář a zemstevní činitel, jeden z vůdců Konstitučně demokratické strany a člen jejího ústředního výboru; právník. V letech 1904—1905 se zúčastnil sjezdů zemstev. Byl poslancem Státní dumy ve všech volebních obdobích. Po únorové revoluci 1917 se stal komisařem pro záležitosti Finska v prozatímní vládě. Po Říjnové revoluci emigroval. — *103, 226, 236*

Rothschildové — finančníci. Ovládají rozvětvenou síť bank v mnoha zemích a ovlivňují jejich hospodářství a politiku. — *183*

Rožkov N. A. (N. R.) (1868—1927) — historik a publicista. V 90. letech se názorově sblížil s legálními marxisty. Začátkem roku 1905 vstoupil do SDDSR a načas se přiklonil k bolševikům. Po porážce revoluce v letech 1905—1907 se stal jedním z ideových vůdců likvidátorství; přispíval do časopisu Naša zarja, redigoval list menševicko-likvidátorského zaměření Novaja Sibir. Lenin kritizoval Rožkovovy názory v článcích Manifest liberální dělnické strany a Z tábora stolypinovské „dělnické" strany (viz Spisy 17, Praha 1958, s. 304—315 a s. 344—349). Po únorové revoluci roku 1917 Rožkov vstoupil do ústředního výboru menševiků a několik měsíců byl náměstkem ministra pošt a telegrafu v prozatímní vládě. K Říjnové revoluci se stavěl nepřátelsky. V době cizí vojenské intervence a občanské války bojoval proti sovětské vládě. V roce 1922 se rozešel

s menševiky. V následujících letech se věnoval vědecké a pedagogické činnosti a pracoval v administrativě v různých institucích. Je autorem řady prací o dějinách Ruska. — *228*

Rudněv V. A. — viz Bazarov

Salazkin A. S. (nar. 1870) — velkoobchodník a statkář, kadet, poslanec II. a IV. státní dumy za Rjazaňskou gubernii. Od roku 1910 byl předsedou nižněnovgorodského burzovního výboru a výboru pro pořádání výročních trhů. Za první světové války vystupoval jako zmocněnec ministerstva zemědělství pro nákup obilí pro armádu a Nižněnovgorodskou gubernii. Po Říjnové revoluci se účastnil kontrarevoluční činnosti v jižním Rusku. — *226*

Saltykov-Ščedrin M. J. (Ščedrin) (1826—1889) — spisovatel, satirik, revoluční demokrat. Kritizoval feudálně absolutistický režim v Rusku a vytvořil celou galérii typů statkářských tyranů, carských byrokratů, bázlivých liberálů a jako první v ruské beletrii zachytil procesy probíhající na poreformní vesnici. Vytvořil nesmrtelné typy, např. Jidáška v románu Gospoda Golovljovy [Golovlevské panstvo] (1875—1880; česky ve Výboru z díla, 1955), které připomíná ve svých pracích Lenin, když demaskuje různé protilidové sociální skupiny a politické strany. Díla Saltykova-Ščedrina vysoce ocenil rovněž K. Marx. V letech 1863—1864 byl Saltykov redaktorem revolučně demokratického časopisu Sovremennik, v roce 1868 členem redakce časopisu Otěčestvennyje zapiski a po Někrasovově smrti v roce 1878 odpovědným redaktorem tohoto časopisu. Stal se duchovním vůdcem demokratické inteligence, pokračoval ve slavných tradicích revoluční demokracie 60. let. — *231—232*

Saveljev A. A. (1848—1916) — statkář, kadet. Od roku 1878 spolupracoval s listem Russkije vědomosti. Od roku 1890 byl předsedou nižněnovgorodské újezdní správy a v letech 1900—1908 předsedou guberniální správy. V letech 1903—1907 redigoval list Nižněnovgorodskaja zemskaja gazeta. Za Nižní Novgorod byl poslancem I. státní dumy a za Nižněnovgorodskou gubernii poslancem II. a III. státní dumy. V II. a III. dumě byl členem různých komisí. — *226*

Saveljev I. F. (nar. 1874) — sazeč v tiskárně listu Russkije vědomosti. V roce 1906 byl moskevskými dělníky zvolen za poslance I. státní dumy; přikláněl se k sociálním demokratům. Po rozpuštění dumy podepsal vyborskou výzvu a byl za to odsouzen k tříměsíčnímu

vězení. V roce 1912 byl odsouzen k vyhnanství na Sibiř, rozsudek však byl změněn a Saveljev byl vypovězen do zahraničí. Po Říjnové revoluci v letech 1920—1930 pracoval v Nejvyšší národohospodářské radě, v letech 1930—1933 jako ekonom. — *169*

Schippel Max (1859—1928) — německý ekonom a publicista, zpočátku stoupenec Rodbertusův, od roku 1886 sociální demokrat, revizionista. V letech 1887—1890 redigoval list Berliner Volkstribüne a od roku 1897 řídil časopis německých oportunistů Sozialistische Monatshefte. Jako poslanec Říšského sněmu (1890—1905) hájil expanzi německého imperialismu. Za první světové války patřil mezi krajní sociálšovinisty. V posledních letech života působil jako profesor Vysoké školy technické v Drážďanech. K Sovětskému svazu zaujímal nepřátelské stanovisko. — *259*

Schramm Karl August — německý ekonom. Politicky začal pracovat jako liberál, počátkem 70. let přešel k sociálním demokratům. Společně s Höchbergem a Bernsteinem uveřejnil v ročence Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik článek Retrospektiva socialistického hnutí v Německu (1879). Autoři článku odsuzovali revoluční taktiku strany, vyzývali proletariát, aby se spojil s buržoazií a podřídil jí své zájmy. Proti těmto oportunistickým názorům vystoupili K. Marx a B. Engels. V letech 1884—1886 kritizoval Schramm marxismus v časopisu Die Neue Zeit a v knize Rodbertus, Marx, Lassalle. Nakonec se se sociální demokracií nadobro rozešel. — *256, 258*

Singer Paul (1844—1911) — jeden z vůdců německé sociální demokracie, blízký spolupracovník A. Bebela a W. Liebknechta, významný funkcionář marxistického křídla v II. internacionále. Od roku 1887 byl členem představenstva Sociálně demokratické strany Německa, od roku 1890 (po sjezdu v Halle) byl jeho předsedou. V letech 1884—1911 byl členem Říšského sněmu a od roku 1885 předsedou sociálně demokratické frakce. Od roku 1900 byl členem mezinárodního socialistického byra, patřil k jeho levému, marxistickému křídlu. Singer byl úhlavním nepřítelem oportunismu v německé dělnické straně a až do konce života důsledně prosazoval revolučně demokratickou politiku. V. I. Lenin si jej hluboce vážil jako nesmiřitelného bojovníka za věc proletariátu. — *240, 279*

Smirnov A. V. (nar. 1873) — zemstevní statistik, přikláněl se ke kadetům. V letech 1899—1906 pracoval ve statistické kanceláři jaroslavského a vladimirského guberniálního zemstva a potom do roku 1908

v redakci konstitučně demokratického listu Reč. Přispíval do listů Russkije vědomosti, Naša žizň, do časopisu Russkaja mysl aj. V roce 1908 odjel do Ameriky; po návratu se usadil jako advokát v Tambově. Je autorem řady statistických prací. — *45, 67, 68, 341*

Solomin L. — viz Cejtlin L. S.

Sorge Friedrich Adolph (1828—1906) — německý socialista, význačný představitel mezinárodního dělnického a socialistického hnutí, přítel a spolupracovník K. Marxe a B. Engelse. Účastnil se revoluce v letech 1848—1849 v Německu. Po její porážce emigroval nejdříve do Švýcarska a potom do Ameriky. Tam organizoval sekci I. internacionály, byl tajemníkem generální rady I. internacionály (1872 až 1874). Podílel se na založení Socialistické dělnické strany USA a Mezinárodního dělnického sdružení. Psal o dělnickém hnutí ve Spojených státech, napsal mnoho článků, uveřejňovaných hlavně v časopisu německé sociální demokracie Die Neue Zeit; připravil k tisku svou korespondenci s K. Marxem, B. Engelsem a dalšími osobnostmi. V roce 1907 vyšla tato korespondence v ruštině s Leninovou předmluvou. — *251, 252, 254—258, 260*

Stachovič A. A. (1858—1915) — statkář, kadet. V letech 1895—1904 byl maršálkem šlechty jeleckého újezdu. Účastnil se sjezdů zemstev v letech 1904—1905, byl jedním ze zakladatelů Svazu osvobození. Publikoval v konstitučně demokratických orgánech — v listu Russkije vědomosti, v časopisu Russkaja mysl aj., vydával list Jeleckaja gazeta. Za Orelskou gubernii byl poslancem II. státní dumy, kde pracoval v rozpočtové a zásobovací komisi a v komisi pro vzdělávání lidu. — *226*

Starověr — viz Potresov A. N.

Stolypin A. A. (nar. 1863) — černosotňovský publicista, spolupracovník reakčního listu Novoje vremja, člen strany okťabristů, bratr známého státníka carského Ruska P. A. Stolypina. Po Říjnové revoluci emigroval do zahraničí. — *38, 237*

Stolypin P. A. (1862—1911) — státník carského Ruska, velkostatkář. V letech 1906—1911 byl předsedou rady ministrů a ministrem vnitra. Po porážce revoluce v roce 1905 prováděl krvavé represe (stolypinská reakce v letech 1907—1910). V roce 1907 car na jeho návrh rozpustil II. státní dumu a vydal 3. června nový volební zákon, který zajišťoval v dumě většinu kontrarevoluci. Stolypin byl

autorem agrární reformy, jejímž cílem bylo vytvořit na vesnici carskému samoděržaví oporu. Touto oporou se měli stát kulaci. Avšak jeho pokus upevnit samoděržaví shora, v zájmu buržoazie a statkářů ztroskotal. V roce 1911 zavraždil Stolypina v Kyjevě agent tajné policie eser Bogrov. — *38, 39, 45—46, 51, 54, 74, 79, 91, 104, 105, 108, 115, 124, 126, 142, 144, 183, 185, 187, 189, 215, 235, 242, 282, 327, 343, 374, 406*

Strelcov R. J. (nar. 1875) — literát, publicista. V letech 1900—1914 žil v emigraci, hlavně v Německu; publikoval v řadě sociálně demokratických časopisů v cizině, jako např. Sozialistische Monatshefte, Leipziger Volkszeitung, Vorwärts aj., a rovněž v levicově zaměřeném konstitučně demokratickém listu Tovarišč, vydávaném v Rusku. Po návratu do Ruska pracoval v různých komisích při městské samosprávě v Petrohradě. Po Říjnové revoluci byl činný v hospodářských orgánech v Moskvě a Jaroslavli. — *285, 286*

Strojev — viz Děsnickij V. A.

Struve P. B. (1870—1944) — buržoazní ekonom a publicista, představitel legálního marxismu, spolupracovník a redaktor časopisů Novoje slovo (1897), Načalo (1899) a Žizň (1900). Již ve své první práci Kritičeskije zametki k voprosu ob ekonomičeskom razvitii Rossii [Kritické poznámky k ekonomickému rozvoji Ruska] (1894) kritizoval narodnictví, „doplňoval" a „kritizoval" Marxovo ekonomické a filozofické učení, sympatizoval s představiteli vulgární buržoazní politické ekonomie a propagoval malthuziánství. Lenin ho nazval „velikým mistrem renegátství" (Spisy 13, Praha 1956, s. 495). Na přelomu století se Struve definitivně rozešel s marxismem a sociální demokracií, přešel k liberálům a stal se jedním z teoretiků a organizátorů buržoazně liberální organizace Svaz osvobození (1903—1905) a redaktorem jejího ilegálního orgánu Osvobožděnije (1902—1905). Od založení kadetské strany v roce 1905 byl členem jejího ústředního výboru a po porážce revoluce roku 1905—1907 vůdcem pravého křídla liberálů. Po Říjnové revoluci byl členem Wrangelovy kontrarevoluční vlády; později emigroval. — *91, 184, 218, 220, 242, 344, 356—357, 405—406, 407*

Svijagin (vl. jm. Popov A. V.) (zemřel 1915) — bolševik. Od roku 1905 pracoval ve vojenských organizacích v Kronštadtu a za tuto činnost byl odsouzen k 8 letům nucených prací. V. (londýnského) sjezdu SDDSR se zúčastnil jako delegát za petrohradskou organizaci. Byl poslán do vyhnanství, odkud uprchl, znovu byl uvězněn a poté vy-

povězen za hranice. Za první světové války zahynul na frontě. — *369*

Svjatopolk-Mirskij D. N. (nar. 1874) — kníže, velkostatkář, poslanec II. a IV. státní dumy za Besarabskou gubernii. V II. dumě byl členem interpelační komise. V diskusi o agrární otázce vystoupil s projevem, který vyvolal ostrou odezvu mezi levicovými poslanci. Po Říjnové revoluci emigroval. — *147, 148—149, 151, 152, 153, 156, 157, 159, 160, 161*

Ščedrin — viz Saltykov-Ščedrin M. J.

Ščeglo V. A. — viz Chejsinová L. V.

Šnejerson I. A. (Ivanovskij P.) (1878—1942) — sociální demokrat. V letech 1901—1902 žil v Berlíně a obstarával přepravu Jiskry a jiné ilegální literatury. Po II. sjezdu strany se přiklonil k bolševikům, v roce 1905 byl kooptován do moskevského výboru SDDSR. Brzy se však s bolševiky rozešel. Podporoval oportunistickou myšlenku svolání „dělnického sjezdu", přispíval do menševických orgánů Naše dělo, Dělo žizni aj. Za první světové války žil v zahraničí, kde se pod vlivem bolševické literatury znovu začal přiklánět k bolševikům. Od září 1918 do ledna 1919 pracoval jako odpovědný tajemník zastupitelství Červeného kříže pro Sovětské Rusko ve Švýcarsku, v letech 1921—1930 na sovětském obchodním zastupitelství v Berlíně. Od roku 1930 byl činný v různých organizacích v Moskvě a v Leningradě. — *33*

Šuvalov I. J. (nar. 1875) — poslanec I. státní dumy za Samarskou gubernii, původem rolník. V dumě se přikláněl k sociálním demokratům. Organizoval lidové čítárny, napomáhal rozšiřování různých populárních publikací mezi lidem. Po rozpuštění dumy podepsal vyborskou výzvu a byl za to pohnán před soud. — *169*

Tatarinov F. V. (nar. 1860) — statkář, kadet, poslanec I. a II. státní dumy za město Orel. Byl předsedou orelské újezdní zemstevní správy a členem guberniální zemstevní správy. V II. dumě pracoval v zemědělské komisi, v komisi pro místní správu a samosprávu, byl tajemníkem rozpočtové komise; účastnil se diskuse o agrární otázce a dalších bodech jednání. Po Říjnové revoluci prováděl kontrarevoluční činnost v jižním Rusku. — *226*

Tichvinskij F. V. (nar. 1862) — kněz, člen Celoruského rolnického svazu, poslanec II. státní dumy za Vjateckou gubernii. Podílel se

na vydávání listu Trudovoj narod (1907). V dumě vystupoval v diskusi k agrární otázce a jménem Rolnického svazu a Trudovické skupiny bojoval za zrušení trestu smrti. Stal se členem interpelační komise. Po rozpuštění dumy byl zbaven kněžské hodnosti. — *147, 158, 176—177*

Treitschke Heinrich Gotthard von (1834—1896) — německý historik, publicista, ideolog prušáctví, šovinismu a rasismu. V letech 1866 až 1889 redigoval reakční časopis Preussische Jahrbücher. V letech 1871—1888 byl poslancem Německého říšského sněmu, aktivně podporoval Bismarckovu vnitřní i zahraniční politiku a v roce 1878 přijal s uspokojením zavedení výjimečného zákona proti socialistům. Od roku 1886 se stal oficiálním historiografem pruského státu. V roce 1895 byl zvolen členem berlínské Akademie věd. Hlavní Treitschkovou prací je pětisvazkové dílo Deutsche Geschichte im 19. Jahrhundert [Německé dějiny v 19. století]. Treitschke se významně podílel na utváření ideologie německého imperialismu. — *220*

Trepov D. F. (1855—1906) — vrchní policejní komisař Moskvy v letech 1896—1905. Byl to „jeden z nejnenáviděnějších přisluhovačů carismu v celém Rusku, který se proslavil v Moskvě svou ukrutností, surovostí a účastí na zubatovovských pokusech o svedení dělníků ze správné cesty", charakterizoval jej Lenin (Sebrané spisy 9, Praha 1982, s. 237). 11. ledna 1905 byl jmenován generálním gubernátorem Petrohradu, později byl náměstkem ministra vnitra. V říjnu 1905 vydal „proslulý" rozkaz „cvičných nábojů neužívat a střelivem nešetřit". Byl iniciátorem černosotňovských pogromů. — *105*

Trockij (vl. jm. Bronštejn L. D.) (1879—1940) — nepřítel leninismu. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem sibiřského svazu SDDSR, patřil k menšinovým jiskrovcům; po sjezdu aktivně bojoval proti bolševikům ve všech otázkách teorie a praxe socialistické revoluce. V letech reakce byl likvidátorem. V roce 1912 zorganizoval protistranický srpnový blok; za první světové války zaujímal centristickou pozici, bojoval proti Leninovu stanovisku v otázkách války, míru a revoluce. Po únorové revoluci 1917 se vrátil z emigrace, vstoupil do skupiny mezirajonovců a společně s nimi byl na VI. sjezdu SDDSR přijat do bolševické strany. Po Říjnové revoluci byl lidovým komisařem zahraničních věcí, lidovým komisařem vojenství a vojenského námořnictva, předsedou Revoluční vojenské rady republiky a členem politického byra ÚV. V roce 1918 se stavěl proti brestlitevskému míru; v letech 1920—1921 stál v diskusi o odborech

v čele opozice. Od roku 1923 vedl frakční boj proti leninskému programu výstavby socialismu a proti generální linii strany; prohlašoval, že socialismus nemůže v SSSR zvítězit. V roce 1927 byl Trockij vyloučen ze strany, v roce 1929 byl za protisovětskou činnost vypovězen z SSSR a v roce 1932 zbaven sovětského občanství. — *62, 197, 205, 278, 345, 364, 374, 387*

Tučkov N. N. (nar. 1869) — statkář, zpočátku kadet, později člen strany okťabristů. Od roku 1893 byl újezdním náčelníkem zemstva, v letech 1896—1899 předsedou ugličské újezdní zemstevní správy, od roku 1899 maršálkem šlechty ugličského újezdu. Byl poslancem II. a IV. státní dumy za Jaroslavskou gubernii. — *226*

Tussy — viz Avelingová-Marxová Eleanor

Uljanov V. I. — viz Lenin V. I.

Varin — viz Fridolin V. J.

Vasilčikov B. A. (nar. 1863) — kníže, velkostatkář, člen Státní rady. V letech 1884—1890 byl újezdním a od roku 1890 guberniálním maršálkem šlechty v Novgorodské gubernii; v roce 1900 byl jmenován pskovským gubernátorem. V letech 1906—1908 zastával úřad ministra zemědělství ve Stolypinově vládě. Aktivně prováděl Stolypinovu agrární politiku. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci. — *142, 143, 147, 157, 160, 174—175*

Verner — viz Kalniň T. P.

Viereck Louis (1851—1921) — německý sociální demokrat, oportunista. Byl stoupencem E. Dühringa. V letech 1884—1886 byl poslancem Říšského sněmu, v němž prosazoval oportunistickou politiku. V roce 1896 emigroval do Ameriky a zde se rozešel s dělnickým hnutím. Za první světové války aktivně pracoval pro císařské Německo tím, že v americkém tisku vystupoval s články proněmeckého charakteru. — *258, 264*

Vinogradov P. G. (1854—1925) — historik, profesor moskevské a později oxfordské univerzity. Většina jeho vědeckých prací je věnována středověkým dějinám Anglie. Svými politickými názory patřil ke kadetům. Revoluci v letech 1905—1907 hodnotil z pozic liberální buržoazie, což se odrazilo v jeho stati Političeskije pisma [Politické

dopisy], uveřejněné v listu Russkije vědomosti 5. srpna 1905. K Říjnové revoluci a sovětské vládě se stavěl negativně.

Hlavní práce: Issledovanija po socialnoj istorii Anglii v srednije věka [Nástin sociálních dějin středověké Anglie] (1887), Srednějvěkovoje poměsťje v Anglii [Středověký statek v Anglii] (1905) aj. — *356*

Vitte S. J. (1849—1915) — ruský státník, představitel imperialistických zájmů vojenských a statkářských kruhů carského Ruska, přesvědčený zastánce samoděržaví. Snažil se zachovat monarchii malými ústupky a sliby liberální buržoazii a krutými represemi vůči lidu. Byl jedním z těch, kdo potlačili revoluci v letech 1905—1907. Jako ministr dopravy (únor—srpen 1892), ministr financí (1892—1903) a předseda vlády (říjen 1905 — duben 1906) prosazoval v oblasti finanční a celní politiky, výstavby železnic a továrního zákonodárství zájmy velkoburžoazie. Všestranně podporoval zahraniční investice a tím vším přispěl nejen k rozvoji kapitalismu v Rusku, ale i k větší závislosti Ruska na imperialistických státech. Lenin jej charakterizoval jako „ministra makléře" a „burzovního agenta". — *242*, *307*, *344*

Vollmar Georg Heinrich (1850—1922) — jeden z vůdců oportunistického křídla německé sociální demokracie, novinář. K sociální demokracii se přiklonil v polovině 70. let, v letech 1879—1880 redigoval ilegální orgán strany, list Der Sozialdemokrat, vycházející v Curychu. Několikrát byl zvolen poslancem Říšského sněmu (1881—1887 a 1890—1918) a Bavorského zemského sněmu (1893 až 1918). Po zrušení výjimečného zákona proti socialistům pronesl roku 1891 v Mnichově dva projevy, v nichž navrhl, aby strana omezila svou činnost na boj za reformy, a vyzýval k uzavření dohody s vládou. Spolu s Bernsteinem patřil k ideologům reformismu a revizionismu. Odmítal tezi o zostřování třídního boje, vychvaloval přednosti státního socialismu, vyzýval sociální demokraty, aby se spojili s liberály. Při vypracovávání agrárního programu strany hájil zájmy drobných pozemkových vlastníků. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V posledních letech svého života zanechal aktivní politické činnosti. — *257*, *261*, *262*, *400*

Vologkoj N. M. (nar. 1875) — statkář, kadet. Od roku 1899 pracoval ve Státní kanceláři jako guberniální tajemník. Byl maršálkem šlechty grjazoveckého újezdu ve Vologedské gubernii a členem guberniálního zemstva. Vologedská gubernie ho delegovala do II. státní dumy; v dumě se stal členem komise pro místní správu a samosprávu. — *226*

Vorovskij V. V. (Orlovskij P.) (1871—1923) — profesionální revolucionář, význačný pracovník bolševické strany, sovětský diplomat, publicista a literární kritik. Roku 1890 začal pracovat v revolučních studentských kroužcích. Od roku 1894 byl aktivním členem moskevského Dělnického svazu, těsně spjatého s petrohradským Svazem boje za osvobození dělnické třídy. V roce 1899 se ve vyhnanství připojil k Leninovu Protestu ruských sociálních demokratů, namířenému proti ekonomistům. V roce 1902 emigroval a začal spolupracovat s leninskou Jiskrou. Začátkem roku 1904 vytvořil v Oděse z Leninova pověření jižní byro SDDSR. Koncem srpna 1904 odjel za hranice a připojil se k deklaraci dvaadvaceti bolševiků. V roce 1905 se jako delegát nikolajevského výboru zúčastnil III. sjezdu SDDSR. Spolu s Leninem redigoval list Vperjod a Proletarij; od konce roku 1905 pracoval v petrohradské bolševické organizaci, stal se redaktorem bolševického listu Novaja žizň. V roce 1906 se zúčastnil jako delegát IV. (sjednocovacího) sjezdu SDDSR. V roce 1907 stál v čele oděské bolševické organizace. Za aktivní revoluční činnost byl několikrát vězněn a deportován. V roce 1915 odjel do Stockholmu; na Leninův návrh se v roce 1917 stal členem zahraničního byra ÚV SDDSR. Po Říjnové revoluci patřil k významným sovětským diplomatům. Byl zplnomocněným zástupcem RSFSR ve skandinávských zemích (1917—1919) a v Itálii (1921—1923), zastával funkci generálního tajemníka sovětské delegace na janovské konferenci, zastupoval Sovětské Rusko na konferenci v Lausanne. 10. května 1923 byl v Lausanne zavražděn bělogvardějcem. — *55*

Wischnewetzká — viz Kelleyová-Wischnewetzká F.

Zasuličová V. I. (1851—1919) — význačná pracovnice narodnického a později sociálně demokratického hnutí v Rusku; revolučně činná od roku 1869. Byla členkou narodnických organizací Zemlja i volja a Černyj pereděl. Na znamení protestu proti špatnému zacházení s politickým vězněm Bogoljubovem spáchala 24. ledna 1878 atentát na petrohradského náčelníka Trepova. V roce 1880 emigrovala, počátkem 80. let přešla na pozice marxismu. Roku 1883—1884 se podílela na založení skupiny Osvobození práce. V 80. a 90. letech přeložila do ruštiny Marxovu Bídu filozofie a Engelsův Vývoj socialismu od utopie k vědě, napsala Očerk istorii Meždunarodnogo obščestva rabočich [Přehled dějin Mezinárodního dělnického sdružení], práci o J. J. Rousseauovi a další práce; přispívala do publikací skupiny Osvobození práce, do časopisů Novoje slovo a Naučnoje obozrenije, v nichž uveřejnila řadu literárně kritických statí. V roce 1900 se stala členkou redakce leninského listu Jiskra a časopisu

Zarja. Za redakci Jiskry se zúčastnila II. sjezdu SDDSR s právem poradního hlasu, připojila se k menšinovým jiskrovcům. Po rozkolu ve straně v roce 1903 patřila k čelným představitelům menševiků, vstoupila do redakce menševické Jiskry. V roce 1905 se vrátila do Ruska. V letech reakce se přidala k likvidátorům, za první světové války stála na pozicích sociálšovinismu. K Říjnové revoluci se stavěla negativně. — *267*

ZIMIN — viz Krasin L. B.

ZIMIN D. L. (nar. 1867) — eser, původem rolník. Byl učitelem v Kazaňské gubernii, později se stal ředitelem obecné školy v Simbirsku. Byl poslancem II. státní dumy za Simbirskou gubernii. Stal se členem její rozpočtové komise. Jménem frakce socialistů-revolucionářů vystupoval v dumě v diskusi k agrární otázce. V roce 1917 byl na VIII. konferenci socialistů-revolucionářů zvolen za člena ústředního výboru strany. V roce 1919 se stal členem Rady; byly mu svěřeny záležitosti bělogvardějské „dobrovolnické armády". — *147*

ZUBATOV S. V. (1864—1917) — plukovník četnictva; zavedl provokační politiku „policejního socialismu" (tzv. zubatovovštinu). V 90. letech byl jmenován velitelem moskevské tajné policie. V letech 1902—1903 stál v čele zvláštního oddělení policejního departmentu. Zakládal policejní dělnické spolky, např. Podpůrný spolek strojírenských dělníků v Moskvě a Spolek ruských továrních dělníků v Petrohradě. Zubatov v nich horlivě propagoval knihy E. Bernsteina. Protože jeho politika nepřinesla výsledky, byl dán do výslužby. Po propuknutí únorové buržoazně demokratické revoluce spáchal sebevraždu. — *277, 278*

ŽORDANIJA N. N. (1870—1953) — sociální demokrat menševik. Politickou činnost zahájil v 90. letech, byl členem první marxistické skupiny v Gruzii, stál v čele jejího oportunistického křídla. II. sjezdu SDDSR se účastnil s poradním hlasem, sympatizoval s menšinovými jiskrovci. Po sjezdu vedl kavkazské menševiky. V roce 1905 řídil menševický list Social-demokrat (v gruzínštině), vystupoval proti bolševické taktice v buržoazně demokratické revoluci. V roce 1906 byl členem I. státní dumy. Účastnil se jednání IV. sjezdu SDDSR; na V. sjezdu v roce 1907 byl za menševiky zvolen členem ústředního výboru SDDSR. V letech reakce se sice oficiálně k likvidátorům nepřihlásil, ve skutečnosti je však podporoval. V roce 1914 přispíval do časopisu Borba, v jehož čele stál Trockij; za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. Po únorové revoluci 1917 před-

sedou tifliského [Tbilisi] sovětu dělnických zástupců, v letech 1918—1921 stál v čele kontrarevoluční menševické vlády v Gruzii; od roku 1921 žil v emigraci. — *123*

ŽIVOTOPISNÁ DATA

(*Únor—červen 1907*)

V únoru—červnu	Lenin žije v Kuokkale ve Finsku.
15.—18. února (28. února až 3. března)	Lenin píše návrhy rezolucí pro V. sjezd SDDSR; byly uveřejněny ve 14. čísle listu Proletarij 4. března 1907. Lenin řídí schůzi zástupců petrohradského a moskevského výboru, moskevského okruhového výboru, oblastního byra centrální průmyslové oblasti a redakce listu Proletarij, na níž jsou projednávány a schváleny Leninovy návrhy rezolucí.
17. února (2. března)	Lenin poskytuje zpravodaji listu l'Humanité Étiennu Avenardovi interview o taktice SDDSR v době předvolební kampaně.
19. února (4. března)	Petrohradský výbor pro tisk rozhodl zabavit Leninovu knihu Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci.
20. února (5. března)	Lenin píše článek Zahájení II. státní dumy; byl otištěn týž den jako úvodník v 1. čísle listu Novyj luč; píše úvodník Druhá duma a úkoly proletariátu; byl uveřejněn jako provolání 23. února 1907 v 2. čísle listu Rabočij.
Mezi 20. a 28. únorem (5. a 13. březnem)	Lenin píše návrh provolání sociálně demokratické frakce v II. státní dumě O Stolypinově deklaraci.
21. února (6. března)	Lenin píše článek První závažný krok; byl uveřejněn týž den jako úvodník v 2. čísle listu Novyj luč.
Po 21. únoru (6. březnu) až začátkem března	Lenin píše článek Volby do dumy a taktika ruské sociální demokracie; byl otištěn 27. března 1907 v 26. čísle časopisu Die Neue Zeit.

22. února (7. března)	Leninův článek Mají menševici právo podporovat svou politikou kadety? vychází v 3. čísle listu Novyj luč; Lenin píše článek Maloburžoazní taktika; byl uveřejněn 23. února 1907 ve 4. čísle listu Novyj luč.
23. února (8. března)	Lenin píše články Strůjcové rozkolu o budoucím rozkolu a O taktice oportunismu; byly otištěny 24. února 1907 v 5. čísle listu Novyj luč.
24. února (9. března)	Lenin píše článek Bolševici a maloburžoazie; byl uveřejněn 25. února 1907 jako úvodník v 6. čísle listu Novyj luč.
Mezi 23. únorem a 4. březnem (8. a 17. březnem)	Lenin píše první část článku Platforma revoluční sociální demokracie; byla uveřejněna 4. března 1907 ve 14. čísle listu Proletarij.
25. nebo 26. února (10. nebo 11. března)	Lenin píše noticku jako odpověď na fejeton L. Martova Tak to dál nejde, otištěný 25. února 1907 v 48. čísle listu Russkaja žizň; Leninova noticka vyšla 27. února 1907 v 7. čísle listu Novyj luč v rubrice Přehled tisku.
27. února (12. března)	Lenin píše úvodník Blížící se rozpuštění dumy a otázky taktiky; byl uveřejněn 4. března 1907 ve 14. čísle listu Proletarij.
27. nebo 28. února (12. nebo 13. března)	Lenin píše článek Kadeti a trudovici; byl otištěn 1. března 1907 v 1. čísle listu Rabočaja molva.
28. února (13. března)	Návrh provolání O Stolypinově deklaraci, který napsal Lenin, se projednává na schůzi sociálně demokratické frakce v II. státní dumě.
V druhé polovině února—v dubnu	Lenin rediguje bolševické listy Novyj luč, Proletarij a Naše echo; Lenin řídí masový dělnický list Vperjod.
Koncem února až 1. (14.) března	Lenin se seznamuje s textem interview, které 17. února (2. března) 1907 poskytl zpravodaji listu l'Humanité.

1. (14.) března Lenin píše zpravodaji listu l'Humanité Étiennu Avenardovi dopis (francouzsky), v němž ho upozorňuje, že v interview jsou nesprávně interpretována jeho slova o úloze proletariátu v ruské buržoazně demokratické revoluci a o spojenci proletariátu. Lenin doporučuje provést v textu interview opravy týkající se této a některých dalších otázek. Interview s Leninovými opravami je uveřejněno 4. dubna 1907 v 1082. čísle listu L'Humanité.

Po 1. (14.) březnu Lenin si na letáku menševiků Taktická platforma pro nadcházející sjezd, kterou za účasti menševických pracovníků z praxe vypracovali Martov, Dan, Starověr, Martynov aj., dělá poznámky a podtrhává a vyznačuje pasáže v textu.

12. (25.) března Lenin píše druhou část článku Platforma revoluční sociální demokracie; byla otištěna 25. března 1907 v 15. čísle listu Proletarij.

19. března (1. dubna) Lenin píše článek Jak se nemají psát rezoluce v souvislosti s menševickým návrhem rezoluce o vztahu k Státní dumě; byl uveřejněn v dubnu 1907 v bolševickém sborníku Voprosy taktiki (II, Petrohrad).

Mezi 19. a 25. březnem (1. a 7. dubnem) Lenin píše doslov k článku Jak se nemají psát rezoluce (otištěn společně s článkem) a poznámku k rezoluci estonských sociálních demokratů o vztahu k Státní dumě (uveřejněno 25. března 1907 v 15. čísle listu Proletarij).

Mezi 20. a 25. březnem (2. a 7. dubnem) Lenin píše článek V ústech med, v srdci jed; byl uveřejněn 25. března 1907 v 1. čísle listu Naše echo.

21. března (3. dubna) Lenin píše článek Základy dohody; byl uveřejněn 25. března 1907 jako úvodník v 15. čísle listu Proletarij.

Mezi 21. a 26. březnem (3. a 8. dubnem) Lenin podtrhává text, dělá poznámky a píše výpočty do brožury S. N. Prokopoviče Agrární otázka v číslech (Petrohrad 1907).
Lenin píše návrh projevu o agrární otázce, který měl

v dumě přednést poslanec sociálně demokratické frakce.

25. března (7. dubna) Lenin předsedá prvnímu zasedání petrohradské městské konference SDDSR v Teriokách ve Finsku; vystupuje v diskusi k návrhu reorganizace petrohradského výboru a k otázkám organizační práce ÚV. Lenin je zvolen zástupcem petrohradské organizace pro styk se sociálně demokratickou frakcí v II. státní dumě.

Mezi 24. a 27. březnem (6. a 9. dubnem) Lenin píše článek Duma a schválení rozpočtu; byl otištěn 27. března 1907 jako úvodník v 2. čísle listu Naše echo.

28. března (10. dubna) Lenin píše článek Ruka ruku myje...; byl uveřejněn 29. března 1907 jako úvodník ve 4. čísle listu Naše echo.

30. března (12. dubna) Leninův článek Intelektuálští bojovníci proti vedoucí úloze inteligence vychází v 5. čísle listu Naše echo.

30.—31. března (12.—13. dubna) Lenin píše článek Agrární otázka a síly revoluce; byl uveřejněn 1. dubna 1907 jako úvodník v 7. čísle listu Naše echo.

Koncem března Lenin pronáší na prvním zasedání takzvaného stranického soudu inscenovaného menševiky řeč (Obhajovací [nebo vůči menševické části ústředního výboru obžalovací]), v níž odhaluje rozbíječskou činnost menševiků v petrohradské organizaci SDDSR.

V březnu Lenin referuje o současné situaci a úkolech strany na instruktážní poradě bolševiků, kteří odjížděli do místních organizací, aby uspořádali volby delegátů na V. sjezd SDDSR.

2. (15.) dubna Lenin píše článek Anemická duma aneb anemická maloburžoazie; byl uveřejněn 3. dubna 1907 jako úvodník v 8. čísle listu Naše echo.

3. (16.) dubna Lenin píše článek Triumfující ubohost aneb eseři

inklinující ke kadetům; byl otištěn 4. dubna 1907 jako úvodník 9. čísla listu Naše echo.

Mezi 3. a 21. dubnem (16. dubnem a 4. květnem) — Lenin píše článek K protokolu listopadové konference vojenských a bojových organizací Sociálně demokratické dělnické strany Ruska.

4. (17.) dubna — Lenin píše článek Sociálně demokratická frakce a 3. duben v dumě; byl uveřejněn 5. dubna 1907 v 10. čísle listu Naše echo.

5.—6. (18. až 19.) dubna — Lenin píše článek Síla a slabost ruské revoluce; byl otištěn 5. a 7. dubna 1907 v 10. a 12. čísle listu Naše echo.

Před 6. (19.) dubnem — Lenin si dělá poznámky, záznamy na okraji, podtrhává a zatrhává text v knize Briefe und Auszüge aus Briefen von J. P. Becker, J. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und andere [Dopisy a výňatky z dopisů J. P. Beckera, J. Dietzgena, B. Engelse, K. Marxe a jiných F. A. Sorgemu a jiným], Stuttgart 1906.

6. (19.) dubna — Lenin píše předmluvu ke knize Pisma I. F. Bekkera, I. Dicgena, F. Engelsa, K. Marksa i dr. k F. A. Zorge i dr.

7. a 8. (20. a 21.) dubna — Leninův článek Volby do dumy a taktika ruské sociální demokracie vychází v gruzínštině ve 24. a 25. čísle listu Dro, vydávaném v Tiflisu [Tbilisi].

8. (21.) dubna — Část Leninovy předmluvy ke knize Pisma I. F. Bekkera, I. Dicgena, F. Engelsa, K. Marksa i dr. k F. A. Zorge i dr. je uveřejněna pod názvem Marx a Engels o Rusku v 13. čísle listu Naše echo.
Na druhém zasedání konference petrohradské sociálně demokratické organizace vystupuje Lenin v diskusi ke Zprávě o činnosti sociálně demokratické frakce v II. státní dumě a doporučuje petrohradské delegaci, aby navrhla V. sjezdu strany pozvat na sjezd zástupce bojových družin SDDSR.

Mezi 8. a 21. dubnem (21. dubnem a 11. květnem)

Lenin píše článek Reorganizace a likvidace rozkolu v Petrohradě, věnovaný výsledkům konference petrohradské městské organizace SDDSR.

10. (23.) dubna

Lenin píše článek Duma a ruští liberálové; byl uveřejněn týž den jako úvodník ve 14. čísle listu Naše echo.

Mezi 10. a 15. (23. a 28.) dubnem

Lenin píše článek Larin a Chrustaljov; byl uveřejněn v 1. čísle listu Trud 15. dubna 1907.

Mezi 11. a 21. dubnem (24. dubnem a 4. květnem)

Lenin píše článek K otázce celonárodní revoluce.

Před 15. (28.) dubnem

Leninův článek Taktická platforma menševiků vychází ve sborníku Voprosy taktiki (I, Petrohrad).

Před 21. dubnem (4. květnem)

Lenin pracuje na brožuře Zpráva pro V. sjezd SDDSR o petrohradském rozkolu a v souvislosti s ním ustaveném stranickém soudu; píše začátek a druhou část brožury Stručný přehled skutečné historie petrohradského rozkolu; brožura vyšla v dubnu 1907.
Lenin je zvolen delegátem na V. sjezd SDDSR a dostává mandát od hornokamské (Ural) organizace SDDSR;
účastní se společné porady bolševiků a menševiků v Teriokách, na níž se projednávají otázky nadcházejícího V. sjezdu SDDSR; vystupuje proti návrhu P. B. Axelroda na svolání „dělnického sjezdu".

V druhé polovině dubna, před 21. dubnem (4. květnem)

Lenin odjíždí do Kodaně, kde měl být zahájen V. sjezd SDDSR.

Mezi 21. a 28. dubnem (4. a 11. květnem)

Lenin hovoří na zasedání bolševických delegátů sjezdu v Kodani o bojových družinách; posílá předsedovi Norské dělnické strany Oscaru Nissenovi do Osla telegram s dotazem, zda by bylo možné uspořádat

V. sjezd SDDSR na území Norska. Nissen se obrátil na norského ministra zahraničních věcí. Norská vláda odpověděla odmítavě.

Mezi 24. a 28. dubnem (7. a 11. květnem) Lenin se cestou na V. sjezd SDDSR do Londýna zastavuje na několik dní v Berlíně. Spolu s A. M. Gorkým, který v té době byl v Berlíně, se Lenin schází s K. Kautským a R. Luxemburgovou a seznamuje se s pamětihodnostmi města.

Koncem dubna Lenin přijíždí do Londýna, pomáhá při ubytování bolševických delegátů, řídí schůzi delegátů bolševické frakce, jež je pokračováním zasedání započatého v Kodani, a stává se členem byra frakce zvoleného na tomto zasedání.

V dubnu Leninovy články Rozhořčená rozpačitost (K otázce dělnického sjezdu) a Franz Mehring o II. dumě vycházejí ve sborníku Voprosy taktiki (II, Petrohrad).

30. dubna—19. května (13. května — 1. června) Lenin se podílí na řízení jednání V. (londýnského) sjezdu SDDSR; účastní se schůze bolševické frakce, pracuje ve sjezdových komisích, účastní se porad předsednictva sjezdu, předsedá sjezdovým zasedáním a hovoří s delegáty.
Ve volném čase navštěvuje Lenin Britské muzeum a londýnská divadla.

30. dubna (13. května) Zahájení V. sjezdu SDDSR v Londýně. Lenin je zvolen do předsednictva. Po prvním zasedání sjezdu se Lenin účastní schůze bolševické frakce, na níž se zkoumá poměr sil bolševiků a menševiků na sjezdu.

1. (14.) května Lenin dvakrát vystupuje na druhém zasedání sjezdu při projednávání návrhu programu sjezdu. Na třetím zasedání sjezdu se Lenin vyslovuje proti ukončení diskuse o pořadu jednání sjezdu.

2. (15.) května Lenin vystupuje na čtvrtém zasedání sjezdu s projevem, v němž požaduje zařazení zásadních otázek základů taktiky strany v buržoazně demokratické revoluci na pořad jednání sjezdu.
Na pátém zasedání sjezdu vystupuje Lenin na obhajobu hlasování podle jmen delegátů.

Leninovy články Reorganizace a likvidace rozkolu v Petrohradě, K otázce celonárodní revoluce a K protokolu listopadové konference vojenských a bojových organizací SDDSR vycházejí v 16. čísle listu Proletarij.

3. (16.) května Lenin předsedá šestému a sedmému zasedání sjezdu. Na šestém zasedání navrhuje Lenin, aby se poděkovalo zástupcům britské Sociálně demokratické federace za pomoc při uspořádání sjezdu, a vyjadřuje se k otázce, v jakém sledu zařadit schválené body na na pořad jednání. V diskusi na sedmém zasedání oznamuje Lenin delegátům, že se na sjezd dostavil H. Quelch jako představitel britské Sociálně demokratické federace a Rosa Luxemburgová jako představitelka německé sociální demokracie, a jménem sjezdu je vítá.

4. (17.) května Lenin vystupuje na osmém zasedání sjezdu v diskusi ke zprávě o činnosti ústředního výboru s kritikou oportunistické taktiky menševiků; sestavuje osnovu svého projevu k této otázce pro bulletin osmého zasedání sjezdu.

5. (18.) května Na jedenáctém zasedání sjezdu se Lenin vyslovuje k tomu, jak bylo naloženo s penězi strany v částce 60 000 rublů; navrhuje, aby sjezd vyslechl pouze první část zprávy I. G. Cereteliho o činnosti frakce v dumě.

8. (21.) května Lenin předsedá čtrnáctému a patnáctému zasedání sjezdu. Na patnáctém zasedání vystupuje v diskusi ke zprávě o činnosti frakce v dumě s kritikou jejích politických chyb a podepisuje se pod prohlášení delegátů Uralské oblasti k vystoupení F. I. Dana v diskusi ke zprávě o činnosti frakce v dumě (prohlášení bylo přečteno na tomto zasedání sjezdu).

9. (22.) května Na šestnáctém zasedání sjezdu je Lenin zvolen do komise pro vypracování návrhu rezoluce ke zprávě o činnosti frakce v dumě.

9. — 10. (22. až 23.) května Lenin zasedá v komisi pro vypracování návrhu rezoluce ke zprávě o činnosti frakce v dumě.

10. (23.) května Na osmnáctém zasedání sjezdu je čteno Leninovo prohlášení, že L. Martov zkresleně interpretoval interview, které Lenin poskytl zpravodaji listu l'Humanité.

11. (24.) května Na dvacátém zasedání sjezdu Lenin hovoří o způsobu schvalování rezoluce ke zprávě o činnosti frakce v dumě.
Na dvacátém prvním zasedání sjezdu navrhuje Lenin projednat v komisi pro vypracování statutu frakce v dumě návrh statutu, který předložil V. M. Serov (bolševický poslanec II. státní dumy).

12. (25.) května Na dvacátém druhém zasedání sjezdu přednáší Lenin referát o vztahu k buržoazním stranám.

12.—16. (25.—29.) května Lenin zasedá v komisi pro vypracování rezoluce o vztahu k buržoazním stranám a přepracovává polský návrh rezoluce ke zprávě o činnosti frakce v dumě v rezoluci o vztahu k buržoazním stranám. (Na sjezdu se projednával jiný, bolševický návrh rezoluce o vztahu k buržoazním stranám, který napsal Lenin.)

13. (26.) května Lenin spolu s A. M. Gorkým, G. V. Plechanovem a dalšími delegáty sjezdu navštívil anglického malíře Felixe Moshelese, protože bylo třeba obstarat finanční prostředky, aby sjezd mohl pokračovat.

14. (27.) května Na dvacátém čtvrtém zasedání sjezdu pronáší Lenin závěrečné slovo k referátu o vztahu k buržoazním stranám; podává zprávu o práci komise pro vypracování rezoluce o vztahu k buržoazním stranám.
Lenin předsedá dvacátému pátému (neveřejnému) zasedání, na němž se projednává otázka finančních prostředků, které by sjezdu umožnily pokračovat v jednání. Na zasedání podává informaci o návštěvě u anglického malíře Felixe Moshelese.

15. (28.) května Na dvacátém šestém zasedání sjezdu obhajuje v diskusi k rezoluci o vztahu k buržoazním stranám bolševický návrh; po přijetí rezoluce bolševiků za základ konečné rezoluce se staví proti pozměňovacím

návrhům M. I. Libera a L. D. Trockého k této rezoluci.
Lenin předsedá dvacátému sedmému zasedání sjezdu a vystupuje proti pozměňovacím návrhům Brochese (delegát Bundu) a Trockého k bolševické rezoluci o vztahu k buržoazním stranám.

16. (29.) května Na dvacátém osmém zasedání sjezdu odmítá Lenin Martovovy pozměňovací návrhy k rezoluci o vztahu k buržoazním stranám.
Na dvacátém devátém zasedání sjezdu podává Lenin písemný návrh, aby se přešlo k dalšímu bodu pořadu jednání; vystupuje proti pozměňovacím návrhům L. Trockého, L. Martova a A. Martynova k rezoluci o vztahu k buržoazním stranám. Sjezd schvaluje rezoluci o vztahu k buržoazním stranám, kterou napsal Lenin.
Na poradě předsednictva sjezdu se Lenin vyslovuje k protestu F. I. Dana, podanému v souvislosti s Leninovým návrhem na dvacátém devátém zasedání, aby se přešlo k dalšímu bodu jednání, polemizuje a předkládá návrhy k procedurálním otázkám.

Nejdříve 16. (29.) května — nejpozději 18. (31.) května Lenin má projev na banketu, uspořádaném několika liberálními činiteli v Londýně na počest delegátů V. sjezdu SDDSR.

17. (30.) května Lenin se účastní porady předsednictva sjezdu.
Lenin se společně s dalšími sjezdovými delegáty písemně zavazuje splatit půjčku, kterou poskytl na úhradu výdajů spojených s V. sjezdem SDDSR liberální továrník Joseph Fels, a účastní se zasedání bolševické frakce sjezdu.

17. — 18. (30.—31.) května Lenin provádí změny v původním návrhu rezoluce bolševiků o Státní dumě, účastní se práce komise pro vypracování této rezoluce a dělá si poznámky o průběhu diskuse na zasedání komise.

18. (31.) května Na třicátém třetím zasedání sjezdu podává Lenin zprávu komise pro vypracování rezoluce o Státní dumě. Na témže zasedání si Lenin poznamenává

výsledky hlasování, jímž sjezd schválil bolševickou rezoluci o „dělnickém sjezdu", a sčítá číselné výsledky hlasování o tom, zda má být za základ přijat návrh rezoluce bolševiků o Státní dumě (rezoluce byla schválena jako celek na příštím zasedání sjezdu).

19. května (1. června) Lenin předsedá třicátému čtvrtému a třicátému pátému zasedání sjezdu.
Na třicátém pátém zasedání Lenin navrhuje, aby otázka zastoupení SDDSR v mezinárodním socialistickém byru byla postoupena k rozhodnutí novému ústřednímu výboru. Sjezd návrh schvaluje. Lenin se staví proti návrhu menševiků nazvat sjezd I. londýnským sjezdem sjednocené strany a obhajuje návrh, aby byl nazván V. sjezdem. Při projednávání otázky kandidátů do ústředního výboru navrhuje, jakým způsobem by měly frakce navrhovat své kandidáty; předkládá návrh, aby se o kandidátech do ÚV, kteří získali stejný počet hlasů, hlasovalo znovu; v diskusi k této otázce hájí názor, že zasedání sjezdu v užším složení má právo nové hlasování provést. Sjezd Leninův návrh schvaluje. Sjezd volí Lenina do ústředního výboru SDDSR.

Po 19. květnu (1. červnu) Na závěr V. sjezdu SDDSR se Lenin účastní posledního zasedání bolševické frakce, na němž se projednávají výsledky sjezdu. Na zasedání se volí bolševické centrum v čele s Leninem, jež mělo zajistit uplatňování důsledně revoluční linie v duchu sjezdových usnesení.

Mezi 19. květnem a 3. červnem (1. a 16. červnem) Lenin píše článek Vztah k buržoazním stranám. Postskriptum k článku bylo napsáno po 8. (21.) červnu. Článek byl uveřejněn v bolševickém sborníku Itogi Londonskogo sjezda (Petrohrad 1907).

20.—24. května (2.—6. června) Lenin rediguje stenografické záznamy svých projevů na V. sjezdu SDDSR a pracuje v knihovně Britského muzea.

21.—25. května (3.—7. června) Lenin se účastní II. sjezdu Sociální demokracie Lotyšského kraje v Londýně.

24. května Na osmém, večerním zasedání II. sjezdu Sociální

(6. června) demokracie Lotyšského kraje přednáší Lenin referát o úkolech proletariátu v současné etapě buržoazně demokratické revoluce; předkládá návrh rezoluce k této otázce. Leninův návrh rezoluce byl připojen k protokolu sjezdu a uveřejněn 7. (20.) července 1907 v listu lotyšské sociální demokracie Zihņa.

Koncem května — nejpozději 3. (16.) června Lenin se po skončení sjezdu vrací z Londýna do Kuokkaly; referuje v Teriokách o V. sjezdu SDDSR dělníkům, kteří přijeli z Petrohradu.

OBSAH

Předmluva 7—22

1907

NÁVRHY REZOLUCÍ PRO V. SJEZD SDDSR 25—35
1. O současném stadiu demokratické revoluce 27
2. O vztahu k buržoazním stranám 28
3. O taktice sociální demokracie ve Státní dumě 30
4. O zostření hospodářské bídy mas a hospodářského boje 32
5. O nestranických dělnických organizacích v souvislosti s anarchosyndikalistickým směrem mezi proletariátem 33

TAKTIKA SDDSR VE VOLEBNÍ KAMPANI. Interview se zvláštním zpravodajem listu l'Humanité 17. února (2. března) 1907 36—42

*ZAHÁJENÍ II. STÁTNÍ DUMY 43—46

*DRUHÁ DUMA A ÚKOLY PROLETARIÁTU 49—50

*O STOLYPINOVĚ DEKLARACI Návrh prohlášení 51—53

PRVNÍ ZÁVAŽNÝ KROK 54—57

MAJÍ MENŠEVICI PRÁVO PODPOROVAT SVOU POLITIKOU KADETY? 58—60

VOLBY DO DUMY A TAKTIKA RUSKÉ SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE 61—71

* Autorem názvů označených hvězdičkou je Institut marxismu-leninismu při ÚV KSSS

MALOBURŽOAZNÍ TAKTIKA 72—75

STRŮJCOVÉ ROZKOLU O BUDOUCÍM ROZKOLU 76—78

O TAKTICE OPORTUNISMU 79—84

BOLŠEVICI A MALOBURŽOAZIE 85—89

*ODPOVĚĎ L. MARTOVOVI 90

BLÍŽÍCÍ SE ROZPUŠTĚNÍ DUMY A OTÁZKY TAKTIKY 91—94

KADETI A TRUDOVICI 95—98

PLATFORMA REVOLUČNÍ SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE 99—109
I. 99
II. 104

JAK SE NEMAJÍ PSÁT REZOLUCE 111—133
Místo doslovu 132

*POZNÁMKA K REZOLUCI ESTONSKÝCH SOCIÁLNÍCH DEMOKRATŮ 134

V ÚSTECH MED, V SRDCI JED 135—140

ZÁKLADY DOHODY 141—144

*NÁVRH PROJEVU O AGRÁRNÍ OTÁZCE V II. STÁTNÍ DUMĚ 147—179

DUMA A SCHVÁLENÍ ROZPOČTU 180—185

RUKA RUKU MYJE... 186—189

INTELEKTUÁLŠTÍ BOJOVNÍCI PROTI VEDOUCÍ ÚLOZE INTELIGENCE 190—193

ROZHOŘČENÁ ROZPAČITOST (K otázce dělnického sjezdu) 194—206

TAKTICKÁ PLATFORMA MENŠEVIKŮ 207—222

AGRÁRNÍ OTÁZKA A SÍLY REVOLUCE 223—226

ANEMICKÁ DUMA ANEB ANEMICKÁ MALOBURŽOAZIE 227—230

TRIUMFUJÍCÍ UBOHOST ANEB ESEŘI INKLINUJÍCÍ KE KADETŮM 231—234

SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÁ FRAKCE A 3. DUBEN V DUMĚ 235—238

SÍLA A SLABOST RUSKÉ REVOLUCE 239—247
I 239
II 243

*PŘEDMLUVA K RUSKÉMU PŘEKLADU KNIHY DOPISY J. P. BECKERA, J. DIETZGENA, B. ENGELSE, K. MARXE A JINÝCH F. A. SORGEMU A JINÝM 249—269
Klasické hodnocení intelektuálského oportunismu v sociální demokracii 261

*DUMA A RUŠTÍ LIBERÁLOVÉ 270—273

LARIN A CHRUSTALJOV 274—278

FRANZ MEHRING O II. DUMĚ 279—286
Německý liberalismus a ruská duma 280

REORGANIZACE A LIKVIDACE ROZKOLU V PETROHRADĚ 287—295

K OTÁZCE CELONÁRODNÍ REVOLUCE 296—300

K PROTOKOLU LISTOPADOVÉ KONFERENCE VOJENSKÝCH A BOJOVÝCH ORGANIZACÍ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ DĚLNICKÉ STRANY RUSKA 301—310

ZPRÁVA PRO V. SJEZD SDDSR O PETROHRADSKÉM ROZKOLU A V SOUVISLOSTI S NÍM USTAVENÉM STRANICKÉM SOUDU 311—328

I. Leninova obhajovací (nebo vůči menševické části ústředního výboru obžalovací) řeč na stranickém soudu 313

II. Stručný přehled skutečné historie petrohradského rozkolu 325

**V. SJEZD SDDSR. 30. dubna—19. května (13. května až 1. června) 1907* 329—384

*1. Vystoupení proti návrhu na ukončení diskuse o pořadu jednání sjezdu *1. (14.) května* 331

2. Projev v diskusi o pořadu jednání sjezdu *2. (15.) května* 332

*3. Diskusní příspěvek na obhajobu hlasování podle jmen delegátů pomocí hlasovacích lístků *2. (15.) května* 335

*4. Diskusní příspěvky Lenina ve funkci předsedy na šestém zasedání sjezdu *3. (16.) května* 336

5. Projev ke zprávě o činnosti ústředního výboru *4. (17.) května* 337

6. Projev ke zprávě o činnosti frakce v dumě *8. (21.) května* 342

7. Faktická poznámka *10. (23.) května* 347

8. Prohlášení *11. (24.) května* 349

9. Referát o vztahu k buržoazním stranám *12. (25.) května* 350

10. Závěrečné slovo k referátu o vztahu k buržoazním stranám *14. (27.) května* 363

*11. Projev o postoji k polskému návrhu rezoluce o buržoazních stranách *15. (28.) května* 369

*12. Námitka proti Liberovu pozměňovacímu návrhu k rezoluci bolševiků o vztahu k buržoazním stranám, schválené na sjezdu *15. (28.) května* 373

*13. Námitky proti pozměňovacím návrhům Trockého k rezoluci bolševiků o vztahu k buržoazním stranám schválené na sjezdu *15. a 16. (28. a 29.) května* 374

*14. Námitky proti Martovovým pozměňovacím návrhům k rezoluci bolševiků o vztahu k buržoazním stranám *16. (29.) května* 375

*15. Námitky proti Martynovovým pozměňovacím ná-

vrhům k rezoluci o vztahu k buržoazním stranám *16. (19.) května* 377
16. Zpráva komise pro vypracování rezoluce o Státní dumě *18. (31.) května* 379
*17. Replika k otázce názvu sjezdu *19. května (1. června)* 383
*18. Připomínky v diskusi k novému hlasování *19. května (1. června)* 384
1 384
2 384

O ÚKOLECH PROLETARIÁTU V SOUČASNÉ ETAPĚ BURŽOAZNĚ DEMOKRATICKÉ REVOLUCE 385—386

VZTAH K BURŽOAZNÍM STRANÁM 387—407
I 388
II 389
III 404

Seznam dosud nenalezených Leninových prací *(únor až červen 1907)* 411—412

Seznam prací a dokumentů, na jejichž redigování se V. I. Lenin podílel 413

Seznam prací, jejichž autorem je pravděpodobně Lenin 414

Poznámky 415—486

Seznam literatury, kterou V. I. Lenin cituje nebo o níž se zmiňuje 487—533

Jmenný rejstřík 534—585

Životopisná data *(únor—červen 1907)* 586—597

V. I. LENIN

SEBRANÉ SPISY

15

Podle 5. ruského vydání V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočiněnij, tom 15, Politizdat, Moskva 1976, připraveného Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS, přeložil kolektiv překladatelů. Kontrolní redaktorka Hana Zikmundová. Odpovědná redaktorka Marie Husáková. Obálka, vazba a grafická úprava Milan Hegar. Výtvarný redaktor František Kraus. Technická redaktorka Jaroslava Lorenzová. Vydání II. Praha 1983. Vydalo Nakladatelství Svoboda jako svou 5132. publikaci. Vytisklo Rudé právo, tiskařské závody, Praha. Náklad 1—30 000. AA 31,71, VA 32,64. Tematická skupina 00/3. Cena brož. výt. 10,50 Kčs, váz. výt. 16,— Kčs.

73/202—21—8.5

25—118—83 Kčs 16,—